

Elif Shafak
Ucenicul arhitectului

BIBLIOTECA POLIROM

Autoarea bestsellerului internațional
Bastarda Istanbulului

- UCENICUL ARHITECTULUI -

ELIF SHAFAK

UCENICUL ARHITECTULUI

Titlul original: *Sakız Sardunya*, 2013

Traducere din limba engleza si note de Ada Tanasă

Polirom, 2015

Versiune ebook: v1.0, iulie 2016

*Ucenicilor de pretutindenii – nimeni nu
ne-a spus că iubirea e meșteșugul cel
mai greu de deprins*

*Dintr-o ochire, te-am iubit cu o mie de inimi
...cucernicii n-au decât să creadă că a iubi e un păcat,
Nu-mi pasă,
să ard atunci în focul lui de iad.*

(Mihri Hatun, poetă otomană din secolul al XVI-lea)

*Am colindat lumea și n-am aflat nimic vrednic de iubire,
așadar sunt o străină printre semenii mei,
surghiunită din mijlocul lor.*

(Mirabai, poetă hindusă din secolul al XVI-lea)

Dintre toți oamenii pe care Dumnezeu i-a zidit și Șeitan i-a ispitit să se abată de la calea cea dreaptă, numai câțiva au descoperit Miezul Universului – locul unde nu există nici bine și nici rău, nici trecut și nici viitor, nici „eu” și nici „tu”, nici război și nici pricini de război, doar o mare de liniște nemărginită. Ce-au aflat acolo era atât de minunat, încât le-a pierit graiul.

Milostivindu-se de ei, îngerii le-au dat de ales. Dacă voiau să-și recapete graiul, atunci trebuiau să uite tot ce văzuseră, chiar dacă ceva ca o lipsă avea să le rămân adânc înrădăcinat în suflet. Totuși, dacă voiau să-și amintească frumusețea, atunci mințile aveau să li se tulbure, astfel încât să nu mai poată deosebi adevărul de nălucire. Așa că puținii oameni care au nimerit în acel loc tainic, ce nu era trecut pe nicio hartă, s-au întors fie tânjind după ceva, nu-și dădeau seama ce, fie cu o puzderie de întrebări pe buze. Cei care jinduiau după împlinire de sine aveau să fie numiți „iubitorii”, iar cei care năzuiau la știință – „învățăceii”.

Asta ne povestea meșterul Sinan nouă, celor patru ucenici ai săi. Ne cerceta iscoditor, cu capul înclinat într-o parte, de parcă ar fi încercat să vadă în sufletul nostru. Știam că sunt înfumurat și că înfumurarea nu-i șade bine unui băiat simplu ca mine, însă de fiecare dată când meșterul ne spunea povestea asta îmi închipuiam că vorbele lui îmi sunt hărăzite mie mai mult decât celorlalți. Ochii lui zăboveau o clipă prea mult pe chipul meu, de parcă ar fi așteptat ceva de la mine. Îmi feream privirea, temându-mă să nu-l dezamăgesc, temându-mă de lucrul pe care nu i-l puteam da – cu toate că n-am aflat niciodată care era acela. Mă întreb ce vedea în ochii mei. Prevăzuse că aveam să fiu neîntrecut la învățătură, dar că – în stângăcia mea – aveam să sufăr o înfrângere jalnică în dragoste?

Aș vrea să pot spune, privind în urmă, că am învățat să iubesc în aceeași măsură în care am iubit să învăț. Dacă înșir

minciuni, mâine poate o să mă aștepte un cazan clocotitor în iad și cine mă încredințează că ziua de mâine nu-mi bate deja la ușă acum, că sunt bătrân ca un stejar și nu mi-am aflat încă mormântul?

Eram șase: meșterul, ucenicii și elefantul alb. Am clădit totul împreună. Moschei, poduri, madaris¹, caravanseraiuri, aziluri, apeducte... A fost așa demult, că mintea-mi netezește până și cele mai întinse asprimi, topind amintirile în durere curgătoare ca apa. Se prea poate ca formele ce îmi plutesc prin cap ori de câte ori mă întorc cu gândul la acele zile să fi fost desenate mai târziu, ca să-mi ușureze vina de-a le fi uitat chipurile. Totuși îmi amintesc făgăduielile pe care le-am făcut și n-am izbutit să le ținem, nici măcar pe una dintre ele. E ciudat cum chipurile, oricât de trainice și de izbitoare ar fi, se șterg, pe când vorbele, făcute din aer, rămân.

S-au dus cu toții. Unul câte unul. Din ce pricină ei au pierit și eu am rămas să trăiesc singur până la vârsta șubrezelii, Domnul și numai Domnul știe. Mă gândesc la Istanbul în fiecare zi. Pesemne că acum oamenii trec prin curțile moscheilor fără să știe, fără să vadă. Le place să-și închipuie că toate clădirile din preajmă sunt acolo din vremea lui Noe. Nu-i deloc așa. Noi le-am ridicat: musulmani și creștini, meșteri și robi care trag la galere, oameni și dobitoace, zi după zi. Dar Istanbulul e un oraș care uită repede. Acolo lucrurile parcă sunt scrise cu apă, în afară de lucrările meșterului meu, care sunt dăltuite în piatră.

Sub una dintre pietre am îngropat o taină. Atâta amar de vreme s-a scurs de atunci, dar trebuie să fie încă acolo, așteptând s-o descopere cineva. Mă întreb dacă o va afla cineva vreodată. Iar de va fi astfel, o va înțelege? Nimeni nu știe, însă că la temelii unaia dintre sutele de clădiri pe care le-a ridicat meșterul meu stă ascuns Miezul Universului.

Agra, India, 1632

¹ Madrasa (sg.) – madaris (pl.) – seminare teologice (în arabă, în orig.).

Istanbul, 22 decembrie 1574

Trecuse de miezul nopții când auzi un mârâit fioros din străfundul întunericului. Îl recunosc pe dată: era al celei mai mari feline din seraiul sultanului, un tigru caucazian cu ochi de ambră și blană aurie. Inima îi stătu o clipă în loc pe când se întreba ce – sau cine – tulburase fiara. Toți ar trebui să doarmă duși la ceasul ăsta din noapte – oamenii, dobitoacele, djinnii. În orașul celor șapte coline, în afară de străjeri care-și făceau rondul pe străzi, numai două feluri de oameni puteau fi treji: cei care se rugau și cei care păcătuiau.

Jahan era și el treaz și încă de pe-atunci în picioare, căci muncea.

„Pentru cei ca noi munca e rugăciune”, zicea meșterul adesea.

„E felul nostru de-a vorbi cu Dumnezeu.”

„Și El cum ne răspunde?”, întrebuse Jahan într-un rând, pe când era mai tânăr.

„Dându-ne și mai mult de muncă, firește.”

Dacă e să dea crezare acestor vorbe, pesemne că el își făurește o legătură destul de strânsă cu Atotputernicul, cugetase Jahan în sinea lui, căci trudește îndoit ca să-și însușească două meșteșuguri în loc de unul. Era și cornac², și desenator. Deprindea două meșteșuguri, însă avea un singur învățător pe care îl cinstea, îl admira și râvnea, în taină, să-l întrecă. Meșterul lui era Sinan, Marele arhitect al seraiului.

Sinan avea sute de învățăcei, mii de salahori și încă și mai mulți sprijinitori și ciraci. Cu toate astea, ținea doar patru ucenici. Jahan era mândru să se numere printre ei, mândru, dar deopotrivă nelămurit. Meșterul îl alesese pe el – un simplu rob, un umil îmblânzitor de elefanți – când avea o

² Conducător de elefanți.

grămadă de învățăcei înzestrați la școala seraiului. Gândul ăsta, în loc să-l facă să se umfle în pene de mândrie, dimpotrivă – îl umplea de teamă. Gândul că l-ar putea dezamăgi pe singurul om care crezuse în el în toată viața lui îi muncea mintea aproape fără voie.

Ultima sarcină încredințată era să deseneze un hamam. Meșterul le dăduse îndrumări limpezi: un dais de marmură înălțat ce avea să fie încălzit de dedesubt; conducte în pereți care să îngăduie aburului să iasă; o cupolă sprijinită pe arcade; două uși ce dau spre niște străzi care nu se întâlnesc, ca să împiedice bărbații și femeile să se vadă. La asta lucra Jahan în acea noapte de rău augur, așezat la o masă de lemn nerindeluit în adăpostul lui din menajeria sultanului.

Se lăsă pe spate, încruntând din sprâncene, și-și cercetă desenul. I se păru grosolan, lipsit de grație și armonie. Ca de obicei, îi fusese mai ușor să deseneze planul catului de jos decât să înfățișeze cupola. Deși trecuse de patruzeci de ani – vârsta la care Mahomed ajunsese profet – și era priceput la meșteșugul lui, mai degrabă săpa temelii cu mâinile goale decât să se încurce în bolți și tavane. Ar fi vrut să fie vreo cale prin care să scape cu totul de ele – dacă oamenii ar putea trăi sub cerul liber, fără acoperiș și fără frică, privind stelele și priviți la rândul lor de ele, fără să se-ascundă.

Supărat, se pregătea să facă alt desen – căci șterpelișe hârtie de la scribii din serai – când auzi iarăși tigrul. Încremeni locului, cu spatele încordat și bărbia ridicată și ascultă. Era un mârâit strașnic, fioros, menit să dea de veste unui dușman să nu se apropie prea mult.

Pe tăcute, Jahan deschise ușa și se uită cu luare aminte în noaptea din jur. Se înălță alt mârâit, nu la fel de strașnic ca primul, însă la fel de amenințător. Atunci animalele se puseră toate deodată pe zbierat: papagalul țipa ascuțit în întuneric, rinocerii mugeau; ursul le răspundea printr-un mormăit furios. De-alături, leul slobozi un răget pe care leopardul îl întâmpină cu un fornăit. Undeva îndărăt se

deslușeau bufniturile înnebunite, fără șir, pe care le făceau cu labelle dinapoi iepurii când erau înspăimântați. Deși numai cinci la număr, maimuțele iscau o hărmălaie mai ceva decât un corp de oștire – strigau, răcneau. Chiar și caii începură să necheze și să se frământa în grajdurile lor. În mijlocul întregii nebunii, Jahan recunoscuse mormăitul elefantului, scurt și nepăsător, neavând niciun chef să se alăture zarvei. Ceva înspăimânta animalele. Aruncând o manta pe umeri, Jahan apucă opaițul și se furișă în curte.

Aerul era înghețat, purtând mireasma ametoare a florilor iernatice și a buruienilor. Abia apucă să facă doi-trei pași, că îi zări pe câțiva dintre împlânzitori ghemuiți laolaltă sub un copac, sușotind. Când îl văzură venind, ridicară privirile de parcă ar fi așteptat ceva. Dar Jahan nu avea vești, ci numai întrebări.

— Ce se petrece?

— Fiarele sunt neliniștite, îi răspunse Dara, împlânzitorul de girafe, părând la rândul lui îngrijorat.

— O fi vreun lup, își dădu cu presupusul Jahan.

Se mai întâmplase. Acum doi ani. Într-o seară geroasă de iarnă, lupii coborâseră în oraș, prădând deopotrivă mahalalele evreilor, musulmanilor și creștinilor. Câțiva se strecuraseră chiar pe porți, Dumnezeu știe cum, și dăduseră iama prin rațele, lebedele și păunii sultanului, făcând prăpăd. Zile-n șir curățaseră pene însângerate de pe sub tufe și rugi. Dar acum orașul nu era îngropat sub zăpadă și nici nu era frig din cale-afară. Orice le neliniștea pe animale venea dinăuntru palatului.

— Cercetați fiecare cotlon, zise Olev, împlânzitorul de lei – o namilă de om cu părul roșu ca focul și o mustață răsucită, de o culoare la fel de aprinsă.

Nu se hotăra nimic pe-acolo fără știrea lui. Sprinten și vânjos, era ținut la mare cinste de toți robii. Un muritor în stare să strunească un leu era un om pe care parcă și sultanul îl prețuia puțin.

Împrăștiindu-se care încotro, cercetară saivanele, grajdurile, țarcurile, saielele, cotețele și coliviile ca să se încredințeze că nu scăpase nicio jivină. Toate făpturile din menajeria seraiului păreau să se afle la locul lor. Lei, maimuțe, hiene, cerbi lopătari, vulpi, hermine, râși, caprede-munte, pisici sălbaticice, gazele, țestoase uriașe, ciute, struți, găște, porci-spinoși, șopârle, iepuri, șerpi, crocodili, zibete, leopardul, zebra, girafa, tigrul și elefantul.

Când se duse să vadă ce face Chota – un elefant asiatic, de treizeci și cinci de ani, înalt de șase coți³ și neobișnuit de alb –, Jahan îl găsi foarte încordat, neliniștit, cu urechile fluturând ca niște pânze în vânt. Îi zâmbi animalului pe care îl știa atât de bine.

— Ce-i? Simți vreo primejdie?

Bătându-l prietenos cu palma pe-o parte, Jahan îi întinse o mână de migdale dulci, pe care le avea întotdeauna pregătite la chimir.

Cum nu-i stătea în fire să facă nazuri când i se dădeau bunătăți, Chota aruncă migdalele în gură cu o legănare a trompei, fără să-și desprindă ochii de poartă. Se aplecă în față, cu greutatea uriașă sprijinită pe picioarele de dinainte, cu tălpile simțitoare lipite de pământ, și încremeni locului, străduindu-se să prindă un zgomot îndepărtat.

— Liniștește-te, nu-i nimic, îngână Jahan, cu toate că nici el, nici elefantul nu credeau în ce spune.

Când se întorcea, îl zări pe Olev vorbind cu îmblânzitorii și zorindu-i să se împrăștie.

— Am căutat peste tot! Nu se vede nimic!

— Dar fiarele... începu cineva.

Olev îi tăie vorba, arătând spre Jahan:

— Indianul are dreptate. O fi fost vreun lup. Ori un șacal, aș zice. Oricum, a plecat. Duceți-vă înapoi la culcare.

De data asta nimeni nu mai crâcni. Dând din cap și mormăind, se târără la saltelele lor de paie care, deși aspre,

³ Veche unitate de măsură pentru lungime, egală cu aproximativ 0,637-0,664 m.

gloduroase și pline de păduchi, erau singurul loc ferit și cald ce-l știau. Doar Jahan mai zăbovi.

— Nu vii, cornacule? îi strigă Kato, împlânzitorul de crocodili.

— Într-o clipă, îi răspunse Jahan, aruncând o privire spre curtea interioară, unde tocmai auzise un zgomot ciudat, înăbușit.

În loc s-o ia spre stânga, către adăpostul lui din lemn și piatră, coti spre dreapta, către zidurile înalte care despărteau cele două curți. Pășea cu grijă, de parcă abia aștepta un temei să se răzgândească, înapoiindu-se la desenul lui. Când ajunsese la tufa de liliac din capătul cel mai îndepărtat, desluși o umbră. Stranie și întunecată, semăna într-atât cu o nălucă, încât Jahan ar fi rupt-o la fugă dacă umbra nu s-ar fi întors și și-ar fi dezvăluit chipul – Taras Siberianul. Scăpând teafăr din orice boală și orice urgie, era aici de mai multă vreme decât oricine. Văzuse sultani perindându-se la tron. Văzuse oameni sus-puși înjosiți și capete ce purtau cele mai mândre turbane rostogolindu-se în noroi. *Numai două lucruri sunt veșnice*, spuneau robii în zeflema, *Taras Siberianul și chinurile iubirii. Orice altceva piere...*

— Tu ești, indianule? întrebă Taras. Te-au deșteptat animalele?

— Mda, răspunse Jahan. Ai auzit un zgomot adineaori?

Bătrânul scoase un mormăit care ar fi putut fi și un „da”, și un „nu”.

— Venea dintr-acolo, stăruia Jahan întinzând gâtul.

Se zgâi la zidul care se întindea dinaintea lui, ceva nedeslușit, de culoarea onixului, ce se topea în întuneric. În clipa aceea i se păru că negura de la miezul nopții era înțesată de năluci care gemeau și se căinau. Gândul îl făcu să se înfioare.

Un trosnet dogit răsună în partea cealaltă a curții, urmat de o puzderie de pași grăbiți, de parcă o întreagă gloată fugea mâncând pământul. Din măruntaiele seraiului se înalță un țipăt de femeie, prea sălbatic ca să fie omenesc și găuit

aproape îndată de un suspin. Dintr-un alt cotlon, alt țipăt sfâșie pânza nopții. Poate că era un ecou rătăcit al celui dintâi. Apoi, la fel de neașteptat cum începuse, totul încremeni. Împins de un avânt necugetat, Jahan se apropie de zidul din fața lui.

— Unde te duci? șopti Taras, cu ochii sclipind de spaimă. E oprit.

— Vreau să aflu ce se petrece, zise Jahan.

— Ține-te deoparte, îl sfătui bătrânul.

Jahan șovăi – chiar dacă numai o clipă.

— Arunc o privire și mă întorc îndată.

— Mi-aș dori să nu, dar tu nu vrei să asculți, zise Taras oftând. Numai ai grijă să nu te îndepărtezi. Stai în grădină, cu spatele lipit de zid. Auzi?

— Nu te teme, am să mă întorc iute... și am să fiu cu băgare de seamă.

— Te aștept. Nu mă culc până nu vii.

Jahan îi zâmbi răutăcios.

— Mi-aș dori să nu, dar tu nu vrei să asculți.

De curând, Jahan lucrase împreună cu meșterul lui la repararea bucătăriilor seraiului. Pe deasupra, lărgiseră și unele părți din harem – era mare nevoie de asta, căci numărul sufletelor care trăiau acolo crescuse simțitor în ultimii ani. Ca să nu folosească poarta mare, salahorii făcuseră o scurtătură, tăind o deschidere în zid. Fiindcă o încărcătură de cărămizi întârziase, o astupaseră cu cărămizi din chirpici și lut.

Cu o lampă într-o mână și un băț în cealaltă, Jahan bătea ușor în zid pe când mergea agale de-a lungul lui. O vreme auzi doar același bufnet înfundat, iar și iar. Apoi un pocnet sec. Se opri. Aruncându-se în genunchi, își lăsă toată greutatea asupra cărămizilor de la temelie. La început nici nu se clinteau, însă până la urmă se surpară. Lăsă lampa jos, cu gând s-o ia la întoarcere, și se târî prin gaură până în cealaltă curte.

Luna arunca o strălucire tainică peste grădina de trandafiri, acum mai degrabă un cimitir al florilor. Tufele, împodobite de-a lungul primăverii cu cel mai aprins roșu, roz și galben, păreau veștede, lucioase, întinzându-se ca o mare argintie. Inima îi bătea așa de repede și de tare, că se temea să nu-i audă cineva zbuciumul. Un fior îl scutura din creștet până în tălpi când își aminti poveștile despre eunuci otrăviți, cadâne sugrumate, viziri descăpățânați și saci în care se zbăteau ființe încă vii aruncați în apele Bosforului. În orașul ăsta unele morminte se aflau pe coline, altele – la o sută de stânjeni sub oglinda mării.

Dinaintea lui se înălța un pin cu sute de iașmace, panglici, colane și ceaprazuri atârând de crengi – Copacul Dorințelor. De câte ori vreo cadână sau vreo favorită din harem avea o taină pe care n-o putea împărtăși altcuiva decât lui Dumnezeu, îndupleca un eunuc să vină aici cu vreo găteală de-a ei. Aceasta era legată de o creangă, alături de vreun zorzon de-al alteia. Cum năzuințele unei femei se puneau adesea împotriva celor ale altora, copacul gemea de rugăminți care se băteau cap în cap și de rugi potrivnice. Totuși acum, când o boare îi scutura frunzele, amestecând dorințele, părea liniștit. Atât de liniștit, încât Jahan nu se putu abține să se îndrepte către el, deși îl încredinșase pe Taras că n-o să se depărteze de zid.

Nu erau mai mult de treizeci de pași până la clădirea de piatră ce se zărea în spate. Ascuns pe jumătate după trunchiul Copacului Dorințelor, Jahan scoase capul și aruncă o privire, însă îl trase îndată la loc.

Vreo șase surdomuți alergau în dreapta și-n stânga, de la o intrare la alta. Câțiva păreau să care niște saci. Torțele pe care le țineau în mâini lăsau în urmă dăre chihlimbarii și, de fiecare dată când două dintre ele își încrucișau drumurile, umbrele de pe ziduri se lungeau.

Cum nu știa ce să priceapă din cele văzute, Jahan țâșni către spatele clădirii, trăgând adânc în piept mirosul de pământ gras, cu pași la fel de ușori ca aerul pe care îl

respira. O ocoli pe jumătate și ajunse astfel la ușa din capătul îndepărtat. Lucru curios, era nepăzită. Intră fără să stea pe gânduri. Dacă se apuca să chibzuiască la ce făcea, avea să înghețe de spaimă, știa bine.

Aerul dinăuntru era jilav și răcoros. Înaintă orbecăind prin întuneric, deși simțea că îl furnică după gât și i se ridică părul pe ceafă. Era prea târziu ca să-i mai pară rău. Nu exista cale de întoarcere – nu putea să meargă decât înainte. Se târi până într-o încăpere slab luminată, pășind înfricoșat de-a lungul pereților și răsufând iute. Se uită în jur: mese sidefate și cupe de sticlă pe fiecare; sofale acoperite cu perne; rame de oglindă sculptate și aurite, tapiserii atârând din tavan și, pe dușumea, sacii ăia umflați.

Uitându-se peste umăr ca să se încredințeze că nu vine nimeni, înaintă încet până când zări ceva care-i îngheță sângele în vine – o mână. Albă și moale, se odihnea pe marginea rece, sub un morman de pânză, ca o pasăre doborâtă. Mănat parcă de o putere din afara lui, Jahan slăbi sforile de la gura sacilor, una după alta, și îi desfăcu pe jumătate. Clipi nedumerit, ochii nevoind să creadă ceea ce inima lui înțelesese deja. Mâna pornea dintr-un braț, iar brațul – dintr-un trunchi plăpând. Nu erau saci, nu erau saci deloc. Ci leșuri. De copii.

Erau patru la număr, toate de băieți, așezate alături de la mare la mic. Cel dintâi era al unui băiețandru, cel din urmă – al unui copil încă de țâță. Straietele lor bogate fuseseră aranjate cu grijă, ca să păstreze demnitatea prinților dincolo de pragul morții. Privirea lui Jahan căzu pe leșul de-alături, al unui băiețandru cu pielea albă și obraji rumeni. Se zgâi la liniile din palma lui. Liniile arcuite, înclinate, ce se topeau una în alta ca urmele în nisip. Ce ghicitoare din orașul ăsta, se întrebă Jahan, ar fi prezis niște morți atât de năprasnice și de întristătoare pentru prinți cu obârșie așa aleasă?

Păreau să se odihnească. Pielea le strălucea de parcă ar fi fost luminată de dinăuntru. Jahan nu-și putea înfrâna gândul că nu muriseră, nu de-adevăratalea. Nu se mai

mișcau, nu mai vorbeau și se prefăcuseră în ceva peste puterea lui de înțelegere, numai de ei știut, și de aceea fețele le erau luminate parcă de zâmbet.

Jahan stătu acolo, cu mâinile și picioarele tremurând, fără a fi în stare să se miște. Doar zgomotul unor pași ce se apropiau îi smulse din aburul tulburării lui. Abia adunându-și curajul, cu toate că găsi timp să acopere leșurile, se repezi într-un colț și se ascunse îndărătul unei tapiserii din tavan până-n podele. În clipa următoare, surdomuții intrară în încăpere aducând alt trup. Îl așezară cu grijă alături de celelalte.

Atunci, unul dintre ei văzu că pânza de pe leșul care se afla cel mai departe de el alunecase. Se apropie și se uită în jur. Neștiind dacă ei o lăsaseră așa sau cineva se strecurase înăuntru după plecarea lor, le făcu semn ortacilor săi. Aceștia se opriră și ei. Se apucară cu toții să cerceteze încăperea.

Singur în colțul lui, despărțit de ucigași doar printr-o țesătură subțire, Jahan stătea cu suflarea înghețată de spaimă. Deci asta era, chibzui el; aici îl adusese viața. Minciunile și înșelăciunile sale fără număr îl împinseseră aici. Lucru ciudat, își aminti, nu fără tristețe, de lampa lăsată lângă zidul grădinii, pâlپând în vânt. Ochii i se umeziră când se gândi la elefantul lui și la meșter: pesemne că amândoi dormeau duși. Apoi gândurile i se îndreptară spre femeia pe care o iubea. Pe când ea și alții visau în culcușul patului lor, el avea să fie ucis pentru că se aflase într-un loc în care nu-i era îngăduit să se afle și văzuse un lucru pe care nu-i era îngăduit să-l vadă. Și totul din pricina firii lui iscoditoare, îndrăznețe și neînfrânate, care toată viața îl băgase numai în belele. Se blestemă pe tăcute. Ar trebui să-i scrie pe mormânt, cu litere-ngrijite, exact așa:

*Aici odihnește un ins prea băgăcios pentru binele lui,
De animale îtblânzitor și ucenic de arhitect,
Înălțați o rugăciune pentru sufletul lui neștiutor.*

Din păcate, n-avea cine să-i poarte mai departe această ultimă dorință.

În aceeași seară, într-un conac din celălalt capăt al Istanbulului, *kahya*⁴ stătea trează, ținând în mână niște mătănii și răsucindu-le mărgelele. Cu obrazii zbârciți precum stafidele și trupul subțirel cocârjat, își pierduse vederea pe măsură ce înainta în vârstă. Totuși, cât se afla între pereții casei stăpânului, vedea nemaipomenit. Fiecare cotlon și crăpătură, fiecare balama slăbită și scara care scârțâia... Nimeni dintre cei care trăiau sub același acoperiș nu cunoștea conacul la fel de bine ca ea și nimeni nu-i era mai credincios stăpânului. Asta știa prea bine.

Totul în jur era tăcut, se auzeau doar sforăiturile ce se ridicau din odăile robilor. Din când în când, urechile ei deslușeau o răsuflare ușoară, atât de slabă încât abia se auzea, din spatele ușii închise a bibliotecii. Dincolo dormea Sinan, după ce lucrase din nou până târziu. De obicei își petrecea serile cu familia, retrăgându-se înainte de cină în *haremlik*⁵, unde locuiau soția și fetele lui și unde nu îndrăznea să pună piciorul vreun ucenic. Dar în seara asta, la fel ca în multe altele, după masă se întorsese la desenele lui și ațipise printre cărți și pergamente, în încăperea pe care soarele o lumina întâi și-ntâi, înaintea celorlalte părți ale casei mari și bogate. *Kahya* îi făcuse patul acolo, întinzând o saltea pe chilim.

Lucra prea mult, cu toate că avea optzeci și cinci de ani. La vârsta lui, omul trebuia să se odihnească, să mănânce bine și să-și facă rugăciunile înconjurat de copii și nepoți. Să-și folosească puținile puteri pe care le mai avea ca să meargă în hagiâlâc la Mecca, iar dacă se stingea pe drum – cu atât mai bine pentru sufletul lui. De ce nu se pregătea stăpânul pentru viața de apoi? Iar dacă se pregătea, ce mai căuta pe șantiere, să-și umple caftanele frumos lucrate de praf și de noroi? *Kahya* nu era supărată numai pe stăpănu-

⁴ Mai-marea peste servitorii dintr-o casă (în tc., în orig.) (n. ed. orig.).

⁵ Parte a casei destinată familiei (în tc., în orig.).

său pentru că nu avea mai multă grijă de el, ci era în ciudată deopotrivă pe sultan și pe vizirii care se perindau prin serai, pentru că îl munceau din greu, și de-a dreptul furioasă pe ucenicii lui Sinan pentru că nu-i luau povara prea grea de pe umeri. Ce flăcăi leneși! Nu c-ar mai fi flăcăi. Îi cunoștea pe toți patru de pe vremea când erau niște băiețandri cu caș la gură. Nikola – cel mai înzestrat și cel mai sfios; Davud – înfocat și inimos, dar prea nerăbdător; Yusuf – mut și doldora de taine ca un codru des, de nepătruns; și indianul ăla, Jahan, care punea într-una întrebări – *De ce-i așa?, Cum merge asta?* –, deși abia dacă asculta răspunsurile.

Chibzuind și rugându-se, *kahya* scrută o vreme hăul dinăuntru ochilor ei. Degetul mare, arătătorul și mijlociul, care răsuciseră una câte una mărețele de chihlimbar, își încetiniră ritmul. La fel și rugăciunile murmurate; *Alhamdulillah*⁶, *Alhamdulillah*. Capul îi căzu în piept și gura i se deschise cu un icnet.

O clipă sau un ceas mai târziu, n-ar fi putut spune lămurit, o trezi un zgomot îndepărtat. Tropot de copite și huruit de roți pe caldarâm. O trăsură se îndrepta – în plin galop, dacă n-o înșela auzul – spre ei. Conacul lui Sinan era singura casă de pe strada care se înfunda. Dacă trăsura dădea colțul, nu putea veni decât într-acolo. Se cutremură de parcă ar fi trecut-o un fior pe șira spinării.

Murmurând o rugăciune împotriva duhurilor necurate, se ridică dintr-odată în picioare, în ciuda anilor ei. Cu pași mici și legănați, coborî treptele, străbătu culoarele și ajunse în curte. Împărțită în terase înălțate, împodobită cu un havuz și înmiresmată de cele mai dulci parfumuri, grădina umplea de bucurie inima fiecărui oaspete. Stăpănu-său o făcuse cu mâinile lui, trăgând apa în casă cu îngăduința sultanului – și trezind astfel pizma și ura dușmanilor. Acum roata de apă se învârtea molcom, clipocitul ei neabătut umplând-o de o liniște pe care viața însăși nu izbutea vreodată să i-o dea.

⁶ Laudă lui Allah (în arabă, în orig.) (n. ed. orig.).

Deasupra capului ei, luna ca o seceră de argint se ascundea după un nor și, pentru o clipă fugară, cerul și pământul se îngemănară într-un cenușiu de ardezie. De-a lungul cărării din dreapta ei era un crâng povârnit și, mult dedesubt, o grădină în care creșteau verdețuri și legume. O apucă pe cealaltă cărare, îndreptându-se către curte. Într-o parte era o fântână cu apa rece ca gheața fie vară, fie iarnă. În colțul celălalt, strânse laolaltă, erau latrinele. Le ocoli, cum făcea întotdeauna. Djinnii își țineau nunțile acolo și cine îi tulbura în toiul nopții avea să rămână schilod până la Judecata de Apoi, căci blestemul lor era atât de puternic, încât îi trebuiau șapte spițe ca să se stingă. Cum oalele de noapte îi erau la fel de nesuferite ca drumurile la latrine pe întuneric, în fiecare zi după lăsarea serii bătrâna *kahya* nu mai punea pe limbă strop de mâncare sau băutură, ca nu cumva să fie la mila trupului ei.

Neliniștită, ajunse la poarta dinspre stradă. Trei lucruri i se păruseră, în viața asta, aducătoare de rele: un bărbat care-și vânduse sufletul lui Șeitan, o femeie mândră de nurii ei și veștile care nu puteau aștepta până dimineață.

Trăsura se opri dintr-odată de partea cealaltă a gardului înalt. Calul fornăi. Se auziră pași apăsăți. *Kahya* simți miros de sudoare în aer – a animalului ori a trimisului, n-ar fi putut spune. Oricine-ar fi fost nepoftitul, bătrâna nu se grăbea deloc să afle. Mai întâi trebuia să rostească de șapte ori Sura „Mijirea zorilor”: „Izbăvire caut la Domnul zorilor de răul a ceea ce a creat, de răul beznei când se lasă, de răul celor care suflă peste noduri...”⁷

Între timp, trimisul ciocănea în poartă. Cuviincios, totuși stăruitor. Un ciocănit din acelea la care dacă nu răspunzi îndată se preschimbă în bătăi răsunătoare – într-adevăr, foarte curând chiar așa se și întâmplă. Robii, deșteptându-se abia atunci, se repezică unul după altul în grădină, cu lămpi

⁷ *Coranul*, trad. din limba arabă de George Grigore, Sura 113, „Mijirea zorilor”, Editura Herald, București, 2010, ed. revăzută și adăugită, pp. 437-438.

în mâini, trăgându-și un șal peste cămașa de noapte. Fiindcă nu putea să amâne mai mult clipa aceea, *kahya* spuse *Bismillah al-Rahman-al-Rahim*⁸ și trase zăvorul.

Un străin se ivi în lumina lunii care ieșea din spatele norului. Scurt, îndesat și, după ochi, tătar. Cu o ploscă de piele pe umăr și o înfățișare semeață, se încruntă, fără să-și ascundă supărarea că atâția oameni se holbau la el.

— Vin de la serai, îi înștiință el, strigând mai tare decât era nevoie.

Liniștea care se lăsă nu părea deloc primitoare.

— Trebuie să vorbesc cu stăpânul vostru, zise trimisul.

Îndreptându-și umerii, bărbatul dădu să intre, când *kahya* ridică o mână și-l opri.

— Intri cu dreptul înainte?

— Ce?

— Dacă vrei să treci pragul, trebuie să pășești întâi cu piciorul drept.

Se uită cu luare-aminte la picioare, de parcă i-ar fi fost teamă să nu i-o ia la goană, apoi păși cu grijă. Ajuns înăuntru, îi vesti că fusese trimis de nimeni altul decât sultanul însuși pentru o treabă ce nu suferea amânare, deși nu era nevoie să spună nimic din toate acestea: atâta lucru priceuseră și ei.

— Mi s-a dat poruncă să-l aduc pe marele arhitect, adăugă.

Kahya se cutremură și sângele i se scurse din obraji. Își dresе glasul, cuvintele pe care nu le putea rosti i se buluciră în gură. Ar fi vrut să-i spună trimisului că nu putea să-și tulbure stăpânul, care oricum dormise prea puțin. Dar, firește, nu spuse așa ceva. Murmură în schimb:

— Așteaptă aici.

Întoarse capul într-o parte, cu ochii licărind în gol.

— Vino cu mine, Hasan, îi zise unuia dintre copiii de casă, care știa bine că se afla primprejur, căci mirosea înțepător a

⁸ În numele lui Allah cel Milostiv, cel îndurător (în arabă, în orig.) (n. ed. orig.).

seu și a bomboane de cuișoare, de care își arunca mereu în gură pe furiș.

Porniră împreună, ea înainte, băiatul urmând-o cu lampa. Podelele scârțâiau sub pașii lor. *Kahya* zâmbi în sinea ei. Stăpânu-său ridica felurite clădiri mărețe aproape sau departe, însă uita să dreagă podelele casei sale.

Când intrară în bibliotecă, îi întâmpină un miros plăcut – de cărți, cerneală, piele, ceară de albine, mătâni de cedru și rafturi de nuc.

— Efendi, trezește-te, șopti *kahya* cu glasul moale ca mătasea.

Rămase nemișcată, ascultând cum urca și cobora răsufierea stăpânului ei. Îl strigă iar, de data asta mai tare. Sinan nici nu se clinti.

Între timp, băiatul, care nu stătuse niciodată așa aproape de stăpânu-său, îl cerceta cu luare-aminte: nasul lung și arcuit, fruntea lată cu zbârcituri adânci, barba deasă și căruntă de care se trăgea într-una când era dus pe gânduri, cicatricea de pe sprânceana stângă – un semn ce-i amintea de ziua când, abia un băiețandru, lucrând în atelierul de tâmplărie al tatălui, căzuse pe o pană. Privirea băiatului alunecă spre mâinile meșterului. Cu degete puternice, osoase și palme aspre, bătătorite, acestea erau mâinile unui om deprins cu lucrul afară.

A treia oară când *kahya* îl strigă, Sinan deschise ochii și se ridică în capul oaselor. O umbră îi trecu pe chip când văzu cele două mogâldețe alături. Știa că n-ar fi îndrăznit să-l scoale la ora asta decât dacă se întâmplase vreo nenorocire sau orașul arsesse până-n temelii.

— A venit un sol, îl lămuri *kahya*. Ești așteptat la serai.

Sinan se ridică încet din pat.

— Să fie o veste bună, *inșallah*⁹.

Ținând într-o mână un lighean, turnând apă dintr-o carafă și simțindu-se foarte însemnat, băiatul își ajută stăpânul să se spele pe față și să se îmbrace. Cu o cămașă albă și un

⁹ Cu voia lui Allah (în tc., în orig.).

caftan, nu unul dintre cele noi, ci unul vechi, maro, gros și tivit cu blană. Apoi coborâră toți trei scările.

Trimisul plecă adânc capul când îi văzu venind.

— Îmi cer iertare că te tulbur, efendi, dar am primit poruncă să te duc la serai.

— Trebuie să ne facem datoria, zise Sinan.

Kahya se băgă în vorbă:

— Poate băiatul să-și însoțească stăpânul?

Trimisul ridică dintr-o sprânceană, uitându-se drept în ochii lui Sinan.

— Mi s-a spus să te aduc pe dumneata și pe nimeni altcineva.

Furia, precum fierea, i se urcă bătrânei până în gâtleej. Pesemne că ar fi răbufnit dacă Sinan nu i-ar fi pus o mână liniștitoare pe umăr, zicând:

— O să fie bine.

Marele arhitect și trimisul se topiră în noaptea de-afară. Nu se zărea nicăieri vreo ființă, nici măcar un câine fără stăpân, cu toate că erau atât de mulți în oraș. După ce Sinan se sui în trăsură, trimisul închise ușa și sări pe locul de lângă surugiul, care nu scosese un cuvânt. Caii se urniră și curând goneau pe străzile mohorâte, avântându-se când în sus, când în jos.

Ca să-și ascundă neliniștea, Sinan dădu în lături perdelele bine trase și privi afară. Pe când alergau pe străzi întortocheate și pe sub crengi care se aplecau cu tristețe, chibzui la oamenii care dormeau în casele lor, bogații în conace, săracii în cocioabe. Trecură prin mahalaua evreilor, prin cea a armenilor, apoi prin mahalaua grecilor și cea a levantinelor. Zări bisericele, dintre care nici uneia nu i se îngăduia să aibă clopote, sinagogile ce se înălțau în curțile lor pătrate, moscheile cu acoperișuri de plumb și casele din cărămizi de chirpici și lemn care se sprijineau una de alta ca pentru a căuta alinare. Până și oamenii cu stare își construiau case din cărămizi de chirpici. Se întrebă, pentru a

câta oară, cum putea un oraș atât de frumos să fie ticsit de case prost clădite.

În cele din urmă ajunseră la serai. Trăsura se opri în capătul primei curți. Servitorii seraiului dădură fuga să-i ajute, mișcându-se iute, cu multă îndemânare. Sinan și trimisul intrară pe Poarta Mijlocie, pe sub care nimeni în afară de sultan nu putea trece călare. Merseră pe lângă un havuz de marmură ce sclipea în întuneric ca o ființă din altă lume. Chioșcurile de la malul mării, care se deslușeau în depărtare, semănau cu niște uriași ursuzi. Cum lărgise de curând unele părți ale haremului și reparase bucătăriile seraiului, Sinan știa bine împrejurimile. Deodată se opri, văzând o pereche de ochi care se uitau la el din întuneric. Era o gazelă. Ochi mari, sfioși, umezi. Prin preajmă se zăreau și alte animale – păuni, țestoase, struți, antilope. Toate erau, nu înțelegea din ce pricină, treze și neliniștite.

Aerul era rece, înviorător, înmiresmat de mirt, spânz și rozmarin. Mai devreme în seara aceea plouase și iarba se pleca sub pașii lor. Paznicii se dădeau în lături ca să-i lase să treacă. Ajunseră la clădirea semeață de piatră de culoarea norilor de furtună și străbătură un culoar luminat de flăcările pâlpâitoare ale unor lumânări de seu. După ce trecură prin două încăperi, se opriră în a treia. Nici nu pășiră bine peste prag, că trimisul își ceru iertare și se făcu nevăzut. Sinan își miji ochii ca să-i deprindă cu lărgimea sălii. Fiecare carafă, pernă, ornament arunca umbre stranii, care se răsuceau și se zbăteau pe pereți de parcă ar fi vrut să-i spună ceva.

În colțul celălalt lumina era mai slabă. Sinan tresări văzând sacii de pe pardoseală. Printr-o deschizătură zărea fața unui leș. Umerii îi căzură și ochii i se umplură de lacrimi când văzu cât de tânăr fusese băiatul. Pricepu. Umblau zvonuri că asta urma să se întâmple, deși nu voise să le dea crezare. Năucit, înfricoșat, se împletici până la perete. Rugăciunea lui, când găsi în sfârșit cuvintele ca s-o

rostească, era lipsită de vlagă, întretăiată de un găfâit de fiecare dată când se căznea să respire.

Nu apucase să spună „amin” ori să-și șteargă fața cu mâinile când în spatele lui se auzi un scârțâit. Isprăvindu-și rugăciunea, se uită la tapiseria care atârna pe perete. Era încredințat că de-acolo venea zgomotul. Cu gura uscată ca iasca, se apropie târșându-și picioarele de ea și trase țesătura la o parte – doar ca să dea peste un chip cunoscut, care tremura, galben de frică.

— Jahan?

— Meștere!

— Ce cauți aici?

Jahan sări afară, mulțumind stelei sale norocoase – cea care-i trimisese nu un surdomut ca să-l sugrume, ci pe singurul om din întreaga lume care-i putea veni în ajutor. Căzu în genunchi și, sărutând mâna bătrânului, și-o lipi de frunte.

— Ești un sfânt, meștere. Mereu am bănuir. Acum știi.

Dacă scap teafăr de-aici, o să spun tuturor.

— Șșșt, nu vorbi prostii și nu striga. Cum ai intrat?

Nu era vreme de lămuriri. Zgomote de pași răsunau pe coridor, lovindu-se de tavanele înalte și de pereții ornamentați.

Jahan se ridică și se apropie încet de meșter, nădăjduind să se facă nevăzut. În clipa următoare, Murad al III-lea intră în încăpere însoțit de oamenii lui. Nu foarte înalt, destul de îndesat, avea un nas acvilin, o barbă lungă și aproape bălaie și ochi căprui, îndrăzneți sub sprâncenele arcuite. Se opri, gândindu-se în ce fel să vorbească: cu blândețe, cu asprime, cu cea mai mare asprime?

Sinan își veni în fire numaidecât, sărutându-i poala caftanului. Ucenicul lui făcu o plecăciune adâncă, apoi încremeni, nefiind în stare să ridice ochii la Umbra lui Allah pe pământ. Jahan era uluit nu atât de sultan, cât de faptul că se găsea dinaintea lui. Căci acum Murad era într-adevăr sultan. Tatăl lui, Selim cel Bețiv, alunecase pe marmura udă

la hamam și căzuse, aflându-și moartea – beat criță, șopteau gurile rele, deși se căise pentru proastele sale năravuri și jurase să nu mai pună vreodată vin pe limbă. Chiar înainte de lăsarea întunericului, în urale și lingușeli, jerbe de scânteii, dairele și trâmbițe, Murad fusese încins cu sabia străbunului său Osman și înscăunat sultan.

Afară, în depărtare, marea fremăta și ofta. Neîndrăznind să se miște, Jahan aștepta într-o tăcere de mormânt, cu fruntea brobonită de sudoare. Asculta tăcerea ce îi apăsa umerii, împingându-i buzele atât de aproape de podea, încât ar fi putut s-o sărute ca pe o iubită rece.

— De ce sunt leșurile aici? întrebă sultanul de cum aruncă o privire la sacii de pe jos. N-aveți nicio rușine?

Unul dintre însoțitorii săi răspunse îndată:

— Iertăciune, stăpâne, ne-am gândit c-ai vrea să le mai vezi o dată. O să le ducem în criptă și o să ne încredințăm că primesc toată cinstirea cuvenită.

Sultanul nu spuse nimic. Apoi se întoarse către oamenii îngenucheați dinaintea lui.

— Arhitectule, asta e unul dintre ucenicii tăi?

— Întocmai, Înălțimea Ta, întări Sinan. Unul dintre cei patru.

— Ți-am cerut să vii singur. Trimisul mi-a nesocotit porunca?

— E vina mea, zise Sinan. Iartă-mă. La anii mei am nevoie de ajutor.

Sultanul chibzui o vreme la vorbele lui.

— Cum îl cheamă?

— Jahan, prealuminate stăpâne. Poate ți-l amintești, e cornac la serai. Se îngrijește de elefantul alb.

— Îmblânzitor de animale și arhitect, pufni batjocoritor sultanul. Cum se poate așa ceva?

— L-a slujit pe bunicul Luminăției Tale, sultanul Soliman, pacea lui Allah fie asupra-i. Văzând cât e de priceput la construit poduri, l-am luat sub aripa mea și i-am dat învățătură de pe când era un băiețandru.

Cu mintea în altă parte, sultanul murmură ca pentru sine:

— Bunicul meu a fost un mare cârmuitor.

— A fost la fel de vrednic de laudă ca profetul al cărui nume îl purta, stăpâne.

Soliman Magnificul, Legiuitorul, Stăpânul Drept-credincioșilor și Apărătorul Orașelor Sfinte – omul care domnise patruzeci și șase de ierni și își petrecuse mai mult timp în spinarea calului său decât pe tron, care – deși era îngropat adânc sub pământ și giulgiul îi putrezise – putea fi amintit doar în șoaptă.

— Îndurarea lui Allah fie asupra-i. M-am gândit la el astăseară. M-am întrebat ce-ar fi făcut în locul meu, zise sultanul Murad, iar glasul i se frânse pentru întâia oară. Bunicul meu ar fi făcut la fel. Nu aveam de-ales.

Jahan se înspăimântă când își dădu seama că vorbea despre morți.

— Frații mei sunt alături de Stâlpul Universului, adăugă sultanul.

— Cerul să le fie sălaș, spuse încet Sinan.

Tăcerea se înstăpâni până când sultanul vorbi iar.

— Arhitectule, preaslăvitul meu tată ți-a poruncit să-i ridici un mormânt, așa-i?

— Întocmai, Luminăția Ta. Voia să fie înmormântat lângă Hagia Sofia.

— Atunci ridică-l fără întârziere. Ai îngăduința mea să faci tot ce-i nevoie.

— Am înțeles, stăpâne.

— Vreau să-mi îngrop frații alături de tatăl meu. Fă *turbeh*¹⁰-ul destul de mare ca să poată veni sute de oameni să se roage pentru sufletele lor nevinovate. Tăcu, apoi adăugă după câteva clipe de gândire: Dar... să nu-l faci prea falnic. Să aibă întocmai mărimea potrivită.

Cu coada ochiului, Jahan îl văzu pe meșter albindu-se la față. Simți un miros în aer ori mai degrabă mai multe mirosuri amestecate – poate ienupăr și crenguțe de

¹⁰ Cameră mortuară (în tc., în orig.).

mesteacăn, pe sub care se strecura un iz de lemn de ulm ars. Dar nu apucă să-și dea seama dacă venea dinspre sultan sau dinspre Sinan. Speriat, făcu din nou o plecăciune adâncă, atingând podeaua cu fruntea. Îl auzi pe sultan oftând de parcă voia să mai zică ceva. Totuși nu spuse nimic, ci se apropie, se apropie, până când trupul lui umbri strălucirea lumânării. Jahan se cutremură sub privirea sa. Inima îi stătu în loc o clipă. Oare sultanul bănuia că intrase pe furiș în curtea interioară în noaptea asta? Îi simți ochii împărătești scrutându-l încă o clipă, nu mai mult, apoi se îndepărtă, cu vizirii și paznicii după el.

Așa se face că, în luna decembrie, într-o zi de pe la începutul Ramadanului, din anul 1574, Sinan, marele arhitect al seraiului, și ucenicul său Jahan, care n-avea ce căuta la această întâlnire unde totuși se afla, primiră sarcina să ridice în grădinile Hagiei Sofia un mormânt care să fie destul de mare și de falnic ca să încapă în el cinci prinți, frații sultanului Murad, însă nici atât de mare și nici atât de falnic încât să aducă aminte cuiva cum fuseseră sugrumați, din porunca lui, în noaptea când urcase pe tron.

Totuși nimeni dintre cei de față nu putea să prevadă că mulți ani mai târziu, când sultanul Murad avea să moară, într-o noapte la fel ca asta, în care vântul gemea și fiarele din menajerie țipau, fiii lui – toți nouăsprezece – urmau să fie sugrumați cu un laț H de mătase, ca să nu le fie vărsat sângele princiar, și – printr-o întorsătură a sortii – îngropați în același mormânt ridicat de arhitect și de ucenicul lui.

Înainte de meșter

*

Profetul Iacob avea doisprezece fii, iar profetul Iisus – doisprezece apostoli. Profetul Iosif, a cărui poveste este înfățișată în Sura a 12-a din *Coran*, era copilul cel mai îndrăgît al tatălui său. Evreii puneau pe mese douăsprezece pâini. Tronul lui Solomon era păzit de doisprezece lei de aur. Până la tron erau șase trepte și, cum orice urcuș are și un coborâș, asta însemna șase trepte coborâte, adică douăsprezece cu totul. Douăsprezece credințe de căpătâi colindau meleagurile Hindustanului. Doisprezece imami l-au urmat profetului Mahomed în credința șiiită. Coroana Mariei era împodobită cu douăsprezece stele. Un băiat pe nume Jahan împlinea abia doisprezece ani când a văzut pentru prima oară Istanbulul.

Uscățiv, ars de soare și fără astâmpăr ca un pește în vârtoarea râului, era destul de scund pentru vârsta lui. Ca să-l despăgubească parcă pentru că nu era mai înalt, o claiă de păr negru și zburlit, ce aducea cu o vietate cocoțată acolo sus, îi acoperea capul. Părul era cel dintâi lucru pe care îl vedeau oamenii când se uitau la el. Apoi veneau urechile, fiecare cât pumnul unui mardeiaș. Dar maică-sa spunea că într-o zi fetișcanele aveau să fie fermecate de zâmbetul lui care îți lua ochii și de gropița de pe obrazul stâng, singură – o urmă de deget lăsată de bucătăreasă pe aluatul moale. Așa îi spusese ea și așa credea și el.

Buze roșii ca bobocii de trandafir, păr lucios ca mătasea, mijloc mai subțire decât o ramură de salcie. Sprintenă ca o gazelă, zdravănă ca un taur, înzestrată cu glas de privighetoare – cu care să le îngâne cântece de leagăn copiilor, nu să flecărească prostește sau să se ia la harță cu soțul. Așa arăta mireasa pe care maică-sa și-ar fi dorit-o pentru el dacă ar mai fi trăit. Dar s-a stins – de mâhnire, zisese vraciul, deși Jahan știa că era din pricina bătăii

mâncate zi după zi de la tatăl lui vitreg, un om mai crud ca o fiară, care din întâmplare îi era și unchi. Acesta plânse mai-mai să-și dea sufletul la înmormântare de parcă nu el, ci altcineva ar fi omorât-o înainte de vreme. Jahan îl ura de atunci cu toată ființa. Când se suise pe corabie, îi părea rău că pleacă de-acasă fără să se răzbune. Dar știa că, de-ar fi rămas, fie îl omora el pe unchiu-său, fie îl omora unchiu-său pe el. Pesemne ultima, de vreme ce Jahan nu era nici destul de mare, nici destul de puternic. O să se întorcă la timpul potrivit să se răzbune. Și să-și găsească aleasa. O să încingă o nuntă de patruzeci de zile și patruzeci de nopți și-o să se înfrupte pe săturate cu răsete și cofeturi. Pe prima lor fiică o s-o cheme ca pe maică-sa.

Pe când caravela se apropia de port, băiatul începu să zărească puzderie de păsări. Fel de fel: pescăruși, fluierari, cufundaci, vrăbii, gaițe și coțofene – una dintre ele cărând o tinichea strălucitoare-n plisc. Câteva – cele îndrăznețe sau cele nesăbuite – se așezau pe pânze, mult prea aproape de oameni. Aerul de dedesubt avea un miros nou, străin și greșos.

După atâtea săptămâni în largul mării, vederea orașului i-a tulburat închipuirea lui Jahan, mai ales într-o zi cețoasă ca aceea. S-a uitat drept înainte, la linia unde apa mării se lovea plescăind de țărm, o fâșie ca de cenușă, și n-a izbutit să-și dea seama dacă se apropiau sau se îndepărtau de Istanbul. Cu cât se zgâia mai mult, cu atât uscatul i se părea o prelungire a mării, un oraș de plumb topit cocoțat pe creasta valurilor, legănat, năucitor, veșnic în schimbare. Acela a fost, mai mult sau mai puțin, felul în care a văzut Istanbulul întâia oară și, fără s-o știe, avea să rămână același chiar și după o viață întreagă.

Băiatul străbătu încet puntea. Marinarii nu-și vedeau capul de treburi, așa că n-aveau timp să se supere că li se ncurca printre picioare. Ajunse la proră, unde nu mai fusese niciodată. Fără să ia în seamă vântul ce îi biciuia chipul, scrută zarea cu ochii mijiți ca să zărească inima

Istanbulului, pe care n-o putea vedea, nu încă. Apoi, încetul cu încetul, ceața se risipi, așa cum o mână trage o perdea. Orașul, ce se deslușea limpede acum, se deschise dinaintea lui, strălucind orbitor. Lumini și umbre, coame și povârnișuri. Sus-jos, colină după colină, toate presărate ici-acolo cu crânguri de chiparoși, părea un ghem de lucruri potrivnice. Tăgăduindu-se la fiecare pas, schimbându-și starea sufletească în fiecare mahala, duios și aspru deopotrivă, Istanbulul se dăruia cu mărinită și, în același timp, își lua înapoi darul. Un oraș atât de întins, în stânga și în dreapta și în sus, spre bolta cerească, străduindu-se să se înalțe, tânjind într-una după mai mult, niciodată mulțumit. Și totuși încântător. Deși îi era străin, băiatul simți cât de ușor puteai să cazi sub vraja lui.

Jahan se repezi în cală. Elefantul stătea într-o cușcă, uriaș, parcă amorțit.

— Ai reușit! Uite, ești aici!

Rosti ultimul cuvânt cu un tremur ușor, fiindcă nu știa ce fel de loc putea fi „aici”. Nu conta. Orice l-ar aștepta în această nouă țară n-avea cum să fie mai rău decât călătoria prin care trecuse.

Chota ședea pe crupă, atât de încremenit încât pentru o clipă băiatul crezu că inima încetase să-i bată. Când se apropie și-i desluși răsuflarea slabă, întretăiată, Jahan se simți ceva mai ușurat. Totuși, din ochi îi pierise orice strălucire, iar pielea lui își pierduse luciul. Cu o zi înainte, nici nu mâncase, nici nu dormise. Avea o umflătură îngrijorătoare între fălci și se vedea că trompa îi era umflată. Băiatul stropi cu apă capul elefantului, stânjenit că trebuie să folosească din nou apă de mare, care îi lăsa pe toată pielea urme de sare ce îl mâncau.

— Când ajungem la serai, te spăl numai cu apă dulce, îi făgădui Jahan.

Încet, cu blândețe, unse cu turmeric umflăturile elefantului. Animalul slăbise. Ultima parte a călătoriei fusese foarte grea pentru el.

— O să vezi. Sultana o să te iubească la nebunie. O să fii feblețea cadânelor, zise Jahan. Apoi îi trecu prin minte alt gând și adăugă: Dacă nu sunt drăguțe cu tine, poți să fugi. O să te-nsoțesc.

I-ar mai fi vorbit multă vreme așa, însă auzi pași pe scări. Un marinar se năpusti înăuntru zbierând:

— Ei, căpitanul vrea să te vadă. Acum!

O clipă mai târziu, băiatul stătea dinaintea ușii de la cabina căpitanului, ascultând cum acesta tușea și scuipa de partea cealaltă a ei. Bărbatul îl înspăimânta, cu toate că încerca să n-o arate. Căpitanul Gareth era cunoscut de toți ca Gavur¹¹ Garret sau Delibaș Reis – căpitanul Cap-scrântit. O clipă putea să glumească și să râdă cu vreun marinar, pentru ca în următoarea să-și scoată iataganul și să-l taie bucăți-bucățele. Jahan văzuse așa ceva cu ochii lui.

Născut într-un orășel englezesc de pe țărmul oceanului, acest lup de mare, căruia nimic nu-i plăcea mai mult decât o bucată de burtă de porc rumenită la foc scăzut și o înghițitură de bere, își trădase, din pricini niciodată înțelese pe deplin compatrioții și intrase în flota otomană, având asupra-i o mulțime de taine prețioase. Mulțumită curajului său, își câștigase o oarecare faimă la serai și avea mai multe corăbii sub comanda lui. Pe sultanul Soliman îl amuza grozav că ataca și prăda corăbiile creștinilor cu o sălbăcie pe care n-o arăta niciun marinar otoman. Sultanul îl luase sub oblăduirea lui, însă nu avea încredere în el. Știa că un om care-și înjunghie compatrioții pe la spate nu poate fi un prieten credincios pentru nimeni. Câinele care ți se oprește în prag după ce-a mușcat mâna care l-a hrănit până atunci n-o să șovăie niciodată să-și înfigă colții în carnea ta odată ce-a pășit înăuntru.

Când intră, băiatul îl găsi pe căpitan stând la masa de scris, mai puțin neîngrijit ca de obicei. Barba lui – spălată, pieptănată și unsă cu pomadă – nu mai era castaniu-închis, așa cum fusese săptămâni de-a rândul, ci un castaniu-

¹¹ Ghiaur (în tc., în orig.) (n. ed. orig.).

deschis, aproape roșcat. O cicatrice îi brăzda fața de la urechea stângă până în colțul buzelor, făcându-i gura să pară o prelungire a răni. Lepădase cămașa lui cărămizie de toate zilele și era îmbrăcat cu alta, gălbuie și cam largă, și cu niște șalvari de culoarea cămillei; la gât îi atârna un șirag de mărgelile de peruzea împotriva deochiului. Alături, pe masă, se zăreau un capăt de lumânare și un catastif în care scria prăzile luate de-a lungul drumului. Băiatul îl văzu cum acoperă foaia cu mâna, deși nu era nevoie. Jahan nu știa să citească. Literele nu îi erau prietene, însă formele și imaginile – da. Noroiul, lutul, pieile de capră sau de vițel – orice lucru pe care putea să deseneze. De-a lungul călătoriei pe mare, făcuse nenumărate desene cu marinarii și corabia.

— Vezi? Sunt un om de cuvânt. Te-am adus viu și nevătămat pân-aci, zise căpitanul Gareth și scupă cu putere.

— Elefantul e bolnav, îl înfruntă băiatul, privind scupătoarea. Nu m-ai lăsat să-l scot din cușcă.

— Ei, când o să simtă pământ sub picioare, o să se ntrezeze cât ai clipi. Căpitanul urmă cu mai multă bunăvoință în glas: Oricum, ce-ți pasă ție? Nu-i elefantul tău.

— Nuu, dar e al sultanului.

— Chiar așa, flăcăule. Iar dacă faci cum te-nvăț, o să tragem amândoi foloase din asta.

Jahan plecă privirea. Bărbatul mai pomenise despre așa ceva și mai devreme, însă Jahan nădăjduia ca lucrul ăsta să-i iasă din minte. Pesemne că nu-i ieșise.

— Seraiul e doldora de aur și nestemate. Un rai pentru hoți, zise căpitanul Gareth. Cum ajungi acolo, o să te-apuci să furi pentru mine. Nu încerca să jefuiești seraiul – turcii o să-ți reteze mâinile. O să faci treaba asta încet, puțin câte puțin.

— Păi, sunt străji peste tot, n-am cum...

Iute ca gândul, căpitanul își dezlănțui furia asupra băiatului:

— Vrei să zici că n-o s-o faci? Ai uitat ce-a pățit nenorocitul acela de cornac, hai?

— N-am uitat, răspunse Jahan, pământiu la față.

— Ține minte că puteai să ai parte de același sfârșit! Dacă n-aș fi fost eu, un flăcău ca tine n-ar fi izbutit nicicând să rămână în viață.

— Îți sunt recunoscător, zise încet băiatul.

— Arată-ți recunoștința prin giuvaiere, nu prin vorbe goale. (Tuși, scuipatul picurându-i de pe buze. Îl trase pe băiat mai aproape.) Marinarii ar fi ciopârțit elefantul și l-ar fi aruncat la rechini. Iar pe tine... Pe tine te-ar fi încălecat, cu toții. Și când s-ar fi săturat de dosul tău drăgălaș, te-ar fi vândut unui lupanar. Îmi ești dator, ticălos mic. Te duci chiar acum la serai. Te dai drept împlânzitorul elefantului.

— Și dacă-și dau seama că nu știi nimic despre elefanți? întrebă Jahan.

— Atunci înseamnă că n-ai izbândit! răspunse căpitanul, cu răsufierea lui urât mirositoare. Dar o să izbândești. Un flăcău isteț ca tine! O să aștept până stai pe picioarele tale. Apoi vin să te caut. Dacă mi te împotrivești, jur pe Dumnezeu că pun să ți se scoată mațele de viu! O să spun la toată lumea că ești un potlogar. Știi de ce pedeapsă are parte un om care-l minte pe sultan? E atârnat într-o spânzurătoare și ridicat... tot mai sus și mai sus... după care... i se dă drumul să cadă... într-un cârlig de fier. Îți ia vreo trei zile să mori. Ia închipuie-ți, trei zile blestemate! O s-ajungi să te milogești de careva să te omoare.

Jahan se zbătu să scape din strânsoarea bărbatului. Se năpusti afară din odaie și, străbătând în fugă puntea, se rezezi în cală unde deschise cușca și se târî lângă elefant, care – așa tăcut și bolnav cum era – devenise singurul lui prieten. Acolo plânse cu sughițuri, cum ar fi făcut orice copil.

Când corabia trase la chei, așteptară să fie coborâtă încărcătura. Băiatul ascultă zarva de deasupra și, cu toate că tânjea după aer curat și era lihnit de foame, nu îndrăzni să se miște. Se întrebă unde plecaseră șobolanii. Oare

rozătoarele, precum călătorii bogați, coborau frumos în rând când corabia trăgea la chei? Văzu în minte zeci de cozi roșii cu negru alergând în toate părțile, pierzându-se în labirintul de străzi și ulițe din Istanbul.

Dar nu putu să mai aștepte și urcă pe punte, care – spre ușurarea sa – era pustie. În timp ce ochii lui priveau cercetător cheiul din față, îl văzu pe căpitan vorbind cu un bărbat îmbrăcat într-un caftan frumos lucrat și cu un turban înalt. Vreun mare dregător, fără îndoială. Când cei doi bărbați îl zăriră, căpitanul îi făcu semn să se apropie. Jahan păși pe scândura șubredă până pe chei, apoi sări jos și se îndreptă spre ei.

— Căpitanul îmi spune că tu ești cornacul, începu marele dregător.

Jahan șovăi doar o clipă – îndoiala aceea trecătoare pe care o simte cineva înainte de-a spune o minciună.

— Da, efendi. Am venit împreună cu elefantul din Hindustan.

— Chiar așa? (O umbră bănuitoare trecu peste chipul bărbatului.) Atunci cum se face că vorbești limba noastră?

Băiatul se aștepta la o asemenea întrebare.

— Am fost învățat s-o vorbesc la palatul șahului. Am mai prins câte ceva și pe corabie. M-a ajutat și căpitanul.

— Prea bine. O să dăm elefantul jos mâine după-amiază, zise dregătorul. Mai întâi trebuie să coborâm încărcătura.

Speriat, Jahan se aruncă la pământ.

— Fii bun, efendi, animalul e bolnav. O să moară dacă mai rămâne încă o noapte în cală.

Se lăsă o tăcere uluită până când dregătorul spuse:

— Chiar ții la animalul ăsta.

— E un băiat bun, întări căpitanul cu o privire de gheață, în ciuda zâmbetului.

Cinci marinari primiră sarcina să dea jos elefantul. Aruncară spre animal priviri pline de dispreț și, înjurând de mama focului, îl legară cu frânghii, apoi traseră din

răspuțeri. Chota nici nu se clinti. Băiatul îi urmări pe marinari cum se trudeau, neliniștea crescându-i cu fiecare clipă. După ce se sfătuiră în fel și chip, hotărâră să nu tragă elefantul afară cu forța, ci să-l ridice cu cușcă cu tot. Câțiva salahori dădură la o parte chepengul uriaș ce acoperea cala și legară parâme de cele patru laturi ale cuștii, apoi le petrecură pe după niște bârne vechi de stejar. Când isprăviră, bărbații traseră toți deodată, cu brațele smucind în același ritm, cu obraji umflați de atâta opinteală. La ultima smucitură, o scândură mare se desprinse și se prăbuși cu zgomot, dar toți scăpară teferi, ca prin minune. Puțin câte puțin, cușca se ridică în aer, apoi se opri. De dedesubt, oamenii se uitau cu gurile căscate de uimire la elefant, pe care-l vedeau printre barele cuștii: atârna în aer ca o fiară ciudată, pe jumătate pasăre, pe jumătate taur, *dabbat al-ard*, fiara ce se ridică din pământ despre care imamii spuneau că o să se ivească în Ziua Judecății. Alți bărbați dădură fuga să pună și ei umărul, mulțimea de gură-cască se îndesi și, curând, fiecare om din port fie privea, fie trăgea. Jahan alerga încoace și-ncolo, încercând să dea o mână de ajutor, însă neștiind prea bine cum anume.

Cușca se izbi de pământ cu o bufnitură asurzitoare, care te făcea să intri la griji. Elefantul dădu cu capul de barele ce alcătuiau acoperișul. Salahorii nu voiau să-l scoată de-acolo de teamă ca animalul furios să nu se repeadă la ei. Băiatul se chinui îndelung să-i încredințeze că Chota n-o să facă așa ceva.

Odată ajuns afară, lui Chota i se înmuieră picioarele. Se prăbuși ca o păpușă fără sfori. Vlăguit de oboseală, nu vru să se mai miște și închise ochii, de parcă își dorea ca locul ăla și toți oamenii de-acolo să se facă nevăzuți. Îl împinseră și îl îmbrânciră, îl ridicară și îl biciuiră până izbutiră să-l suie într-o căruță uriașă, trasă de vreo doisprezece cai. Jahan dădu să sară și el în căruță, când o mână îl apucă de cot.

Era căpitanul Gareth.

— La bună vedere, băiete, zise, destul de tare ca să-l audă toată lumea. Apoi, coborând glasul până la șoaptă, adăugă: Du-te, micul meu hoț. Adu-mi olmazuri și rubine. Și ține minte, dacă mă bagi cumva la apă, îți tai boșele.

— Ai încredere în mine, băigui Jahan – iar vântul îi luă vorbele și le duse cu el de îndată ce i se desprinseră de pe buze – și se sui în căruță.

Pe fiecare stradă pe unde treceau, lumea se dădea în lături, înfricoșată și încântată deopotrivă. Mamele își trăgeau copiii mai aproape, vracii își ascundeau castroanele de cerșit, bătrânii își înșfăcau toiegele ca pentru a se apăra. Creștinii își făceau cruce, musulmanii turuiau o sură ca să-l alunge pe Șeitan, evreii înălțau o rugăciune de binecuvântare, europenii priveau pe jumătate veseli, pe jumătate înfiorați. Un cazac voinic și oacheș se albi la față, de parcă ar fi văzut o nălucă. Spaima omului avea ceva atât de copilăresc, încât Jahan nu se putu abține să chicotească. Singuri copiii se uitau cu ochi scânteietori, arătând cu degetul la elefantul alb.

Jahan zări chipuri de femei pe jumătate ascunse în spatele ferestrelor zăbrelete, colivii frumos ornamentate atârinate de pereți, cupole care prindeau ultimele raze de soare și o mulțime de copaci – castani, tei, gutui. Oriunde întorcea privirea, vedea pescăruși și pisici, două animale cărora li se dăduse frâu liber. Obraznici și caraghioși, pescărușii zburau în cercuri, năpustindu-se în jos spre momeala din găleata vreunui pescar ori ficatul prăjit de pe tablaua vreunui negustor ambulant ori spre plăcinta lăsată la răcit pe vreun pervaz. Chiar și atunci când alungau păsările, oamenii o făceau fără tragere de inimă, mai mult de ochii lumii.

Jahan află că orașul avea douăzeci și patru de porți și era alcătuit din trei orașele: Istanbul, Galata și Scutari. Băgă de seamă că oamenii erau îmbrăcați cu felurite culori, dar nu izbuti să priceapă după ce rânduială. Văzu sacagii cu cești de porțelan meșteșugit lucrate și coropcari care vindeau

orice, de la mosc la scrumbii afumate. Din loc în loc, vedea câte un chioșc unde se vindeau băuturi în ulcele de lut.

— Șerbet, zise dregătorul plescăind din buze, însă Jahan nu-și putea da seama ce gust avea.

Pe măsură ce înaintau, îi arăta cu degetul felurite lucruri, lămurindu-l: *Insul ăsta e georgian, cestălalt e armean. Slăbătura aia de acolo e un derviș, cel de lângă el e tălmaci. Bărbatul ăsta în verde e imam, căci numai lor le e îngăduit să poarte culoarea îndrăgită de Profet. Vezi brutarul de după colț? E grec. Ghiaurii ăia coc cea mai bună pâine, dar să nu îndrăznești să pui gura pe ea, că fac semnul crucii pe fiecare în parte. Și-o înghițitură dacă iei, ajungi unul de-ai lor. Negustorul care ține prăvălia asta e evreu. Vinde carne de pui, însă nu-i e îngăduit să omoare singur păsările și îi plătește unui rabin ca să vină s-o facă în locul lui. Bărbatul ăla cu o blană de oaie pe umeri și cercei în urechi e torlak – un suflet sfânt, zic unii, un trântor, dacă mă-ntrebi pe mine. Uită-te la ienicerii de colo! N-au voie să-și lase barbă, doar mustață.*

Musulmanii purtau turbane, evreii – căciulite roșii, iar creștinii – pălării negre. Arabi, kurzi, nestorienii, cerchezi, cazaci, tătari, albanezi, bulgari, greci, abhazi, pomaci... mergeau fiecare pe drumul lui, în timp ce umbrele li se întâlneau și se amestecau.

— Sunt șaptezeci și două de triburi și jumătate, zise dregătorul. Fiecare are mahalaua lui. Câtă vreme toată lumea știe unde-i e locul, trăim în pace.

— Dar jumătatea?

— O, e alcătuită din țigani. Nimeni n-are încredere în ei. Le este oprit să meargă călare pe cai, doar pe măgari le e îngăduit. Le e oprit să prăsească, dar se înmulțesc oricum, n-au nicio rușine. Ține-te departe de toată șleahta asta blestemată de ghiauri împutiți!

Dând din cap, Jahan hotărî să se ferească de oricine aducea a țigan. Încet-încet, casele se răriră, copacii deveniră mai înalți și zarva se domoli.

— Ar trebui să pregătesc elefantul înainte să ne înfățișăm cu el dinaintea sultanului. Un dar din partea șahului Indiei se cuvine să arate minunat.

Bărbatul ridică dintr-o sprânceană.

— Nu știi, flăcăule? Șahul tău s-a dus.

— Ce vrei să spui, efendi?

— Al-Sultan al-Azam Humayun... În vreme ce tu erai pe corabie, și-a pierdut tronul. Tot ce-a rămas în urma lui e soție și câțiva robi. Nu mai e cărmuitorul țării.

Jahan strânse din buze. Ce-o să se-ntâmplescu cu elefantul acum, că șahul care îl trimisese-n dar nu mai era șah? Fără îndoială, dacă sultanul Soliman ar pune ca animalul să fie urcat iar pe corabie și dus înapoi în țara lui, Chota ar muri pe drumul de întoarcere. Tulburat, spuse:

— Chota n-o să reziste la altă călătorie.

— Nu te neliniști. N-o să-l trimită nimeni înapoi, îl liniști dregătorul. Sunt tot soiul de fiare în serai, dar niciodată n-am avut un elefant alb.

— Crezi c-o să le placă?

— Sultanul n-o să se sinchisească prea mult de el. Are pe cap o mulțime de treburi însemnate. Dar sultana...

Dregătorul amuți. O clipă, chipul îi păru hăituit pe când se holba la ceva din depărtare. Jahan îi urmări privirea și văzu deslușindu-se în vârful unei stânci ce înainta în mare zidurile unei clădiri uriașe, cu torțe lucind în întuneric și cu porțile închise ca o gură ce păzește o taină.

— Țsta e seraiul? șopti Jahan.

— Țsta e, îi răspunse bărbatul mândru nevoie mare, de parcă ar fi fost al tatălui său. Acum te afli în casa Stăpânitorului Răsăritului și Apusului.

Chipul lui Jahan se luminează, plin de nădejde. Fiecare odaie de sub acoperișul său trebuie să fie doldora de mătăsuri și zarafiruri, își zise. Fiecare coridor trebuie să răsunese de râsete vesele. Olmazurile sultanei trebuie să fie așa de mari, că fiecare are un nume mai dulce decât al unei cadâne.

Ajunseră la Poarta Imperială, sub privirile încruntate ale străjilor, care nici nu-l băgară în seamă pe Chota, de parcă ar fi văzut elefanți albi în fiecare zi. Când se opriră în fața Porții Mijlocii, care avea două turnuri ca niște conuri, cu torțe aprinse de-o parte și de alta, se dădură jos din căruță. Chiar atunci vântul se schimbă, aducând o duhoare de putreziciune. Abia în clipa aceea Jahan, îndemnat de o presimțire, ridică privirea spre umbrele dindărăt. Cum dădu cu ochii de spânzurători, îngheță. Erau trei: una mai scundă și două mai înalte. Deasupra fiecăreia se zărea un cap, desprins de trup, care putrezea în tăcere, umflat, vânăt, cu gura plină de iarbă uscată. Băiatul prinse o mișcare abia văzută, lăcomia fără astâmpăr a viermilor ce se târau prin carnea oamenilor.

— Trădători... șopti în barbă dregătorul și scui pă cu putere.

— De ce s-au făcut vinovați? întrebă Jahan cu un fir de voce.

— De trădare, pesemne. Fie de asta, fie de hoție, aș zice. Au dat de dracu', e limpede. Asta pățesc cei care umblă cu înșelăciuni.

Năucit, alb la față, strivit parcă de coloanele ce se înălțau dinainte-i și rămas dintr-odată fără cuvinte, Jahan intră târându-și picioarele pe poarta cât un munte. Deși chinuit de dorința de-a da bir cu fugiții cât mai iute cu putință, nu se putu hotărî să părăsească elefantul. Ca un osândit în drum spre spânzurătoare, plecându-se în fața unei sorți pe care n-o putea nici ocoli, nici primi, intră în urma dregătorului în seraiul sultanului Soliman.

În acea noapte, cât și în cele ce-o urma, băiatul nu zări decât ziduri groase, o ușă mare cu ghinturi de fier, o curte atât de întinsă, că ar fi putut înghiți întreaga lume, și alte ziduri. Îi trecu prin minte că poți să trăiești toată viața într-un serai, fără să vezi mare lucru din el.

Fură însoțiți până la un grajd cu podea de lut, acoperiș de stuf și tavan înalt – noua casă a lui Chota. Înăuntru stătea un bărbat posac și vânjos, căruia nu-i puteai ghici anii. Avea degete vrăjite, care vindecau animalele, însă nu-i erau de niciun folos când venea vorba de oameni. Numele lui era Taras Siberianul. Deși nu se zărea niciun cal prin preajmă, îi auzeau tropotind și nechezând foarte aproape, speriați de venirea lor. Din timpuri străvechi, cailor nu le plac elefanții, spuse Taras. Trebuie să fie o teamă neîntemeiată, adăugă, fiindcă nu auzise niciodată ca un elefant să atace vreun cal.

Taras cercetă gura lui Chota, ochii, trompa și baliga. Se uită urât la Jahan, învinovățindu-l fără îndoială pentru boala animalului. Băiatul simți că intră în pământ de rușine. Călătoriseră pe aceeași corabie, însă Chota trăgea să moară, în timp ce Jahan era sănătos precum cornul lunii de deasupra.

Cu iscusință și blândețe, tămăduitorul întinse o unsoare rău mirositoare pe umflăturile lui Chota și îi înveli trompa într-o bucată de pânză groasă de sac umplută cu frunze pisate și cu rășină despre care băiatul avea să afle mai târziu că se numește smirnă. Neștiind cum să-l ajute, Jahan aduse o găleată cu apă proaspătă, pe care o așeză lângă grămezile de tufe, mere, verze și fân – un adevărat ospăț pe lângă lăturile de pe corabie. Dar Chota nici nu se uită la ele.

Pizma se strecura în inima băiatului. Era sfâșiat între dorința fierbinte ca tămăduitorul să vindece elefantul și teama că, după ce se punea pe picioare, animalul îl va iubi mai mult decât pe el. O fi fost Chota darul sultanului Soliman, însă în adâncul inimii Jahan îl socotea al lui.

Apăsător de asemenea gânduri josnice, se trezi însoțit afară. Acolo, alt bărbat îl întâmpină cu un zâmbet larg. Un indian pe nume Sangram, încântat peste măsură să întâlnească pe cineva care vorbea limba lui de baștină, ce se apropie de băiat așa cum o pisică se furișează mai aproape de sobă, tânjind după căldură.

— *Khush Amdeed, yeh ab aapka rahaaish gah hai.*¹²

Jahan se holbă la el ca trăsnet.

— Ce-i? Nu pricepi ce zic? întrebă Sangram, de data asta în turcă.

— Graiurile noastre nu sunt la fel, îi răspunse repede Jahan.

Îi povesti despre satul de unde venea, cocoțat atât de sus în creierii munților, încât dormea deasupra norilor, între pământ și bolta cerească. Vorbi despre surorile lui și despre răposata maică-sa. Glasul îi tremură ușor.

Sangram se uita la el uluit. Părea gata-gata să spună ceva urât. Dar apoi, izgonind gândul care îi trecuse prin minte, oftă și zâmbi iar.

— Bine, hai să te duc la adăpost. Să-i cunoști pe ceilalți.

Pe când Sangram îi lămuria obiceiurile otomanilor, merșeră pe o potecă ce șerpuia printre chioșcurile din grădină până la un iaz în care săreau, împrôșcând apă în jur, tot soiul de pești. Băiatul avea o puzderie de întrebări despre viața în serai, dar de fiecare dată primea drept răspuns o șoaptă scurtă. Totuși, izbuti să pună cap la cap câteva lucruri. Mai avea până să-i audă și să-i vadă, însă află că în menajerie trăiau lei, pantere, leopardzi, maimuțe, girafe, hiene, cerbi lopătari, vulpi, hermine, lincși, zibete, câini și pisici sălbatice, toate foarte aproape. Sub salcâmiile din dreapta lor erau cuștile animalelor sălbatice – și cădea în sarcina lor să le hrănească, să le spele, să le liniștească și să se ferească de orice rele zi și noapte. De curând sosise din Habeș un rinocer, însă murise. Când nu aveau căutare, fiarele erau trimise la alte menajerii din oraș, laolaltă cu

¹² Fii bine-venit, asta este acum casa ta (în sanscr., în orig.) (n. ed. orig.).

îmblânzitorii lor. Animalele mari stăteau în Palatul Porfirogeneților. Clădirea mândră ce găzduise odinioară nobilimea bizantină și odraslele împărătești devenise acum grajdul fiarelor sultanului. Alte animale erau ținute într-o veche biserică de lângă Hagia Sofia. Chota ar fi fost trimis, poate, să stea și el în biserică, dar fiindcă era încă pui și pe deasupra neobișnuit de alb, fusese hotărât să rămână deocamdată în serai.

Unii îngrijitori veneau din cele patru colțuri ale imperiului, alții – din insule încă necunoscute. Cei care se îngrijeau de păsăret, sălbatic sau de curte, stăteau în alt adăpost, la miazăzi de aviariu. Din zori până-n seară, gazele, păuni, ciute și struți colindau prin chioșcuri, când intrând, când ieșind iarăși. Menajeria sultanului era o lume în sine. Și cu toate că mișuna de sălbăticiuni fioroase, în fapt nu era cu nimic mai sălbatică decât orașul de-afară.

Jivinele din serai se împărțeau în două: cele înfricoșătoare și cele plăcute ochiului. Primele se aflau acolo datorită firii lor pline de cruzime, celelalte – datorită farmecului lor. Așa cum leopardii nu se amestecau cu privighetorile, nici îngrijitorii lor nu se băteau pe burtă. Îmblânzitorii celor mai fioroase animale alcătuiau o șleahtă aparte. Dintre sutele de robi închiși între aceste ziduri, nu erau nici cei mai bine plătiți, nici cei mai bine hrăniți, însă rămâneau cei mai respectați.

Jahan urma să stea într-un adăpost din lemn și cărămizi arse, cu acoperișul înclinat. Înăuntru erau nouă bărbați. O namilă cu părul și mustățile roșcate, pe nume Olev, care se îngrijea de lei; un îmblânzitor de girafe sașiu, egiptean de fel, căruia i se zicea Dara; un îmblânzitor african de crocodili, care avea corpul acoperit cu cicatrice și răspundea la numele de Kato; doi gemeni chinezi care aveau grijă de maimuțele mari și mici și care, după cum avea să afle curând Jahan, erau împătimiți după hașiș; un îmblânzitor de urși pe nume Mirka, lat în umeri și cu picioare groase, care aducea el însuși oarecum cu un urs; doi grăjdari cerchezi care se

îngrijeau de caii pursânge, și vindecătorul pe care îl întâlnește mai devreme, Taras Siberianul. Toți îl întâmpină cu o tăcere țâfnoasă, uimiți să vadă cât e de tânăr, schimbând priviri cu tâlc, de parcă ar fi priceput despre el ceva ce lui îi scăpa.

Sangram îi aduce un castron cu *sütlaç*¹³.

— Mânâncă, îți amintește de casă, îi zise. Apoi adăugă în șoaptă: Mâncarea lor nu e așa gustoasă ca a noastră. Mai bine te ai obișnui cu asta.

Jahan înfulecă îndată *sütlaç*-ul, în timp ce ceilalți îl priveau cu o curiozitate mută. Nu-și potolise foamea, însă nimeni nu-l mai îmbie cu altceva și nici el nu îndrăzni să ceară. Își puse hainele pe care i le dădură. O cămașă gălbuie cu mâneci largi, o vestă de lână, o pereche de șalvari și în picioare ghete din piele moale. Sangram îl luă mai apoi la o plimbare. Robii îi vârără în gură un cocoloș parcă de ceară. Băiatul nici nu bănuia că era o pastă făcută din mirodenii și opiu. Curând, Sangram se însenină la față și deveni mai slobod la gură. Îi povesti lui Jahan despre jurământul tăcerii la care-i silea sultanul Soliman. Deși nu era respectat cu atâta strășnicie în întâia și a doua curte precum în a treia și a patra, toți trebuiau să-și țină gura peste tot. Era oprit să vorbești tare, să râzi sau să strigi.

— Și să cânti? Lui Chota îi place să asculte un cântec de leagăn înainte de culcare.

— Să cânti..., repetă Sangram de parcă ar fi încercat să lămurească ceva ce nici el nu pricepea prea bine. Să cânti e îngăduit, doar dacă ai grijă s-o faci în șoaptă.

Când ajunseră la zidul grădinii, se opriră. Dinaintea lui, ca niște oșteni de pază, creșteau brazi înalți, coroanele lor alcătuind un paravan.

— Să nu treci de zidul ăsta, îl sfătui Sangram cu glasul dintr-odată încordat.

— De ce?

— Nu pune întrebări. Ascultă de cei mai în vârstă.

¹³ Orez fiert în lapte îndulcit (în tc., în orig.) (n. ed. orig.).

Jahan simți că-i forfotește ceva prin burtă. Pesemne că stânjeneala i se citea pe chip, fiindcă Sangram spuse:

— Ai o față tare păcătoasă.

— Ce?

— Dacă ceva îți place, se vede. Dacă ți-e frică, la fel. (Clătină din cap) femeile nu-și pot ascunde simțămintele fiindcă sunt niște ființe slabe. Spre norocul lor, se pot ascunde după vâl. Dar un bărbat trebuie să învețe să și le tănuiască.

— Ce ar trebui să fac? întrebă Jahan.

— Ascunde-ți chipul, pecetluiește-ți inima. Altminteri o să ți le facă harcea-parcea pe-amândouă cât ai clipi.

Vreun un ceas mai târziu, în prima lui noapte în Istanbul, Jahan stătea nemișcat pe o saltea aspră de paie, ascultând zgomotele din întuneric. O bufniță țipa pe-aproape, niște câini lătrau undeva în depărtare. Nici în adăpost nu era mai liniște, fiindcă tovarășii lui sforăiau, se foiau, vorbeau, trăgeau vânturi, scrâșneau din dinți prin somn. Unul dintre ei, nu-și dădu seama care, vorbea într-o limbă pe care n-o mai auzise, dacă era într-adevăr o limbă. Burta lui se alătură zarvei celorlalți când mațele începură să-i chiorăie. Se gândi la mâncare, mai ales la plăcinte piperate cu carne, însă ele îl duceau întotdeauna cu gândul la maică-sa, așa că se opri. Se răsuci spre fereastră și privi îndelung un petic de cer. Nu semăna deloc cu cel pe care îl văzuse, zi și noapte, de pe corabie. Își zise că n-o să izbutească niciodată să adoarmă, dar oboseala îl birui.

Se trezi cu o tresărire, dezmeticindu-se din vise tulburi, întunecate. Cineva răsuflea cu nasul aproape lipit de gâtul lui și i se freca de coapse. O mână îi acoperi gura, în timp ce alta îi smulgea de pe el șalvarii. Jahan se zbătu să scape din strânsoare, însă bărbatul, mai puternic, îl împinse iar pe saltea și îl ținu strâns. Băiatul se îneca, neputând să respire. Abia atunci bărbatul, băgând de seamă că Jahan se înăbușea, își dădu mâna la o parte. Și tot atunci, băiatul își

înfipse dinții, cu toată puterea, în degetul mare al atacatorului. Se auzi un geamăt de durere. Neașteptat, mânios. Băiatul sări în picioare, tremurând. În lumina prăfoasă a unei lumânări stătea îmblânzitorul de urși.

— Vino-ncoa', șuieră Mirka.

Jahan înțelese după glasul lui că nu voia să fie descoperit. Așa că strigă în gura mare, în ciuda jurământului tăcerii, fără să-i pese ce-avea să pățească dacă îl auzeau străjile.

— Mai îndrăznește să m-atingi o dată, că pun elefantul să te calce în picioare! Te omorâm!

Mirka se ridică, trăgându-și șalvarii. Fără să le arunce vreo privire celorlalți îmblânzitori, care se treziseră, se îndreptă spre salteaua lui de paie, mormăind:

— Elefantul tău e abia un pui.

— O să crească, strigă Jahan.

Băiatul băgă de seamă că Olev se uita la el cu o duioșie plină de încuviințare. Îmblânzitorul de lei zise din colțul lui:

— Mirka, găozarule! Dacă te mai atingi de indian, îți pironesc boașele de perete, m-auzi?

— Afurisit să fii, zise Mirka.

Deși inima îi bătea cu putere, băiatul se urcă pe priciul lui, întorcându-se de astă dată cu spatele la fereastră ca să nu scape din ochi încăperea. Pricepu că în serai trebuia să fie tot timpul cu băgare de seamă, chiar și în somn. Nu putea să rămână prea mult aici. Trebuia să afle unde erau ținute bogățiile sultanului, să-și umple desagi și să-și ia tălpășița. O să fie nevoit să-și părăsească elefantul alb, se gândi cu tristețe. Chota era o ființă regească, pe când Jahan – nu.

Nici nu-i trecea prin minte că, în grajdul lui, Chota era și el treaz, ascultând plin de neliniște. Undeva în inima nopții de catran, atât de neagră încât cotropea orice culoare, simțise mirosul singurului animal care îl umplea de teamă – tigrul.

Nimeni n-ar fi putut spune lămurit câte suflete sălășluiau între zidurile seraiului. Taras Siberianul, care se afla acolo de mai multă vreme decât oricare dintre ei, spunea că erau tot atâtea câte stele pe cer, câte fire în barba unui hagi, câte taine purta *lodos*¹⁴-ul pe aripile lui. Alții își dădeau cu părerea că erau peste patru mii. Uneori, Jahan se trezea zgâindu-se la porțile uriașe ce îi despărțeau de curțile interioare, întrebându-se ce fel de oameni își duceau viața de cealaltă parte.

Nu era singurul care ardea de curiozitate. Toți împlânzitorii de animale pe care-i cunoștea vorbeau pe șoptite despre feluriții locuitori ai seraiului – mai-marele peste halvagii, maestrul de ceremonii, degustătorii care încercau fiecare fel de mâncare înainte de-a ajunge pe masa sultanului. Dornici să afle mai multe despre ei, împlânzitorii bârfeau de-a binelea, desfătându-se cu orice palavre, oricât de mărunte, care în gura lor erau dulci precum acadelele. Cel mai tare îi fascinau cadânele și favoritele. Pentru că niciun alt bărbat în afară de sultan și de eunuci nu putea să le vadă, împlânzitorii și le închipuiau fiecare după pofta inimii. Puteau zugrăvi nestingheriți în minte chipurile femeilor, lipsite de trăsături, dar pline de făgăduințe, aidoma pergamentelor nescrise. Nimeni nu putea flecați despre favoritele sultanului, nici măcar în șoaptă, în afară de sultană, pe care toată lumea părea s-o urască și se simțea îndreptățită s-o vorbească de rău.

Auziseră o grămadă de povești despre harem, unele adevărate, altele, fără îndoială niște scorneli. Porțile sale erau păzite de eunuci negri, care fuseseră scopiți cu atâta cruzime, încât nu se puteau ușura decât cu ajutorul unui tub pe care-l purtau la chimir. Cum la musulmani scopirea de orice fel era oprită, samsarii le plăteau negustorilor de sclavi să se îngrijească de asta în altă parte. Băieți de prin

¹⁴ Vânt puternic ce bate dinspre mare (în tc., în orig.) (n. ed. orig.)

colțurile cele mai îndepărtate ale Africii erau prinși și scopiți. Cei care scăpau teferi erau cumpărați de serai și trimiși la Istanbul. Dintre aceștia, mulți mureau în timpul călătoriei și leșurile lor erau aruncate în mare. Dacă aveau noroc și erau înzestrați, puteau să urce pe scara puterii. Astfel, un păcat pe care nimeni nu-l lua asupra-i, însă fiecare-l înlesnea în felul lui, dăinuia. Sangram zicea că nu li se smulgeau doar boașele, ci – mult prea des – și inimile. Așa cum lor nu li se arătase pic de milă în trecut, nici ei nu arătau pic de milă nimănui. Dacă vreo cadână încerca să fugă, eunucii ăștia o găseau cei dintâi.

Haremul își ducea viața în serai, nevăzut, dar puternic. Era numit *darussaade* – „Casa fericirii”. Se spunea că toate iatacurile și încăperile sale erau legate de odaia în care dormea *valide sultan*, mama lui Soliman. De ani buni, ea singură veghea cu strășnicie ce mâncau, beau, purtau și făceau sute de femei în fiecare zi. Niciun ibric de cafea nu se fierbea, niciun cântec nu se cânta, nicio cadână nu atrăgea privirile sultanului fără binecuvântarea ei. Mai-marele peste eunucii negri era ochii și urechile ei. Dar acum ea murise. Și toată puterea ei, ba chiar mai multă, trecuse în mâinile sultanei.

Hürrem era numele ei, însă mulți îi spuneau *zhadi*, vrăjitoarea. Admiratori și dușmani avea o grămadă. Se spunea că îi făcuse vrăji sultanului – ba că-i otrăvise șerbetul de vișine, ba că-i stropise pernele cu licori fermecate, ba că-i legase hainele cu noduri în nopțile cu lună plină. Încălcând o datină veche de trei sute de ani, sultanul o luase în căsătorie, prilej cu care încinseseră un zaiafet atât de îmbelșugat, că se vorbea încă despre el în toate crâșmele, lupanarele și speluncile unde se fuma opiu din oraș. Nu că băiatul ar fi știut ceva despre crâșme, lupanare și spelunci în care se fuma opiu, dar Sangram știa și îi plăcea grozav să poarte vorba. El îi spusese lui Jahan aproape tot ce știa băiatul despre ce se întâmpla înăuntru și în afara seraiului.

Vrăjitoare sau nu, sultana avea o slăbiciune pentru curiozități și se dădea peste cap să facă rost de-așa ceva. Cea mai mică pitică din imperiu ori o cutie muzicală cu locașuri ascunse, o țărâncuță cu pielea ca de șopârlă ori o casă pentru păpuși bătută-n pietre scumpe, toate ajungeau în mâinile ei și de fiecare se bucura nespus. Fiindcă îndrăgea păsările, se ducea adesea la aviariu. Un papagal de-acolo era preferatul ei – un *Ara macao* cu pântecul verde și aripile stacojii – și îl învățase zece cuvinte de mai multe ori, pe care pasărea le striga în gura mare, cu glasul ei urât, de câte ori se apropia sultanul Soliman, smulgându-i un zâmbet. Lui Hürrem îi plăcea să hrănească gazelele și mânjii, însă rareori își petrecea timpul cu animalele sălbatice, aproape niciodată. Cu atât mai bine, își zicea Jahan, pentru că se temea de ea. Cum să nu se teamă de o femeie care citea gânduri și fura suflete?

Primele săptămâni în *pâyitaht*, „cetatea de scaun”, se scurseră liniștite. Chota își reveni încet, recăpătându-și greutatea și voioșia. I se dăduseră două cioltare: unul de zi cu zi, coți întregi de catifea albastră brodată cu fir de argint, și altul pentru sărbători, o mantie aurie, grea, din zarafir. Lui Jahan îi plăcea să pipăie broderia cu buricele degetelor. Nu-i mai părea rău după veșmintele bogate pe care șahul Humayun le trimisese împreună cu elefantul, dar marinarii căpitanului Gareth le prădaseră fără rușine pe corabia aia de pierzanie.

Noaptea, de îndată ce închidea ochii, chipul tatălui vitreg se ivea din întuneric. Cu o parte a sufletului tânjea să se întoarcă în satul lui și să-l ucidă. Cu câtă cruzime îi luase viața maică-sii. Lovind-o în pântec, cu toate că știa, căci cum ar fi putut să nu știe, că era însărcinată. Cealaltă parte, mai înțeleaptă, îi șoptea că ar trebui să se întoarcă, însă nu îndată. După ce fura nestematele sultanului, ce rău făcea dacă păstra câteva și pentru el? Căpitanul Gareth n-avea să afle, oricum, niciodată. Atunci putea să se întoarcă acasă, bogat și puternic. Surorile lui o să-l întâmpine. La cât de

nenorocite trebuie să fi fost când le părăsise dintr-o toană, bucuria nemărginită de a-l vedea iar va șterge orice urmă de tristețe. Sărutându-le mâinile, Jahan o să le pună la picioare toate bogățiile: olmazuri, smaralde, jad.

Apoi, într-o zi, o să întâlnească o fată frumoasă ca luna plină. Cu dinții ca un șirag de mărgăritare și sâni ca gutuile în pâng, ea se va depărta de el, însă nu înainte de a-l învrednici cu un zâmbet furiș. O s-o salveze dintr-o primejdie cumplită (de la înec ori de o ceată de tâlhari ori de vreo fiară din pădure – partea asta se schimba într-una în visurile lui). Buzele ei, când o să-l sărute, vor avea gustul stropilor de ploaie, îmbrățișarea ei va fi mai dulce decât smochinele cu miere. Se vor îndrăgosti, mângâierile ei trecând peste el ca niște valuri înmiresmate. Fericirea lor o să fie atât de pură, că mulți ani după ce vor muri de bătrânețe unul în brațele celuilalt, oamenii o să și-i aducă aminte ca fiind cea mai fericită pereche care-a trăit vreodată sub ceruri.

Cele dintâi zile petrecute la menajerie ar fi fost mult mai anevoioase dacă Olev, îmblânzitorul de lei, nu l-ar fi luat sub aripa lui. Un bărbat de o cutezanță și o nechibzuință fără seamăn, care ținea ciudat de mult la mustața lui, pieptănând-o, ceruind-o și parfumând-o de cinci ori pe zi. Ca și Jahan, avea o familie care îl aștepta pe undeva, o viață pe care o pierduse când, la numai zece ani, fusese răpit de negustorii de sclavi. Părul roșcovan, trupul vânjos și, mai ales, neînfricarea lui îi hotărâseră soarta. Smuls din sânul familiei, fusese adus în seraiul otoman ca să nu-l mai părăsească niciodată.

În fiecare zi, la răsăritul soarelui, îmblânzitorii se spălau pe față într-un havuz cu apă atât de rece, că mâinile li se înroșeau. Puțin înainte de amiază își mâncau împreună tainul, supă de grâu și pâine, iar seara se îndopau cu orez cu seu de coadă de oaie. Când se lăsa întunericul, își odihneau capetele pe saci aspri, în care se oploșise o hoardă de păduchi ce roiau peste tot. Locul era plin de lindini. Și de purici. Săreau de pe animale pe oameni, de pe oameni pe

animale. De câte ori îi mușcau, adică foarte des, lăsau urme urâte, care se umflau rău de tot dacă te scărpinai. De aceea împlânzitorii își cercetau într-una animalele, mari și mici, frecându-le cu camfor pisat, cardamom și lămâiță. Cu oricâtă grijă ar fi cercetat, un purice scăpa de fiecare dată. Și nici nu era nevoie de mai mult.

De două ori pe săptămână, mai-marele peste eunucii albi, pe care toată lumea îl cunoștea drept aga Kamil Garoafă, trecea să vadă cum merge treaba. Nu dojenea pe nimeni niciodată. Nu ridica glasul. Totuși era unul dintre cei mai temuți oameni din serai, căci privirea-i încruntată era mai tăioasă decât oțelul. Pielea îi era atât de albă, că dedesubt se zărea dantelăria venelor. Avea cearcăne întunecate sub ochi și se spunea că își petrece nopțile bântuind pe coridoare, fiindcă nu poate dormi mai mult decât o bufniță la pândă. Știind că din pricina celei mai mici urme de murdărie i se urca sângele la cap, împlânzitorii curățau neobosiți. Ștergeau udul de pe havuzuri, curățau scârna, spălau castroanele în care le dădeau de mâncare fiarelor. Jahan nu era incredințat că animalele puneau cine știe ce preț pe truda lor. Lipsite de mirosurile naturale – ale lor și ale celorlalte sălbăticiuni – începeau să-și încurce teritoriile. Niciunul dintre împlânzitori nu avea inima să-i mărturisească asta eunucului. Dar se îngrijeau cu mare râvnă de animale. Viața le atârna de bunăstarea lor. Dacă le mergea bine, nici ei n-aveau de ce se plânge, însă dacă nu mai aveau căutare, îi păștea și pe ei aceeași soartă.

Într-o zi, pe la mijlocul lunii aprilie, se întâmplă un lucru ciudat. Jahan îl ducea pe Chota înapoi în grajd, când auzi un foșnet dindărătul unui șir de tufe – un foșnet ușor, însă atât de aproape, că băiatul tresări. Se prefăcu că nu băgase de seamă nimic, dar rămase cu ochii în patru. Curând, un condur de mătase brodat se iți de sub tufă, ca un pui de șarpe care n-are habar că se găsește în văzul tuturor.

Acum, când știa că îndărătul ei se ascunde o fată, își munci creierii să afle cine-ar putea fi. Printre împlânzitori nu era nicio femeie. Cadânele n-aveau cum să ajungă așa departe, nu fără să fie însoțite. Cum nu voia s-o sperie, se ținu la oarecare depărtare, gândindu-se că tot ce-și dorea ea era să privească de-aproape elefantul alb. Așa că își văzu de treabă și o lăsă să-i pândească în voie. Fata se întorcea într-una, mereu pe furiș – Jahan îi deslușea pașii după trosnetul crenguțelor și fâșâitul veșmintelor. Până la sfârșitul lunii, se obișnuise deja cu iscoada lui învăluită în taină. Atât de mare era îngăduința lui și atât de pricepută era ea să se furișeze, că nu și-ar fi vorbit niciodată dacă n-ar fi fost, dintre toate vietățile pământului, o viespe.

În dimineața aceea, Jahan curăța o bucată de pământ prinsă de coada lui Chota, când un țipăt străpunse văzduhul. O fată țâșni de după gardul viu, cu părul fluturând în toate părțile. Trecu pe lângă ei dând din mâini și strigând cuvinte de neînțeles, apoi se năpusti în grajd și trânti ușa în urmă-i cu atâta putere, că se deschise la loc.

— Hășșș, făcu Jahan, care luase o frunză mare și gonea viespea ce-o urmărea.

Bâzâind zgomotos, gâza se învârti de câteva ori dezamăgită și, fiindcă ostenise deja, cârmi spre cea mai apropiată tufă de trandafiri.

— A plecat, zise Jahan.

— Atunci ies. Ai grijă să pleci capul, robule.

Ieși – înaltă și mlădie ca o trestie. Strâmbă din nas, zicând:

— Să mă ierte Allah că spun așa ceva, însă nu pricep la ce-a făcut viespile.

Se îndreptă spre elefant, curioasă să-l vadă atât de aproape. Jahan îi aruncă o privire pe furiș și zări pistruii micuți, de culoarea crăițelor, de pe obraji ei. Rochia verde-deschis părea aproape albă în lumina soarelui, iar părul inelat îi scăpase de sub vâl, pe care nu-l purta înfășurat prea strâns.

— Tatăl meu, preaslăvitul sultan, a văzut elefantul? întrebă ea.

Jahan înghiți în sec, dându-și seama abia acum cu cine vorbește, și făcu o plecăciune adâncă.

— Înălțimea Ta Mihrimah.

Prințesa dădu ușor din cap, de parcă nu i-ar fi păsat câtuși de puțin de rangul ei. Ochii de chihlimbar întunecat îi alunecară iarăși spre Chota.

— Luminăției Tale i-ar plăcea să mângâie elefantul?

— Mușcă?

Jahan zâmbi.

— Te încredințez, Înălțimea Ta, că în sufletul lui Chota nu e loc decât de bunătate.

Cu grijă, fata se apropie de elefant și îi atinse pielea încrețită.

Atunci, Jahan se folosi din nou de prilej ca s-o cerceteze. Zări la gâtul ei o salbă scumpă, cu șapte mărgăritare albe ca laptele, fiecare mai mare decât un ou de vrabie. Privirea i se îndreptă spre mâinile prințesei. Ce mâini gingașe avea, când ridicate la piept, când împreunate cu mare neliniște. Lucrul acesta din urmă îl cuceri: simțea că, sub pojghița ei de culori și nepotriviri, fata ascundea un suflet frământat, întocmai ca al lui. Altminteri n-ar fi îndrăznit niciodată să spună ce-a spus pe urmă.

— Oamenii se tem de animale, însă noi suntem cruzi, nu ele. Un crocodil sau un leu... Niciunul nu e atât de sălbatic pe cât suntem noi.

— Ce prostie să spui așa ceva! Sunt niște fiare fără milă. De aia le ținem închise în cuști. Ne-ar înfuleca dintr-o înghițitură.

— Luminăția Ta, de când am venit aici, n-am auzit ca vreun animal să atace pe cineva decât dacă e cumplit de înfometat. Dacă noi nu le stingherim, nu ne stingheresc nici ele pe noi. Dar oamenii nu sunt așa. Fie că sunt înfomețați sau nu, oamenii sunt înclinați spre rău. Unde ai dormi mai

liniștită? Lângă un străin cu burta plină sau lângă un leu bine hrănit?

Ea îl privi o clipă.

— Ești un băiat ciudat. Câți ani ai?

— Doisprezece.

— Sunt mai mare decât tine, zise ea. Așa că știu mai bine.

Cu capul încă plecat, Jahan nu-și putu înfrâna un zâmbet. Nu-i aruncase în față lucrul care sărea cel mai tare în ochi: că ea era de neam ales, pe când el era un nimeni. Zisese doar că era mai mare, de parcă ar fi fost – sau ar fi putut deveni într-o zi – deopotrivă. Pe când se întorcea să plece, fata îl întrebă:

— Cum te cheamă?

El roși. Cumva i se păru că nu se cade să-și spună numele, parcă nepotrivit de prietenos.

— Pe elefant îl cheamă Chota, Înălțimea Ta. Iar pe mine, Jahan. Însă mama...

— Ce-i cu ea?

Nu mai spusese asta nimănui și nu știa de ce-o făcea acum, însă răspunse:

— Mi-a pus numele Zambilă.

Mihrimah izbucni în râs.

— Ce nume caraghios pentru un băiat! apoi își dădu seama că îl jignise și adăugă mai încet: De ce?

— Când m-am născut, aveam ochii de un vioriu ciudat. Mama zicea că e din pricină că mâncase zambile când era însărcinată cu mine.

— Ochi ca zambilele... murmură fata. Și unde e mama ta acum?

— Nu se mai află printre muritori, Înălțimea Ta.

— Deci ești orfan, zise ea. Uneori și eu mă simt la fel.

— Nobilii dumitale părinți trăiesc încă, Allah să le dea viață lungă.

În clipa aceea, din spate se auzi glasul unei femei.

— Te-am căutat peste tot, Luminăția Ta. N-ar fi trebuit să vii singură aici.

Se ivi o femeie îndesată. Era roșie la față și avea o privire pătrunzătoare și buze subțiri, strânse a muștrare. Bărbia îi era puternică și ascuțită, încât te făcea să crezi că stă cu fălcile încleștate. Fără să-i învrednicească măcar cu o privire pe elefant ori pe cornac, trecu pe lângă ei de parcă în toată grădina asta cu flori și animale n-ar fi fost nimic asupra căruia să-și odihnească privirea, fie și pentru o clipă – în afară de prințesă.

Mihrimah se întoarse spre Jahan cu o încântare plină de neastâmpăr.

— Doica mea, zise ea. *Dada* își face mereu griji pentru mine.

— Cum să nu-mi fac când copila mea iubită e atât de luminoasă și lumea atât de întunecată? răspunse femeia.

Mihrimah râse.

— Din păcate, *dada* nu prea are la inimă animalele. Doar pe unul dintre ele. I-a căzut cu tronc motanul, Cardamom.

Femeile schimbară o privire: iscoditoare, nelămurită, de nepătruns. Dintr-odată, Mihrimah păru tulburată.

— Sultana, mama mea, a întrebat de mine?

— Chiar așa. I-am spus că ești la hamam și te îmbăiezi, Înălțimea Ta.

— Nu ești tu salvatoarea mea? zise Mihrimah zâmbind. Ce m-aș face fără tine? (Ridică mâna ca pentru a flutura o batistă închipuită.) Rămas-bun, Chota, poate vin să te mai văd.

Astfel, făcându-i cele mai bune urări elefantului, prințesa porni pe cărarea din grădină, cu doica pe urme, fără să-i spună o vorbă cornacului. Jahan rămase pironit locului. Stătu acolo o clipă, uitând unde se afla și ce făcea. Avea mintea plină de întrebări fără răspuns, o mireasmă în nări și un junghi în inimă cum nu mai simțise vreodată.

Jahan se gândi că n-avea să mai vină acolo. Dar ea veni. Odată cu zâmbetul ei, aduse bunătăți pentru elefant – nu pere sau mere, ci zumzaricale demne de masa sultanului: smochine cu smântână și șerbet de violete, marțipan cu dulceață de trandafiri sau castane cu miere, dintre care ultimele, Jahan știa prea bine, costau cel puțin patru aspri ocaua. Ori de câte ori rânduierile seraiului o scârbeau sau o speriau, venea să vadă elefantul alb. Îl privea pe Chota cu uimire, de parcă s-ar fi întrebat cum de un animal atât de puternic putea să fie atât de blând. Elefantul era sultanul menajeriei, totuși nu semăna deloc cu tatăl ei.

Vizitele ei erau întotdeauna neașteptate. Uneori nu dădea pe acolo săptămâni întregi, iar lui Jahan nu-i rămânea decât să îi se întrebe cu ce-și trecea timpul în acel sipet doldora de taine care era haremul. Apoi venea aproape în fiecare după-amiază. *Dada* ei, Hesna Khatun, aștepta întotdeauna alături. Și întotdeauna doica părea descumpănită că prințesa se arăta atât de curioasă în privința unui animal. Deși era limpede că nu-i plăcea deloc s-o vadă arătându-i atâta dragoste unui elefant, avea grijă să păstreze taina.

Un an întreg se scurse astfel. Apoi veni o vară dogoritoare. Jahan aduna puținul pe care îl șterpelise: niște mătâni de argint (de la mai marele peste grădinari), o batistă de mătase cu firet (de la un eunuc nou), borcane cu migdale și fistic (din cămărilor seraiului), un inel de aur (de la un trimis străin care vizitase menajeria). Știa că sunt doar niște mărunțișuri care nu puteau să-l mulțumească pe căpitanul Gareth. Nu izbutise încă să afle unde erau ținute nestematele sultanului și adevărul e că, pe măsură ce timpul trecea și băiatul se obișnuia cu viața în menajerie, se gândea tot mai puțin la asta. Nu mai auzise de căpitan de când părăsise corabia, dar îi apărea încă în vise – o amenințare ivită fără veste din umbră. Jahan nu pricepea de ce nu-și făcea apariția. Din

câte știa el, se putea să fi plecat într-o călătorie și să-și fi găsit sfârșitul în cel mai nenorocit chip.

Aproape toate cuvintele pe care le schimbau prințesa și cornacul erau despre Chota, căruia îi mergea de minune, căci crescuse în înălțime și greutate. Prin urmare, Jahan rămase cu gura căscată de uimire într-o zi când, din senin, Mihrimah îl întrebă despre viața lui în Hindustan și cum ajunsese acolo. Asta este povestea pe care i-a spus-o în ziua următoare, ea șezând sub o tufă de liliac, iar el – în genunchi; ea cercetându-l, el neîndrăznind să ridice privirea; ea atât de aproape că putea să-i simtă mireasma pletelor, el neputând să uite că-i despărțeau lumi întregi.

Povestea pe care i-a istorisit-o cornacul prințesei

În țara întinsă și bogată a Hindustanului trăia odată un băiat sărman pe nume Jahan. Casa lui era o colibă aflată la o azvârlitură de băț de drumul pe unde treceau oștenii ca să se ducă și să vină de la palatul șahului Humayun. Dormea sub același acoperiș cu cele cinci surori și cu mama și tatăl lui vitreg, care îi era și cel mai în vârstă dintre unchi. Jahan era un băiat curios, căruia îi plăcea grozav să clădească lucruri mâinile lui. Lut, lemn, piatră, bălegar sau crenguțe, băiatul le găsea la toate un rost. Odată a ridicat un cuptor mare în curtea din spate, lucru care a bucurat-o nespus pe maică-sa, fiind nu scotea fum negru și înecăcios precum cuptoarele pe care le avusese înainte.

Pe când Jahan nu împlinise încă șase ani, tatăl lui – căci avusese odată un tată – dispăruse fără urmă. De fiecare dată când o întreba pe maică-sa pe unde umbla, primea același răspuns: „A plecat pe mare”. Pe o corabie ce se îndrepta spre un oraș îndepărtat, din lumini și umbre, unde domnea alt șah ori sultan și unde se aflau bogății dincolo de orice închipuire.

Alt bărbat și-ar fi dat seama că erau numai scorneli. Nu și Jahan. Avea să-i ia ani întregi ca să înțeleagă minciunile

frumoase, cusute cu ață albă, pe care maică-sa le țesuse în jurul lui ca pe niște pânze de păianjen subțiri, părând aievea fără să fie. Chiar și când maică-sa se măritase cu unchiul lui – un bărbat care își bătea într-una joc de ea –, băiatul nu voise să se împace cu gândul că tatăl lui nu se mai întorcea. Cu o furie neputincioasă, se uita cum unchiu-său ședea pe scaunul tatălui, dormea în patul lui, mesteca frunzele lui de betel fără să rostească vreodată un cuvânt de mulțumire. Nimic din ce făcea maică-sa nu-l mulțumea pe soțul ei. Focul pe care-l făcea ea nu dădea destulă căldură, laptele de care se-atingea ea se brânzea, pâinea *poori* pe care o cocea ea nu era mai bună la gust decât țărâna, iar trupul pe care i-l dăruia în fiecare noapte era de prisos, fiindcă nu-i făcuse încă niciun fiu.

Când nu bombănea sau nu înjura, tatăl lui vitreg creștea elefanți de luptă. Le învăța pe animalele astea pașnice să atace și săucidă. Surorile lui Jahan îl ajutau, însă băiatul nu voia în ruptul capului. Îl ura atât de tare pe tatăl lui vitreg, că se ferea să aibă de-a face vreodată cu el sau cu animalele lui. În afara unuia singur – Pakeeza.

Însărcinată de o mie de zile, Pakeeza stătea să nască. Trecuseră deja trei toamne și trei ierni, iar acum era din nou primăvară. Salcâmul persan din josul drumului înflorise ca o ploaie de aur, coastele dealurilor erau acoperite cu flori sălbatice, șerpilor se deșteptaseră din somnul lor întunecat – însă puiul nu se născuse. Pakeeza se îngrășase atât de tare, că abia putea să se miște. Moțăia toată ziua, cu pleoapele la fel de grele ca inima.

În fiecare dimineață, Jahan îi aducea apă proaspătă și o căldare cu nutreț. Punând o mână pe pielea ei încrețită, murmură: „Poate că azi e ziua cea mare, ha?”

Pakeeza înălța capul, încet și cam fără chef, însă destul cât să-i arate că îl auzise și, în ciuda oboselii, trăgea aceeași nădejde ca și el. Apoi soarele își urma alene drumul pe cer, zugrăvea zarea în fășii de stacojiu și trecea încă o zi. Erau ultimele săptămâni de dinaintea anotimpului ploios, aerul

devenea tot mai înăbușitor și umezeala tot mai supărătoare. Jahan bănuia că ceva se întâmplase cu puiul în pântec. Chiar îi trecuse prin minte că Pakeeza suferea din pricină că era umflată în pântec și că dincolo de carnea puhavă nu era nimic altceva decât goliciune. Totuși, de câte ori își lipea urechea de pântecul ei uriaș, care atârna atât de jos încât aproape atingea pământul, auzea o bătaie firavă, dar neîntreruptă. Micuțul era acolo, însă, din pricini neștiute de nimeni, nu se grăbea, așteptând, ascunzându-se.

Între timp, Pakeeza avea pofte dintre cele mai ciudate. Leorpăia bucuroasă din bălțile cu noroi, plescăia din buze când vedea în fața ochilor lut uscat, hăpăia tizicuri din bălegar de vacă. De câte ori i se ivea prilejul, înfuleca varul cojit de pe pereții grajdului, întărâtându-l pe unchiul lui Jahan s-o biciuiască.

Elefanții din familia Pakeezei treceau pe-acolo o dată la două zile, să vadă cum o mai duce. Lăsând pădurea în urmă, mergeau agale în șir indian, cu ochii pironiți la drumul prăfos, pașii lor ținând un ritm pe care doar ei puteau să-l audă. Când ajungeau acolo, masculii amuțeau, în timp ce femelele se apropiau și îi vorbeau în limba lor străveche. În curte, Pakeeza ciulea urechile. Din când în când le răspundea. Cu puținele puteri pe care le mai avea, le spunea să nu-și facă griji pentru ea. De obicei stătea nemișcată – însă Jahan n-ar fi putut spune dacă era încremenită de spaimă sau alinată de dragostea pe care i-o arătau.

Oamenii veneau de departe să vadă minunea. Hinduși și musulmani, credincioși sikh și creștini roiau în jurul colibei lor. Aduceau ghirlande de flori. Aprindeau lumânări, ardeau tămâie și îngâneau des cântece. Puiul trebuie să fie binecuvântat, ziceau ei, de vreme ce cordonul lui ombilical e înțepenit într-o lume nevăzută. Legau fâșii de pânză de smochinul indian, nădăjduind ca rugăciunile să le fie auzite în ceruri. Înainte de plecare, oamenii aveau grijă s-o atingă pe Pakeeza, făgăduind să nu se spele pe mâini până li se împlineau dorințele. Cei mai fără obraz încercau să-i smulgă

un fir de păr din coadă, uneori chiar de mai multe, și cu ochii pe ei stătea Jahan.

Adesea apărea la gard câte un vraci, fie din dorința de a-i ajuta, fie din pură curiozitate. Unul dintre ei era Sri Zeeshan. Un bărbat sfrijit, cu sprâncene stufoase, care avea obiceiul să îmbrățișeze copacii, pietrele și bolovanii ca să simtă viața dinăuntru lor. Cu un an în urmă, își pierduse cumpăna și se rostogolise de pe o stâncă pe când încerca să îmbrățișeze apusul. Zăcuse la pat patruzeci de zile, fără să vorbească și să se miște, doar ochii îi zvâcneau în dosul pleoapelor, de parcă în somn nu se oprise din cădere. Nevastă-sa se apucase deja să-l bocească, însă în după-amiaza celei de-a patruzeci și una zile se ridicase în picioare, destul de slăbit, însă altminteri teafăr. De atunci mintea i se mișca înainte și-napoi, ca un fierăstrău pus pe treabă. Părerile despre urmările pățaniei sale erau împărțite. Unii credeau că-l purtase spre un tărâm mai înalt, unde nici un alt înțelept nu ajunsese vreodată. Alții ziceau că își pierduse mințile și nu i se mai puteau încredința treburi sacre.

Oricum, iată-l acolo. Și-a lipit urechea de pântecul Pakeezei, închizând ochii. Apoi a vorbit cu glas scăzut, răgușit, care venea parcă de pe fundul hăului în care se prăbușise, zicând:

— Puiul ascultă.

Jahan și-a ținut răsuflarea, înflorat și încântat.

— Vrei să spui că poate să ne-audă?

— Cum să nu. Dacă țiți și înjuri, n-o să iasă niciodată.

Jahan a tresărit amintindu-și de câte ori răsunaseră certuri și înjurături în casa lor. Fără îndoială, unchiu-său, cu grosolănia lui, îl speriasse cumplit pe micuț. Vraciul și-a fluturat degetul noduros.

— Ascultă-mă, fiule. Puiul ăsta nu e ca toți ceilalți.

— Cum adică?

— Elefantul ăsta e prea... simțitor. Nu vrea să se nască. Liniștește-l. Spune-i că o să fie bine – lumea nu e un loc atât

de rău. Atunci o să țâșnească afară ca o săgeată din arc. Iubește-l și n-o să te părăsească niciodată.

Zicând astea, i-a făcut cu ochiul lui Jahan, de parcă acum ar fi împărțit o taină însemnată.

În după-amiaza aia, privind cum cerul se întunecă, băiatul și-a frământat creierii. Cum să-l încredințeze pe pui că merita să se nască în lumea asta? Elefanții vorbeau tot timpul dar prin zbierete, mugete sau răgete. Chiar și așa, era o sarcină mai presus de puterile lui. Nu numai fiindcă nu le știa limba ci și pentru că n-avea nimic de zis. Ce știa el despre viața de dincolo de aceste ziduri, unde inima lui era închisă ca într-o coajă de ou.

Un fulger îndepărtat. Jahan a așteptat un tunet care n-a mai venit. Tocmai în golul acela, când aștepta să se întâmple ceva, i s-a ivit în minte un gând. Nu știa prea multe despre lume, adevărat, însă știa cum e să-ți fie frică de ea. Când era mic și se speria, se ascundea sub părul maică-sii, care era atât de lung, că îi ajungea până la genunchi.

Jahan a dat fuga în casă și a găsit-o pe maică-sa îmbăindu-și bărbatul într-o albie de lemn, frecându-l pe spate. Unchiului său nu-i plăcea deloc să facă baie și nu s-ar fi învoit în ruptul capului la așa ceva dacă n-ar fi existat puricii. Când ieșea din apă, pielea i se schimbbase la culoare, însă firea îi rămăsese la fel. Acum stătea în albie, cu ochii închiși, în timp ce uleiul de camfor făcea minuni. Jahan i-a făcut semn maică-sii, rugând-o să-l urmeze în curte. Apoi le-a scos pe surorile lui – care moșteniseră toate părul mamei lor, însă nu și frumusețea ei – afară din casă. Cu multă hotărâre în glas, de care nu se știuse în stare până atunci, le-a rugat să stea în picioare lângă Pakeeza. Spre ușurarea lui, au făcut întocmai, ținându-se de mâini, fără măcar să zâmbească, de parcă n-ar fi fost nimic ciudat în asta. S-au tras mai aproape, după cum le-a învățat el, cu părul lor bogat unduindu-se în toate părțile. Cu spatele către vânt și capetele aplecate în față, au mângâiat pântecul uriaș al Pakeezei. Împreună au alcătuit o perdea ce atârna pe

jumătate în aer, ca un chilin fermecat. Jahan îl auzea pe unchiu-său răcnind din casă. Fără îndoială că maică-sa îl auzea și ea. Totuși niciunul dintre ei nu s-a clintit. Ceva nespus de frumos plutea în văzduh și, dacă ar fi știut cum să-l numească, atunci l-ar fi numit binecuvântare. În acea clipă trecătoare, băiatul i-a șoptit puiului din pântec:

— Vezi, nu e așa rău afară. Ai putea să ieși din ascunziș acum.

După aceea unchiul lui a bătut-o pe maică-sa pentru că nu-i dăduse ascultare. Când a încercat să se bage între ei, Jahan și-a primit și el partea de lovituri. În noaptea aia a dormit în grajd. Dimineață s-a trezit într-o tăcere stranie.

— Mamă! a strigat.

Nici un zgomot.

Stătea în picioare lângă Pakeeza, care arăta ca în orice altă zi, când i-a văzut pântecul încordându-se – o dată, apoi de două ori. Băgând de seamă că avea crupa umflată, a strigat-o iar pe maică-sa, apoi pe surorile lui, deși pricepuse deja că nu era nimeni în casă. Pakeeza a început să mugească în timp ce pântecul îi zvâcnea și tremura, mărindu-se tot mai tare. Jahan mai văzuse animale născând, cai și capre, dar niciodată un elefant. Și-a amintit că ăsta era al șaselea pui al ei și știa ce să facă. Totuși o voce din capul lui, una mai înțeleaptă, l-a prevenit că n-ar trebui să se încreadă în natură că o să-și urmeze cursul și c-ar fi mai bine să dea o mână de ajutor – acum ori mai târziu, vocea nu spunea.

S-a ivit un sac, umed și lunecos ca o piatră de râu. A căzut pe pământ, iar din el a țâșnit un fel de zeamă. Puiul a ieșit uimitor de repede, mânjit de sânge și de ceva cleios, aproape străveziu. Un băiat! Năuc și plăpând, părea istovit de parcă ar fi venit de la mare depărtare. Pakeeza a amușinat puiul, împingându-l cu vârful trompei. A mâncat sacul lucios. Între timp, puiul s-a săltat pe picioare, orb ca un liliac. Avea smocuri de păr de culoarea fildeșului pe tot corpul. Mărimea și culoarea elefantului l-au umplut pe Jahan de uimire. Avea

dinainte cel mai pirpiriu elefant din toată împărăția. Și era alb ca orezul fiert.

Fiul Pakeezei abia dacă era pe jumătate la fel de mare ca alți nou-născuți. Asemenea lor, avea trompa prea scurtă și trebuia să sugă laptele mamei cu gura. Dar, spre deosebire de ei, capul nu-i ajungea nici până la genunchii mamei-sii. Vreme de un ceas după aceea, Jahan a urmărit-o pe Pakeeza cum își împungea puiul, la început cu blândețe, apoi tot mai nerăbdătoare, rugându-se de el să vină mai aproape, însă degeaba.

Încredințat că trebuia să facă ceva, băiatul a dat fuga până în fundul grajdului, unde țineau tot soiul de vechituri. Într-un colț zăcea un butoi de lemn negeluit, umplut pe jumătate cu hrană de dat la animale iarna. Un șobolan a țâșnit pe lângă el când l-a mutat într-o parte. Cu picioarele acoperite cu un strat de praf din alte vremuri, a golit butoiul și a rostogolit lucrul ăla făcut din topor spre locul în care stăteau mama și puiul. Apoi s-a repezit până în casă, de unde-a adus o cratiță. La urmă, a împins butoiul cât mai aproape de Pakeeza și s-a suit pe el. A rămas cu gura căscată dinaintea țâțelor ei umflate. Cu grijă, și-a pus degetul mare și arătătorul în jurul uneia dintre ele și a strâns, sperând s-o mulgă ca pe-o capră. N-a curs un strop. A încercat să folosească mai multe degete și să strângă mai tare. Pakeeza a tresărit, aproape doborându-l la pământ. Căznindu-se să-și țină răsuflarea, Jahan și-a lipit buzele de unul dintre sfârcuri și a început să sugă. De cum a simțit pe limbă cel dintâi strop, i s-a făcut rău. Mirosul i-a întors mâțele pe dos. Nu știa că laptele poate să miroasă așa urât. A doua și a treia încercare n-au avut nici ele mai mulți sorți de izbândă și curând a ieșit în curte să verse. Laptele de elefant nu semăna cu nimic din ce gustase până atunci. Dulce și acru deopotrivă, gros și gras. Ceafa îi era năclăită de sudoare și se simțea amețit. L-a ajutat oarecum că și-a acoperit nasul cu o batistă. După asta a izbutit să se descurce. Sugea și scuipa laptele în cratiță, sugea și scuipa. Când cratița s-a umplut pe

sfert, s-a dat jos și, neîncăpându-și în piele de mândrie, i-a dus darul de lapte puiului.

A făcut lucrul ăsta de mai multe ori de-a lungul după-amiezii. Laptele pe care el îl storsese cu atâta trudă, puiul îl bea dintr-o singură sorbitură fericită. După vreo douăsprezece astfel de drumuri, băiatul și-a îngăduit un răgaz. Pe când se odihnea, frecându-și fălcile dureroase, a aruncat o privire spre pui, a cărui gură se lățise într-un zâmbet pe care nu l-ai fi putut numi decât neastâmpărat. Jahan i-a întors zâmbetul, dându-și seama că deveniseră frați de lapte.

— O să-ți spun Chota¹⁵, i-a zis. Dar o să crești mare și puternic.

Puiul a scos un sunet caraghios de încuviințare. Deși mulți aveau să-și dorească să-i dea un nume după placul inimii lor, niciodată în viață, nici atunci, nici mai târziu, elefantul n-avea să răspundă la alt nume decât la cel pe care i-l dăduse Jahan. Chota a fost și Chota a rămas. În trei săptămâni crescuse destul ca să ajungă la țâțele maică-sii. Curând se plimba prin curte, alergând găinile, sperind păsările, cu totul adâncit în descoperirea lumii. Iubit și răsfățat de toate femelele din turmă, zburda vesel. Era un elefant îndrăzneț, pe care nu-l speriau nici tunetul, nici biciul. Un singur lucru părea să-l umple de teamă. Un sunet ce se ridica la răstimpuri din adâncurile sălbăticiei, năpustindu-se prin vale ca un râu întunecat și zgomotos. Răgetul unui tigru.

Când își încheie povestea, Jahan – stând încă în genunchi după ce vorbise un ceas întreg unui smoc de iarbă – nu îndrăzni nici să se ridice, nici s-o privească. Dacă i-ar fi aruncat măcar o privire, ar fi văzut un zâmbet înflorindu-i pe buze, gingaș precum pâcla dimineții.

— Și ce s-a întâmplat mai departe? întrebă Mihrimah.

¹⁵ Micuțul (în sanscr., în orig.) (n. ed. orig.).

Dar înainte să apuce Jahan să deschidă gura, doica se băgă în vorbă:

— E târziu, Înălțimea Ta. Mama dumitale s-ar putea întoarce în orice clipă.

Mihrimah oftă.

— Bine, *dada*, putem să plecăm.

Netezindu-și caftanul lung, prințesa se ridică în picioare și, cu mers legănat, porni pe cărarea din grădină. Hesna Khatun o privi un răstimp în tăcere. Apoi, de îndată ce Mihrimah nu o mai putea auzi, îi vorbi cu glas atât de blând și duios, că Jahan nu pricepu mustrarea ascunsă-n el până când doica nu plecă și ea.

— Ochi ca zambilele. Frate de lapte cu un elefant. Ești tare ciudat, indianule. Ori ești un mincinos tare iscusit. Dacă-i așa, dacă o amăgești pe buna și milostiva prințesă, jur că o să aflu și-o să te fac să te căiești.

Data următoare când veniră să vadă elefantul, doica stătea la vreo șapte pași mai departe și era tăcută ca un leș. Cât despre prințesă, lui Jahan i se păru că, în lumina tot mai stinsă a după amiezii târzii, era și mai frumoasă ca înainte. Pe unul dintre degetele ei strălucea un olmaz cât o nucă, de culoarea sângelui de porumbel. Jahan știa că, dacă izbutea să pună mâna pe el, avea să fie un om bogat toată viața lui. Totuși, cumva, știa și că n-ar fi fost niciodată în stare să fure de la ea. După ce-i dădu lui Chota niște prune uscate, se așeză sub tufa de liliac. Ființa ei răspândea o mireasmă ușoară de flori și ierburi sălbatice.

— Aș vrea să aud ce s-a întâmplat mai departe.

Jahan simți că-l scutură un fior din cap până-n picioare, însă reuși să spună liniștit:

— Dorința ta e poruncă pentru mine, Înălțimea Ta.

Povestea pe care i-a istorisit-o cornacul prințesei

La vreun an după ce s-a născut Chota, șahul Humayun a primit la palatul său măreț un oaspete neobișnuit – un capudan-pașă¹⁶ otoman care își pierduse jumătate din oameni și toate corăbiile într-o furtună cumplită. După ce-a ascultat povestea nenorocirilor prin care trecuse acesta, șahul i-a făgăduit să-i dea o corabie ca să se poată înapoia acasă.

— Am ridicat pânzele să pornesc la luptă împotriva necredincioșilor, a zis otomanul. Dar o furtună m-a aruncat pe țarmurile astea. Acum înțeleg de ce. Allah a vrut să fiu martor la dărnicia șahului și să-i povestesc despre asta sultanului meu.

Încântat să audă asemenea vorbe, Humayun l-a răsplătit pe capudan-pașă cu veșminte și giuvaiere. După aceea s-a retras în odăile sale și acolo, pe când se îmbăia într-o

¹⁶ Comandant al flotei turcești.

scăldătoare plină cu petale de trandafiri, i-a trecut prin minte un gând. Necazurile sale erau fără sfârșit, dușmani avea câtă frunză și iarbă, până și din neamul lui. Tatăl său îi dăduse un sfat greu de urmat: *nu le face rău fraților tăi, nici măcar atunci când o merită din plin*. Cum putea să lupte cu ei fără să le facă rău? se întreba Humayun. Iar dacă nu-i înfrângea, cum putea să rămână la putere? Iată-l, gol ca în clipa când venise pe lume, secătuit de dogoarea aburilor, chibzuind la această încurcătură când o petală de trandafir i-a atras privirea. Plutind grațios, aluneca spre el ca îndrumată de o mână nevăzută și i s-a lipit de piept.

Blând din fire, înclinat spre citirea semnelor, Humayun a icnit. Sigur era o prevestire. Petala de trandafir îi arătase unde se încuibase slăbiciunea lui: în inimă. N-ar fi trebuit să lase simțămintele să-i slăbească hotărârea. Cu cât se gândea mai mult la asta, cu atât i se părea mai tare că bietul capudan-pașa naufragiat fusese îndrumat spre el întocmai ca petala de trandafir. Dumnezeu îi spunea să pornească la război împotriva dușmanilor săi și, dacă era nevoie, să ceară ajutor de la otomani. Se ridică îl din scăldătoare încântat, picurând apă peste tot.

Cele două sultanate musulmane aveau legături răzlețe – negustori, soli, pustnici, iscoade, meșteșugari și hagioi călătoreau încolo și-ncoace. Și daruri. Acestea din urmă veneau sub toate chipurile: mătăsuri, giuvaiere, chilimuri, mirodenii, măsuțe incrustate cu sidex, instrumente muzicale, lei, leopardi, cobre, concubine și eunuci. Soliile erau purtate între un stăpânitor și celălalt însoțite de dovezi de dărnicie, iar răspunsurile – că era vorba de încuviințări sau tăgăduieli – soseau cu aceeași fală.

Humayun, *împăciuitorul și Umbra lui Dumnezeu pe Pământ*, era plin de curiozitate în privința lui Soliman, *Stăpânitorul Apelor și Uscatului și Umbra lui Dumnezeu pe Pământ*. Aflase de la iscoadele sale că în fiecare noapte când se ducea la culcare, sultanul purta Pecetea lui Solomon, inelul care îi dăduse tizului său stăpânirea asupra animalelor, oamenilor

și djinnilor. Puterile lui Soliman erau vădite. Dar care erau slăbiciunile și temerile care îl măcinau pe sub caftanele lui scumpe, despre care se spunea că le poartă o singură dată?

Humayun auzise și de Hürrem – regina haremului lui Soliman. De curând, aceasta ceruse să-i fie aduși din Egipt o mie de perechi de porumbei-soli, ce fuseseră învățați să poarte bucățele de hârtie înfășurate în jurul piciorului. Păsările, trimise în Istanbul pe râuri și mări, fuseseră eliberate și se ridicaseră în zbor, înnegrind slava cerului, iar oamenii fugiseră să se ascundă în moschei de teamă că venise Ziua Judecării.

Humayun hotărî să miște inima sultanei otomane cu un dar fără seamăn. Acesta avea să-i aducă cinstire sultanului și în același timp să-i amintească de ținuturile ce se întindeau dincolo de marginile puterii sale și la care nu putea ajunge. Înfășurat într-o mantie, șahul l-a chemat pe paharnicul lui, Jauhar, în a cărui judecată se încredea.

— Spune-mi, ce dar ar fi cel mai potrivit să-i trimit unui om care are de toate?

— Nici mătăsuri, nici giuvaiere, a răspuns Jauhar. Nici aur sau argint. Aș zice că mai degrabă un animal. Căci animalele au firi deosebite și fiecare e altfel.

— Ce animal i-ar aminti mai bine de măreția împărăției noastre?

— Un elefant, stăpâne, cel mai mare animal care trăiește pe uscat.

Șahul Humayun a chibzuit puțin.

— Dar dacă aș vrea să-i dau de înțeles că împărăția mea, deși plină de splendori asemenea acestui elefant, are nevoie de ajutorul lui?

— Atunci, stăpâne, trimite-i un pui de elefant. O să fie felul nostru de a-i spune că nu putem porni la luptă încă și că avem nevoie de-o mână de ajutor. Dar o să creștem și, când ne avântăm în luptă, o să ieșim biruitori, cu voia lui Allah.

În dimineața când Jauhar a sosit cu un pâlci de oșteni, Jahan îl hrănea pe Chota, care cântărea acum aproape opt *kantan*¹⁷ și avea încă pielea de culoare fildeșului.

Unchiu-său, încântat să primească un oaspete așa de seamă în curtea lui, se aplecă în temenele dinainte-i.

— Cu ce ți-aș putea fi de ajutor, nobil slujitor al nobilul nostru șah?

— Mi-a ajuns la urechi că ai un elefant alb, a zis Jauhar. Trebuie să ni-l dai nouă. Șahul vrea să-l trimită otomanilor.

— Firește. Ce mare cinste!

— Nu-l dai pe Chota, așa-i? s-a auzit un glas din spate.

Toți s-au întors spre Jahan. Unchiu-său s-a aruncat la pământ.

— Iartă-l, preacinstite stăpâne. Maică-sa a murit luna trecută de o boală cumplită. Azi era bine și în ziua următoare s-a stins. Stătea să nască, biata de ea. Băiatul nu știe ce vorbește. Durerea i-a luat mințile.

— Mama a murit din pricina cruzimii tale. O băteai în fiecare zi...

Jahan n-a apucat să-și încheie vorba, că taică-său vitreg l-a doborât la pământ cu o palmă.

— Nu-ți bate fiul! a zis Jauhar.

— Nu sunt fiul lui, a strigat Jahan din locul unde căzuse.

Jauhar a zâmbit.

— Ești un băiat fără frică, așa-i? Vino mai aproape. Lasă-mă să te văd mai bine.

Sub privirile ucigătoare ale unchiului, Jahan a făcut cum i s-a spus.

— De ce nu vrei să dai animalul? l-a întrebat Jauhar.

— Chota nu e ca toți ceilalți elefanți. E altfel. Nu poate să plece nicăieri.

— Iubește animalul, asta-i bine, a zis Jauhar. Dar o să-i fie bine. În seraiul otoman toată lumea o să se poarte cu el ca și cu un prinț. Iar familia ta ar fi răsplătită din belșug.

¹⁷ Unitate de măsură egipteană, egală cu aproximativ 50 de kilograme.

Paharnicul șahului i-a făcut semn unui slujitor care a scos o pungă din manta.

Unchiului i-au sclipit ochii la vederea banilor. A zis:

— Nu-l lua în seamă pe băiat, stăpâne. Ce știe el? Puiul e al tău. Fă ce vrei cu el.

Soarta lui Chota fiind pecetluită, Jahan a luat asupra lui sarcina de a-l pregăti pentru lunga călătorie. L-a hrănit cu ierburi de leac care-l ajutau să mistuie mâncarea; l-a spălat, i-a uns pielea cu ulei și l-a parfumat; i-a curățat pernuțele; i-a tăiat unghiile – știind totuși prea bine că nu el urma să-l însoțească pe Chota în clipa când avea să urce pe corabie. Un cornac, cu cinci ani mai mare și chipurile priceput la așa ceva, primise în grijă elefantul. Un băiețandru scund și îndesat, cu bărbia ascuțită și ochii apropiați. Îl chema Gurab – un nume pe care Jahan n-avea să-l uite în veci. Doar nu uiți niciodată numele dușmanului tău.

O cușcă uriașă a fost trimisă de la palat, întărită cu aur și argint la colțuri, cu zăbrelele împodobite cu flori și ciucuri. Văzând-o, lui Jahan i s-au umplut ochii de lacrimi. Chota, atât de vesel și zburdalnic din ziua când se născuse, avea să fie pus în lanțuri și închis într-o cușcă ferecată ca un ucigaș de rând. Oricât încerca să-și spună că era singura cale prin care animalul putea călători pe apă, nu reușea să se împace cu gândul. Nefericit, mânca și bea foarte puțin. Surorile sale își făceau griji, până și unchiul său l-a lăsat în pace.

Gurab trecea din când în când pe-acolo ca să vadă cum merg treburile și, cum zicea el, *să se împrietenească cu fiara*. Jahan îl urmărea cu ochi de vultur. Și inima i s-a umplut de bucurie văzând că elefantul nici nu-l băga în seamă pe noul lui cornac.

— Ține! striga Gurab ridicând bățul pe care-l avea în mână.

Chota nu se clintea, nici măcar nu-i arunca vreo privire.

— Vino și ia bățul! îi striga Jahan din celălalt colț și elefantul se întorcea spre el, mereu ascultător.

De vreo câteva ori, cei doi băieți erau cât pe ce să sară la bătaie. Cu toate astea, fiindcă Chota nu asculta decât de Jahan s-a hotărât ca băiatul să-i însoțească până la Goa. Acolo, elefantul avea să fie suit pe corabia ce urma să-l ducă la Istanbul, iar Jahan avea să se întoarcă la Agra.

În ziua în care au pornit la drum, sora mai mare a lui Jahan l-a luat pe băiat deoparte. Trăgând aer în piept din ce în ce mai încet, și-a ținut răsuflarea, de parcă n-ar fi fost pregătit să le dea drumul nici aerului, nici fratelui ei.

— Pleci, a zis ea, de parcă ar fi fost nevoie să-i dea de știre.

— O să-l ajut pe Chota și apoi o să mă întorc acasă cu unchiu', a răspuns Jahan punând în traistă pâinea pe care i-o copsese ea. Nu lipsesc decât câteva zile.

— Drumul poate să fie lung sau scurt, cine știe? De dimineață m-am întrebat ce te-ar sfătui mama dacă ar fi aici. M-am rugat la Dumnezeu să mă lumineze ca să știu ce să-ți spun, însă n-am primit niciun semn.

Jahan ținea capul plecat. Și el voia să știe ce i-ar fi spus maică-sa dacă ar mai fi fost în viață. Aruncând o privire afară a zărit elefantul, care strălucea. Țăranii îi vopsiseră trompa în culori învârtite și îi împodobiseră mantia cu bănuți. Privindu-l, lui Jahan îi veniră pe limbă următoarele cuvinte:

— Poate că mama ar fi spus: „Fii blând cu fiarele și cu oamenii sărmani”.

Ochii surorii sale, care până atunci fuseseră întunecați și triști, se luminară dintr-odată.

— Așa e. „Orice-ai face”, ar fi spus, „nu răni pe nimeni și nu lăsa pe nimeni să te rănească. Nici nu frânge inimi, nici nu te-alege cu inima frântă”.

Norii de deasupra orașului Goa s-au risipit pe cerul plumburiu, aducându-le vântul prielnic pe care-l așteptaseră zile întregi. Au ridicat ancora și au înălțat pânzele, apoi au aruncat în apă o pereche de nădragi vechi și ruți ca să alunge nenorocul. Gurab era gătit cu o haină brodată de culoarea frunzelor veștede. Pe lângă zdrențele cu care era

îmbrăcat Jahan, veșmintele lui străluceau ca ale unui maharajah. Încruntându-se la băiat, Gurab zise:

- Mai bine te-ai căra. Nu mai avem nevoie de tine.
- Nici nu mă clintesc până nu pleacă corabia.
- Mucosule, i-a strigat Gurab.

Jahan l-a îmbrâncit. Luat pe neașteptate, celălalt s-a prăbușit la pământ, murdărindu-și haina. S-a ridicat și a șuierat:

- Te omor.

Jahan s-a ferit cu ușurință de loviturile lui, căci știa foarte bine să se apere – mulțumită lecțiilor primite de la unchiu-său, care urmărea încăierarea de la oarecare depărtare. Mai înalt și mai mare, Gurab ar fi putut să bage spaima-n el, dar n-a izbutit. Văzuse sminteala din ochii lui Jahan, sălbăticia aceea care stătea gata să izbucnească. Pentru el, Chota era doar un elefant printre atâția alții. Pentru Jahan, era deosebit de toți ceilalți elefanți – era prietenul lui, fratele lui de lapte.

— Lovi-te-ar ciuma! i-a strigat Gurab, dar încetase să se mai bata.

Tremurând încă, Jahan s-a apropiat de Chota. Până și faptul că stătea alături de el adâncea întristarea ce i se strecura în suflet.

- Rămas bun, frățioare, i-a spus.

Elefantul, pus în lanțuri acum, și-a legănat trompa.

— O să-ți fie bine. Sultanul o să te primească cu brațele deschise, iar sultana o să moară de dragul tău, pe cuvântul meu!

Zicând acestea, băiatul a plecat ștergându-și lacrimile, însă nu s-a îndurat să se depărteze prea mult. Dintr-o pornire îndrăzneată, s-a ascuns după un zid și a stat la pândă. Ceva mai târziu, Gurab s-a întors, după ce-și curățase haina. Crezând că scăpase de rivalul lui, a zis în batjocură:

— Ai, fiară mătăhăloasă, acum ești pe mâna mea. Dacă nu m-ascuți, te las să crapi de foame.

Să urce elefantul pe corabie avea să fie mare ispravă. Chota nu aruncase nici măcar o privire spre cușca lui. Când a sosit clipa, Gurab i-a strigat elefantului să se miște – o poruncă neluată în seamă. Atunci l-a lovit pe Chota cu bățul. Elefantul nici nu s-a clintit. Gurab l-a lovit iar. Jahan s-a apucat să chibzuiască. Dacă-l încredința pe fratele lui de lapte căpcăunului de cornac, pesemne că elefantul n-avea să ajungă viu pe țărmul otoman.

*Khalasi*¹⁸ isprăviseră deja de urcat încărcătura pe corabie. Chota și cușca lui rămăseseră printre ultimele lucruri de pe chei. La îndemnul lui Gurab, patru oameni au venit să lege funii pe după crupa elefantului. Deloc încântat, Chota mugea și se zbătea. Deși n-avea încă un an, era puternic. Cei patru oameni s-au făcut zece, jumătate împingând, jumătate trăgând în același timp. De îndată ce au reușit să bage elefantul în cușcă, au închis și au ferecat ușa de fier. Chota s-a întors încet, cu o privire îndurerată, abia acum înțelegând că era prins în capcană. Cușca a fost legată cu lanțuri de deasupra și ridicată cu ajutorul unor scripeți. Chota, atârând în văzduh, se uita în jur, nu la cineva anume, ci spre pădurile bogate și spre văile învăluite în păclă pe unde elefanții se plimbau greoi, liberi și nepăsători.

Tocmai în clipa aia, ceva i-a atras privirea lui Jahan. Pe pământ, chiar în fața lui zăcea un cufăr. Câteva scânduri din el se desprinseseră, lăsând o deschizătură destul de mare ca să vadă ce era înăuntru: niște boccele. Pe asta aveau să-l urce pe corabie la urmă. S-a uitat la elefant, apoi la cufăr. După ce s-a încredințat că nu-l vedea nimeni, Jahan s-a strecurat în cufărul plin doar pe jumătate. Buzele i s-au lățit într-un zâmbet la gândul că unchiu-său avea să-l caute peste tot. A așteptat, nemișcat ca un pietroi. După un răstimp care i s-a părut o veșnicie, a simțit o smucitură și o izbitură care i-a zguduit toate oasele din trup. Hamalii nu-l cărau cu atâta grijă pe cât nădăjduse. Când cufărul a fost

¹⁸ Hamal (în arabă, în orig.).

împins într-o parte cu o bufnitură, s-a lovit cu capul de scânduri. Era pe corabie.

Caraca pe care s-a trezit se numea *Soarele orbitor*. Avea patru catarge și două castele înalte, la proră și la pupă. Pe catargul mare, unde niște marinari arși de soare stăteau în gabie. Erau vele înguste ce puteau fi ridicate sau coborâte după cum bătea vântul. Pe corabie erau șaptezeci și opt de marinari. Bașca vreo câțiva călugări, hagioi, trimiși, negustori și vântură-lume.

Jahan a avut grijă să nu iasă ziua, pe lumină. De îndată ce razele de lumină care se strecurau printre scândurile punții au pălit, s-a târât afară și s-a apucat să caute elefantul. Nu i-a trebuit mult să-l găsească: se afla în partea cealaltă a calei, care era cumplit de umedă și întunecoasă. Cornacul nu se zărea pe nicăieri. Când l-a văzut pe băiat, Chota a chirăit plin de încântare. Jahan s-a așezat lângă el, făgăduindu-i că avea să se încredințeze că ajunge viu și nevătămat la Istanbul și abia apoi să se întoarcă la surorile lui.

În dimineața următoare, cu burta goală ca o fântână secată, Jahan a urcat pe punte. A reușit să facă rost de niște apă și de un codru de pâine de la un marinar care nu știa cine este și nuci nu-i păsa prea tare. Când s-a întors, a trecut pe la Chota. Era din nou singur. Gurab, pare-se, n-avea deloc de gând să-și petreacă timpul în cală. Tot mai îndrăzneț, Jahan a început să treacă pe la Chota din ce în ce mai des – până a fost prins.

— Tu! a zberlat un glas cunoscut.

Jahan s-a întors și l-a văzut pe Gurab la intrare, cu sprâncenele arcuite până în mijlocul frunții.

— Blestematul! De ce ești aici?

— Tu de ce nu ești? De fiecare dată când vin, îl găsesc pe Chota singur.

— Vedea-te-aș în ștreang! Ce-ți pasă ție? E animalul sultanului. Nu al tău.

Au țipat mai departe unul la celălalt, deși niciunul nu părea dornic să sară la bătaie. Auzind zarva, marinarii au venit în fugă și i-au dus pe amândoi la căpitan – un bărbat oacheș, cu o mare aplecare spre opiu și cizme de piele cu tocuri înalte care clămpăneau când se plimba încolo și-ncoace.

— Un elefant și doi împlânzitori, a zis căpitanul. Unul dintre voi n-are ce căuta aici.

— Eu am fost ales pentru sarcina asta, a răspuns Gurab. El e doar un băiat.

— Mie chiar îmi pasă de elefant. El nici nu se sinchisește, s-a împotrivit Jahan.

— Gura! a zis căpitanul. O să hotărâsc eu cine rămâne și cine pleacă.

Dar n-a făcut-o. Zi după zi, Gurab și Jahan au așteptat cu sufletul la gură, ferindu-se să dea ochii unul cu altul, veghind elefantul cu rândul. Marinarii se îngrijeau de ei, li se dădeau rații de carne sărată, biscuiți, pesmeți și fasole. Totuși Chota, căruia nu-i plăceau mâncarea pe care o primea și viața în cală, se topea pe picioare văzând cu ochii.

Marinarii erau o adunătură de oameni superstițioși. Erau cuvinte pe care nu trebuia să le rostești niciodată, fiindcă aduceau nenoroc. „Scufunda”, de pildă, sau „stânci”, sau „nenorocire”. Nu trebuia să rostești cuvântul „furtună”, chiar dacă te aflai mijlocul uneia. Dacă auzai cântecul sirenelor, trebuia să arunci un pic de sare peste umărul stâng, fiindcă era chemarea lui Șeitan. Marinarii știau descântece pe care le rosteau adesea, nu fluierau niciodată noaptea și, de câte ori auzeau ceva care nu le era pe plac, scuipeau și băteau din picioare. Socoteau că unele lucruri sunt prevestitoare de moarte – gălețile răsturnate funiile încurcate, cuiele îndoite și femeile bortoase pe corabie.

Jahan a fost uimit să afle că le plăceau șobolanii. Fiind lucru știut că rozătoarele părăseau corăbiile pe cale să se scufunde vederea lor îi încredința că totul mergea bine. Însă când o cioară s-a lăsat pe unul dintre catarge, au înjurat-o și

au alungat-o. Unul dintre marinari i-a spus băiatului că înainte să ridice ancora fusese la o vrăjitoare și cumpărase trei vânturi prielnice pentru călătorie. I-ar fi plăcut să ia mai multe, a adăugat, însă atâtea a putut cumpăra pentru un bănuț de-argint.

Totuși, într-o după-amiază, șobolanii s-au făcut nevăzuți. Cerul, de un albastru fără cusur, s-a întunecat dintr-odată. Curând a venit cea al cărei nume nu trebuia rostit niciodată cu glas tare. Ploua cu găleata, șiroaie de apă căzute din cer îi loveau din plin, iar valurile, care se umflau cu fiecare clipă, au început să se reverse pe punte. Velele de furtună n-au putut fi ridicate. A venit sfârșitul, s-a gândit Jahan. Nici nu bănuia că venise într-adevăr, însă doar pentru el și pentru elefant.

În cea de-a treia zi de furtună, câțiva marinari au coborât treptele până la cală. Numai cât a aruncat o privire la fețele lor firoase, Jahan a simțit că-i îngheață sângele-n vine.

— Aiii, elefantul trebuie să piară, a șuiert unul dintre ei printre dinți.

— N-ar fi trebuit să-l urcăm niciodată pe corabie, s-a băgat în vorbă altul. Elefant alb! Semn rău! Totul se-ntâmplă din vina lui.

— Credeți că noi am adus furtuna? V-ați ieșit din minți? a strigat Jahan, însă glasul i-a fost acoperit de bombănelile marinarilor. (Nu-l asculta nimeni. Neputincios, s-a întors către Gurab). De ce nu faci nimic?

— Ce-aș putea să fac? a răspuns Gurab ridicând din umeri. Du-te și vorbește cu căpitanul.

Ca vântul s-a năpustit Jahan în sus pe scări. Pe punte se dezlănțuise iadul. Clocotind și umflându-se, marea îi biciuia din toate părțile. Ud learcă și năucit, ținându-se de parmaclâc ca să nu fie măturat de valuri, Jahan îl găsi pe căpitan, care răcnea porunci în dreapta și-n stânga. Apucându-l de braț, l-a rugat să coboare și să-și domolească oamenii înainte să-i facă vreun rău elefantului.

— Băieții au luat-o razna, a zis căpitanul. Nu vor elefantul pe corabie. Nu da vina pe ei.

— Și-o să ne aruncați în mare?

Căpitanul s-a holbat la Jahan de parcă nici nu i-ar fi trecut vreodată prin cap așa ceva.

— Tu poți să rămâi, a zis. Dihania nu.

— Nu pot să-l las pe Chota să se înece.

— Poate să înoate.

— Pe vremea asta? a strigat Jahan, gata să izbucnească în plâns. (I-a trecut prin minte un gând nou, o licărire de nădejde.) Ce crezi c-o să zică sultanul Soliman când o să afle ce-ai făcut cu darul lui?

— Mai bine furia sultanului decât a mării.

— Zici că aduce nenoroc să ai un elefant alb pe corabie. Atunci ce-o să se-ntâmples dacă-l omori? Nenorocul o să fie și mai mare!

Rozându-și capetele mustății, căpitanul zise:

— O să vă dau o barcă. Nu departe de-aici e o insulă. O să scăpați cu bine.

O barcă a fost coborâtă la apă. Gurab și Jahan s-au uitat la ea cu ochii cât cepele.

— Săriți în ea, a zis căpitanul.

— Hei, eu n-am nicio treabă cu elefantul, s-a împotrivit Gurab. Nu-i al meu.

— Hmm... a făcut căpitanul întorcându-se spre Jahan. Dar tu?

Băiatul n-a simțit atât că ia o hotărâre, cât că se supune unei hotărâri care fusese deja luată pentru el. Fără un cuvânt, a pășit în barcă, de-a dreptul îngrozit.

— E ca în povestea cu profetul Solomon, a zis căpitanul înainte ca alt val să se spargă de punte. Două femei spun că sunt mamele aceluiași copil. Femeia mincinoasă îi strigă să-l taie în două. Dar mama adevărată nu se învoiește. Vezi, acum știm cine-i cornacul adevărat și cine cel mincinos.

Chota a fost adus pe punte. Era înnebunit de spaimă și picioarele îi alunecau pe scândurile ude. După câteva

încercări neizbutite, nu s-au mai căznit să-l suie în barcă și l-au aruncat drept în mare. S-a prăvălit cu un muget asurzitor. Apa, întunecată și furioasă, și-a căscat fălcile și a înghițit animalul ca pe-o cochilie goală.

Când se opri din vorbit, Jahan văzu că prințesa Mihrimah îl privea înspăimântată.

— Cum ați scăpat cu viață? îl întreabă ea.

— Am fost aruncați pe țărmul unei insule. De-acolo ne-a cules altă corabie, *Behemoth*.

Prințesa zâmbi ușurată.

— Și oamenii de pe ea s-au purtat frumos cu elefantul?

— Nu, Înălțimea Ta. S-au purtat îngrozitor. Marinarii s-au îmbolnăvit pe la jumătatea drumului. Scorbut, din cel mai rău fel. Cineva a spus că leacul cel mai bun e carnea de elefant. Erau cât pe ce să-l ucidă pe Chota. Căpitanul Gareth ne-a salvat. Îi datorăm viața. Restul îl știi deja. Am ajuns la Istanbul și am fost aduși aici.

— Ce păcat că povestea s-a isprăvit, zise Mihrimah oftând. De-ai mai fi vorbit o mie de zile, te-aș fi ascultat fără-ncetare. Îmi plăcea să visez cu ochii deschiși la pătaniile tale.

Pe Jahan îl cuprinse deznădejdea când își dădu seama cât de prost fusese că isprăvise povestea. Ar fi putut s-o mai lungească. Dacă prințesa pleca și nu se mai întorcea niciodată? Îl cuprinse neliniștea. Tocmai când își frământa creierii cum să urmeze povestea, auzi pe cineva gâfâind și tușind. Hesna Khatun se frânsese de mijloc, roșie la față, și icnea cu răsuflarea tăiată. Iar o chinuia astmul. Prințesa și cornacul o apucară fiecare de câte un braț, o conduseră sub un copac și o ajutară să se așeze. Mihrimah scoase iute un săculeț îndesat în cingătoarea doicii, îl desfăcu și îl apropie de nasul femeii. Un miros înțepător umplu aerul. Deci asta era, își zise Jahan. Mireasma pe care o simțise adesea adiind dinspre prințesă era de la ierburile sălbatice pe care doica ei le purta mereu cu ea. Femeia trăgea adânc aer în piept. Încet-încet își recăpătă suflul.

— Să mergem, *dada*, zise Mihrimah. N-ar trebui să te obosești.

— Da, Luminăția Ta, răspunse femeia potrivitându-și basmaua și ridicându-se.

Prințesa se întoarse spre elefant și îi spuse cu duioșie în glas:

— Rămas-bun, Chota. Ai trecut prin atâtea, bietul de tine. Data viitoare o să-ți aduc ce-i mai bun și mai bun în bucătăria seraiului. Apoi adăugă, aruncând repede o privire piezișă spre Jahan: Mă bucur că n-ai lăsat elefantul singur, băiete cu ochii ca zambilele. Frumos din partea ta.

— Înălțimea Ta... băigui Jahan, însă nu izbuti să mai spună altceva.

Chiar în clipa aia, prințesa făcu ceva ce Jahan nu și-ar fi închipuit c-o să facă nici într-o mie de ani. Îl atinse. Lipindu-și palma de fața lui, îi apăsă ușor obrazul, de parcă ar fi căutat o gropiță ce se ascundea sub roșeața rușinii.

— Ai o inimă bună, cornacule. Mi-aș dori să putem petrece mai multe după-amiezi împreună.

Năucit și înmărmurit de duioșia ei, Jahan nu izbuti nici să se miște, nici să răsufle, darămite să rostească vreun cuvânt de mulțumire. N-avea vreme să se bucure sau să născocească alte povești. Din nou, nu putu să facă altceva decât s-o privească cum pleacă și să se întrebe dacă avea să se mai întoarcă vreodată.

— Hei, cornacule, unde dracu' ești?

Jahan ieși să vadă cine striga în fața adăpostului său. Era mai-marele peste eunucii albi, cu mâinile în șolduri.

— Unde-ai umblat?

— Făceam curățenie...

— Du-te și pregătește-te. Marele muftiu are nevoie de fiară.

— Pe... pentru ce?

Aga Kamil Garoafă făcu un pas înainte și îl pălmui.

— Ce tot pui întrebări? Fă cum ți-am zis.

Ajutat de îmblânzitori, Jahan prinse *howdah*¹⁹-ul pe spinarea elefantului. Când isprăviră cu pregătirile, eunucul le aruncă o privire aproape disprețuitoare.

— Ia-o din loc. Sangram o să-ți arate drumul. E judecat un eretic!

— Da, efendi, zise Jahan, deși n-avea habar ce vrea să spună.

Era o dimineață de vineri, cu ploaie mărunță și cu o forfotă cumplită. Stând în *howdah*, cei doi înaintau cu greu pe străzile povârnite. Ce nu voise să-i destăinuie mai-marele peste eunucii albi, Jahan reuși să afle de la Sangram. Sarcina lor era să-l ia pe marele muftiu și să-l ducă până într-o piață unde urma să-i pună întrebări unui predicator sufrit vestit pentru vederile lui lipsite de credință. Să trimită un elefant imperial ca să slujească un conducător religios era felul sultanului de a-și arăta sprijinul pentru ulemale²⁰. Sultanul nu lua parte la judecarea pricinii – nu primise să fie de față, cu toate că fusese poftit de marele muftiu – dovadă că voia să se țină departe de dezbaterile teologice.

¹⁹ Tip de palanchin prins de spinarea elefanților domesticiți pentru ca oamenii să poată călători confortabil (în hindi, în orig.).

²⁰ Cărturari musulmani care aveau atribuții religioase și judecătorești (în tc., în orig.) (n. ed. orig.).

Pe când treceau pe lângă vechiul cimitir ce dădea spre Cornul de Aur, elefantul se opri dintr-odată. Jahan îl îndemnă cu bățul să meargă înainte, însă animalul rămânea ținut locului.

— Am auzit un lucru ciudat despre animalele astea, făcu Sangram. Lumea zice că-și aleg locul unde vor să moară. Asta pare că l-a găsit.

— Ce tot vorbești? Chota e abia un pui, se împotrivi Jahan tulburat de vorbele lui.

Până la amiază ajunseră la casa marelui muftiu, un conac cu un porumbar săpat în calcar, pergolă acoperită cu baldachin și cerdac cu ferestre joase ce dădeau către Bosfor. Jahan îl cercetă curios. Băgă de seamă cum cele mai multe dintre ferestre erau îndreptate către miazănoapte și unele erau pictate în culori vii, ceea ce i se păru mare păcat, fiindcă nu lăsau să intre lumina schimbătoare a soarelui. Și-i trecu prin minte că, de-ar reuși să șterpelească niște hârtie, ar putea să deseneze locul așa cum și-l închipuia el.

În vremea asta apăru marele muftiu. Jahan făcu o temenea dinainte-i, sub ochii soțiilor și copiilor lui, care nu mai văzuseră un elefant și pândeau de după perdele și dindărătul ușilor. Cu ajutorul unei scări și a vreo doisprezece robi, bătrânul se așeză în *howdah*. Jahan se sui, ca de obicei, pe grumazul elefantului. Sangram rămase să meargă pe jos.

— S-a prăvălit vreodată cineva de-aci, de sus? strigă marele muftiu când porniră la drum.

— *Çelebi*²¹, te încredințez că așa ceva nu s-a întâmplat niciodată.

— Atunci, *inșallah*, n-o să fiu eu cel dintâi.

Cu toată mirarea lui Jahan, bătrânul ținu destul de bine la drum. Meraseră greoi de-a lungul străzilor largi, ferindu-se s-o apuce pe vreo uliță prea strâmtă pentru elefant. De altfel, lui Jahan i se păru că marele muftiu voia să fie văzut de cât mai

²¹ Domnule (în tc., în orig.) (n. ed. orig.).

multă lume. Doar n-avea în fiecare zi prilejul să se plimbe călare pe elefantul sultanului Soliman.

Intrară în piață, unde oamenii, strânși buluc, îi așteptau și îi întâmpinară făcând din mână ori chiuind, deși era greu de zis pe cine întâmpinau cu mai multă bucurie – pe Chota sau pe marele muftiu. Nerăbdarea plutea în aer. Toți presimțeau că o să urmeze un spectacol pe cinste. După ce fu ajutat să coboare, marele muftiu începu rugăciunea de vineri, la care i se alăturară ulemalele și sute de orășeni. Jahan și Sangram așteptară lângă elefant, vorbind în șoaptă. Din când în când aruncau câte o privire furișă către locul unde stăteau de pază patru oșteni voinici. Între ei, rugându-se de unul singur, când îngenunchind, când ridicându-se, se zărea un străin – un bărbat înalt și subțirel, cu o față delicată și o barbă de câteva zile.

Sangram îi spuse că numele lui era Leyli, deși toată lumea îi zicea Majnun Șeic. Era cel mai tânăr dintre învățații sufiți, cel mai dintre predicatorii de vineri. Avea ochi de un cenușiu-deschis, precum ploaia de toamnă, pistrii ca niște picățele de vopsea, păr bălai și moale. Era un om plin de fermecătoare trăsături neașteptate: avea curiozitatea unui copil când venea vorba de mersul tainic al lumii și chibzuința netulburată a unui înțelept; era îndrăzneț până aproape de nesocotință, însă grozav de rușinos; viguros și totuși învăluit de o aură de tristețe. Meșter la vorbă, priceput ca nimeni altul la *ma'rifa*²², predicile sale erau vestite în întreg imperiul, atât printre cei plini de credință, cât și printre cei încercați de îndoială. Glasul lui blând și mângâietor, devenea ușor tărăgănat și găngav când ceva îl mișca adânc. Învățăturile lui le zăpăceau, le îngrozeau și le tulburau pe ulemale. Cei doi nu se puteau suferi. Nu trecea zi fără ca Majnun Șeic să-l înțepe sau să-l batjocorească pe conducătorul religios. „Când cineva capătă o înțelegere mai adâncă asupra lunii”, zicea el, „nu trebuie să țină seama atât de *haram* și *halal*, cât de miezul lăuntric al credinței.” Sufiții,

²² Cunoaștere mistică, intuitivă (în arabă, în orig.) (n. ed. orig.).

care ajunseseră la o treaptă de înțelegere mai înaltă, nu erau siliți să se supună hotărârilor luate de ulemale. Ele erau ticluite pentru gloate, pentru cei care nu voiau să gândească și care așteptau să gândească alții pentru ei.

Majnun Șeic vorbea despre iubire – de Dumnezeu și semeni, de univers în întregul și în cea mai mică fărâmbă a lui. Rugăciunea ar trebui să fie o mărturisire a iubirii, iar iubirea ar trebui să se lepede de orice frică sau nădejde, spunea el. N-ar trebui să ne temem că o să fierbem în cazane sau să ne dorim fecioare neprihănite, devreme ce iadul și raiul, suferința și bucuria sunt chiar aici, chiar acum. Cât o să ne mai fie frică de Dumnezeu, întreba el, când am putea, în schimb, să începem să-L iubim? Discipolii săi – o adunătură pestriță de meșteșugari, țărani și oșteni – îi ascultau vrăjiți predica. Vorbele sale îi fermecau pe săraci, iar purtările sale – pe bogați. Până și femeile, se zicea, până și cadănele neștiutoare și eunucii plini de răutate, puneau mare preț pe el; până și evreii, creștinii, zoroastrienii ce aveau o carte pe care n-o văzuse încă nimeni.

Rugăciunea de vineri se sfârși, învățații se așezară. Majnun Șeic își apăsă mâinile pe pleoape ca un puști care se freacă la ochi ca să alunge somnul și îi cercetă pe rând pe cei care urmau să-i pună întrebări.

— Știi de ce ești învinuit? îl întrebă marele muftiu.

— De ceea ce voi numiți erezie, răspunse sufitul. Dar învinuirea n-are niciun temei.

— Asta rămâne de văzut. E adevărat c-ai spus că ești Dumnezeu și că toți suntem Dumnezeu?

— Am spus că Făcătorul sălășluiește în fiecare om. Potcovar sau pașă, împărțim cu toții același sânge din vechime.

— Cum se poate așa ceva?

— Am fost făcuți nu numai după chipul Lui, ci și cu suflarea Lui sfântă.

— E adevărat că ai spus că nu te temi de Dumnezeu?

— De ce să mă tem de Dumnezeuul meu preaiubit? Tu te temi de cei pe care-i iubești?

Un murmur se ridică din mulțime. Cineva strigă:

— Liniște!

— Deci recunoști că ai spus că te asemeni cu Dumnezeu?

— Tu crezi că Dumnezeu se aseamănă cu tine. Mânios, dur, dornic de răzbunare... Pe când eu spun: decât să crezi că poți găsi în Dumnezeu ce-i mai rău în oameni, mai bine să crezi că poți găsi în oameni ce-i mai bun în Dumnezeu.

Un învățat, Ebussuud Efendi, ceru voie să pună și el o întrebare:

— Îți dai seama că vorbele care ți-au ieșit acum din gură sunt curată blasfemie?

— Zău?

Majnun Șeic tăcu o clipă, gândindu-se parcă dacă se putea să fie așa.

O umbră trecu peste chipul lui Ebussuud.

— În loc să te căiești, pari să iei în derâdere judecătorii. E limpede că-ți lipsește o doagă.

— Nu-i iau în derâdere. Oricum, noi doi nu suntem așa diferiți. Ce urăști în mine nu există și în tine?

— Firește că nu. Nici c-am putea fi mai diferiți, răspunse Ebussuud. Iar Dumnezeuul tău sigur nu e același ca al meu.

— O, nu cumva săvârșești vreun *shirk*²³ vorbind despre Dumnezeuul meu și Dumnezeuul tău de parcă ar putea fi mai mult de un Dumnezeu?

Din mulțime s-a auzit un val de murmure.

Tușind, marele muftiu s-a băgat în vorbă.

— Atunci, spune-ne mai multe despre Dumnezeu.

Majnun Șeic a răspuns că Allah nu e un rege sau rajah sau padișah care ședea pe tronul lui ceresc, urmărind totul de sus și însemnându-și fiecare păcat, ca să-i poată pedepsi pe păcătoși când vine vremea.

— Dumnezeu nu e negustor – atunci de ce-ar socoti? Dumnezeu nu e slujbaș – atunci de ce-ar scrie?

²³ Păcatul idolatriei sau al politeismului (în arabă, în orig.).

Cum răspunsul lui nu le era deloc pe plac, judecătorii îi potopiră din toate părțile cu întrebări. De fiecare dată primiră răspunsuri asemănătoare. În cele din urmă, auziră din gura învinutului vorbele acestea:

— Acolo unde voi trageți linie și-mi spuneți să mă opresc, pentru mine e doar începutul. Ceea ce voi numiți *haram* pentru mine e curat *halal*. Voi îmi spuneți că trebuie să tac, dar cum să tac când Domnul vorbește prin gura mea?

Se lăsă seara. Cerul se preschimbă într-o manta stacojie desfăcută peste dealuri. Hăt departe, felinarul unei corăbii în trecere lucea stins. Pescărușii țipau, ciorovăindu-se pe o bucată de carne putredă. Oamenii se săturară de stat în piață pe măsură ce înflăcărarea ceasurilor dintâi începea să se risipească. Aveau treburi de făcut, pânțele de umplut, neveste de mulțumit. Încet-încet, mulțimea de gură-cască se topi. Rămaseră doar discipolii ereticului, cărora li se citea pe chipuri cât de credincioși îi sunt.

— Åsta-i cel din urmă prilej să te căiești pe care ți mai dăm, zise marele muftiu. Dacă recunoști că L-ai pângărit pe Dumnezeu cu vorbele tale și juri să nu mai rostești niciodată asemenea blasfemii, s-ar putea să te iertăm. Acum spune-ne o dată și pentru totdeauna, te căiești?

— Pentru ce? întrebă Majnun Șeic și își îndreptă umerii părănd să ia o hotărâre. Îl iubesc pe Dumnezeu așa cum Dumnezeu mă iubește pe mine. De ce să mă căiesc pentru iubirea mea? Sunt alte lucruri pentru care să te căiești. Zgârcenia. Cruzimea. Înșelăciunea. Dar pentru iubire... n-ar trebui să-ți pară rău.

Plin de neliniște, Jahan nu-și dădu seama că strângea prea tare hățurile lui Chota. Elefantul mugii supărat, atrăgând privirile tuturor.

— Ființa asta... zise Majnun Șeic, privindu-l pe Chota cu încântare parcă. Nu e o dovadă pentru cât de frumoasă și felurită e lumea? Vedeți cum oglindește în ea întreaga existență deși unii ar putea spune că e doar o fiară. Când murim, sufletul nostru trece dintr-un trup în altul. Prin

urmare, nu există moarte. Niciun de așteptat, niciun iad de temut. Nu-i nevoie să mă rog de cinci ori pe zi sau să postesc tot Ramadanul. Pentru cei care au ajuns destul de sus, rânduiețile oamenilor obișnuiți au prea puțină însemnătate.

Tăcerea se așternu și se lungi într-o așteptare plină de stinghereală, în care marele muftiu spuse:

— Toată lumea mi-e martoră că învinuitului i s-a dat prilejul să vadă cât de greșite sunt căile lui. Și-a hotărât singur sfârșitul. Va fi trimis la moarte trei asfîntituri decum înainte. Toți învățăceii lui vor fi întemnițați. Cei care se căiesc pentru păcatele lor vor fi cruțați. Ceilalți îi vor împărtăși soarta.

Jahan plecă privirea, nemaifiind în stare să se uite. Dar tresări când auzi cum cineva pomenea din nou de elefant.

— Dacă marele muftiu îmi dă voie, am o idee, zise Ebussuud Efendi. După cum știți, locuitorii Istanbulului îndrăgesc elefantul alb al sultanului nostru. De ce să nu-l osândim pe apostat să moară călcat în picioare de elefant? Nimeni n-o să uite așa ceva.

Marele muftiu păru uluit.

— Nu s-a mai dat vreodată o asemenea pedeapsă.

— Înălțimile voastre, pedeapsa asta e folosită în Hindustan. Hoții, ucigașii, siluitorii sunt adesea călcați în picioare de elefanți. S-a dovedit de folos. Lăsați elefantul să-l calce în picioare și faceți din el o pildă pentru cei care au aceleași vederi.

Marele muftiu rămase pe gânduri o clipă, pe urmă zise:

— Nu văd de ce nu.

Toate capetele se întoarseră atunci spre Jahan și Chota. Cornacul deschise gura, însă la început nu putu să scoată un cuvânt de spaimă. Cu inima bubuind, izbuti să îngaime:

— Vă rog, preacinstiți învățați, Chota n-a mai făcut niciodată așa ceva. Nici n-ar ști ce să facă.

— Nu ești cumva din Hindustan? întrebă Ebussuud Efendi.

Jahan păli.

— Ba da, efendi.

Marele muftiu hotărî:

— Păi, atunci, învață-l. Ai trei zile.

La trei zile după judecată, tremurând ca o frunză în vânt, Jahan stătea pe spinarea elefantului, uitându-se la o mare de gură-cască. Ochii i se plimbau de la mulțime la bărbatul care zăcea întins pe pământ, la doar o lungime de braț depărtare. Majnun Șeic avea mâinile și picioarele legate. Era legat și la ochi. Se ruga cu glas scăzut, acoperit de larma gloatei.

— Hai, Chota! strigă Jahan o poruncă fără vlagă.

Elefantul nu se clinti.

— Mișcă-te, fiară!

Jahan împunse elefantul cu un băț, apoi cu un ciomag. Îi strigă amenințări și înjurături, îl momi cu nuci și mere. Însă nimic nu reuși să-l înduplece. Când catadicsi în sfârșit să se urnească, în loc să-l calce în picioare pe osândit, Chota făcu un pas înapoi și așteptă, dând neliniștit din urechi.

Judecătorii, văzând că mulțimea începea să-și piardă răbdarea, schimbară osânda în ultima clipă. Ereticul și ucenicii lui aveau să fie uciși după datină.

Până la urmă, Majnun Șeic și cei nouă ucenici ai săi au fost spânzurați. Leșurile au fost aruncate în strâmtoarea Bosfor. Ultimul ucenic, care scăpase cu viață pentru că la vremea judecății era plecat în călătorie, așteptă în locul unde pământul înainta în mare. Știa că marea din strâmtoare avea să împingă trupurile spre el. Unul câte unul, îi scoase din apă, îi spălă, îi sărută și îi îngropă. Spre deosebire de celelalte morminte musulmane din Istanbul, ale lor n-aveau să aibă lespezi.

Din clipa când ajunse la menajerie, Jahan se aștepta ca sultanul Soliman să întrebe de elefant. Dar trecură săptămâni, apoi luni de zile fără vreun semn din partea lui. Fie era pe un câmp de luptă, fie în drum spre vreunul. În rarele clipe când se afla în serai, era prins până peste cap cu treburile țării, dacă nu cu încurcăturile din harem. Jahan tot aștepta să vină sultanul. Dar în locul lui, într-o după-amiază, veni sultana.

Iute ca vântul și tăcută ca o pisică ce pândește un porumbel, îl luă pe nepregătite. Într-o clipă grădina era pustie și în următoarea iat-o acolo, însoțitoarele ei așteptând cu sfială la șapte pași în spate. Purta o rochie stacojie tivită cu hermină, o maramă cu ciucuri care-i făcea bărbia să pară și mai ascuțită și un smarald mai mare decât oul cine știe cărei păsări ciudate pe degetul mijlociu.

Îndărătul mamei sale, care se ținea dreaptă, la o parte de toți și toate, stătea prințesa Mihrimah, înfășurată în văluri subțiri. Rumenă și senină, cu soarele scânteindu-i în păr. Ochii ei, lucioși ca pietricelele din albia unui pârâu, se luminară când văzură încântarea din privirea lui. Buzele i se lățiră într-un zâmbet, dând la iveală strungăreață dintre cei doi dinți din față, care îi dădea un aer vesel, ștregăresc.

Jahan deschise și închise gura de parcă aceasta ar fi vrut să-i vorbească fără știrea lui. Dădu să facă un pas înspre ea, însă un eunuc îl plesni peste gât.

— În genunchi! Cum îndrăznești!?

Speriat, Jahan făcu o plecăciune atât de repezită și de adâncă, încât se lovi cu genunchii de pietre. Un val de chicoteli străbătu mulțimea însoțitoarelor, în timp ce Jahan roșea până în vârful urechilor.

Fără să ia toate astea în seamă, Hürrem trecu pe lângă el, atingând cu poalele rochiei fruntea lui Jahan.

— Cine are grijă de animalul ăsta? întrebă ea.

— Eu, stăpână a mea, răspunse Jahan.

- Cum îl cheamă?
- Chota, Înălțimea Ta.
- Ce poate să facă?

Jahan găsi întrebarea atât de ciudată, încât îi trebui o clipă ca să răspundă.

- E un... animal nobil.

Ar fi vrut să-i spună, de-ar fi putut, că elefanții au nu numai un trup uriaș, ci și o inimă pe măsură. Spre deosebire de alte animale, înțeleg moartea; au rituri în care sărbătoresc nașterea unui pui sau jelesc moartea unei rude. Leii sunt mândri, tigrii sunt plini de măreție, maimuțele sunt deștepte, păunii sunt uluitori – însă numai un elefant poate fi toate aceste lucruri la un loc.

Neștiind ce-i trecea lui prin cap, Hürrem zise:

- Arată-ne câteva șiretlicuri!

— Șiretlicuri? repetă Jahan. Nu știm niciun fel de șiretlicuri.

Nu putea să-i vadă chipul, fiindcă n-avea voie să ridice privirea. Văzu în schimb cum picioarele ei – lungi și grațioase, încălțate cu conduri de mătase – făcură câțiva pași; se opri dinaintea elefantului și le porunci însoțitoarelor să aducă o crenguță. Ele îi găsiră îndată una. Jahan se temu că avea să-i fie frică de Chota, dar ea o flutură în aer, întrebând:

- Poate animalul să prindă crenguța?

Înainte să apuce băiatul să răspundă, ea aruncă crenguța spre elefant. Aceasta închipui o boltă în aer, oprindu-se lângă picioarele din spate ale lui Chota. Animalul își legănă trompa ca pentru a alunga o muscă nevăzută și rămase pe loc, netulburat.

Sultana izbucni într-un râs zeflemitor. În clipa aceea, Jahan îl văzu pe Chota prin ochii ei – un animal care mânca prea mult, bea prea mult și nu oferea nimic în schimb.

— Vrei să spui că animalul ăsta nu e în stare să facă nimic? zise Hürrem, dând de înțeles că cele spuse erau mai puțin o întrebare cât deja o părere.

— Luminăția Voastră, ăsta e un elefant de război. Așa au fost și străbunii lui. S-ar putea să fie tânăr, dar și-a dovedit deja neînfricarea pe câmpul de luptă.

Hürrem se întoarse spre el – băiatul ăsta nu știa, fără îndoială, rânduielile seraiului.

— Un războinic, ai zis?

— Da... Înălțimea Ta, Chota e un războinic.

Chiar în clipa când cuvintele îi ieșiră din gură, Jahan se simți stingherit, părându-i deja rău pentru minciuna pe care o spusese.

Sultana răsufală adânc.

— Atunci sunteți norocoși. Războiul o să înceapă curând! (Hürrem se întoarse pe jumătate spre mai-marele peste eunucii săi.) Ai grijă ca animalul să se alătore celor mai neînfricați oșteni ai noștri.

Se îndepărtă în grabă, cu roabele și însoțitoarele tropăind cumiți în urmă-î. Aga Kamil Garoafă, învrednicindu-i pe elefant și pe cornac cu câte o privire înghețată, porni după ele. Totuși, nu plecaseră toată lumea. Două femei rămăseseră pe loc și se uitau acum la băiat: prințesa și doica ei.

— Ai supărat-o pe sultană, mama mea, zise Mihrimah. Nimeni n-o supără pe mama.

— N-am vrut, murmură Jahan gata să izbucnească în lacrimi.

— Spune mi, de ce ești atât de abătut?

— Elefantul nu știe să lupte, înălțimea Ta.

— Deci ai mințit-o pe sultană, mama mea? întrebă ea, mai degrabă veselă decât îngrozită. Uită-te la mine, cornacule.

Nici nu se uitase bine la ea, că și plecă privirea. În acea clipă trecătoare îi văzuse ochii – așezați la depărtare unul de celălalt pe chipul oval, moșteniți de la mama ei – sclipind de neastâmpăr.

— Atunci ești mai neghiob decât îmi închipuiam, zise prințesa. Ia spune, ai fost vreodată la război?

El clătină din cap. O cioară croncăni într-un copac din apropiere. Un croncănit aspru și răsunător, ca o prevestire.

— Păi, nici eu. Dar am călătorit mai mult decât sultana, mama mea. Chiar și decât nobilii mei frați! Măritul meu tată mă iubea așa de mult, încât mă ruga să-l însoțesc prin toate ținuturile unde se ducea. Doar noi doi. (O undă de tristețe i se furișă în glas.) Însă acum nu mă mai ia cu el nicăieri. „Nu mai ești o copilă”, spune. Trebuie să fiu ținută departe de ochii străinilor. Frații mei sunt liberi ca păsările cerului. Cât îmi doresc să mă fi născut băiat.

Nedumerit de vorbele ei, Jahan își ținu supus capul plecat, dar supușenia lui păru s-o supere.

— Uită-te la tine și uită-te la mine! Tu ești băiat, însă ți-e groază de câmpul de luptă. Eu sunt fată, însă ard de nerăbdare să plec la război împreună cu tatăl meu. Mi-aș dori să putem schimba locurile, măcar pentru o vreme.

În aceeași seară, făcându-și curaj, Jahan se duse să-l vadă pe mai-marele peste eunucii albi. Îi spuse că Chota, fiind doar un pui, nu e pregătit să lupte. Trăncăni mai departe, tot repetând, nu pentru că i s-ar fi părut că omul nu pricepuse, ci de teamă ca nu cumva, dacă se oprea, să izbucnească în plâns.

— Ce nevoie are să se pregătească? Nu-i elefant de luptă? Întrebă mai-marele peste eunucii albi. Sau șahul ne-a amăgit?

— O, ba e. Dar mai are multe de învățat. Sunt încă lucruri de care se teme.

— De pildă?

Băiatul înghiți în sec.

— Tigrii. Am băgat de seamă că, de câte ori mârâie tigru, elefantul se ghemuiește la pământ. Nu știu de ce, dar...

— Atunci fii fără grijă, zise în zeflema aga Kamil Garoafă. În Kara-Boğdan²⁴ nu sunt tigri.

— Kara-Boğdan? îngăimă Jahan.

²⁴ Literal, „Bogdania neagră”; Moldova – denumirea dată de turci făcând referire la întemeietorul ei, Bogdan I, și la pădurile ei de nepătruns.

— Într-acolo se-ndreaptă oștirea noastră. Acum piei din fața ochilor mei și să nu-mi mai vii cu asemenea nerozii!

Olev, împlânzitorul de lei, îi veni până la urmă în ajutor. Îl lămuri pe Jahan că o poruncă dată trebuie dusă la îndeplinire. În timpul ce le mai rămăsese era musai să pregătească elefantul.

Dacă se temea de tigri, trebuiau să-l învețe să-și învingă teama. Pentru asta, Olev făcu rost de o piele de tigru, Dumnezeu știe de unde. Apoi îi ceru lui Sangram să aducă o oaie. Un animal nevinovat, cu ochi căprui și goi. O lăsară să pască ziua și noaptea o duseră în grajd. Până atunci, Olev îi dădu un urcior mic unuia dintre băieții de la bucătărie, spunându-i să-l umple cu sânge când mai tăia vreun pui.

În dimineața următoare, când Chota se afla în curte, Olev îl rugă pe același băiat să scoată pielea de tigru: era înfășurată în jurul umerilor lui și legată de capete în jurul gâtului. Olev îl puse apoi pe băiat să se târască în patru labe în jurul elefantului, mârâind și urlând.

— Răstoarnă găleata!

Pe când băiatul făcea ce i se spusese, elefantul privea animalul ăsta ciudat cu coada ochiului. În ziua aia nu-i dădură nici mâncare, nici apă. Îi ascuțiră fildeșii și îl ținură în lanțuri. A doua zi, Olev umplu pielea tigrului cu cartofi și o așeză lângă cușca lui Chota. Din nou nu îi dădură mâncare, nici vreun fel de bunătațuri, doar un pic de apă. Nu-l lăsă nici să iasă din cușcă și să se plimbe pe-afară. Supărat și înciudat, elefantul se uita într-una la pielea de tigru, învinuind-o pentru necazurile lui.

A treia zi, Olev aduse oaia și îi puse în spinare pielea de tigru. Bietul animal încercă s-o lepede, însă Olev o unsese pe dinăuntru cu rășină de pin lipicioasă. Târî oaia, astfel gătită, în grajdul lui Chota. Un ceas mai târziu, elefantului i se dădu voie să intre. Chota era acum mort de foame și de sete, iar oaia – înnebunită de spaimă. Olev scoase urciorul plin. Turnă sângele peste oaie: pielea de tigru și blana animalului

se înroșiră. Mirosul de sânge era înțepător, grețos. Olev acoperi capul oii cu o pânză. Neputând să vadă nimic, animalul o luă razna. Chota se molipsi și el de încordarea ei și se porni să bată din picioare. Năucită, oaia alerga în dreapta și-n stânga, năvălind până la urmă peste elefant. Chota își legănă trompa, lovind animalul cu o forță uriașă. Oaia se rostogoli, după care se puse din nou pe picioare, scoțând zbierete îngrozitoare, ce aveau să-l urmărească pe Chota săptămâni la rând.

Tremurând, Jahan închise poarta grajdului. Așteptă, cu urechea lipită de ea, strângând mânerul atât de tare, că îl dureau degetele. Auzi behăitul neconținut al oii – un vaier care-ți îngheța sângele în vine, de parcă ar fi venit drept din fundul iadului. Încet-încet, zbieretele se stinseră. Îmblânzitorii deschiseră ușurel poarta. Înăuntru duhnea a sânge, pișat și căcăreze. Oaia zăcea pe jos, fără viață, pe jumătate ciopârțită.

În noaptea aceea, în menajerie, Jahan stătea împreună cu ceilalți îmblânzitori în jurul unui foc din care se ridica mireasma de lemn de cedru. Vorbeau în șoaptă, fumul ce se ridica din narghilelelor lor învârtejindu-se în aer. Gemenii chinezi, învăluiți în aburii hașișului, râdeau pe înfundate de lucruri nevăzute.

Luna atârna mare și grea deasupra Istanbulului. Cerul aducea cu o sită plină de găuri fără număr, prin care lumina stelelor se strecura și cădea peste orașul adormit. Pe când altădată dădea pe dinafară de încântare, acum sufletul lui Jahan era plin de scârbă. Ce căuta în grădina asta, printre fiare, departe de rude și prieteni? Poate că surorile lui se măritaseră deja și aveau fiecare copii. Gândul la ele șezând în jurul altui foc – unul atât de îndepărtat, încât nu-l putea încălzi – îi umplu inima cu deznădejde. Ar fi trebuit să plece acasă. În schimb, pleca la război.

Vineri după-amiază, când se încheie rugăciunea, sultanul dădu poruncă să se bată toba de război – o tobă rotundă, uriașă, din bronz, în care se bătea de șapte ori înainte de fiecare război. Bubuitul acela care îți dădea fiori pe șira spinării trecu prin încăperile de marmură, prin grădinile cu trandafiri și prin cuștile animalelor și străbătu tremurând mahalalele bogate și împotrivă.

Sub ochii lui Jahan, întregul oraș se pregăti să pornească la luptă. Fiecare mamă avea un fiu oștean, fiecare cu rostul său. Ienicerii ieșiră din barăcile lor. Pașii își înșeuară caii. Meșteșugarii și negustorii puseră mâna pe arme, la fel și grădinarii, brutarii, croitorii, potcovarii, blănării, cizmarii, olarii, țesătorii, marinarii, tăbăcarii, lumânării, geamgii, tăietorii de lemne, arămarii, tâmplarii, tinichigiii, frânghierii, prinzătorii de șobolani, călfătuitorii, săgetarii, vâslașii, negustorii de pește, aurarii, până și prezicătorii. Fiecare isnaf²⁵ avea treabă de nu-și vedea capul, până și cel al târfelor.

Dar toată lumea aștepta ca mai-marele peste cititorii în stele să hotărască o zi prielnică pentru a porni la război. Orice lucru avea vremea lui – sărbătorile, nunțile, tăierile împrejur, războaiele. În sfârșit, după nopți și nopți de cercetat stelele, ziua fu hotărâtă. Când aveau să treacă douăzeci de asfințituri, oștirile urmau să pornească la drum.

Fiindcă războiul însemna să-ți găsești dușmanul până nu te găsea el pe tine, trebuiau să străbată ținuturile dintre Cornul de Aur și Prut. Elefantul și băiatul primiră poruncă să meargă în rândurile din față. Asta îl tulbură grozav pe Jahan. Nu voia să stea așa de aproape de *delibaşlar* – zănaticii. Înfășurați în blănuri, acoperiți din cap până-n picioare cu desene făcute de-a dreptul în piele, cu cercei în urechi și țestele rase, aceștia erau nestăpâniți, aspri, fioroși. Printre ei se găseau și criminali înrăiți. Sunând din trâmbițe,

²⁵ Breaslă.

suflând în corn, bătând tobe de toate felurile și răcnind să trezească și morții, făceau o hărmălaie îngrozitoare, care le îngheța dușmanilor sângele în vine și inebuneau de-a binelea elefantul.

Jahan chibzui cum să-și spună păsul, dar se dovedi că nu era nevoie. În dimineața când porniră spre Kara-Boğdan, larma asurzitoare îl făcu pe Chota să turbeze și aproape călcă în picioare un oștean. Înainte să se lase întunericul, fură mutați amândoi în ultimele rânduri, împreună cu spahiii. De data asta, însă, se speriară caii. Până la urmă își schimbă iar locul alături de ortalele²⁶ de ieniceri.

Apoi lucrurile merseră ca unse. Chota o porni sprinten la trap, bucurându-se de aerul curat și de drumul lung după ce fusese închis atâta vreme în grădinile seraiului. De sus, de pe grumazul elefantului, unde stătea, Jahan putea să se uite în urmă și dedesubt, uimit să se pomenească zgâindu-se la marea aceea de trupuri ce se-ntindea cât vedeai cu ochii. Vedea cămilele ce cărau merindele și bivoliile ce trăgeau tunurile și catapultele, halebardierii cu costițe, cu șuvițele lor lipite ce atârnavă de fesuri, dervișii care îngâneau descântece; pe aga ienicerilor cum ședea mândru în șaua armăsarului său; pe sultan cum călărea pe un pursânge arab, apărat de străji pe laturi – arcașii stângaci în stânga lui și cei dreptaci în dreapta. Dinaintea lui mergea călare un stegar care îi purta steagul cu șapte cozi de cal negre.

Ținând flamurile și *tui*²⁷-urile, ridicând lăncile, iataganele, topoarele, arcebuzele, securile, sulite, scuturile, arcurile și săgețile, mii de muritori își croiau drum înainte. Jahan nu mai văzuse în viața lui atâția la un loc. Oștirea era mai puțin o hoardă de oameni și mai mult o halcă dintr-un uriaș. Tropicul picioarelor și al copitelor îi ridica părul măciucă, dar te și uluia. Mergeau la deal, împotriva vântului, tăind ținutul așa cum taie un hanger în carne.

²⁶ Regimente.

²⁷ Sulită împodobită cu cozi de cal și cu semiluna în vârf, folosită drept stindard.

Din când în când, Jahan sărea de pe elefant, hotărându-se să meargă pe jos un timp. Așa întâlnește un pedestraș vesel și micalit ca un greier, cu burduful de apă aruncat pe spinare.

— Când ucizi un dușman, ți se vede în umblet, zise oșteanul. Pentru fiecare cap de ghiaur retezat primești un palat în ceruri.

Neștiind prea multe despre rai sau de ce-ar avea nevoie de vreun palat acolo, Jahan nu răspunse. Ienicerul luptase în bătălia de la Mohács. Își dăduseră duhul acolo o grămadă de ghiauri – căzuseră la pământ ca un stol de păsări doborâte-n zbor. Nici nu vedeai țărâna de-atâtea leșuri care-și țineau încă săbiile în mâini.

— A plouat într-una... dar am zărit o lumină aurie, zise ienicerul, coborând glasul până la șoaptă.

— Ce vrei să spui? întrebă Jahan.

— Mă jur. Era grozav de strălucitoare. Și lucea peste câmp. Allah era de partea noastră.

Dintr-odată îl întrerupse un strigăt ascuțit de durere. Oștenii strigau în stânga și-n dreapta, răcnind porunci. Valuri de murmure treceau de la un rând la altul. Acolo unde înainte era pământ tare, acum se căsca o groapă uriașă, ca un găvan gol ațintit către cer. Pământul își căscase fălcile și înghițise un pâlț de spahii. Aceștia se rostogoliseră într-o groapă adâncă și plină de pari ascuțiți. Muriseră pe loc. Doar un cal negru mai răsuflea, cu gâtul străpuns, iar un arcaș îi curmă chinurile.

Se iscă o mare gâlceava până hotărâră dacă să scoată morții de acolo și să-i îngroape ori să-i lase unde se aflau. Lumina pălea deja zare. Fiindcă timpul era prețios, îi lăsară să-și odihnească oasele împreună, cai și oșteni împărțind același mormânt. Ce nedrept, se gândi Jahan, că numai oamenii aveau să ajungă în ceruri, prin martiriul lor, pe când animalele cere-i însoțeau și mureau pentru ei erau întoarse de la porțile raiului. Era un gând cu care nu prea știa ce să facă, așa că îl păstră pentru sine.

În zilele următoare, oștirea înainta cu greu prin văi ca niște mărăgăritare și peste măguri înalte, pornind la răsăritul soarelui și oprindu-se la asfințit. Astfel, după șase răsărituri și cinci asfințituri, ajunse pe malurile Prutului. O perdea de ceață plutea peste apă. Nu era nimic care să-i ajute să treacă pe partea cealaltă: nici bărci, nici poduri. Li se porunci să-și ridice corturile și să se odihnească bine până se găsea o cale.

Alergând către un cot al Prutului unde se adunase mâlul, Chota se aruncă în mocirlă, bălăcindu-se, plescăind, mugind. Atât de mare îi era încântarea, că întreaga oștire se opri să vadă.

— Ce face? întrebă ienicerul.

— Se acoperă cu noroi.

— Pentru ce?

— Elefanții nu asudă ca oamenii. Apa le ține răcoare. Noroiul îi apără de soare. Taras m-a învățat asta.

— Cine-i Taras?

— Hmm... Un împlânzitor bătrân din serai, zise Jahan cu simplitate. Știe tot ce-i de știut despre fiecare animal.

Ienicerul îl privi cu o sclipire în ochi.

— Vasăzică ai învățat despre obiceiurile elefanților de la Taras. De ce nu știai ce face elefantul tău?

Jahan își feri ochii, stânjenit dintr-odată. Spusese prea mult. De câte ori lăsa pe cineva, pe oricine, să privească dincolo de carapacea sufletului său, se căia numaidecât.

Curând se dovedi că Chota era singurul care se bucura de răgazul acela. Așteptarea nesfârșită pe malul Prutului nu le cădea deloc bine ienicerilor, care tânjeau după biruință și după prăzi. Vântul care le biciuise fețele de-a lungul marșului se domolise, însă acum zburau peste tot roiuri de țânțari ce înțepau răzbunător, de parcă dușmanii i-ar fi învățat. Oștenii erau încordați, caii – neliniștiți. Căutătorii de merinde se săturaseră să scotocească după mâncare prin aceleași sate și ciorba era tot mai chioară pe zi ce trecea.

Între timp, un pâlț de salahori începuse să ridice un pod. Păreau să facă treabă bună când, din senin, împins de

Șeitan, cel dintâi picior se prăbuși, urmat îndată de restul. Înainte să se încheie săptămâna, se apucară să ridice alt pod. Deși mai solid și mai trainic decât cel de dinainte, picioarele acestuia se prăbușiră chiar mai repede, rănind vreo șase oșteni și omorând unul. Al treilea pod se dovedi doar o încercare firavă. Malul era prea mocirlos, iar curgerea apei – neobosită. Abătuți și istoviți, căzură într-o lăncezeală care îi înghițea încet-încet, întocmai ca mlaștina de sub picioarele lor. Jahan nici nu trebuia să-l întrebe pe ienicer ce crede despre necazurile lor, fiindcă știa ce avea să spună: că Atotputernicul, care îi adusese până la acest ținut mohorât, îi părăsise dintr-odată. Dacă lucrurile aveau s-o țină tot așa, înainte chiar să-nceapă războiul, oștirea otomană avea să fie înfrântă de nerăbdarea ei.

Meșterul

*

Așteptară pe malul Prutului. Apa curgea năvalnică și adâncă spre oștirea otomană și dușmanii ei. Ienicerii ardeau de nerăbdare să ajungă pe malul celălalt, însetați de biruință.

Într-o dimineață, Jahan îl văzu pe *zemberekçibași*²⁸ cum vine către el alergând cât îl țineau picioarele. Dornic să afle ce se petrecea, întârzie să se dea la o parte din calea omului.

— Ce face elefantul, cornacule? întrebă *zemberekçibași* ridicându-se după mica ciocnire.

— E nespus de bine, efendi, gata de luptă.

— O să lupte curând, *inșallah*. Mai întâi trebuie să trecem afurisitul ăsta de Prut.

Zicând asta, bărbatul dispăru într-un cort bogat, în fața căruia stăteau de strajă doi oșteni. Jahan ar fi trebuit să se oprească acolo, însă n-o făcu. Fără să se gândească al cui putea fi cortul, înaintă cu atâta hotărâre, încât străjile socotiră că era ajutorul lui *zemberekçibași* și-l lăsară să treacă.

Înăuntru era așa o înghesuială, că nimeni nu-l băgă în seamă pe băiat. Tăcut ca un șoarece, Jahan merse în vârful picioarelor până într-un colț aflat dincolo de intrare, înghesuindu-se între doi icloglani²⁹. Pereți de pânză, perne de zarafir, chilimuri în culori ce-ți luau ochii, tablale doldora de bunătați, mangaluri, felinare, tămâie cu mirozne dulci. Se întrebă dacă ar putea șterpeli ceva pentru căpitanul Gareth, însă până și gândul îl înspăimântă.

Marele vizir era și el acolo, cu o pană de stârc la turban. Sultanul stătea în capătul cel mai îndepărtat, îmbrăcat într-

²⁸ Comandant al ortalei de ieniceri care avea în grijă catapultele (în tc., în orig.) (n. ed. orig.).

²⁹ Paji.

un caftan de culoarea ambrei, demn ca o statuie. Ședea pe un tron înălțat, bătut cu pietre scumpe, putând astfel să vadă totul. *Şeyhülislam*³⁰-ul, aga ienicerilor și ceilalți viziri se înșiruiră de-o parte și de alta a sa, dându-și cu părerea. Vorbeau dacă să-și schimbe sau nu drumul, ca să găsească un cot al râului unde pământul era îndeajuns de tare ca să ridice un pod. Asta însemna nu numai să piardă săptămâni întregi, poate chiar o lună, ci și vremea prielnică.

— Milostive stăpâne, zise Lütfi Pașa. E cineva care ar putea ridica un pod trainic.

Când sultanul întrebă cine era acela, Lütfi Pașa îi răspunse:

— Unul dintre oștenii din corpul de strajă. Sinan îl cheamă, robul Haseki³¹ al Măriei Tale.

Omul fu adus degrabă înăuntru. Se aruncă în genunchi, la doar câțiva pași depărtare de locul unde stătea Jahan. Avea fruntea lată, nasul dăltuit, ochii negri și gravi, răspândind parcă liniște în jur. Când i se ceru să se apropie, înaintă încet, cu capul plecat, de parcă ar fi mers împotriva unui vânt vijelios. După ce i se spuse pentru ce fusese chemat, Sinan răspunse astfel:

— Preanorocite stăpâne, vom ridica podul, cu voia lui Allah.

— După socotelile tale, de câte zile e nevoie ca să fie gata? îl întrebă sultanul Soliman.

Sinan chibzui câteva clipe.

— De zece zile, stăpâne.

— Ce te face să crezi că ai să izbândești acolo unde alții au dat greș?

— Stăpâne, ceilalți, cu cele mai bune gânduri, fără îndoială, s-au apucat de îndată să dureze podul. Eu o să-l durez întâi în minte și abia apoi o să-l clădesc din piatră.

³⁰ Cel mai mare teolog, autoritatea religioasă supremă în unele state islamice (în tc., în orig.).

³¹ Garda de elită a sultanului, alcătuită din ieniceri care îl însoțeau la moschee, la vânatoare etc.

Oricât de ciudat ar fi fost, răspunsul lui păru să-l mulțumească pe sultan. Sinan primi sarcina să ridice podul. Se retrase la fel cum venise, fără grabă. Când trecu pe lângă Jahan, făcu ceva ce băiatul nu văzuse făcând pe nimeni de rangul lui: zâmbi.

În clipa aia, lui Jahan îi trecu prin minte un gând: dacă lucra împreună cu omul acela, putea să se apropie mai mult de bogățiile sultanului Soliman. Toată lumea spunea că acesta adusese cufere doldora de galbeni și giuvaiere ca să le împartă celor care se dovedeau neînfricați în bătălie.

— Efendi, așteaptă! strigă Jahan după ce se strecură afară, ajungându-l din urmă pe arhitect. Sunt împlânzitorul elefantului.

— Știu cine ești, zise Sinan. Te-am văzut îngrijind animalul.

— Chota e mai puternic decât patruzeci de oșteni. Ți-ar putea fi de mare ajutor.

— Păi, știi ceva despre clădiri?

— Am... am lucrat cu un meșter zidar în Hindustan.

Privindu-l drept în ochi, Sinan chibzui câteva clipe.

— Ce făceai în cortul marelui vizir?

— Am intrat pe furiș, răspunse băiatul, de data asta spunând adevărul.

Cutele din jurul ochilor lui Sinan se descrețiră.

— Elefantul s-ar putea dovedi folositor. Un băiat isteț și curios ca tine ar putea fi și el de ajutor.

Jahan simți cum îi iau foc obrazii. În viața lui nu auzise pe cineva spunându-i că e isteț. Și uite-așa, elefantul și cornacul se alăturară oștirii de cioplitori în piatră și începură să lucreze cu străinul acela care se numea Sinan.

Oricât de dornici ar fi fost salahorii să pună umărul la treabă, cea dintâi zi se scurse fără să miște cineva vreun deget. La fel și a doua. Sinan părea să piardă vremea: se plimba încolo și-ncoace pe malul râului, privea în depărtare, vâra câte un băț în apă, măsura una-alta, căra hârtii făcute sul, mângălea numere, desena lucruri la fel de neînțelese precum cele de pe hârtile oracolelor. Oștenii începeau să-și piardă răbdarea, întrebându-se ce mai așteptau. Noaptea, prin corturi și în jurul focurilor umbla vorba că Sinan nu era omul potrivit pentru această sarcină.

În ziua a treia, Sinan îi înștiința că aveau să înceapă să dureze podul. Spre uimirea tuturor, alesese un loc aflat la doi *donum*³² în susul malului, unde Prutul era mai lat. Când îl întrebară de ce-i ducea atât de departe, Sinan le răspunse că podul putea să fie lung sau scurt, n-avea însemnătate, însă picioarele lui trebuiau să fie trainice ca granitul.

Chota căra scânduri și cofraje de lemn. Împingea bolovani ca să apere temelia picioarelor de curgerea năvalnică a râului. Că putea să muncească foarte bine și în apă se dovedi de mare ajutor. În apa repede care le ajungea până la gât, elefantul era neprețuit. Foloseau butoaie uriașe, căptușite pe dinăuntru cu argilă, pe care le coborau în fiecare groapă nou săpată. Murdar de noroi și asudat, Jahan trudea cot la cot cu ceilalți salahori. Niște bărbați tare ciudați. Duri și tăcuți, însă căroră le păsa de unul de-ai lor. Duceau mâna dreaptă la inimă de fiecare dată când auzeau pe cineva rostind numele profetilor Set și Avraam, ocrotitorii zidarilor și arhitecților. Printre ei, Jahan se simțea mai în largul lui decât oriunde în altă parte. Ca și ei, găsea o bucurie tainică de a pune piatră pe piatră. La zece zile după ce Sinan primise sarcina, isprăviră podul.

³² Unitate de măsură pentru suprafață, egală cu întinderea de pământ ce putea fi arată într-o singură zi (în tc., în orig.) (n. ed. orig.).

Călărind pe armăsarul său, sultanul trecu cel dintâi pe malul celălalt, ținând strâns frâiele în mâini. Marele vizir îl urmă, apoi și alții, printre care și Lütfi Pașa, care se bucură că el îl găsisese pe arhitect. Când apropiații sultanului ajunseră pe malul celălalt, toată lumea se înveseli. Întreaga oștire se apucă să treacă podul, câte șase oameni odată. Ici și colo se auzeau rugăciuni murmurate – oameni cărora nu le era frică de vărsarea de sânge erau înspăimântați de apă. Când le veni rândul, Jahan și Chota se îndreptară către pod, dar *subași*³³ îi opri.

— Animalul trebuie să aștepte. E prea greu.

Sinan le veni în ajutor.

— Efendi, podul ăsta poate ține, la nevoie, și cincizeci de elefanți.

Atunci *subași* încuviință.

— Dacă spui dumneata...

Sinan se întoarse spre cornac, zicând:

— Vino, am să trec și eu podul odată cu voi.

Astfel trecură podul împreună, elefantul venind greoi în urma lor.

Când ajunseră pe malul celălalt, Sinan fu chemat degrabă în altă parte. Iuți pasul. Fiindcă nu i se zisese să rămână pe loc, Jahan îl urmă, la fel și Chota.

Dinaintea lor, dregătorii de vază se sfătuiau ce să facă cu podul după ce oștirea se retrăgea. Cercetându-le chipurile, Jahan își dădu seama că spiritele se încinseseră. Lütfi Pașa voia să ridice un foișor și să pună o orta să păzească podul. Marele vizir și beilerbeiul Rumeliei, Sofu Mehmet Pașa, nu puteau să cadă deloc la învoială, așa că hotărâră să se sfătuiască și cu arhitectul.

— Cinstiți dregători, dacă ridicăm un foișor, dușmanii o să pună stăpânire și pe foișor, și pe pod, zise Sinan. Ar putea să ne atace din urmă.

— Ce ne sfătuești? întrebă marele vizir.

³³ Titlu ce corespunde diferitelor poziții superioare din ierarhia otomană (în tc., în orig.).

— L-am făcut cu mâinile noastre, îl putem nimici cu mâinile noastre, răspunse Sinan. Când ne întoarcem, o să ridicăm altul.

Lütfi Paşa, care îl adusese pe Sinan în faţa Divanului şi se aştepta la supunere din partea lui, se mânie.

— Laşule! Ți-e teamă c-ai să fii pus să păzeşti foişorul!

Sinan se albi la faţă, însă, când vorbi, păru netulburat.

— Cinstiţi dregători, sunt ienicer. Dacă sultanul îmi porunceşte să ridic un foişor şi să-l păzesc, o să fac întocmai. Dar mi-aţi cerut să vă spun cinstit ce cred şi am făcut întocmai.

În tăcerea care se aşternu, beilerbeiul zise:

— Păi, şi arabii dau foc corăbiilor lor.

— Asta nu e o corabie şi noi nu suntem beduini! răbufni Lütfi Paşa, aruncându-i lui Sinan o privire de gheaţă.

Întâlnirea se încheie fără să se întrevadă vreo soluţie. Ceva mai târziu în aceeaşi după-amiază, sultanul – care fusese înştiinţat despre gâlceavă – îi vesti ce hotărâre luase. Se pare că ținuse seamă de părerea lui Sinan şi nu de-a lui Lütfi Paşa. Podul urma să fie nimicit.

Să dărâme podul era mai uşor decât să-l ridice, află Jahan curând. Totuşi îl duru să vadă năruindu-se pietrele pe care ei truseră din greu să le adune şi să le aşeze una peste alta. Nu era deloc de-aceeaşi părere cu Sinan. Cum putea să-l sfătuiască pe sultan să dărâme podul, de parcă sudoarea frunţilor lor n-ar fi însemnat nimic pentru el?

Când prinse prilejul să vorbească cu Sinan, cornacul începu să se bâlbâie:

— Efendi, iartă-mă, dar nu înţeleg în ruptul capului de ce faci asta. Am muncit cu toţii din greu.

— O să muncim şi mai din greu data următoare.

— Da, dar... cum poţi să spui cu atâta uşurinţă: „Haideţi să-l dărâmăm”? Asta nu te întristează?

Sinan îl privi pe băiat de parcă s-ar fi cunoscut din alte vremuri.

— Primul meu învățător a fost tata, îi răspunse. Era cel mai bun tâmplar din ținut și el m-a învățat de toate din copilărie. De fiecare Zatik³⁴ postea vreme de patruzeci de zile. Între timp îmi cerea să cioplesc un miel din lemn. Apoi îmi spunea că nu e cioplit destul de bine și mi-l lua. „L-am făcut așchii”, îmi zicea mai târziu. „Apucă-te și fă altul.” Îmi era ciudă pe el, însă mieii mai au început să fie din ce în ce mai bine ciopliți.

Pe Jahan îl strânse în spate, fiindcă își aminti de tatăl lui vitreg, O dată, bărbatul răsese de cuptorul pe care-l clădise pentru mama lui în curtea din spate. Acum, ani mai târziu, nu se miră să vadă că mânia pe care-o simțise atunci era încă înrădăcinată adânc în inima lui.

Neștiind ce-i trecea prin minte băiatului, Sinan urmă:

— Când tata a murit, am găsit un cufar în coliba lui. Înăuntru erau toți mieii pe care-i cioplisem în copilărie. Tata îi păstrase pe toți.

— Înțeleg din asta că a făcut din dumneata un cioplitor mai bun, dar te-a rănit.

— Uneori, pentru ca sufletul să-și ia avânt, inima trebuie să fie frântă, fiule.

— Nu pricep, efendi. Mie nu mi-ar plăcea să-mi strice cineva munca.

— Ei, ca să dobândești pricepere, trebuie să dărâmi tot atât cât clădești.

— Atunci n-ar mai rămâne nicio clădire în întreaga lume, îndrăzni Jahan să spună. Totul ar fi șters de pe fața pământului.

— Nu dărâmăm clădirile, fiule. Ci doar dorința noastră de-a le avea în stăpânire. Numai Dumnezeu e stăpânul. Al pietrei și al meșteșugului.

— Nu pricep, zise iar Jahan, însă de data asta nu atât de tare.

³⁴ Paște armenesc (n. ed. orig.).

Acolo, pe malul Prutului, își lăsară în urmă sudoarea, credința și munca zăcând în ruine din care n-aveai cum să ghicești ce pod mândru se înălțase odată în acel loc.

Noaptea de dinaintea bătăliei, nu cele de după, a rămas săpată în inima lui Jahan – când era încă întreg, neatins și ar fi rămas așa dacă lumea era altfel. Stătea întins pe salteaua lui de paie, gândindu-se la Mihrimah. Nu se putea opri. Ochii lui o vedeau, cu de la sine putere, pieptănându-și părul sau plimbându-se prin grădinile cu trandafiri, zâmbetul ei se ivea pretutindeni. Urechile lui îi auzeau glasul. Nu avea nicio putere asupra simțurilor sale, care o făceau să se înfiripe din văzduh.

După asfințit, în inimile oștenilor din tabără se cuibări neliniștea. Până se lăsă de-a binelea întunericul, în aer plutea un soi de îndoială, atât de vie încât o puteai atinge. Toți oștenii din tabără, oricât de mari sau mici în rang, știau în adâncul inimii că s-ar putea să privească pentru ultima oară cerul spuzit de stele. Măine, la răsăritul soarelui, simțind în nări mirosul dușmanilor, niciunul n-avea să șovăie să facă ce era de făcut. Dar acum stăteau pe un tărâm aflat la mijloc de credință și îndoială, cutezanță și lașitate, statornicie și trădare.

O presimțire le zdruncina nervii. Nu în blestemata aia de vale mohorâtă își doreau să moară, să le fie trupurile sfârtecate de hoitari, oasele împrăștiate fără vreo lespede de mormânt și stafiile lor să bântuie în veci. Mai bine îngropați într-un cimitir liniștit, cu chiparoși și trandafiri înfloriți, unde țărâna îi cunoștea, unde oamenii le știau numele și rosteau o rugăciune-două pentru sufletul lor. Nădejdea biruinței și prăzii era dulce, însă viața era parcă mai dulce. Mulți se gândeau în taină să pună șaua pe un cal și s-o ia la sănătoasa, de parcă, neavând cum să se întoarcă acasă, puteau să se ducă oriunde.

Deși tobele sunau retragerea pentru noapte, oștenii nu izbuteau să adoarmă. Șoaptele lor răzbăteau din corturi pe când își istoriseau povești, își împărtășeau taine, își făceau făgăduieli sau murmurau rugăciuni. Trecând pe lângă cortul

uriaz al tunarilor, Jahan dădu peste un grenadier care cânta într-o limbă necunoscută. Ienicerii erau de prin toate părțile, iar între ei se aflau și fii ai Balcanilor și Anatoliei. Amintirile din viața lor de odinioară fuseseră încuiate într-un sipet, iar cheia fusese aruncată. Totuși, în clipe ca acestea, când se aflau față-n față cu moartea, sipetele se deschideau singure și dădeau la iveală frânturi din copilărie, ca un vis pe care-l avuseseră, însă nu-i putuseră da de cap.

Prefăcându-se că face rost de mâncare pentru elefant, Jahan colinda prin tabără cu o găleată în mână. Dădu peste derviși care se roteau în cercuri, cu mâna dreaptă deschisă către cer și mâna stângă întoarsă spre pământ, primind și dând, morți pentru toată lumea și totuși poate mai vii decât mulți alții. Se uită cum musulmanii evlavioși se rugau pe covorașele lor, cu o urmă roșie pe frunte de-atâtea plecăciuni. Întâlni un tufeciu³⁵ ce ținea într-o cutie la chimir un scorpion care, zicea el, l-ar fi înțepat dacă ar fi căzut în mâinile păgânilor. Îi auzi pe ieniceri înjurând cu glas scăzut, o ceartă între ortaci ce avea să uitată a doua zi dimineață. Văzu târfe care, cu toate că primiseră porunci să nu lucreze în noaptea de dinainte de bătălie, se plimbau printre corturi. În noaptea asta câștigau cel mai bine, fiindcă mulți bărbați aveau nevoie de dezmierdările lor.

Înainte de mergeau trei târfe, cu chipurile pe jumătate ascunse sub mantii. Curios, ca întotdeauna, Jahan se ținu după ele. Una dintre femei – tânără, mlădie, îmbrăcată ca o evreică – se opri și privi în urmă.

— Viteazule oștean, îl întrebă nespun de blând, nu dormi?

— Nu sunt oștean, îi răspunse Jahan.

— Dar ești viteaz, sunt sigură.

Jahan ridică din umeri, neștiind ce să spună.

Zâmbetul de pe buzele ei se lăți.

— Lasă-mă să te văd.

La atingerea ei, Jahan se înfioră. Ea își încolăci brațul pe după al lui, apucându-l atât de strâns de mână, că băiatul

³⁵ Armurier.

nu și-o putu trage din strânsoarea ei. Degetele îi erau catifelate. Trupul îi mirosea a fum de lemn și iarbă umedă. Încercând să ascundă tremurul ce-l cuprinsese, Jahan se eliberă.

— Nu pleca, se rugă ea, ca o iubită cu inima frântă.

Rugămintea ei era așa de neașteptată și de nevinovată, că Jahan rămase uimit. Când se porni să meargă, ea se ținu pe urmele lui, fâșâitul rochiei ei amintindu-i de fâlfâitul aripilor de porumbei pe streșini. Jahan privi drept înainte, de parcă noaptea ar fi închis în ea o ghicitoare pe care trebuia s-o dezlege, și merse mai departe. Se făcea târziu și era primejdios să se plimbe prin tabără cu o târfă pe urme. Fără tragere de inimă, se îndreptă spre cortul lui.

Înăuntru erau trei rândași.

— Hei, indianule, ce ne-ai adus? zise unul dintre ei. O gazelă, așa-i?

— A venit singură, răspunse Jahan mușcător.

Tăcură o clipă, chibzuind ce să facă. Rândașul cel mai în vârstă, care avea o pereche de cizme frumoase de dat la schimb, o pofti pe târfă în patul lui.

Jahan, prefăcându-se nepăsător, se retrase într-un colț și își desfăcu salteaua de paie. Somnul nu voia să se lipească de el. Chipul i se schimonosi înciudat în vreme ce asculta gemetele și gâfâielile de-alături. Când crezu că totul se isprăvisse în sfârșit, se propti într-un cot și se uită în jur. La lumina slabă a unei lumânări îi zări, el legănându-se deasupra ei, ea zăcând nemișcată dedesubt, nepăsătoare parcă, cu ochii larg deschiși ținând umbra unui lucru ce nu era acolo. Se întoarse pe-o parte. Privirile li se întâlneau. În ochii femeii întrezări întreaga ei lume. În singurătatea ei o recunoscuse pe-a lui. Se simți slăbit, amețit, pământul parcă se clătina sub făptura lui. În clipa aceea, Jahan descoperi – fără voie – o putere nestăpânită ce îi mocnea în suflet. Fieea lui avea o latură întunecată, o pivniță tainică sub casa sufletului în care nu coborâse niciodată, deși simțise întotdeauna că se află acolo.

Sări în picioare, îndreptându-se cu pași mari către rândașul care nu-l văzu decât când era prea târziu. Îl împinse de pe ea și îl pocni zdravăn, un pumn care îl făcu pe bărbat să se rostogolească pe jos, cu toate că, la drept vorbind, îl durea pe Jahan mai tare pumnul decât pe rândaș bărbia. Mai degrabă uluit decât furios, acesta clipi holbându-se la băiat. Se strâmbă disprețuitor când pricepu ce se întâmplase și lăsă să-i scape un chicotit. Ceilalți rândași i se alăturară. Jahan se uită la târfa și văzu că și ea râde.

Cuprins de un tremur nestăpânit, se strecură afară din cort, simțind dintr-odată nevoia să-l vadă pe Chota, care era întotdeauna blând și iubitor și, spre deosebire de oameni, n-avea pic de răutate sau de înfumurare în suflet.

Ca de obicei, animalul moțăia de-a-n picioarele. Nu dormea mai mult de câteva ore în fiecare zi. Pe când îi schimba apa și cerceta dacă mai are de mâncare, Jahan o vedea cu ochii minții pe târfă – atingându-l, ținându-se după el, întinsă pe salteaua murdară, pe jumătate despuiată. Totuși, când se trânti pe o grămadă de paie și închise ochii, în minte i se ivi iar Mihrimah aplecându-se să-i dea o sărutare. Îi deschise la loc, speriat și rușinat că îndrăznise să se gândească la ea în felul acesta. Ea e o femeie de viță aleasă, nu ca târfa aia trecută, apărută de nicăieri. Dar, oricât s-ar fi străduit, nu putea nici să și-o scoată din minte pe târfă, nici să nu mai viseze la prințesă.

A doua zi dimineață, la răsărit, îl treziră murmurele rugăciunilor. Rândași se sculară și erau pregătiți. Jahan le cercetă chipurile căutând vreo urmă de vinovăție sau vreun semn de oboseală. Nimic. Ca și când noaptea trecută nici n-ar fi existat.

Înceată și nesuferită fusese pregătirea pentru război. Bătălia în sine se desfășură cu cea mai mare iuțală – sau așa i se păru lui Jahan. Auzi un huruit cumplit, mai întâi în depărtare, apoi tot mai aproape. Dușmanul nu mai era o umbră întunecată: avea un chip – de fapt, o mie de chipuri care îi pândeau de sub coifuri. De pe spinarea elefantului,

Jahan își plimbă privirea peste câmpul de luptă. Departe în față, unde cele două oștiri se ciocneau, culorile se topeau într-un șuvoi plumburiu. Scânteii se aprindeau și se stingeau, se aprindeau și se stingeau, când trupurile se izbeau unele de altele. Oriunde întorcea ochii, zărea metal li carne; sulite, săbii și cuțite; trupuri năpustindu-se înainte, clătinându-se, căzând.

Zarva era asurzitoare. Tropotul potcoavelor de fier, zăngănitul metalului, bubuitul catapultelor; țipetele, horcăielile, numele lui Allah strigat fără încetare. Luptau pentru sultan. Luptau pentru Allah Atotputernicul. Dar și pentru orice nedreptate care li se făcuse din copilărie, pentru loviturile de bici și de nuia, pentru pumnii, picioarele și palmele pe care le înduraseră. Sângele curgea în valuri pe pământ, care îl sugea în petice negre precum catranul. Fornăind pe nări și făcând spume la gură, caii galopau, cu călăreții ridicați în șa. Nori de fum se înălțau până departe. Deși era doar jumătatea după-amiezii, lumina pălea deja, iar cerul se acoperea de o perdea de fum.

Buimăcit și înfuriat, Chota tropăia în stânga și-n dreapta, stingherit de armura din metal uriașă, cu care încă nu-și deprinsese trupul. Fildeșii îi fuseseră ascuțiți ca niște tăișuri. Jahan încercă să-i vorbească, însă vorbele îi erau acoperite de larva din jur. Cu coada ochiului, zări o mișcare. Un frânc vânjos, cu arbaleta pe umăr, se îndrepta împleticit spre un ienicer care, după ce se împiedicase și-și scăpase sulita, zăcea în țărână, încă năuc. Ienicerul se feri de prima lovitură de sabie, însă următoarea îi străpunse umărul. Într-o clipită, Jahan îl cârmi pe Chota înspre el. Elefantul se izbi în frânc și îl ridică în aer, cu fildeșii împlântați în pântecul lui.

— Gata, Chota! strigă Jahan. Dă-i drumul!

Elefantul îl ascultă, lăsându-l jos o clipă pe oșteanul care răcnea. Dar îl ridică îndată la loc, înfigându-și fildeșii în pieptul lui. Frâncului îi țâșni sângele pe gură, iar în ochi avea o privire mirată, de parcă nu i-ar fi venit să creadă că-și afla moartea în colții unui animal. Jahan îl privi îngrozit,

dându-și seama abia acum că nu-l strunise niciodată pe Chota, ci Chota îl strunise pe el.

După asta, băiatul se simți tot mai mult ca un privitor. Elefantul se avântă spre rândurile dușmane, înșfăcând oșteni, ridicându-i în fildeși și apoi aruncându-i. Zdrobi doi frânci sub greutatea lui. Cu unul dintre oșteni se jucă mai mult, ca o pisică cu un șoarece, de parcă ar fi vrut să-l facă să sufere mai abitir. Se năpusti și spre un ienicer, nevăzând, nefăcând nicio deosebire între prieteni și dușmani. Numai norocul făcu ca acesta să nu fie călcat în picioare.

Da, bătălia se desfășură cu cea mai mare iuțea, deși pe urmă Jahan avea s-o trăiască iar în minte de o mie de ori. Morțile la care fusese martor fără să le vadă, țipetele care-i trecuseră pe lângă urechi fără să le audă îi năvăleau înapoi în cap. Chiar și zeci de ani mai târziu, când era deja bătrân, Jahan avea să se trezească amintindu-și amiaza aceea: un scut mânjit de sânge în noroi, o săgeată arzând, cu fâșii de carne prinse de ea, un cal spintecat și întotdeauna, undeva, dincolo de vălul timpului, chipul târfei pe când râdea de el.

Mai mult, în mijlocul mării de flăcări, zări un oștean clătînându-se, cu chipul parcă cioplit, cu pântecul străpuns de-o suliță. Jahan îl recunoscu pe ienicerul cu care se împrietenise pe drum.

— Oprește-te, Chota, strigă. Pune-mă jos!

Elefantul nu-l ascultă defel. Fără să se gândească prea mult, Jahan sări de pe spinarea animalului, căzând urât pe o parte. Ajunse la ienicer, care se prăbușise deja în genunchi. Își ținea degetele împreunate, de parcă ar fi strâns o funie invizibilă. Îl podidise sângele pe nas, câteva picături stropindu-i talismanul de la gât. Jahan își dădu jos haina de cornac și i-o apăsă pe rană, din care se ițea vârful suliței. Se așeză lângă el, ținându-i mâna între ale lui, în timp ce pulsul îi zvâcnea tot mai slab.

Ienicerul zâmbi: n-aveai cum să-ți dai seama dacă zâmbea pentru că se simțea ușurat să vadă o față cunoscută ori pentru că îl lua pe Jahan drept altcineva. Clănțănind din

dinți, bâigui ceva nedeslușit. Jahan se aplecă și ascultă, răsuflarea lui încălzind obrazul bărbatului.

— Lumina... ai... văzut-o?

Jahan dădu scurt din cap.

— Am văzut-o. E minunată.

O urmă de alinare trecu peste chipul ienicerului. Trupul i se îngreună, gura i se căscă, ochii îi rămaseră deschiși, însă ațintiți la un nor care pierise deja.

Mai târziu, când totul se terminase și oștirea otomană ieșise biruitoare, Jahan nu se putu hotărî să ia parte și el la zaiafet. Târșându-și istovit picioarele, se îndepărtă de tabără și se pomeni în mijlocul câmpului de bătălie. Era un lucru cu totul nesăbuit. Nu avea nicio armă la el, în afară de un hanger pe care nu știa dacă e în stare să-l folosească. Totuși o apucă greu prin valea învăluită în ceață, croindu-și drum prin câmpul înțesat de leșuri care cu doar câteva ceasuri în urmă fuseseră fii, soți sau frați. Simțea că locul acela, cu umbrele și fumul lui, era sfârșitul lumii cunoscute și că, dacă mergea mai departe, avea să cadă peste margine. Știa că Chota era lihnit de foame și îl aștepta să-i aducă mâncare și apă. Dar ultimul lucru pe care și-l dorea era să vadă elefantul.

De vreo câteva ori călcă pe o moviliță moale ici și colo, doar ca să descopere că era coapsa sau mâna retezată a vreunui om. Duhoarea era cumplită. Zgomotele de pe câmpul de bătălie se auzeau ciudat: trosnetul lemnului arzând, tropotul cailor fără stăpân și, de cine știe unde, gemetele oștenilor încă în viață.

Durerea când se abătu asupra-i, nu semăna cu nimic din ce încercase înainte. Se pipăi, însă nu izbuti să găsească nimic. Era în capul lui, în mădulele lui. Nu putea să spună unde-l dorea, fiindcă durerea se tot muta, ba măcinându-i oasele, ba strângându-i măruntaiele. Se încovoie de spate și vărsă tot ce mâncase.

Mănat de un simț nebunesc, își croi drum pe câmp, cu tălpile tot o rană, cu picioarele grele ca bârnele, cu fruntea brobonită de sudoare, până găsi un copac bătrân și noduros lângă care să se așeze. O orta de băieși otomani săpa în depărtare o groapă uriașă. După aceea, avea să aleagă morții și să-i îngroape pe-ai lor. Ce urma să se întâmple cu leșurile frâncilor nu știa. Era atât de cufundat în gânduri, încât nu auzi pașii apropiindu-se.

— Indianule, zise un glas îndărătul lui. Ce faci aici?

Icnind, Jahan se întoarse.

— Meștere Sinan!

— N-ar trebui să te afli aici, fiule.

Băiatului nu-i trecu prin minte că nici Sinan n-ar trebui să se afle acolo. Zise, cerându-și parcă iertare:

— Nu vreau să mă mai întorc.

Bărbatul îi cercetă ochii umflați, chipul tulburat. Se așeză încet lângă el. Soarele apunea, o urmă stacojie în zare. Un stol de berze trecu pe deasupra, îndreptându-se spre țările calde. Jahan începu să plângă.

Scoțând un briceag de la chimir, Sinan tăie o bucată dintr-un buștean din preajmă. Pe când o cioplea, se apucă să vorbească despre Agirnas, satul unde se născuse – câmpurile împrejmuite cu garduri vii, bisericile grecești și armenesti fără clopote și vânturile înghețate care vâjâiau ca niște cântece triste; supa de iaurt pe care maică-sa le-o dădea s-o mănânce rece vara și fierbinte iarna; bruma de dulgherie pe care o învățase de la taică-său, pentru care până și cea mai mică așchie de lemn era vie și respira. Devenind ienicer și musulman când avea douăzeci și unu de ani, se alăturase Ordinului lui Haci Bektaş, numit așa după dervișul care era ocrotitorul ortalelor de ieniceri, și luase parte la bătălie după bătălie: în Rodos, Belgrad, Iran, Corfu, Bagdad și, cea mai sângeroasă dintre toate, la Mohács. Văzuse viteji dând bir cu fugiții și mototoli prefăcându-se în zmei.

— Elefantul meu... zise Jahan când își recapătă glasul. Olev și cu mine l-am învățat să ucidă. Acum a ucis o grămadă de oameni.

Sinan se opri din cioplit.

— Nu fi supărat pe animal. Nu te învinovăți.

Băiatul tremură, căci dintr-odată i se făcuse frig.

— Când am ridicat podul acela, m-am simțit folositor, efendi... Mi-aș fi dorit să fi rămas acolo.

— *Când faci lucrurile din inimă, simți un râu curgând prin tine, o bucurie.*

— Cine-a zis asta?

— Un poet, un om înțelept. (Sinan puse mâna pe fruntea băiatului. Ardea.) Spune-mi, ți-ar plăcea să clădești alte lucruri?

— Da, mi-ar plăcea nespun, răspunse Jahan.

Când se lăsă întunericul, se întoarseră în tabără. Pe la jumătatea drumului, dădură peste un cal înșeuat care tropotea de capul lui, fără călăreț. Sinan îl puse pe Jahan să se suie în șa și duse calul de dârlog până în tabără. Îl luă pe Jahan în cortul lui și le spuse rândașilor să se îngrijească de elefant cât se odihnea băiatul.

Arzând de fierbințeală, Jahan căzu într-un somn dureros de îndată ce se întinse. Sinan rămase lângă el, punându-i cârpe înmuiate în oțet pe față și pe brațe și ciopliind mai departe. În zori, când băiatului îi scăzu febra, Sinan îi desfăcu pumnul încleștat, îi așeză în palmă un dar și plecă. Dimineață, când se trezi, learcă de sudoare, dar altminteri nevătămat, Jahan se pomeni ținând în mână un elefant de lemn. Pe față, în loc de fildeși ascuțiți, aducători de moarte, avea două flori.

Orașul își aștepta oștirea. Încă din zori, oamenii se revărsau din case, umplând străzile și piețele precum *șurup*³⁶-ul gros și dulceag. Cățărându-se în copaci, suindu-se pe acoperișuri, înghesuindu-se oriunde găseau puțin loc de-a lungul drumului de la Poarta Adrianopol până la serai, mii de oameni se arătau dornici să-i întâmpine pe biruitori. Istanbulul, cu străduțele șerpuitoare, galeriile și bazarurile sale acoperite, își pusese cele mai bune veșminte și era, de data asta, numai zâmbete.

— Vine-oștenii!... strigă un puști care se urcase pe un havuz.

Vorbele lui, mici valuri pe oglinda unui iaz, se întinseră ajungând la limanurile mulțimii și de-acolo înghesuindu-se iar spre mijloc – schimbate de-a lungul drumului. Când puștiul auzi ecoul vorbelor sale, acestea sunau cu totul altfel: „Sultanul împarte parale!”

Orășeni cu inimile pline de bucurie și mândrie, negustori cu pungile cusute în tivuri, vânzători de ficat cu fâșii de carne atârinate în țepușe și pisici fără stăpân pe urme, sufiți cu toate cele nouăzeci și nouă de nume ale lui Dumnezeu pe buze, scribi cu pete de cerneală pe degete, milogi cu castroane atârinate de gât, pungași cu mâini la fel de sprintene ca veverițele, călători din Frangistan³⁷ cu priviri uluite și iscoade venețiene cu vorbe mieroase și zâmbete viclene – toți se traseră mai aproape, dornici să vadă.

Peste ceva timp, spahiii trecură pe sub arcul porții cu toate însemnele lor, mânându-și caii care mergeau la trap de sărbătoare de-a lungul drumului mare, mărginit de salcâmi. În urma lor, călare pe un cal cu sânge arab, înveșmântat într-un caftan de culoarea azurului și cu un turban atât de înalt pe cap, încât putea ușor zăpăci o barză aflată în

³⁶ Sirop foarte răspândit în Orientul Mijlociu (n. ed. orig.).

³⁷ Nume dat de musulmani și persani Europei latine în Evul Mediu și în epocile de mai târziu.

căutarea unui loc de cuib, venea Soliman Magnificul. Un icnet se ridică din mulțime, amestecându-se cu rugăciunile și lingușirile. Petale de trandafir pluteau în aer, împrăștiate de la sute de ferestre și balcoane.

După șiruri-șiruri de oșteni în armură, unii pe jos, alții călare, alții ducându-și caii de dârlog, veneau elefantul și cornacul. Mai întâi, lui Jahan i se poruncise să șadă pe grumazul elefantului și să lase *howdah*-ul pentru aga ienicerilor. Dar, după câțiva pași, omul ceru să fie dat jos, pământiu la față. Deși deprins cu năvălnicia de toate felurile, legănarea elefantului se dovedi totuși prea mult pentru nobilul otoman. Așadar, Jahan se ascunse în *howdah*, ca un prinț surghiunit care se întoarce acasă după ani întregi petrecuți prin străinătăți. Era un simțământ ciudat și plăcut. Pentru întâia oară după atâtea zile uită de câmpul de bătălie și de duhoarea de moarte care îi intrase în piele.

Curând deveni limpede că elefantul alb atrăgea toate privirile. Nimeni, în afară de sultan, nu mai fu întâmpinat cu atâta căldură și prețuire. Din toate părțile, oamenii arătau spre Chota, făcând din mână, bătând din palme. Un croitor arunca panglici cu funde, o țigăncușă îi trimise o sărutare, chicotind; un derbedeu căzu de pe care se suise încercând să atingă fildeșii elefantului. Pe când Chota înainta sprinten, legănându-și coada în dreapta și-n stânga, înviorat de primirea călduroasă, Jahan aluneca și el năucit pe deasupra mulțimii. Nu se mai simțise nicicând așa de însemnat, desfătându-se la gândul că venirea lui în oraș, dacă nu chiar venirea lui pe lume, umplea un gol aparte. Cu obrazii îmbujorați de plăcere, le făcea și el cu mâna celor care-i priveau.

La menajerie, Chota se pomeni întâmpinat ca un erou. Se hotărî că n-avea să fie trimis la vreo altă menajerie din oraș. Urma să rămână acolo, în serai. Primi de două ori mai multă mâncare și îngăduința de-a face baie, în fiecare săptămână, în iazul cu nuferi din capătul îndepărtat al curții – un privilegiu de care nu se mai bucurase niciun alt animal

sălbatic. Nici unuia nu i se mai îngăduise să părăsească menajeria.

Treptat, Jahan îl iertă pe elefant pentru felul în care se purtase pe câmpul de luptă. Îi acoperi fildeșii ascuțiți ca niște tăișuri de hanger cu două mingi de mătase și îi făcu chiar el o manta nouă. Îi împodobi marginile cu clopoței de argint și cusu pe ea mărgelile albastre, ca să fugă deochiul. Serile treceau pe nesimțite, liniștite și molatice. Erau zile fericite – însă, așa cum se întâmplă adesea cu zilele fericite, aveau să fie prețuite abia după ce trecuseră.

Câteva zile mai târziu, pe când Jahan curăța hambarul, Olev, îmblânzitorul de lei, se ivi lângă el.

— Cineva ți-a trimis un răvaș, îi zise.

— Cine? întrebă Jahan cu glasul frânt.

— Nu l-am văzut pe ins cu ochii mei. I l-a lăsat paznicului ca să ți-l dea ție, mi s-a zis.

Spunând astea, Olev scoase o bucată de pergament împăturit.

— Nu știu să citesc, zise Jahan repede, nădăjduind ca asta să-l apere de ce scria în răvaș.

Nu era tocmai adevărat. Cu ajutorul lui Taras Siberianul, începuse să buchisească literele. După ce le descoperise taina, citise anevoie de prin cărți, însă scrisul de mână i se părea greu de deslușit.

— N-ai nimic de citit, l-am desfăcut și m-am uitat, îl încredință Olev.

Jahan luă bucata de pergament și o despături. Pe pielea moale se întindea un desen. Un elefant, destul de prost desenat, totuși un elefant, și în spinarea lui, un băiat cu urechi clăpăuge. Animalul avea zugrăvit un zâmbet pe fața fără formă, iar inima băiatului era străpunsă de o țepușă. Trei stropi picurau din capătul ei. Numai aceștia erau colorați, într-un roșu întunecat, fiindcă erau făcuți cu sânge.

— Nu știu ce înseamnă, zise Jahan cu fălcile încleștate și împinse răvașul deoparte.

—Bine, urmă Olev după câteva clipe. Atunci o să-l distrugem și n-o să pomenim nimănui despre el. Dar, oricine-o fi omul acesta, ar trebui să te gândești ce-o să faci dacă apare aici. Zidurile seraiului sunt înalte, însă nu destul de înalte ca să te apere de rău.

A doua oară când sultana vizită menajeria, în purtarea ei față de elefant era ceva care nu fusese acolo înainte: o urmă de încuviințare, aproape de prețuire. Rochia ei foșni iar, Jahan se aruncă iar la pământ, însoțitoarele ei așteptară iar deoparte atât de tăcute că ar fi putut înceta până și să respire. Și Mihrimah privi iar totul cu un zâmbet reținut.

— Se zice că elefantul tău a fost neînfricat, glăsuși Hürrem fără să arunce măcar o privire spre cornac.

— Da, Înălțimea Ta. Chota a luptat bine, răspunse Jahan.

Nu-i spuse că animalul străpunsese o grămadă de oșteni și nici că se simțea încă vinovat că-l învățase să facă asta.

— Hmm, nu și tu, din câte-am auzit. E adevărat că te-ai speriat și-ai fugit, după care te-ai întors tremurând de frică?

Jahan se făcu pământiu la față. Cine-ar fi putut să șoptească asemenea lucruri pe la spatele lui? Citindu-i gândurile dintr-o privire, Hürrem spuse:

— Păsările... Porumbeii îmi aduc vești de peste tot.

Oricât încercă să rămână nepăsător, Jahan crezu ce-i spusese. Cu ochii minții, văzu păsările din aviariu zburând departe, în înaltul cerului, purtând în ciocuri bârfe delicioase pentru sultană.

— Am auzit și că oamenii au prins drag de elefantul tău. Toți îl iubesc. Au bătut din palme când s-a ivit fiara albă, mai abitir decât când a apărut aga ienicerilor.

Hürrem tăcu, așteptând ca băiatul să-i pătrundă vorbele. Jahan știa că e adevărat. Nici măcar marile căpetenii nu fuseseră potopite cu atâta dragoste ca Chota.

Între timp, Hürrem urmă:

— M-am tot gândit... Fiii noștri, cei doi prinți, vor fi tăiați împrejur. Se va ține o sărbătoare cum nu s-a mai văzut. Cu mare alai.

Jahan se întrebă stânjenit încotro duceau toate astea.

— Măritul tău sultan și cu mine am vrea să vedem elefantul făcând giumbușlucuri.

— Dar...

— Dar ce, indianule?

În loc de vorbe, Jahan scoase la iveală broboane de sudoare.

— Ai grijă că unii oameni nu se prea topesc după tine. Sunt de părere că nu prea ești demn de încredere. Zic că tu și fiara ar trebui să fiți trimiși la biserica năruită, să stați împreună cu celelalte animale mari. Au dreptate. Dar eu cred în tine, flăcăule. Nu-mi înșela încrederea.

Jahan simți că i se pune un nod în gât.

— N-am s-o fac, Înălțimea Ta.

Așa îi stătea lui Hürrem în obicei, când să amenințe, când să cânte în strună, suflându-le oamenilor în ceafă ca să le dea de înțeles limpede că i-ar putea strivi dacă ar avea poftă, apoi aruncând câteva vorbe lingușitoare și lăsându-i nedumeriți, plini de recunoștință. Însă Jahan n-avea de unde să știe asta și urma s-o afle abia cu timpul. Hürrem se îndepărtă semeț, și roabele grăbiră pasul s-o prindă din urmă. Din nou, două tinere însoțitoare rămaseră pe loc. Prințesa Mihrimah și Hesna Khatun.

— Sultana, mama mea, pare să fi prins drag de elefantul alb, zise Mihrimah însoțindu-și vorbele cu o privire nimicitoare, ca o fată care încearcă să-i semene în toate mamei. Dacă înveselești mulțimea, mama o să te iubească la nebunie. Iar dacă mama te iubește, tu și fiara veți fi fericiți.

— Chota nu știe niciun fel de giumbușlucuri, răspunse Jahan cu glas atât de scăzut, că nu era sigur dacă rostise într-adevăr vorbele.

— Țin minte că mi-ai spus asta. (Mihrimah îi făcu semn doicii, care scoase la iveală din haina ei lungă și largă vreo douăsprezece inele.) Uite, începe cu astea. *Dada* și cu mine o să trecem să vedem cum te descurci.

În săptămâna aceea, Jahan își petrecu fiecare după-amiază aruncându-i inelele lui Chota, însă elefantul le ignoră cu desăvârșire. Atunci băiatul înlocui inelele cu cercuri, cercurile cu mingi și, în cele din urmă, mingile cu mere. Doar

ultimele îl încântară: lui Chota îi plăcea să prindă mere ca să le poată băga în gură.

Mihrimah și doica ei veniră să-l vadă în fiecare zi. Când elefantul învăța un giumbușluc nou, prințesa îl lăuda și îl răsplătea cu dulciuri. Când animalul greșea, îl încuraja cu vorbe chiar mai dulci. Elefantul îi adusese iar împreună pe prințesă și pe cornac. Dar acum nu mai erau copii. Amândoi crescuseră repede. Și, cu toate că încercau să nu se privească unul pe altul astfel, nu puteau să nu bage de seamă prefacerile din trupul lor. Iar Hesna Khatun era martora tăcută și posacă a tuturor acestor lucruri

Jahan o învăță pe prințesă tot ce învățase el însuși de când sosise în menajerie. Îi arătă cum să afle vârsta unui stejar numărând inelele trunchiului, cum să păstreze un fluture, cum rășina se preschimba în cea mai uluitoare ambră. Îi spuse că struții puteau să alerge mai repede decât caii ori că dungile din blana fiecărui tigru erau, ca și liniile din palma omului, unice pentru fiecare ființă în parte. Prințesa începu și ea să aibă încredere în el. Încetul cu încetul, îi vorbi despre copilăria ei, despre frații și despre mama ei. Fiind singura fată între atâția băieți, dintre care unul avea să urce într-o bună zi pe tron, se simțise singură, îi mărturisii.

— Mă iubeau, însă niciodată nu mă băgau în seamă îndeajuns. Eram altfel. Iar fiindcă eram altfel, eram singură. Mă înțelegi, Jahan?

Băiatul dădu din cap. Era un lucru pe care-l înțelegea cum nu se poate mai bine – singurătatea care te înconjoară din pricină că ești altfel.

Singurul om despre care Mihrimah nu vorbea niciodată era tatăl ei. Cornacul și prințesa se purtau amândoi de parcă sultanul nu s-a fi aflat acolo, în mijlocul vieții lor. Totuși, în adâncul inimii, știau amândoi că, dacă i-ar ajunge la urechi vreo vorbă despre întâlnirile lor furișe în grădină, s-ar dezlănțui iadul și Jahan nu numai că și-ar pierde slujba, ci

- ELIF SHAFAK -

ar fi aruncat în temniță, unde putea să putrezească până la sfârșitul zilelor.

Înainte de sărbătoarea tăierii împrejur se abătu asupra lor ciurma. Se ivi întâi la marginea orașului, în cocioabele de pe lângă portul Scutari, și se răspândi mai iute ca focul, sărind de la o casă la alta, blestem împrăștiat de vânt. Moartea se lăsa peste Istanbul ca o ceață care nu voia să se risipească, strecurându-se prin orice gaură sau crăpătură. Flutura în briza mării, dospea în aluatul pentru pâine, fierbea în cafeaua neagră și amară. Puțin câte puțin, oamenii încetară să se plimbe prin oraș, nu mai dădură pe la întâlniri și se cufundară în singurătate. Plescăitul vâslelor și murmurul vâslașilor nu se auzeau nici în cele mai liniștite nopți. Nimeni nu voia să treacă de pe un țărm pe altul dacă nu era nevoit. Niciodată nu se mai temuseră istanbuliții atât de tare să se amestece în mulțime. Niciodată nu se temuseră atât de tare să nu-l supere pe Dumnezeu.

Fiindcă era tare năzuros Dumnezeu celor dintâi zile ale ciumei. Oamenii își făceau griji într-una că vreo vorbă nepotrivită le scâpa din gură, că vreo mână nepotrivită le atingea pielea, că vreun miros nepotrivit le umplea nările. Zăvorau ușile, acopereau ferestrele, ca să se ferească de razele soarelui care răspândeau molima. Fiecare mahala se închidea între hotarele sale, fiecare stradă devenea o cetate în afara căreia nu punea nimeni piciorul. Toți vorbeau pe șoptite, cu umerii căzuți, bătuți de soartă, înfășurați în smerenie. Pânza aspră luă locul rufăriei fine, maramele înflorate fură lăsate deoparte. Galbenii – îndesați în ulcele, zăvorâți în cufere – fură îngropați adânc. Nevestele bogaților își ascuseră giuvaierile și se îmbrăcară cu veșmintele roabelor, în nădejdea de a-l îmbuna pe Dumnezeu. Oamenii făgăduiră să plece în hagealâc la Mecca și să hrănească săracii din Arabia. Istanbulul se târguia cu Dumnezeu – punându-i pe tavă năravuri, miei de jertfă, rugăciuni, dar pierdea, pierdea.

Yumrucuk le zicea – un nume prea frumos pentru umflăturile ce apăreau la subraț, pe coapsele și pe gâturile bolnavilor. Privindu-le cu luare-aminte, unii vedeau în ele fața lui Azrael. Un strănut era un semn rău prevestitor – oamenii dădeau înapoi când auzeau unul. Așa începea. Trupul ți se umplea de buboai care se făceau îndată tot mai mari și mai negre. Pe urmă veneau fierbințele, vărsăturile.

Ciuma era purtată de vânt, se zicea. Aerul nopții, negru ca funinginea, era încărcat de duhoarea ei. Odăile în care bolnavii își dădeau sfârșitul erau curățate cu oțet, spoite cu var, stropite cu apă sfințită de la Mecca și apoi părăsite. Nimeni nu voia să stea în aceeași încăpere cu un duh neîmpăcat.

Că cei bogați și puternici mureau la rândul lor era o mângâiere pentru unii și o pricină de deznădejde pentru alții. Când pe vreun bărbat îl lovea boala, soțiile lui începeau să se certe care să-l îngrijească. De obicei, asta cădea în sarcina celei mai în vârstă – sau celei sterpe, dacă era vreuna. Uneori trimiteau după o cadână. Erau bărbați care aveau patru soții și douăsprezece cadâne și tot își dădeau ultima suflare singuri.

Leșurile erau aruncate în căruțe trase de boi, cu roțile scrâșnind și hodorogind pe caldarâm. Cimitirele de pe coastele colinelor dădeau deja pe dinafară, umflate ca oile tăiate, jupuite și atârinate în copaci de Eid. Groparii săpau fiecare mormânt mai adânc și mai mare decât cel de dinainte, îngropând uneori și câte douăsprezece leșuri odată. Treceau sub tăcere faptul că cei mai mulți dintre morți nu fuseseră nici spălați, nici înfășurați în giulgiu. Unii erau aruncați în groapă fără să aibă parte măcar de-o piatră de mormânt. Durerea era un privilegiu pe care puțini și-l puteau îngădui. Trebuia ca moartea să înceteze să-i mai bântuie pe vii pentru ca morții să fie jeliți cum se cuvine. Când ciuma avea să dispară, doar atunci rudele și prietenii aveau să se bată cu pumnii în piept și să verse lacrimi după pofta inimii. Dar acum durerea era murată și pusă la

păstrare alături de pastrama și de ardeii uscați din pivnițe; aveau s-o împartă în vremuri mai bune.

Corăbiile erau întoarse înapoi fără să apuce să-și descarce mărfurile, caravanele erau silite să-și schimbe drumul. Boala venise de la Apus, ca toate relele. Călătorii, de oriunde-ar fi venit, erau întâmpinați cu priviri bănuitoare. Fugarii, dervișii rătăcitori, nomazii, hoinarii, țigani – orice dezrădăcinat era întâmpinat cu răceală.

Pe la miezul verii, boala se abătă și asupra marelui vizir, Ayas Pașa – un om despre care se credea că ar fi atotputernic. Moartea lui tulbură întregul serai. Dintr-odată, nici măcar zidurile sale nu mai erau îndeajuns de trainice ca să țină molima la depărtare. În aceeași săptămână, se îmbolnăviră patru concubine, spaima – mai neagră decât koholul – învântejindu-se pe coridoarele haremului. Se spunea că până și Hürrem se închisese într-o cameră împreună cu copiii ei și nu voia să vadă pe nimeni altcineva în afară de sultan. Își gătea singură, fierbea apa de băut, chiar își spăla singură hainele, neavând încredere în roabe.

În menajerie muriră trei împlânzitori, fiecare în primăvara vieții. Taras Siberianul stătu și el ascuns în adăpostul lui zile în șir, căci toată lumea îl ura fiindcă era încă în viață, așa bătrân și șubred cum se afla. Duse erau zilele când oamenii nu voiau să fie văzuți pe străzi. Se grăbeau spre moschei, sinagogi sau biserici ca să se roage și să se pocăiască, să se pocăiască și să se roage. Păcatele abătuseră urgia asupra capetelor lor, cele pe care le săvârșiseră și pe care aveau să le săvârșească. Era mânia Domnului. Carnea era slabă. Nu-i de mirare că din trupurile lor răsăreau trandafiri negri. Jahan asculta vorbele astea cu inima zvâcnindu-i în gâtleej, dându-le și nedându-le crezare. Oare Dumnezeu îi crease pe oameni, cu metehnele lor, doar ca să-i poată pedepsi după aceea?

„Am păcătuț”, spuneau imamii. „Păcatul a intrat în lume”, spuneau preoții. „Trebuie să ne pocăim”, spuneau rabinii. Iar oamenii se pocăiau, cu miile. Mulți deveniră evlavioși, însă nici unul mai abitir decât sultanul. Vinul fu oprit și oricine

făcea vin – pedepsit; lăutele și dairelele fură date rugului; cârciumile – închise, lupanarele – zăvorâte, casele de opiu se goliră, fluiera vântul prin ele. Predicatorii vorbeau numai despre molimă și necuviință și despre cum erau împletite amândouă precum cozile unei cadâne.

Apoi, de parcă ar fi fost înțeleși, oamenii încetară să mai spună că molima era din vina lor. Alții o abătuseră asupra orașului, alții, cu necredința și destrăbălarea lor. Spaima se prefăcu în ranchiună, ranchiuna – în mânie. Iar mânia e un ghem de foc pe care nu-l poți ține prea mult în mână, trebuie să-l arunci în cineva.

Pe la sfârșitul lui iulie, o gloată uriașă intră în mahalaua evreiască din preajma Turnului Galata. Oamenii însemnară ușile cu catran, bătură bărbații, îl ciomăgiră până își dădu duhul pe un rabin care li se împotrivise. Umbla vorba că un cârpaci evreu otrăvise toate fântânile, cisternele și pâraiele din Istanbul, răspândind molima. Zeci de evrei fuseseră întemnițați și mărturisiseră deja. Că mărturiile fuseseră smulse prin tortură era un amănunt fără însemnătate. Nu fuseseră oare evreii izgoniți din orașele saxone cu doar câțiva ani în urmă și mulți alții arși pe rug în Frangistan? Există un temei pentru care aduceau nenorocirea oriunde s-ar fi dus – un semn rău îi urma ca o umbră. Răpeau copii ca să le folosească sângele în ritualuri vrăjitorești. Șirul învinuirilor creștea ca un râu umflat de ploaie. În cele din urmă, sultanul Soliman dădu un firman. Cadiilor din partea locului nu le era îngăduit să ia hotărâri în privința acestor scorneli și puținii judecători care primeau acum să judece astfel de pricini își doreau să n-o fi făcut. Învinuirile se răriră.

Nu era vina evreilor, ci a creștinilor. Nu mergeau niciodată la hamam, murdari până în adâncul sufletului. Nu se spălau după ce se împreunau cu soțiile. Beau vin și, de parcă asta n-ar fi fost un păcat destul de mare, îl numeau „sângele lui Iisus”, căruia îndrăzneau să-i spună „Dumnezeu”. Cel mai rău dintre toate: mâncau carne de porc – un animal care se bălăcea în scârna lui și se îndopa cu carne putredă, plină de

viermi. Pesemne că mâncătorii de porci îmbolnăviseră lumea de ciumă. Aceeași oameni care semănaseră spaima pe ulițele unde locuiau evreii se năpustiră mai târziu asupra mahalalelor creștinilor.

Un șelar din Eyüp se ridică în fruntea gloatei, predicând că evreii și creștinii erau Poporul Cărții și, cu toate că erau supuși greșelii, nu erau răi. Nu ei erau vinovații, ci sufiții, cu cântecele și rotitul lor. Cine putea fi mai periculos decât unul care își spunea musulman și totuși n-avea nimic de-a face islamul? Nu ziceau ei că nu se tem de iad și nu tânjesc după rai? Nu vorbeau ei cu Dumnezeu de parcă ar fi fost deopotrivă cu El și nu ziceau chiar că Dumnezeu se ascundea sub mantaua lor? Blasfemia adusese nenorocirea asupra lor. Pâlcuri de oameni umblau pe străzi, cu ciomege în mâini, vânănd ereticii. Nu erau opriți de *subași* și de oamenii lui, nici închiși după aceea.

Vinerea, după rugăciunea de seară, porneau pe străzile întortocheate din Pera. Bărbați și băieți, unii chiar și de șapte ani, căroră li se alăturau și mai mulți pe drum, năvăleau în casele rău famate, târau afară târfele și codoșii și dădeau foc clădirilor. O femeie, care era așa de grasă că abia se putea mișca, fu legată de un stâlp și biciuită, limbile biciului croind cărări stacojii în faldurile ei de carne. Un *hunsa*³⁸ fu despuiat, scuipat, bărbierit din cap până-n picioare și tăvălit în scârnă. Totuși o pitică, se zice, avu cel mai mult de suferit, deși nimeni nu știa de ce. Umbla vorba că era foarte apropiată de mai-marele peste eunucii albi și în stare de multe șiretlicuri. A doua zi dimineată, puțin după ce se crăpă de ziuă, niște câini fără stăpân o găsiră plină de sânge și de scârnă, cu nasul spart, cu coastele rupte, însă cumva încă în viață.

Doar când gloata, acum gata să-i pedepsească pe nobili, începu să se laude că se îndreaptă spre serai, *subași* o opri, aruncând în temniță unsprezece bărbați. Aceștia fură spânzurați chiar în aceeași zi, iar leșurile lor – lăsate să se

³⁸ Hermafrodit (n. ed. orig.).

legene în văzduh, ca să le vadă toată lumea. Până când ciurma părăsi orașul, Istanbulul avea cu 5.742 de suflete mai puțin și cimitirele nu-și mai încăpeau morții.

În aceeași săptămână, Jahan primi alt răvaș amenințător, de data asta iscălit clar de căpitanul Gareth. Printr-un băiat de la bucătărie, îi trimise corăbierului cei câțiva bănuți pe care îi pusese deoparte, nădăjduind ca aceștia să-i închidă gura pentru o vreme. Împovărat de astfel de griji, nu află decât foarte târziu ce bârfe umblau prin oraș.

Lüfti Pașa, cel care găsisese omul potrivit să ridice podul peste Prut, însă apoi se arătase de altă părere decât el, îi luase locul marelui vizir, Ayas Pașa. Iar marelui arhitect al seraiului, care murise de bătrânețe, îi urmase nimeni altul decât meșterul Sinan. Tot orașul vorbea că doi oameni care nu se aveau bine primiseră câte o dregătorie, prin aceeași întorsătura a sorții, cam în același timp, de parcă Dumnezeu ar fi vrut să vadă dacă urmau să se înfrunte și cine avea să iasă învingător.

Mândru și grandios, de mai bine de o mie de ani, hipodromul văzuse neconținut sărbătoare după sărbătoare, mereu ticsit, mereu gălăgios. Privitorii erau bărbați de toate vârstele. Dacă le plăcea spectacolul, răcneau, hohoteau și săreau în picioare de parcă ar fi avut partea lor în el. Dacă nu-i încânta ce vedeau, băteau din picioare, înjurau, aruncau cu ce le cădea sub mână. Ușor de înveselit, greu de mulțumit, spectatorii nu se schimbaseră prea mult din vremea lui Constantin.

Departe, în mijlocul tribunelor, se afla un foișor împodobit cu ciucuri aurii. Acolo ședea sultanul Soliman, pe un jilț înalt, de unde putea să vadă și să fie văzut. Mare de stat și subțiratic, avea un gât lung și o barbă scurtă. Era însoțit de marele vizir, Lüfti Pașa, care primise de nevastă pe sora sultanului, și de alți dregători care făceau parte din Divan. Despărțită de sultan prin niște perdele de zarafir, sultana stătea înconjurată de roabele ei. Perdele de mătase și parmaclăcuri fereau femeile de ochii mulțimii. În afară de câteva femei din haremul sultanului, nu se mai zăreau altele.

Trimișii străini fuseseră poftiți într-o altă despărțitură. Ambasadorul venețian stătea drept ca lumânarea, cu o privire rece și o broșă de safir pe *zimarra*³⁹ care nu scăpase privirii lui Jahan. Lângă venețian stăteau trimisul din Ragusa, împuterniciții familiei Medici din Florența, *podestà*⁴⁰ din Genova, trimisul regelui Poloniei și călători iluștri din Frangistan. Erau ușor de recunoscut – nu doar datorită veșmintelor, ci și datorită aerului lor, un amestec de dispreț și neîncredere.

Sărbătoarea dura de zile întregi. Noaptea, potopit de lumină, Istanbulul strălucea mai tare ca ochii unei tinere mirese. Lămpi, torțe și artificii străpungeau întunericul.

³⁹ Haină lungă, bogat garnisită, purtată pe deasupra veșmintelor în secolul al XV-lea.

⁴⁰ Cel mai înalt demnitar din conducerea orașelor italiene (în tc., în orig.).

Caicele alunecau pe apele de la Cornul de Aur ca niște stele căzătoare. Cofetarii păseau țațoși, cărând monștri marini mîncători de oameni și păsări cu pene de toate culorile, toate făcute din zahăr. În susul și-n josul străzilor erau straturi uriașe de flori. Atâtea oi fuseseră tăiate, că pârâul dindărătul zalhanalei⁴¹ se făcuse stacojiu. Icloglanii alergau de colo-colo, cărând pe umeri tăvi cu orez din care picura seul de coadă de oaie. Cei care-și umpluseră burta și își potoliseră setea cu șerbet erau îmbiați cu *zerde*⁴². De data asta, săracii și bogații se ospătau cu aceleași bucate.

Cei doi prinți fuseseră tăiați împrejur odată cu o sută de băieți nevoiași. Fii de lumânărari, vărari și cerșetori plînseseră odată cu Înălțimile Lor. Stînd cu toții în pat, în cămăși, suspinau când își aduceau aminte chinurile prin care trecuseră și chicoteau la jocul de umbre menit să le alunge amintirea.

Jahan, cu ochii măriți de spaimă, păși în mijlocul forfotei. I se ceruse să se înfățișeze cu Chota în ultima zi. Dis-de-dimineată adusese elefantul în grajdurile de lângă hipodrom. Oricât de nesuferite i-ar fi fost lanțurile de la picioare, Chota se liniștise și acum molfăind mere și frunze. Jahan îi pizmuia nepăsarea și își dorea să se prindă și de el măcar un strop. Cu o noapte înainte, cornacul dormise pe apucate. Buzele îi sângeraseră de cât și le mușcase.

Alte animale își făcură apariția înaintea lor: lei, tigri, maimuțe, struți, gazele și o girafă de curând adusă din Egipt. Șoimarii stăteau țațoși, cu păsările legate la ochi, circarii aruncau cercuri, înghițitorii de flăcări mâncau foc, un mergător pe sîrmă păși de la un capăt la celălalt al unei frînghii întinse sus deasupra capetelor. Apoi veniră isnafurile: cioplitorii în piatră, cu ciocane și dălți, grădinari împingând cărucioare cu flori, arhitecți cu modele în mic ale moscheilor pe care le ridicaseră. În fruntea acestora din urmă mergea Sinan, îmbrăcat într-un caftan tivit cu blană de

⁴¹ Abator.

⁴² Orez îndulcit cu miere și șofran (în tc., în orig.) (n. ed. orig.).

hermină. Când îl zări pe băiat, îi aruncă un zâmbet călduros. Iar Jahan i l-ar fi întors numaidecât dacă n-ar fi fost atât de neliniștit.

Până la urmă le veni și lor rândul. Murmurând rugăciuni, Jahan deschise porțile și îi dădu drumul lui Chota. Trecând pe lângă o coloană adusă din Alexandria de împăratul Teodosiu cu multă vreme în urmă, pășiră pe drumul bătut de sute de picioare și copite. Lumina scânteia în cioburile de oglindă cusute pe mantia lui Chota – din catifea verde brodată cu modele purpurii, un dar din partea sultanei.

Cum îl văzu, mulțimea chiui de bucurie. Jahan mergea în fața lui Chota, ținându-l de frâu, deși adevărul e că elefantul era adevăratul stăpân. Când ajunseră la foișor, se opriră. Jahan privi spre sultan. Arăta plin de măreție, netulburat. În stânga lui se afla paravanul îndărătul căreia ședea sultana și femeile ei. Deși nu o putea vedea pe Hürrem, Jahan îi simțea ochii bănuitori sfredelindu-l. Gândul că frumoasa Mihrimah era și ea acolo și îi urmărea fiecare mișcare îi spori neliniștea. Avea gura uscată, un ghem în pântec și picioarele îi tremurau când se plecă dinaintea lor.

Tremurând încă, scotoci prin buzunar și scoase la iveală un ghem de lână. I-l aruncă lui Chota. Elefantul îl prinse cu trompa, i-l aruncă înapoi. Repetară mișcarea de vreo câteva ori. Jahan scoase inelele strălucitoare pe care i le dăduse Mihrimah. I le aruncă unul câte unul lui Chota, care le prinse în aer, fluturându-le și azvârlindu-le deoparte de parcă nu i-ar fi păsat. Apoi își legănă trupul uriaș încoace și-ncolo, dansând. Privitorii râdeau în hohote. Jahan își ridică bățul, dojenindu-l. Chota încremeni, rușinat. Asta făcea parte din spectacol, ca tot ce se petrecea. În semn de pace, băiatul îi dădu elefantului un măr. În schimb, Chota smulse narcisa prinsă pe haina cornacului și i-o întinse. Privitorii izbucniră din nou în hohote de râs.

Pe urmă, Jahan își potrivi o pâlnie pe cap. Apoi adăugă încă una și încă una, stivuiind cu totul șapte pâlnii una peste alta. Strigă:

— Sus!

Cu trompa, elefantul îi cuprinse mijlocul și îl așeză pe grumaz atât de ușurel, încât pâniile nici nu se clintiră.

— Jos! strigă Jahan.

Încet, greoi, Chota se lăsă la pământ. Stând încă pe spinarea lui, Jahan își găsi cumpăna, în timp ce vântul usca sudoarea cere-i șiroia pe față. Fiindcă nu aveau genunchi, elefanților le era foarte greu să se lase jos. Jahan spera că sultanul, Stăpânitorul Apelor și Uscatului, avea să înțeleagă și să prețuiască lucrul ăsta. Nici n-apucă Chota să se ghemuiască bine la pământ, că Jahan își desfăcu larg brațele și strigă victorios. În același timp, văzu ceva îndreptându-se iute spre ei. Căzu pe pământ cu bufnitură. Jahan sări jos, îl ridică. Era o pungă plină cu bani. Un dar generos din partea sultanului Soliman. Cornacul făcu o plecăciune, elefantul mugii, spectatorii erau în delir.

Apoi veni ultimul număr. Chota, închipuind Islamul, urma să se înfrunte cu un mistreț, închipuind Creștinătatea. Era un număr în care se înfruntau de obicei un urs și un mistreț, însă, fiindcă elefantul era mai semeț și toată lumea îl îndrăgea, în ultima clipă i se făcuse cinstea asta lui Chota.

Când zări mistrețul legănându-și colții și râcâind pământul cu copitele, Jahan simți un nod în pântec. Fiara era mai mică decât Chota, fără îndoială, însă avea în ea un soi de nebunie, o furie de care nu reușea să-și dea seama de unde vine. De îndată ce îi dădură drumul din lanț, animalul se repezi spre ei ca o săgeată. Ar fi putut să-i sfărtece coapsa lui Jahan dacă băiatul nu s-ar fi ferit la timp. Spectatorii chicotiră, gata să treacă de partea mistrețului dacă elefantul și cornacul îi dezamăgeau.

Nu numai Jahan încremenise. Spre groaza băiatului, Chota parcă prinsese rădăcini pe loc, cu ochii pe jumătate închiși. Strigând, Jahan îl împunse cu bățul. Îi șopti vorbe microase, fâgăduindu-i dulciuri și băi de noroi. Fără folos. Elefantul care se năpustise cu sălbăticie asupra oștenilor

dușmani și omorâse o mulțime pe câmpul de luptă înțepenise de tot.

Mistrețul nu mai luă în seamă elefantul, ci începu să-i dea târcoale lui Jahan, apoi se năpusti asupra lui și-l doborî la pământ.

— Hei, aici!

Mirka, îmblânzitorul de urși, se ivi de nicăieri, strigând ca să facă mistrețul să-l lase în pace pe Jahan. Ținea în mână o sulită și fiara lui venea greoi în urmă. Cei doi erau deprinși cu jocul ăsta. Ursul mormăi. Mărâind furios, mistrețul se năpusti spre el cu botul căscat. Jahan privi toate acestea ca printr-un văl. Sunetele, deși înfricoșătoare, erau înăbușite de zarva mulțimii. Ursul, cu ghearele încovoiate ascuțite, sfâșia și ciopârțea, spintecând mistrețul. Măruntaiele i se revărsară în țărână, răspândind o duhoare grețoasă. Picioarele dinapoi zvâcneau și loveau aerul. Când viața îi părăsi trupul, scoase un țipăt atât de înfricoșător, ca de pe altă lume, încât privitorilor le îngheță sângele în vine. Punând piciorul, cu cizma grea, pe mistrețul mort, Mirka făcu din mână către tribune. Fu răsplătit îndată cu o pungă cu bani. Ridicând-o din țărână, îl privi pe cornac cu un rânjet pe care nu se obosi să-l ascundă. În spatele lui, mic ca un șoarece, Jahan își feri privirea, dorindu-și să-l înghită pământul.

Pe când cornacul se gândea să se facă nevăzut, elefantul începea să se înfurie. Câțiva spectatori aruncaseră cu pietre în el. Chota își flutură urechile și mugii. Văzând că izbutise să supere un animal atât de mare, lumea se apucă să arunce și alte lucruri: linguri de lemn, mere stricate, teci de tinichea, castane dintr-un copac din apropiere... Jahan îl îndemnă pe Chota să stea liniștit, însă glasul lui se auzea abia ca bâzâitul unui țânțar în zarva mulțimii.

Dintr-odată, elefantul se năpusti drept spre tribune. Năucit, Jahan alergă după el, fluturându-și brațele și strigând. Văzu cum pe fețele spectatorilor uluiala ia locul spaimei. Oamenii fugeau încolo și-ncoace, țipând, călcând pe cei care căzuseră. Jahan îl ajunse din urmă pe Chota, îl trase

de coadă. Animalul ar fi putut să-l strivească, însă cornacul nu se gândea la asta. Străjile cu săbii și sulițe îi înconjurară, deși nimeni nu părea să știe face. În învălmășeală, Chota doborî flamurile, strivi ornamentele și intră în despărțitura unde se aflau trimișii străini. Încercând să se ferească din calea elefantului, ambasadorul venețian se aruncă înainte și *zimarra* lui scumpă se rupse când cineva călcă pe ea. Jahan văzu safirul căzând. Într-o clipită, puse piciorul pe el și, sigur că nimeni nu se uita într-acolo, îl ridică și îl ascunse în chimir.

Când se întoarse din nou către elefant, spre groaza lui, îl zări pe Chota lângă foișor. Sultanul Soliman nici nu se clintise. Stătea drept, cu bărbia ridicată și o față de nepătruns. Marele vizir, dimpotrivă, făcuse spume la gură lătrând porunci în dreapta și-n stânga. De parcă i-ar fi simțit ura, animalul se îndreptă țintă spre vizir. Îi smulse turbanul de pe cap și îl legănă în aer, de parcă ar fi fost alt giumbușluc pe care-l pregătise.

— Străji! răcni Lütfi Pașa.

Cu coada ochiului, Jahan zări un arcaș țintind spre capul lui Chota. Strigând din răspuțeri, se repezi către bărbatul care, doar cu o clipă înainte, dăduse drumul săgeții.

O durere ascuțită îi străpunse umărul drept și băiatul lăsă să-i scape un țipăt. Se clătină pe picioare și se prăbuși. Auzindu-i glasul, elefantul se domoli. La fel și oamenii din primele rânduri. Buimăciți, amuțiră dintr-odată și se uitau la cornac cum sângerează. Abia atunci sultanul se ridică, încet, liniștit, și făcu ceva la care nimeni nu se aștepta: chicoti.

Dacă Chota s-ar fi năpustit la Stăpânitorul Apelor și Uscatului, nu la vizir, ce s-ar fi putut întâmpla era de neînchipuit. Dar așa, veselia sultanului îi salvă viața. Cineva culese turbanul lui Lütfi Pașa, murdar și turtit, și i-l întinse. Vizirul îl luă din mâinile omului, însă nu vru să și-l pună pe cap. Unul câte unul, oamenii se întoarseră la locurile lor. Fără să-și dea seama ce stricăciuni pricinuiseră, Chota se îndreptă sprinten spre ieșire.

— Ce-ai făcut, netotule! îi strigă Jahan de pe targa cu care era cărat. O să-ți taie boașele... O să te trimită la zalhana, o să te gătească cu varză și ceapă. Iar pe mine o să mă azvârle la temniță!

I-ar fi plăcut să dea cu piciorul într-o găleată, să tragă un pumn într-un butoi, să spargă o glastră. Dar își simțea trupul greu, în timp ce mintea i se învârtea în cercuri. Singurul lucru care întrecea durerea ce îl chinuia era furia – îndreptată mai ales împotriva lui însuși.

O căruță îl duse până la menajerie, unde Olev aruncă o privire la el și alta la săgeata care îi străpungea umărul și dădu din cap spre gemenii chinezi. Amândoi se făcură îndată nevăzuți, doar ca să apară curând cu o pungă cu opiu.

— Ce-i înăuntru? Pentru ce sunt tăișurile astea? întrebă Jahan.

Gâtul îi era năclăit și pielea pământie, buzele îi erau înghețate.

— Curios flăcău! zise Olev așezând tăișuri mai mici sau mai mari pe o tablă. O să scot chestia aia din tine.

— Cum?

Nimeni nu-i răspunse. În schimb, îl siliră să bea un ceai verzui, cu miros cumplit, căruia i se zicea *maslak*, făcut din frunze de cânepă uscate. N-apucă să ia decât o înghițitură și capul începu să i se-nvârtă și mai tare. Până dădu gata ulcica, lumea devenise ciudat de luminoasă, iar culorile se topeau parcă una în alta. Gemenii pisară opiul, prefăcându-l într-un terci, și îl presărară pe rană. Îl cărară în grădină, ca să aibă mai multă lumină.

— Mușcă asta! îi zise Olev.

Năucit, Jahan strânse între dinți cârpa pe care i-o îndestul în gură. Nu c-ar fi contat prea mult. Când Olev trase săgeata afară, băiatul răcni atât de tare, încât păsările din aviariu ridicară, bătând din aripi, de pe stinghiile lor.

În seara aceea, pe când zăcea pe salteaua lui, chinuit de durere, se ivi în ușă Sinan, obrazii lui scobiți părănd

întunecați la umbră. Se ghemui lângă el, întocmai cum făcuse în noaptea fără stele de după bătălie.

— Ți-ai venit în simțiri?

Băiatul tresări în chip de răspuns, ochii umplându-i-se de lacrimi.

— Nu te pricepi la giumbușlucuri, așa-i? Nu ești deloc meșter la înveselit oamenii, zise Sinan. Totuși trebuie să recunoaștem că ești curajos și că-ți iubești elefantul.

— O să fiu pedepsit?

— Cred că ai fost pedepsit destul. Sultanul știe asta.

— Dar... Lütfi Pașa mă urăște.

— Păi, nici pe mine nu prea mă are la inimă, răspunse Sinan coborând puțin glasul.

— Din cauza podului?

— Din cauză că l-am *înfruntat*. N-a uitat lucrul ăsta. E obișnuit ca toată lumea să-i soarbă cuvintele de pe buze. Cei ce se înconjoară de lingăi care ridică în slăvi tot ce fac nu iartă un om cinstit pentru că le spune adevărul.

Întunericul creștea împrejur, în timp ce Sinan îl întreba pe băiat despre viața pe care o dusesese. Jahan îi vorbi despre surorile lui, despre tatăl vitreg, despre moartea mamei. Pentru prima oară de când venise în acest oraș, își depănă povestea fără minciuni și scorneli. Nu pomeni nimic de Hindustan.

— Ai să te-ntorci? întrebă Sinan.

— Am să mă întorc când o să fiu bogat și puternic. Trebuie să mă grăbesc, fiindcă vreau să-l înfrunt pe tatăl meu vitreg înainte să fie prea bătrân.

— Deci vrei să te întorci și să răzbuni moartea mamei tale?

— Chiar așa. Jur c-am s-o fac. Dumnezeu mi-e martor.

Sinan căzu pe gânduri.

— Desenul pe care mi l-ai trimis – al cui e conacul ăla?

— O, e al marelui muftiu. Am fost acolo în ziua în care l-a judecat pe eretic. Dar am făcut câteva schimbări la el.

— De ce?

— Am băgat de seamă că acolo bate mult vântul, efendi. Tocmai de aceea ferestrele au fost făcute foarte mici, însă nu lasă să pătrundă destulă lumină. M-am gândit că, dacă sus ar fi un cerdac cu parmaclâc, ar fi mai multă lumină și femeile ar putea privi marea fără să fie văzute.

Sinan ridică o sprânceană.

— Înțeleg... Desenul mi s-a părut bun.

— Chiar? întrebă Jahan, nevenindu-i să creadă.

— Mai bine ai învăța să socotești și să masori. Ar trebui să înțelegi numerele. Te-am urmărit în timp ce ridicam podul. Ești deștept, curios și înveți repede. Ai putea ajunge arhitect. Ai iscusința de care e nevoie.

Încântat să audă asta, Jahan zise:

— Mi-a plăcut să ajut la ridicarea podului... La fel și lui Chota. Urăște să fie ținut tot timpul în grajd.

— Ești un băiat isteț, cornacule. Vreau să te-ajut. Dar sunt o mulțime de băieți isteți în preajmă. (Sinan tăcu, de parcă ar fi așteptat ca Jahan să-i priceapă vorbele.) Dacă vrei să fii cel mai bun în meșteșugul ăsta, trebuie să arăți întregii lumi de ce ar fi mai bine să te aleagă pe tine decât pe oricine altcineva.

Ce vorbe ciudate! își zise Jahan și clipi, așteptând o lămurire, însă aceasta nu veni. Tăcerea umplu locul dintre ei până când Sinan vorbi iar.

— Uită-te în jur. Orice om pe care îl vezi aici e fiul lui Adam. Nici de neam, nici bogat din născare. Nu contează cine ți-e tată ori de unde vii. Tot ce trebuie să faci ca să ajungi sus e să muncești pe brânci. Așa stau lucrurile în seraiul otoman.

Jahan lăsă capul în jos.

— Ești înzestrat, însă ai nevoie de învățătură. Trebuie să vorbești mai multe limbi. Dacă făgăduiești că pui tot sufletul în asta, am să te-ajut să iei lecții la școala seraiului. Au învățat acolo înalți dregători. Trebuie să tragi la fel de tare cum tras eu. An de an.

— Nu mă tem de muncă, efendi, răspunse Jahan.

— Știu, însă trebuie să lași în urmă trecutul, zise Sinan ridicându-se. Ura e o colivie, iar măiestria – o pasăre captivă. Sfărâmă colivia, lasă pasărea să-și ia zborul și să se înalțe până la cer. Arhitectura e o oglindă în care se răsfrâng armonia și echilibrul din lume. Dacă nu nutrești aceste însușiri în inima ta, nu poți clădi nimic.

Cu obrazii în flăcări, Jahan răspunse:

— Nu înțeleg... De ce vrei să mă ajuți?

— Când eram cam de vârsta ta, norocul a făcut să am un meșter bun. A murit de mult, Dumnezeu să se îndure de sufletul lui. Singura cale prin care îl pot răsplăti e să-i ajut pe alții, zise Sinan. Afară de asta, inima îmi spune că nu ești cine pari a fi. Tu și elefantul parcă ați fi frați. Nu ești deloc cornac, fiule. Cred că e ceva mai mult de capul tău. Nu mi-ai spus întregul adevăr.

— Acum elefantul e familia mea, răspunse Jahan, fără să-l privească în ochi pe arhitect.

Sinan lăsă să-i scape un oftat ușor.

— Odihnește-te. Mai vorbim.

Când meșterul ieși din grajd, o lacrimă se rostogoli pe chipul lui Jahan și-i căzu pe mână. Se uită năucit la ea. Era rănit la umăr și îl dureau toate mădularele, însă nu putea spune de venea durerea.

Aflată în a treia curte, școala seraiului număra 342 de tineri. Cei mai isteți băieți *devşirme*⁴³ învățau acolo. Deprindeau legea islamică, *hadith*⁴⁴-ul, filosofia, istoria profeților și a *Coranului* învățau matematica, geometria, geografia, astronomia, logica și oratoria și destule limbi ca să se descurce în Turnul Babel. După înzestrările lor, erau foarte buni la muzică, poezie, caligrafie, țiglarie, olărit, încrustat, cioplit în fildeș, fierărie și armurărie. La încheierea învățaturii, unii primeau dregătorii înalte la cârmuirea țării sau a oștirii. Alții deveneau arhitecți și cărturari.

Toți învățătorii erau bărbați, unii eunuci. Aveau bețe lungi pe care nu șovăiau să le folosească pentru a pedepsi cel mai mic semn de nesupunere. Odăile școlii erau tăcute, rânduielile – aspre. Fiii de albanezi, greci, bulgari, sârbi, bosniaci, georgieni și armeni erau făcuți ieniceri, însă nu și copiii turcilor, kurzilor, iranienilor și țișanilor.

Lui Jahan lecțiile i se păreau greu de urmărit. Se aștepta să fie dat afară în orice clipă. Dar săptămânile trecură. Ramadanul căzu în miezul verii. Dintr-odată, zilele erau mai apăsătoare, nopțile – pline de zgomote și mirosuri. Prăvăliile erau deschise până mai târziu, bălciurile înțesate de oameni se închideau abia în faptul serii. Ienicerii, cărturarii, meșteșugarii, milogii, chiar și bețivii – dintre care mulți dădeau pe gât o zeamă roșcată-maronie vicleană ce se topea încet, încet de tot, în pântecul lor, ajutându-i să se abțină de la băut – posteau. Până și Eidul veni și trecu, însă nimeni nu întrebă de Jahan și de Chota. De parcă toată lumea ar fi uitat că exista un elefant în menajerie. Băiatul se cufundă în mahnire. Bănuia că marele vizir se afla în spatele acestei

⁴³ Sistem prin care cei mai arătoși și mai inteligenți băieți creștini erau despărțiți de familiile lor, convertiți la islam și recrutați pentru a-l servi pe sultan (în tc., în orig.) (n. ed. orig.).

⁴⁴ Corpus literar păstrat și transmis din generație în generație considerat un îndrumar detaliat al mesajului coranic (în arabă, în orig.).

uitări. Hotărât lucru, omul nu-l iertase pe Chota pentru ce se întâmplase la hipodrom și aștepta răbdător să-i jupoaie de vii. Nici nu-i trecea prin cap că temutul Lütfi Pașa – cel mai puternic om din întregul imperiu otoman după sultanul Soliman, cu a cărui soră se însurase – era la mare ananghie.

Totul începuse când, într-o casă rău famată de lângă Turnul Galata, o târfă pe nume Kaymak⁴⁵, fiindcă avea pielea albă, nu voise să se culce cu un mușteriu – o brută cu bani, dar fără milă. Bărbatul o bătuse. Nemulțumit, scosese biciușca pe care o avea la el și o biciuise. Ei, asta – după legile nescrise și nerostite ale lupanarelor – întrecea orice măsură. Să te porți urât cu o târfă era de înțeles, s-o biciuiești ca pe-un cal era o ticăloșie. Toată lumea din lupanar se grăbise să-i vină în ajutor femeii și aruncase cu bălegar în mușteriu. Însă acesta nu era un om care să se dea bătut prea ușor. Făcând spume la gură, i se plânse cadiului care, fiindcă se temea de răzbunarea târfelor, căutase o soluție de mijloc. Între timp, întâmplarea ajunsese la urechile lui Lütfi Pașa.

De ceva vreme, marele vizir era hotărât să curețe străzile de desfrâu. Fiindcă își pusese în cap să închidă lupanarele, voia să le gonească pe ființele decăzute care trăiau în ele atât de departe, încât să nu se mai poată întoarce niciodată. Află în întâmplarea cu târfa biciuită prilejul pe care-l așteptase. Dacă o pedepsea pe una, avea să le învețe minte pe toate femeile ușoare, deja prea multe în Istanbul. Neținând seama de hotărârea cadiului, Lütfi Pașa spuse sus și tare că târfa greșea și că ar trebui să i se smulgă părțile cu care păcătuia. Pe urmă avea să fie urcată de-a-ndărăteala pe un măgar și plimbată prin oraș, ca toată lumea să vadă ce le aștepta pe femeile ca ea.

Nu se mai pomenise vreodată o asemenea pedeapsă. Când află în ce fel voia s-o pedepsească soțul ei pe această femeie bătută de soartă, sultana Șah, sora lui Soliman, se îngrozi.

⁴⁵ Smântână (în tc., în orig.) (n. ed. orig.).

Obişnuită să i se facă tot timpul pe plac, aceasta se duse să vorbească cu marele vizir, nădăjduind să-l hotărască să-şi schimbe gândul. Aşteptă până când soţului ei i se aşezară dinainte, la masa de seară, numai bucate să te lingi pe buze – ciorbă de burtă, tocană de fazan cu ceapă, pilaf uzbek cu stafide şi baclava, după care Lütfi Paşa se topea –, gândindu-se că, dacă-i domolea foamea, putea să-i domolească şi firea.

Nici n-apucaseră bine robii să scoată din odaie masa joasă, să-i spele pe cei doi pe mâini cu apă de trandafiri, să le toarne cafea în ceşti şi să se facă nevăzuţi pe coridoarele casei, că sultana Şah murmură ca pentru sine:

— Toată lumea vorbeşte despre târfa asta.

Marele vizir nu zise nimic. O fâşie de lumină naramzie se strecură pe fereastră, dând lucrurilor o strălucire nefirească.

— E adevărat că o să fie pedepsită în felul ăsta cumplit, întrebă sultana Şah cu blândeţe.

— Ce semeni, aia culegi, răspunse Lütfi Paşa.

— Nu e o pedeapsă prea aspră?

— Aspră? Nu, doar pe măsură.

— N-ai pic de milă, bărbate? întrebă ea cu glasul plin de dispreţ.

— Mila e pentru aceia care-o merită.

Tremurând, sultana Şah se ridică şi spuse nişte vorbe pe care numai ea ar fi îndrăznit să le spună:

— Să nu vii în patul meu la noapte. Nici mâine-noapte. Nici în nopţile care urmează.

Lütfi Paşa se făcu alb ca varul. Nevastă-sa era cea mai mare pacoste. Oamenii care îl pizmuiau pentru ea erau nişte proşti! Să te însori cu sora sau cu fiica sultanului era un blestem pe care i-l puteai dori numai unui duşman. Ca s-o ia, fusese silit să se despartă de tovarăşa lui de viaţă de mulţi ani – mama celor patru copii ai săi –, fiindcă sora sultanului nu putea să fie a doua soţie. Şi îi arătase vreun pic de recunoştinţă? Dimpotrivă. N-avea strop de îngăduinţă în suflet. Privea cu ochi răi tot ce făcea şi îl acoperea cu dispreţ

zi și noapte, chiar și de față cu robii. De aceea, când deschise gura, vizirul își vărsă tot năduful.

— Oricum nu mă prea dădeam în vânt după patul tău, zise.

— Cum îndrăznești! izbucni sultana Șah. Nu ești decât un slujitor al fratelui meu!

Lüfti Pașa se trase de barbă, smulgând câteva fire de păr.

— Dacă aud că ți-ai pus în faptă pedeapsa cumplită și ai chinuit-o pe biata femeie, poți să fii sigur că nu-mi mai ești soț!

Ieși cu pași mari din încăpere, lăsându-l să fiarbă de furie.

Adevărul e că sultana Șah, ca mulți alții, se aștepta ca marele vizir s-o cruțe pe femeie în ultima clipă. Ar fi însemnat să împuște doi iepuri dintr-o lovitură. Ar fi semănat groaza în sufletele tuturor celor care păcătuiau și ar fi câștigat respect arătând îndurare. Prin urmare, sultana Șah se îngrozi de-a binelea când, într-o dimineată răcoroasă, pedeapsa fu strigată de crainicii orașului și dusă la îndeplinire. În ziua aceea, când se întoarse acasă, Lüfti Pașa își găsi soția spumegând.

— Rușine să-ți fie, îl dojeni, deși știa că robii trăgeau cu urechea. Ești un om cu inimă de piatră!

— Ai grijă ce spui, femeie. Nu așa se vorbește cu un soț.

— Ai îndrăzneala să te numești soț? Tu, care nu ești în stare decât să bați femeii nenorocite?

Ieșindu-și din fire de mânie, Lüfti Pașa își împinse soția lângă peretele decorat cu faianță și o plesni.

— Nu vreau să mai fiu măritată cu un diavol ca tine, zise ea plângând și aruncându-i fel de fel de ocări pline de dispreț, pe care nici măcar bârfitorii nu îndrăzniră să le repete a doua zi.

Lüfti Pașa se repezi la toiagul lui. În clipa aceea dădu buzna în odaie un eunuc negru, urmat de roabe, hamali, spălătorese, bucătar și de niște băiețandri, ajutoarele sale. Împreună, îi legară mâinile, îi vârâră un căluș în gură și, cu binecuvântarea stăpânei lor, îi traseră o bătaie bună.

A doua zi dimineață, sultanul Soliman auzi că marele vizir încercase s-o bată pe sora lui cu toiagul. Până aici îi fu lui Lüfti Pașa. I se luară rangul și averea și se trezi izgonit la Demotika atât de repede, că n-avu vreme să-și strângă lucrurile sau să-și ia rămas-bun de la cineva.

În menajerie, Jahan ascultă toate astea uluit. Cât de repede se puteau schimba lucrurile și cât de jos puteau să cadă oamenii și de pe ce culmi. Chiar și cei pe care-i credea de neatins. Sau poate, tocmai aceia. De parcă ar fi existat două arce nevăzute prin faptele și vorbele noastre ne ridicăm; prin faptele și noastre cădem.

Într-o zi, pe la amiază, cufundat în gânduri, Jahan se întorcea la menajerie de la școala seraiului. Ajungând aproape de adăpostul lui, auzi o tuse care-i îngheță sângele în vine. Când intră, îl găsi înăuntru pe căpitanul Gareth, care-l aștepta.

— Uite cine-a venit! Nici prin gând nu ți-ar fi dat! M-am întors din morți. Și mi-am zis c-ar fi bine să văd ce mai face micul meu hoț. Ți-a fost dor de mine, așa-i?

Jahan nu răspunse, pentru ca glasul să nu-i trădeze spaima. Bărbatul băuse zdravăn. Simțea mirosul grețos de bere în răsufierea lui. Dinții îi stăteau în gură ca niște doage de butoi uns cu catran.

Căpitanul nu-și dezlipea privirea de la cornac.

— Ce-i? Arăți de parc-ai fi văzut o nălucă.

— Credeam c-ai murit. A trecut doar atâta vreme, mărturisi Jahan.

— Corabia mea a căzut printr-o spărtură din fundul mării. Am pierdut optșpe oameni în cea mai afurisită furtună. Norocos cum sunt, am scăpat cu viață, dar am fost luat prizonier. M-am în îmbolnăvit de friguri și au crezut c-am murit. Am fost în iad, însă nu mi-a plăcut deloc blestematul, așa că m-am întors. Cum? Nu te bucuri că mă vezi?

— Ba da.

Bărbatul îi aruncă o privire neîncrezătoare.

— Ești aici de ceva vreme. Ce-ai șterpelit? Arată-mi. Tre' să fi strâns o comoară până acum, doar ești răsfățatul prințesei.

Jahan tresări când îl auzi pomenind de ea. Cum de știa de Mihrimah? Erau iscoade peste tot. Îi răspunse cât de liniștit era în stare:

— Efendi, nu-i ușor. Ușile sunt păzite.

— Ce-ai pentru mine, te-am întrebat!

Glasul căpitanului Gareth deveni tăios, de parcă ar fi fost gata să-l folosească la nevoie ca pe-o armă. Pielea îi se întunecă, chiar și cicatricea care îi brăzda chipul.

Jahan ascunsese lucrurile furate sub tufa de liliac. Căpitanul înhăță numaidecât broșa de safir, însă apoi scoase un sunet ciudat, de parcă și-ar fi înghițit limba. Jahan se uită la el înspăimântat, până își dădu seama că bărbatul râdea. După ce chicoti pe săturare, veselia îi pieri dintr-odată.

— Asta-i tot? Drept cine mă iei? Un neghiob?

— Spun ade...

Cu o mișcate iute, bărbatul scoase un hanger din haină și îl duse la gâtul lui Jahan.

— Nu-mi plac mincinoșii. Niciodată nu mi-au plăcut. Ia zi! De ce să nu te jupoi de viu?

Când vârful lamei îi străpunse pielea, Jahan simți că se înăbușă.

— Am vești bune. Lu... lucrez cu marele arhitect al seraiului.

— Zău?

— O să clădim moscheii... pentru sultan. O să primim o grămadă de bani.

Apăsarea oțelului rece slăbi. Căpitanul Cap-scrântit făcu un pas înapoi și îl privi pe băiat de parcă atunci l-ar fi văzut prima oară.

— Vorbește!

— Sultanul pune mare preț pe clădirile pe care Sinan le ridică pentru el și pentru familia lui. Închipuie-ți numai! Cheltuiește mai mult pe piatră decât pe nestemate.

— Bine, atunci... zise căpitanul într-o șoaptă scrâșnită. N-ai putut să furi din serai. Fură din clădirile pe care le ridicăți. Câștigă încrederea stăpânului tău. Fii băiat bun. Pune mâna pe bani. Ți-am salvat pielea pe corabia aia blestemată, îți amintești? Nu mă supăra.

— N-am s-o fac, efendi. N-o să-ți pară rău c-ai așteptat atâta. Am să-ți aduc bogății. Cât de curând, *inșallah*, făgădui Jahan și în clipa aceea chiar credea în ce spune.

Până la sfârșitul verii, o nouă molimă se înstăpâni peste pământul otoman. Buboae, vărsături, fierbințeală, moarte. *Scuipatul lui Șeitan* – așa le zicea acelor pete roșietice. O grămadă de oameni muriră doar în câteva zile. Se stinse și prințul Mehmed, la doar douăzeci și unu de ani, fiul lui Soliman și al lui Hürrem, lumina ochilor lor.

Sultanul era nemângâiat. Umbla în veșminte de pânză aspră și nu voia să vadă pe nimeni, rugându-se într-una. Istanbulul jelea împreună cu el. Flăcările lămpilor se făcură mai mici și vorbele se preschimbară în șoapte. Prăvăliile se închiseră mai devreme; nunțile, *bar mizvah*-urile și tăierile împrejur fură amânate. Bărcile de pescuit ce dădeau ocol Porții Seraiului treceau fără zgomot, de parcă durerea ar fi fost un copil de țâță care nu trebuia trezit. Povestașii de prin bazaruri, barzii rătăcitori, telalii de pe străzi, chiar și menestrelii care se duceau la culcare cântând și se deșteptau cântând – amuțiră cu toții. Singurul lucru care tulbura liniștea era ploaia. Turna așa de zdravăn, încât credeai că cerul varsă lacrimi pentru fiecare dintre locuitorii cetății. Într-o astfel de zi, lui Chota și Jahan li se făcu, întâia oară, cinstea de-a primi o vizită din partea sultanului.

Obrajii scobiți, piele gălbejită, umeri lăsați. Sultanul semăna atât de puțin cu omul pe care îl salutase Jahan la hipodrom, că nici nu l-ar fi recunoscut dacă n-ar fi fost străjile care-l urmau. Se plecă iute până la pământ.

— Mi-amintesc de tine și de elefantul tău, zise sultanul.

Roșind, Jahan se înfioră când îi veni în minte acea după-amiază nefericită.

— Ce-ți mai face umărul?

— E bine, stăpâne.

— Dar elefantul, el ce mănâncă? Spune-mi totul despre el.

Jahan făcu întocmai. Vorbi îndelung despre cât îi plăcea lui Chota noroiul, apa și mâncarea, simțind tot timpul că sultanul nu voia atât să știe toate astea, cât să-și ia gândul

de la durerea lui. Îi destăinui că, dacă vrei să rănești un elefant, trebuie să-i țintești trompa. Neavând oase, doar mușchi, trompa ține loc de multe: nas, buză de sus, braț, mână. Respirat, mirosit, mâncat, băut, luat apă pentru spălat, scărpinat în urechi, frecat la ochi ca să alunge somnul – nu era lucru pe care elefanții să nu-l poată face cu trompa. Așa cum oamenii sunt dreptaci sau stângaci elefanții sunt și ei la fel. Jahan băgase de seamă că Chota folosea mai ales fildeșul de pe partea stângă.

— E ciudat că un animal atât de semeț are o coadă așa subțire, zise sultanul. Crezi că Allah ne amintește astfel că și cei mai puternici au slăbiciunile lor?

Neștiind ce să răspundă, Jahan își scormoni creierii în căutarea vorbelor potrivite. Din fericire, sultanul urmă:

— Arhitectul mi-a spus că tu și elefantul o să-l ajutați.

— Chiar așa, Înălțimea Ta.

— Atunci, pregățiți-vă. Ai să pui iar elefantul la treabă.

Abia mai târziu, Jahan avea să-nțeleagă ce voise să spună Stăpânitorul Apelor și Uscatului. Acesta îl însărcinase pe Sinan să ridice o moschee pentru fiul lui răposat. Într-o lume atât de vremelnică, în care tot ce azi era mâine pierea, lăcașul preaiubitului prinț avea să fie din marmură trainică, din piatră nemuritoare.

Așa se face că, în a șaptea zi din septembrie, un timp prielnic hotărât de mai-marele peste cititorii în stele, Takiyuddin, Jahan se afla pe șantier, uitându-se cum prima cazma se înfige în pământ. Patruzeci de oi și patruzeci de berbeci fură sacrificați, li se împrăstie sângele în cele patru zări, iar carnea lor fu gătită în ceaune mari și împărțită săracilor și leproșilor. Jahan îl zări în mulțime pe Ebussuud Efendi, cu turbanul lui înalt și veșmintele largi. De când ajunsese *şeyhülislam* – întâiul conducător religios –, se purta cu mare ifos. Văzându-l atât de aproape, Jahan simți că-l trec fiorii. Își aminti cu o durere încă vie de Majnun Şeic – de

glasul catifelat, de chipul plăcut și de privirea limpede. Nu-uitase.

Apoi ceilalți plecară – sultanul, dregătorii din Divan, mulțimea de gură-cască. Rămaseră doar salahorii. Și erau sute. Jahan își dădu seama că pe un șantier erau două feluri de oameni: cei care nu te priveau niciodată în ochi și cei care o făceau uneori. Cei dintâi erau robii de la galere. Cei cu cătușe la glezne, biciuiți la cel mai mic semn de nesupunere. Marinari, țărani, hagioi sau călători ale căror vieți se dăduseră peste cap atât de fără veste, încât n-ar fi putut spune dacă ce trăiau acum era o nălucire sau dacă trecutul fusese un vis. Ținuți în viață cu pesmeți uscați și zeamă chioară, acești robi creștini ridicau altare musulmane din zori și până-n seară.

Apoi mai erau aceia, ca Jahan, care se aflau acolo de bunăvoie. Erau plătiți cu doi aspri pe zi, primeau mâncare ceva mai gustoasă și toată lumea se purta, de cele mai multe ori, bine cu ei. Zidari, săpători, dulgheri, geluitori, fierari, geamgii și desenatori – fiecare cu isnaful lui. Tot ce se cheltuia era trecut de un scrib pa hârtie și verificat de un supraveghetor.

Oriîncotro s-ar fi întors Jahan, se muncea de zor. Scripeți de oțel, cabestane, macarale și parâme. Mai devreme, Sinan îi pusese pe dulgheri să încropească o macara cu roată uriașă. Oamenii intrau pe rând înăuntru, mai mulți odată, când mergând, când alergând, ca să învârtă roata ce ridica cele mai grele pietre. Jahan se gândi că șantierul semăna într-o câțva cu puntea unei corăbii. Pe amândouă, știai fără să-ți spună cineva că nereușita unui singur om însemna până la urmă nereușita tuturor. Iar izbânda venea în fărâme, precum carnea sărată și uscată din ciorba lor. Când înălțai o clădire sau pluteai în largul mării, învățai să ai grijă de oamenii de lângă tine și se năștea o legătură strânsă, un soi de înfrățire. O înțelegere mută domnea în rândul lor. Îți dădeai seama că sarcina incredințata era peste puterile tale și că, numai trudind cot la cot cu ceilalți, ca unul, puteai să o duci la capăt. Așa că lăsați deoparte ranchiunile și

încăierările dacă nu cumva izbucnea vreo revoltă, căci atunci lumea se întorcea cu susul în jos.

Salahorii erau la fel de superstițioși ca marinarii. N-aveai voie să fluieri, să vorbești în șoaptă sau să înjuri în timp ce băteai un cui. Prin toate trei lucrurile astea îl chemai pe Șeitan, care – dacă aveai nevoie de el – nu întârzia niciodată să se ivească. Dacă cuiul străpungea zidul la ivirea lui Șeitan, urma lui avea să rămână îngropată în clădire pe vecie. Nu numai musulmanii credeau așa ceva. Ci și creștinii și evreii. Ca să alunge deochiul, lăsau un codru de pâine și puțină sare pe piatra cea mai de sus. Nu-și doreau să vadă trecând pe-alături în timp ce ridicau clădirea, vreo femeie grea – sau vreun om cu părul roșcat ori cu ochi albaștri sau cu buză de iepure. Nici măcar Sinan nu i-ar fi putut îndupleca pe salahori să lucreze cu un zidar cu părul roșcat.

Unele animale erau și ele de rău augur: broaștele și porcii și caprele cu trei picioare. Altele nu-i supărau: șerpii, scorpionii, șopârlele, miriapodele și viermii. Haite întregi de câini fără stăpân se plimbau încolo și-ncoace. Afară de cei din secta Șafîlik, salahorilor le plăcea să aibă câini prin preajmă, fiindcă aceștia erau credincioși și recunoscători. Păianjenii erau foarte prețuiți, fiindcă îl salvaseră pe profetul Mahomed. Să omori un păianjen, ba mai rău, să-l strivești sub talpă, era un păcat dintre cele mai mari. Alt animal despre care se credea că aduce noroc era, spre încântarea lui Jahan, elefantul.

Văzând semne în cer și pe pământ, salahorii cercetau natura, orice pasăre care trecea în zbor, orice rădăcină pe care o loveau. Dacă vântul aducea vreun miros puternic și înțepător, bănuiau că cineva fierbea vreo licoare. Numaidecât unii se ofereau să cerceteze împrejurimile, spre răsărit și spre apus, și se întorceau din când în când cu vreun pescar, vreun milog sau vreo cotoroanță pe care îi învinuiau de vrăjitorie și i-ar fi pedepsit pe măsură dacă Sinan nu s-ar fi băgat la mijloc, spunându-le să-l lase în pace pe bietul nenorocit.

Nu era bine să te grozăvești pe un șantier. N-ar trebui să turui despre înfăptuirile tale, ci să nu uiți vreodată să spui *Inșallah*, fiindcă totul se află în mâinile lui Dumnezeu și nimic într-ale tale. De câte ori cineva era spânzurat în văzul lumii, unii salahori smulgeau o așchie de lemn din stâlpul spânzurătorii și o purtau ca talisman, lucru pe care Jahan nu-l pricepea în ruptul capului – căci cum putea nenorocirea unuia să-i aducă ceva bun altuia?

Pe Sinan nu păreau să-l supere credințele astea, deși era limpede că nu le împărtășea. Totuși, Jahan urma să descopere că era și el superstițios, în felul lui. Avea un talisman pe care îl purta tot timpul. Două cercuri unul într-altul, amândouă din piele, unul deschis la culoare, celălalt întunecat. Ținea post trei zile înainte să se apuce de o nouă clădire. Când aceasta era gata, oricât de măreață ar fi fost, avea grijă să lase în urmă un cusur – o lespede așezată de-a-ndoaselea, o piatră răsturnată sau o bucată de marmură ciobită într-o margine. Se încredința că nu-i lipsește micul ei cusur, vădit ochiului cunoscător, ascuns lumii. Numai Cel de Sus era desăvârșit.

Unul dintre supraveghetorii credincioși ai lui Sinan era un arab creștin din Liban, pe nume Gabriel cel Nins. Bărbatul ăsta avea părul, pielea, genele și sprâncenele la fel de albe ca alabastrul. Ochii, aproape ca ai unui iepure, se făceau trandafirii în soare. Din când în când, vreun nou-venit nu voia să lucreze sub conducerea lui, învinuindu-l că aduce ghinion. Sinan se punea chezaș pentru el, lămurindu-l că așa se născuse și că era cel mai bun supraveghetor din câți văzuse pe lume.

Chota îi ajuta, trăgând frânghiile, smucind parâme, cărând scânduri și stivuinđ bърne. O dată, pe când trăgea în sus o coloană de marmură, funia se rupsesese și coloana se prăbușise cât era de grea. Gabriel cel Nins ar fi fost strivit sub ea dacă nu s-ar fi ferit în ultima clipă. Dar, în cea mai mare parte a timpului, zilele erau lipsite de peripeții, iar corvezile, plicticoase. În fiecare dimineață, cornacul și

elefantul plecau de la serai ca să vină pe șantierul de lângă barăcile ienicerilor și se întorcea pe același drum la asfințitul soarelui. Oamenii din oraș se obișnuiseră deja cu ei. Uneori îi așteptau pe drum, mai ales copiii. Unii, încredințați că pământul pe care călca elefantul avea puteri vindecătoare, strângeau bulgări de țărână în urma lor.

Jahan îi urmărea cu luare-aminte pe toți cei de pe șantier, învățând repede. Dar despre ucenicii lui Sinan ardea de nerăbdare să afle mai multe. Erau mai apropiați de meșter decât oricine altcineva. Toți trei. Cel dintâi, un anatolian măsliniu, subțiratic, care șchiopăta din pricina unei boli din copilărie, se numea Nikola. Se uita îndelung la o clădire, închidea ochii și apoi o desena până în cele mai mici amănunte. Înalt și voinic, al doilea se născuse într-un sat prăpădit de lângă hotarul cu Iranul și fusese crescut de bunicu-său după ce prădătorii îi ucisese părinții. Îl chema Davud și avea mintea ascuțită ca briciul. Al treilea era un mut pe nume Yusuf – un tânăr atât de bun la socoteli, încât Sinan îl puneă să verifice toate măsurătorile pe care le făcea. N-avea fir de păr pe față și ochii îi erau mari și verzi. Din pricina unei întâmplări nefericite din copilărie, avea arsuri pe amândouă mâinile și purta mănuși din piele de capră. Dacă nu s-ar fi temut de Sinan, unii salahori i-ar fi făcut zile fripte. Știind lucrul ăsta, ucenicul cel mut, asemenea robilor de la galere, își ținea privirea plecată.

Cu orice prilej, Jahan se furișea în vârful picioarelor până aproape de cei trei tineri și se uita peste umărul lor la desenele pe care le făceau. De cum se întorcea la menajerie, imita ce văzuse, desenând pe lut ud sau pe nisip uscat. O parte din el era hotărâtă să muncească din greu ca să ajungă la fel ca ei. Altă parte nu se gândea decât la ce să fure și când să fugă. Iar prăpastia dintre cele două era așa de adâncă și de largă, încât i se părea din ce în ce mai greu de trecut. Mai devreme sau mai târziu, va trebui să aleagă una ori alta.

În ianuarie, vremea se înăsprise. De streșini atârnau turturi minunați și primejdioși. Istanbulul dormea sub o pătură albă și groasă. Totuși, lucrul la moschee nu încetase. Robii de pe șantier își înfășurau picioarele în cârpe. Degetele li se șteau prin găuri, înroșite și umflate.

Într-o dimineață, elefantul și cornacul plecară de la serai la ceasul obișnuit. Pe la jumătatea drumului, un câine veni în fugă până la ei, lătrând ca turbat, de parcă ar fi vrut să le arate ceva.

— Hai să mergem să vedem ce vrea! strigă Jahan, care stătea călare pe grumazul lui Chota.

Abătându-se din drum, se ținură după animal. Câinele, bucuros că izbutise să le atragă luarea-aminte, coti spre stânga, îndreptându-se ținută către chei, unde apa înghețase până la țârm. Elefantul iuți pasul.

— Hei, mai domol!

Înainte să apuce Jahan să-și ducă vorbele până la capăt, Chota păși pe gheață, care se sparse sub greutatea lui, și se cufundă în apă până la burtă. Atunci încremeniră, și elefantul, și cornacul, și câinele. În apă plutea un leș, atât de aproape că ar fi putut să-l atingă. După câte se părea, al unei cadâne. Pielea i se făcuse vineție, pletele îi unduiau în valuri. După haine și după giuvaierul de la gât, era dintr-o casă înstărită, poate chiar din serai.

Jahan îndemnă elefantul să înainteze, hotărât să pună mâna pe giuvaier. Mai avea puțin până să ajungă la leș când Chota se opri și se încăpățâna să nu mai facă un pas. Suit în spinarea lui, în mijlocul apelor înghețate, străduindu-se în zadar să nu se lase cuprins de spaimă și simțindu-se caraghios, Jahan strigă după ajutor. Din fericire, curând se ivi o căruță mică, trasă de un măgar. În ea erau cinci țigani. Se uitară în tăcere la priveliștea pe care o aveau dinainte.

— Să dăm o mână de ajutor, Balaban? îl întrebă un bărbat pe vlâjganul din față.

— Mda, s-o ajutăm pe femeie.

— Sunteți neghiobi? strigă Jahan. E deja moartă! Ajutați-ne pe noi întâi.

Bărbatul căruia i se zicea Balaban se ridică în căruță, ținând încă hățurile în mâini. Avea o față dăltuită și un nas coroiat de câte ori fusese spart, părul lung ca al unui pustnic și din gura deschisă pe jumătate i se ițea un dinte îmbrăcat în aur. Pana de la pălărie îl făcea să pară pe cât de scrântit, pe atât de semeț.

— Mai răstește-te o dată la mine, că-ți tai limba și-o arunc la pisici.

Jahan amuți. Se uită la țigani cum făceau iute două lațuri. Cu unul prinseră elefantul de trompă, iar cu celălalt agățară leșul de-o mână, trăgându-i pe amândoi odată la țarm. Chota se urni șovăitor. De vreo câteva ori se împletici, mai-mai să-l arunce pe Jahan în apă. Când ajunseră la țarm, Jahan sări jos cu un icnet. Își aminti ce-i spusese dregătorul în ziua când el și elefantul sosiseră la serai. Vasăzică, ăștia erau țigani, jumătatea de trib. Se apropie de ei cu băgare de seamă.

— Ne-ați salvat viața. Vă suntem recunoscători.

— Am făcut-o de dragul elefantului, zise Balaban. Avem și noi unul. Strașnice animale.

— Aveți un elefant? întrebă Jahan nevenindu-i să creadă.

— I-am pus numele Gulbahar. Dar al tău are o culoare cam ciudată, zise Balaban cuprinzându-l cu privirea.

Oamenii lui smulseseră colanul femeii moarte și acum o împingeau înapoi în apă.

Jahan se împotrivi:

— Nu puteți să faceți așa ceva. Ar trebui îngropată cum se cuvine.

— O ceată de țigani apărând cu un leș. Crezi c-o să ne mulțumească cineva? O să spună că noi am omorât-o și o să ne-arunce în temniță. Dacă o lăsăm aici, câinii o s-o sfâșie-n bucăți. Îi e mai bine-n apă. (Rânji) Cât despre colan,

socotește-l o răsplată pentru osteneala noastră. Oricum ea nu mai are nevoie de el.

Jahan nu-i spuse că și el avea în gând același lucru. Ci întrebă coborând glasul:

— Crezi c-a fost *ucisă*?

— Ar fi trebuit să-ți tai limba, ți-aș fi făcut un bine. Lasă-mă să-ți dau două sfaturi. Dacă nu știi ce să faci cu răspunsul, nu pune întrebarea, zise Balaban.

— Și-al doilea sfat care e? întrebă Jahan.

— Îngrijește-te degrabă de elefant. Are degerături.

— Ce? făcu Jahan repezindu-se la Chota, a cărui piele, acoperită cu o pojghiță subțire de gheață, nu mai era albă, ci de un trandafiriu îngrijorător.

Elefantul tremura.

Țigani se suiseră deja în căruță. Jahan alergă după ei.

— Nu plecați, vă rog. Nu știu ce să fac.

— Nu-i decât un leac, zise Balaban. Are nevoie de-o băutură tare. *Raki*.

— *Raki*? repetă Jahan. Puteți să faceți rost de-așa ceva?

— Nu-i ușor. Animalul e mare. Ai nevoie de-un butoi. (Țigani se priviră zâmbind atotștiutor.) Dacă-ți facem rost de unul, cine o să ne plătească?

— Sinan, marele arhitect al seraiului, zise Jahan, rugându-se să fie așa.

Țigani îi aduseră jumătate de butoi de *raki* și câteva ulcele. Oare și alea erau furate? Jahan nu îndrăzni să întrebe. Îndoind băutura cu apă, muiră trompa lui Chota în ea. Poate ca să-i dea pildă elefantului, țigani își vârară și ei cările în ea. Apoi încă o dată. Între timp, elefantul luă o înghițitură și o scuipă, udându-i pe toți. Totuși trebuie să-i fi plăcut gustul, fiindcă se întoarse la butoi și se puse pe băut, iar de data asta nu scuipă.

Un ceas mai târziu, ajunseră la șantier – Jahan trăgându-l pe Chota de frâu și țigani, în căruță, cântând veseli.

— Pe unde-ai umblat? îl iscodi Sinan, plimbându-și repede privirea când de la elefant la țigani, când de la țigani la elefant.

— Am pățit ceva pe drum. Oamenii ăștia ne-au ajutat, răspunse Jahan.

— Animalul e beat? întrebă Sinan uitându-se cum se clătina elefantul. Se întoarce spre țigani și adăugă: Și ei?

Când auzi povestea cu butoiul, Sinan chicoti.

— Nu pot să pun un elefant cherchelit să ridice o moschee sfântă. Pleacă și nu te întoarce până nu se dezmeticește.

— Da, meștere, răspunse Jahan, simțindu-și gâtulejul uscat. Ești supărat pe mine?

Sinan oftă.

— Ai un dar al tău de-a te agăța de viață. Asta-i bine. Totuși, să fii curios în unele privințe poate să-ți dăuneze. Ar trebui să mai înveți și altceva.

— Și altceva?

— O să mergi mai departe la școala seraiului. Când n-ai nimic de făcut, Nikola o să-ți arate cum să desenezi; Davud o să te învețe geometrie, iar Yusuf – aritmetică. O să fii ucenic la ucenicii mei.

Fără să-și dea seama prea bine ce însemna asta, însă înțelegând că era o mare cinste, Jahan se aplecă să sărute mâna lui Sinan.

— Mulțumesc, meștere, sunt...

Chiar atunci se auzi un huruit asurzitor. Toată lumea alergă într-acolo, până și țiganii. Câțiva dulapi scăpaseră din funie făcând jumătate dintre schele să se prăbușească la pământ – și prin minune, fără să rănească pe cineva. Cum cheresteaua era scumpă, ca să nu risipească lemnul, făcuseră schelele din funii și scânduri legate la capete.

— Trebuie să fie vreun deochi, îngăimă Jahan, înfiorându-se. Atâtea pățanii într-o singură zi!

— Nu judeca în pripă, se auzi un glas din spate. (Era Balaban, țiganul, care ținea în mână o funie.) Când toată

lumea se uită la el, zise dând din cap nepăsător: N-a fost niciun deochi. Cineva a tăiat funiile.

— De ce să facă așa ceva? se miră Sinan.

Balaban zâmbi cu tristețe.

— Cine știe? Şeitan nu duce niciodată lipsă de pricini.

— Nu e niciun drac pe-aici, se oțărî Sinan. Salahorii mei sunt oameni muncitori.

— Dacă spui dumneata... zise Balaban. Dar crede-mă pe cuvânt, efendi. Nu strică niciodată să fii prevăzător. Poate s-o fi strecurat vreun trădător printre voi. Dacă-aș fi în locul dumitale, aș sta cu ochii în patru.

Vinovatul n-a fost găsit niciodată. Împărțindu-se între școala seraiului, menajerie și șantier, Jahan nu prea avea timp de gândit. Până și de mâncat mâncă pe fugă. Abia acum înțelegea că să fii ucenicul lui Sinan însemna să fii silit să muncești fără-nctare. De curând, *şeyhülislam*-ul poruncise să se ridice moscheii peste tot. Dăduse edict după edict, înștiințându-i pe oameni că aceia care nu mergeau la rugăciunile de vineri aveau să fie pedepsiți, astfel încât să le fie învățatură de minte tuturor. Fiecare musulman, de la oraș sau de la sat, era nevoit să se roage de cinci ori pe zi și să meargă la cea mai apropiată moschee. Cum oamenii care mergeau la moschee erau, drept urmare, de două ori mai numeroși, Sinan și ucenicii lui aveau de lucru mai mult ca oricând.

Nici nu isprăviseră bine moscheea Şehzade, că se apucaseră s-o ridice pe următoarea. Jahan nu izbutise încă să șterpească vreun aspru din cuferele cu bani. Totul era vegheat cu strășnicie și fiecare para cheltuită era trecută pe hârtie. Dar, pe când căuta felurite căi de-a șterpeli câte ceva pentru căpitanul Gareth și visa să se răzbune pe tatăl lui vitreg, fără să știe, se cufundă în lumea desenatorilor.

Nu reuși să afle nicio veste despre Mihrimah, darămite s-o vadă. Lucru ciudat, în lipsă, fata ajunsese să însemne tot mai mult pentru el. Împăturindu-și inima ca pe-o batistă, păstră înăuntru amintirea după-amiezilor petrecute împreună. Nu-i mărturisi dorul de ea decât lui Chota, care se îngreuna pe zi ce trece, având o poftă de mâncare mai mare decât umbra pe care-o lăsa pe pământ.

În vară, Sinan și cei patru ucenici ai săi începură lucrul la cea mai îndrăzneată înfăptuire a lor: Süleymaniye. Moscheea pe care sultanul îi însărcinase s-o ridice pentru el avea să-i preamărească pe vecie numele. Cu mult înainte de-a se hotărî unde să așeze piatra de temelie, Sinan îi pusese pe măcelari să aducă mai multe vaci și oi tăiate și jupuite.

Acestea fură atârinate de cârlige și lăsate să putrezească în mai multe locuri. În fiecare zi, Sinan cerceta carnea. Dacă se strica mai repede însemna că acolo era mai multă umezeală. Fiindcă umezeala măcina clădirile așa cum moliile găureau hainele, se ferea de astfel de locuri. Alese unul unde aerul era uscat și pământul destul de solid ca să reziste la cutremure. Așezată pe o colină, moscheea, ca și sultanul de la care își luase numele, avea să vegheze asupra întregului oraș.

Toate materialele erau alese cu grijă. Plumbul și fierul fuseseră aduse din Serbia și Bosnia, lemnul – de la Varna. Marmura era din țările arabe, din locul unde se înălțase odată palatul regelui Solomon, fețele ei netede oglindind încă frumusețea reginei din Saba. O coloană uriașă era din Baalbek, Orașul Soarelui. Șaptesprezece stâlpi de sprijin fuseseră luați din hipodrom, tulburând stafia mâniaoasă a împărătesei Teodora.

Salahori erau cu sutele: robi de la galere și oameni tocmiți. Aproape jumătate dintre ei erau creștini, o mică parte, evrei și restul, musulmani. Sinan numise pentru fiecare ceată câte un supraveghetor care să aibă grijă ca lucrurile să meargă strună. Chiar și așa, tot trebuia să străbată într-una șantierul de la un capăt la altul, ca să se încredințeze că treburile mergeau bine.

— Meștere, de ce nu te sui în spinarea lui Chota? îl întrebă Jahan. Poate să te ducă oriunde vrei.

— Vrei să mă sui călare pe elefant? zise Sinan, înveselit.

Cu toată șovăiala, când băiatul puse *howdah*-ul pe spinarea lui Chota și îl pofti la plimbare, nu dădu înapoi.

Înainte de-a porni, Jahan vorbi în șoaptă cu elefantul.

— Fii blând cu meșterul. Nu-l zdruncina prea tare.

Cu pași domoli, merșeră greoi până la șantier, apoi pe cărarea de pietriș către mare, până când zarva sutelor de oameni care lucrau cot la cot se prefăcu într-un zumzet îndepărtat. Într-un târziu se opriră, privind cum o ceață

subțire se ridica de pe țărni. Sinan, cu o bucurie copilărească în glas, spuse:

— Se pare că pot călări un elefant.

De atunci, arhitectul și elefantul străbătură șantierul împreună, ivirea lor făcându-i pe salahori să zâmbescă. Toată lumea muncea din greu. Deasupra lor, aerul era plin de sudoare și de praf. Totuși, în Istanbul erau mii de guri rele, niciodată mulțumite, care îi ponegreau. Ce lucruri cumplite spuneau! Că Sinan n-ar fi fost destul de înzestrat ca să ducă la bun sfârșit o asemenea însărcinare înaltă. Că fura lemn și marmură ca să-și mărească el casa. Că, fiind creștin din naștere și prin creștere, n-ar fi fost în stare să clădească o moschee atât de uriașă – și, chiar dacă izbutea, cupola i s-ar fi prăbușit în cap.

Minciunile lor îi amărau sufletul lui Jahan. Nu o dată îi veni să strige din răspuțeri către șirurile de case de dedesubt să-și țină gura. În fiecare zi se trezea dis-de-dimineată, cu nădejdea că vântul risipise zvonurile de ieri. În fiecare seară mergea la culcare strivit sub povara altor noi învinuiri.

Într-o după-amiază, sultanul veni să vadă cum merge treaba. De cum auzi tropot de copite, Jahan știu că bârfele îi ajunseseră la urechi și îi otrăviseră inima. Vacarmul făcut de maiuri, fierăstraie, topoare și securi încetă. În tăcerea așternută, sultanul trecu întocmai ca vântul. Ținând strâns hățurile, privi încruntat în jur de pe spinarea armăsarului său. Era îmbrăcat cu niște haine simple din lână maronie – dusă era vremea caftanelor de atlas în culori ce-ți luau ochii. Odată cu vârsta și din pricină că suferea de gută, devenise mai pios. Lăsând deoparte vinul, renunțând la plăceri, poruncise ca toate instrumentele muzicale din serai să fie aruncate în foc. Printr-o hotărâre a Divanului, cârciumile, casele rău famate și cafenelele de curând deschise, fuseseră silite să-și închidă obloanele; toate băuturile, chiar și braga, care avea mereu căutare, fuseseră oprite. Noul Soliman îl înspăimânta pe Jahan.

Sinan îl întâmpină cu o plecăciune.

— Înălțimea Ta, ne faci o mare cinste.

— E adevărat ce-am auzit despre tine? Răspunde!

— Ai putea, stăpâne, să-mi spui ce-ai auzit despre umilul tău rob? întrebă Sinan.

— Se vorbește că ai pierdut o grămadă de timp prețios cu zorzoane și înflorituri – e-adevărat?

— Pot să te-ncredințez, Luminăția Ta, că mi-am dat toată osteneala ca moscheea să fie minunată și pe dinăuntru, și pe dinafară. Am de gând s-o ridic cu cea mai mare măiestrie și...

— Ajunge! i-o tăie sultanul. Nu pun niciun preț pe înflorituri. Cum n-ar trebui să faci nici tu, dacă ești înțelept. Îți poruncesc să isprăvești numaidecât. Nu mai întârzia nicio zi! Vreau să văd cupola, nu ornamentele.

Dojenit dinaintea salahorilor și ucenicilor săi, Sinan se albi la față. Totuși, când vorbi, părea liniștit:

— Cupola și ornamentele nu pot fi despărțite.

— Arhitectule! N-ai auzit ce-a pățit desenatorul străbunului meu, Mahomed Cuceritorul? Avea același nume ca tine. O povestire neagră, nu-i așa?

Sinan răspunse cu grijă, de parc-ar fi vorbit cu un băiat ursuz:

— Am auzit ce soartă tristă a avut, Înălțimea Ta.

— Atunci știi ce-i așteaptă pe cei care nu-și țin făgăduielile. Ai grijă să nu te numeri printre ei!

Când sultanul plecă, se apucară iar de treabă. Însă lucrurile nu mai erau la fel. Plutea ceva nou în aer – mirosul deznădejdiei. Deși nu se dădeau în lături de la muncă, dar nici nu se lăsau pe tânjală, se simțeau abătuți. Dacă nu erau în stare să-i facă pe plac Sultanului, ce rost avea să muncească pe brânci? De ce să se spetească dacă munca lor nu era prețuită?

În zilele următoare, Jahan pândi un prilej de-a vorbi cu Sinan. Abia spre sfârșitul săptămânii izbuti să se apropie de meșter. Înconjurat de pergamente, cu spinarea încovoiată,

desena. Când îl văzu pe băiat, pe buze îi înflori un zâmbet obosit.

— Cum merge cu lecțiile?

— Trag nădejde să fii mândru de mine, meștere.

— Fără îndoială c-o să fiu.

— Meștere, zilele trecute sultanul a pomenit de un arhitect. Unul care are același nume cu dumneata. Ce s-a întâmplat cu el?

— A, Atik Sinan...

Tăcu, de parcă numele lui ar fi spus totul. Apoi îi istorisi povestea lui. Atik Sinan fusese marele arhitect al seraiului în vremea sultanului Mahomed, cel care cucerise Constantinopolul. Harnic și dăruit cu trup și suflet meșteșugului său, era cel mai priceput. Toate îi merseseră din plin până când se apucă să ridice o moschee pentru sultan. Mahomed Cuceritorul voia ca aceasta să fie cea mai semeță dintre toate moscheile ridicate vreodată. Printre care și Hagia Sofia. Prin urmare, puse să i se aducă, de peste mări și țări, cele mai înalte coloane. Când află că arhitectul scurtase coloanele fără măcar să-l întrebe, se mânie cumplit. Îl învinui că îl împiedica dinadins să-și atingi țelurile. Bietul Atik Sinan încercase să-l lămurească: întrucât Istanbulul era un oraș supus cutremurelor, trebuia să se gândească întâi și-ntâi la siguranță, așa că scurtase coloanele ca să facă moscheea mai trainică. Lui Mahomed nu-i plăcu răspunsul său. Puse să fie azvârlit în cea mai grozavă temniță și să i se taie mâinile. Apoi să fie bătut până nu mai rămâne strop de viață în el. Așa se făcea că cel mai iscusit meșter din ținuturile otomane murise singur, în chinuri cumplite, într-o temniță neagră de lângă mare. Cine se îndoia de poveste putea să meargă s-o citească de pe piatra lui de mormânt.

Lui Jahan începu să-i tremure buza de jos. Până atunci își închipuise că doar hoții și ereticii trăiau sub amenințarea sorții. Acum își dădea seama că până și viața meșterilor cinstiți atârna de cel mai subțire fir de păr. Dacă se supăra,

sultanul avea să-i trimită numaidecât la spânzurătoare. Cine putea să lucreze într-o asemenea încordare?

Privindu-l, Sinan îi puse o mână pe umăr.

— Măiestria e un dar de la Dumnezeu. Dar ca s-o aduci la desăvârșire, trebuie să muncești din greu. Asta trebuie să facem.

— Nu te temi că...

— Fiule, mă tem de mânia sultanului la fel de mult ca și tine. Însă nu de asta trudes. Dacă n-aș nădăjdui la răsplată și nu m-aș teme de pedeapsă, aș munci oare mai puțin? Nu cred. Muncesc ca să cinstesc darul primit de la Dumnezeu. Orice meseriaș sau meșter încheie un legământ cu Cel de Sus. Tu l-ai încheiat pe-al tău?

Jahan făcu o față amărâtă.

— Nu pricep.

— Îngăduie-mi să-ți dezvălui o taină, zise Sinan. Închipuie-ți numai că sub temelia fiecărei clădiri ridicate, nu contează dacă e mică sau mare, se află Miezul Universului. Atunci o să muncești cu mai multă grijă și mai mult drag.

Jahan strânse din buze.

— Nu înțeleg ce-nseamnă asta.

— Ai să-nțelegi, îi răspunse Sinan. Munca de arhitect e un sfat cu Dumnezeu. Și unde i se aude mai tare glasul decât în Miezul Universului?

Jahan deveni curios.

— Și unde-i locul ăsta, meștere?

Dar înainte să apuce Sinan să răspundă, Gabriel cel Nins dădu buzna înăuntru, pământiu la față.

— Stăpâne, soarta ni-i pecetluită, marmura...

De săptămâni întregi, așteptau o încărcătură de marmură din Alexandria. Corabia sosise în sfârșit, dar fără încărcătura prețioasă. Când îl luară la întrebări, căpitanul le spuse că fuseseră prinși de-o furtună atât de cumplită, încât trebuiseră să arunce jumătate din marfă. Nimeni nu-l crezu, însă nici nu puteau dovedi că lucrurile ar fi stat altfel. Sinan trebuia să-și schimbe desenul și să mai scoată din coloane.

În serai, sultanul Soliman devenea tot mai nerăbdător de la o zi la alta, pe măsură ce lucrul întârzia din ce în ce mai mult. În această vreme, minunatele coloane sortite moscheii Süleymaniye zăceau pe fundul Mării Roșii, castele pentru pești.

— Cornacule! Unde ești?

Jahan se repezi afară din grajd și i se tăie răsufierea când o văzu. În hainele ei de mătase obișnuite, de un albastru viu, și pentru întâia oară singură, îi aruncă o privire atât de duioasă, încât băiatul începu să tremure ușor.

— Ne faci mare cinste venind să ne vezi, murmură el îngenunchind.

— Am vești pentru elefant, zise ea și tăcu o clipă. (Îi plăcea să-l vadă arzând de curiozitate.) Ambasadorul austriac a adus la curte un pictor. Un bărbat ambițios, din câte-am auzit. I-au cerut tatălui meu îngăduința să picteze elefantul.

— Și ce le-a răspuns preacinstitul nostru sultan?

— Păi, era cât pe ce să spună nu, dar după ce-am vorbit cu el, s-a răzgândit. Ar fi frumoasă o pictură, l-am încredințat. La curțile regilor și reginelor din Frangistan, lumea e obișnuită să i se facă portretul. Chiar și negustorii mărunți. Chiar și doamnele, închipuie-ți, adăugă încet Mihrimah.

Deslușind o urmă de dorință în glasul ei, Jahan o întrebă prevăzător:

— Înălțimii Tale i-ar plăcea să i se facă portretul într-o zi!

— Ce întrebare prostească! răspunse ea. Ar trebui să știi că așa ceva e cu neputință.

Jahan își ceru iertare speriat, nesigur dacă întrecuse măsura sau dacă descoperise ceva ce n-ar fi trebuit să știe. Și cum își mai dorea să-i poată spune că săpase fiecare părticică din chipul ei în cuprinsul fără margini al minții lui, astfel încât, dacă închidea ochii, o vedea vorbind, încruntându-se, râzând, căci fața ei ca luna se schimba neconținut.

— Nu sunt pictor, dar pot să te desenez, Înălțimea Ta, zise Jahan cuprins de un curaj nebunesc. N-o să știe nimeni.

— Vasăzică o să-mi desenezi fără nicio rușine chipul și te aștepti și să mă bucur? întrebă ea.

După glas, Jahan nu izbuti să-și dea seama dacă era mânioasă ori îl lua în răs. Totuși gândul de-a împărtăși amândoi o taină era așa de ispitor, că nu se putea opri să creadă că-i adevărat.

Mihrimah făcu un pas spre el.

— De ce-aș îngădui o asemenea obrăznicie?

— Pentru că, Înălțimea Ta, nimeni nu te vede cum te văd eu.

Închise ochii, așteptându-și pedeapsa, care avea să vină negreșit. Dar, lucru ciudat, Mihrimah rămase tăcută.

Busbecq, ambasadorul austriac, era un om tare curios. Când era poftit la serai să discute despre treburi de stat, cerea de fiecare dată să vadă pe urmă menajeria, cu animalele ei atât de felurite. Le îndrăgea așa de mult și îi stârneau în asemenea măsură curiozitatea, că umpluse grădinile conacului unde locuia cu câte animale reușise să adune. Oamenii din Istanbul numeau grădinile lui Arca lui Noe. Ținea acolo cerbi lopătari, nevăstuici, samuri, lincși, vulturi, maimuțe, târâtoare cu nume ciudate, căprioare, catâri, un urs, un lup și, spre groaza slujitorilor musulmani, un porc. Animalele care îi plăceau cel mai mult erau tigrii... și Chota.

Busbecq era cel care îl adusese pe Melchior Lorichs la curtea otomană. De când pusese piciorul pe pământ otoman, pictorul desenase ieniceri cu muschete, cămile cu tobe de război, hamali încovoiați sub greutatea poverii lor sau vechi ruine din margini de drum. Mai avea doar două dorințe: să picteze femei otomane, cu mantiile și iașmacele lor, și să deseneze elefantul sultanului Soliman. Acum, că primise îngăduința sultanului să-și ducă la îndeplinire cea de-a doua dorință, viața se schimbă pentru Chota și Jahan. De două ori pe săptămână, cornacul aducea elefantul la conacul ambasadorului.

Busbecq era de părere că viața îți oferă două mari binecuvântări: cărțile și prietenii. Și că ar trebui să ai din

fiecare după trebuință: multe cărți, însă doar o mână de prieteni. Când înțelese că Jahan nu era un cornac neghiob, cum își închipuise, începu să stea de vorbă cu el ca de la străin la străin.

— Turcii țin la mare cinste hârtia, zise Busbecq. Dacă văd o bucățică pe jos, o culeg și o pun undeva la înălțime ca să nu fie călcată în picioare. Dar nu e ciudat că, deși prețuiesc hârtia, nu se sinchisesc câtuși de puțin de cărți?

— Nu și meșterul meu, răspunse Jahan.

— Așa-i, să-l țină Dumnezeu sănătos, zise Busbecq. Dar mai e un lucru pe care îl găsesc tare ciudat: turcii n-au deloc simțul timpului. Țasta-i cel dintâi lucru pe care ar trebui să-l învețe orice străin, de cum pășește pe pământul otoman. Încurcă între ele faptele istoriei. Azi urmează după mâine și mâine s-ar putea să vină înaintea lui ieri.

De la el, Jahan află un lucru de mirare. La curtea regelui său trăia un elefant. Care primise numele de Soliman!

— Nu e o ocară, îl încredința Busbecq. Ci mai degrabă un semn de mare cinste, așa zice.

Pe când Jahan îl asculta sporovăind despre animale și firea lor, Melchior, îmbrăcat într-o haină verde precum cocleala și cu o privire dârză, îl ducea pe Chota în grădină. Cu toată codeala băiatului, stăruia să așeze elefantul sub un salcâm. Părea un om cumsecade, înzestrat, însă un pic prea plin de el, cum sunt artiștii. Hotărâse să devină pictor în ciuda împotrivirii părinților, iar sprâncenele i se împreunau într-o veșnică încruntare, ca și când, într-un cotlon al minții, s-ar fi certat încă cu el. Nici nu-l așezase bine pe Chota și-și pusese șevaletul dinaintea lui, că elefantul se întinse și apucă o creangă.

— Ei, stai locului! îi strigă Melchior. Văzând că elefantul nici nu-l băga în seamă, se întoarse spre cornac și-l întrebă: E înfometat?

— Nici vorbă. A mâncat bine de dimineață, răspunse Jahan.

— Atunci de ce mănâncă frunze?

— E un animal, domnule.

Melchior îl privi pe Jahan cu răceală, străduindu-se să-și dea seama dacă-l lua în răs.

— Data viitoare dă-i să mănânce mai mult înainte să vii.

Jahan făcu întocmai. Chota mânca îndoit față de porția lui obișnuită de dimineață, însă când ajungea la conacul ambasadorului, tot mistuia frunzele salcâmului. După alte câteva încercări, pictorul se învoi să schimbe priveliștea. De astă dată, Chota era desenat în oraș, având în spate o străduță șerpuitoare, somnoroasă, cu case dărăpănate. Relațiile dintre cele două imperii se înrăutățiseră în scurt timp, iar ambasadorul era închis în conacul lui. Cât lucra Melchior cu Chota, Jahan îi ținea tovărășie și, cum Busbecq știa câte-n lună și-n stele, afla o grămadă de lucruri despre flori și ierburi.

Două luni mai târziu, Melchior isprăvi portretul lui Chota și, pentru a sărbători, ambasadorul pofti la conac mai mulți oaspeți. Pași, viziri, trimiși. Jahan se miră văzând că, deși Busbecq nu avea încă voie să iasă din casă, oamenii nu se fereau să treacă pe la el. Șevaletul era acoperit cu o pânză albă groasă. Stătea într-un colț, așteptându-și rândul. Melchior purta o haină din catifea albastră și strălucea de bucurie. Jahan se întrebă, nu întâia oară, dacă toți artiștii erau așa. Dacă toți înfloreau la cea mai mărunță laudă. Chota stătea în fundul grădinii. Pictorul stăruise să ia și el parte la petrecere. Jahan îl legase de-un stejar bătrân ca să-l împiedice să calce pe cineva.

Curând, Busbecq își vesti oaspeții că venise timpul să dezvelească pictura. Un murmur se ridică din rândurile lor când se apropiară. Nefiind portretul unui om, până și musulmanii cei mai pioși se înghesuiră să-l vadă. Dar, în clipa în care pânza fu dată la o parte, Jahan se pomeni dinaintea celei mai ciudate priveliști.

Chota nu semăna deloc cu Chota. Avea fildeșii mai mari, mai ascuțiți și o privire sălbatică, de parcă ar fi fost gata să sară din ramă și să se repeadă la ei. Strada și casele și cerul

arătau ca și când ar fi fost adevărate, le-ai fi putut atinge cu degetul. Și din întreaga priveliște izvora o căldură învăluitoare. Mișcați, toți oaspeții bătură din palme. Busbecq îl răsplăti pe artist cu o pungă cu bani. Îl ferici și pe Jahan cu un bacșiș mulțumindu-i astfel pentru ajutorul pe care-l dăduse la crearea unei opere de artă. Melchior, duhnind a vin, îl îmbrățișă la rândul lui pe băiat.

Un ceas mai târziu, gata de plecare, Jahan se opri în fața șevaletului. Atunci băgă de seamă, spre groaza sa, că partea de sus a picturii lipsea. Acolo unde cu puțin timp în urmă se lăfăise un nor pufos, era acum o gaură mare. Jahan se întoarse spre Chota, cu inima bătând să-i spargă pieptul. Funia cu care îl legase era ruptă. Orice îndoială pe care-o mai avea că elefantul era vinovat se risipi când zări o pată de vopsea albastră pe unul dintre fildeșii lui. Fără un cuvânt, îl trase pe Chota de funie și părăsi conacul ambasadorului. După ce închise poarta în urma lor, ieșiră în vântul molcom al serii. Jahan n-avea să-l mai vadă niciodată pe Melchior. Auzi mai târziu că se întorsese în țara lui și-și făcuse un renume cu colecția de picturi din Levant, chiar dacă printre ele nu se număra și portretul elefantului alb al sultanului Soliman.

Pe când Sinan și ucenicii lui mai aveau puțin până să isprăvească moscheea Süleymaniye, guta de care suferea sultanul se înrăutăți atât de mult, încât picioarele, umflate și pline de răni supurânde, trebuiră să-i fie înfășurate în fâșii de pânză. Măinile îi erau pătate de sângele celor pe care-i îndrăgise odată – întâiul mare vizir, Ibrahim, și fiul lui cel vârstnic, Mustafa. Amândoi erau lumina ochilor lui, totuși fuseseră uciși, unul după altul, din porunca sultanului. Istanbulul fierbea de urzeli și uneltiri.

Jahan se gândi că sultanul nu avea să-i mai sâcăie o vreme. Cât se înșela! Cu toată durerea și boala, le trimitea într-una răvașe în care parcă-i auzai glasul răspicat și neliniștit. Apoi, într-o zi, veni pe șantier chinuit de durere, încruntat. Privi moscheea pe jumătate ridicată de parcă nici n-ar fi văzut-o. În galopul calului, se îndreptă spre Sinan.

— Arhitectule, irosești prea mult timp. Încep să-mi pierd răbdarea.

— Luminăția Ta, te încredințez că o să isprăvesc moscheea, cu voia lui Dumnezeu, îi răspunse Sinan.

— De câtă vreme mai ai nevoie?

— De două luni, stăpâne.

Sultanul se uită lung la moschee, cu asprime.

— Două luni în cap! Nicio zi mai mult. Dacă nu primesc cheia până atunci, stăm de vorbă altfel.

După ce el plecă, salahorii se priviră neliniștiți. Nu înțelegeau cum ar putea să-i împlinescă dorința într-un timp așa de scurt. Frământarea fierbea ca o tocană într-un ceain. Temându-se că la sfârșitul celor două luni sultanul avea să-i pedepsească, salahorii se vorbeau deja să lase totul baltă.

Într-o zi, când lucrurile o luaseră razna cu totul, Sinan îl rugă pe Jahan să-l ajute să se suie în *howdah*. Voia să țină o cuvântare – de pe spinarea elefantului.

— Fraților! În dimineața asta se vântura pe-aici, zburând de colo-colo, o albină. Ați văzut-o.

Nu primi niciun răspuns.

— M-am întrebat: dacă aș fi făptura asta, cea mai mică dintre toate, și m-aș putea așeza pe umărul oricărui om să ascult ce se petrece în capul lui, oare ce-aș auzi?

Mulțimea fremăta ușor.

— Un noian de griji, cred. Unii dintre voi sunt îngrijorați. Dacă nu isprăvim moscheea la timp, dăm de necaz, vă ziceți. Stați liniștiți, așa ceva n-o să se-ntâmple. Dacă sultanul e nemulțumit, nici unul dintre voi n-o să pățească nimic. Afară de mine.

— De unde știm că n-o să se rostogolească și capetele noastre lângă al tău? întrebă un salahor, fără să-și arate chipul.

Îndată se auzi un murmur de încuviințare.

— Ascultați-mă! Pe locul ăsta era un câmp pustiu. Noi toți am ridicat moscheea sfântă, piatră pe piatră. Iarnă sau vară, am trudit umăr la umăr. Ați stat împreună mai mult decât cu femeile și copiii.

Un val de șoapte făcu înconjurul mulțimii.

— Oamenii vor veni aici după ce noi n-o să mai fim. Nu ne vor ști numele. Dar o să vadă ce-am înfăptuit. Și nu ne vor uita.

— Așa zici tu! strigă cineva.

Sinan spuse cu glas poticnit:

— Dacă nu izbândesc, îmi voi îndura osânda de unul singur. Dar, dacă izbândesc, cu toții ne vom bucura.

— Ne crede proștii! îndrăzni să spună cineva.

Nu-i dădură crezare. Omul de care ascultaseră și căruia îi arătaseră mereu cinstire era privit dintr-odată ca unul care le puneia viețile-n primejdie.

— Fraților! zise Sinan în cele din urmă. Văd că nu vă pot îndupleca. Atunci, am să aștern totul în scris și am să-mi pun pecetea. Dacă se-ntâmplă ceva, dați-i scrisoarea mea

preacinstiului sultan. Iar drept răsplată pentru încrederea voastră, veți primi câte-un bacșiș.

Tăcerea era ea însăși o încuviințare. Așadar, Sinan scrise, citeț și îngrijit, că el singur se făcea vinovat dacă nu isprăveau moscheea Süleymaniye la timp. Izbânda era a lui Dumnezeu... și, mai apoi, a salahorilor. Scrisoarea, iscălită și pecetluită, fu îngropată dincolo de ziduri. Dacă lucrurile nu mergeau cum trebuie, știau cu toții unde s-o găsească.

A doua zi dimineată nimeni nu lipsi. Se împărțiră bacșișurile. Jahan reuși să tragă foloase de pe urma întâmplării, șterpeland cincizeci de aspri din cufere. Își înăbuși glasul lăuntric, plin de vinovăție, amintindu-și că nu fura de la stăpânul lui, ci de sultan, care era putred de bogat.

Se puseră iarăși pe treabă, trudind până târziu. Zeci de oameni fură aduși să le dea o mână de ajutor. Orice pietrar din oraș care n-avea de lucru fu rugat să li se alăture, orice cioplitor, gravor, desenator. Când toată lumea își închipuia că o să înghețe de frică, Sinan muta munții. Avântul lui era molipsitor. Văzându-l așa de plin de râvnă, ucenicii munciră și ei mai cu spor. Cheltuielile crescuseră mult. Moscheea Süleymaniye avea să coste vistieria 54.697.560 de aspri.

Chiar și în mijlocul acestei învălmășeli, nu era nici un singur amănunt la care marele arhitect al seraiului să nu se fi gândit îndelung. Plăcile de faianță, făcute în atelierile din İznik, erau viu colorate – roșii, albe sau albastre ca peruzeaua. Minunatul *sülüs*⁴⁶ în care scria Allah, Mahomed și Ali era opera caligrafului seraiului, Molia Hasan. Deși oamenii erau încântați de ornamentele dinăuntru, cei mai mulți nu izbuteau să înțeleagă cum fuseseră încorporați stâlpii în ziduri. Foarte puțini băgau de seamă cum pereții de pe laturi, eliberați de povara de-a trebui să sprijine cupola, erau străpunși de nenumărate ferestruici, așa încât lumina se revărsa înăuntru caldă precum laptele pe care i-l dă o

⁴⁶ Unul dintre cele șase stiluri canonice ale caligrafiei arabe, utilizat în perioada medievală la decorarea moscheilor.

mamă pruncului ei să-l sugă de la sân. Și mai puțini știau că fiecare piatră ieșită în afară din ziduri era așezată astfel încât sunetele dinăuntru din moscheii să răsune limpede și puternic pentru ca fiecare credincios să audă slujba, oricât de aproape sau de departe s-ar fi aflat de imam.

Lămpi cu sticlă de Murano și globuri cu ochiuri de oglindă atârnavă din tavan. Printre ele se găseau și ouă de struț, frumoase și fragile, pictate cu mult gust, împodobite cu ciucuri de mătase agățate de cercuri de fier. Moscheii mici, cioplite în fildeș, închise în globuri de sticlă, atârnavă una lângă alta. În mijloc era o uriașă sferă aurită. După asfințit, când lămpile ardeau și oglinzile le răsfrângeau lumina, întreaga moschee arăta de parcă ar fi înghițit soarele. Și chilimurile... sute. În nenumărate gospodării din Cairo și din Küre, femei și fete de toate vârstele țesuseră chilimuri pentru moscheea Süleymaniye.

Clădirea era uriașă, cupola, semeață. Galeria cu două caturi era neobișnuită, iar cele patru minarete ale sale străpungeau azurul. Bolta din mijloc se sprijinea pe patru coloane din granit roșcat, asemuite cu prietenii Profetului – califii Abu Baki, Omar Osman și Ali. Fiecare verset din *Coran* scris pe ziduri fusese ales de *șeyhülislam*-ul Ebussuud. Ele le aminteau musulmanilor să se roage de cinci ori pe zi și să nu se abată nicicum de la credința lor. Certându-se, la vremea aceea, cu Iranul șiit, cărmuitorii otomani îmbrățișau plini de râvnă islamul sunit și deveneau cel puțin de ochii lumii, din ce în ce mai pioși.

Clădită pe mai multe terase și înconjurată de o școală, o bibliotecă, o bolniță și puzderie de prăvălii, moscheea, văzută de jos, se înălța trufașă. Pe lângă *madrasa*, mai avea și o mănăstire pentru derviși, odăi pentru oaspeți, o cuhnie, o brutărie, un refectoriu, un azil, o școală pentru doctori și un caravanserai. Însă, atunci când Sinan și ucenicii lui așezară ultima piatră a moscheii, nimic nu mai era la fel – nici orașul, nici cărmuirea. De când începuseră și până o isprăviseră, lumea devenise un loc mai întunecat, iar

sultanul – un om mai trist. Așa se întâmpla mereu cu clădirile uriașe. Ele rămâneau veșnic aceleași, însă oamenii care le porunceau, le desenau, le clădeau și, în cele din urmă, le foloseau, se schimbau neconținut.

Toată lumea veni să vadă moscheea Süleymaniye, care le întrecea pe toate celelalte. *Bailo*⁴⁷, ambasadorii, chiar și trimisul șahului Tahmasp, deși cele două imperii nu căzuseră cu-adevărat la pace, luând numai un răgaz de la vrăjmășie.

Sultanul, cu ochii strălucind, zise:

— Arhitectul meu mi-a ridicat o moschee ce va dăinui până la Ziua Judecării de Apoi.

— Când Hallaj Mansur⁴⁸ va învia din morți ca să zguduie Muntele Damavand, s-ar putea să zguduie muntele, însă nu și cupola de pe moscheea Înălțimii Tale, răspunse Sinan.

Ținând în mână cheia aurită, sultanul întrebă mulțimea:

— Care dintre voi este cel mai merituos? Vreau ca omul acela să ia cheia și să deschidă poarta.

Jahan se uită în jur. Toți cei care-l bârfiseră pe meșter tăceau, zâmbind.

— Niciunul dintre voi nu merită cinstea asta mai mult decât arhitectul, zise sultanul și se întoarse spre Sinan. Nu m-ai dezamăgit. Sunt mulțumit de tine.

Meșterul, roșu la față, plecă privirea. Luă cheia, deschise poarta și îl pofti pe sultan înăuntru. Unul câte unul, ceilalți îl urmau. Jahan își făcu loc prin mulțime, hotărât să tragă cât mai multe foloase de pe urma acelei zile. Cei mai bogați oameni din imperiu îl înconjurau din toate părțile. Pe degete le sclipeau nestemate, de sub veșmintele frumos lucrate li se șteau pungi pântecoase. În stânga lui, zări un bărbat voinic, un cadiu din Rumelia, vorbind aprins cu un alt dregător. Din mână îi atârnavă niște mătâni purpurii, cu mărele din rubin.

⁴⁷ Diplomat reprezentant al Veneției în Orient.

⁴⁸ Mystic persan din secolul al X-lea, poet și propovăduitor al sufismului.

Pe când se înghesuiau cu toții spre intrare, Jahan se sprijini de bărbat, cu o privire spășită, de parcă mulțimea l-ar fi dus cu ea și nu i se putea împotrivi.

— Iertare, efendi.

Cadiul se încruntă, uitându-se peste umărul lui Jahan. Luat de vârtej și împins pe ușă, nu-și dădu seama că tânărul îi șterpeli mătăniile. Ca să nu-l întâlnească iar, Jahan o apucă în partea cealaltă, lăsând oamenii să treacă pe lângă el. Așteptă puțin într-o parte. Așa că trecu ceva timp până intră în moscheea Süleymaniye. Până atunci, oaspeții părăsiseră clădirea și se plimbau primprejur.

Pipăind nestematele cu degetele, Jahan păși înăuntrul moscheii. Veselia lui se prefăcu numaidecât în spaimă când își aminti de căpitanul Gareth. Era plecat într-o altă călătorie care avea să dureze cel puțin câteva luni. Jahan trebuia să-și țină prada în loc sigur și să i-o dea la întoarcere. Totuși se întreba dacă ar fi putut să vândă mătăniile și să cumpere un dar pentru Mihrimah. Poate un pieptăn din sidif și baga. Lucrase la portretul ei în taină, iar și iar, nemulțumit de rezultat. Nu se aștepta să-i fie atât de greu să pună pe hârtie un chip săpat deja pe amintirea lui.

Frământat de astfel de gânduri, trecu pragul și se opri înăuntru, lumina care se revărsa prin ferestre alcătuiă un curcubeu ciudat. Stacojiu, albastru-cobalt, purpuriu. Dintr-odată, își aminti cum, în copilărie, se întindea sub mesteceni și se uita în sus de parcă ar fi căutat raiul. Dacă cerul se prăbușea, copacii l-ar fi susținut, se încredința. Făcuse asta de multe ori, însă într-un rând i se întâmplase ceva neobișnuit. În ziua aceea, cerul era strălucitor, iar norii atât de aproape, că ar fi putut să-i atingă. Pe când se uita în sus, verdele frunzișului se topise în albastrul dindărăt. I se păruse ceva atât de uluitor, încât simțise că se înăbușă. Nu durase mai mult de-o clipită, însă își amintea încă, după atâția ani, gustul acelei bucurii.

Acum, când stătea și privea cupola pe care o clădiseră, sprijinită pe patru coloane uriașe, văzând-o pentru a mia

oară și parcă cu alți ochi, simți același lucru. Cupola se unise cu bolta de deasupra. Căzu în genunchi, fără să-i pese cine-l vedea. Se întinse pe chilim, cu ochii închiși, cu brațele și picioarele depărtate, devenind iarăși băiatul de sub mesteceni. Singur în moschee, doar un grăunte în întinderea ei parcă fără margini, Jahan vedea pur și simplu lumea ca pe un șantier uriaș. În timp ce meșterul și ucenicii lui ridicaseră moscheea, universul le clădise soarta. Niciodată până atunci nu se gândise la Dumnezeu ca la un arhitect. Creștini, evrei, musulmani, zoroastrieni și oameni de atâtea alte credințe trăiau sub aceeași cupolă nevăzută. Pentru ochiul în stare să vadă, lumea întreagă era opera unui arhitect.

Astfel, cu niște mătănii furate în mână și o recunoștință de neînțeles în sufletul frământat și plin de întrebări, Jahan stătea sub cupola mândră a moscheii Süleymaniye, împlânzitor de animale nespuse de înzestrat și ucenic cu totul uluit. Timpul se opri pentru el. I se părea că într-o clipă se apropiase, pe neștiute, cu un pas de Miezul Universului.

Din când în când, meșterul Sinan le dădea ucenicilor și învățăceilor sarcini curioase – de la a cumpăra o sticlură de cerneală din bazar la a scormoni prin ruinele vreunei vechi biserici și a-i spune la întoarcere de ce unele părți se năruiseră și altele rămăseseră în picioare; de la a săpa pe o colină sau alta ca să cerceteze ce fel de pământ mișuna de viermi, la a petrece o zi cu meșteșugarii de ney-uri, ca să vadă cum un instrument muzical putea fi făcut să scoată atâtea sunete, tot altele și altele, la nesfârșit. Erau sfătuiți să ducă la bun sfârșit aceste sarcini cu cea mai mare grijă, oricât de neînsemnate le-ar fi părut. Dar, de fapt, fiecare cântărea sarcinile primite și le punea alături de ale altora, pizmuindu-i. Jahan, căruia nu i se dăduseră niciodată astfel de sarcini, fusese scutit de întrecere.

Asta se schimbă însă într-o joi după-amiază. Vrând parcă să recâștige timpul pierdut, Sinan îi dădu nu una, ci două sarcini. Mai întâi, trebuia să treacă pe la niște negustori de ouă de struț să-i înștiințeze că Sinan urma să aibă nevoie curând de marfa lor. Apoi, trebuia să treacă pe la o prăvălie cu cărți ca să cumpere o carte. Sinan nu-i spusese ce carte. Doar că o să-și dea el seama când o să ajungă acolo. Lucrul ăsta din urmă i se păru ciudat lui Jahan, însă nu-l încurcă. Joacă de copii, își zise pe când se pregătea să plece de pe șantier. Își pusese în cap să-și ducă sarcinile la îndeplinire atât de repede și de fără cusur, încât meșterul să fie nevoit să-i încredințeze îndatoriri mai serioase data viitoare.

— Ei, ce sarcină ai primit? auzi o voce din spate.

Când se întoarse, văzu că ceilalți ucenici se uitau la el.

— A, nimic grozav. Ouă de struț și o carte.

— O carte? repetă Nikola. De la prăvălia de cărți din Pera?

Când Jahan dădu din cap, chipurile li se înnegurară.

David zise:

— Halal ție, băiete! Meșterul îi trimite numai pe cei pe care-i are la inimă la țapul ăla bătrân.

Oricât de încântat ar fi fost să audă lucrul ăsta, Jahan simți că-l trece un fior de neliniște.

— Nu te umili dinaintea lui, îi zise Nikola. Arată-i cât de multe știi. O să-i placă.

Yusuf zâmbi a încuviințare.

— Nu uita să strigi. Simeon e fudul de urechi, adăugă Davud.

Jahan le mulțumi pentru sfaturi. Cu toate că nu-i plăcea deloc să-l lase pe Chota în grija altora, nu avu încotro. Puțin înainte de amiază, porni la drum călare pe un cal – un animal leneș, nepăsător – și cu o pungă cu bani pe care i-o dăduse meșterul. Trecând pe lângă câmpuri bogate și cimitire mărginite de chiparoși, se îndreptară spre Unkapani. Acolo, deși drumul era mai lung, Jahan o luă pe chei. Îi plăcea să se plimbe pe lângă mare ori de câte ori avea prilejul, ca pentru a se încredința că, dacă lucrurile deveneau prea negre, putea să sară pe puntea unei corăbii și să se întoarcă la casa despre care, în adâncul inimii, credea că-l mai așteaptă.

Portul era plin de zgomote și de mirosuri. Freamătul valurilor, țipetele pescărușilor, poruncile lătrate ce se amestecau cu zăngănit de lanțuri și șfichiuituri de bici. În aer pluteau mirosul algelor și duhoarea de sudoare și scârnă răspândită de sutele de trupuri ce-și târau picioarele în același ritm – prinși după ultima bătălie pe apă. Copii, vârstnici, femei și bărbați – oameni care doar cu câteva săptămâni în urmă aveau încă nume și familii. Cu cătușe la glezne, privind în jur fără să vadă, erau și nu erau acolo. Jahan sări jos de pe cal și se alătură mulțimii de gură-cască ce se uita la acest mohorât alai.

Toți erau acoperiți, din cap până-n picioare, de funingine. Unii purtau veșminte ce fuseseră odată îngrijite și pe care le potriviseră astfel încât să-și păstreze un oarecare aer de demnitate. Aceștia, își dădu Jahan cu presupusul, trebuie să fie nobili. Ceilalți erau îmbrăcați în zdrențe, unele pe care milogii din Eyüp le-ar fi disprețuit. Oricine-ar fi fost în viața

de dinainte acum erau siliți să se supună biciului, care lovea la întâmplare, nu atât ca să-i facă să iuțească pasul, cât să-i smulgă din visarea în care poate își găsiseră pentru o clipă alinare.

Jahan se urcă din nou pe cal și porni spre bazar. Vorbi cu mai mulți negustori care vindeau, printre altele, ouă de struț. Îi înștiință că Sinan avea să aibă curând nevoie de marfa lor. Folosea ouăle de struț ca să alunge păianjenii și să-i împiedica să-și țeară pânzele peste tot prin moschei. Dacă făceai câte o gaură la fiecare capăt al oului și îl atârnai de tavan, el răspândea un miros care nu-i supăra pe oameni, însă ținea gâzele departe.

Negustorii îl ascultară. Dar când Jahan îi întrebă dacă marfa avea să fie pregătită într-o lună, nu răspunseră decât *inșallah*. Nelămurit dacă își dusesese la bun sfârșit prima sarcină, Jahan trecu la a doua.

Când ajunse la prăvălia cu cărți, o casă de lemn cu două caturi care cunoscuse și vremuri mai bune, calul părea la fel de bucuros să scape de el pe cât de nerăbdător era el să scape de cal. Amintindu-și sfaturile ucenicilor, bătu tare în ușă. Un bărbat veni să-i deschidă târșându-și picioarele, grozav de mânios.

— Vrei să-mi dărâmi ușa?

— *Selâmun aleyküm*⁴⁹, m-a trimis...

— Ce zbieri așa? Doar nu-s surd, neghiobule!

Nedumerit, Jahan îngăimă:

— Nu, efendi.

— Cine te-a trimis aici? îl întrebă răstit anticarul, însă când auzi numele lui Sinan, chipul i se mai îmblânzi. Intră, atunci.

Înăuntru, mirosul de pâine abia scoasă din cuptor te învăluia ca o pătură. Într-un colț ședea o bătrână uscățivă care stătea gheboșată. Simeon zise:

— E soția mea, Esther. Să n-o tulburăm.

⁴⁹ Formulă de salut traductibilă prin „pacea fie asupra-ți” (în tc., în orig.).

Merseră pe niște coridoare întunecoase, prin care sufla vântul. Casa era întortocheată ca un labirint. Înăuntru erau rafturi încărcate cu cărți legate în piele, tom după tom, cele mai multe cu coperti maronii sau negricioase. Unele fuseseră furate de pirați din insule îndepărtate, din porturi sau de pe corăbiile dușmane. Știind cât de încântat era Simeon de așa ceva, lupii de mare le aduceau cu ei în schimbul unei sume frumușele. Multe fuseseră adunate de prin regatele frâncilor. Printre ele se aflau tratate de medicină scrise de doctori spanioli și tomuri așternute pe hârtie de nobili francezi. Altele fuseseră tipărite la Istanbul sau la Salonic. Evreii sefarzi, cu îngăduința sultanului, își tipăreau și ei cărțile lor. Într-un colț era un compendiu de matematică ce fusese mai demult, află Jahan, al unui cărturar pe nume Molla Lütfi; vânturi și curenți, stele și corpuri cerești erau desenate pe marginile fiecărei pagini. Mai erau și *Libro del caballero Zifar*⁵⁰, sosită de curând din Spania; un teanc de gravuri pe lemn de Antonio Da Sangallo, un tratat numit *Regole generalili di architettura* de un oarecare Sebastiane Serlio, un arhitect bolognez; un manuscris în latină cu margini aurite, *De Architectura*, de Vitruviu. Ultimul, găsit în timpul cuceririi orașului Buda, sfârșise în Istanbul. Un tratat al unui oarecare Leon Batista Alberti, cu titlul *De re aedificatoria*, ceea ce Simeon tălmăci ca *Arta clăditului*. Mai era un tom al unui ins cu nume ciudat – Maimonide. Se chema *Îndrumar pentru cei descumpăniți*, și lui Jahan i se păru foarte potrivit pentru el.

Ajunseră la o odaie mare și întunecoasă din spate. Un dulap cu zeci de sertare și uși meșteșugit sculptate, dar roase de vreme, era așezat drept în mijloc. Simeon îi făcu semn băiatului să se așeze pe singurul scaun din încăpere.

— Ce mai face meșterul Sinan? Nu l-am mai văzut de ceva vreme.

⁵⁰ În traducere *Cartea cavalerului Zifar* – cea mai veche poveste de aventuri în proză din literatura spaniolă, scrisă în jurul anului 1300 de Ferrand Martinez, un canonic din Toledo.

— Îți trimit urările sale de bine, răspunse Jahan. Vrea să cumpăr o carte. Dar nu mi-a zis care.

— Asta-i ușor. Mai întâi, spune-mi cinstit, îți place să înveți?

Jahan îl privi uimit.

— Merg la școala seraiului și...

— Nu te-am întrebat dacă mergi la școală. Te-am întrebat dacă îți place să înveți. Nu tuturor celor care merg la școală le place să învețe.

Amintindu-și sfatul lui Nikola, Jahan hotărî că era vremea să-l înfrunte pe bătrânul acela morocănos.

— Dacă lucrezi toată ziua pe un șantier, înveți vrând-nevrând.

Pe chipul lui Simeon se citi limpede disprețul.

— Sultanul nostru, mila Domnului fie asupra-i, ar trebui să pună un bir pe prostie. Dacă ar strânge o para pentru fiecare prostie rostită, vistieria i-ar fi plină.

Dintr-odată, Jahan se dumiri că ceilalți ucenici îl amăgiseră. Tot ce spunea sau făcea îl supăra și mai tare pe bătrân. Întrebă cu umilință:

— Ceilalți au fost și ei pe-aici, nu-i așa?

— O, da, de multe ori. Ce noroc pe tine să-i fii învățăcel unui meșter ca Sinan. Înțelegei oare cât ești de norocos?

Jahan își feri privirea, simțindu-se vinovat. Ce-ar crede oare bătrânul dacă ar afla că Jahan încerca să fure de pe șantier.

Spuse încet:

— Mă străduiesc, efendi.

— Meșterii sunt grozavi, dar cărțile sunt și mai bune. Cine are o bibliotecă are o mie de învățători. Profetul tău spunea: „Căutați știința, chiar de-ar fi să mergeți până la capătul pământului”. Al meu zicea: „Dumnezeu ne-a creat pentru că voia să se facă cunoscut”. Oamenii neștiutori își închipuie că suntem aici ca să ne luptăm și să ne omorâm în războaie, ca să ne împreunăm și să facem copii. Nuuu, treaba noastră e

să ne sporim cunoașterea. De asta suntem aici. (Simeon tăcu o clipă.) Spune-mi, vorbești cu Dumnezeu?

— Mă rog.

— Nu te-am întrebat dacă te rogi, netotule. Dacă vrei să ajungi arhitect trebuie să vorbești cu cineva mai mare decât tine!

Jahan coborî privirea.

— Nu vreau să-l supăr pe Dumnezeu cu grijile mele. Dar vorbesc cu elefantul. Chota e mai mare și mai înțelept decât mine. E tânăr, însă cred că avea deja o sută de ani când s-a în născut.

Când ridică privirea, Jahan zări în ochii bătrânului ceva care nu era acolo o clipă mai devreme. O urmă de prețuire.

— Pari să ai suflet bun, dar mintea ți-e tulbure. Ești ca o luntre cu doi vâslași ce trag fiecare în altă parte. Asta înseamnă că nu ți-ai găsit încă miezul inimii.

Aducându-și aminte vorbele de zilele trecute ale meșterului Sinan, băiatul se înfioră.

Simeon urmă:

— Ei, ia spune-mi, ce-ți place să clădești mai mult?

— Îmi place să clădesc poduri.

Începu să plouă. Din străfundurile tindei se auzi foșnetul unei pagini întoarse. Oare soția lui Simeon se apucase de citit? Ori mai era altcineva în casă? În clipa aceea, Jahan avu bănuiala că unul dintre ucenici era acolo, ascuns, ascultând. Se uită la anticar de parcă ar fi așteptat să i-o adeverească. Dar bătrânul scotocea printr-un cufăr. În cele din urmă, scoase la iveală un desen.

— Uite. Un pod peste Cornul de Aur. A fost făcut de Leonardo.

Fiindcă auzise deja de el de la meșterul Sinan, Jahan nu zise nimic.

— Sultanul Baiazid îi ceruse ajutorul. Leonardo i-a trimis desenele lui. N-a fost o scrisoare plină de umilință, după părerea mea. I-a spus că putea să ridice podul. Mai mult, că

ar face o grămadă de alte lucruri în orașul nostru. Un pod mișcător peste Bosfor.

Simeon deschise alt cuțar. Înăuntru erau desene de Michelangelo, zicea el, cele mai multe de cupole – a Panteonului, a catedralei din Florența și a Hagiei Sofia.

— Michelangelo își pusese în cap să vină aici. Așa spunea în scrisori.

— Dumneata îi scriai?

— Cu mult timp în urmă. Era tânăr pe-atunci. Ca și mine. Voia să lucreze în Levant. L-am încurajat. Sultanul se arăta deschis. Eu le-am fost tălmăci. Eu și călugării franciscani. Dar nu cred că ei erau de prea mare ajutor – nu-i au la inimă pe turci. (Simeon căzu pe gânduri.) Urma să ridice un pod peste Cornul de Aur. Ar fi avut și un observator înăuntru. Și o bibliotecă. Eu aș fi răspuns de ele.

Jahan desluși dezamăgirea din glasul lui.

— Și ce s-a întâmplat?

— L-au hotărât să n-o facă. I-au spus că mai bine murea de mâna Papei decât să fie răsplătit de sultan. Și gata. Roma-i Roma. Istanbulul e Istanbul. Nimeni nu se mai gândește să înfrățească cele două orașe. (Simeon oftă istovit.) Dar ne urmăresc.

— Cine, efendi?

— Ochii Romei. Sunt ațintiți asupra meșterului tău.

Jahan simți că-l strânge în spate. Se gândi la schelele prăbușite și la funiile tăiate. Se gândi la marmura care se pierduse pentru totdeauna... Oare îndărătul tuturor acestor fapte se afla o putere ascunsă? Ochii Romei? Se liniști. Mîntea i-o luase iarăși razna.

Între timp, bătrânul se dusese până la un raft și trăsese afară un tom cu gravuri.

— E al tău. Spune-i meșterului Sinan că asta-i cartea pe care am ales-o pentru tine.

Fără să arunce măcar o privire la copertă, Jahan deschise băierile pungii, însă anticarul nu vru să primească nicio para.

— Ține-ți banii, tinere. Învață italiana. Dacă-ți plac podurile ar trebui să fii în stare să vorbești felurite limbi.

Îndesând cartea la subraț, fără să găsească vorbele nimerite pentru a-i mulțumi, Jahan ieși pe ușă.

Calul aștepta. Abia când ajunsese la conacul lui Sinan îi trecu prin minte să-și cerceteze darul. Era *La Divina Commedia*. O carte scrisă de un bărbat pe nume Dante.

Când Jahan îi arată cartea, chipul meșterului se luminează de zâmbet.

— Pesemne că i-ai fost pe plac lui Simeon. Ți-a dat cartea pe care o îndrăgește cel mai mult.

— Mi-a spus că ar trebui să învăț italiana.

— Păi... are dreptate.

— Dar cine-o să mă-nvețe?

— Păi, Simeon, bineînțeles. El i-a învățat și pe Davud, și pe Nikola, și pe Yusuf.

Jahan se simți cuprins de ciudă. Până atunci își închipuise că anticarul îl plăcuse mai mult decât pe ceilalți ucenici. Sinan urmă:

— Când stăpânești o limbă, parcă primești cheia unui castel. Ce găsești înăuntru depinde numai de tine.

Ispitit de gândul de-a intra într-un castel ca să culeagă bogățiile dinăuntru, Jahan se luminează la față

— Chiar așa, meștere.

Astfel ajunsese învățăcelul să-și petreacă multe dintre ceasurile tinereții în prăvălia anticarului, care avea să devină încet-încet un rai, un cămin. Între pereții aceia nu se simțea ca un străin. Pierdut printre cărți, izbuti să-și afle calea. Cu cât învăța mai bine italian, cu atât îi venea mai ușor să deprindă latina și franceza. Tot mai priceput la desenat pe zi ce trecea, crescuiute de la învățăcel la ucenic și în cele din urmă i se îngădui să folosească biblioteca lui Sinan. Mai era o bibliotecă și la conacul arhitecților seraiului din Vefa. De-a lungul anilor, Jahan avea s-o cerceteze cu nenumărate prilejuri, însă nimic nu-l încânta mai mult decât să stea în

- ELIF SHAFAK -

casa lui Sinan, înconjurat de mirosul de cerneală, de piele și de pâine abia scoasă din cuptor.

Chota se plimba de colo-colo mugind și fornăind. Mai fusese în starea asta de două ori înainte, dar de fiecare dată mânia venise și trecuse. Acum însă nu trecea nicicum. Nesupus și morocănos, îi speriasse în așa hal pe robi în zilele din urmă, că Jahan fusese silit să-l pună în lanțuri. De dimineață, fiara rupsese lanțurile și se năpustise spre un copac. Din glandele de pe laturile capului îi picura un lichid uleios, cu miros înțepător, despre care Jahan știa că nu poate să însemne decât un singur lucru: elefantul era în călduri.

Să încerce să găsească o femelă pentru Chota în Istanbul era ca și cum ar fi și-ar fi dorit să ningă în miezul verii. Jahan căută peste tot. În zadar. Oriunde s-ar fi dus, oamenii îi trânteau ușa în nas, însă nu înainte să facă haz pe seama lui. Nici măcar Olev, împlânzitorul de lei, nu știa ce să facă de data asta.

Când Mihrimah se ivi în grădină împreună cu doica ei, pe Jahan îl trecură toate sudorile. Rușinea pe care o încerca lămurind-o de ce nu putea să-l vadă pe Chota în starea aceea era așa de mare, încât simțea că se înăbușă.

Ea râse de spaima lui, însă când vorbi, în glasul ei se desluși o urmă de tristețe:

— Elefantul a crescut. Nu mai e un pui drăgălaș. Toți ne pierdem nevinovăția copilăriei în cele din urmă.

Pe Jahan îl năpădi îngrijorarea. Nu izbuti decât să se împotrivească slab.

— Înălțimea Ta, vremea asta vine și trece. Chota e același dintotdeauna. Nu înceta să vii să-l vezi, te rog fierbinte.

Ea întoarse capul, nevrând să-l privească, și acum stătea cu fața spre soare.

— Poți să prinzi vântul, cornacule? Poți să coborî luna de pe cer? Sunt lucruri pe care nu ne stă în putere să le schimbăm. Eu m-am împăcat cu asta și, într-o zi, ai s-o faci și tu.

De parcă ar fi auzit discuția și ar fi vrut să spună și el ceva, Chota se puse pe mugit. Făcu atâta zarvă smucindu-și lanțurile, că Jahan nu avu când să chibzuiască la vorbele lui Mihrimah.

După ce prințesa și doica ei plecară, îi veni în minte un gând. Își aminti de țigani care îi salvaseră din apa înghețată a mării. Nu ziseseră cumva că aveau un elefant? Când le împărtăși nădejtile lui celorlalți îmblânzitori, aceștia clătinară din cap.

— Țigani colindă de colo-colo tot anul. Cum ai să-i găsești?

Până la urmă, îl ajută meșterul Sinan. Marele arhitect nu numai că-și lăsă ucenicul să plece în căutarea lor, ci îi dădu o căruță și un ban de argint, zicându-i cu un zâmbet:

— Du-te și găsește-i elefantului o drăguță, fă-l fericit. Numai Dumnezeu e singur.

Jahan și surugiul ieșiră tăcuți pe Poarta Primăverii, privind cum norii se făceau trandafirii în zare. Le luă ceasuri bune să-i găsească pe țigani. În sfârșit, zăriră în depărtare căruțe, saltele de paie și haine întinse pe tufele dimprejur, presărând priveliștea mohorâtă cu culorile lor țipătoare. Surugiul nu vru să se apropie. Auzise prea multe povești despre acești hoinari și nu avea deloc poftă să întâlnească vreunul.

— Ai grijă, îi zise lui Jahan. Dacă-ți dau ceva de băut, să nu cumva să primești. Să nu pui gura pe nimic. Ține minte, Jahan, djinii și țigani vor să-ți fure sufletul.

Făcându-i cu mâna, Jahan se depărta de căruță și se îndreptă iute spre tabără, căci îi era frică să nu-și piardă de tot curajul dacă mai târzia. Ghetele îi scârțâiau pe când se apropia pe cărare de un cârd de copii desculți, cu mucii la gură. O femeie își alăpta pruncii, fiecare sugând la câte-un sân. Când îl văzu cu ochii ațintiți la pieptul ei, se încruntă. Rușinat, Jahan își feri privirea.

Se apropie de unul dintre băieți.

— Capul șatrei e aici?

Copilul nici nu clipi, astfel încât Jahan se îndoi că-l auzise.

— Ce vrei? întrebă un glas aspru din spate, atât de fără veste, încât Jahan tresări.

Când se întoarse, văzu doi bărbați care-l priveau cu dușmănie.

— Trebuie să vorbesc cu bulibașa... Balaban, răspuse băiatul.

— De unde-l știi?

— Mi-a... mi-a salvat viața odată, izbuti să îngaiame Jahan.

Îl duseră la un cort de un albăstriu atât de îndrăzneț, că până și gaița albastră din aviariu l-ar fi pizmuit. Pe pereți atârnavo covoare cu jivine și flori și unul cu Avraam prinzând un berbec să-l aducă jertfă în locul fiului său. Într-un colț, lângă o vatră ședeau mai mulți bărbați și, în mijlocul lor, nimeni altul decât Balaban.

— Ia te uită cine-a venit! strigă Balaban. Ce cauți aici?

— Am nevoie de ajutor. Elefantul meu și-a ieșit din minți. E în călduri. Mi-aduc aminte că spuneai că aveți o femelă.

Nici n-apucă să-și sfârșească vorba, că Balaban îl apucă de haină, trase hangerul de la brâu și i-l lipi de gât.

— Ticălosule! Nemernicule! Ai îndrăzneala să mă rogi să fiu codoșul tău? Vrei să-ți vărs sângele aici sau mergem afară?

— Nu, efendi. Am venit cu gânduri bune. Vreau să ajut elefantul, răspuse Jahan cu glas umil.

Balaban îl împinse la o parte.

— Și mie ce-mi iese?

— Dacă femela prinde rod, o să ai doi elefanți. Ai trage folos de pe urma lor.

Balaban chibzui câteva clipe, deloc mulțumit.

— Și mai ce?

Jahan îi arătă banul de argint pe care i-l dăduse Sinan, însă Balaban întrebă iar:

— Și mai ce?

Hotărând să-l ia altfel, Jahan zise:

— Elefantul e al seraiului. Dacă nu mă ajuți, sultanul o să fie furios.

— Sultanul, zici?

Jahan dădu din cap cu putere, sigur că asta avea să-l înduplece.

— Nemernic afurisit! (Balaban lovi cu piciorul o pernă, care zbură de perete, unde se izbi de berbecul lui Avraam și sări înapoi.) Asta-i mărinimia sultanului? O para chioară?

— Te rog. Meșterul Sinan are nevoie de elefant la lucru.

Tăcerea era de neîndurat. După câteva clipe și un schimb de priviri din care Jahan nu izbuti să deslușească nimic, Balaban ridică din umeri.

— Gulbahar e frumoasă ca o floare de lotus. Trebuie să-i câștigi mâna.

— Ce vrei să faci elefantul meu? întrebă Jahan bănuitor.

— Nu elefantul tău. Tu!

Jahan încercă să nu-și trădeze îngrijorarea, însă glasul i se stinse.

— Eu?

Tocmai atunci, femeia care-și alăpta pruncii aduse pe o tavă mai multe pahare cu băutură și o farfurie cu gogoși însirocate.

— Mai întâi, ia o înghițitură. Cine împarte pâinea și sarea cu mine nu mi-e dușman, zise Balaban.

Jahan șovăi o clipă. Apoi aruncă o gogoasă în gură, gustându-i dulceața.

— Acum ia și bea. Nu poți să mergi drept când strada-i strâmbă.

— Să ne moară muierile dacă nu bem paharele astea dintr-o suflare!

La fel ca ei, Jahan dădu pe gât băutura măloasă dintr-o înghițitură. La fel ca ei, trânti paharul pe masa de lemn: la fel ca ei se șterse la gură cu dosul palmei. Deși înțepătoare, arzându-i gâtlejul și măruntaiele, lucru de mirare, băutura îi

plăcu. Pe urmă, țiganii îi spuseră în amănunt, mucaliți, cu o veselie copilărească, ce îi cereau să facă.

— Tu hotărăști! zise Balaban. Dacă te prinzi sau nu.

Că era de vină dragostea pentru Chota, ori încăpățânarea lui, ori băutura, Jahan răspunse după câteva clipe:

— Fie, mă învoiesc.

Bărbații ieșiră, lăsându-l cu femeile. Lipsite de orice rușine și cuviință, ele îl ajutară să se îmbrace în haine de chiocec⁵¹. Șalvari purpurii și un soi de vestă brodată care-i lăsa pântecul descoperit. Îi acoperiră fața cu o pulbere albă ce mirosea a orez. Îl dădură cu kohol pe la ochi și îi înroșiră obrazii și buzele cu cârmâz, o unsoare făcută din gândaci striviți, ori așa i se spuse. Îi pictară degetele cu henna și îl stropiră cu apă de trandafiri pe gât. Iar pe creștet îi puseră o coadă de cal, așa încât avea cel mai ciudat păr.

Balaban și oamenii lui se întoarseră, însoțiți de lăutari, care se dovedii, nu erau în stare să cânte măcar o singură melodie fără să chicotească. Își zdrăngăniră instrumentele, suflară de câteva ori din corn, după care unul izbucni în râs, iar ceilalți i se alăturară plini de veselie. Jahan dansa însă mai departe, dacă mișcările lui stângace semănau măcar a dans. Țiganii îl priveau bând și râzând pe înfundate, încântați. Când unul dintre bărbați încercă să-l îmbrățișeze pe Jahan cu gânduri deloc curate, Balaban îl lovi în cap cu o lingură de lemn și strigă:

— Poartă-te frumos!

De-aici înainte, Jahan dansă cu mai multă inimă, încrezător că, dacă el își ținea partea lui de învoială, avea să și-o țină și ei pe-a lor. Câteva ceasuri mai târziu, când ieși din cort îmbrăcat în vechile lui haine, deși pictat cu henna pe mâini și cu kohol pe la ochi, surugiul nu se zărea pe nicăieri. Însă lui Jahan nu-i păsa. Nu trebuia să se întoarcă pe jos înapoi. Avea o femelă de elefant care să-l poarte în spinare.

⁵¹ Dansator.

Patru zile mai târziu, Jahan le-o înapoie pe Gulbahar țiganilor. Îi luă o după-amiază întregă să găsească șatra, fiindcă se mutase iar. Bătrânele strânse într-un colț îl întâmpinără rânjind, însă băiatul se prefăcu că nu bagă de seamă.

— S-a întors dansatoru', strigă un băiețuș.

Un chicotit se auzi din spatele lui. Era al lui Balaban.

— Halal ție! zise capul șatrei. Elefantul tău nu mai e fecior!

— Gulbahar l-a făcut pe Chota cel mai fericit elefant de pe fața pământului, răspunse Jahan cu un zâmbet sfios. După care adăugă, dându-și seama abia atunci: M-ai salvat iar, Balaban.

În fiecare miercuri, meșterul Sinan își strângea ucenicii la el acasă și le dădea de desenat o clădire – un apeduct, o *madrasa*, un hamam sau un *bedestan*⁵². Tinerii luau sarcinile acestea foarte în serios, văzând în ele un prilej nu doar să-și arate măiestria, ci și să-și întrecă potrivnicii. Uneori, sarcina era cât se poate de simplă, de pildă, să deseneze o colibă cu o singură încăpere. Alteori, li se cerea un lucru mult mai greu: cum să scazi numărul coloanelor unui conac fără să-i slăbești trăinicia; cum să folosească cât mai bine mortarul care, cu toate că lega cum trebuie cărămizile între ele, se crăpa tot îndată ce se usca pe de-a-ntregul; unde să îmbini o împletitură de canale pentru apă pe și sub pământ. Aceste sarcini trebuiau să le ducă singuri la bun sfârșit. Li se dădea voie să-și împărtășească amănuntele ce țineau de tehnică, dar cu niciun chip nu puteau să vadă desenele făcute de ceilalți.

— Munca de arhitect se face împreună, zicea Sinan. Ucenicia se face de unul singur.

— De ce nu ne lași să ne uităm la desenele celorlalți, îl întrebă Jahan o dată.

— Pentru că o să le comparați. Dacă vă credeți mai buni decât ceilalți, o să fiți otrăviți de mândria nemăsurată. Dacă vă credeți mai slabi, o să fiți otrăviți de pizmă. Oricum ai întoarce-o, e otravă.

Într-o astfel de după-amiază, isprăviseră de desenat o mânăstire pentru derviși când un rob îi înștiința că meșterul îi așteaptă în bibliotecă. Puseră toți cărbunele deoparte și ieșiră din încăpere fără un cuvânt, arzând de nerăbdare. La catul de sus, îl găsiră pe meșter șezând, cu suluri desfăcute împrăștiate la dreapta și la stânga. În mijlocul încăperii, pe o masă de stejar, era o clădire mică de lemn.

— Veniți! zise Sinan.

⁵² Piață acoperită ce adăpostește prăvăliile negustorilor de mărunțișuri și ale artizanilor (în tc., în orig.).

Sfioși și stângaci, cei patru se apropiară poticnindu-se.

— Știți ce clădire e asta? întrebă Sinan.

Davud, cercetând-o încruntat, răspunse:

— E un templu păgân.

— Cupola e minunată, zise Nikola.

— Unde-i locul ăsta? întrebă Jahan.

— În Roma, răspunse Sinan fluturând dintr-o mână de parcă Roma ar fi fost dincolo de fereastră.

Le spuse că se numea San Pietro și, când avea să fie gata, urma să aibă cea mai mare cupolă din întreaga creștinătate. Lucraseră la ea mai mulți arhitecți, unii vrând să dărâme vechea bazilică și să ridice alta nouă, iar alții s-o refacă. Ultimul dintre ei, Sangallo, se stinsese din viață. Ridicarea clădirii, la porunca Papei, îi fusese încredințată lui Michelangelo. Recunoscând numele pe care îl pomenise anticarul, Jahan ciuli urechile.

Sinan zise că Michelangelo, care nu mai era nici el tânăr, avea două alegeri. Putea fie să nu țină seama de desenele făcute înainte, fie să clădească după ele. Hotărârea luată avea să-i dovedească nu numai măiestria, ci și tăria firii. Sinan vorbea cu așa o înflăcărare, că ucenicii îi simțiră și ei fiorul. Un gând le stăruia totuși într-un ungher al minții: de ce le spunea meșterul toate acestea?

Citind dintr-o privire ce se petrecea în mintea lor, Sinan urmă:

— Aș vrea să vă uitați cu luare-aminte la San Pietro. Să-i i cercetați planul. Să asemănați ce-au făcut ei acolo cu ce facem noi aici. Dacă vreți să fiți cei mai buni la meșteșugul vostru, trebuie să cercetați înfăptuirile altora.

Le luă o clipă să-i înțeleagă vorbele pe deplin.

— Vrei... vrei să călătorim în ținuturile frâncilor? se bălbâi Davud. Să cercetăm bisericile lor?

— Urmăm sfatul Profetului: căutăm știința, fie că-i aproape sau departe.

Sinan le mărturisi că el învățase multe din călătoriile lui în ținuturile frâncilor, în Balcani, în Anatolia, Siria, Egipt, Irak și la răsărit de Caucaz.

— Pietrele rămân întotdeauna nemișcate. Învățăcelul – niciodată.

— Dar, meștere, n-ar trebui să-i învățăm noi pe ei? Întrebă Davud. Sunt creștini. De ce să învățăm noi căile lor?

— Orice meșter bun poate să te învețe ceva, de oriunde ar fi. Artiștii și meșterii au aceeași credință.

Și, zicând acestea, Sinan scoase la iveală două cutii îmbrăcate în catifea: una subțire și lunguiață, iar cealaltă rotundă și umflată. Cea dintâi avea înăuntru un ac mare de argint, iar cea de-a doua – o sticlă scobită cam cât un măr copt.

— Ce-i asta? întrebă Nikola în șoaptă, de parcă s-ar fi zgâit la cine știe ce unealtă vrăjitoarească.

— E o prismă, îl lămuri Sinan. O folosim ca să vedem cum călătoresc razele soarelui înăuntru clădirilor. Ar trebui să meargă de minune într-o bazilică.

— Și ăsta? întrebă Jahan ținând acul în palmă ca pe-un pui de pasăre.

— Țsta e pentru sunet. Intrați în clădiri când sunt puțini oameni înăuntru. Țineți acul în dreptul capului, apoi lăsați-l să cadă. Sunetul se stinge numaidecât? Sau ajunge până în cele mai îndepărtate unghere? Ei, atunci întrebați-vă cum a izbutit arhitectul să înfăptuiască așa ceva. Poți face sunetul să curgă precum apa, înainte și-napoi, într-un val blând? În bazilică lucrul ăsta se înfăptuiește prin crearea unei galerii a șoaptelor. Mergeți și ascultați: veți auzi cum răsună cel mai mic zgomot.

Sinan vorbea repede, ca o ploaie cu grindină răpăitoare. Nu-l mai văzuseră niciodată astfel: cu ochii sclipind, pe chipul strălucitor. Le spuse că erau trei fântâni de înțelepciune din care ar trebui să bea orice meșter: cărțile, munca și drumurile. Cititul, strădania și călătoriile. Apoi urmă:

— Din păcate, nu vă pot trimite pe toți în călătorie. Avem mult de lucru. Rămâne să hotărâți între voi cine să meargă. E o călătorie de vreo cinci săptămâni. Nikola, Davud, Yusuf și Jahan își aruncară priviri furișe, încordându-și spinarea. Dorința de a-l mișca adânc pe meșter dovedindu-se neînfricați se lupta în inimile lor cu năzuința de-a rămâne acasă, unde totul le era cunoscut. Yusuf se hotărî cel dintâi și făcu un pas înainte, clătînând din cap. Nu voia să meargă. Jahan nu se miră cătuși de puțin. Ca un mic astru ce se rotea în jurul unuia mai mare, Yusuf râvnea mereu să-i fie în preajmă meșterului.

— Dar voi, ceilalți? întrebă Sinan.

— Nici eu nu pot să merg, răspunse Jahan. Cine-ar mai avea grijă de elefant?

Nu spunea tocmai adevărul. Alt împlânzitor l-ar fi putut înlocui cu ușurință dacă meșterul ar fi vorbit cu dregătorii seraiului. Însă Chota era doar una dintre grijile sale. Voia să rămână alături de Mihrimah. În ultima vreme venise adesea la menajerie, cu o neliniște ciudată în privire, de parcă ar fi avut ceva să-i spună, însă n-ar fi fost în stare.

— Părinții mei sunt tare bătrâni, zise Nikola. Mi-e greu să-i las singuri atâta timp.

Toate capetele se întoarseră spre Davud, care răspunse oftând:

— Eu aș putea să mă duc, meștere.

Sinan dădu din cap în semn de încuviințare și urmă, fără să vorbească cu cineva anume:

— Dacă vreunul dintre voi se răzgândește, înștiințați-mă în câteva zile.

A doua zi după-amiază, Mihrimah nu veni să vadă elefantul. Nici în după-amiaza următoare. În locul ei se ivi Hesna Khatun, aducându-i vești din harem.

— N-o mai aștepta, îi zise. Prințesa ta se mărită.

— Ce tot spui, *dada*?

Întreg trupul doicii fu scuturat de o criză de astm. Femeia scoase o punguță și trase adânc pe nări aromele dinăuntru. Un miros înțepător de ierburi de leac rămase să plutească în aer.

— Nu-mi spune așa. Numai ea are voie.

— Povestește-mi tot în amănunt, o rugă Jahan fără să se sinchisească de rânduială.

Doica făcu întocmai. Mihrimah fusese dată de nevastă lui Rüstem Pașa, un bărbat peste care trecuseră patruzeci de ierni, cu o ambiție nemăsurată. Nimeni nu-l avea la inimă, în afară de sultană, iar asta era de-ajuns.

După ce femeia plecă, Jahan lucră la un desen nou, mătură podelele grajdului, spălă ieslea, lustrui armura elefantului, îi unse pielea cu untdelemn, rupse desenul la care lucra și începu altul, unse balamalele de la toate ușile, se apucă de alt desen, pe care îl rupse numaidecât, și... uită să-i dea de mâncare lui Chota.

Bârfele despre nuntă făcură toată seara înconjurul menajeriei. La miezul nopții, Jahan nu mai putu îndura și se strecură afară. Măinile și picioarele îi zvâcneau de oboseală, iar pieptul – de o durere pe care nu o mai încercase înainte. Merse până la zidurile ce despărțeau menajeria de curtea interioară și, când ajunse acolo, neștiind ce să mai facă, se întoarse înapoi. Se opri dinaintea tufei de liliac sub care stătuse ea în vreme ce îi istorisea povestea nașterii lui Chota și a călătoriei lor din Hindustan până la Istanbul.

Tufa lucea în noapte, de parcă ar fi fost o poartă spre o lume mai bună. Își lipi urechea de trunchiul ei subțire, străduindu-se să audă ce îi șoptea pământul. Tăcere, nimic altceva. Doar tăcere încăpățanată, ca o crustă. Începu să bată vântul și se făcu răcoare. O păclă de tristețe învălu seraiul. Jahan rămase așezat sub tufa de liliac, așteptând să-l prindă frigul, să-i amorțească simțurile. În zadar. Încă simțea. Încă suferea.

A doua zi dimineață, îi trimise un răvaș meșterului Sinan. Unul scurt:

Preacinstite meștere,

*Dacă mai vrei să plec în călătorie, îl însoțesc bucuros pe
Davud la Roma.*

*Al tău supus ucenic,
Jahan*

Roma, orașul unde amintirile erau dăltuite în marmură. În ziua când ajunseră ploua – o burniță ușoară ca o mângâiere. Domolind pașii cailor, rătăciră fără țintă o vreme. Fiecare față le era necunoscută, fiecare stradă, mai întortocheată decât cea de dinainte. Din când în când treceau pe vreun pod sau pe sub vreo arcadă – rotundă ori frântă – sau printr-o piață forfotind de negustori de mărunțișuri și de mușteriii lor. Jahan n-ar fi putut spune la ce se așteptase, dar orașul era mai întins și mai plin de viață decât oricare altul pe care-l văzuse. Încordați și deloc în largul lor, el și Davud își croiră drum prin mulțime. Când ajunseră la ruinele unui for din vechime, se opriră și priviră înfiorați. Văzură călugări în rase negre, mercenari mergând perechi, milogi ce semănau ca picăturile de apă cu cei din Istanbul. Femeile purtau colane cu sticlute de parfum atârinate la gât și nu se sinchiseau să-și acopere nici părul, nici pieptul. Davud roșea până în vârful urechilor de fiecare dată când întâlneau vreo doamnă de neam însoțită de slujnicele ei. Însă Jahan le cerceta pe furiș. Pe la jumătatea după-amiezii, ajunseră în locul unde le scrisese Simeon, anticarul, pe un petic de hârtie, să tragă. Îl găsiră destul de ușor, după ce întrebară vreo câțiva trecători, care îi îndreptară, deși cu o privire aspră, spre mahalaua evreiască.

Prăvălia lui Leon Buendia din Roma semăna izbitor cu cea a lui Simeon Buendia din Istanbul. Casa de aici se afla și ea pe o stradă pietruită și plină de zarvă. Avea o ușă de lemn veche, spălăcită și, îndărătul ei, încăperi după încăperi ticsite cu cărți și manuscrise. Și aici locuia un bătrân cu urechi clăpăuge și sprâncene stufoase, poate nu la fel de ursuz ca frate-său.

— Simeon îți trimite urările sale de bine, zise Jahan în italiană, după ce fură poftiți înăuntru, așezați la masă și îmbiați cu o pastă de migdale dulceagă.

— Cum o mai duce fratele meu mai mic?

— Muncește, citește, bombăne, răspunse Jahan. Leon zâmbi.

— A fost întotdeauna un morocănos.

— Vrea să te muți la Istanbul, îl înștiința Jahan.

— Crede că e mai bine acolo. Iar eu aș vrea să se mute el aici. Suntem muritori. Hotărârile sunt oile, obiceiurile – păstorii.

Jahan chibzuia încă la asta când Davud spuse:

— Am vrea să-l vedem pe Michelangelo.

Anticarul clătină din cap.

— Am mare respect pentru meșterul vostru, totuși trebuie să înțelegeți că nu-i un lucru ușor. Il Divino nu primește pe nimeni. După doi ani, jelește încă.

— Ah! Cine i-a murit? întrebă Jahan.

— Mai întâi, fratele. Pe urmă, ucenicul cel mai îndrăgit. Asta l-a dărâmat.

Jahan nu se putu opri să se întrebe cât ar fi jelit meșterul Sinan dacă lor li s-ar fi întâmplat ceva. Între timp, anticarul le spuse că ucenicul, pe nume Urbino, lucrase împreună cu Michelangelo de când împlinise paisprezece primăveri. Vreme de douăzeci și șase de ani, cei doi fuseseră nedespărțiți. Atâta îl îndrăgise meșterul pe ucenicul lui înzestrat, că în ultimele luni ale bolii sale nu lăsa pe nimeni să vadă de el, îngrijindu-l zi și noapte. După moartea lui Urbino, Michelangelo, care fusese întotdeauna un om arțăgos, devenise grozav de supărăcios, îi sărea țandăra din nimica toată.

— Il Divino nu are la inimă oamenii. Iar pe cei câțiva pe care-i are, îi iubește prea mult.

Jahan ridică din sprâncene. Meșterul lor nu era deloc așa. Sinan nici nu ura oamenii, nici nu-i ocolea. Chibzuit și cuviincios se purta binevoitor cu toți. Însă poate că între a privi cu îngăduință pe toată lumea și a nu se omorî prea tare după nimeni nu era decât un pas. Și-atunci, n-ar fi mai bine să-ți faci ucenicia pe lângă un meșter care se poartă urât cu

toată lumea în afară de tine decât pe lângă un meșter care se poartă binevoitor cu toată lumea, dar și cu *tine*?

Leon urmă:

— Acum, sigur, nici oamenii nu-l au la inimă pe Il Divino.

— Are dușmani? întrebă Davud.

— O, și-ncă mulți. Unii îl ridică-n slăvi și alții nu-l pot suferi. Nici măcar Dumnezeu nu știe care tabără e mai numeroasă.

Leon le spuse că Il Divino avea deja o grămadă de rivali de când luase asupra-i, împotriva voinței lui, sarcina de a ridica bazilica San Pietro. De atunci, numărul admiratorilor și dușmanilor lui sporise aproape îndoit. Deși folosise în mare planurile lui Bramante, și-a defăimat fățiș înaintașul, lucru care nu i-a făcut pe dușmanii lui să-l îndrăgească.

— A zis că planul lui Sangallo era prost făcut, sărac în lumină. Că era mult mai potrivit pentru o pășune.

— Pășune? se miră Jahan.

— Pentru păscut. A zis că planul lui Sangallo era pentru boi proști și pentru oi care n-aveau habar de artă. Asta nu le-a picat deloc bine celor care îndrăgeau lucrările lui Sangallo.

Jahan oftă. Nici în privința asta meșterul lui nu era deloc așa. Nu și l-ar fi putut închipui în ruptul capului pe Sinan acoperindu-l de dispreț pe vreun alt arhitect, viu sau mort. Spune cu prudență:

— Am auzit că Papa îl sprijină pe Michelangelo.

— Adevărat. Dacă n-ar fi Sfinția Sa, lumea l-ar face bucăți, răspunse Leon, mutându-și scaunul și acoperind o clipă lumina lumânării. Chiar când chipul i se cufunda în umbră, adăugă: Meșterul vostru trebuie să aibă și el dușmani.

Davud și Jahan se uitară unul la altul. Era ciudat să spună așa ceva, însă cât se poate de adevărat.

— Are, răspunse Davud, încuviințând abia văzut din cap.

Leon le spuse că în fruntea dușmanilor lui Michelangelo se afla un om pe nume Nanni di Baccio Bigio, arhitect și sculptor.

— Ciudat, nu-i așa? Cu cât un om pare să-ți fie mai apropiat, cu atât se poate mai tare să-ți devină dușman.

Nici nu-și isprăvi bine vorbele, că fața i se schimonosi, de parcă și-ar fi dat seama că spusese prea multe. Se foi în scaun.

Privindu-l, Jahan zise:

— V-am obosit. Ar fi bine să plecăm de-acum.

— Mi-ar fi plăcut să vă găzduiesc, numai că..., zise Leon trăgând aer în piept.

Cei din mahalaua evreiască aveau o opreliște, îi lămurii el. După ce se încuiau porțile, nu mai putea intra nimeni. Dacă aveau oaspeți, trebuiau să înștiințeze cărmuirea. Fiindcă nu voiau să-l împovăreze pe bătrân rămânând acolo, îl rugară să-i îndrume către un loc unde ar fi fost mai nimerit să tragă. Leon își chemă sluga, un băiat de vreo opt ani, și îl rugă să-i ducă pe turci la un han unde, le zise el, aveau să fie printre artiști.

Așadar, ieșiră din nou în stradă, ținându-și caii de dârlogi pe când mergeau în urma băiatului. Trecură pe lângă case fastuoase, cu geamuri la ferestre. Străbătură piețe unde văzură purcei rumenindu-se la frigare. Jahan avea bănuiala că băiatul n-o lua deloc pe scurtături. Nu pentru că voia să le arate lor orașul, ci pentru că voia să-i arate pe ei orașului. Așa erau de bătători la ochi în veșmintele lor. O dată, când se întoarse să schimbe o vorbă cu Davud, ceva, un lucru nedeslușit, mai curând simțit decât zărit, îl făcu să înghețe pe loc. Se temu că erau urmăriți. Se uită în dreapta și-n stânga, cu îndoială. În sfârșit, ajunseră la o casă cu un cat ce trăsnea a cărnați și sudoare. Împărțeau camera și oala de noapte cu alți trei inși – un pictor, un student la anatomie și un cartofor.

A doua zi dimineață, înainte de toate, se duseră la casa lui Il Divino. Nu le luă mult s-o găsească. Până și copiii știau unde locuia meșterul. Să-i treacă pragul se dovedi însă peste putință. Se înfățișară dinaintea ajutorului său, îl lămuriră că

fuseseră trimiși de marele arhitect al seraiului otoman. Însă li se răspunse, cuviincios, dar hotărât, că Michelangelo nu voia să vadă pe nimeni.

— Cine se crede? strigă Davud când ajunseră destul de departe ca ajutorul să nu-i mai audă. Ne tratează cu dispreț.

— Ai auzit ce spune toată lumea: omul nu vrea să-l primească nici măcar pe Papă.

Davud țățâi din buze.

— Îți spun eu, necredincioșii ăștia au nevoie de-o lecție. Nu se poate să se poarte așa cu noi.

În zilele următoare, vizitară biserici, așa cum îi rugase Sinan. Varul din Roma avea o culoare caldă, cu toate că era mai prost. Oamenii de prin partea locului îl amestecau cu o pulbere maronie numită *pozzolana*, ca să facă mortar. Când se usca, devenea fin și prăfos și îl foloseau din plin la clădit, însă cu timpul se acoperea de o mucezeală urâtă. Jahan și Davud făceau însemnări și desene la fiecare clădire. De multe ori rătăceau printr-un labirint de străduțe, doar ca să se pomenească îndată uitându-se uimiți la vreo biserică. Totuși bazilica San Pietro îi lăsă fără grai. Un altar rotund în lumina rece a dimineții, încețoșată și ispititoare precum rămășițele unui vis ce alunecă încet mai departe. Mai era mult până să fie isprăvită, dar, cercetând orice model care le căzuse în mâini, puteau să-și dea seama cât de mare și de semeță avea să fie – temelia, baldachinul, bolta și cupola. Mirosul ei de piatră, nisip și lemn abia tăiat avea să le intre în haine și să-i însoțească peste tot.

Jahan se gândi că oamenii ridicau două feluri de temple: cele care năzuiau să atingă cerul și cele care voiau să aducă cerul mai aproape de pământ. Dar erau și clădiri de un al treilea fel: cele care făceau și una, și alta. Așa era San Pietro. Pe când stătea și privea bazilica, întregind-o cu ochii minții, simți dintr-odată că și acolo se afla Miezul Universului.

Muncitorii așteptau o încărcătură care întârziase din pricina vremii urâte de la miazăzi. Era un noroc pentru ucenicii lui Sinan, căci puteau să se plimbe prin preajmă

fără să atragă prea multe priviri. Stând pe un deal din apropiere, izbutiră să facă zeci de desene. Partea de jos a zidurilor corului, pilaștrii uriași, coloanele transeptului, fiecare un imn închinat desăvârșirii.

Zi de zi, fără să se abată de la drumul lor, se duceau să-l vadă pe Michelangelo, doar ca să fie opriți înainte să-i treacă pragul casei. Același ucenic – pictor și nobil de cine știe ce rang – păzea intrarea, hotărât să nu lase pe nimeni înăuntru. Se numea Ascanio. Jahan nu mai văzuse până atunci vreun ucenic care să-și ocrotească meșterul cu atâta strășnicie.

— Il Divino nu e din lumea asta, zise Ascanio privindu-i pătrunzător. (Îi lămuri că meșterul lui împingea mâncarea deoparte cu dispreț, trăind numai cu fărâme de pâine.) Dacă i-ai turna în cap toți scuzii din Roma, tot în sărăcie ar trăi.

— De ce să trăiască în sărăcie în mijlocul atâtor bogății? se miră Davud.

— Păi, pentru că nu-i pasă de nimicurile lumești.

Davud părea hotărât să-l scoată din răbdări pe Ascanio.

— E-adevărat că doarme încălțat și că nu face baie niciodată?

Ascanio se făcu stacojiu la față.

— Nu da crezare la tot ce-auzi. Orașul e un loc plin de cruzime. (Le spuse că prietenii lui Michelangelo din Florența îl chemaseră înapoi, dar el nu părăsise Roma, din dragoste pentru arta lui și fiindcă era un om de cuvânt.) Și-l prețuiește cineva pentru asta? Nu-i arată nicio fărâmə de recunoștință! Cu cât le dai mai mult, cu-atât mai mult cer. Știți ce zice meșterul meu?

— Ce? întrebă Jahan numaidecât.

— Că lăcomia adoarme recunoștința.

Ce nu le spuse Ascanio era cum se perpeleau locuitorii orașului la gândul că Michelangelo avea să moară înainte să isprăvească bazilica San Pietro. La bătrânețe devenise posac, trupul i se șubreziise, însă mintea îi rămăsese ascuțită ca briciul. Suferea de o grămadă de alte lucruri – flatulență, dureri de burtă și pietre la rinichi așa de mari, că uneori abia

putea să se ușureze. Jahan se întrebă dacă și meșterul lui se temea de moarte. Unui om atât de harnic și de devotat meșteșugului său precum Sinan s-ar putea să-i vină greu să se recunoască muritor. Ridicase clădiri care aveau să dăinuie multă vreme, pe când vremelnicia ființei sale îi apăsa tot mai tare inima, cu fiecare zi. Era un gând care veni și trecu la fel de iute, însă de care să-și amintească mulți ani mai târziu.

Într-o zi, pe la amiază, după altă încercare neizbutită de a-l vedea pe Il Divino, intrară într-o ospătărie care mirosea de-ți muta nasul a fum și a untură.

Cerură plăcintă de țipar, prepeliță rumenită și un soi de alviță care se chema *torrone*. Atunci băgă de seamă Jahan că un străin nu-i scăpa din priviri, cu pălăria trasă aproape pe ochi, cu chipul pe jumătate ascuns.

— Nu te uita într-acolo. Cineva ne urmărește.

— Cine? întrebă Davud, întorcându-se pe dată.

Bărbatul sări în picioare, împinse masa în lături și se năpusti afară de parcă ar fi fost muncit de draci. Ucenicii lui Sinan schimbară o privire nedumerită. Davud zise ridicând din umeri:

— Trebuie să fi fost vreun pungaș. Știe că suntem străini – pesemne voia să ne prade.

În cea de-a zecea zi, trecură pentru ultima oară pe la Michelangelo. Ascanio plecase cu treburi și încă nu se întorsese. În locul lui rămăsese alt ucenic, unul mai tânăr și, pare-se, mai binevoitor. I se înfățișară ca și când atunci ar fi sosit și îl rugară pe ucenic să-l înștiințeze pe meșter că se aflau acolo. Spre uimirea lor, flăcăul dădu din cap cu bunăvoință și se făcu nevăzut pe o ușă. După câțva timp, se întoarse și le zise că Michelangelo se învoia să-i primească. Se ținură după el, străduindu-se să nu-și trădeze uluiala. Lui Jahan îi trecu prin minte că se putea ca Ascanio să nu-l fi întrebat niciodată pe Michelangelo dacă ar vrea sau nu să-i vadă, încredințat că Il Divino nu voia să fie tulburat. Ucenicii

care-și priveau meșterii ca pe niște tați înclinau să fie prea ocrotitori, hotărî el.

Fură duși într-o încăpere mare, prin care erau împrăștiate grămezi de culori, găleți, dălți, ciocane, hârtii făcute sul, cărți și haine. Cele mai multe dintre ferestre erau acoperite cu perdele grele, deschise la culoare, ca să țină departe zgomotele străzii, dând întregului loc un aer nepământesc. În mijlocul talmeș-balmeș stătea un bătrân aspru și slab, care lucra la o sculptură – un cap și un tors de bărbat – în lumina răspândită de lumânările din seu de oaie. Avea încă o lumânare prinsă de fâșia de metal pe care o purta în jurul capului. Nu era nici înalt, nici voinic, însă avea umeri lați și brațe vânjoase. Pe chipul pământiu, grav, ochii îi erau mici și negri. Avea nasul lătăreț, iar barba, înspicată cu fire albe, nu i se păru cine știe ce lui Jahan. Mai degrabă mâinile lui îl atrăgeau – lungi, cu degete osoase, îngălbenite la vârfuri și unghii ciobite, roase, pline de praf și murdărie.

— Mulțumim că ne-ați primit, zise Jahan făcând o plecăciune.

Fără să se întoarcă, Il Divino spuse:

— Am primit odată un răvaș de la sultanul vostru.

— Pesemne de la răposatul sultan Baiazid, se încumetă Davud.

Fără să-i ia în seamă vorbele, Michelangelo urmă:

— Voi nu faceți statui. N-o să pricep în ruptul capului cum puteți spune că să sculptezi înseamnă să te închini la idoli. Totuși, sultanul vostru a fost mărinimos. Eram dornic să vin să lucrez acolo. Dar pentru mine ar fi fost *grandissima vergogna*⁵³. N-a fost să fie.

Cu glas gros și răgușit, ca un om obișnuit să trăiască în mintea lui, vorbea așa de repede, că lui Davud și lui Jahan, cu bruma lor de italiană, le era greu să-l urmărească. Îi întrebă:

— Cum o mai duce meșterul vostru?

⁵³ Cea mai mare ocară (în it., în orig.) (n. ed. orig.).

Aducându-și aminte abia acum de ce veniseră să-l vadă din capul locului, îi întinseră răvașul pe care li-l încredințase Sinan. Il Divino își șterse mâinile cu un prosop chiar mai murdar decât ele, apoi rupse pecetea. Când isprăvi de citit răvașul, în privirea lui se ivise ceva care nu era acolo mai devreme – un soi de neastâmpăr.

Davud îi spuse că ar fi bucuroși să-i ducă meșterului lor orice mesaj pe care ar dori să i-l trimită. Michelangelo dădu din cap și se îndreptă cu pași mari spre o masă încărcată cu tot soiul de ciudățenii. Mătură lucrurile de pe ea pe podea și, după ce-și făcu astfel loc, se așeză să încropească o scrisoare, cu fruntea îngândurată.

Neștiind ce să facă între timp și fiindcă nu fuseseră poftiți să șadă, Jahan și Davud se apucară să cerceteze împrejurimile. Pe o masă de lucru se zăreau două modele ale bazilicii San Pietro, unul din lemn și unul din lut. Băgară de seamă că Michelangelo prefăcuse fața clădirii și se descotorosise de portic. Mai schimbase și coloanele ce susțineau cupola. Ferestrele mici dispăruseră, fiind înlocuite cu unele mai mari, prin care pătrundea mai multă lumină.

Un zdrăngănit îi smulse din îndeletnicirea lor. După ce-și isprăviseră răvașul, Michelangelo căutase ceara și, mănios că n-o găsea, împinsese la o parte niște suluri de hârtie, spărgând o carafă.

Se uitară pe sub cărți, prin sertare, pe cufere. Într-un târziu, descoperiră lucrul pierdut sub o pernuță, pe jumătate strivit fiindcă fusese călcat în picioare. Il Divino topi ceara, își puse pecetea pe ea, legă răvașul cu o panglică. Pesemne băgase de seamă că cele două modele ale bazilicii San Pietro le treziseră curiozitatea, căci spuse:

— Lui Sangallo i-au trebuit ani întregi să-și isprăvească planul, mie mi-a luat cincisprezece zile să-l fac pe-al meu.

Jahan se miră de mânia pe care o deslușea în glasul lui. El, cel mai cinstit artist din Roma, se întrecea cu o nălucă. Îi trecu prin minte că poate sculptura se potrivea mai bine cu firea lui Michelangelo decât arhitectura, însă nu-și rosti

gândul. În schimb, zărind un desen superb înfățișând un cal, spuse:

— Vă plac animalele.

— Le studiez.

Michelangelo îi lămuri că diseca leșuri de oameni și animale gușate ca să cerceteze mușchii, nervii, oasele.

— Eu am un elefant alb, zise Jahan cu mândrie. Lucrăm împreună pe șantier.

— Meșterul tău folosește un elefant. Poate c-ar trebui să-mi iau și eu unul.

Le puse întrebări despre moscheea Süleymaniye, lăudându-l pe Sinan pentru munca lui. De unde izvora știința lui Michelangelo? se întrebă Jahan. Tocmai căuta o cale delicată să-l iscodească, când Meșterul flutură dintr-o mână și spuse:

— *Altro non mi accade.*⁵⁴

Plecară îndată.

⁵⁴ Cred că asta-i tot (în it., în orig.) (n. ed. orig.).

În aceeași săptămână porniră spre Istanbul, călare pe doi armăsari. Oricât i-ar fi plăcut să călărească, lui Jahan îi era dor de Chota. Nu-și putea înăbuși teama că împlânzitorul care-l înlocuia nu-și făcuse treaba ca lumea sau, chiar dacă și-o făcuse, animalul nici nu se uitase la mâncare, cum se întâmplă uneori cu elefanții când se simt singuri sau părășiți. Dar cu cât se apropiau de Istanbul, cu atât era mai tulburat. La Roma izbutise să nu se gândească la Mihrimah, însă acum amintirea ei i se ivea în minte încă și mai vie, precum fugarii care spulberă stavilele ce le stau în cale.

Când se opriră să se odihnească și să se ușureze, Jahan băgă de seama că Davud era gânditor. Cum știa că tovarășul lui era orfan și fusese crescut de un bunic, îi puse întrebări despre copilărie.

— Ce-ar fi de zis? răspunse Davud cu blândețe.

Fusese un băiat pierdut și plin de furie până când meșterul Sinan îl găsise, îi dăduse învățătură și-i schimbase soarta.

Pe urmă, merseră în tăcere până la Adrianopol, fiecare scufundat în gândurile lui. Se lăsă întunericul – o porniră la galop. Abia când spinările începură să-i doară și caii să facă spume încetiniră pasul. Pe-aproape era un han și hotărâră să-și petreacă noaptea acolo.

Înăuntru era un adevărat furnicar. Sala de mese era mare, însă avea tavanul atât de jos că, dacă nu ședeai, trebuia să mergi aplecat. Într-un colț, pe o vatră scobită în piatră, fierbea un cazan înnegrit de funingine. La mesele de lemn lungi și late stăteau o grămadă de oameni – de orice vârstă și credință.

În clipa în care Jahan și Davud intrară pe ușă, toate capetele se întoarseră spre ei și zarva se domoli. Nu-i întâmpină nimeni. Zărind un loc liber în capătul uneia dintre mese, se înghesuiră acolo. Jahan se uită împrejur. În stânga lui ședea un bărbat sfrijit și cărunț, pesemne vreun pisar,

fiindcă avea degetele pătate de cerneală. În fața lor stătea un frânc, cu părul galben ca paiul, încălzindu-și mâinile deasupra unui castron aburind. Își scoase pălăria și dădu din cap înspre ei parcă pentru a le ura bun venit.

— Îl cunoști? îl întrebă Jahan pe Davud.

— Cum aș putea să cunosc pe cineva în văgăuna asta?

Un pitic trecu pe-alături, cărând o tavă cu ulcele cu băutură. Pe când înainta hotărât, cineva îi puse piedică. Omul se prăbuși la pământ, iar ulcelele se rostogoliră pe jos. Izbucniră hohotind de râs. Piticul se ridică, roșu la față, dar liniștit. Mușterii se întoarseră la bucatele lor, de parcă altcineva ar fi râs cu o clipă înainte.

Mâncară în tăcere. După aceea, Davud urcă în cameră să-și facă rugăciunea de seară. Jahan hotărî să mai zăbovească puțin pe jos. O pace cum nu mai încercase până atunci pogorî asupra lui. Era singur, ca un far părăsit, totuși în clipa aceea se simțea însoțit – de ce sau de cine, nici el nu știa să spună. Pentru prima oară, durerea pricinuită de nunta lui Mihrimah încetă.

— Prietenul tău a plecat?

Jahan ridică îndată capul și-l văzu pe bărbatul cu părul galben ca paiul privindu-l.

— Îmi îngădui să m-așez? întrebă și, fără să-i aștepti răspunsul luă loc.

Pocnind din degete, îl chemă pe pitic. O clipă mai târziu acesta așeza un urcioc cu vin între ei.

— Hai să bem! zise străinul.

Vinul avea gust de coajă de copac și trandafiri lăsați la uscat. Călătorul, pe care îl chema Tommaso, i se păru lui Jahan un om deștept. Italian de fel, spunea că se duce în Levant să vadă Hagia Sofia. Li se aduse alt urcioc. Statură de vorbă ca-ntr-un prieten, cu toate că, mai apoi, Jahan nu-și amintea nici jumătate din ce-și spusese.

— Meșterul nostru ne-a trimis la Roma, zise Jahan. (Oricât de amețit ar fi fost, avu grijă să nu pomenească de scrisoarea pe care o duceau cu ei.) Voia să ne îmbogățim cunoștințele.

Ca un om care nu mai vorbise de câteva zile, Jahan îi înșiră lucrurile pe care își pusese în cap să le înfăptuiască. Vorbele curgeau odată cu vinul. De când auzise de căsătoria lui Mihrimah, ceva în el tânjea să urce de îndată cât mai sus.

Tommaso îl privi peste buza ulcelei și spuse încet de tot:

— Ce facem în viață contează atât de mult? Sau tocmai ce nu facem atârnă mai greu?

— Ce vrei să zici? întrebă Jahan, lăsând ulcica jos.

— Să spunem că treci prin pădure și vezi o femeie. Singură-singurică. Ai putea s-o ai, dar n-o faci. Asta arată ce fel de om ești. Un bărbat te înjură. Ai putea să-i tragi un pumn în nas. Dacă n-o faci, asta arată ce fel de om ești.

— Deci să nu faci nimic e o mare ispravă? întrebă Jahan.

— Așa e, încuviință Tommaso zâmbind. Clădești cu lemn, piatră, fier. Dar clădești și prin lipsă. Meșterul tău știe bine lucrul ăsta.

Jahan simți un gol în burtă.

— De unde-l știi tu pe meșterul meu?

— Toată lumea îl știe, răspunse Tommaso ridicându-se și aruncându-i un ban piticului. Trebuie să plec, prietene.

În taină, Jahan se bucură că plătise Tommaso. S-ar fi simțit vinovat dacă ar fi cheltuit banii meșterului său pe vin.

— Dacă vrei să te căpătuiești, foarte bine. Dumnezeu să te binecuvânteze orice-ai alege. Numai să nu îngrași mulțimea celor ce-n viață nici rău, nici bine n-au cătat a face.

Când urcă în cameră, Jahan îl găsi pe Davud dormind laolaltă cu alți vreo doisprezece călători. Se duse la fereastră și o deschise. Un greier țărâia afară. O bufniță țipa. Era o seară minunată, cu o lună ca o seceră aurie. Dinaintea lui, ca un evantai, se întindea o grădină plină de răzoare mărginite de pietre, ce răspândea o mireasmă atât de încântătoare, că ar fi putut s-o înghită. Pe când trăgea în piept mireasma aceea dulce, își aminti. Abia atunci. Cuvintele îi veniră în minte. Le mai citise înainte. Erau din

Dante. „Infernul”. *Se zbate astfel și-n neputință zace mulțimea celor, zise el, ce-n viață nici rău, nici bine n-au cătat a face.*⁵⁵

A doua zi dimineața, când se treziră, Jahan și Davud descoperiră că fuseseră jefuiți. Ghetele, banii ce la mai rămăseseră în pungă, acul de argint; globul de cristal și sacul unde-și țineau desenele – toate dispăruseră. La fel și carnetul cu însemnări, legat în piele, al lui Jahan și inelul pe care-l ascunsese înăuntru. Toate desenele pe care le făcuseră cu mîgală de-l lungul călătoriei fuseseră furate. La fel și răvașul lui Michelangelo.

— Ce hoți ar fura desenele unor arhitecți? răbufni Jahan.

— Trebuie să le fi luat drept lucruri de preț, spuse Davud întristat.

Și mai ciudat era că celorlalți călători nu li se furase nimic. Hoțul oricine-o fi fost el, îi luase la ochi doar pe ucenicii lui Sinan. Plânseră și se căinară ca niște copii. Căutară peste tot iar și iar. Degeaba. Neliniștiți, umiliți și dărâmați, plecară de la han. Fiecare se învinuia pe sine: Jahan pentru că băuse în noaptea aceea, iar Davud pentru că se culcase așa devreme și avusese un somn atât de greu.

Nu aflară niciodată ce-i scrisese Il Divino meșterului lor. Schimbul de răvașe între arhitectul-șef al Romei și marele arhitect al seraiului din Istanbul fusese curmat – și nu pentru întâia oară. Ucenicii ajunseră la casa lui Sinan cu mâinile goale. Ca și cum nu s-ar fi ales cu nimic de pe urma lungii lor călătorii, în afară de durerea din mădulare și de amintirile despre San Pietro, care păleau deja.

⁵⁵ Dante Alighieri *Divina Comedie*, trad. de Eta Boeriu, pref., cronologie, note și comentarii de Alexandru Balaci, Editura Casa Școalelor, București, 1994, „Infernul”, Cântul III, p.30, vers. 34-36.

Sosi căpitanul Gareth, răspândind în jur același iz înțepător de sare, sudoare și băutură care îl însoțea peste tot. Părea să treacă prin zidurile seraiului la fel de ușor ca o nălucă. Nimeni nu-l avea la inimă, dar nici nu îndrăznea să-l supere cineva. Prin urmare toată lumea se ferea de el – tocmai ce-și dorea.

Jahan băgă de seamă că nu arăta bine deloc. Pielea, de obicei de un trandafiriu aprins pe care nu-l întâlneai la turci, îi era pământie. Avea buzele crăpate, obrajii, scofâlciți. Jahan bănuia că se molipsise de vreo boală într-una dintre călătorii. Fie asta, fie trădarea începuse să-i otrăvească sufletul.

— Ei, a trecut ceva vreme. Chiar deunăzi îmi spuneam: Ar trebui să mă duc să-l văd pe falsul cornac și să-i zic vreo câteva de la obraz. Dar când ajung aici, ce-mi aud urechile? O, nu, nu-i aici, îmi spune lumea, e plecat la Roma! Roma? Ce flăcău norocos! Ei, cum a fost pe la lupanare? Mi-ar plăcea fi mie așa o desfătare. Dar, vai, nu mă trimite nimeni la Roma! Unde-i plata mea? Spune-mi, ce-ai adus de-acolo pentru un vechi prieten?

— Am fost jefuiți pe drumul de întoarcere spre Istanbul, spuse Jahan.

— A, da? Îmi plac poveștile născocite.

Ca să-i închidă gura, Jahan îi dădu mătăniile cu mărgele de rubin pe care le furase la deschiderea moscheii Süleymaniye. Avusese de gând să le vândă și să cumpere un dar pentru Mihrimah. Ce neghiob fusese!

Căpitanul Gareth aruncă o privire la pradă și se întunecă la față.

— Asta-i tot, trântorule?

Nu era tot. Sub același copac, îngropată adânc, Jahan mai avea o cutie: tacâmuri de argint din bucătăria seraiului, un mărgăritar ce se desprinsese de pe tivul rochiei lui Mihrimah un condei cu peniță de aur, un borcan cu miere din cămărilor seraiului și un ac de păr al Hesnei Khatun. Doica îl luase iar

la refec când o criză de astm neașteptată o făcuse să se aplece înainte așa de aproape de buricele degetelor lui Jahan, că ar fi fost un păcat să nu șterpească acul. Jahan nu avea de gând să-i dea vreunul dintre lucrurile astea căpitanului Cap-scrântit. Voia să le păstreze pentru el, dacă ceva mergea anapoda și era silit să-și ia tălpășița.

Dar căpitanul nu era prost.

— Îmi cam pierd răbdarea. Păcat că ești încă tânăr. Când o să aplece ce minciuni îndrugi, o să te jupoaie de viu.

Jahan se înfioră la gândul ăsta, dar își dădea seama și că bărbatul nici nu-i trăsesese vreo bătaie, nici nu-i pusese cuțitul la gât. Ceva îl făcea să șovăie.

— Aud că prințesa ta e nefericită. Biata de ea. Are toate bogățiile din lume și niciun strop de iubire care s-o aline.

— N-am mai văzut-o de ceva vreme, zise Jahan stânjenit.

— O, ai s-o vezi, sunt sigur. Dacă îndrăgește elefantul alb.

Jahan pricepu. Căpitanul Gareth auzise că prințesa Mihrimah era nefericită în căsnicie. Aflase, ca și întregul oraș, că-și petrecea multe după-amiezi plângând de una singură în casa ei frumoasă și pustie. Știind că îl îndrăgise pe Chota, poate și pe cornac, căpitanul socotise că n-avea să-i ia prea mult să vină din nou la menajerie. Jahan era găscă lui cu ouă de aur. Nu voia să-l omoare prea curând.

Dintr-odată, Jahan mai prinse inimă și îi spuse cu un zâmbet silit:

— Acum ar trebui să pleci. Mai-marele peste eunucii albi ar putea să treacă pe-ici dintr-o clipă într-alta. N-aș vrea să fiu în pielea ta dacă te găsește aici.

Căpitanul Gareth rămase cu gura căscată, neștiind ce să spună. Jahan adăugă grăbit:

— Du-te! Când o să am ce să-ți arăt, îți trimit vorbă.

Deși bărbatul îi aruncă o privire de gheață, asta nu-l supără. Era întâia oară când pleca fără să rostească vreo amenințare. Și astfel Jahan descoperi ceva despre ticăloșii de teapa lui – că, oricât de înspăimântători ar fi fost, se hrăneau din slăbiciunile altora. Dacă voia să-și ducă viața în serai,

hotărî el, trebuia să-și clădească un harem lăuntric și să țină bine zăvorâtă orice teamă, grijă, taină sau suferință care îi tulbura sufletul. Urma să fie deopotrivă sultanul și eunucul haremului său. Și n-avea să lase pe nimeni să arunce vreo privire înauntru. Nici măcar pe meșterul lui.

Cupola

Jahan avea să-și aducă mereu aminte de anul 1562 ca de unul fericit. Oricine putea trăi un astfel de an, își închipuia el. Crescuse, înflorise și, tocmai când socotea că urma să-i fie întotdeauna așa, se sfârșise. Vremea bucuriei lui începu când se apucară să ridice o moschee pentru Mihrimah. Acum, că tatăl ei îi dăruise pământuri întinse și venituri mari, devenise cea mai bogată femeie din imperiu – și cea mai puternică. Oamenii se temeau s-o supere. Chiar și ucenicii. Nici măcar meșterul Sinan nu se simțea în largul lui când o vedea. Pe toți îi treceau sudorile. În afară de Jahan. Era prea îndrăgostit ca să-și mai amintească să se teamă de ea.

Drept urmare, pe când ceilalți ucenici se sfiau și se codeau să vină cu ceva nou, Jahan era doldora de idei. Muncea din greu, astfel că, deși nu era mai mult decât un ucenic, meșterul îi prețuia râvna. Sinan începu să-l ia cu el ori de câte ori mergea s-o vadă pe prințesa și s-o înștiințeze cât înaintaseră cu lucrul.

În aceste luni de la început, orice ar fi făcut și oriunde s-ar fi aflat, Jahan se gândea la planul pe care Sinan îl desenase cu dibăcie. Noaptea, întins pe salteaua lui, își muncea creierii să-și dea seama cum să-l facă mai bun. Până și în gând căra pietre pentru moscheea lui Mihrimah. Apoi, într-o zi, întrecând măsura, desenă o galerie cu șapte arcade acoperite de cupole și i-o arătă arhitectului.

— Ai dat deoparte planul meu și ai desenat tu altul, zise Sinan, mai degrabă mirat decât supărat.

— Meștere, iartă-mă, n-am vrut să fiu lipsit de cuviință. Dar cred că intrarea în moschee ar trebui să fie copleșitoare, neașteptată.

Sinan ar fi putut să-l dojenească atunci, pe loc, însă n-o făcu. În schimb, cercetă desenul și întrebă:

— De ce tocmai șapte?

Jahan se gândise deja la un răspuns.

— Fiindcă atâtea straturi are pământul. Și tot de-atâtea ori înconjoară un om plecat la hagiâlăc la Kaaba. E un număr sfânt.

Sinan rămase pe gânduri o clipă. Apoi făcu sul hârtia, zicând.

— Vino cu un desen nou. Fă unul mai bun dacă vrei să te iau în seamă.

Jahan se puse pe treabă. Desena, măsura, visa întruna. Nu voia să recunoască nicicum că își dorea ca moscheea să-i aducă aminte lui Mihrimah de ziua când se întâlniseră. Când era încă fata care fugea de o viespe. Când purta un colan cu șapte mărăgăritare. În planurile lui, alesese marmura și granitul cele mai ușoare pentru coloane, de culoarea rochiei și vălului ei. Patru pilaștri urmau să sprijine cupola, fiindcă fuseseră patru în amiaza aceea petrecută în grădină: prințesa, Hesna Khatun, cornacul și elefantul. Și un singur minaret avea să se înalțe sus de tot, subțire și grațios, întocmai ca ea. Moscheea urma să aibă multe ferestre, și sub cupolă, și în încăperea mare pentru rugăciune, ca să arate cum strălucea lumina în părul ei.

După câteva săptămâni de muncă înfrigurată, Sinan îl trase deoparte pe Jahan, zicând:

— Te-am urmărit cum trudești. Și, chiar dacă nu ești pregătit întru totul, cred că ai puterea și hotărârea de care e nevoie. Am să-ți dau mai mult de lucru la moscheea prințesei Mihrimah. Am să te las să faci schimbările pe care mi le-ai arătat.

Jahan sărută mâna meșterului și și-o așeză pe frunte. Oricum i-ar fi fost viața până atunci, nu avea să mai fie niciodată la fel după aceea. Nu avea să mai muncească pe niciun șantier cu atâta râvnă, frământându-se pentru orice amănunt.

Însă dăruirea neobosită a lui Jahan era o pricină de supărare pentru ceilalți ucenici, deși nu avea să-și dea seama de asta decât mult prea târziu.

Când să încheie lucrul la moscheea Mihrimah, meșterul și ucenicii se pomeniră într-o mare încurcătură. De ceva vreme, vechile apeducte aveau nevoie de reparații. Înșiruite ca niște uriași frânți, dominau orașul, șubrezite și uscate. Cum locuitorii Istanbulului se înmulțiseră, odată cu numărul lor crescuse și cererea de apă. Sub bolnițe, hanuri, zalhanale, hamamuri, moschei, biserici, sinagogi, țâșneau din pământ izvoare sfinte – însă apa lor nu mai era de ajuns.

Sinan era gata să se înhame la treaba asta. Nu voia doar să repare ce se făcuse pe vremea păgânilor: planurile lui erau mai mari și mai îndrăznețe. Râvnea să aducă apă în întreg orașul clădind poduri de piatră, stăvilare și tuneluri sub pământ. Cisterne – deschise și acoperite – urmau să strângă provizii pentru verile secetoase. Era un vis amenințat de primejdii, din pricina căruia își făcuse o mulțime de dușmani – însă niciunul mai puternic ca Rüstem Pașa, cămărașul sultanului, noul mare vizir și soțul lui Mihrimah.

Rüstem Pașa fusese de la bun început împotriva planului lui Jahan. Apa proaspătă însemna mai mulți venetici – mai multă îngrămădeală, mai multe cocioabe, mai multe boli. Istanbulul era și așa destul de înghesuit și se putea lipsi de alți străini, care aveau să sosească fiecare cu un mănunchi de visuri și dezamăgiri.

Mulți îi ținură partea lui Rüstem Pașa, deși din alte pricini. Arhitecții dușmănoși care îl pizmuiau pe Sinan pentru priceperea lui nu voiau să ia asupra-i o asemenea sarcină uriașă de teamă că ar putea izbuti. Ageamiii stăruiau că niciun muritor nu putea să aducă apă din munți – decât dacă era Ferhad⁵⁶ care străpungea Muntele Behistun ca să-i aducă lapte lui Șirin. Predicatorii spuneau că pământul n-ar

⁵⁶ Referire la poemul *Chosroes și Șirin*, cunoscut și sub titlul de *Ferhad și Șirin*, al poetului persan Nizami Ganjavi (1141 – 1209) în care sculptorul Ferhad, surghiunit pe Muntele Behistun, sapă trepte în stâncă pentru a fi iertat și a o putea lua de soție pe frumoasa prințesă Șirin.

trebui răscolit ca să nu K se trezească djinnii și să abată cine știe ce nenorociri asupra oamenilor. Pe când toți îl atacau din toate părțile, Sinan își vedea de treabă ca și când n-ar fi avut nicio grijă. Cum izbuti să se țină tare în mijlocul atâtor trădări și să rămână liniștit în fața bârfelor răutăcioase era peste puterea de înțelegere a lui Jahan. Meșterul nu răspunsese niciodată la cleveteli cu aceeași monedă. Lui Jahan îi amintea de o țestoasă care, împunsă de copii, se ascunde în carapace, așteptând să treacă nebunia. Dar țestoasa Sinan lucra, lucra mai departe, în timpul cât stătea ascunsă.

Nikola și Jahan trebuiau să-l ajute pe meșter să aducă apa în oraș. În sarcina lor cădea să facă măsurători, să socotească înclinarea povârnișurilor, să aducă îmbunătățiri desenelor lui și să cerceteze ce fusese greșit la apeductele bizantine și cum putea fi îndreptat. Odată ce aveau să știe toate lucrurile astea, urmau să-i înfățișeze sultanului descoperirile lor.

Cei doi ucenici erau deopotrivă încântați și neliniștiți că li se încredințase o sarcină atât de însemnată. Dintre toate lucrările pe care le făcuseră de-a lungul anilor, asta era de departe cea mai anevoioasă. Totuși, munciră pe brânci, nu atât ca să crească în ochii sultanului sau ca să-i dea peste nas marelui vizir, ci mai degrabă ca să nu-i pricinuiască necazuri meșterului lor. Unul câte unul, găsiră izvoare și puțuri, pâraie și râurii, guri de puțuri și bazine, le însemnară pe hartă și chibzuiră cum să le lege prin canale, pe deasupra și pe sub pământ. În sfârșit, într-o joi la amiază, meșterul și cei doi ucenici, veseli și frumos îmbrăcați, se îndreptară spre palat, încărcăți de desene și plini nădejde.

Îi întâmpină tocmai Rüstem Pașa, cuviincios, dar cu răceală. Jahan își înfipse unghiile în palme ca să nu mai tremure dinaintea bărbatului care i-o furase pe Mihrimah. Marele vizir nici nu băgă de seamă. Înalt de stat, iute la minte și vioi din fire, căpătase o mulțime de hatâruri – iar astăzi părea că avea să facă tot ce-i stătea în puteri să-i pună

bețe-n roate lui Sinan. Nu-i putea suferi pe anatolieni și, pentru a-i împiedica să vină la Istanbul, era gata să sacrifice bunăstarea tuturor locuitorilor orașului.

În Camera de Audiențe, îl găsiră pe sultanul Soliman șezând pe tronul acoperit cu zarafir și împodobit cu nestemate. Un havuz își prefira apa într-un colț, susurul lui tulburând tăcerea încăperii. Stăpânul Lumii, înveșmântat într-un caftan din satin galben tivit cu blană neagră de samur, îl întâmpină pe Sinan cu căldură, deși asprimea glasului său nu scăpă nimănui. Era întâia oară când se îmbrăca în culori vii după săptămâni bune. Cei doi fii ai lui deveniseră dușmani de moarte, însă pierderea lui Hürrem îl durea cel mai tare. Femeia căreia îi scrisese poeme de iubire, mama celor cinci copii ai lui, sultana deopotrivă urâtă și îndrăgită, cadâna care urcase mai sus decât orice altă fată din harem se stinsese din viață. Murise fără să-și vadă niciunul dintre fii pe tronul otoman.

După ce făcură trei plecăciuni până la pământ, cu ochii plecați, ucenicii pășiră pe urmele meșterului lor, simțind sub tălpi chilimul moale și bogat. Mai târziu, Jahan avea să-și amintească lumina candelabrelor și mireasma teilor de la ferestre, spre care nu îndrăznise să arunce vreo privire, dar care totuși îi alinau inima.

— Arhitectule, apără-ți planurile, porunci sultanul Soliman.

Sinan le făcu semn din cap ucenicilor. Cei doi își făcuseră desenele pe bucăți de piele de cămilă atât de subțiri, că păreau aproape străvezii. Patru cu totul. Nikola și Jahan, ținând fiecare de câte un capăt, desfășurară cel dintâi desen. Între timp, Sinan îi lămurea sultanului ce avea de gând să facă, arătând din când în când către vreun amănunt. Nici sultanul, nici marele vizir nu scoaseră o vorbă.

Trecură iute la al doilea și al treilea desen – apeducte de felurite mărimi și în diferite locuri. Pe cel de-al patrulea – înfățișând un labirint de conducte ce urmau să treacă pe sub pământ ca să lege mai multe izvoare –, meșterul îl puse

deoparte. Dacă ar fi avut parte de niște ascultători mai deschiși, l-ar fi arătat și pe acela. Totuși ceva îi spunea să-l țină deocamdată pentru el. În schimb, le făgădui că, cu ajutorul țevilor, avea să facă apa să ajungă în grădini, curți și vii. Le spuse că nimic nu e mai înălțător decât să astâmperi setea celor însetați. Când isprăvi, sultanul Soliman stătu în cumpănă o vreme. Apoi, întorcându-se spre marele vizir, îl întrebă ce crede.

Rüstem Pașa abia aștepta prilejul ăsta. Vorbi cu blândețe de parcă ceea ce urma să dea la iveală îl îndurera, însă nu avea de-ales.

— Arhitectul Sinan e un om iscusit. A venit aici cu o idee minunată. Dar nu înțelege, teamă mi-e, că ea o să ne aducă numai necazuri.

— Ce fel de necazuri, vizirule?

— Luminăția Ta, toate astea sunt scumpe. Au să golească vistieria.

Întrebat ce are de zis în privința asta, Sinan răspunse:

— Sunt și căi de-a micșora cheltuielile. Acolo unde putem vom alege drumul cel mai scurt și vom folosi materialele cele mai potrivite.

Marele vizir se împotrivi:

— Și ce-avem de câștigat? Mai mulți venetici! Să zicem că izbucnește un foc – cum îl stingi când casele se înșiră una lângă alta precum ciupercile în pădure? (Neașteptând vreun răspuns, își scoase batista și-și șterse fruntea.) Orașul stă să dea pe dinafară. N-avem nevoie de mai mulți oameni.

O umbră trecu peste chipul lui Sinan.

— Câți vor veni de prin alte părți rămâne să hotărască sultanul. Dar oamenii care locuiesc aici ar trebui să aibă apă.

O ținură așa o vreme: arhitectul îl contra pe marele vizir, care, la rândul lui, îl contra pe arhitect.

Într-un târziu, sătul de-atâta târguială, sultanul îi opri:

— Destul! Am ascultat amândouă părțile. O să vă dau de știre ce-am hotărât!

Sinan și ucenicii lui, mergând de-a-ndărătelea, ieșiră din încăpere. Rüstem Pașa mai rămase, ceea ce lui Jahan i se păru nedrept. Fără îndoială că, în lipsa lor, avea să încerce să-l atragă pe sultan de partea sa. Jahan își munci creierii cum să iasă din încurcătură. Dacă unul dintre ei ar putea petrece mai mult timp cu sultanul, fără ca marele vizir să se bage în vorbă întruna, poate ar reuși să-l câștige de partea lor. Altminteri, n-aveau sorți de izbândă.

În seara aceea, supărați din pricina întâmplărilor de peste zi, ucenicii rămaseră acasă la Sinan. Jahan nădăjduia să stea de vorbă toți trei, însă meșterul, căruia nu-i plăcea să pălăvrăgească fără rost, îi puse să învețe. Istoviți, se duseră la culcare îndată după cină. Abia atunci, întins pe salteaua lui, foindu-se și sucindu-se pe întuneric, lui Jahan îi veni în minte un plan. Neavând răbdare să aștepte până dimineață, orbecăi până în celălalt capăt al odăii, unde Nikola dormea dus. Îl zgâlțâi de umăr.

Smuls dintr-un vis, Nikola bâigui:

— Cine-i acolo?

— Șșșt, eu sunt.

— Jahan... ce e?

— Nu pot să dorm. Mă tot gândesc la ce s-a întâmplat azi.

— Și eu, zise Nikola, deși abia cu câteva clipe în urmă dormea să tai lemne pe el.

— Cum poate sultanul să ia o hotărâre dreaptă dacă marele vizir e cu el tot timpul? Meșterul îl vede pe sultan doar din când în când. Rüstem Pașa poate să-l vadă în fiecare zi.

— Adevărat, însă nu-i nimic de făcut.

— Ba poate că e. Am o idee, zise Jahan. Marele vizir nu s-ar ține scai de sultan într-un singur loc.

Nikola icni.

— Ai de gând să te strecuri în harem?

— Nuuu, neghiobule, răspunse Jahan. Mai e un loc în care marele vizir nu l-ar însoți. Ghicește!

— Of, nu pot. Spune-mi tu, se rugă Nikola.

— La vânătoare. Când sultanul pleacă la vânătoare, mă țin după el și-l lămuresc ce vrem să facem. Fără băgăciosul acela de vizir prin preajmă, o să gândească mai limpede.

— Frate, e un plan strălucit, zise Nikola.

Știau amândoi că marele vizir nu putea suferi vânătoarea. Grozav de stângaci, nu era în stare să țină pasul cu ceilalți, darămite să mai fugărească prada în sus și-n jos pe dealuri.

— O să fie darul nostru pentru meșter, hotărî Jahan. Nu-i spune nimic încă.

Nikola coborî glasul până la șoaptă:

— Dacă e primejdios?

— De ce să fie? Dacă sultanul nu mă ascultă, plec.

— Să vin cu tine?

— Mai bine mă duc singur. Făgăduiesc că-ți povestesc totul când mă întorc.

— Dar... fii cu băgare de seamă.

— Nu-ți face griji.

În ciuda încrederii pe care o arăta, mintea îi zumzăi de gânduri ca un stup de albine tot restul săptămânii, iar nervii i se întinseră gata să-i plesnească. Repeta într-una, cuvânt cu cuvânt, ce voia să-i spună sultanului. Cu ajutorul tovarășului lui din menajerie, aflase unde avea să vâneze sultanul și când. Aici începea cea de-a doua parte a planului său, pe care nu i-o împărtășise lui Nikola. Avea să-l ia cu el pe Chota. Până atunci, toate eforturile sale de a-l face pe sultan să îndrăgească elefantul fuseseră în van. Acum, își zicea Jahan, și elefantul, și cornacul aveau prilejul să-l câștige de partea lor.

Ziua hotărâtă sosi în sfârșit și, de dimineață, călare pe elefant, cu o tolbă de piele ce-i atârna pe spate, Jahan se îndreptă spre uriașa poartă Bâb-i Hümayûn și o apucă spre Hagia Sofia, dându-le binețe străjerilor.

— Unde te duci? îl întrebă unul.

— Sultanul, limanul lumii, și-a uitat arcul cel norocos și mi s-a poruncit să i-l duc.

— De ce n-au trimis un călăreț? îl iscodi celălalt.

— Pentru că elefanții sunt mai iuți decât caii, răspuse Jahan fără să clipească.

Străjerii râseră pe înfundate. Cel dintâi zise:

— Poate ar trebui să mă duc să cercetez.

— Negreșit, aștept aici. Iar dacă sultanul bagă de seamă că nu are la el arcul norocos și se mânie, n-o să fie vina mea.

Sugându-și vârfulurile mustății, cei doi bărbați îl priviră cu luare-aminte. Văzându-l așa de serios, căzuseră pe gânduri. Pe urmă, de parcă ar fi fost legați printr-un fir nevăzut, se dădură amândoi în lături.

— Du-te! zise cel de-al doilea străjer. Mână mai iute elefantul acela.

Jahan făcu întocmai, deși nu înainte să lase în urmă orașul. Nu voia ca animalul să calce în picioare pe cineva. De îndată ce Istanbulul dispăru din vedere și larma lui se stinse, îl îndemnă pe Chota să gonească.

Ajunseră în pădurile de pini de la miazănoapte. Jahan aflase că, de câte ori vâna, sultanul își mâna prada spre buza unei prăpastii. Acolo așteptă. Trecu o veșnicie – sau așa i se păru lui. Începu să se îngrijoreze. Puteau să se ascundă după tufișuri, nu era cu neputință, și să-l ia din greșeală în cătare. Noi temeri îl năpădeau când auzi în depărtare lătrat de câini. Erau vreo șase și se apropiau cu repeziciune.

Apoi Jahan zări vânatul. Un cerb. Țâșni din pădure împleticindu-se. O săgeată îi străpunsese gâtul, iar a doua, inima. Era o minune că încă mai alerga.

Când cornacul se dădu jos din spinarea elefantului, cerbul se apropie, cu coarnele lucind în lumina asfințitului. Era un animal minunat – ochi mari, lacrimoși, înnebuniți de spaimă. Tulburat de mirosul de sânge, Chota își legănă fildeșii. Însă cerbul nu se mai temea. Trase aer pe nări și, căscând botul ca și cum ar fi vrut să spună ceva, se prăbuși.

Jahan alergă spre el, împiedicându-se de o rădăcină. Până să ajungă la cerb, cinci ogari se iviseră de nicăieri, lătrând din răspuțeri. Înconjurară leșul, nelăsându-l să se apropie.

Îmboldit parcă de ceva, Jahan se întoarse. Sultanul, călare pe armăsarul lui, se holba la el. Tremurând, Jahan se aruncă la pământ.

— Luminăția Ta.

— Ce faceți aici... tu și elefantul?

— Robul acesta umil a venit să te vadă, dacă-i îngădui spun câteva cuvinte?

— Nu ești cornacul meu?

— Așa e, stăpâne, răspuse Jahan. (Chiar zilele trecute stătuse la câțiva pași de el, arătându-i desenele lor.) Dar sunt și ucenicul meșterului Sinan. De aceea am venit să stărui pe lângă Înălțimea Ta.

Cât vorbeau ei, robii suiseră leșul cerbului într-o căruță trasă de doi cai. Ogarii, lătrând încă, bucuroși de izbândă, îi urmau gălăgioși.

— Ai scos elefantul din serai fără îngăduință? îl iscodi sultanul. Știi c-ai putea să fii biciuit și pentru mai puțin?

— Luminăția Ta, îți cer iertare. Trebuia să vin să te văd. Nădăjduiam că, dacă vin cu elefantul, ai să mă bagi în seamă.

Dacă ar fi îndrăznit să ridice privirea, Jahan ar fi văzut ochii sultanului luminându-se de zâmbet.

— Pesemne că ai un temei pentru ticăloșia asta.

— Stăpâne, dacă-mi îngădui...

Jahan nu-și putea înfrâna tremurul glasului. Desfăcu încet pielea de cămilă pe care nu avuseseră prilejul să i-o arate cu câteva zile înainte. Îi spuse cât de mult însemna planul lui Sinan pentru oraș și câți oameni – bătrâni, bolnavi, neputincioși și săraci – aveau să se roage pentru sultan de fiecare dată când își astâmpărau setea. Soliman îl ascultă și îi puse întrebări. Jahan fu încântat să vadă că avusese dreptate să-și închipuie că dincolo de zidurile seraiului sultanul era cu totul alt om – unul mai blând.

— Meșterul tău știe că ești aici? îl iscodi Soliman.

— Nu. Ar fi supărat pe mine dacă ar ști.

— Eu ar trebui să fiu supărat pe tine, dar uite că nu sunt. Îți cinstești meșterul, asta-i limpede. Dacă toți ucenicii lui Sinan îi sunt la fel de credincioși ca tine, e un om norocos.

Jahan simți că un zâmbet îi întinde colțurile gurii. Asemenea laude neașteptate sunt poate cele mai rele amăgiri ale vieții. Tocmai în astfel de clipe Șeitan ne bate pe umăr și ne șoptește la ureche, întrebând cu nevinovăție: de ce să nu vrem mai mult?

— Luminăția Ta, pot să-ți mai arăt ceva?

Sultanul dădu ușor din cap. Jahan scoase sulul pe care-l ținuse în buzunarul hainei. Era un desen al lui – un pod de piatră cu șapte arcade peste un râu.

Urma să aibă pinteni ascuțiți pe partea dinspre susul râului ca să ferească picioarele de furia apelor și loc pe unde să treacă oamenii și animalele deasupra. Partea uriașă ce se ridica îți îngăduia să ții în frâu șuvoiul de mărfuri și trecători. Dacă sultanul încuviința ridicarea podului odată cu apeductele lui Sinan, Jahan avea să ajungă faimos. „Arhitectul apelor”, așa aveau să-i spună. Sau, și mai bine, „copilul-minune al lui Sinan”. Ar putea chiar să fie primit în isnaf, cine știe. De obicei, un ucenic urca în rang la fel de încet ca un melc care străbate o luncă, dar de ce să nu fie Jahan altfel? Faima lui avea să ajungă fără îndoială la urechile lui Mihrimah.

Aruncând o singură privire la desen, sultanul apucă frâul armăsarului.

— Îmi place îndrăzneala ta, tinere. Dar îndrăzneala e primejdioasă. Nu uita că un cărmuitor trebuie să țină seama de multe lucruri înainte să ia o hotărâre. Întoarce-te și așteaptă vești de la mine.

Și plecă, urmat de oameni, câini și cai. Chiar și după ce se făcuseră nevăzuți, Jahan simțea încă pe piele adierea pe care o stârniseră. Scoase un oftat de ușurare. Totul mersese ca uns. Mulțumi cerului.

A doua zi, pe șantier, Nikola se apropie de el în fugă.

— Ce s-a întâmplat? Cum ți-a mers?

— L-am văzut. Am vorbit cu el.

Nikola făcu ochii cât cepele.

— Zău?

— Da! răspunse Jahan, abia reușind să-și ascundă mândria. După mine, sultanul vrea să ridice un nou apeduct și un pod.

— Ce pod?

— O, i-am pomenit despre podul pe care l-am desenat.

— Fără să-i ceri sfatul meșterului?

Deloc în largul lui, Jahan nu răspunse. Toată ziua pândi un prilej să vorbească cu Sinan, însă nu se ivi niciunul. În schimb, puțin după asfințit, sosiră ienicerii.

Sinan le ieși în întâmpinare.

— *Selâmun aleykûm*, oștenilor, ce vă aduce aici?

— Am venit să-l luăm pe unul dintre oamenii tăi, arhitectule.

— Trebuie să fie o greșeală. Salahorii mei sunt oameni cinstiți, răspunse Sinan.

— Nu e salahor. E ucenic!

Auzind ce vorbeau, Jahan se îndreptă spre ei, căci simțea că n-avea cum să scape.

Sinan tocmai întreba:

— Care dintre ei?

Unul dintre ieniceri îi dădu numele lui Jahan.

Nedumerit, Sinan clipi de câteva ori din ochi.

— E un învățăcel bun.

— Așa ne-a poruncit marele vizir, zise aga, care-l prețuia pe meșter și nu voia să-l supere luându-i unul dintre ucenici.

— N-a făcut nimic rău, așa-i? stăruî Sinan.

Nimeni nu îndrăzni să-i răspundă. În tăcerea stânjenitoare care se așternu, Jahan murmură:

— Îmi pare rău, meștere.

Sinan se încruntă, dându-și seama că erau lucruri despre care n-avea știință. Își puse mâinile pe umerii lui Jahan și îi strânse cu putere, de parcă ar fi vrut să-i dea încredere.

— Orice s-ar întâmpla, n-o să te las. Nu ești singur. Dumnezeu e cu tine, îi zise.

Lui Jahan i se puse un nod în gât. Nu îndrăzni să deschidă gura de teamă să nu-i scape vreun suspin. Ienicerii, cuviincioși, mergeau pe lângă el, de-o parte și de alta. De îndată ce zgomotele de pe șantier deveniră numai un murmur îndepărtat, îi puseră cătușe la mâini lui Jahan. În starea asta îl aduseră dinaintea marelui vizir.

— Tu! izbucni Rüstem Pașa arătându-l cu degetul. Ai avut obrăznicia să-l pândești pe sultan. Te-ai strecurat pe la spatele meu, ca un șarpe!

Jahan își simți sudoarea șiroindu-i pe gât: tremura.

— Vrei să sleiești vistieria, asta vrei! Am făcut cercetări în privința ta. Pari să fii un mare mincinos! Ești iscoadă persană?

— Mare vizir, zise Jahan cu glasul frânt. Mă jur pe sfântul *Coran* că nu-s iscoadă, de niciun fel. N-am avut gânduri rele.

— Mai vedem noi.

Rüstem Pașa chemă străjile.

Așa se face că ucenicul nesupus al lui Sinan, încercând să-și ajute meșterul să aducă apă în oraș, se pomeni aruncat în temnițele întunecoase din Fortăreața celor Șapte Turnuri, unde sute și sute de suflete ajunseseră înaintea lui, însă de unde doar o mână de oameni mai ieșiseră teferi.

— Numele? întrebă încă o dată scribul.

Jahan nu făcea deloc bine că nu voia să răspundă. Dar ceva înăuntrul lui se împotriva ca numele să-i fie trecut pe acel pergament, laolaltă cu ale tuturor nelegiuitorilor prinși în Istanbul. Se temea tot mai mult că, odată scris acolo, erai îngropat în văgăuna aia pe vecie.

Scribul îl fulgeră cu privirea. Glasul, spre deosebire de scris era lipsit de orice grație.

— Când te-ntreb ceva, răspunzi. Altfel îți tai limba.

Mai-marele peste temniceri, care se uita la ei, se băgă numaidecât în vorbă.

— Ei-ei, nu-i nevoie să sperii găinușa.

— Găinușa împărătească, efendi! zise scribul.

— Mai vedem noi. Toate găinușele arată la fel după ce le jumulești.

— Mare dreptate ai, efendi!

Uitându-se la Jahan cu fața împietrită, mai-marele peste temniceri nu râse. Cu chipul ascuțit și umerii căzuți, îi amintea cornacului de un băiat din satul unde se născuse, care prindea broaște, le lega pe un par și le spinteca – iar trăsăturile îi rămăneau neclintite și privirea goală.

— N-am mai avut unul ca el, așa-i? zise mai-marele peste temniceri, de parcă Jahan nici n-ar fi fost acolo.

— Mda, o pradă bunicică.

— Prada marelui vizir!

Jahan pricepu că știa totul despre el. Dacă-l întrebau cum îl cheamă – și îl țineau în lanțuri când era limpede că n-avea să-și ia zborul – era numai pentru plăcerea de a-l sâcăi. Tăcând, nu făcea decât să prelungească batjocura lor. Glasul îi era răgușit când vorbi.

— Sunt îmblânzitorul de elefanți al sultanului și ucenicul marelui arhitect al seraiului.

O clipă se lăsă tăcerea, întreruptă de hârșăitul peniței scribului. Când isprăvi, acesta spuse:

— E un om de plâns, nu-i așa, efendi?

— De plâns, fără îndoială. Un ins mărunț cu un dușman măreț.

Jahan înghiți în sec.

— Stăpânul meu o să mă scoată de-aici.

Mai-marele peste temniceri veni atât de aproape, că Jahan îi simțea răsuflarea urât mirositoare.

— Toți cei care-au putrezit aici aveau un stăpân. Nu le-a ajutat la nimic. Stăpânii nu s-au dus nici măcar la înmormântarea lor.

Scribul râse pe înfundate. Jahan stăruia:

— Stăpânul meu e altfel.

— Cocoșul care cântă prea devreme sfârșește-n oală, i-o tăie mai-marele peste temniceri și, ridicând glasul, le zise oamenilor săi: Duceți-l pe prințisorul ăsta la palatul lui.

Temnicerii îl îmbrânciră pe Jahan pe un culoar murdar și umed. După ce coborâră un șir de trepte, o apucară pe un culoar atât de strâmt, că se văzură nevoiți să meargă unul în spatele celuilalt ca să încapă. Jahan nu putu să nu bage de seamă crăpăturile dintr-un zid năpădit de mușchi verde, cleios. Ajunseră la catul de dedesubt, apoi la cel de dedesubtul lui. Duhoarea devenea tot mai cumplită, întunericul – tot mai de nepătruns. Călcă pe ceva ce simțea că fusese viu odată.

Erau în pântecul turnului. Fără a pune la socoteală cele câteva torțe, era așa de întuneric încât, dacă n-ar fi știut că fusese adus acolo dimineață, Jahan ar fi putut crede că se lăsase noaptea. În dreapta și-n stânga se înșirau celule, căscându-se în zid ca dinții lipsă dintr-o gură știrbă. Apoi îi văzu pe ei. Cu obrajii supti, numai piele și oase, înalți și scunzi, tineri și bătrâni. Unii îl urmăreau cu frunțile lipite de zăbrelele de fier. Alții nu-l băgau în seamă, întorcându-i spatele. Alții zăceau pe saltele aspre. Din când în când, Jahan zărea un braț ciolănos întinzându-se după un linguroi cu apă, fețe trase privind din umbră, grămezi de mizerii lângă hârdaie cu scârnă ce dădeau pe-afară.

Un osândit strigă într-o șoaptă hârșăită și, când Jahan se întoarce să audă ce spune, îl scuipă drept în față. Neputând să-și miște mâinile, Jahan se strădui să-și șteargă scuipatul pe chip cu umărul. Osânditul râse. Chiar și când buzele încetară să i se miște, râsul se mai auzi un timp – înfundat, înfiorător. În clipa aceea, Jahan simți că turnul îl lua în batjocură. Genunchii i se înmuieră. Era hoț, adevărat, dar nu ca ei. Oamenii ăștia erau hoți, ucigași, siluitori, jefuitori și tâlhari. N-ar fi trebuit să se afle acolo. Simți cum amărăciunea îi urcă până în gâtlee ca fierea, aproape făcându-l să se înăbușe.

— Mișcă! lătră unul din temniceri.

În fața lor se auzi un chițăit. Temnicerul îndreptă lumina torței într-acolo. Un liliac. Jahan se întrebă cum intrase. Dar nu avu timp să chibzuiască la asta. Deschizând o ușă ruginită, temnicerii îl împinseră într-o celulă goală.

— Uite-ți tronul, Înălțimea Ta!

Jahan așteptă să i se obișnuiască ochii cu întunericul. Prin găurile din capătul de sus al zidului se strecurau raze de lumină, nu mai mult de vreo șase și niciuna mai groasă decât o pară. Pe acolo intra aerul curat, dacă intra vreun pic. Desluși ziduri de piatră, o podea de pământ, o saltea zdrențuită și două hârdaie – unul plin cu scârnă, iar celălalt, cu apă în care pluteau gânganii moarte.

— Hei, de ce nu l-ai adus încoa'? strigă cineva de dincolo de culoar.

Bărbatul se apucă să îndruge ce i-ar face lui Jahan. Ori de câte ori spunea ceva deocheat, tovarășii lui se prăpădeau de râs. O ținură așa o vreme: el zbierând vorbe nerușinate și plescăind din buze și ceilalți luându-l în batjocură. Curând se apucară de cântat – trăgând pumni în ușă, bătând din palme și din picioare. Făceau așa o hărmălaie, că Jahan nu se putu opri să arunce o privire în celula lor care, spre deosebire de-a lui, era puternic luminată.

Unul dintre osândiți – un flăcău cu părul numai zulufi, ochi migdalați și gropițe în obraji – se puse pe dansat, în

timp ce ceilalți fluierau și chiuiau. Legănându-se încetșor, își ridică puțin cămașa și își arată buricul, pe care strălucea un mic mărgăritar. Dedesubt era scris un cuvânt, cu litere destul de mari și de citețe pentru ca Jahan să le poată desluși – *Preaiubit*.

— Hai, Kaymak!

— Scutură poponețul ăla drăguț!

Încurajat, Kaymak începu să-și scuture tot trupul. Cu cât se zgâlțâia și se legăna mai tare, cu atât mai nerușinate deveneau zeflemelele. Ceilalți osândiți – patru la număr – râdeau pe înfundate, deși Jahan băgă de seamă că le era frică de bătauș. Îl miră însă că aceștia, spre deosebire de el și de aproape toți ceilalți pe lângă care trecuse, nu erau puși în lanțuri. Cum de li se făcea un asemenea hatâr era peste puterea de înțelegere a lui Jahan.

Pe când îl cerceta pe flăcău, bătaușul îl cerceta la rândul lui pe el. Dintr-odată, îl apucă pe Kaymak din spate și se împinse în el de parcă l-ar fi încălecat. Prietenii lui răcneau. Roșind, Kaymak zâmbi în silă. Tărăboiul se auzea, pesemne, peste tot, însă temnicerii se făcuseră nevăzuți.

Bătaușul scoase un cuțit din cizmă. Îi linse tăișul rece și îl puse la gâtul lui Kaymak. Flăcăul înghiți în sec, dar nu se opri din legănat. O vreme, cei trei pârură închiși într-o lume numai a lor – bătaușul, dansatorul, tăișul.

Bătaușul se trase deoparte, își suflecă mâneca. Brațul stâng îi era plin de cicatrice și răni: unele făcuseră crustă pe deasupra, pe când altele păreau mai noi. Cu o mișcare iute, își creștă carnea de la încheietură până la cot. Stropi de sânge picurară pe podeaua care, băgă de seamă Jahan abia acum, era împesăritată de pete negre. Oricât ar fi încercat să pară nepăsător, cornacul simți că-i piere vлага. Îi trecu prin cap că l-ar putea ucide pe bărbatul ăla.

În clipa aceea, un glas străpunse aerul:

— Destul, voi de colo!

Porunca, deși părea mai curând un rod al închipuirii, răsună puternic, lovindu-se de pereți și potolind zarva.

Jahan aruncă o privire în dreapta, spre celula din capătul culoarului. La început nu desluși nimic. Apoi, încet, din întuneric se desprinsese un chip cunoscut. Balaban.

Bătăușul mormăi:

— Băieții făceau și ei puțin haz.

— Mda? Zi-le că mă doare capul.

Bătăușul le făcu semn oamenilor lui, care se retraseră în colțurile celulei. Chiar și flăcăul se îndepărtă, deși cam fără chef.

— Încă ceva, strigă Balaban.

— Mmm?

— Las-o mai moale cu tăieturile alea, Abdullah. Nu vreau să văd sânge peste tot.

— Era pentru boboc, răspunse Abdullah, supărat că sângele îi era disprețuit.

— Ei, zaiafetu' s-a-ncheiat, zise Balaban. (Se apropie de barele de fier ale celulei sale, uitându-se abia acum la Jahan) Ce să vezi!? E indianul.

Împreună cu el în celulă mai erau cinci țigani, credincioși lui până la moarte. Unul câte unul, își ițiră capetele și îi dădură binețe lui Jahan.

— Cum ai ajuns în haznaua asta? îl întrebă Balaban.

— L-am supărat pe marele vizir. Tu?

— Eu? N-am făcut nimic. Doar l-am gădilat nițel pe un cadiu!

Bulibașa fusese închis pentru că îi furase trăsura. Cadiul îl aruncase în temniță pe-un văr îndepărtat de-al lui Balaban și îl trimisese pe străunchiu-său la spânzurătoare. Hotărât să-și răzbune familia, Balaban și tovarășii lui furaseră giuvaierele și caftanele cadiului, îi gătiseră păunii din grădină, i-o răpiseră pe cea de-a patra soție și îi dăduseră foc la grajduri. Abia când puseseră ochii pe trăsura lui nou-nouță – adusă din Frangistan, unde fusese a unui senior – fuseseră prinși.

În temnițele Fortăreței celor Șapte Turnuri, Balaban era rege. În mijlocul mizeriei și ticăloșiei, el își făcuse o adevărată

oază – perne moi de mătase, un mangal să dea căldură, un ibric de alamă pentru cafea, un scaun de lemn sculptat ca un tron. Osândiții fie îl țineau la mare cinste, fie se fereau de el, având grijă să nu-l calce pe bătăturei. Pentru că toți îi iubeau pe cei rămași afară – părinți, soții, copii. Până și cel mai fioros osândit înțelegea că, dacă i-ar fi făcut vreun rău lui Balaban, rudele și prietenii bulibașei i-ar fi plătit-o cu vârf și îndesat. Căci Balaban era capul unei șatre cu puzderie de suflete, câte anume nici el nu știa. Totuși, nu de asta era ținut la așa mare cinste. Osândiții și temnicerii se temeau de blestemele țiganilor, de care, dacă erau făcute pe lună plină, nu puteai scăpa decât după șapte spițe. Chiar și după moartea vinovatului, nepoții lui aveau să îndure urmările.

Lui Jahan nu-i luă mult să afle toate astea. Deși bănuia că toate legendele țesute în jurul lui Balaban porneau chiar de la el. După Sinan, era omul cel mai isteț pe care-l întâlnise. Dar pe când istețimea meșterului aducea cu un lac adânc, netulburat, a lui Balaban semăna cu un râu vijelios, ce spumega și se revârsa, prea năvalnic să urmeze vreun curs.

Noaptea, Jahan se înveli cu o pătură subțire, mâncată de molii, ce păstra duhoarea tuturor sufletelor care-o folosiseră. De multe ori îi era așa de frig, că-i clănțăneau dinții în gură și clănțanitul lor îi amintea de ciocănitul dălților ciopliind piatra. Prin crăpăturile din ziduri sufla vântul, forfoteau gângăniile, se strecurau șobolanii. Gândul că vreo gânganie ar putea să-i intre în ureche sau vreun șobolan ar putea să-i roadă nasul îl înspăimânta în asemenea măsură că dormea pe apucate, așteptând prima geană de lumină, iar fălcile îl dureau de cât le ținuse încleștate. Îi era dor de Chota. Tânjea s-o mai vadă o dată pe Mihrimah, să-i audă glasul de satin. Viața de altădată îi părea acum o poveste pe care și-o aducea aminte cu greu, fiindcă o auzise de mult de la altcineva.

Temnicerii erau dușmănoși, săptămânile treceau chinuitor de încet. Timpul deveni o scară întortocheată ce nu ducea nicăieri. Cu singurătatea se putea împăca, însă nu și cu trădarea. Oricât ar fi încercat să nu-i facă vreo vină, nu

pricepea de ce Sinan nu-i trimisese nici măcar un răvaș. La început, de ori câte auzea pași pe culoar, se aștepta ca temnicerii să-i dea drumul. Nu și acum. Pesemne că-l uitaseră toți. Și-i închipui – pe Yusuf, Nikola, Davud și pe meșter – cum lucrau ca de obicei, cătuși de puțin mânăniți de lipsa lui. O văzu pe Mihrimah, împreună cu roabele ei, privindu-și chipul într-o oglindă venetiană, jelind în tăcere, însă nu cu adâncă întristare. Se gândi la Chota și la împlânzitorii de animale din serai, fiecare cu lumea lui. Ranchiuna și mânia îi năpădiră sufletul, crescând mai repede decât se înmulțeau păduchii care-i mișunau prin păr.

O dată pe zi, li se dădeau o bucată de pâine mucegăită și un terci cu bucățele de zgârciuri pe care Jahan nu le putea băga în gură fără să verse. Descoperi că foamea îi juca renghiuri ciudate. La orice ceas din zi, visa la mâncare – fel de fel de bucate. Vorbea singur, certându-se cu cei care îl râniseră în trecut. Căpitanul Gareth, aga Kamil Garoafă, Mirka, împlânzitorul de urși... Treaz sau adormit, se certa cu fiecare dintre ei. Din celula sa, Abdullah îl privea acum cu un zâmbet prefăcut, ca pentru a-i spune că începeau să semene.

La vreo lună, temnicerii aduseră un băiat cam prea chipeș pentru binele lui – un hoț, după cum se dovedi. Abia era în stare să meargă, fiindcă i se trăsese câte o sută de bețe la tălpi. Apoi sărutase cuviincios mâinile celui care dusese la îndeplinire pedeapsa, mulțumindu-i că îl adusese pe calea cea dreaptă. Dar, după aceea, omul îi ceruse să-l plătească pentru osteneala lui. Cum băiatul n-avea pară chioară, fusese bătut iar și trimis la Fortăreața celor Șapte Turnuri.

Ar fi fost destul loc în celula lui Jahan, însă băiatul fu aruncat în cea din față. Abdullah se apucă numaidecât să-l hărțuiască. Băiatul îi ținu piept cu tărie. Jahan îi auzea din când în când glasul tremurat, gătuț de spaimă. Sub ochi i se iviră cearcăne vineții. Jahan bănuia că nu putea pune capul jos să doarmă fiindcă trebuia să fie într-una cu ochii în patru.

Într-o dimineață, când izbutise să adoarmă abia în zori, îl treziră niște zgomote înfundate. Mai întâi îl văzu pe Kaymak cum își smulgea sprâncenele într-un colț al celulei. Alții jucau zaruri, strigând și înjurând. Apoi îi zări: Abdullah îi pusese băiatului cuțitul la gât, silindu-l să nu scoată un sunet în timp ce-i trăgea pantalonii în vine. Toți se prefăceau că nu știu nimic.

Jahan se repezi la barele de la ușă și strigă cât îl țineau puterile:

— Balaban!

Nimic.

— Hei, Balaban!

— Ce-i? veni răspunsul lui morocănos. Ce tot nechezi ca un cal?

— Băiatul e în primejdie!

— Și?

— Ajută-l!

— Dacă m-aș apuca s-ajut orice flăcău fără minte, n-aș avea timp nici să mă cac.

— E doar un copil.

— Și? Dacă ești mai, bate. Dacă ești cui, îndură când ești bătut.

— Lua-te-ar dracu'! Fă ceva sau...

Vorbele îi rămaseră în aer. Jahan șovăi, înghițind în sec. Cu ce-ar fi putut să-l sperie?

— Sau nu ești cu nimic mai bun decât Abdullah, adăugă ostenit.

— Nici n-am zis vreodată c-aș fi, răspunse Balaban.

Abdullah chicoti. Mângâind coapsele băiatului, zise:

— Vrei să-l salvezi? Vino și schimbă locul cu el!

O liniște apăsătoare se așternu cât Jahan se gândi ce să facă. Balaban, Kaymak, ceilalți osândiți de pe culoar – parcă toți îi așteptau răspunsul. Simți o rușine usturătoare, dar și nevoia de-a spune ceva demn de ținut minte.

— Am un elefant. A călcat mulți oameni în picioare. Când ies de-aici, jur că-l pun să te omoare.

— Ce-i ăla elefant? întrebă Abdullah nedumerit.

— O fiară. Mai mare ca o casă.

— Ai fumat hașis, ha? Unde l-ai găsit? îl luă celălalt în răs.

— E-adevărat. Elefanții sunt cele mai mari animale de pe pământ. Iar al meu o să te facă terci.

— Minți! strigă Abdullah.

— Ai face bine să-l crezi, se băgă în vorbă Balaban. Am și eu un elefant. Iar elefantul lui și cu-al meu sunt soț și soție. Istețe animale. Mai istețe ca tine, asta-i limpede. Te-ar putea strivi ca pe-o broască.

Acum, că Balaban îi ținea partea lui Jahan, Abdullah luă amenințarea mai în serios. Întrebă încruntat:

— Ce mănâncă elefanții ăștia?

— Carne de om! răspunse Jahan.

— Minți! strigă iar Abdullah, de data asta cam cu îndoială.

În clipa aceea, băiatul scăpă din strânsoarea lui și fugi în celălalt capăt al celulei. Nu scoase un cuvânt întreaga zi. Din fericire, avea să i se dea drumul curând. Oricât ar fi fost de bucuros să-l vadă în afara primejdiei, Jahan nu izbuti să se ridice de pe salteaua lui ca să-și ia rămas-bun. Era obosit și însetat. Și înghețat. Timpul se oprise în loc pentru el. Când mintea i-o lua razna, o săruta pe Mihrimah, râdea împreună cu Sinan, mergea alături de Nikola, Yusuf și Davud. Văzu chiar câțiva ghuli și ifriți⁵⁷. Unul dintre ei era chiar pisălog, stăruind să-l facă să bea o fiertură.

— Nu vreau nimic de la un ifrit, zise Jahan.

— Nu sunt deloc ifrit, negliobule.

Jahan se sili să deschidă ochii.

— Balaban?

— Mda, ia și bea! Arzi tot.

Ținând ulcica în mână, Balaban îl ajută să se ridice în capul oaselor și să-și rezeme spinarea de zid.

— Ce faci aici?

— Am grijă de tine.

— Cum ai intrat?

⁵⁷ Creaturi ale focului cu aripi uriașe, înrudite cu djinnii (n. ed. orig.).

— Am cheile de la toate celulele de pe culoar.

— Ce?

— Șșșt, vorbim despre asta mai târziu. Ia zi, ai vreo soție?

— Nuu.

— Da' vreo drăguță, ha? Țâțe mari, coapse fierbinți. Atunci închipuie-ți că ți-a făcut niște șerbet. Ia o înghițitură, nu-i frânge inima.

Jahan nu și-ar fi putut-o închipui în ruptul capului pe Mihrimah făcând *șerbet* pentru el, sau pentru oricine altcineva. Închise ochii și murmură:

— Nu vreau...

— Ai încredere în mine și bea asta.

— Să am încredere în fine? Nu l-ai ajutat pe băiat.

Balaban oftă.

— Băiatul ăla nu era de-al nostru. Nu jurase credință. Dacă apăr pe toată lumea, cum să-mi păstrez credința oamenilor mei? Am și-așa destule griji. Știi ce se zice: Unde-s doi țigani, îs trei păreri.

— Deci îi aperi numai pe-ai tăi?

— Ha, doar pe cei din familie!

— La naiba cu familia ta!

— Ai grijă ce spui, frate. De ce-aș ajuta un pezevenchi ca tine în văgăuna asta?

— Atunci de ce mă ajuți? Am greșit. Ești mai rău ca Abdullah.

— Dacă mai vorbești așa cu mine, îți smulg limba din gură.

— N-ai decăt, zise Jahan. Oricum nu mai contează.

— Decăt... dacă ești din familie. Atunci poți să vorbești așa mine.

Scuturat de friguri, Jahan tuși de i se zguduiră umerii. Când își recăpătă glasul, întrebă:

— Ce tot vorbești?

— Hai să facem un târg. Tu bea fiertura asta și te pune pe picioare. Iar eu dau un chef de pomină în primăvara următoare. Te fac țigan. Așa nu trebuie să-ți tai limba.

De pe buzele lui Jahan scăpă un hohot de râs. Bulibașa se încruntă la el.

— Ți se pare caraghios?

— Nu, nu-i asta, răspunse Jahan. Mi se pare o mare cinste. Numai că... nu cred c-o să ies de-aici.

Abdullah, care trăsesese cu urechea din celula lui la ce vorbeau, zbieră:

— Lasă-l să putrezească aici!

— Tacă-ți fleanca! îi strigă Balaban. Coborând glasul, îi spuse lui Jahan:

— Dacă bei asta, te fac țigan. E o fiertură pe cinste, *daki dey*⁵⁸ m-a învățat cum se face.

În starea aia, lui Jahan nu-i trecu prin cap să întrebe cine era *daki dey*. De cum luă o înghițitură, o și scuipă.

— Căh. Ce-i scârboșenia asta?

Balaban oftă. Cu o mișcare iute, îi dădu lui Jahan capul pe spate, i-l lipi de umărul lui și-i turnă fiertura pe gâtlej. Cu toate improșcăturile, gâfâielile, tusea și vărsăturile, Jahan înghiți totuși jumătate din ea.

— Bun, zise bulibașa și, scoțând o batistă din ilic, i-o legă în jurul capului. Din primăvară ești de-al nostru.

Că era vorba de puterea fierturii, pe care fusese silit s-o înghiță de trei ori pe zi în săptămâna din urmă, sau de noroc chior, deși nu credea c-ar avea prea mult, Jahan învinse boala. Chiar găsi tăria să se-apeuce iar de desenat.

⁵⁸ Bunica maternă (în romani, în orig.) (n. ed. orig.).

Dacă nădejdea era lucru rar în Fortăreața celor Șapte Turnuri, rahat era din plin. Temnicerii nu se grăbeau să golească hârdaiele și nu făceau nicio deosebire în ce-l privea pe Jahan. O movilă de scârnă se strânsese într-un colț. În vremurile din vechime, arhitecții își scrijeliseră desenele pe podele de ghips. Jahan desena pe podea cu o nuia și folosea rahatul drept cerneală.

Mai întâi desenă un caravanserai. Îl șterse și încercă să scrijelească un conac, unul demn de Mihrimah. Desenul cel mai măiestrit era unul pentru o închisoare. Nu una pe înălțime, ci pe lungime. Prin niște deschizături largi din tavan intra o grămadă de aer proaspăt. În închisoarea lui n-avea să pună niciodată la un loc osândiții tineri cu cei bătrâni. Nici n-avea să țină pe nimeni în lanțuri. Osândiții puteau să lucreze în ateliere, învățând tâmplăria sau zidăritul. Atelierele urmau să fie așezate lângă clădirea mare. Până atunci, lui Jahan îi plăcuse să deseneze clădiri, însă nu se gândise vreodată cu adevărat la cei care aveau să le folosească și la cum aveau să se simtă. Acum era altfel. Îi păsa de oameni la fel de mult cât îi păsa de clădiri.

— Ce faci? îl întrebă Balaban data următoare când veni să vadă cum îi merge.

— Desenez un azil pentru săraci. În partea asta-i bucătăria. Iar aici e biblioteca. Dacă fiecare om înțelept din oraș s-ar duce să le țină lecții o zi, închipuie-ți că și nevoiașii și-ar putea face un rost.

— Te-ai smintit, bietul de tine, zise Balaban. Însă nu se putu înfrâna să întrebe: Da ălălalt ce mai e?

— O bolniță, răspunse Jahan, arătând spre al doilea desen. Pentru oameni mai smintiți decât mine. O să fie închiși în clădire fără să se simtă întemnițați.

— Ei, du-te și desenează afară. Am vești. Marele vizir te-a iertat.

— De unde știi?

— Am rude la serai.

O umbră trecu peste chipul lui Jahan.

— De ce? S-a schimbat ceva?

— Ce-i cu tine? zise Balaban ridicând mâinile, la capătul răbdării. Aruncă-te în genunchi și mulțumește-i lui Allah. Ce tot pui atâtea întrebări? Când te îneci, te-agăți și de-un șarpe. Nu întrebi: Ești un șarpe blând sau unul veninos, stai așa să mă uit mai bine la tine întâi.

Puțin înainte de mijirea zorilor, Jahan auzi pași, apoi cheia se răsuci în zăvorul ușii de la celula sa. Intrară doi temniceri îi scoaseră lanțurile, îl ajutară să se ridice. În ciuda a ce-i spusese Balaban, întâiul și singurul gând care-i veni în minte fu că aveau să-l ducă la moarte. Când văzură că li se împotrivesc, temnicerii îl îmbrânciră, deși mai ușor decât la venire. Mila lor îi întări teama.

— Mă spânzurați?

— Nu, neghiobule. Ești slobod să pleci.

Nevenindu-i să creadă, Jahan se duse până la celula lui Balaban. Țigani dormeau. Îl întrista să plece fără să-și ia rămas-bun. Luă batista pe care bulibașa i-o legase în jurul capului și o legă de barele de fier. Aruncă o privire spre Kaymak, care tocmai atunci băguia ceva nedeslușit. Alături, Abdullah dormea liniștit, nepărând deloc în stare de pornirile rele ce zăceau în el.

Merseră de-a lungul culoarelor și în sus pe scări. Pe când urcau de la un cat la altul, sigurul lucru la care se putea gândi Jahan era cine îl salvase și de ce. Afară îl aștepta o trăsură.

— Unde mergem? îl întrebă pe surugiul.

— Mi s-a poruncit să te duc la stăpâna mea Mihrimah.

Descoperi astfel cine-l salvase. Prin geamul trăsurii, privi pâcla de pe mare, verdele întunecat al pinilor, găile, cu cozile lor în furcă, zburând sus în vânt. Toate erau așa cum le lăsase. Și în același timp nimic nu era la fel. Când treceai

fără veste prin vreo schimbare, te așteptai ca și lumea să fie altfel.

Scoțând capul afară, îi strigă surugiului:

— Nu pot să merg în starea în care mă aflu. Te rog fierbinte, du-mă întâi la un hamam.

— Nu, am poruncă să te duc îndată la sultană.

— Efendi, ai milă. Cum aș putea să mă înfățișez așa dinaintea ei?

Surugiul ridică din umeri. Nici că-i păsa.

— Ar fi trebuit să te gândești la asta înainte, îi răspunse cu asprime.

La vorbele astea, Jahan luă foc. Nu mai avea deloc răbdare cu oamenii fără inimă

— Ia ascultă. Abia am ieșit din temniță. Dacă-i musai, mă duc înapoi. Dar înainte îți iau gâtul!

Surugiul începu să bombăne. Totuși, fiindu-i frică de un fost osândit, opri trăsura în următoarea piață și coti pe-o străduță lăturalnică, în căutarea celui mai apropiat hamam.

Stăpânul hamamului nu voia să-l lase pe Jahan să intre și nu se învoi până când surugiul nu-i dădu un bacșiș gras. În clipa când apa fierbinte îi atinse pielea, Jahan tresări de durere. Simțind căldura marmurei sub tălpi, i se părea că pășește pe nori. Se bărbieri întâia oară după șase săptămâni. *Tellâk*⁵⁹-ul, o matahală de kurd, fie era furios din pricina vreunei nedreptăți ce i se făcuse chiar în dimineața aceea, fie mâncase prea multe mirodenii, fiindcă frecase prea tare – degetele i se mișcau grozav de iute și în jurul încheieturilor i se iviră cercuri roșietice de atâta trudă. Când isprăvi, pielea lui Jahan era stacojie ca macii. Mirosul și murdăria temniței îi ieșiră din piele ca niște bobite negre. Amețit, se ridică și merse prin aburi până la daisul de-afară. I se păru răcoritor și proaspăt după încăperea plină de aburi încinși unde fusese.

Îl îmbiară cu șerbet de căpșuni. În timp ce-și sorbea băutura, neavând nimic mai bun de făcut, se uită în jur. Zări un bărbat voinic, cu pielea arămie, un negustor pesemne, pe jumătate adormit. Alt bărbat, cu ochi pătrunzători și o cicatrice de-a lungul unuia dintre pomeți, stătea pe margine, legănându-și picioarele înfășurate aproape în întregime într-un *peştamal*⁶⁰. Cazacul de lângă el îl cercetă pe Jahan și, părându-i-se lipsit de orice însemnătate, îi întoarse spatele.

Peste ceva vreme se iviră doi băieți – fără fir de păr pe față, cu ochii mari și strălucitori. Bărbatul cel îndesat îi chemase. Jahan știa ce se petrece. În odăi retrase, băieții le făceau hatâruri mușteriiilor aleși. Se gândi la Kaymak și la Abdullah. Spinarea i se încordă, gura i se răsuci într-o strâmbătură.

Un glas îi șopti la ureche:

— Nu-ți plac băieții.

⁵⁹ Maseur (în tc., în orig.).

⁶⁰ Prosop tradițional folosit la hamam (în tc., în orig.).

Un bărbat se trântise pe daisul de marmură, alături de Jahan. Pieptul, brațele, picioarele, până și umerii, îi erau toate acoperite cu smocuri de păr negru.

— Nu-mi place ce se întâmplă, zise Jahan.

Cu toate că dădu din cap de parcă ar fi fost de aceeași părere, bărbatul răspunse cu un rânjet:

— Știi ce se spune: Băieții îți țin de cald vara, iar soțiile, iarna.

— Eu m-aș înveli mai degrabă cu o pătură subțire vara și cu o plapumă groasă iarna.

Bărbatul chicoti, însă nu mai spuse nimic. Înainte să plece de la hamam, Jahan își puse hainele pe care i le pregătise surugiul. Îi văzu pe cei doi băieți de-afară șoptind, în timp ce unul din ei ținea în mână un *akçe*⁶¹ de parcă ar fi fost cheia către o lume tainică.

În aceeași după-amiază, pe când intrau în conacul lui Mihrimah de pe țărmul Bosforului, se simți cuprins de freamăt. Așadar, inima nu-i amorse. Trăgând aer în piept ca să-și revină, ingenunche dinaintea prințesei.

— Uită-te la tine! zise Mihrimah, ducându-și mâna la gură. Ești numai piele și os.

Jahan îndrăzni să ridice privirea spre ea. Purta la gât un șirag de mărgăritare ce străluceau în lumina soarelui de fiecare dată când se mișca. Rochia îi era din cea mai fină mătase, de culoarea acelor de brad. Fiind o femeie măritată, se îmbrăca altfel acum. Sub vălul ușor, era frumoasă – și tristă. Niciodată nu fusese tristețea cuiva atât de dulce. Își făcea griji pentru el. Poate chiar îl iubea. Simți că inima avea să i se frângă.

Poruncind să fie aduse o mulțime de feluri de mâncare, unul după altul, îl puse să guste din toate. Tocană de oaie, n sarmale, prune în sirop, migdale zaharosite de felurite culori. Pe o farfurioară era ceva ce Jahan nu mai pusese niciodată

⁶¹ Mică monedă otomană din argint, egală ca valoare cu o para (în tc., în orig.).

pe limbă – icre negre. Ciudată mai era și soarta. Cu o zi în urmă desena cu scârna pe podea. Iar acum stătea pe perne de mătase și mânca icre negre din mâna iubitei. Închizând ochii o clipă, nu putea spune ce era adevărat și ce era viața altcuiva.

— Odată îmi spuneai povești, zise Mihrimah, abia puțin mai tare decât șoapta. Ți-aduci aminte?

— Cum aș putea să uit, Înălțimea Ta?

— Totul era altfel pe-atunci. Eram doar niște copii. Trebuie să fii copil ca să guști din plin o poveste, nu crezi? Chiar dacă am crescut, putem încă...

Era gata să mai spună ceva când un zvon de pași pe scara mare îi curmă vorbele. Jahan își îndreptă spinarea, ca și cum i-ar fi trecut prin minte că putea fi soțul ei, Rüstem Pașa. Când se întoarse, o văzu pe Hesna Khatun cu o fetiță alături. Copila făcu o plecăciune adâncă dinaintea maică-sii și își aținti ochii mari și căprui asupra lui Jahan.

— Aișa, bucuria mea, vreau să-i dai binețe oaspetelui nostru. E un arhitect înzestrat. El și meșterul Sinan au ridicat moscheile acelea frumoase despre care vorbim într-una.

— Da, mamă, răspunse copila fără vreo urmă de curiozitate în ochi.

— Tot el a avut grijă de elefantul alb, adăugă Mihrimah.

Aișa se luminează la față.

— Tu ești cel care l-a ajutat pe elefant să bea lapte de la mama lui?

Jahan trase aer în piept. Pesemne că Mihrimah îi spusese poveștile pe care i le istorisise el mai demult. Gândul îl făcu să zâmbească, de parcă ar fi pătruns în casa aceea și ar fi devenit, fără să știe, o parte din vorbele sale de dinainte de culcare. Ochii lui îi întâlneau pe-ai lui Mihrimah pe deasupra capului copilei. O umbră de înțelegere pluti între ei ca o adiere ușoară.

— Luminăției Tale i-ar plăcea să vină într-o zi să vadă elefantul? o întrebă Jahan pe fată.

Aișa strânse din buze, ca pentru a spune că s-ar putea sau nu. În loc să se uite la maică-sa ca să ceară voie, ridică ochii spre Hesna Khatun, care stătea ceva mai în spate, privindu-i în tăcere.

Jahan se uită la doică. Îmbătrânise: obrajii i se zbârciseră ca frunzele uscate. Însă nici asprimea vădită a privirii ei nu întrerupse gândurile lui Jahan. Așa ar fi arătat viața lui dacă ar fi fost în locul lui Rüstem Pașa – copila ar fi fata lui, zidurile astea, scuturile care îl apărau de lume, priveliștea minunată ce se vedea de la fereastră, scena la care deschidea ochii în fiecare dimineață, iar prințesa pe care o iubea în taină, soția lui legiuită. Niciodată înainte, nici măcar în cele mai cumplite ceasuri petrecute în închisoare, nu dorise moartea unui om așa cum o dorea acum.

Prinse o mișcare încețoșată. Hesna Khatun îl țintuia cu privirea fără să clipească și buzele i se mișcau iute, de parcă ar fi vorbit cu cineva. Lui Jahan i se făcu pielea de găină. Știa că-i citise gândurile, deși n-ar fi putut spune cum anume – și că avea să găsească o cale de-a întoarce toate astea împotriva lui.

A doua zi după ce i se dăduse drumul din temniță, Jahan se trezi cu inima grea. Clipi de câteva ori, neînțelegând unde se află. Ceilalți împlânzitori se sculară și, din spatele ușilor închise, auzea mârâitul unui leopard. Ridicându-se cu greu de pe saltea, se împletici până în curte și se stropi pe față cu apă din havuz. Burnița cădea peste buruieni, stropi de mângăritare ca roua. Vântul aducea un miros proaspăt, iar animalele se plimbau alene prin cuști. Deși petrecuse destulă vreme cu Chota seara trecută, era nerăbdător să-l vadă din nou. Ceva mai târziu urma să treacă pe la meșter. Era și vesel, și temător. Avea să-l întrebe pe Sinan de ce nu venise să-l vadă în temniță și dacă din cine știe ce pricină, nu putuse, de ce nu-i trimisese un răvaș.

Pe la amiază ajunse la conacul meșterului. Tristețea i se risipi de îndată ce-l văzu pe Sinan și duioșia din privirea lui. Se întrebă dacă tatăl pe care-l pierduse îl privise vreodată așa. Se aplecă să sărute mâna meșterului, dar Sinan îl trase spre el și îl strânse în brațe. Cu glasul frânt, spuse:

— Lasă-mă să te văd. Ești așa de slab, fiule.

Peste puțin timp, *kahya* cea oarbă intră în încăpere. Fiul ei învăța toate îndatoririle maică-sii și Jahan știa că într-una din zile, foarte curând, urma să-i ia locul. O tristețe chinuitoare puse stăpânire pe ucenic. Jahan nădăjduia să-și poată lua rămas bun de la bătrâna roabă când avea să-i vină vremea și să primească binecuvântarea ei.

— Trebuie să mănânce ceva, îi zise Sinan *kahyei* de la locul lui.

— Bietul băiat! strigă bătrâna și, mișcându-se cât de repede era în stare, se duse să dea porunci pentru masă.

Robii aduseră iute o masă cu picioare scurte, șervete și linguri de lemn. Îi așezară dinainte castroane cu miere, unt, smântână, melasă de struguri, halva și un borcan cu iaurt cu mentă și stafide.

— Mănâncă! Bea! îi porunci Sinan.

Jahan se supuse, cu toate că nu-i era foame. Când nu mai putu lua nicio îmbucătură, Sinan, care îl privise tot timpul, spuse încet:

— Te-au pedepsit doar ca să se răzbune pe mine. Toată lumea știe.

Jahan nu-și găsea cuvintele. Fără să-și dea seama câtă amărăciune clocotea în inima ucenicului său, meșterul urmă:

— Sultanul dorește să mai chibzuiască la planul cu aducerea apei. Aș vrea să vii cu mine la palat. Trebuie să ștergem orice pată de pe numele tău.

— Nici măcar nu știu de ce-am fost învinuit, zise Jahan.

Tăcere.

— De trădare.

Jahan nu se simți cuprins de groază, ci doar de-o adâncă tristețe.

— O să fie și Rüstem Pașa acolo? întrebă.

Să vadă chipul hâd al marelui vizir era ultimul lucru pe care și-l dorea.

— Fără îndoială. Va trebui să-i săruți mâna și să-i ceri iertare. Poți să faci asta?

Jahan nu fu în stare să răspundă. În schimb, întrebă:

— Nu pricep de unde îngăduința asta neașteptată. Ce s-a întâmplat?

— Asta m-am tot întrebat și eu. Trebuie să aibă vreo pricină, însă n-o pot desluși. Tot ce știu e că sultanul a zis că vrea să mă vadă.

Jahan rămase tăcut. Trebuie să fi fost Mihrimah. Pesemne că ea vorbise cu soțul ei și stăruise pe lângă tatăl ei, rugându-l fierbinte să-i mai asculte o ultimă dată pe arhitecți. Aluzii delicate precum puful de păpădie în bătaia vântului. Totul îi arăta că ține la el. Jahan plecă iute capul, de teamă ca meșterul să nu-i citească gândurile.

În ziua când trebuiau să meargă la serai, Jahan se îmbracă în haine noi – șalvari subțiri din bumbac, cămașă

din pânză de in, iminei. Meșterul i le cumpărase ca să-l ajute să arate cât mai bine. Sinan se îmbrăcase și el cu grijă, într-un caftan roșcat și cu un turban umflat pe cap. *Kahya* murmură rugăciunile pe care le învățase de la maică-sa cu aproape un veac în urmă și le stropi creștetele cu apă de trandafiri sfințită de șapte imami.

Li se trimisese o trăsură de la palat – un semn prielnic, fără îndoială, arătând că sultanul îi prețuia oarecum. Luară loc înăuntru, meșterul și ucenicul, cu pergamentele între ei. Astfel intrară Sinan și Jahan în serai.

Sultanul Soliman le ură bun venit. De-o parte a lui stătea marele vizir, Rüstem Pașa cel voinic. De partea cealaltă, *șeyhülislam*-ul și aga ienicerilor. Cei trei își împreunară mâinile strâns, privindu-i cu o răceală pe care nu simțeau nicio nevoie să și-o ascundă.

Sultanul zise:

— Mare arhitect, fiecare dintre acești cinstiți dregători au să-ți pună unele întrebări. Vrei să le răspunzi?

Sinan făcu o plecăciune.

— Sunt onorat, Preafericite Stăpâne.

Șeyhülislam-ul, Ebussuud Efendi, cu chipul de nepătruns ca un manuscris șters, vorbi cel dintâi:

— În gloriosul nostru oraș sunt poduri de pe vremea păgânilor care n-au dăinuit. S-au prăbușit fiindcă au fost durate fără credință adevărată. Ești de aceeași părere cu mine?

Sinan trase aer în piept.

— Dumnezeu ne-a dat minte și ne-a spus s-o folosim cu înțelepciune. Multe poduri din vechime s-au prăbușit pentru că nu au fost clădite pe pământ solid. Când ridicăm un pod, ne încredințăm că nu e prea adâncă apa, că pământul e solid și șuvoiul nu-i prea năvalnic. Podurile sunt ridicate cu credință, așa e. Dar și cu știință.

Sultanul Soliman se întoarse spre stânga sa, făcându-i semn agăi ienicerilor să vorbească.

— Înălțimea Ta, supusul tău Sinan pare să creadă că poate să prevadă câtă apă se află la șapte straturi sub pământ. Cum e cu putință? Credeam că e arhitect, nu necromant. E meșter și în științele vrăjitoriei?

Jahan se albi la față auzindu-i vorbele, căci își dădea seama ce-nseamnă să fii învinuit de vrăjitorie.

Sinan răspunse:

— Nu știu nimic despre vrăjitorie. Câtă apă se află sub pământ se poate afla folosind corect uneltele de măsurat.

— Uneltele astea despre care pomenește vin de la Allah sau de la Șeitan? întrebă aga ienicerilor.

— De la Allah, negreșit, răspunse Sinan. Căci el vrea să știm cât mai multe.

Şeyhülislam-ul se băgă și el în vorbă:

— Al Khidr, fie să-și găsească tihna în rai, a descoperit apa. Pretinzi că ești sfânt ca el?

— Nu sunt vrednic să ajung nici la degetul mic al unui sfânt, răspunse Sinan. Al-Khidr a călătorit împreună cu profetul Moise și a dezlegat tainele lumii. Pe lângă știința lui, a mea e o pătură de apă. Dar cred că, folosind uneltele de măsurat potrivite, putem găsi izvoare nevăzute.

Sultanul se întoarse spre marele vizir.

— Ce spui, pașă?

Rüstem tuși cu răceală.

— Aș vrea să aflu cât se gândește să cheltuiască arhitectul. Nu putem goli vistieria.

Așteptându-se la întrebarea asta, Sinan zise:

— Sunt două alegeri. Cheltuielile pot fi mai mari sau mai mici, după cum dorește sultanul.

Soliman era foarte curios.

— Ce vrei să spui, arhitectule?

— Luminăția Ta, țelul nostru e să aducem apă proaspătă în oraș. Avem nevoie de salahori – sute. Dacă socotești că e mai bine așa, o să folosesc robi de la galere. Pe ei nu va trebui să-i plătești. O să ai supuși câtă frunză și iarbă.

— Și a doua cale?

— Tocmim meseriași pricepuți care o să fie plătiți după priceperea și munca lor în slujba Înălțimii Tale. În schimb, o să-ți dăruiască sudoarea și rugăciunile lor.

— Deci își închipuie că poate umple sipetele cu sudoare și rugăciuni? zise Rüstem Pașa.

Fără să-l bage în seamă, sultanul îl întrebă pe Sinan:

— Tu ce-ai alege?

— Cred că ar trebui să-i plătim și să primim binecuvântările lor. Vistieria s-ar putea să fie mai săracă, dar e mai bine pentru tron și pentru oameni.

Jahan păli, așteptându-se la ce era mai rău. În sfârșit, după o tăcere lungă și apăsătoare, sultanul ridică mâna și spuse:

— Arhitectul are dreptate. Apa e o binecuvântare și ar trebui împărțită cu mărinimie. O să le dăruiesc apă oamenilor și o să-mi plătesc salahorii. Dar apoi, întorcându-se spre Sinan, adăugă: Totuși, nu-ți dau îngăduința să ridici un pod nou. Repară apeductele – e destul.

Încăperea se umplu de freamăt în timp ce fiecare om aflat acolo se întreba cine câștigase sfada, dacă o câștigase într-adevăr cineva. Sinan răspunse:

— Stăpâne, cu îngăduința ta, ucenicul indian mă va ajuta la reparații.

Sultanul își trecu un deget prin barbă, cercetându-l pe Jahan

— Mi-l amintesc. E bine că ai un ucenic atât de credincios. (Tăcu o clipă.) Ce spui, pașă, îl iertăm?

Marele vizir, cu ochii scânteind, întinse brațul. Sinan dădu din cap ca să-l încurajeze pe Jahan. Dând dovadă de mai multă hotărâre decât simțea în inima lui, Jahan făcu un pas înainte ca prin ceață și sărută mâna durdulie, plină de inele, și-o duse la frunte. I-ar fi plăcut să-i șterpelească unul dintre inele, îi trecu prin minte. Ca plată pentru suferințele lui.

— Dumnezeu să-ți binecuvânteze osteneala, zise Rüstem Pașa, privirea lui de gheață nepotrivindu-se deloc cu dulceața din glas.

Pe drumul de întoarcere, meșterul și ucenicul străbătură culoare de marmură. Bucuria care îi cuprinse era atât de mare, că le venea greu să păstreze tăcerea. Jahan știa că nu numai lui îi bătea inima să-i spargă pieptul: meșterul fusese și el speriat. Din nou, Sinan se aflase la mare ananghie, când tot ce voie era să-și vadă de munca lui. Din nou, ca și când ar fi fost ajutat de un prieten tainic, fusese cruțat. Poate că avea un protector, își zise Jahan, un protector neștiut care îi lua partea de fiecare dată când lucrurile deveneau prea spinoase, un înger păzitor nevăzut, mereu alături...

Întors la menajerie, Jahan îi găsi pe îmblânzitori așteptându-l, cu un zâmbet atotștiutor.

— Vino, îi zise Olev încrucișându-și brațele pe piept.

— Unde mergem? vru să știe Jahan.

— Nu întreba, răspunse Olev și-l trase de cot. Un om care a ieșit de curând din închisoare trebuie înveselit.

Spre mirarea lui Jahan, îmblânzitorul îl conduse spre grajdurile unde erau ținuți caii cei mai aleși. Aici se aflau armăsarii pur-sânge, fiecare cu câte un talisman albastru, ca să-l ferească de deochi în jurul gâtului. Văzându-i cum se apropie, armăsarul mult îndrăgit al mai-marelui peste eunucii albi, Furtună, necheză ușor. Nobil, măreț, singur. Olev mângâie animalul, șoptindu-i la ureche vorbe dulci.

— Îmi spune cineva ce se petrece? întrebă Jahan neliniștit.

— Ți-ai dorit întotdeauna să călărești calul ăsta, așa-i? E darul nostru pentru tine.

— Dar aga Kamil...

Olev îl opri ridicând o mână.

— Nu te teme, totul e pus la cale. Nu e în seara asta la serai. S-a dus la Hamamul întristărilor. Nu mă întreba unde-i locul ăsta, n-aș putea să-ți spun.

— Și ce vrei să fac eu cu calul?

— Nimic, răspunse Olev făcându-i cu ochiul. Doar du-te și călărește în josul dealului.

Ceva mai târziu, o umbră țâșni pe porțile grajdurilor: Jahan aproape lipit de spinarea calului, călărind pe Furtună în întuneric. Cei doi paznici de la poartă, unși dinainte, nici că se sinchisiră. Galopă încotro îl îndrumase Olev, bucurându-se de adierea vântului pe față, simțindu-se liber și nesăbuit pentru întâia oară. După ceva vreme, încetini. Nu foarte departe se zărea o căruță și, înghesuiți în ea, stăteau țigani!

— Ce naiba? strigă Jahan. Când ați ieșit din închisoare?

— O, ni s-a dat drumul cu o lună înaintea ta. Dar am așteptat să fii și tu iertat, răspunse Balaban.

— Ce? De ce nu mi-ați zis? se bâlbâi Jahan. Ce faceți aici la ceasul ăsta?

— Ne-a trimis vorbă îmblânzitorul de lei, îl lămuri bulibașa legând frâul lui Furtună la spatele căruței. Prietenii tăi au ținut sfat și cred că a venit vremea să ai parte de nițică plăcere. O meriți.

— Ce înseamnă asta? zise Jahan bănuitor.

Țigani schimbară o privire veselă.

— O să vezi, răspunse Balaban și, înainte ca Jahan să se împotrivească, dădu bice măgarului.

Căruța se puse în mișcare, urmată de Furtună. Înaintă hodorogind pe drumuri de țară și cărări peste câmpuri. Deși era o seară de toamnă răcoroasă, cu cerul ca de catifea neagră, petice de ceață se rostogoleau spre miazănoapte, apropiindu-se furiș de marginile orașului. O pătură de păclă înghiți străzile șerpuitoare și podurile arcuite, iar Istanbulul îi înghiți pe ei. Trecură pe ulițe, multe atât de strâmte – cu case de lemn de-o parte și de alta, încovoiate precum arbuștii aplecați de vijelie –, că butucii roților zgâriau zidurile când înaintau. Fiecare mahala pe care o lăsau în urmă părea și mai tăcută, și mai colbuită, și mai jalnic decât cea de dinainte. Balaban amuți. Multă vreme nu se auziră, în afară de țipătul vreunui pescăruș, decât tropotul copitelor și huruitul roților pe pietrele de pavaj.

Căruța se opri și toți săriră jos. Trăgând aer în piept ca să se liniștească, Jahan se dădu jos din șa, se uită în jur după ceva cunoscut și nu găsi nimic.

— Vino, zise Balaban, înghiontindu-l. Mersul pe jos e o binecuvântare. Punându-și mâna dreaptă pe inimă, bulibașa se întoarse spre oamenii lui: Duceți-vă și Domnul fie cu voi.

Jahan mergea în spatele lui Balaban. Cu fiecare pas, mirosurile străzii deveneau tot mai înțepătoare – mireasma de iasomie amestecându-se cu izul mării și cu aromele de mâncăruri, sărate și usturoiate. Îmblânzitorii învățau multe

de la animalele lor, iar Chota îi băgase în cap un singur lucru: cum să adulmece mai bine. Așa că amușină cu luare-aminte mirosurile aduse de vânt și, după o vreme, prinse urma unor uleiuri parfumate care veneau de la o casă din apropiere.

— Ce-i locul ăsta? șopti Jahan.

Balaban râse pe înfundate.

— Nu pricepi? Te-am adus la un lupanar!

Jahan pâli.

— Nu vreau să merg.

— Ce? Ți-e frică de curve? Doar intrăm și aruncăm o privire. Dacă nu-ți place ce vezi, pleci. Să-mi saie ochii din cap dacă mint. După câte-am pătimit împreună în închisoare, ascultă-mă.

Jahan șovăia. Nu putea nici să primească, nici să nu primească. Balaban îl împinse de la spate, vorbind într-una ca să-i domolească teama. Îi spuse că un lupanar din Istanbul semăna pe undeva cu începutul unei povești turcești – *a fost odată ca niciodată*. Mai multe curve puteau să locuiască sub același acoperiș vreme de luni întregi și, chiar când credeai că aveau să fie acolo pentru totdeauna, se făceau nevăzute ca prin farmec, lăsând casa părăsită ca o cochilie goală. Apoi mai erau soțiile, atât de sărace că abia aveau după ce bea apă, fiindcă bărbații lor erau plecați la oaste sau nu erau buni de nimic, și care ajungeau curve – deși numai în anumite împrejurări, când și când.

În cele mai multe dintre mahalale, femeile stricate erau bătute cu pietre și acoperite de înjurături. Adesea se trezeau cu pragul casei mânjit cu catran și fel de fel de măscări mângălite pe ziduri. La răstimpuri, femeile astea puteau să fie închise, chiar aruncate în temniță. Curvele erau urcate de-a-ndoaselea pe catări și plimbate pe străzi, ca toată lumea să vadă ce le așteaptă pe cele de teapa lor.

Dar cadiii erau de toate soiurile și la fel de zăpăciți ca toți oamenii, urmă Balaban. Oricât ar fi urât curvele, vedeau negoțul cu pricina ca pe o trebuință și un câștig pentru

vistierie, fiindcă femeile plăteau dări. Era oprit cu strășnicie doar în luna Ramadanului. În restul anului, curvăsăritul era singurul păcat care era și nu era o fărădelege.

Cu puțin timp în urmă, în Eyüp, lucrurile se înăspriseră și se dăduseră mai multe edicte. Cârciumile fuseseră închise, la fel și lupanarele și cafenelele în care se jucau jocuri de noroc. Toate femeile rău famate fuseseră alungate, până și cele care nu mai trăiau în păcat și se măritaseră. Ca să nu aibă aceeași soartă, celelalte curve se mutau dintr-un loc într-altul, după cum era vremea.

— Curvăsăritul e ca vântul, zise Balaban, dacă vrei să-l pui în lanțuri, scapă prin găuri.

Ajunseră în fața ușii. Le deschise un negru. Cum îl văzu pe bulibașă, acesta se înclină și zise:

— Fii bine venit, stăpâne.

— Locul ăsta e-al tău? întrebă Jahan cu mirare.

Balaban îi aruncă robului o privire înghețată. Apoi se întoarse spre Jahan și, ridicând mâinile, răspunse:

— Sunt un biet țigan. Ți pare asta o casă pe roți? Cum să fie a mea? Hai, vino, să nu mai pierdem timpul.

Fură poftiți la catul de sus, unde o femeie în vârstă, cu fața zbârcită ca o nucă, îl întâmpină pe Balaban cu mare cinste. Lângă ea era un coș în care se zăreau o pisică și șase pisoi făcuți ghem, toți cu blană deasă și fumurie.

— S-au născut aici, zise ea. Fiecare a primit numele unei fete de-ale mele.

Fetele, află Jahan, se numeau: Fatima Arăboaică, Nefise Venețiană, Kamer Kurda, Narin Cercheza, Zarife Turcoaică, Leah Evreică și Ani Armeană.

La stânga și la dreapta lor erau uși închise, dindărătul căroră Jahan auzea când și când șoapte. Balaban îl împinse într-una dintre odăi, îl puse să se așeze pe perne, îi zise că se duce să vadă ce fac lăutarii și se făcu nevăzut.

Se ivi o roabă, ducând o tabla. Avea părul roșcat și niște cicatrice urâte de-o parte și de alta a feței. Privirea îi era pierdută în depărtări, de parcă ar fi căutat alte seri de

demult. Îi aduse apă, vin, mai multe farfurii cu brânză de capră, smochine îndulcite, migdale prăjite, murături. Așezându-le pe o masă cu picioare scurte, îl întrebă dacă mai dorea altceva. Jahan clătină din cap cu privirea ațintită la desenele de pe chilim. De îndată ce roaba plecă, două femei intrară în odaie, una în urma celeilalte. Una era așa de grasă, că avea trei bărbii. Obrajii îi erau rotunzi și roșii. Lui Jahan îi trecu prin minte că, dacă ar fi fost acolo Chota i-ar fi înfulecat imediat, luându-i drept mere. Gândul îl făcu să zâmbească.

Ea se lumină la față.

— Îți place de mine?

— Nu! strigă Jahan. Apoi, nevrând să pară necioplit, adăugă în grabă: Adică, da, dar nu așa.

Femeile chicotiră – cea grasă mai tare decât cealaltă. Grăsimea de pe burtă îi sălta în sus și-n jos. Plescăind din buze, se aplecă înainte.

— Am trei țâțe și în burta mea sălășluiește un monstru care iese la iveală când mi-e foame. Mănânc bărbați!

Jahan o privi îngrozit. Femeile izbucniră din nou hohote de râs.

— Ar putea vreuna din voi să-l cheme pe Balaban? Întrebă Jahan. Vreau să-l văd.

Femeile schimbară o privire, temându-se că merseseră prea departe cu gluma. În odaie era cald, te încingeai acolo. Jahan se ridică, își ceru iertare mormăind și, ca o săgeată, se năpusti afară. Abia în ultima clipă băgă de seamă că femeile se ridicaseră și ele și îl urmau. Închise repede ușa și trase zăvorul. Afară, lângă scară, dădu peste roaba care adusesese tablaua.

— Ți-e bine? îl întrebă ea. Pleci?

— Da, mă așteaptă Chota.

— Nevasta ta?

Fără să vrea, Jahan zâmbi.

— Nu, elefantul meu. Un animal uriaș.

Ochii ei negri sclipiră.

— Știu ce-i ăla elefant.

Dintr-odată, femeile încuiate în odaie începură să bată în ușă. Jahan păli. Ultimul lucru pe care și-l dorea era să fie prins. Se uită înspăimântat în jur.

— Vino cu mine, zise roaba, luându-l de mână.

Prin chepengul din spate, ajunseră la o scară ce scârțâia. Roaba îl duse în odaia ei din pod, unde tavanul era așa de jos, că trebuiau să se aplece. Totuși, în lumina cornului de lună, priveliștea ce se zărea pe geam era fermecătoare – o pădure cu pini înalți și, dincolo de ea, marea, în fâșii întunecate. De aici, de sus, apa părea altceva, moale și solid, un șal de mătase uriaș pe umerii orașului.

Jahan îi povesti ce se întâmplase jos, ceea ce o înveseli nespus. Roaba îi zise că o chema Peri. Pe vremuri se ținea după taberele de ostași, dar acum nu mai făcea asta. După ce fața îi fusese sluită – de un ostaș care văzuse asemenea grozâvii pe câmpul de luptă că se smintise și-și vărsa furia pe curve –, nimeni n-o mai dorea.

— Nu-i adevărat că n-o să te mai dorească niciun bărbat. Ești mai drăguță decât femeile alea de jos.

Ea îl sărută, Jahan o sărută și el, gustul femeii stăruindu-i în gură. Apoi îl mângâie pe păr, buricele degetelor ei catifelate și calde îi dezmierdară fruntea încrețită de griji.

— N-ai făcut-o niciodată, așa-i? îl întrebă ea.

Roșeața care-i cuprinse chipul era de-ajuns ca să-i răspundă. Îl făcu să se întindă și îi scoase încet hainele. Când buzele ei îi atinseră pielea, dorința puse stăpânire pe tot trupul lui. Jahan nu știuse până atunci că un asemenea regat al plăcerii exista într-adevăr. Abia mulți ani mai târziu avea să înțeleagă cât de norocos fusese că cineva ca ea îi arătase calea.

În întuneric, pe când dormea lângă Peri, se văzu într-un târâm necunoscut, călărind pe Chota. Se jucau pe deasupra conacelor, sărind de pe un acoperiș pe altul. Atunci o zări pe Mihrimah în depărtare, îmbrăcată cu o rochie albă din pânză de in, cu pletele fluturând în vânt. „Așteaptă!”, îi strigă. Ea

nu-l auzi. Strigă iar. De fiecare dată când striga, deschidea gura în zadar.

— Șșșt, trezește-te.

Lui Jahan îi luă o clipă să-și dea seama unde se află și atunci se simți scaldat într-o sudoare rece. Îmbrăcându-se în grabă murmură:

— Ar trebui să plec. (Se opri, văzând că ea se întunecă la față.) Îmi pare rău. Nu mă pricep la... așa ceva, să te... plătesc.

Peri întoarse capul.

— Nu-mi datorezi nimic.

Jahan se apropie și o mângâie pe păr. Tulburarea ce clocotea în sufletul lui avea să se preschimbe curând în cea mai chinuitoare vinovăție. Știa că trebuie să plece înainte să se întâmple asta. Nu voia ca Peri să-l vadă cuprins de remușcări din pricina a ceea ce se petrecuse între ei.

— Ai vorbit într-una în somn, zise ea, deschizând ușa.

— Te-am tulburat?

Peri nu luă în seamă întrebarea.

— Ți s-a încuibat în suflet, e limpede. Oricine-ar fi. Ea știe c-o iubești?

Năuc, rușinat, Jahan ieși din casă. N-ar fi îndrăznit niciodată să numească simțământul pe care-l avea pentru Mihrimah iubire și totuși, când altcineva îl scoase la iveală și îi dădu acest nume, culese cu grijă cuvântul și îl strânse la piept, nevrând să-i mai dea drumul.

Tocmiră o sută treizeci de salahori ca să repare apeductele. Lucrau în două cete – cel dintâi la aripa de la apus, cel de-al doilea la partea din mijloc, care era cea mai șubrezită. Între timp, cei patru ucenici, cu ajutorul unui astrolab, măsurau adâncimea văilor și înălțimea culmilor. După cum îi stătea în obicei, Sinan le porunci să cerceteze cum lucrau meșterii din trecut. Trebuiau să înțeleagă unde izbândiseră și unde greșiseră bizantinii, dacă voiau să fie mai buni decât ei.

Davud și Yusuf, pricepuți la geometrie, făcură măsurătorile pentru canale. Nikola și Jahan, umblând în sus și-n jos pe dealuri, însemnară toate ducturile sparte și toate conductele înfundate. În unele locuri, fiindcă multe dintre conducte aveau nevoie de reparații, apa curgea printr-o strungă. Se risipea prin lunci înverzite, se întorcea în pământ fără să le fi fost de folos în vreun fel oamenilor. În alte locuri, trebuiau să găsească izvorul unui pârâu și să sape canale. Stăviliră apa, ca s-o silească să curgă într-o singură parte, înspre oraș. Apoi, cu ajutorul unui nou canal, o împinseră să treacă printr-o vâlcea. Făceau măsurători la tot pasul – folosind țevi de alamă prinse de tuburi cu stavile –, și socoteau câtă apă se strânsese pe drum.

O săptămână mai târziu, Jahan băgă de seamă un lucru ciudat. Salahorii îi ocoleau și le duceau la îndeplinire poruncile fără nicio tragere de inimă. Cu cât îi urmărea mai cu luare-aminte, cu atât era mai încredințat că-și căutau temeiuri să nu bată vreun cui, să nu care vreo scândură ori să facă cel mai mic lucru, iar dacă le adunai, toate astea erau de-ajuns ca să țină totul pe loc.

Îl trase deoparte pe unul dintre desenatori – un kurd pe nume Salahaddin. Soția lui născuse de curând gemeni. Știindu-l om cinstit, Jahan se aștepta ca el să-i spună adevărul.

— Ce se petrece? De ce muncește toată lumea așa încet.

Salahaddin își feri privirea.

— Muncim, efendi.

— Rămâneți în urmă cu lucrul – de ce?

O roșeață ușoară coloră obrajii desenatorului.

— Nu ne-ați spus că aici sălășluiește un sfânt.

— Cine zice?

Bărbatul ridică din umeri, nevrând să dea nume. Jahan încercă să-l descoasă cu altă întrebare:

— De unde știu oamenii că aici sălășluiește un sfânt?

— Au văzut... o nălucă, răspunse Salahaddin și se uită la Jahan de parcă ar fi așteptat să-i întărească spusele.

Era năluca unui martir – un oștean musulman vioi care își găsisese sfârșitul luptând cu necredincioșii. O săgeată îi străpunsese pieptul și i se înfipsese în inimă, însă el luptase fără odihnă încă două zile întregi. În dimineața celei de-a treia zile se prăbușise și fusese îngropat prin împrejurimi. Acum, sufletul lui, tulburat de vânzoleala iscată de lucrări, li se arăta salahorilor, care se temeau că năluca avea să arunce un blestem asupra lor.

— Prostii! Cine răspândește povestea asta vrea să-i facă rău meșterului Sinan.

— E-adevărat, efendi, zise Salahaddin. Oamenii au văzut-o cu ochii lor.

— Unde? întrebă Jahan și ridică mâinile, pierzându-și răbdarea. Arată-mi!

Spre mirarea lui, omul arătă cu bărbia spre schelărie.

— Năluca și-a făcut sălaș acolo? întrebă Jahan în glumă.

Dar Salahaddin era serios.

— Acolo a fost văzută.

Tot restul după-amiezii, Jahan umblă pe lângă schele, cercetând scândurile, legând strâns funiile, încredințându-se că nu era nicio primejdie, încruntându-se la fiecare salahor care se uita cumva spre el.

— Nu ascuți, zise Davud a doua zi, când se uitau peste în măsurători.

— Iartă-mă. Minte mi-e... răspunse Jahan și dintr-odată i se tăie respirația.

În clipa aceea, ceva îi atrăsese privirea spre puntea de lemn înălțată, la cel de-al treilea cat al schelăriei. Doar câțiva salahori lucrau acolo, unul dintre ei cărând o găleată. Văzu cum omul se clatină pe picioare, ca împins de o mână nevăzută, după care își reveni. Lui Jahan i se ridică părul pe ceafă. În trecut, de câte ori aveau puține grinzi, foloseau punți atârinate de zidurile de deasupra ca să cruțe lemnul. Dar schela asta se înălța de la pământ și era prinsă de ziduri, sprijinită de picioare și căpriori. Dacă se legăna însemna că funiile se slăbiseră și o parte atârna liberă – o parte sau întreaga schelă.

— Te simți bine? întrebă Davud, urmărindu-i privirea.

Un strigăt înspăimântat întrerupse zgomotul monoton al lucrului. Văzură o scândură zburând prin aer, răsucindu-se ca o frunză în bătaia vântului și căzând la pământ. Altă scândură lovi un zidar, pocnindu-l în cap cu o bufnitură înfricoșătoare. Oamenii fugeau încolo și-ncoace în timp ce de sus ploua cu bucăți de lemn și metal.

— *Kiyamet, kiyamet*⁶², se tângui cineva.

Boii mugeau de durere, un cal cu piciorul rupt zăcea într-o rână, cu trupul zvâcnind, cu nările fremătând. Jahan nu reușea să-l zărească pe Chota în toată hărmălaia. Cât ai clipi, schelăria pe care o ridicaseră cu mândrie cu doar câteva săptămâni înainte se prăbuși la pământ. Salahorii de la caturile de sus, din partea de mijloc, se aleseră cu cele mai urâte răni, împreună cu cei de dedesubt care fuseseră loviți de scânduri. Dintre aceștia, opt aveau să-și piardă viața. Printre ei se număra și Salahaddin.

⁶² Apocalipsa (în tc., în orig.) (n. ed. orig.).

Sinan și cei patru ucenici se apropiară de *gassal*⁶³.

— Putem să stăm cu tine cât îl speli?

Bărbatul șovăi. Apoi, fie pentru că-l recunoscuse pe arhitectul seraiului, fie pentru că-l luase drept vreo rudă îndurerată, răspunse.

— Cum poftiți, efendi.

Întorcându-se spre ucenici, Sinan întrebă:

— Vrea vreunul dintre voi să vină cu mine?

Yusuf își feri privirea, o roșeață ușoară ridicându-i-se în obraji. Nikola, care nu era musulman, zise că poate omul n-ar fi vrut să fie de față la spălarea lui. Davud, galben ca ceara, spuse că încă nu uitase leșurile pe care le văzuse pe când era copil și nu voia să mai vadă altul până în ziua morții sale. Singurul rămas, Jahan dădu din cap, zicând:

— Vin eu.

Trupul lui Salahaddin zăcea despuiat pe marmura rece. Vânătași de toate formele și culorile îi acopereau partea stângă a capului și a pieptului, unde fusese lovit de grinzile în cădere. Totuși, lucru straniu, Jahan simțea că rănile fuseseră pictate pe trupul lui Salahaddin mai degrabă decât săpate în el și că, dacă îl spălau cu grijă, ar fi putut să dea semne de viață în orice clipă.

— Domnul a clădit palatul trupului nostru și ne-a încredințat cheia lui, zise Sinan cu glas atât de scăzut, încât *gassal*-ul, stând în spate, plecă iute capul, închipuindu-și că se ruga.

Palatul trupului nostru... Ce ciudat să spui așa ceva, se gândi Jahan. Tot ce vedea el era un morman de carne învinețită. De parcă i-ar fi citit gândurile, Sinan îl rugă să vină mai aproape.

— Omul e făcut după chipul lui Dumnezeu. În miezul lui e ordine, echilibru. Vezi cercurile și pătratele. Vezi cât de bine au fost potrivite. Există patru umori – sângele, fierea

⁶³ Persoană care spală morții (în tc., în orig.) (n. ed. orig.).

galbenă, fierea neagră și scuipatul. Noi lucrăm cu patru elemente – lemnul, marmura, sticla și metalul.

Ucenicul și *gassal*-ul schimbară o privire. Jahan știa ce-î trecea prin minte omului, fiindcă și el se gândea la același lucru. Se temea că meșterul, covârșit de tristețe sau de osteneală, își pierduse mințile.

— Chipul e fațada, ochii sunt ferestrele, gura e ușa care se deschide spre lume. Picioarele și brațele sunt scările.

Apoi Sinan turnă apă dintr-un ibric și, desenând cercuri cu mâinile, se apucă să spele trupul cu o asemenea duioșie, încât *gassal*-ul nu îndrăzni să se miște.

— De aceea, când vezi un om, rob sau vizir, musulman sau ghiaur, trebuie să-l cinstești. Ține minte că și un cerșetor stăpânește un palat.

— Iartă-mă, meștere, zise Jahan, eu nu îi văd desăvârșirea. Văd dinții lipsă. Osul ăsta strâmb. Noi toți, vreau să spun, unii suntem cocoșați, alții...

— Crăpături fără însemnătate. Dar clădirea e fără cusur.

Gassal-ul, întinzând gâtul peste umerii lor, încuviință din cap, cucerit pesemne mai degrabă de glasul domol al lui Sinan decât de ideile sale. După aceea rămaseră tăcuți. Spălară mortul de două ori – o dată cu apă caldă, o dată cu apă călâie. Apoi îl înfășurară din cap până-n picioare într-un liņtoliu alb ca laptele, lăsându-i mâna dreaptă afară. Pe aceasta o apucară cu blândețe și i-o așezară pe inimă, de parcă și-ar fi luat rămas-bun de la lumea asta și ar fi salutat-o pe următoarea.

Rugăciunea de înmormântare o rosti un imam cu o gușă așa de mare, încât îi apăsa pe gâtlej, silindu-l să respire întretăiat, hârâit. Era o mare mângâiere, zise imamul, că oamenii muriseră pe un șantier, nu umblând după femei ușoare sau bând sau jucând jocuri de noroc sau injurând. Își găsiseră moartea făcând o muncă cinstită și trudnică. Iar când avea să vină Ziua Judecării, căci urma să vină negreșit, Domnul avea să țină seama de asta.

Zise că Salahaddin își părăsise viața muritoare în timp ce ridica un pod pentru sultan – nimeni nu îndrăzni să spună că de fapt repara un apeduct. Drept răsplată, pe lumea cealaltă, când avea să-i vină rândul să treacă Podul Sirat – mai subțire decât un fir de păr și mai alunecos decât o mie de țipari –, doi îngeri aveau să-l ajute. Să-l țină de mâini și să nu-l lase să cadă în flăcările iadului de dedesubt.

Sicriul fu dus la cimitir printre planșete și bocete. Familia lui Salahaddin era săracă, așa că Sinan plăti piatra de mormânt.

Tatăl mortului, covârșit de bătrânețe și de durere, se apropie de ei târșându-și picioarele. Mișcat și onorat că un om ca Sinan venise la înmormântarea fiului său, le mulțumi fiecăruia în parte. Fratele lui Salahaddin se ținu însă departe de ei. Nu era greu să-ți dai seama că flăcăul ăsta care n-avea mai mult de paisprezece ani îi făcea răspunzători pentru moartea lui. Dintr-o privire, Jahan știu că-și făcuseră încă un dușman. Atunci când, după ce aruncă o lopată de pământ peste sicriul fratelui său, trecu la coada mulțimii, Jahan se duse după el.

— Domnul să-l primească pe fratele tău în împărăția lui, zise, de îndată ce îl prinse din urmă.

Niciun răspuns. O tăcere stânjenitoare se lăsă între ei, pe când fiecare aștepta să vorbească celălalt întâi. În sfârșit, flăcăul rupse tăcerea.

— Erai cu el când a murit?

— Eram pe-aproape.

— Năluca l-a împins. Ai văzut cum s-a petrecut totul?

— Nu l-a împins nimeni. A fost o întâmplare nefericită, zise Jahan neliniștit.

Nici măcar el nu putea tăgădui că fusese ceva tare ciudat.

— Năluca vrea să te oprești. O să urmeze o nenorocire după alta, însă meșterului tău nu-i pasă. Nu-i cinstește pe morți cum se cuvine.

— Nu-i adevărat, meșterul e un om bun, zise Jahan.

Băiatul se întunecă la față de mânie.

— Prietenul tău avea dreptate. Pângăriți un loc sfânt. Cu ciocanele și măgarii voștri. Sunteți osândiți cu toții să putreziți în iad.

Mulțimea începu să se risipească. Printre îndoliații care se îndreptau spre poartă, Jahan îl zări pe Sinan mergând agale, de parcă ar fi fost tras de un fir nevăzut împotriva voinței sale.

— Nu da vina pe meșterul meu, zise Jahan cu glas stins.

Pe când ieșeau din cimitir, vântul începu să sufle cu putere, rostogolind în toate părțile rotocoale de praf și mizerie. Mai târziu, mult mai târziu, lui Jahan îi trecu prin minte că în învălmășeala din cimitir uitase să-l întrebe pe fratele lui Salahaddin cine era *prietenul* de care vorbea și care făcea asemenea profeții cumplite.

A doua zi, doar jumătate dintre salahori veniră la muncă.

— S-a zis cu muncitorii plătiți! zise Davud. Dacă tocmeam robi de la galere, nu se întâmpla așa ceva. Vezi unde ne duce bunătatea?

— Meșterul o să găsească alții, îl liniști Nikola.

Avea dreptate. Hotărât să ducă la bun sfârșit ce începuse, Sinan tocmi alți salahori. Nu erau greu de găsit. Mulți oameni aveau nevoie de slujbe în orașul acela. Teama de foamete întrecea frica de blestemul sfântului. O vreme, lucrurile părură să meargă mai bine. Lucrările înaintară fără alte întâmplări nefericite. Toamna se apropia, aerul se răci.

Apoi veni potopul. Se năpusti prin văi, măturând case, cârciumi, altare și șuri. Fiindcă nu izbutiseră să desfunde în întregime jgheburile ce duceau la apeduct, apele dărâmară schelăria și năruiră canalul de parcă ar fi fost din mucava. Puhoiul îi prinsese nepregătiți. Nimeni nu era rănit, dar pierduseră săptămâni întregi de muncă și materiale prețioase. Nenorocirea întări zvonurile răspândite de clevetitori și până și cei care înainte șovăiau se încredințară acum că Sinan și ucenicii lui erau blestemați.

Își pierdură curajul. Până atunci meșterul lor trecuse peste toate piedicile, oricât de mari sau de copleșitoare. Însă de data asta lucrurile stăteau altfel. Cum putea Sinan să învingă o nălucă?

Lucrările fură întrerupte. Oricât s-ar fi străduit, Sinan nu reuși să înduplece pe nimeni să mai muncească. Salahorii îl învinuiau că le punea viețile în primejdie ca să câștige bunăvoința sultanului. Cine avea nevoie de apă când apa era blestemată? Apeductele dăinuiau din vremea păgânilor. De ce să le repare dacă nu ca să răspândească necredința?

Jahan se miră să audă că uitaseră de năluca martirului musulman. Găsiseră noi spaime de care să se agațe. Și se agățară zdravăn. Tăcuți și supuși când erau de față ucenicii, se apucau să șoptească vorbe răutăcioase de îndată ce se întorceau ei cu spatele.

După o săptămână, Sinan veni cu un bărbat pirpiriu. Amândoi urcară pe schela ridicată de curând.

— Salahori! Supraveghetori! E un noroc să avem printre noi un preacinstit hagi.

Sinan întinse mâna către străin. Omul făcu un pas înainte, galben la față și încordat, căci nu era obișnuit cu înălțimile. Închizând ochii, psalmodie câteva versete din *Coran*. I se spunea Hagiul Privighetoare, aflară curând. Născut în Bosnia, putea să vorbească cu Dumnezeu în șapte limbi și cunoștea obiceiurile multor credințe și secte. Glasul acestui om, care altminteri avea o înfățișare cu totul obișnuită, avea ceva care-i încânta pe oameni. Hagiul le spuse să meargă mai departe și să nu-i vorbească niciodată de rău pe alții, căci, dacă Șeitan putea să zboare atât de sus, era mulțumită celor două aripi ale sale: lenea și bârfa.

Hagiul veni în fiecare zi și stătu cu ei din zori și până-n seară, chiar dacă părul i se umplea de praf și încălțările de noroi. Stropea cu apă sfințită peste tot și rostea rugăciunea *Cevşen*, despre care spunea că Arhanghelul Gabriel i-o dezvăluise lui Mahomed când era cuprins de spaimă și avea nevoie de ocrotire – fiindcă profeții, asemenea oamenilor de rând, puteau fi și ei înspăimântați de primejdiile acestei lumi –, și sfințea apeductele ca să domolească deopotrivă temerile

evreilor, creștinilor și musulmanilor. Apoi spunea drept încheiere:

— Șantierul a fost curățit. E curat ca laptele mamelor voastre. Întoarceți-vă la lucru.

Așa și făcură. Încetul cu încetul. Reparară apeductele atât de bine, încât nici cei mai aprigi dușmani ai lui Sinan nu le-ar fi putut găsi vreun cusur. Sultanul Soliman se arătă mulțumit. Îl copleși pe marele arhitect cu daruri și laude, numindu-l *Insan-i kâmil*⁶⁴.

Abia după aceea înțelese Jahan că taina meșterului nu stătea în duritate, fiindcă nu era deloc dur, nici în neclintire, fiindcă nu era deloc neclintit, ci în puterea de-a se deprinde cu schimbările și nenorocirile și de-a se reclădi, iar și iar, din ruine. În timp ce Jahan era făcut din lemn, Davud din metal, Nikola din piatră și Yusuf din sticlă, Sinan era făcut din apă curgătoare. Dacă ceva îi stătea în cale, curgea pe dedesubt, pe-alături, pe deasupra, cum izbutea, își croia drum prin crăpături și curgea înainte.

⁶⁴ Cel care a atins desăvârșirea (în tc., în orig.) (n. ed. orig.).

Ce noapte cumplită! Chota era chinuit de durere. Mugi, zbieră și mormăi până la prima geană de lumină a zilei, legănându-și trompa încolo și-ncoace, istovit. Jahan trebui să doarmă lângă el, dacă putea închide vreun ochi. Aruncând o privire în gura animalului, își dădu seama care era pricina chinurilor sale: măseaua de jos din partea stângă se înnegrise și gingia se umflase de puroi.

Jahan își aminti cum, vara trecută, avusese și el o durere de dinți cumplită și bărbierului care-l dichisea pe vătaful grajdurilor i se făcuse milă de el. Printre tânguieți și gemete, bărbatul trăsese iar și iar, curmând suferința lui Jahan. Totuși nu se putea gândi la vreun om din Istanbul care să aibă destul curaj să-i scoată măseaua unui elefant.

— Ce s-a întâmplat? îl întrebă Taras de cum intră în grajd și-i văzu fața cătrănită. Și-o căpățână înfiptă într-un par e mai veselă ca tine.

— E Chota. Îl chinuie măseaua de-l omoară.

— Dacă eram în taiga... zise Taras oftând. Știu un arbust care l-ar face bine într-o clipită. Bunica îl îndrăgește foarte mult.

Jahan rămase cu gura căscată de mirare.

— Bunica ta mai trăiește?

— A, face parte dintre cei blestemați, îi răspunse Taras. Băgând de seamă mirarea lui Jahan, adăugă cu răceală: nu există blestem mai greu decât să-i îngropi pe toți cei dragi și să trăiești mai departe.

Mulți ani mai târziu, Jahan avea să-și amintească vorbele lui, însă acum îi trecură pe lângă urechi ca o adiere.

— Fă rost de usturoi, o grămadă, chimen, ulei de cuișoare, un pic de anason, nu mai mult... Amestecă-le.

Jahan procură cele trebuincioase de la bucătărie și le zdrobi într-o piuă mică până se prefăcură într-o pastă verde și cleioasă. Când îi arată amestecul, Taras păru mulțumit.

— Acum freacă gingiile elefantului cu ea. Asta o să-i aducă alinare... deocamdată. Dar măseaua trebuie scoasă.

Jahan se grăbi înapoi spre grajd. Animalul se împotrivi încercărilor lui cu așa o strășnicie, că nu izbuti să-l ungă decât cu jumătate din pastă și oricum nu era încredințat că unsese măseaua care trebuia. Gura lui Chota mirosea urât. Nu putuse să mănânce nimic și foamea, ca de obicei, îi făcea sângele să clocotească. Cosând două basmale una de alta, puse unsoarea rămasă înăuntru și le legă în jurul capului lui Chota, astfel încât să vină peste pielea umflată. Elefantul arăta așa de caraghios, încât ai fi râs dacă bietul de el n-ar fi trecut prin asemenea chinuri.

Bătând străzile, Jahan căută vreun felcer sau vreun bărbier ambulant. Cel dintâi pe care îl rugă să-i scoată măseaua lui Chota izbucni în râs aflând cine era suferindul. Următorul era un ins cu o înfățișare așa de amenințătoare, încât Jahan nu îndrăzni să-l aducă la menajerie. Era cât pe ce să se lase păgubaș, când își aminti de singurul om din oraș care știa totul despre toate – Simeon anticarul.

Mahalaua de lângă Turnul Galata forfotea de oameni. Negustorii mergeau în rând cu coropcarii; trimișii și dragomanii se fereau în lături lăsând să treacă vreun car tras de boi; un ambasador își făcu loc prin mulțime într-un *tahtirevan*⁶⁵ purtat de robi negri, câinii cutreierau străzile în haite. Văzu bărbați îndreptându-se spre *yeshiva*⁶⁶, bătrâni stând de vorbă pe la colțuri, o femeie trăgându-și după ea fiul, de mână. Vorbe în spaniolă, franceză și arabă se învârtejeau în vânt.

Dând colțul, se repezi înainte cu gândul la Chota, când ceva îl făcu să se oprească. În față, la doar câțiva pași de casa lui Simeon, stătea străinul cu care băuse la hanul de la marginea drumului. Lângă el, îl zări pe Yusuf, ucenicul cel

⁶⁵ Lectică (în tc., în orig.).

⁶⁶ Instituție evreiască tradițională de învățământ religios.

mut, cu ochii ațintiți în pământ. Bărbatul zise ceva, după care Yusuf dădu din cap și se îndepărtă.

Într-o clipă, Jahan își aduse aminte cum fuseseră jefuiți pe drumul de întoarcere de la Roma. Dintr-odată, îl cuprinse bănuiala că bărbatul pe care îl avea în fața ochilor fusese cumva amestecat în treaba asta.

— Hei, Tommaso!

Italianul se întoarse. Ochii i se îngustară când îl zări pe Jahan. Țâșnind ca o săgeată, se făcu nevăzut în mulțime. Jahan se ținu după el o vreme, deși îi era limpede că n-avea să-l ajungă din urmă. Abătut, se întoarse și bătu la ușa lui Simeon.

— Ți-e bine? îl întrebă anticarul.

— Yusuf a fost aici ceva mai devreme? Cu un bărbat cu părul bălai?

— Ce bărbat cu părul bălai? Nu l-am văzut pe Yusuf de săptămâni bune.

— Nu contează, zise Jahan oftând. Am nevoie să mă ajuți.

— Grozavă potriveală! Tocmai a sosit o corabie. A adus cărți noi din Spania.

— Am să mă uit la ele mai târziu. Întâi trebuie să-mi ajut cumva elefantul.

— Când Jahan îi spuse despre ce era vorba, Simeon se strâmbă.

— Sunt un om al ideilor, n-am mai scos măselele vreunui elefant.

— Știi pe cineva care să se priceapă la asta?

— Pe nimeni care să se priceapă mai bine decât tine. Știi ce, am să văd dacă scrie ceva prin vreuna din cărți. După aceea poți s-o faci singur.

— Bine, zise Jahan cu glas pierit.

— Întâi trebuie să-l adormi. Fă rost de multă bragă. Ba mai bine de vreo licoare adormitoare.

Simeon îi spuse că, în trecut, doctorii foloseau cucută, care omorâse o grămadă de oameni și salvase doar câțiva. Acum le dădeau mai curând bolnavilor fierturi de umbra-

noptii sau mandragoră, o buruiană care scotea un țipăt cumplit când o smulgeai din pământ. Dar cel mai bun era opiul. Galen îi sfătuia pe doctori să-l folosească pentru gălbinare, dropică, lepră, durere de cap, tuse și tristețe. Pentru un om de vârsta și statura lui Jahan, două linguri erau de-ajuns. Cum un elefant cântărea cât un munte și era înalt cât un copac... Simeon își arcui sprâncenele cât făcu socoteala.

— O să ai nevoie de-un butoiaș.

— De unde fac rost de așa ceva?

— De la mai-marele peste eunucii albi. Nu e nicio minune pe care să n-o poată înfăptui.

Jahan se întoarse la serai cu cartea la subraț și cu o grămadă de îndoieli. Nimeni nu-l tulbura pe aga Kamil Garoafă. Nu uitase cum îl dojenise când sosise acolo. Totuși, adunându-și curajul, Jahan se duse să-l vadă. Spre mirarea lui, aga se arătă binevoitor, chiar prietenos.

I se aduse îndată un butoiaș cu opiu. Jahan nu întrebă de unde făcuseră rost de el. După atâția ani petrecuți în serai, își însușise jurământul tăcerii. Doi îmblânzitori ridicară falca de sus a lui Chota, alți doi o ținură pe cea de jos. Elefantul, chinuit încă de durere și istovit, nu se împotrivi prea tare. Pe deasupra, cu ajutorul unei pâlnii, turnară un urcior cu vin roșu călduț în gura nemișcată.

Puțin câte puțin, răsuflarea lui Chota se domoli, fața îi era ca de ceară topită, ochii încețoșați. Picioarele i se muiară și se prăbuși la pământ. Îl legară cu parâme, lanțuri și frânghii ca să nu-i atace înnebunit dacă se trezea. După aceea, Jahan se apucă să-i scoată măseaua.

Întâi luă o daltă, apoi un ciocan. Dara, îmblânzitorul de girafe, Kato, îmblânzitorul de crocodili și Olev, îmblânzitorul de lei, bătură, loviră, izbiră pe rând. Apoi traseră, zgâlțâiră, smuciră. După o veșnicie, sau așa li se păru, Jahan smulse

măseaua ca pe colțul unul șarpe uriaș dintr-o poveste pe care o istorisește un *meddah*⁶⁷ în vreo cafenea.

— Dă-mi-o! îi porunci mai-marele peste eunucii albi cu ochii sclipind.

Jahan pricepu acum de ce omul fusese așa de binevoitor de la început. Cum își însușise dulapul ticsit de curiozități ce fusese odinioară al sultanei Hürrem, voia să adauge la celelalte măseaua lui Chota. Jahan simți că-l trec fiorii gândindu-se unde ținea dulapul și ce mai era în el.

⁶⁷ Artist ambulant care spunea povești ajutându-se de imagini și de instrumente muzicale (în tc., în orig.).

Când află că Rüstem Paşa se stinsese din viaţă, pe Jahan îl năpădiră multe simţăminte, însă tristeţea nu se număra printre ele. Soţul prinţesei Mihrimah... tatăl celor trei copii ai ei... răsfăţatul sultanului care se strecurase în patul ei în fiecare noapte... *devşirme* care urcase prea repede în rang... semeţul mare vizir, mult cinstit şi mult temut... Omul care-l aruncase pe Jahan în temniţă şi aşteptase să-i sărute mâna când i se dăduse drumul... Suferea de dropică de ceva vreme, atâta ştia şi Jahan. Pentru că, oricât ar fi încercat să şi-l scoată din minte, în fiecare zi afla ceva nou despre el şi îl ura şi mai tare.

O lună mai târziu, Mihrimah îl chemă la ea pe Sinan trimiţându-i vorbă să-şi aducă şi ucenicul indian.

— Arhitectule, vreau să ridici o moschee cum nu s-a mai văzut pentru răposatul meu soţ, cerul să-i fie sălaş.

Purta haine cernite, potrivite pentru o văduvă. Jahan aşteptă în spatele meşterului, cu mâinile împreunate, cu ochii aţintiţi asupra chilimului, zicându-şi că lui o să i se încredinţeze ridicarea moscheii şi că o să lase un semn undeva înăuntru ei, un semn tainic, însă limpede pentru ochiul ştiutor. Avea să-şi sape ura pentru Rüstem Paşa chiar în moscheea închinată lui. Dacă era un păcat să gândească asemenea lucruri, atunci era un mare păcătos, fără îndoială.

Fără să ştie ce-i trecea lui prin minte, Mihrimah vorbea mai departe. Nu era nevoie să-şi facă griji în legătură cu cheltuielile, fiindcă avea să plătească ea totul. Ceru ca moscheea să aibă o curte largă, iar înăuntru să fie un şir de prăvălii boltite care să-i aducă câştig. Voia să folosească cea mai bună ceramică de Iznik: verde-salvie, albastru-safir şi roşu întunecat precum sângele uscat.

— Se va face întocmai cum doreşti, Înălţimea Ta, răspunse Sinan.

— Vreau ca moscheea să fie minunată, zise Mihrimah. Demnă de numele ales al răposatului meu soţ.

Jahan oftă în sinea lui. Ura se încolăcea înăuntrul lui ca un șarpe. Îi părea rău, aproape împotriva voinței sale, că își însoțise meșterul în conacul acela bogat. Însă atunci, băgând de seamă că nu se simțea în largul lui, Mihrimah se întoarse spre el.

— N-am mai văzut de mult elefantul. Cum o mai duce?

— Lui Chota i-a fost dor de Înălțimea Ta, răspunse Jahan încet.

Ea îl privi cu luare-aminte, cercetând urmele trecerii timpului.

— Cum ți-ai dat seama?

— În multe zile l-am găsit așteptând cu ochii ațintiți la cărarea pe care venea Luminăția Ta.

Mihrimah ridică mâna, ca pentru a atinge aerul dintre ei.

— Ei bine, spune-i lui Chota că am fost plecată departe, prinsă într-o altă viață, dar am să vin să-l văd din nou, fiindcă n-am mai cunoscut un elefant alb ca el.

— Se va bucura să audă asta, Înălțimea Ta.

— Spune-i că n-am fost stăpână pe viața mea.

Ochii lui Jahan alunecară spre cer. Un zmeu zbura în înaltul lui, plutind pe aripile vântului, frumos și liber.

— Sunt sigur că înțelege, Luminăția Ta, îi răspunse. Și că așteaptă încă să vă întoarceți. Elefanții nu uită nimic.

Ea dădu încet din cap.

— Poți să pleci acum. Domnul să te călăuzească.

Pe când meșterul și ucenicul își luau rămas-bun, Mihrimah murmură:

— Ai spus că elefanții nu uită nimic. Dar împlânzitorii de elefanți?

Jahan păli. Simți ațintită asupra lui privirea meșterului, care era uluit de familiaritatea discuției la care fusese martor. Dar măcar de data asta, nu voia să se ascundă. Nu voia să se prefacă.

Plecând capul, răspunse:

— Nici ei, Înălțimea Ta. Nici ei.

Istanbulul, cetatea de scaun, așa istovit de pârjoluri și de cutremure cum era, începu să pocnească pe la încheieturi. Un oraș care ademenește precum o tufă de caprifoi albinele, atrăgea de pretutindenii oameni de toate soiurile, care forfoteau, căutau, tânjeau. Erau prea multe suflete sub același cer, numărul lor îl întrecea pe cel al stelelor la care se uitau – musulmani, creștini, evrei, credincioși și eretici de toate credințele vorbeau toți odată cu Dumnezeu, iar rugămințile și rugăciunile lor de ajutorare erau purtate de vânt, și se amestecau cu țipetele pescărușilor. Jahan se întreba cum putea Atotputernicul să audă pe vreunul în zarva aceea.

Spre sfârșitul verii, *şeyhülislam*-ul, Ebussuud Efendi, începu să-l ponegrească pe Sinan spunând că lespezile de marmură pe care acesta le luase din Hagia Sofia în timpul unor reparații erau blestemate și că abătuseră o nenorocire după alta asupra capetelor Istanbuliților. În cele din urmă, neștiind ce să facă cu lespezile blestemate din vechea biserică, Sinan și ucenicii săi le folosiră la mormântul sultanei Hürrem, nădăjduind că ea n-avea să se supere.

În 1566, în cea dintâi zi de mai, oștirea porni să cucerească fortăreața Szigetvár și avu nevoie de elefant. Oricât de nenorocit ar fi fost primind această veste, Jahan se supuse. Poate c-o fi fost el ucenicul lui Sinan, însă în același timp era, și avea să rămână câtă vreme trăia Chota, cornacul sultanului.

Ajunseră la Belgrad în iunie. Dunărea se întindea în depărtare cât vedeai cu ochii – tumultuoasă, ispititoare, măreață. Sultanul Soliman, care până atunci călărise dinaintea lor, își domoli calul, o iapă roaibă, lăsându-l să meargă la trap. Jahan n-avea habar că asta era din pricină că guta sultanului devenise atât de chinuitoare, că abia se ținea în șa. Marele vizir, Sokollu – un om isteț, cu glas domol și înfățișare cinstită, un *devşirme* dintr-un sat bosniac care

se numea Cuibul Șoimului – se gândise să pună să fie cărat într-o lectică, însă în ultima clipă renunțase la idee. Asta i-ar fi descurajat pe oșteni, care ar fi vrut mai degrabă să vadă cum plouă cu mormoloci decât să-și vadă sultanul bătrân și șubred. Atunci găsisse o ieșire: Chota.

Lui Jahan i se porunci să pregătească elefantul ca să-l poarte în spinare pe Stăpânul Răsăritului și al Apusului. „Ai grijă ca animalul să știe cine-l călărește”, fusese prevenit.

A doua zi dimineață, cornacul îl văzu pe sultan de aproape prima oară după mulți ani. Pielea lui veștedă îi aminti de cenușa rece strânsă în vatră după ce flăcările se stinseseră de mult. Fruntea înaltă, pe care o moștenise și Mihrimah, îi era brăzdată de zbârcituri, ca o scriere tainică săpată acolo de trecerea timpului. Făcând o plecăciune adâncă, Jahan îi sărută poala caftanului – unul dintr-o pânză nu prea aleasă, fiindcă Soliman se abținea încă să ducă un trai îmbelșugat. Străjile lui îl ajutară să urce în *howdah*. După ce se așeză, Jahan își luă și el locul pe grumazul lui Chota. Astfel porniră mai departe.

Ajunseră la Szigetvár în a cincea zi din august. Era o după-amiază înăbușitoare, câmpurile erau smălțuite cu păpădii. Își așezară tabăra și aduseră tunurile de asediu, trase de zeci de boi. Apoi ridicară cortul sultanului, cu cele șapte cozi de cal albe ale sale, pe culmea unui deal de unde Soliman putea privi fortăreața pe care juraseră s-o cucerească neștrămutat. Castelul se afla sub porunca vestitului conte Nikola Šubić Zrinski. Oamenii lui atârnaveră de metereze niște pânze uriașe, sângerii.

— Ce înseamnă asta? îl întrebă Jahan pe-un ienicer.

— Că n-o să iasă din castelul ăla blestemat decât morți.

Aprigi și neclintiți, contele și oștenii lui își apărară fortăreața. Zilele se prefăcură în săptămâni. Se scurse o lună. Arșița deveni de neîndurat. De mâncare aveau mei, nuci, carne uscată și câte-o bucată de brânză tare, făcută din lapte de iapă. Turmele de oi și capre pe care le aduseseră cu ei din Istanbul așteptau, gata să fie tăiate. Cum îndurau

dușmanii foamea și gândul că erau tot mai puțini zi după zi, Jahan n-ar fi fost în stare să spună. Oastea sultanului ataca, fortăreața se ținea tare. Căzură mulți oameni din amândouă taberele, mai mulți din rândurile otomanilor decât din cele ale dușmanilor. Dacă apărătorii fortăreței erau sute, otomanii erau mii. Își așezară morții în gropi mai adânci decât puțurile ce ajungeau până în măruntaiele pământului și se pregătiră să atace iar. Din când în când trimiteau câte un emisar la conte să-i spună să se dea prins, făgăduindu-i că avea să scape cu viață. Sultanul Soliman îi îngăduia chiar să devină cărmuitorul Croației sub stăpânire otomană. Fiecare trimis se întoarse cu același răspuns: aveau să lupte.

Bubuiturile ghiulelelor răsunau printre dealurile vălurite. Dușmanul rămânea neclintit. Găurile făcute ziua în zidurile de apărare erau astupate noaptea de bărbați, femei și copii. Foloseau tot ce le cădea în mână ca să întărească zidurile – bârne, pânză, covoare. Nimic nu era cruțat. Nici măcar o tapițerie deasă, cusută cu fir de argint, care trebuie să fi fost a vreunei familii bogate. Pe ea se zăreau dansând naiade cu lire în mâini, cu pletele sclipind ca lumina lunii pe valurile întunecate. Jahan nu-și putea lua ochii de la ea. Nici ienicerii. Priveliștea acestui paradis strălucitor avea ceva care te fermeca, splendoarea și moliciunea lui erau atât de ispititoare, încât agiii, bănuind că la mijloc era vreo vrăjitorie, porunciseră să fie ciuruit de ghiulele. Atacără fără încetare partea aceea de zid, până când toate culorile sale vii pieriră și ajunse o biată zdreanță, înnegrită de funingine.

Într-o dimineață senină din septembrie, Jahan călărea pe Chota, ducându-l pe sultan înapoi la cortul lui, când auziră o bubuitură care avea să le răsune în urechi zile în șir. Pământul se cutremură. Talazuri de fum se înălțară până deasupra norilor. Elefantul se smuci, cât pe ce să-i azvârle jos.

Jahan îi strigă porunci lui Chota, încercând să-l liniștească, în timp ce se uita cu gura căscată la cerul negru ca smoala.

— Cornacule, ce se petrece? întrebă sultanul din *howdah*, unde ședea tolănit pe niște perne.

— Stăpâne, și-au aruncat în aer toate munițiile... și pe ei înșiși.

— Ce-ai zis? întrebă sultanul, apoi se ridică în capul oaselor și se aplecă înainte, să vadă mai bine. Așa se pare, murmură. Așa se pare.

Pentru o clipă lungă, plină de spaimă, cârmuitorul și cornacul priviră pălălaia. Chota își legăna trompa și flutura neliniștit din urechi. Fără să bage de seamă că animalul era neliniștit, sultanul porunci:

— Du-mă mai aproape. Vreau să văd.

Jahan se supuse, nădăjduind ca elefantul să nu-și piardă cumpătul la jumătatea drumului. Dar când ajunseră la fața locului, el fu acela care se cutremură. Pământul era presărat cu bucăți de arme și mădulare sfărtecate. N-ai fi putut spune care erau ale dușmanilor și care ale lor. Jahan răsufla cu greutate, căci priveliștea îl îngreșoșa. Gura i se umplu de fiere, care aproape îl făcu să vomite. Își ascunse fața în mâini.

— Nu plânge, zise sultanul. Roagă-te.

Rușinat de slăbiciunea lui, Jahan își îndreptă umerii.

— O să mă rog pentru oștenii noștri, Luminăția Ta.

— Nu, zise sultanul. Roagă-te pentru toți. De-acum nu mai e nicio deosebire între ei.

Bărbatul acesta care, în cei patruzeci și șase de ani de domnie dusesese neabătut război după război; care poruncise ca cel mai isteț mare vizir al său și poate singurul lui prieten să fie omorât, care privise cum era sugrumat fiul lui cel mare, pricinuind moartea altuia care se stinsese de durere și pusese la cale nu moartea unui al treilea în îndepărtatul Iran; care ajunsese cel mai puternic dintre toți sultanii otomani – bărbatul acesta tocmai zisese, într-un câmp presărat cu păpădii și morți, că până la urmă nu era nicio deosebire între oștenii dinăuntru și cei din afara fortăreței dușmane, între creștini și musulmani, lăsându-l pe Jahan cu

o nelămurire pe care n-avea s-o descurce decât după mulți ani.

A doua zi dimineată, mirosul de carne arsă stăruia încă peste câmpul de luptă, o duhoare atât de cumplită, încât nici un vânt n-o putea risipi. Jahan simțea că mirosul i se oprise în gâtlee și îl împiedica și să răsufle ca lumea, darămite să înghită.

Totuși, ca în orice altă zi, îl pregăti pe Chota pentru sultan și îl așteptară în fața cortului său. După ceva vreme însă, din fort ieși Sokollu, zicând în șoaptă că ar vrea să schimbe o vorbă cu cornacul. Jahan trăise în serai destul timp ca să știe că, dacă un mare vizir voia să vorbească cu un rob de rând, trebuie să se fi întâmplat, sau era pe cale să se întample, ceva îngrozitor. Jahan îl urmă cu sufletul la gură.

Deși în cort era destulă lumină, un opaiț ardea slab într-un colț. În fața lui, pe o sofa îmbrăcată în catifea, stătea sultanul, cu totul nemișcat.

— Ascultă, băiete, zise vizirul. Ce vezi tu acum nu știe nimeni. Pricepi?

— E... bâigui Jahan.

— Chiar așa, din păcate. Sultanul nostru s-a stins din viață, raiul să-i fie sălaș. O să-l jelim mai târziu. Tu și cu mine avem o datorie de seamă.

Neștiind încotro să se uite, Jahan se zgâia, cu ochii măriți de durere, la picioarele sale. Sultanul Soliman, în vârstă de șaptezeci și doi de ani, nu trăise destul ca să se bucure de biruința lor.

— E musai să le ascundem adevărul oștenilor. (Sokollu vorbea cu mare grijă, oprindu-se la tot pasul – un om încredințat că vorbele, întocmai ca banii, trebuiau folosite cu măsură.) Sultanul va merge pe elefant ca în orice altă zi. Iar tu ai să-l duci.

Jahan se înfioră când pricepu că trebuia să urce un leș în spinarea lui Chota.

— Dar dacă cineva vrea să-i vorbească sultanului?

— Ai grijă ca elefantul să nu se apropie de nimeni. Ienicerilor le va fi de-ajuns să-l vadă pe sultan de departe. Nu-i nevoie să-i audă glasul. Tot ce trebuie să știe e că trăiește.

Deodată auziră pași. Străjile aduceau pe cineva înăuntru. Sokollu, care se îngrijise să nu fie primiți decât oamenii cei mai de încredere, își lungi gâtul să vadă cine intra. Era un tânăr scund, cu gâtul gros.

— A, tu ești. Vino mai aproape.

Marele vizir scoase din caftan un pergament, îl sărută și îl duse la frunte.

— Ia-l și du-l prințului Selim.

Bărbatul făcu o plecăciune adâncă.

— Fii iute ca vântul. Nu te opri nicăieri pe drum. Mănâncă în șa. Nu pierde vremea. Soarta țării atârnă de tine.

Jahan se întrebă cât avea să facă în galop de la Szigetvár la Kütahya, orașul al cărui *zabet*⁶⁸ era prințul. Fiindcă nu era destul să primească fără întârziere vestea morții tatălui său. La rândul lui, trebuia să ajungă la timp în Istanbul. Un tron gol era semn rău – orice se putea întâmpla între moartea tatălui și pe tron a fiului.

Sokollu scoase un *Coran* dintr-un sipet de sidef.

— Trebuie să juri pe cartea sfântă. Amândoi trebuie să jurăm.

Făcură cum li se spusese. Totuși marele vizir nu părea mulțumit. Îi întrebă de unde erau.

— Din Hindustan, zise Jahan.

— Din Kazan, răspunse trimisul.

Sokollu scoase un hanger aurit și împodobit cu nestemate.

— Întindeți mâinile!

Crestă arătătorul trimisului, apoi pe-al lui Jahan. Sângele picura de pe mâinile lor pe teaca hangerului.

— Dacă vreunul dă în vileag taina asta, vă omor pe amândoi.

⁶⁸ Guvernator.

Jahan nu înțelegea de ce viața lui trebuia să atârne de a unui străin, iar trimisul simțea pesemne la fel, fiindcă se întoarse și îl privi cu încruntare. Dar niciunul nu îndrăzni să se împotrivescă. Sokollu le dădu fiecăruia câte o batistă de mătase să și-o lege în jurul degetului.

— Du-te acum, fiule, îi zise marele vizir trimisului. Allah să te călăuzească.

Jahan îi aruncă o ultimă privire omului pe-a cărui credință conta din clipa aceea. Amândoi dădură din cap, în tăcere, în chip de rămas-bun. Cornacul n-avea să afle vreodată că, mulți ani mai târziu, același trimis urma să-l aducă pe meșterul Sinan la serai în noaptea când nepotul sultanului Soliman avea să-și ucidă cei cinci frați ca să nu-i amenințe tronul.

Nici nu plecase bine trimisul, că intră doctorul. Un fost convertit din Salamanca, care se întorsese însă la credința lui. Vorbea limba otomanilor într-un fel sacadat. Fu pus și el să jure, dar nu pe sfânta scriptură, de vreme ce din ea lipseau cele cinci cărți ale lui Moise – și, cine știe de ce, degetul lui arătător scâpă teafăr.

— Poate să mă ajute el? întrebă doctorul, arătând cu capul spre Jahan.

Sokollu, acum cu spatele la ei, era ocupat să măsluiască iscălitura sultanului, să trimită răvașe și porunci în numele lui. Flutură dintr-o mână, spunând peste umăr:

— Du-te și ajută-l.

Doctorul desfăcu un borcan care umplu cortul cu un miros înțepător. Un amestec de smirnă, scorțișoară și alte mirodenii. Îl dezbrăcară pe sultan și îi unseră tot trupul. Ce văzu pe urmă Jahan n-avea să poată spune nimănui, oricât de fierbinte și-ar fi dorit. Avea să-i tulbure visele fără încetare. Mai-marele peste doctorii seraiului despică pieptul sultanului în partea stângă și îi scoase inima. Așa cum o ținea în palme, semăna cu o pasăre rubinie și, chiar dacă nu se mișca, Jahan se temu o clipă că bătea încă. Ținând-o cu amândouă mâinile, doctorul o puse într-un lighean de argint.

Apoi cusu rana cu douăsprezece împunsături de ac desăvârșite. Jahan se uita la el îngrozit.

— Efendi, de ce-am făcut asta?

— Inima este însuși miezul ființei noastre. A fost ultima dorință a sultanului nostru. Dacă avea să moară aici, voia ca inima să-i fie îngropată pe câmpul de bătălie.

Aleseră cel mai bun caftan pe care-l găsiră prin cufere și îmbrăcarea corpul. La urmă, îi pieptănară barba, îi înnegriră marginile pleoapelor cu funingine și îi dădură culoare în obraji folosind o pulbere trandafirie. Când isprăviră, sultanul Soliman părea mai sănătos decât fusese când era în viață.

— Scoateți-i caftanul ăla, le porunci Sokollu când văzu ce făcuseră. E prea bogat. N-ar purta așa ceva.

Se hotărâră la unul simplu și pregătiră leșul. Când se înseră, străji alese pe sprânceană, care fuseseră trimise să cerceteze cum stăteau lucrurile în tabără, veniră să-i înștiințeze că era liniște peste tot. Cu ajutorul lor, aduseră elefantul până la intrare. Chota dădea semne de neliniște, simțind că ceva era anapoda.

— Ce e? întrebă Sokollu supărat.

— Stăpâne, te rog, dă-mi timp să pregătesc elefantul.

Jahan îi vorbi cu blândețe lui Chota, spunându-i că urma să ducă în spinare un om mort. Doar câteva zile, îl încredință el. După multe vorbe mieroase și încă și mai multe mere, animalul se liniști, lăsându-i să-l suie pe sultan în *howdah*. Jahan își luă locul obișnuit pe grumazul elefantului, cu ochii țintă la vulturii ce se roteau în depărtare. Când îi văzu cum se așază pe leșurile presărate peste tot în jur până hăt departe, simți că trebuie să întoarcă privirea. Douăzeci de mii de oameni căzuseră în timpul asediului fortăreței Szigetvár.

Pe drumul de întoarcere aflară că prințul Selim ajunsese în oraș. Trimisul izbândise. Sokollu se simți grozav de ușurat. Fiindcă nu mai era nicio nevoie să se prefacă, le porunci străjilor să dea pe față adevărul. Trupul sultanului fu dat jos din *howdah* și așezat într-o lectică trasă de doi

armăsari albi. Așa ajunseră în cetatea de scaun. Locuitorii Istanbulului îi așteptau. Se strânseseră cu miile de o parte și de alta a drumului smulgându-și părul și sfâșiindu-și hainele, bătându-se cu pumnii piept. Jahan văzu războinici fără frică izbucnind în lacrimi, bărbați plângând în hohote ca niște copilandri.

După înmormântarea tatălui, veni urcarea pe tron a fiului. Selim voia ca oamenii să se bucure ca niciodată până atunci. Cutremure, boli, moarte... nenorocirile îi loviseră atât de greu și de fulgerător, încât nu le mai rămăsese niciun strop de bucurie, darămite de nădejde. Jeliseră destul. Acum venise vremea să se veselească.

Ulemalele erau îngrozite. Până și Sokollu era înspăimântat de felul cum primiseră vestea. Sfătuitoarul lui, Feridun Beg, îl încredință că nu era niciun păcat să lase mulțimea să se veselească puțin.

— Un trup poate să fie tot timpul încuiat la mațe? Oamenii trebuie să-și mai deșerte măruntaiele. Lasă-i să se veselească, vizirule.

În ziua în care Selim urcă pe tron, Chota fu gătit cu o minunată podoabă pentru cap și cu o mantie argintie cu nestemate. Elefantul conduse alaiul noului sultan pe străzile din Istanbul. Oamenii făceau cu mâna, chiuiiau, cântau tare. Și, din nou, lui Jahan nu-i veni să creadă cât de repede se schimba starea lor sufletească de la durere la bucurie, cât de repede li se zvântau șiroaiele de lacrimi pe obraji. Dacă treceau de la tristețe la veselie cu atâta ușurință, asta însemna că puteau să treacă la fel de ușor de la iubire la ură?

După ce urcă pe tron sultanul cel nou, Chota și Jahan merșeră iar să muncească pe șantier. În fiecare dimineață plecau de la menajerie, întotdeauna pe același drum, și în fiecare seară se întorceau, istoviți și însetați, mirosind a colb și noroi. Cam în vremea aceea, meșterul Sinan se apucă să clădească un pod peste fâșia ce lega lacul Büyükçekmece de mare – un pod lung, arcuit și grațios.

Într-o noapte din decembrie, după ce ridicaseră bună parte din el, se întorceau în oraș – meșterul și trei dintre ucenici într-o trăsură, iar Jahan în față, călare pe Chota. De cum dădură un cot, auziră un zgomot la oarecare depărtare de oraș și în mijlocul lui deslușiră un țipăt ascuțit, care-ți îngheța sângele în vine. Când înălță capul să se uite la cer, Jahan zări un șuvoi portocaliu, galben și roșu, iar culorile erau atât de vii încât îți răneau ochii.

— Foc! strigă.

Trăsura se opri și se dădură jos. Sinan părea distrus.

— Ar trebui să mergem să dăm o mână de ajutor, zise.

— De ce nu mergem cu Chota? întrebă Jahan. Ajungem mai repede.

Se suiră cu toții în *howdah*, în timp ce Jahan se așeză pe grumazul elefantului. Merșeră de-a lungul străzilor, urmând țipetele care străpungeau văzduhul precum cioburile de sticlă. Pe măsură ce înaintau, vântul se întetea și se încingea, împrăștiind ploaia de foc de la o casă de lemn la cea de-alături. Jahan clipi de mai multe ori, la fel de năucit de pălălaie ca și de forfotă. Flăcările lingeau cerul nopții în vârtejuri de culori atât de vii, că păreau aproape pictate. Din când în când, o vâlvătaie răbufnea până sus de tot, iar copacii străluceau precum candelabrele din sticlă de Murano.

Oriunde se întorceau, priveliștea era și mai întristătoare decât înainte. Animalele alergau de colo-colo, rătăcite, buimace. Familiile încercau să salveze puținul pe care-l

aveau: bărbați trăgeau după ei coșuri și butoaie, femei galbene precum ceara tremurau de spaimă, sugari plângeau să-și dea sufletul. Copiii, doar ei, rămâneau neînfricați, fugind pimpregjur de parcă ar fi jucat un joc pe care cei mari îl născociseră pentru ei.

Sub ochii lor, mahalale întregi se făcură scrum. Odăi în care zăcuseră mame, unde se sărbătoriseră tăieri împrejur, în care viața luase ființă și muribunzii își dăduseră ultima suflare – locurile acestea, împreună cu amintirile pe care le închideau se prefăcură în cenușă. Nu rămase nimic în afară de o căldură stăruitoare și, răspândite peste tot pe jos, haine, încălțări, mărunțișuri, o bucată de cărămidă ce fusese odinioară un zid. Se opriră pe o stradă pe care focul o lovise din plin. Sinan, înmărmurit, ceru să fie ajutat să coboare. Arhitectul muncise mult să prevină o asemenea nenorocire, pavând străzile, cercetând clădirile. Totul în van.

Ienicerii nu făceau mare lucru, săltau cuferi în spinare, vorbeau cu oamenii, însă cu pași ca de plumb, aproape fără nicio tragere de inimă. Sinan se duse la unul dintre ei – un bărbat care ședea pe un butuc, uitându-se lehametit în jur.

— De ce nu faci nimic?

Ienicerul, care nu se aștepta să fie luat la întrebări și care nu-l recunoscuse pe marele arhitect, se smulse din visare.

— Cum?

— De ce nu-i ajuți pe oameni?

— Păi, asta fac, răspunse omul îmbufnat.

Alt ienicer se apropie de ei. Zise că nu stingeau flăcările pentru că așteptau poruncile agăi, care era bolnav și zăcea la pat.

Când auzi vorbele astea, Sinan se întunecă la față.

— De ce porunci ai nevoie? Cum poți să stai cu mâinile-n sân când orașul e mistuit de flăcări?

Pe când Sinan vorbea cu ienicerii, cornacul și elefantul, atrași de zgomot, cotiră pe o stradă lăturalnică. Ceva mai jos, Jahan zări două femei care țipau una la cealaltă, scoase din minți. Află de la vecini că erau soțiile unui negustor care se

afla tot timpul pe drumuri. Când izbucnise focul, femeile fugiseră din casă, trăgându-și după ele copiii, fiecare crezând că cealaltă luase nou-născutul.

Jahan se uită la clădirea în flăcări și la femeile care plângeau.

— Așteaptă-mă aici. Intru în casă, îi spuse lui Chota.

Nici nu-i trecea prin cap să ia elefantul cu el, știind cât de frică îi era de foc.

Încet, Jahan își croi drum către casa care ardea mocnit. Pășea cu cea mai mare grijă, ascultând cu luare-aminte cel mai mic zgomot. De cum trecu pragul, flăcările îl împresurară. Catul de sus se prăbușise deasupra odăilor din față, însă partea din spate a clădirii rămăsese încă întreagă. Jahan zări un sfeșnic de alamă și îl înșfacă din obișnuință, deși nu avea mare preț. După ce înaintă câțiva pași, avu mai mult noroc: o călimară goală din argint și smarald. Tușind și înăbușindu-se, Jahan orbecăi prin perdelele de fum, în timp ce ochii îi lăcrimau atât de tare, că abia vedea pe unde calcă. Se feri de o grindă în flăcări care căzu chiar în fața lui. Lemnul îi atinse umărul doborându-l la podea. N-avea cum să înainteze mai departe.

Dintr-odată, un colac moale de carne îl apucă de mijloc și îl ridică.

— Chota! Cum ai intrat aici? strigă Jahan.

În loc să-i răspundă, elefantul îl conduse în străfundurile casei – sau ce mai rămăsese din ea. Chota își mișcă urechile de parcă ar fi prins un sunet neuzit. Pesemne că elefantul avea arsuri peste tot pe picioarele gingașe, însă cornacul avea să se gândească la asta decât mult mai târziu.

Jahan nu putea deschide gura de frică să nu înghită și mai mult fum. La fiecare răsufare îl ustura coșul pieptului. Își dădu haina jos și și-o înfășură în jurul feței. Chota îl împingea din spate, blând, dar hotărât. Înconjurat de flăcări, Jahan se împletici până în cea de-a doua odaie, apoi reuși să se țină mai bine pe picioare. Elefantul aștepta în spatele lui.

Iată leagănul. Tulul subțire cu care era acoperit îl ajutase probabil pe sugar să respire. Jahan înșfăcă bocceaua dinăuntru, fără să se uite dacă copilul era viu. Cu o mână, agățându-se de viață, sugarul se prinse de Jahan. Plânsese atâta, că nu mai avea glas. Își ținea închisă gurița ca un boboc de trandafir. Totuși, puterea lui era uimitoare și trebuie să fi fost molipsitoare, fiindcă și Chota, și Jahan erau mai liniștiți acum.

Până când elefantul și cornacul ieșiră din casă, oamenii care se strânseseră să privească din stradă erau de trei ori mai mulți. Sinan și ucenicii se aflau și ei acolo, fiindcă auziseră lumea povestind că animalul intrase într-o casă în flăcări. Mama sugarului se repezi spre ei și luă copilul din mâinile lui Jahan. Apoi începu să se roage, râzând, mulțumind, plângând, încercând să sărute mâna cornacului, pielea lui Chota, toate odată, fără să se teamă că elefantul avea s-o calce în picioare.

Jahan se îndreptă clătinându-se spre Sinan, care îl primi cu brațele deschise.

— Sunt supărat pe tine... îi zise el, dar mândru, fiule, grozav de mândru.

Ucenicii îl îmbrățișară. Însă Jahan simțea că o făcuseră cu răceală. Îi pusese în umbră, iar asta nu le plăcuse deloc.

Se dovedi că aga ienicerilor fusese într-adevăr bolnav. Totuși, nu de asta amânase să le trimită porunci. Oștenii, care cereau să li se mărească lefurile, văzuseră în focul izbucnit un prilej să arate cât de însemnați erau. Cum marele vizir nu se prea grăbise cu mărirea lefurilor, nici aga nu se prea grăbise să le poruncească ienicerilor să stingă focul.

Cornacul și elefantul se îndreptară spre casa meșterului, murdari de funingine din cap până-n picioare și duhnind a fum. Jahan legă cu feșe picioarele lui Chota. Două dintre unghii crăpaseră și sângerau. Tot trupul îi era plin de arsuri. Cicatricile din noaptea aceea n-aveau să se vindece niciodată.

Mai târziu, din grădina lui Sinan, cornacul stătea și se uita la orașul de dedesubt, de unde se ridicau ici și colo, ca niște năluci, rotocoale de fum. În zori, păsările nu mai ciripeau, focul nu mai trosnea în vetre, pescărușii nu se mai năpusteau din înalțuri – toate se cufundaseră în tăcere. Se făcuse ger. Frigul părea ciudat după dogoarea nopții.

Când focul se stinse, se văzu limpede cât de mari erau pagubele. În afară de mahalaua evreilor, unde casele erau din piatră, străzi întregi fuseseră mistuite de pe fața pământului.

— Focul ne-a fost învățător, zise Sinan când se strânseră iar. Ne-a dat o lecție.

Chiar în săptămâna aceea, meșterul se duse la serai și căpătă incuviințarea de care avea nevoie. Dormind pe sponci, desenă o grămadă de planuri. Străzile aveau să fie lărgite cu jumătate de cot pe fiecare latură. Nicio casă n-avea să aibă mai mult de două caturi. Urma să se folosească mai multă piatră și cărămidă în loc de lemn, hotărî el.

Dar nici nu se statorniciră bine noile rânduieli, că oamenii începură să le încalce. Focul le fusese învățător, adevărat. Totuși Istanbulul, unde să uiți era întotdeauna mai lesne decât să-ți amintești, nu-și învățase lecția.

Într-o seară, Sangram veni să-l vadă pe cornac, aducându-i un castron cu *sūtlac*, întocmai cum făcuse cu multă vreme în urmă. Era foarte bătrân și șubrezit, iar uneori capul îi tremura nestăpânit, de parcă s-ar fi certat cu un însoțitor nevăzut. Jahan primi castronul și îi mulțumi. Privindu-l cum mănâncă, Sangram întrebă:

— Ai auzit ce-a mai făcut căpitanul Cap-scrântit?

Cornacul aproape că scăpă lingura din mână.

— Ce?

Corăbiile căpitanului Gareth se ciocniseră cu o armadă. În timpul bătăliei, lupul-de-mare mușcase mâna care-l hrănise atâția ani și trecuse de partea dușmanilor. Deși luptase alături de otomani la început, sfârșise prin a închina cupa în cinstea Papei. Știind că turcii aveau să-i scoată mațele de viu dacă-l prindeau, fugise din Imperiul Otoman. Nu se putea întoarce la Istanbul. Nu că i-ar fi păsat. Papa îi făgăduise ocrotirea lui, așa că era destul de mulțumit de noul lui steag, vânând marinari otomani.

Când auzi toate astea, Jahan rămase mut de uimire, năpădit dintr-odată de amintiri tulburătoare. Numai din pricina căpitanului Gareth ajunsese în menajeria seraiului. El ticluise planul de a-l da drept îmblânzitor de elefanți și de a-l așeza la o aruncătură de băț de comorile din serai. Un plan care mersese ca uns după ce marinarii aflați sub porunca lui scăpaseră de adevăratul cornac – azvârlit pur și simplu în apele înghețate. „Nu mi-a plăcut niciodată flăcăul”, zisese căpitanul drept lămurire, deși Jahan nu pricepea în ruptul capului cum putuse să nu-l placă omul acela care nu vorbea o boabă de turcă sau de engleză și se uita cât era ziua de lungă la valuri. În cală aveau mărfuri din Hindustan și un elefant alb care trăgea să moară. Jahan era doar un băiat bun la toate, care fugea de tatăl lui vitreg. Era doar un băietan dintr-un oraș din Anatolia. Ce știa el despre elefanți? Stând acolo și amintindu-și toate astea, un gând îi trecu prin

minte lui Jahan. De ce-i vorbea dintr-odată Sangram despre căpitanul Gareth?

— Deci ți-ai dat seama... șopti el.

— Cum să nu-mi dau? răspunse Sangram. Mi-ai spus că ești din Hindustan. Nu știai o vorbă în vreun grai de-al nostru, iar poveștile pe care le înșirai n-aveau nicio noimă.

— De ce nu m-ai turnat? Puteai să le spui tuturor: „Băiatul ăsta e un pehlivan. Îndrugă numai minciuni”.

Sangram zâmbi.

— Aveam de gând... dar apoi m-am răzgândit. Nu voiam să te fac să suferi. Mi se părea că trecuseși prin destule greutăți – de ce să-ți pricinuiesc mai multă durere?

Jahan se ridică și sărută mâna descărnată a bătrânului.

— Erai doar un flăcău. Și acum, uită-te la tine! zise Sangram copleșit de duioșie.

Jahan își mușcă buza de jos. Ce ciudat! Câtă vreme el alergase după lucruri care n-aveau să se întâmple vreodată și fusesese supărat pe viață că nu-i dăduse darurile pe care și le dorea, alți oameni îl sprijiniseră fără să bată toba pe toate drumurile. Dăruiseră fără să aștepte ceva în schimb.

Sultanul Selim era hotărât să se bucure de menajerie, s-o învie și s-o lărgească. Spre deosebire de tatăl lui, care abia dacă lua seama la viața animalelor pe care le avea în stăpânire, noul sultan a cerceta îndeaproape. Venea adesea să vadă fiarele, câteodată de unul singur, de cele mai multe ori însoțit de dregătorii săi. Cel mai tare îl încântau felinele mari – tigrii, leoparzii și leii – și, nimeni nu știa de ce, se dădea în vânt după struți. Maimuțele îi trezeau curiozitatea cu strigătele și mișcărilor lor tainice. Totuși, pe Chota îl iubea cel mai mult. Îi plăcea grozav să se plimbe pe spinarea elefantului. Pentru asta, poruncise să se facă un *howdah* mai mare și o scară care să poată fi strânsă. Chota primise o nouă podoabă pentru cap: de culoarea peruzelei, tivită cu ciucuri aurii și împodobită cu pene de păun. Spre groaza lui, Jahan primise și el niște veșminte caraghios de țipătoare – o vestă argintie sclipitoare, cu lalele albastre brodate și un turban alb. Sultanul avea o mare aplecare spre ornamente, atât în ce-l privea pe el, cât și pe cei din jurul lui. Îi plăcea să-și petreacă timpul cu piticii, mușii, măscăricii mai degrabă decât cu vizirii și sfătuitoarii săi, cu vorbăria lor plictisitoare.

Poet și arcaș, Selim era un om trist și neliniștit, cu gâtul atât de scurt, că nici nu-l vedeai, plesnind de sănătate, cu umerii rotunși de parcă ar fi fost striviți sub o povară nevăzută. Ajunsese sultan la patruzeci și doi de ani, când nu mai era în floarea tinereții. Toată viața așteptase, se rugase și uneltise ca să pună mâna pe tron și totuși, când sosise clipa, nu era pregătit. Jahan se gândea la el ca la flacăra pâlpâitoare a unei lumânări – iute din fire, șovăielnic, așteptând adierea ce avea să-l stingă într-o bună zi.

Fratele lui, Baiazid – cel mai mare rival al său –, fusese omorât în Iran, astfel că Selim rămăsese singurul moștenitor. Te-ai fi așteptat ca asta să-l umple de mulțumire. În schimb, făcuse din el un om artăgos. Dacă prinții puteau fi omorâți așa de ușor și fără nicio remușcare sau învinuire, în cine să

mai aibă încredere pe lumea asta? Bea fără măsură. Mânca cu lăcomie. Se culca cu cele mai nurlii femei. Mergea la vânătoare de căprioare, rațe, potârniche, mistreți. Nimic nu-i potolea setea. O singură privire dacă aruncași la hainele pe care le purta era de ajuns ca să bagi de seamă cât se deosebea de tatăl lui. În dorința de-a arăta că se scaldă în belșug, se împodobește cu pietre rare, purta veșminte din zarafir ales, se dădea cu parfumuri îmbătătoare. Își înnegrea marginile pleoapelor cu kohol, ceea ce îi dădea privirii lui o duritate care nu se prea potrivea cu firea. Că turbanele lui, împodobite cu pene în culori țipătoare, erau mai înalte decât ale sultanului Soliman nu scăpă nimănui.

Femeile sale născură mulți copii. Dar una dintre cadâne le întrecu pe toate celelalte și îi deveni soție – Nurbanu, venețiana, fermecătoarea. Numele pe care îl primise la naștere era Cecilia. Spunea că se trăgea dintr-o familie de mare vază și ar fi trăit ca o femeie nobilă dacă n-ar fi fost răpită de pirăți când avea doisprezece ani. Gurile rele adăugau părțile din poveste pe care ea le lăsa pe dinafară – că, deși tatăl ei era nobil, fusese copil din florii. Nurbanu le trimitea într-una răvașe rudelor ei din Corfu și Veneția. Le scria și lui *bailo*, dogelui și senatului.

Drept răspuns, nu primea numai o mulțime de răvașe, ci și daruri. Ca și Selim, Nurbanu iubea luxul. De curând, la cererea ei, îi fuseseră trimiși din Veneția o pereche de cățeluși cu blana scurtă și catifelată, care o însoțeau peste tot. Erau niște ființe caraghioase, care lătrau la tot ce mișca, fără să le pese de mărimea lor. Înainte de fiecare masă, mâncarea lor era gustată de un rob, ca nu cumva vreun om rău să încerce să-i otrăvească. Și erau destui cărora le-ar fi plăcut s-o facă.

Noaptea, stând în jurul focului, îmblânzitorii vorbeau despre ea, făcând schimb de zvonuri și scorneli. Jurământul tăcerii era încă respectat, însă nu cu atâta strâșnicie ca înainte. Deși își alegeau cu grijă cuvintele și foloseau un grai care nu era pe înțelesul tuturor, bârfeau după pofta inimii. Și

alte lucruri se schimbă. Din curtea eunucilor și până la turnul mai-marelui peste doctori, din iatacurile prinților până în odăile unde dormeau *sülüflü baltacılar*, halebardierii cu costițe, seraiul răsuna de zgomote. Orice zgomot înăbușit în timpul domniei lui Soliman era eliberat, învârtejindu-se pe culoare.

În zilele când vremea era blândă, sultanului îi plăcea grozav să se plimbe cu barca împreună cu însoțitorii lui, mâncând și bând pe când alunecau pe lângă Cornul de Aur, sugând zaharicale aromate ca să-și îmbroșeze răsuflarea. Selim își închipuia că, atâta vreme cât marele vizir Sokollu ținea frâiele imperiului, totul avea să meargă ca uns. Nu era în stare să înțeleagă treburile de stat, grozav de încurcate, și în adâncul sufletului ar fi fost mai fericit să rămână poet sau menestrel dacă nu ar fi urcat pe tron.

Ulemalele nu priveau cu ochi buni purtările lui și îl învinuiau că e un păcătos. Ienicerii îl muștrău pentru că nu conducea oștirea de la o bătălie la alta. Oamenii îl comparau cu tatăl lui și îl găseau slab, blestemând năluca lui Hürrem, care rătăcea încă pe culoarele de marmură, că nu adusese pe lume un fiu mai de ispravă. Selim îi împăca împărțindu-le pământuri și bani, numai să-l lase în pace. Mulțumită mărinimiei lui, lucrurile urâte care se spuneau despre el erau șterse ca literele scrise pe nisip de valurile mării – doar ca să fie scrise, iar, la scurt timp după aceea.

Printre oamenii care făceau parte din alaiul lui Selim se numărau poeți, barzi și muzicanți. Chiar și o poetă pe care o chema Hubbi Hatun și care putea să recite ore întregi, cu ochii închiși, cu glasul urcând și coborând ca un pescăruș purtat de vânt. Menestrelii care știau cântece din toate colțurile imperiului și care se pricepeau să cânte în zece limbi, trecând ascultătorii de la fericire la disperare și de la disperare la fericire. Un pictor care, cum se cherchelea puțin, spunea că într-o zi avea să folosească sângele lui când îi trebuia roșu.

Jahan îi cunoștea pe toți. Se plimbau agale prin grădina de trandafiri, după care se opreau la menajerie, privind și hrănind animalele. Alcătuiau o ceată gălăgioasă, căreia îi plăcea să petreacă și să facă tărăboi la fel de mult ca stăpânului ei. Apăreau dintr-odată, la întâmplare. La orice ceas al după-amiezii sau al serii.

Într-o joi, în puterea nopții, îmblânzitorii se treziră în cântări și răsete. Clipiră unii la alții cu ochii cârpiți de somn, încercând să priceapă ce se petrece.

— Unde sunt afurisiții ăia de robi? tună un glas în întuneric.

Trăgându-și hainele pe ei, se repeziră afară și se așezară într-un șir. Sultanul și trei oaspeți erau acolo – veseli și, după câte se părea, beți bine.

— Unde-i cornacu'? zbieră Selim.

Jahan ieși în față și făcu o plecăciune adâncă.

— Te căutam. Vrem să călărim pe elefant.

— Acum, mărite sultan?

Întrebarea stârni chicoteli înăbușite, iar sultanul se încruntă. Jahan își ceru iertare murmurând și se grăbi spre grajd. Chota mormăi, deloc dornic să părăsească tărâmul viselor, pe unde se plimba voios. Pe jumătate rugându-l, pe jumătate amenințându-l, Jahan izbuti să-l scoată afară și să pună *howdah*-ul pe spinarea lui.

Sultanul, muzicantul, poetul și menestrelul se urcară în el. Jahan băgă de seamă că Selim se îngrășase, fiindcă sufla greu urcând scara. Robii care veniseră cu ei cărau coșuri pline cu mâncare și băutură. Cu ajutorul unor frânghii, fiecare coș fu urcat în *howdah*. Chota îl ridică pe Jahan cu trompa și îl așeză pe grumazul lui. Astfel își începură plimbarea la lumina lunii.

Jahan își zise că aveau să rămână în grădinile seraiului, însă când ajunseră la poarta ce dădea afară, îl auzi pe Selim zicând.

— Mergi înainte, cornacule.

— Încotro, Luminăția Ta?

— Mergi și nu te opri până nu-ți spun eu.

Străjile, cu ochii holbați de uimire, se dădură în lături ca să-i lase să treacă. Chota, încă somnoros și ursuz, se târa ca un melc și nu voia cu niciun chip să iuțească pasul, deși Jahan îl împungea cu bățul. Celor din *howdah* nu părea să le pese. Cântau. Suspinul strunelor unei lăute umplu văzduhul. Treceau pe străzi șerpuitoare unde nu se clintea nimic, nici măcar o frunză.

— Cornacule, oprește! porunci sultanul.

Jahan făcu întocmai.

— Sari jos!

Jahan se supuse.

— Acum prinde!

Chicotind ca niște copii, coborâră un coș până la el. Înăuntru erau o sticlă și o cupă.

— Bea! zise sultanul.

— Înălțimea Ta...

— Haide. Știi cât de plicticoși sunt oamenii treji pentru cei veseli?

Jahan umplu cupa și o goli. Se auzi un hohot de râs. Sultanul, vădit înveselit, zise:

— Mai bea una.

Și o ținu tot așa. Până să-și dea seama, băuse toată sticla. Îl rugă pe Chota să-l urce pe grumazul lui și, pe când elefantul îl ridica, Jahan simți că i se învârte capul de parcă ar fi făcut roata țiganului. Stătu acolo, cu fața buhăită, înăbușindu-și suferința, până când îl auzi pe sultan zicând:

— Ia spune, cornacule, ai fost vreodată îndrăgostit?

Jahan răspunse cam șovăitor:

— Tot ce știu despre dragoste e că îți frânge inima, Înălțimea Ta.

Din *howdah* se auzi o melodie tristă, fluturând în vânt ca pana unei păsări de mult dispărute. Poetul recită: *Iată*

*minunea ce-ți lărgește băierile inimii, făcând din ea oglinda unui trandafir...*⁶⁹

În clipa aceea, Jahan își zise că Dumnezeu, care pesemne îi privea, avea să înțeleagă durerea și spaima pe care o simțeau din pricină că erau atât de mărunți, de pieritori. Bătu din palme cu însuflețire. Obrăznicia lui, care în orice alt răstimp i-ar fi adus necazuri, stârni râsete și bucurie.

Dintr-odată, un glas tunător străpunse liniștea.

— Ei, drăcie, ce se petrece aici?

Dinaintea lor stătea, clătinându-se, un om. Avea fața boțită a cuiva abia trezit din somn. Pragul lângă care se opriseră era, pare-se, patul lui. Prea beat ca să nimerească drumul spre casă, ațipise acolo.

Jahan încercă să-l prevină pe bietul nenorocit. Se aplecă și-i șopti:

— E sultanul!

— Aii! lătră omul. (Arătă spre Selim.) Țasta-i sultanul! (Arătă spre însoțitorii lui.) Țștia sunt arhanghelii... (Arătă spre Chota.) Fiara asta-i un *zebani*⁷⁰ din iad. Și eu sunt mort.

Sultanul se băgă și el în vorbă:

— Ce faci pe străzi la ceasul ăsta?

— Nimic, răspunse omul.

— Abia te ții pe picioare și cauți să mai bei ceva, așa-i? Nu minți! N-ai nicio rușine?

Năuc, pierdut, omul se aplecă în față de parcă ar fi vrut să-i sărute trompa lui Chota.

— Caut, așa-i. Dar nu vin. (Se bătu ușor peste piept.) Caut iubire!

Însoțitorii sultanului râseră pe înfundate, la fel și Selim, în ciuda supărării lui.

— La ceasul ăsta, pe străzile pustii. Nu mai e nicio nădejde pentru tine.

⁶⁹ Versuri din lirica lui Bâkî (1526-1600), pseudonimul lui Mahmud Abdülbâkî, unul dintre cei mai importanți poeți turci.

⁷⁰ Diavol (în tc., în orig.).

Bețivul înălță capul, cu brațele încrucișate pe piept.

— Poate. Dar pentru tine?

Jahan era bolnav de îngrijorare. Nu îndrăznea să arunce vreo privire spre sultan, temându-se de pedeapsa pe care avea s-o abată asupra capului acestui supus obraznic. Totuși, când vorbi iar, Selim părea liniștit, aproape plin de milă.

— Prinde!

Ceva zdrăngăni pe pavaj. Omul îl ridică și se holbă curios la inelul din mâna lui.

— Dacă găsești ce cauți, vino la serai și arată pecetea mea. Zi că ai ceva de vorbit cu stăpânitorul țării.

Bețivul, dându-și seama abia acum că acela era într-adevăr sultanul, făcu un pas împleticit în față să-i sărute mâna sau poala sau picioarele, dar cum nu ajungea la niciuna dintre ele, îmbrățișă în schimb piciorul lui Chota.

— Nu te apropia, îi strigă Jahan. O să te calce.

Omul făcu un pas înapoi, rămas fără cuvinte, tremurând, asudând, bâiguindu-și recunoștința, nedumerit și bucuros că era încă în viață.

Selim porunci:

— Să mergem, cornacule!

Străbătură drumul înapoi tăcuți și posomorâți dintr-odată.

De când sosiseră la seraiul otoman, uneori fețele înalte nici nu se uitaseră la Chota sau chiar se purtaseră urât cu el, însă rămăsese mereu unicul. Nu mai exista alt elefant regesc în toată menajeria. Nici în tot imperiul. Dar lucrul ăsta se schimbă în ziua când o caracă trase în portul Galata.

Era în luna aprilie. Arborii lui Iuda înfloriseră și orașul era învăluit în parfumul lor când corabia aruncă ancora. În burta ei se aflau și trei animale: o zebra, o girafă și un elefant african. Fură aduse la serai cu căruțele, într-o stare de plâns, după o călătorie chinuitoare. Girafa, cu gâtul lung și ochii blânzi, nu trăi din păcate prea mult. Zebra fu trimisă la Casa Leilor. Cât despre elefant – un mascul de douăzeci și unu de ani pe nume Mahmood – acesta se întrema și rămase la serai. Odată cu el apăru și o față deloc prietenoasă – Buziba.

Chota împlinise treizeci de ani. Și, cu toate că nu era bătrân pentru un elefant, nu mai avea sprinteneala din tinerețe. Din an de an devenea mai isteț, mai înțelept. Jahan înțelegea acum de ce oștenii căliți în bătălii voiau mai degrabă elefanți bătrâni decât tineri. Oricât de sănătoși erau la trup, cei tineri inclinau să fie nesăbuiți – întocmai ca oamenii.

Mahmood împărți grajdul cu Chota, iar Buziba li se alătură imblânzitorilor în adăpost. La început, Jahan încercă să se țină departe de el, însă era cu neputință. În fiecare seara mâncau împreună, în fiecare după-amiază își îngrijeau elefanții cot la cot. Dacă auzise vreodată de hamam, Buziba nu dădea niciun semn. Se spăla foarte rar, dacă nu chiar deloc, și nu făcea niciodată curat în jurul lui. În ciuda obiceiului de la serai mânca zgomotos. Când venea ora mesei, Jahan se ferea să se așeze lângă el, fiindcă scuipa într-una firimituri în dreapta și-n stânga.

Jahan nu era singurul căruia nu-i plăceau nou-veniții. Chota era și el tulburat. Nu-i plăcea că Mahmood mânca din

fânul lui, bea din apa lui, primea bunătățile care i se cuveneau lui. Uneori îi răsturna găleata cu apă sau îi fura mâncarea. Un elefant mânios e grozav de răzbunător.

Într-o dimineață, Jahan intră în grajd și-l găsi pe Chota călcând în picioare mantia pe care Buziba o arunca pe spinarea lui Mahmood de fiecare dată când ieșeau la plimbare.

— Să-ți fie rușine! șuieră cornacul, străduindu-se să nu ridice glasul ca să nu-l audă altcineva. Lasă cârpa aia.

Prea târziu. Mantia era neagră de murdărie.

— Ce s-a întâmplat? întrebă Buziba din spate.

N-avea rost să ascundă purtarea urâtă a lui Chota și Jahan nici măcar nu încercă.

— O s-o spāl. Jur.

Buziba ridică mantia, nu fără să murmure în barbă ceva ce Jahan luă drept o înjurătură.

— Crezi că-s prost? Știu ce se petrece. Tu și elefantul tău sunteți plini de pizmă.

— Nu-i adevărat.

— Ba da, și pe bună dreptate. Curând o să fiți scoși amândoi pe ușă afară. Toată lumea vede care elefant e mai bun.

Jahan deschise și închise gura, neputând să spună nimic. Cineva îi citise în inimă cea mai adâncă spaimă și o rostise cu glas tare, s-o audă întreaga lume.

A doua zi, sultanul apăru însoțit de alaiul lui. Când Jahan se grăbi să-l pregătească pe Chota pentru plimbare, Selim zise:

— Să încercăm elefantul, cel nou.

Buziba se aruncă la pământ, spunând că el și elefantul erau bucuroși să-l slujească pe sultanul din Casa lui Osman, Cărmuitorul Drept-credincioșilor și Urmașul Profetului, Umbra lui Allah pe Pământ, cel mai mărinimos și mai virtuos dintre cei mai dreپți cărmuitori care urcaseră sau aveau să urce vreodată pe tron.

Jahan nu mai auzise în viața lui atâtea vorbe mieroase, care prea musteau de dulceță, prea ți se lipeau de suflet. Totuși sultanul păru încântat. Cu iuțeala fulgerului, *howdah*-ul lui Chota fu așezat pe spinarea lui Mahmood. Buziba primi vesta lui Jahan – vesta aceea țipătoare pe care cornacul o urâse din toată inima, însă care acum i se părea neprețuită. În timp ce Jahan își mușca buza de jos și Chota își legăna trompa încolo și-ncoace, Mahmood și cornacul lui le luară locul fără să stea pe gânduri.

Și porniră. Chiar și după ce s-au făcut nevăzuți, vântul aducea zgomotele pe care le lăsau în urmă – sau așa i se părea lui Jahan în nefericirea lui. Îl mângâie pe Chota, care-și încolăci trompa pe după mijlocul lui. Rămaseră așa multă vreme, fiecare căutând alinare în tovărășia celuilalt.

A doua zi dimineată se dezlănțui iadul. În spatele grajdului era un iaz înconjurat de mușchi ca de un chilim verde și pufos. Apa nu era mai adâncă decât într-o baltă cu pește, însă lui Chota îi plăcea să-și petreacă timpul acolo. Jahan căpătase îngăduința ca elefantul să se bălăcească acolo din când în când, fiindcă lui Selim i se părea încântător să-l vadă improșcând apă în toate părțile.

Când elefantul și cornacul ajunseră la iaz, îl găsiră pe Mahmood stând în locul obișnuit al lui Chota. Alături ședea Buziba, bălângănindu-și picioarele goale în apă, tolănit la soare cu ochii închiși și cu gura întredeschisă.

Jahan se gândi ce să facă. N-avea rost să sară la bătaie, fiindcă asta ar fi ajuns la urechile mai-marelui peste eunucii albi și l-ar fi băgat în belea. Totuși nu putea să lase lucrurile așa. Chota aștepta lângă el, tăcut ca un șoarece, de parcă s-ar fi gândit la rândul lui ce să facă.

Jahan se apropie cu grijă de Buziba și îl bătu ușurel pe umăr. Smuls din visare, acesta tresări.

— Ce vrei?

— Locul ăsta e al lui Chota.

Chipul lui Buziba rămase de piatră, de parcă ar fi fost cioplit. Închise iar ochii, căscă și începu să-și legene leneș

picioarele, ca și cum cei doi nu s-ar fi aflat acolo, așteptându-i răspunsul.

Jahan zise înciudat:

— Hai să mergem, Chota. O să venim altă dată.

Abia apucase să facă un pas, că auzi un plescăit. Chota, suflet binecuvântat, făcuse ceea ce el nu îndrăznise să facă. Buziba, acum în iaz, lăsă să-i scape o înjurătură, tușind și dând din mâini. Era clar că nu știa să înoate, așa că Jahan alergă să-l salveze.

— Ia-mă de mână. O să te trag afară.

Buziba se opri, dându-și seama abia atunci cât de puțin adâncă era apa. Se ridică în picioare și roind, ieși singur din apă și trecu pe lângă ei furios nevoie mare.

Așa începu războiul lor. În fiecare zi găseau altă pricină să sară unul la gâtul celuilalt. Jahan abia se putea gândi la munca pe care-o avea de făcut pentru Sinan de teamă ca nu cumva, în lipsa lui, Buziba să-i facă vreun rău lui Chota. Nu mai dormea, mânca foarte puțin. Își aminti ce-i spusese odată Sinan, cu o urmă de milă în glas: „Echilibrul ne ține în picioare. Așa e cu clădirile. Așa e și cu oamenii”. Jahan își pierduse echilibrul. La fel și Chota. Elefantul își petrecea zile întregi cu privirea ațintită înainte, ca și cum și-ar fi dorit cu toată ființa să se afle dincolo de pereții grajdului pe care-l împărțea cu dușmanul lui. După ce se chinură astfel vreo două săptămâni, cornacul puse la cale un plan. Vremea se mai răcise, vara era pe sfârșite. Țiganii lui Balaban, întorși nu demult din Tracia, urmau să se îndrepte curând spre miazăzi. Jahan hotărî să treacă să-i vadă înainte să plece.

Îl primiră ca pe un frate de mult pierdut. Fură serviți cu șerbet de tamarin și învăluiți de arome care făceau să-ți lase gura apă – melasă de struguri, brânză de capră, lipie cu spanac, friptură. Copiii alergau de colo-colo, femeile fumau, bătrânele râdeau, arătându-și gurile știrbe. Pe când își umpleau burțile, întrebară de sultan, dornici să audă ultimele bârfe de la serai. Jahan le spusese că fusese silit să le

dea ciubuc paznicilor ca să se strecoare afară și că trebuia să fie înapoi până la prima strajă.

— Deci ce te aduce înapoi? îl iscodi Balaban.

— Am nevoie de ajutor, zise Jahan. Putem vorbi între patru ochi?

— Nu-i nevoie. Suntem în familie, răspuse Balaban, desfăcând brațele.

Jahan se aplecă spre el și coborî glasul până la șoaptă:

— Există ceva care să facă un mascul să ardă de dorul unei femele?

— Aii, se cheamă iubire, răspuse Balaban rânjind.

— Nu așa. Pentru... împerechere. Vreun praf sau vreo licoare care să stârnească dorințele.

Balaban se opri din mestecat și se uită la Jahan.

— Ești bolnav?

— Nu pentru mine. Pentru elefant.

— N-are nevoie să-i ațâți tu dorințele. Și-apoi, cu ce ți-a greșit biata Gulbahar?

— O, nu-i pentru Chota!

Jahan îi povesti totul – cum își pierduse liniștea sufletească din pricina altui elefant și a altui cornac. Se aștepta ca Balaban să facă glume răutăcioase pe seama lui, însă când isprăvi, țiganul dădu grav din cap și zise:

— Uită de supărare. O să te ajutăm.

Jahan scoase punga pe care o adusese cu el și o puse pe masă.

— E de la sultan sau de la tine? îl iscodi Balaban.

— Sultanul nu știe nimic despre asta. Și nici n-ar trebui să afle.

— Ei, atunci păstrează-o, zise Balaban cu glas vioi și vesel. Acum du-te. Știm noi unde să te găsim.

Cornacul se întoarse la menajerie. În mintea lui dădea în clocot fiertura unei vrăjitoare – rușine, nădejde, vinovăție. Două zile mai târziu, îl căută un băiat care căra un borcan.

— Cineva ți-a trimis asta.

Jahan îl privi cu luare-aminte – ochii negri strălucitori, gropițele din obraji când zâmbea, pielea măslinie. Fără îndoială, era rudă cu Balaban. În borcan era un praf de culoarea turmericului. Băgă vârful degetului înăuntru și îl gustă. Era bun la gust, doar puțin cam sărat. Putea fi amestecat în orice mâncare.

Șterpelind niște șerbet de rodii de la bucătărie, turnă o lingură de praf și amestecă bine. Cum plecă Buziba, îi dădu băutura elefantului său, care o leorpăi fericit. Nu se întâmplă nimic. A doua zi încercă iar și turnă mai mult praf. Iarăși nimic. Turnă tot praful în terciul de orez al lui Mahmood și îl urmări cum îl înfulecă până la ultimul bob.

Se brodi că, tocmai în noaptea aceea, sultanul Selim se ivi împreună cu alaiul lui, dornic să se plimbe și să se veselească.

— Ei, cornacule! strigă sultanul.

Jahan făcu o plecăciune.

— Da, Luminăția Ta.

— Unde-i celălalt cornac?

Buziba veni în fugă, cu fața șiroind de sudoare.

— Maria Ta, elefantul nu se simte bine. Te rugăm fierbinte să ne ierți în seara asta.

— Ce are animalul? vru să știe sultanul.

Drept răspuns, din grajd se auzi un zgomot cumplit, urmat de o izbitură. Sultanul se îndreptă într-acolo, iar ceilalți se ținură pe urmele lui.

Era o praveștițe dintre cele mai ciudate. Mahmood, în turbarea lui, se izbise de peretele de lemn al despărțiturii lui și unul dintre fildeși i se înțepenise într-o scândură. Nu se putea mișca nici înainte, nici înapoi. Mădularul îi era umflat și din el picura sâmbânța. Mugea, mai degrabă de furie decât de durere. Nimeni nu îndrăznea să se apropie de el, nici măcar Buziba.

Aici se isprăvi norocul lui Mahmood. Deși izbutiră să-i scoată fildeșul din scândură, furia și supărarea lui nu se domoliră. Până la urmă fură siliți să-l pună în lanțuri. Rupse

lanțurile, dărâmă pereții grajdului și se năpusti în copaci. Și mai grozave erau sunetele pe care le scotea – mugind, gemând, zbierând. Înainte să se încheie luna, Mahmood și Buziba fură trimiși la vechea biserică de lângă Hagia Sofia.

Nimeni nu bănuie nimic – în afară de Olev.

— Tu i-ai copt-o, așa-i? îl întrebă încruntând din sprâncene.

Când Jahan, chinuit de remușcări, nu răspunse, împlânzitorul urmă:

— Mi-aduc aminte ziua când ai venit. Elefantul tău era un copil. La fel și tu. Mi-aduc aminte că mă uitam la tine și mă întrebam în sinea mea: cum o să răzbească în serai un flăcău așa de inimos și de neștiutor? Iar acum, uită-te la tine! Ai ajuns unu' de-ai noștri, din păcate.

Jahan ridică privirea.

— Ce vrea să-nsemne asta?

— Că porți lupte de care nu-i nevoie, răspunse Olev. Ești mai puternic. Totuși bagă de seamă. Dacă porți sabie, tu ești robul ei, nu pe dos. Nimeni nu poate să mânuiască o armă și în același timp să-și păstreze mâinile nepătate de sânge.

— Eu pot... nu-ți face griji pentru mine, zise Jahan.

Dar, de îndată ce lăsă vorbele să-i scape din gură, se căi amarnic, temându-se că poate sfîdase soarta.

Din ziua când urcase pe tron, ori de câte ori Istanbulul îl aducea la disperare, adică foarte des, Selim pleca la Adrianopol – orașul unde-și petrecuse o parte din copilărie. Acolo putea să vâneze, să lenevească și să bea după pofta inimii, departe de ochii care abia așteptau să-l judece și de gurile rele care nu se odihneau niciodată. Ca orice om care știa că nu le era pe plac multora, sultanul se simțea îndatorat celor care-l sprijineau – iar oamenii din Adrianopol făcuseră lucrul ăsta dintotdeauna. Așa că, după câțiva ani de domnie, Selim hotărî să le răsplătească la rându-i credința ridicând o moschee nu în cetatea de scaun, cum era de așteptat, ci în orașul care-i devenise refugiu.

Din clipa în care se vesti că sultanul avea să plătească pentru ridicarea unei moschei minunate, bârfele nu mai conteniră. Umbla vorba că exista o pricină pentru care nu fusese ales Istanbulul. Fiindcă nu condusesese niciodată oștirea pe câmpul de luptă, sultanul nu avea obrazul să poruncească ridicarea unei asemenea moschei mărețe în cetatea de scaun. Cum ar fi putut moscheea lui Selim să fie clădită alături de cea a lui Soliman, când fiul nu ajungea nici măcar la degetul mic al tatălui? De aceea, zicea lumea, moscheea cea nouă nu putea fi ridicată decât în Adrianopol.

Vorbe ca fierea neagră. Fără să le ia în seamă, Sinan – ajutat de cei patru ucenici – puse în aprilie temelia moscheii Selimiye. Sultanul îi dăruie marelui arhitect un caftan cusut cu fir de aur și argint, ca să-i arate câtă încredere avea în el. Toți cei de pe șantier – de la tâmplari la robii de la galere – priveau plini de nădejde, nici veseli, nici abătuți. Cumva, parcă simțeau că dădeau naștere unui lucru fără seamăn. Munceau cu țelul și cu teama asta în suflet. Era un păcat să clădești ceva atât de semeț, de parcă ai fi încercat să-l întreci pe Ziditor. Poate că imamilor, preoților și rabinilor nu le-ar plăcea să audă pe cineva zicând asta cu glas tare, însă în

adâncul inimii bănuiau că uneori până și pe Dumnezeu îl chinuia pizma.

Ideea de-a ridica o moschee îi venise sultanului într-un vis. Profetul Mahomed i se arătase în somn – îl recunoscuse nu după chip, căci niciun muritor nu-i văzuse vreodată chipul, ci după aură. Dacă izbutea să cucerească insula Cipru, îi făgăduise Selim, avea să ridice cu prăzile bogate luate de-acolo o moschee pentru rugăciunea de vineri minunată. Profetul le făcuse semn îngerilor care așteptau alături. Lunecând prin văzduh, strălucitori ca niște licurici, aceștia se întorseseră cu un pergament. Pe el era desenată moscheea Selimiye.

Încântat și bucuros, a doua zi dimineată, sultanul nu voi să se deștepte din somn. Când o făcu în sfârșit, îi povesti visul marelui vizir. Sokollu, isteț și iute la minte, era încredințat că visele unui cârmuitor puteau fi de două feluri: cele pe care n-ar trebui să le împărtășească nimănui, nici măcar marelui vizir, și cele pe care ar trebui să le facă cunoscute tuturor. Visul lui Selim, socoti el, era de al doilea fel.

Până să se facă amiază, Sokollu vorbi despre asta cu *nișanci*, mai-marele peste *calem*⁷¹. Topit după dulciuri, el îi povesti despre visul sultanului mai-marelui peste halvagii, care la rândul lui i-l povesti negustorului ce aducea nuci pentru bucătăria seraiului. După-amiază, povestea părăsi seraiul într-o căruță cu fistic, ajungând până la marginea Istanbulului. De acolo se întinse la străzile boiangiilor și tăbăcarilor. Până să răsune în văzduh rugăciunea de seară, sute de oameni aflaseră despre el. Și, înainte să se încheie săptămâna, întreg orașul, chiar și *bailo*, cu toate că era venețian, știa că Profetul îi ceruse sultanului să salveze Ciprul de creștini.

Selim merse să se roage la mormintele strămoșilor lui și la locul unde era îngropat Ayyub Martirul. Morții îi dădură binecuvântarea să pornească la război. Dar, când veni

⁷¹ Cancelarie.

vremea să se urce pe corabie, Selim nu-și însoți oștenii. Nu sabia sultanului cuceri insula Cipru din mâinile creștinilor, ci visul lui. Prada era uriașă. Orașul Nicosia fu cucerit și jefuit până când nu rămase mai nimic din splendoarea lui de altădată. Famagusta, care rezistase sub o ploaie de ghiulele vreme de luni întregi, căzu îndată după aceea – otomanii făcură sute de robi.

Între timp, în Adrianopol, marele arhitect și ucenicii lui se speteau muncind. Sinan privea orice sarcină ca pe un cocon în care se putea adăposti de tot soiul de furtuni – de cum intra în el, lumea de-afară nu mai conta. Nu-i mai păsa de războaie, cu atât mai puțin de izbânzi. Totuși, lucrările luară avânt abia după cucerirea insulei. Banii din tribut începură să curgă, aducând mai mulți salahori, mai multe materiale.

Lucru ciudat, pe când moscheea ridicată ca să-i cinstească numele se înălța tot mai sus, sultanul cădea din ce în ce mai jos. Cei doi, omul și clădirea, erau strâns legați, fără scăpare, însă cu totul anapoda – ca ziua și noaptea. Pentru ca unul să dăinuie, celălalt trebuia să piară. Cu fiecare cui bătut, cu fiecare piatră zidită, ceva i se răpea lui Selim – sănătatea, fericirea, puterea și, în cele din urmă, kismetul⁷².

⁷² Norocul, soarta (în tc., în orig.).

Pe când lucrau la unul dintre cei opt stâlpi de susținere uriași ai moscheii Selimiye, într-o după-amiază de toamnă, meșterul le trimise vorbă ucenicilor lui că voia să-i vadă. Când ajunse la cortul lui, Jahan îi văzu pe ceilalți stând lângă intrare. Se așeză alături de ei, pe o bancă, așteptând ca Sinan să încheie întâlnirea pe care-o avea cu niște sticlari.

Davud era ursuz și bănuitor, cum îi stătea în obicei.

— Meșterul nu ne-ar lua pe toți patru de la muncă, șopti el. Trebuie să se fi întâmplat ceva foarte rău.

Din fericire, sticlarii plecară curând, și nu mai fu nevoie să-și dea fără rost cu presupusul. Îl găsiră pe meșter șezând pe un chilim decorat pe margini cu tigri și lei – țesut în orașul Herat din Khorasan și dăruit lui Sinan de un bei kurd, căruia îi clădise un azil pentru săraci. În mâna dreaptă, sprijinite de perne, ținea niște mătânii pe care le răsucea încet între degete. Jahan știa că avea câte un șirag pentru fiecare stare: cele din opal azuriu când era dus pe gânduri, cele de chihlimbar gălbui când era voios, cele din onix negru când era nerăbdător să înceapă o nouă lucrare. Astăzi erau cele din beril verde pal pe care le lua când îl copleșeau grijile. Pe măsuța joasă de lângă el se zăreau o cană cu cafea și un pahar cu apă. Alături era un desen pe care Jahan îl recunoscuse: Hagia Sofia.

Unul câte unul, se așezară pe chilim dinaintea meșterului. În tot acest timp, el rămase tăcut. Păcănitul mărgelilor, răsucite mai repede acum, umplea aerul. Apoi le spuse ce-l frământa.

De-a lungul anilor, pe locul din jurul Hagiei Sofia apăruseră puzderie de cocioabe și niciuna nu fusese ridicată cu îngăduința cârmuirii. Se făcuseră câteva plângeri la marele cadiu al Istanbulului, însă degeaba. În cele din urmă, văzând că starea lucrurilor devine disperată, Sinan înaintase o plângere către sultan. În răvașul lui, cârtise împotriva oamenilor neștiutori care, luând linia în mâini, ridicaseră

clădiri fără să se priceapă la așa ceva ori fără să se îngrijească de împrejurimi.

— Sultanul a chibzuit la cererea umilului său rob, zise Sinan.

Se alcătui un sfat. Marele cadiu, imamul moscheii, cărturari religioși, mai-marii peste desenatori și zidari urmau să se întâlnească și să cerceteze stricăciunile, iar apoi să dea seamă de ce descoperiseră. După aceea, dacă sultanul îi îngăduia, Sinan avea să repare Hagia Sofia.

— Pentru asta trebuie să mă întorc la Istanbul și aș vrea să mă însoțiți.

Jahan plecă îndată capul, strălucind de bucurie. Ce mare cinste ar fi să repare acel mărgăritar al arhitecturii – odinioară o mândră bazilică, acum o moschee semeață. Clădirea care îl împinsese pe Iustinian să strige plin de mândrie: „Solomon, te-am întrecut!”. Totuși, în același timp, Jahan simțea limpede că mai era ceva în afară de ce li se spusese.

— Dacă sultanul își dă îngăduința ca moscheea să fie reparată, ce-o să se întâmple cu casele din preajmă?

Întorși la Istanbul, în ziua întrunirii, spre marea lor mirare, li se alăturară sultanul și alaiul său. Dornic să vadă cu ochii lui cum stăteau lucrurile, Selim hotărâse să vină însoțit de înalții dregători și de viziri. Astfel se plimbară în jurul Hagiei Sofia. Ce văzură era nespus de întristător. De-a lungul zidurilor din afară ale moscheii se întindeau șanțuri pe unde curgea o apă neagră, cu care mai degrabă te murdăreai decât te spălai. Iar pe marginea lor orăcăiau broaștele, alergau șobolanii și se aduna grămezi scârna – de animale și de oameni. După un cot, zăriră leșul unui câine, cu falca de jos lipsă și cu ochii larg deschiși, de parcă ar fi fost încă plini de groază.

Toți oamenii care locuiau în preajma moscheii se mutaseră de curând la Istanbul. Lăsându-și în urmă satele, se mutaseră în *cetatea de scaun*, deși știau că acolo nu-i

aștepta niciun adăpost, nicio rudă de încredere, niciun petic de pământ pe care să-l are. Auzind de la alții că locul din preajma Hagiei Sofia era liber și la îndemână, prinseseră rădăcini acolo. Nu numai cocioabe de toate mărimile înăbușeau vechea clădire. Mai erau și ateliere, grajduri, țarcuri pentru oi, locuri de muls, cotețe de găini, haznale. Și cu toatele se sprijineau de moschee, împingând-o de pe cele patru laturi cu atâta putere, că în partea de la apus, unde se așezase mai multă lume, zidul începuse să se incline înăuntru.

Intrară în atelierul unui cizmar. Meșterul, cu ochii holbați de spaimă și uluială la vederea sultanului, începu să tremure și să se bâlbâie, nefiind în stare să răspundă la o singură întrebare. Din fericire, nu leșină. Ceva mai încolo pe stradă, într-un șopron zăriră niște cazane uriașe în care erau fierte mațe de animale ca să se facă din ele lumânări. Duhoarea era atât de cumplită, că sultanul, ținând la nas o batistă de mătase, își luă tâlpășița. Ceilalți îl urmară grăbiți.

Unul dintre locuitorii acestei mahalale pestrițe ridicase un adăpost pentru vite și o casă cu două caturi, dând în chirie odaia liberă studenților și pelerinilor. Altul, încercând să facă o fântână în curtea din spate, săpase adânc, stricând temelia Hagiei Sofia. Un al treilea clădise o casă care se prăbușise, fără să rănească – mare minune! – pe cineva. După aceea ridicase alta, care izbutise să rămână în picioare. Acum în ograda lui se înălța un morman de moloz, unde se jucau copiii și căruia îi dădeau târcoale câinii.

Când își încheiară plimbarea, sultanul strigă de pe armăsarul lui:

— Mare arhitect, apropie-te!

Sinan se supuse, cu o plecăciune adâncă.

— E ceva strigător la cer. Doresc ca moscheea să fie reparată.

Meșterul făcu încă o plecăciune, închizând ochii în semn de recunoștință.

— Îți dau binecuvântarea mea. Apucă-te de lucru fără întârziere. Pune întărituri acolo unde-i nevoie. Dărâmă cocioabele. Niciuna n-a fost ridicată cu îngăduința mea.

Sultanul flutură dintr-o mână împodobită cu inele și doi robi se apropiară îndată – unul deschizând calea, celălalt aducând un caftan din cea mai aleasă mătase tivit cu hermină. Marele vizir îl luă și se întoarse spre Sinan, care stătea încă în genunchi, rugându-l cu blândețe în glas să se ridice. Astfel, arhitectul primi veșmântul dăruit în semn de mare prețuire.

Davud, Yusuf, Nikola și Jahan își aruncară priviri furișe, nefiind în stare să-și înăbușe zâmbetele.

— Ei, atunci, poți să te-apuci de lucru, zise sultanul și scutură hăturile, gata de plecare.

— Luminăția Ta, una dintre clădirile ridicate fără îngăduința ocârmuirii e un hambar care ține de serai, îl înștiință Sinan. Putem să-l dărâmăm laolaltă cu celelalte?

Sultanul Selim șovăi o clipă.

— Fă tot ce e nevoie.

A doua zi cercetară mahalalele Zeyrek și Kalenderhane. Și acolo găsiră belșug de clădiri ridicate fără îngăduința cârmuirii. Sinan hotărî să îngrădească un loc de vreo treizeci și cinci de coți de jur împrejurul moscheii și să-l curețe ca-n palmă. Îi puse pe ucenici să întocmească planul lucrării până în cele mai mici amănunte. Nu o dată, ci de două ori. Unul ca să-și pună sultanul pecetea pe el și altul ca să fie păstrat la conacul arhitecților seraiului din Vefa. Așternură pe hârtie și făgăduiala să repare părțile din Hagia Sofia, dinăuntru și din afară, care se șubreziseră; să tragă apă proaspătă în moschee cu ajutorul unor canale noi; să plumbuiască acoperișul ca să nu mai plouă înăuntru; să înlocuiască temelia din lemn a minaretului, care se mâncase și stătea să se surpe, cu una trainică, din cărămidă; să taie o fâșie lată de trei coți de jur împrejur, pe lângă *madrasa*, dărâmând cocioabele; să lase un loc liber de treizeci și cinci de coți la stânga și la dreapta Hagiei Sofia și să pună la pământ orice

clădire ridicată fără îngăduința cârmuirii; să folosească piatra, cărămizile și scândurile rămase de la cocioabele dărâmate ca să repare Hagia Sofia.

La scurt timp după ce primi sinetul, sultanul nu-și dădu numai îngăduința, ci și un firman:

Marelui cadiu al orașului Istanbul, înalt-păstrătorul darurilor moscheii Hagia Sofia.

Aceasta este vrerea mea și trebuie împlinită întocmai, fără întârziere. Fiind înștiințat că Marea Moschee este atinsă de trecerea timpului și de stricăciunile oamenilor și rugat să-mi dau îngăduința să fie reparată, am fost eu însumi să cercetez starea lucrurilor la fața locului, însoțit de marele arhitect al seraiului și de alți oameni pricepuți, Allah să le sporească înțelepciunea, și am hotărât că trebuie reparată numaidecât, căci întreținerea vechilor lăcașuri de rugăciune este porunca Atotputernicului și o îndatorire dintre cele mai nobile pentru sultan.

Prin urmare, îți poruncesc să-i ajuți pe arhitectul seraiului și pe oamenii lui și să te încredințezi că au tot ce le trebuie ca să-și ducă sarcina cât mai bine la îndeplinire.

Încurajați de firmanul sultanului, Sinan și ucenicii lui se apucară de lucru cu râvnă. Aveau cu ei optzeci și cinci de salahori înzestrați cu ciocane și maiuri și o grămadă de praf de pușcă. Mai aveau și animale: boi, cămile, catâri și pe Chota.

Când ajunseră la Hagia Sofia, găsiră o gloată care-i aștepta. Le stătea în cale, un zid de carne și oase, nelăsând salahorii să treacă. Oamenii își îngustau ochii negri, duși în fundul capului, strângeau din buze. Mânia plutea în aer. Deloc obișnuiți să fie întâmpinați cu o asemenea dușmănie, ucenicii se opriră uluiți. La fel și meșterul, care se albise la față și părea dintr-odată foarte bătrân.

— Ce e? întrebă Sinan.

— Le dărâmam casele, zise Nikola.

— Meștere, lasă-mă pe mine să vorbesc cu ei, se rugă Davud. Vin din același loc ca și mine. Știu cum sunt oamenii ăștia. Nu vrem să ni-i facem dușmani.

— Are dreptate, zise Jahan. Trebuie să-i lămurim că e mai bine să plece de bunăvoie înainte să ne apucăm de lucru.

Sinan se înfășură mai bine în manta, de parcă l-ar fi prins dintr-odată frigul, și încuviință.

— Du-te și vorbește cu ei, Davud. Vezi să le spui că o să-i despăgubim pentru pierderile lor. Sultanul și-a dat cuvântul. Apoi adăugă, întorcându-se către salahori: N-o să facem nimic azi.

A doua zi dimineață, când sosiră, strada era pustie și lucrurile păreau să se fi liniștit. Asta până când supraveghetorul veni în fugă, stacojiu la față, și spuse fără să le dea binețe:

— Efendî, rogu-te...

— Ce e? întrebă Sinan.

— Ne-au furat uneltele, ne-au stricat căruțele. Nu ne lasă să lucrăm, ticăloșii ăștia!

O gloată de oameni mai mare și mai mânioasă decât cu o zi înainte se strânsese de cealaltă parte a moscheii, îl lămuri el.

— Ce vor?

— Zic că e un templu păgân, răspuse Gabriel cel Nins. Ce obrăznicie! Răspândesc o mulțime de bârfe despre tine, iartă-mă că spun asta, meștere.

— Ce zic? întrebă Sinan.

Gabriel cel Nins plecă privirea.

— Zic că, întrucât ești creștin turcit, vrei să dărâmi casele bunilor musulmani de dragul unei biserici.

Sinan răspuse îngândurat:

— Moscheile, bisericile și sinagogile sunt ridicate întru preamărirea lui Dumnezeu. Cum e cu puțință să nu li se arate cinstirea cuvenită?

Gloata nici nu vru s-audă de-așa ceva. În zilele următoare ucenicii dădură din necaz în necaz. Salahorii erau înspăimântați. Găsiră moarte două dintre animale, otrăvite. De teamă să nu i se întâmple ceva și lui Chota, Jahan nu-l mai aduse pe șantier. Nu puteau să bată un cui, să mute o piatră.

O săptămână mai târziu, Sinan își trimise ucenicii la marele cadiu, să-i ceară ajutorul. Cadiul era un bărbat cu barba căruntă, ochii duși în fundul capului și purtări prevăzătoare. Jahan aștepta să fie mânios pe cei care-și ridicaseră case lângă moschee fără încuviințare. Dar el era mânios pe Sinan.

— Meșterul vostru i-a scris sultanului, iar Luminăția Sa, binevoitor cum e, i-a luat cererea în serios. Iată unde am ajuns din pricina lui.

— Efendi, oamenii ăștia nu sunt vinovați? întrebă Jahan. Și-au ridicat casele împrejurul Hagiei Sofia fără să ceară îngăduința cârmuirii și...

— Adevărat, îl întrerupse cadiul. O să văd ce pot face. Nu vă așteptați la vreo minune.

Ucenicii plecară abătuți de la conacul cadiului. Jahan pricepu că oamenii care i-ar fi putut ajuta n-aveau s-o facă, din răutate sau lene sau pizmă pe izbânzile lui Sinan.

Lucrurile ar fi mers din rău în mai rău dacă n-ar fi fost fatwa dată la puțin timp după aceea.

Întrebare: Unii spun, în legătură cu repararea sfintei moschei care a fost pe vremuri biserică: nu plecăm doar pentru că o clădire de-a ghiaurilor stă să se prăbușească. Mai sunt și alții care-i sprijină pe cei dintâi, zicând că oricine repară un templu păgân e la rândul lui un păgân. Ce-i de făcut cu astfel de oameni și cu aceia care li se alătură?

Răspuns: Oricine spune asemenea lucruri neîntemeiate este el însuși un păgân și va fi trimis la moarte. Cei care împiedică lucrările vor fi pedepsiți. Repararea moscheii va fi dusă la bun sfârșit, așa cum se cuvine după dreapta șariat⁷³.

⁷³ Legea islamică (în tc., în orig.).

După asta, lucrurile se liniștiră. Nu mai zăreai gloate pe străzi, deși se mai întâmpla din când în când să li se pună bețe-n roate – de cele mai multe ori li se furau uneltele. Sinan se întoarse împreună cu Yusuf la Adrianopol ca să isprăvească moscheea Selimiye. Lui Jahan nu-i pică bine treaba asta. Ar fi vrut să stea cu ochii pe Yusuf. Nu reușise încă să-i pună vreo întrebare despre întâlnirile lui tainice cu Tommaso și nu se simțea împăcat știindu-l singur cu meșterul.

Lui Davud, Nikola și Jahan li se lăsară în grijă lucrările la Hagia Sofia. La câteva zile, trebuiau să-i trimită meșterului un răvaș ca să-i dea de știre ce înfăptuiseră. Treptat însă, răvașele se răriră, până când o tăcere vinovată umplu depărtarea dintre meșter și ucenici.

Deși nu-i mărturisiră niciodată lucrul ăsta lui Sinan, ucenicii care rămăseseră în Istanbul nu se simțeau în largul lor. Zi de zi se străduiau să-i prevină pe cei care locuiau în maghernițele de lângă moschee că aveau să le dărâme și să le dea destul timp să-și mute lucrurile. Dar oamenii fie se mișcau prea încet, fie n-aveau nicio tragere de inimă, așa că aceeași priveliște întristătoare se repeta iar și iar: familii întregi târându-și, printre lacrimi și înjurături, puținul pe care-l aveau – tacâmuri, blide și tingiri, lămpi, preșuri, jucării, un leagăn, un chilim, o pasăre în colivie.

Jahan începu să se preumbe prin mahala ca să-și limpezească mintea, uneori cu alt ucenic, însă adesea de unul singur. Într-o zi, trecea împreună cu Nikola pe o uliță murdară, înțesată de ateliere pe jumătate goale, când văzură doi copii venind spre ei. O fată și un băiat – frate și soră, dată fiind asemănarea – cu ochi verde-salvie lucind deasupra pistruiilor întunecați, care le dădeau o înfățișare poznașă. Aveau părul tuns scurt, ca să nu-i umple păduchii. Amândoi erau desculți.

Lăsându-se pe vine, Jahan strigă:

— Hei, micuților, n-ar trebui să umblați singuri pe-aici. Unde stați?

Fata arătă spre o colibă din capătul uliței. Nikola și Jahan schimbară priviri vinovate. Era unul dintre locurile pe care urma să le dărâme a doua zi.

Băiatul îl apucă de mână și începu să-l tragă cu toate puterile. De sub mânecile cămășii, largi și zdrențuite, încheieturile i se ițeau ca două bețe albe. Jahan pricepu, îngrozit, că băiatul voia ca el să-i urmeze acasă. Zise, mai tare decât avusese de gând:

— Nu, nu pot să vin cu tine.

Copiii erau hotărâți. Pe când băiatul se ruga de Jahan cu ochii lui mari și umezi, fata trăgea de Nikola. Până la urmă, ucenicii nu putură să li se împotrivescă.

Un miros stătut de mucegai și râncezeală îi izbi pe Jahan și pe Nikola de cum intrară în coliba pe care copiii o numeau casă. În prima odaie, un bărbat bolnav zăcea pe jos. Era îngrijit de o femeie înfășurată în văluri din cap până-n picioare. Când îl văzu, ieși în grabă.

— Tata, zise fata.

Când îi auzi glasul, bolnavul, care până atunci zăcuse nepăsător, întoarse capul. Din privirea pe care i-o aruncă lui Jahan se vedea limpede că suferă. Când vru să vorbească, din gură îi ieși numai o șoptă șuierătoare. Neclintită, fata se aplecă spre el, ascultă, dădu din cap și zise:

— Întreabă dacă ești Azrael.

Pe Jahan îl trecură fiorii. Bărbatul sigur aiura, luându-l drept îngerul morții. Un glas lăuntric îi spunea să plece. Însă el îi ură bărbatului însănătoșire grabnică și se ținu tăcut după copii până în fundul casei. Nikola șchiopăta pe lângă el. În cea de-a doua odaie zăriră doi gemeni dormind în același leagăn, cu gurile deschise, luminați de o rază de soare. Unul dintre ei avea buză de iepure. Iată doi gemeni care n-aveau să arate niciodată la fel.

Copiii îi îndemnară să meargă mai departe. Trecând printr-un coridor scund și întunecos, ajunseră în curtea din spate. Cei doi ucenici se mirară să vadă cât de aproape erau de Hagia Sofia. Într-o parte era un coteț de păsări gol. O ușă de lemn șubredă dădea spre un petic de pământ folosit drept latrină, care duhnea de-ți muta nasul. Lângă ușă stătea o pisică târcată, cu țâțele umflate, tolănită într-un coș împreună cu cinci pisoii de aceeași culoare.

Fata apucă unul dintre pisoii de după gât și îl lipi cu botul de pieptul ei slăbuț. Animalul nu scoase niciun sunet, sufocat de atâta iubire. Apoi, dintr-odată, fata îl ridică cu grijă, zicând:

— Ia-l.

— O, nu, nu pot să fac asta.

— E-al tău, repetă ea.

Jahan era la fel de neclintit.

— Nu vreau un pisoii.

Fata se întristă.

— Atunci o să moară aici.

Văzând tristețea soră-si, băiatul luă pisoii și i-l întinse lui Jahan. Cuprins de spaimă, animalul îl zgârie pe degetul mare. Jahan tresări, dar își înăbuși geamătul și spuse:

— Îmi pare rău. Nu-mi stă în putere să vă salvez pisoii.

Zguduiți, ucenicii făcură cale întoarsă, trecând prin casă și apoi ieșind în stradă, unde se strânseseră câțiva vecini care auziseră că se aflau acolo. Cineva aruncă o piatră, nimerindu-l pe Nikola în umăr.

Ucenicii o luară la fugă. În zăpăceala lor, nu cotiră pe unde trebuia și se năpustiră pe un câmp plin cu rugi care le zgârie gleznele. Piepturile le tresăltau zbuciumate, toate simțurile îi erau încordate, așteptând să le sară cineva în spinare de după tufe. Când încetiniră, Nikola zise gâfâind:

— Nu vreau să mai fac asta.

— Nici eu, răspunse Jahan.

Se întoarseră la șantier, unde îl găsiră pe Davud muncind. Când îi văzu, îl cuprinse îngrijorarea.

— Sunteți teferi?

Jahan îi povesti ce se întâmplase. Despre bărbatul bolnav, copii, sugari...

— Nu lăsați asta să vă mânănească. N-aveau nici un drept să ridice coliba aia.

— Dar nu aveau unde să se ducă în altă parte.

— O să fie despăgubiți. Așa a zis sultanul.

Jahan răspunse:

— Știi la fel de bine ca și mine că n-are să fie de-ajuns.

— Ce putem face? murmură Davud, trecându-și degetele prin barbă. Meșterul ne-a încredințat sarcina asta.

— Da, și el unde-i acum? Lucrează la moscheea sultanului în timp ce noi trebuie să facem față nebuniei ăsteia. (Nici nu rosti bine vorbele, că se opri, înspăimântat de mânia lui.) Iartă-mă.

— Te iert, zise Davud cu un zâmbet frățesc.

În săptămâna aceea amânarea să-i scrie lui Sinan, fiindcă niciunul dintre ei nu se simțea în stare. Se fereau unul de altul de parcă, cu cât ar fi petrecut împreună mai mult timp, cu atât s-ar fi simțit mai vinovați. Apoi sosi un răvaș de la meșter.

Harnicii mei ucenici,

Aș fi fost alături de voi dacă nu mi s-ar fi dat sarcina să isprăvesc fără întârziere moscheea sultanului. Prin urmare, am fost silit să vă las să vă descurcați singuri. Am făcut-o știind că sunteți mai mult decât în stare să vă îngrijiți de marea moschee Hagia Sofia. Totuși îmi dau seama că e una dintre sarcinile cele mai grele ce ne-au fost încredințate. În meșteșugul nostru vedem rareori oameni. Ne împrietenim cu carierele de piatră, vorbim cu lepezile, ascultăm marmura.

Dar de data asta trebuie să înfrunțați oamenii ale căror case urmează să le dărâmați. E o treabă împovărătoare. Dacă mi-ar fi stat în puteri, aș fi mutat fiecare familie într-o casă mai trainică, cu destul pământ și cu copaci. Însă e peste puterile mele. Și peste ale voastre.

Țineți minte doar că orașele sunt ca oamenii. Nu sunt făcute numai din piatră și lemn. Ci din carne și oase. Sângerează când sunt rănite. Orice clădire ridicată fără îngăduința cârmuirii e un cui bătut în inima Istanbulului. Nu uitați să vă milostiviți de un oraș rănit la fel cum vă milostiviți de un om rănit.

Domnul să vă dea fiecăruia după dorința lui și să vă ajute să vă păstrați cumpăna.

*Sinan, umilul și modestul ucenic al lui Set și Avraam,
Sfinții ocrotitori ai zidarilor și arhitecților*

În toamna aceea, ucenicii dărâmară o grămadă de colibe, făcându-le una cu pământul. Dar oricât de repede ar fi lucrat, veneticii erau mai iuți. Chiar în timp ce ei dărâmau

maghernițele și cărau molozul de-acolo, în alte părți ale orașului se ridicau altele noi, construite tot la întâmplare și la fel de șubrede și de urâte. Rânduielile pe care le statornicise Sinan cu privire la lărgimea străzilor și înălțimea caselor nu erau luate în seamă nici acum. Jahan se simțea descurajat. Nu se mai gândise până atunci că printre sarcinile unui arhitect se număra și aceea de a apăra orașul de locuitorii lui și de a apăra trecutul de viitor.

Cupola, despre ea vorbea toată lumea cu însuflețire. În scrisorile trimise către arhitectul seraiului, sultanul cerea să fie mai mare decât cea a Hagiei Sofia. Moscheea lui avea să rostească triumful Islamului asupra Creștinătății și să arate întregii lumi cine e mai plăcut înaintea Domnului. Toată vorbăria asta îl neliniștea pe Jahan. Ca și cârmuitorul lor, oamenii îi întărâtau pe arhitecți să se ia la întrecere, asmuțindu-l pe Sinan împotriva geometrului Anthemios și a fizicianului Isidor, care făcuseră planurile bisericii păgâne în vremurile de demult.

— Te frământă ceva? îl întrebă Sinan. Pari să te închizi în tine.

Un strat subțire de praf de rumeș le acoperea încălțărilor și un vâl străveziu de sudoare le strălucea pe frunți. Deși erau istoviți, lucrau înainte, de parcă fiecare zi ar fi fost ultima. Jahan răspunse:

— Abia aștept să isprăvim și să plecăm.

— O să isprăvim în patru săptămâni, cu voia lui Allah, zise Sinan cu glas stins.

Chiar dacă i se părea prea mult, Jahan nu crâcni. Îi era rușine să se plângă când meșterul, acum în vârstă de peste optzeci de ani, trudea din zori și până-n seară. Cu toate rugămințile ucenicilor, nu voia să se odihnească. Întocmai ca un fluture de noapte atras de foc, Sinan era atras de praful, murdăria și munca de pe șantiere. Cu mâinile aspre și unghiile crâpate, sub caftanele de mătase pe care le purta la ceremonii, era un salahor până în măduva oaselor. Asta avea o înrăurire de netăgăduit asupra ucenicilor. Vederea lui, care nu se deosebea cu nimic de aceea a unui cârmuitor pe câmpul de luptă, îmboldea pe toată lumea să lucreze cu mai multă râvnă.

— Moscheea ne vlăguiește, zise Jahan.

Sinan căzu pe gânduri.

— Ai băgat de seamă.

Uimit că meșterul îi întărea temerile, Jahan se bâlbâi:

— Știi deci.

— Gândește-te la un copil în pântec. Se hrănește din puterile maică-sii și o istovește. Când aducem pe lume o clădire, și noi suntem ca niște mame. De îndată ce se naște copilul, o să fim cei mai fericiți oameni.

Apropierea dintre clădit și naștere îl făcu pe Jahan să zâmbească. Însă numaidecât îi trecu prin minte alt gând.

— Nu pricep. Sultanul nu muncește cot la cot cu noi. Atunci de ce-l vlăguiește și pe el?

— E încă legat de moscheea lui, răspuse Sinan.

— Am mai lucrat și la altele – poduri, moschei, *madrace*, apeducte... De ce nu m-am mai simțit niciodată așa?

— Te-ai simțit, doar că nu-ți mai aduci aminte. Și asta-i în firea lucrurilor. Uităm cum ne-am simțit ultima oară. Iarăși întocmai ca o mamă. (Sinan se întrerupse, parcă șovăind dacă să spună următorul lucru.) Doar că unele nașteri sunt mai grele ca altele.

— Meștere, încerci să-mi spui că ceea ce clădim poate să ne omoare?

— Ce clădim poate să ne slăbească puterile, răspuse Sinan. Rareori ne omoară.

Trei săptămâni mai târziu, sultanul trimise un răvaș prin care-i înștiința că voia să vină să supravegheze chiar el ultimele lucrări la moscheea lui. Urma să călătorească până la Adrianopol în fruntea unui alai călare. Pentru asta avea nevoie de elefant. Cum Mahmood nu se afla în grațiile sultanului și nu izbuti să i se vâre din nou pe sub piele, Chota era iarăși la mare căutare.

Cu binecuvântarea meșterului, Jahan îl luă pe Chota și se întoarse la serai. Îi făcu plăcere să-și revadă vechii prieteni de la menajerie, în timp ce elefantul se odihnea în grajd. A doua zi dimineață, erau pregătiți să se alătore alaiului.

Era ceva măreț. Ienicerii, străjile sultanului și arcașii erau îmbrăcați în culori vii. Câteva cadâne îl însoțeau pe sultan, în trăsurii cu perdele groase la geamuri. În aer plutea bucuria

și mândria. Totuși, sub toate astea, se întrezărea neliniștea, precum norii negri ce se adună în depărtare într-o zi altfel senină și însorită. Creștinii, îngroziți că pierduseră Ciprul și că bisericile lor aveau să fie prefăcute în moschei, alcătuiseră o Ligă Sfântă. Voiau răzbunare. Oștirile Papei, ale spaniolilor și venețienilor, trecând peste vechile vrajbe, se uniseră. În timp ce se pregăteau să pornească spre Adrianopol, creștinii și otomanii se încleștaseră într-o bătălie pe mare în golful Corintului, lângă Lepanto.

Peste un ceas, sultanul ieși țațoș din serai, rotund și roșu la față. După ce dădu binețe oștenilor, făcu semn să-i fie adus calul – un armăsar negru pursânge. Atunci se întâmplă un lucru dintre cele mai ciudate. Fără nicio pricină, calul înaintă clătînându-se și se poticni. Din mulțime se ridică un icnet. Părea să fie un semn rău – un lucru de rău augur.

Selim, vădit tulburat, porunci ca armăsarul să fie dus înapoi în grajd. N-avea să călărească pe o piază rea. I se găsi îndată un înlocuitor: Chota. Cum sultanul își pusese în cap să plece din cetatea de scaun în toată mărișia și să intre în Adrianopol în același fel, ce era mai bun decât un elefant ca să-l poarte în spinare? Lui Jahan i se porunci să pregătească *howdah*-ul și podoaba strălucitoare și zornăitoare pentru cap, care lui Chota nu-i plăcea deloc.

Sultanul se ținu de scara ce se legăna și izbuti cu greu să se urce în spinarea elefantului. Se pregătea să se așeze în *howdah* când Chota, fie că podoaba pentru cap îl supăra sau că vreun drac îl împunsese în ochi, se scutură cu asemenea putere încât Selim își pierdu echilibrul. Turbanul, cel uriaș, împodobit cu pene, îi alunecă de pe cap și căzu la pământ, chiar la picioarele lui Jahan. Culegându-l, cornacul se cățără pe scară.

Pentru întâia oară stăteau față-n față: Jahan pe scară, sultanul în *howdah*. Cornacul plecă repede capul. Totuși, pentru o clipă, privirile li se încrucișară.

— Stăpâne, zise Jahan ținându-se cu o mână de scara de frânghie și întinzându-i turbanul cu cealaltă.

— Dă-l încoace! zise Selim supărat.

Turbanul îi alunecă din mână, rostogolindu-se iar jos. Dedesubt, robii alergară să-l ridice. I-l dădură lui Jahan și el, la rândul lui, i-l întinse sultanului. De data asta Selim îl apăsă cu grijă, fără un cuvânt, alb la față ca un mort.

— Poți să pleci, cornacule, zise.

Jahan se grăbi să coboare scara și îl bătu ușurel pe Chota pe trompă. Elefantul îl ridică și îl așeză, ca de obicei, pe grumaz. Porniră la drum, însoțiți de rugăciuni și strigăte de slavă. Oamenii se înșiruiră de-o parte și de alta a străzii, privindu-i cu prețuire. Totuși, în ciuda măreției, nimeni nu se simțea în largul lui. În afară de tropotul copitelor, huruitul roților de căruță și zdrăngănitul clopoțelilor de pe podoaba pentru cap a lui Chota, nu se mai auzea niciun zgomot. Jahan nu mai văzuse în viața lui atâția oameni făcând așa de puțin zgomot.

După ce lăsară în urmă Istanbulul se mai înveseliseră. Însă la porțile Adrianopolului îi așteptau vești cumplite. Toate corăbiile otomanilor fuseseră pierdute după o înfrângere umilitoare dureroasă. Dacă *kiyamet*-ul ar fi purtat alt nume, s-ar fi numit Lepanto. Sute de oameni se înecaseră, fuseseră omorâți, luați robi. Lumea era uluită, însă asta nu dură mult. Uluielii îi luă locul nemulțumirea, care se preschimbă în mânie. Curând, toți clocoteau de furie împotriva sultanului.

Pentru întâia oară în atâția ani, Jahan se temea să meargă pe străzi. Într-un rând, când el și Chota se plimbau, cineva aruncase în ei cu o piatră. Șuierând pe lângă urechea lui Chota se izbi de trunchiul unul copac. Jahan se uită în jur, căutând vinovatul. Zări câțiva băieți jucând arșice, un negustor ambulant care vindea măruntaie și niște trecători mergând în treaba lor. Putea să fie oricare dintre ei. În clipa aceea nu putu să nu se gândească cu amărăciune că erau disprețuiți fiindcă erau elefantul și cornacul sultanului.

Și pe șantier oamenii erau posomorâți. Nădejdea ce îi însuflețea la început se prefăcuse în mâhnire. Râvnă și deznădejde. Putere și înfrângere. Cipru și Lepanto. Moscheea Selimiye, ridicată parcă pe un pendul nevăzut, trecea de la una la alta. Și în mijlocul tuturor lucrurilor se afla meșterul Sinan, nepăsător, neclintit, muncind.

Își văzură mai departe de treabă. Minaretele erau mai subțiri, mai grațioase și mai înalte decât oricare altele pe care le văzuseră sau de care auziseră. Patru rânduri de ferestre așezate de-a lungul a trei galerii lăsau lumina să intre din belșug, oglindindu-se în plăcuțele de faianță, făcând moscheea mai luminoasă și mai veselă, în ciuda posomorelii salahorilor. Fațadele din gresie de valoarea mierii erau calde și îmbietoare. Spațiul dinăuntru era uriaș, neîntrerupt. Oriunde ai fi ingenuncheat, puteai să vezi *mihrab*⁷⁴-ul, unde imamul stătea și îndruma rugăciunea. Fiecare era la fel de aproape de Dumnezeu.

Pictori greci din insula Chios fură aduși să ajute la decorare. Mai era și un meșter musulman, un bărbat visător pe nume Nakkaş Ahmed Çelebi. Atât de încântat era de moschee, că venea la felurite ceasuri din zi doar ca să o vadă, să-și desfete privirea. În timp ce în largul mării se cucureau insule, se scufundau corăbii, iar musulmanii și creștinii se omorau între ei, în lumea ca un cocon a lui Sinan ei lucrau cot la cot.

Sprijinită pe opt stâlpi de marmură și granit, cupola cu opt laturi se odihnea pe un pătrat cu jumătăți de cupolă în cele patru colțuri. Oricât de încântătoare ar fi fost, pe dinăuntru și pe dinafară, oamenii erau curioși în privința mărimii ei. Meșterii la geometrie își uniră puterile cu Takiyuddin, maimarele peste cititorii în stele, și o măsurară în amănunt. Toți voiau să afle răspunsul: cupola lor albastră ca azurul o întrecea în mărime pe cea a Hagiei Sofia?

⁷⁴ Nișa semicirculară, ce indică *quibla* (direcția spre Mecca), din peretele unei moschei (în arabă, în orig.).

Și așa era. Dacă o măsurai de la capătul de jos și până la vârf, era mai înaltă. Cupola rotundă a moscheii Selimiye, mai arcuită în partea de sus, o întrecuse pe cea turtită a bisericii lui Iustinian.

Mai înaltă și mai joasă deopotrivă. Iar Jahan se întrebă, deși nu se putu hotărî vreodată să dea un răspuns, dacă, în mijlocul izbucnirii de bucurie și nerăbdare, asta era într-adevăr ce-și pusese Sinan în gând.

Marcantonio, *bailo* cel slugarnic, părăsea Istanbulul. Petrecuse șase ani de zile sub cerurile otomane și, spre deosebire de alți călători care puneau piciorul pe acest pământ, devenise pe undeva, chiar dacă într-o foarte mică măsură, Istanbulit. Fiind un om plin de bunăvoință, avea o grămadă de prieteni, dintre cer pe doi îi ținea la mare cinste: pe marele vizir Sokollu și pe Sinan.

Pentru că acest trimis plin de duh al Veneției era om de lume, cunoscător într-ale sculpturii și arhitecturii. Venea adesea să-l vadă pe Sinan, despre ale cărui clădiri spunea, pocnind din degete și râzând cu poftă, că *sunt fabulosas*. La rândul lui, meșterul nu-l ocolea, în ciuda celor care îl priveau cu încruntare pentru că se împrietenise cu un ghiaur.

Dar mai era în oraș un suflet pe care trimisul îl îndrăgise: Chota. Ori de câte ori îl întâlnea pe Jahan, Marcantonio îl întreba dacă elefantul e sănătos și îi aducea bunătăți. Înzestrat cu o minte iscoditoare, îi punea cornacului o mulțime de întrebări despre elefanți – nu despre ce mâncau sau cât cântăreau sau cât trăiau. Jahan era obișnuit să răspundă la așa ceva. Întrebările lui Marcantonio nu semănau deloc cu altele. Era adevărat că elefanții, întocmai ca femeile, se puneau pe plâns când aveau inima frântă? Când se ducea la culcare, după umila părere a lui Jahan, ce visa animalul? Avea un sine elefanțesc sau distingea doar lumea din jurul lui? Ne fiind în stare să-i răspundă la întrebări, cornacul îl lăsase de câteva ori pe *bailo* să-l hrănească și să-l călărească pe Chota, în nădejdea că avea să găsească singur răspunsurile.

Într-o zi frumoasă de primăvară, Marcantonio veni la menajerie cu doi servitori care mergeau în urma lui și care cărau un tablou mare.

— Un dar de rămas-bun pentru marele vizir, zise *bailo* cu un zâmbet șmecheresc.

— Pot să arunc o privire? întrebă Jahan.

Când servitorii dezveliră tabloul, cornacul văzu cu mirare că era portretul trimisului italian, îmbrăcat în caftan și cu turban pe cap. Stătea pe o sofa – nu picior peste picior ca frâncii, cu picioarele încrucișate sub el ca otomanii. Prin fereastra deschisă din spatele lui se zărea Istanbulul – coline de un verde viu, nori pufoși, marea cea mai albastră, înțesată de caice.

La prima vedere, portretul nu semăna deloc cu *bailo*. Marcantonio avea pielea pământie și parcă buretoasă, în timp ce chipul pictat strălucea de tinerețe și sănătate. Nasul coroiat, părul ce se ițea din nări, alunița de pe obraz pe care o pudra cu mare grijă în fiecare zi dispăruseră. De parcă, purtând veșminte otomane și primind să pozeze pentru pictor, alunecase pe-un alt tărâm unde totul era mai moale, mai luminos. În partea de jos a tabloului se zărea o dedicație: *Domino Mahomet Pacha Musulmanorum Visiario optimo*⁷⁵.

Cu cât se uita mai mult la portret, cu atât lui Jahan i se părea mai tare că e viu. Caicele începură să lunece încetișor spre mare, împrôșcând apa cu vâslele, înserarea zugrăvi norii din zare într-un roșu învăpăiat. Apoi, cu băgare de seamă, bărbatul din tablou întoarse ochii către *bailo*, de parcă ar fi vrut să vadă cât de mult semănau. Înflorat, Jahan trase pânza la loc peste portret. Era încredințat că înăuntrul lui se ascundea un duh, deși n-ar fi putut spune dacă era bun sau rău.

Miercuri, când ucenicii lucrau la un desen, sosi alt dar din partea lui Marcantonio, de data asta pentru meșterul Sinan. Un sipet din palisandru sculptat, cu două litere aurite încrustate: M.B. Înăuntru era un tom legat în piele – *Zece cărți despre arhitectură* de Vitruviu. Tălmăcit și comentat de nimeni altul decât fratele lui Marcantonio.

Chiar dacă citise tratatul, Sinan se bucură mult să primească lucrarea în italiană. Strângând sipetul la piept, se retrase în bibliotecă. Dar mai întâi îl chemă pe Jahan.

— Vino și m-ajută să-l citesc.

⁷⁵ Prietenului Mehmed Pașa, vizirul musulmanilor (în lat., în orig.).

Treaba nu era deloc lesne. Fiind scris în italiana cultivată folosită la curte, lui Jahan i se păru greu de deslușit. Fiecare frază era o sforțare. Încet-încet, izbuti să înainteze. Sinan asculta cu luare-aminte, chibzuind cu ochii îngustați.

Arhitectura e o știință, se spunea în carte, care se întemeiază pe trei lucruri: *forza*, trăinicie; *utilità*, pe care Jahan o tălmăci prin trebuință; și *bellezza*, frumusețe.

— Spune-mi, pe care dintre cele trei ai sacrifica-o dacă ai fi nevoit să sacrifici una.

— *Bellezza*, răspuse Jahan fără șovăială. Nu putem renunța la trăinicie sau la trebuință. Dar, la nevoie, ne-am putea lipsi de frumusețe.

Chipul lui Sinan spunea altceva.

— Nu putem renunța la frumusețe.

— Atunci, pe care ar trebui s-o sacrificăm?

— Pe niciuna, răspuse Sinan cu un zâmbet blând. Dacă renunți la una, până la urmă le pierzi pe toate.

În clipa aceea, fiul *kahyei* intră grăbit și aduse un răvaș, spunând că tocmai sosise de la serai. Sinan rupse pecetea și citi cu ochii strălucitori aruncând sclipiri de ambră. Zise că Selim dădea un ospăț în cinstea lui Marcantonio. Era o mare cinste, fără îndoială, care arăta că sultanul îl îndrăgise pe *bailo*.

— Ce mărinimie din partea lui, zise Jahan.

— Păi, se pare că vei lua și tu parte la el.

— Eu?

Lui Jahan nu-i venea să creadă că numele lui era pomenit într-un răvaș scris de sultan.

Nu chiar, din câte se dovedi. Mai întâi, răvașul era de la marele vizir Sokollu. Și-apoi, nu era pomenit în el numele cornacului, ci al elefantului. Știind cât îndrăgea *bailo* animalul, Sokollu cerea ca Chota să înveselească oaspeții în seara aceea. Jahan își simți inima grea.

— Ești abătut, băgă de seamă Sinan.

— Sunt ucenicul marelui arhitect, însă marele vizir mă privește doar ca pe-un cornac.

— Fruntea sus! Vreau să mă însoțești la ospăț. După ce mănânci, poți să înveselești oaspeții.

Jahan îl privi cu gura căscată, abia înfrânându-și încântarea. Asta însemna că n-avea să mănânce cu îmbлъnzitorii în menajerie așteptându-și rândul, ci în sala mare, împreună cu oaspeții. Totuși, în loc să-i mulțumească meșterului, se auzi spunând.

— Chota nu știe să facă giumbușlucuri.

— Nici nu-i nevoie. Plimbă-l prin sală și arată-l oaspeților. Un chițibuș acolo o să fie de-ajuns. Oamenii vor mai degrabă să vadă ce-a creat Dumnezeu decât ce îl pui tu să facă.

Totuși Jahan era trist. Deși trecuse ceva vreme, catastrofa pe care o pricinuisese elefantul pe când trăia sultana Hürrem îi era încă vie în minte. Oricât de supărat ar fi fost, se apucă să-l învețe pe Chota tot soiul de giumbușlucuri. Cu acel prilej, elefantul primise o mantie galbenă și, îmbrăcat cu ea, din depărtare arăta ca un ghem de foc. Purta brățări la picioare – cercuri de argint cu câte o sută de clopoței. Când Jahan i le pusese întâia oară, Chota se zăpăcise. Făcuse câțiva pași șovăitori și se oprise, apoi pornise iar și iar se oprise, nereușind să-și dea seama de unde venea zgomotul.

În după-amiaza zilei celei mari, Jahan îl spălă, îl perie și îl unse pe Chota cu untdelemn din cap până-n picioare. Apoi îi puse mantia și brățările.

— Ești o mândrețe, îl lăudă Jahan. Dacă aș fi elefanțică, m-aș îndrăgosti lulea de tine.

O clipă, ochii lui Chota, prea mici pentru un cap așa mare, se luminară de veselie. Astfel intrară pe porțile ce dădeau în curtea interioară.

Seara începu cu o ceremonie în care *bailo* fu acoperit de daruri – șaluri, iminei, brăie bătute cu pietre scumpe, privighetori în colivii aurite și o pungă pântecoasă, în care erau zece mii de aspri. Un murmur de prețuire se auzi când toată lumea lăudă mărinimia sultanului Soliman, deși el nu se ivise încă. Apoi *bailo* fu pofțit în sala în care se ținea

ospățul – o încăpere cu tavan înalt, unde fuseseră pregătite patru mese pentru oaspeții ei mai de seamă. Marcantonio, marele vizir și meșterul Sinan stăteau la aceeași masă.

Sultanul mânca singur, după cum era obiceiul în serai. Jahan se gândi la regii și reginele frâncilor, care întotdeauna luau masa împreună cu alaiul lor. Și se întrebă care obicei era mai bun: al lor sau al otomanilor? Cine-ar vrea să vadă un cârmuitor rozând un copan sau ronțâind și râgâind ca un muritor de rând? Lipsa sultanului de la masă era o dovadă de cuviință. Dar în același timp îl făcea mai retras și, prin urmare, mai greu de înțeles. Era mai ușor să iubești pe cineva cu care împărțeai pâinea.

Între timp, restul oaspeților, printre care și Jahan, erau poftiți în încăperi mai mici. Vreo cincizeci de băieți, cam de aceeași înălțime, îmbrăcați în șalvari verzi, începură să servească bucatele. Sprinteni și pricepuți, aduseră tablale mari, rotunde și le așezară pe picioare de lemn. Pe acestea așezară linguri și măslin, murături și mirodenii în castroane atât de mici, încât nimeni nu cuteza să-și înmoaie degetul în ele de teamă că le-ar putea sparge. Apoi aduseră ligheane și carafe de argint ca să se spele toată lumea pe mâini. La urmă le împărțiră oaspeților prosoape și *peşkirler*⁷⁶ ca să le pună în poală și să-și șteargă degetele cu ele.

Știind ce însemnătate are felul cum te porți, Jahan trăgea cu ochiul în dreapta și în stânga, uitându-se ce făceau ceilalți. Cel mai mare păcat pe care puteai să-l săvârșești la un ospăț era lăcomia. Chiar dacă erai topit după vreun fel de mâncare, trebuia să mănânci încet, fără să dai vreun semn de lăcomie. Jahan avea grijă să folosească trei degete de la mâna dreaptă, fără să-i picure ulei de pe ele. Din fericire, erau și alții care se uitau să vadă ce făceau ceilalți. De câteva ori privirile li se întâlneau și dădură din cap cuviincios.

Li se aduse supă de grâu și o bucată de pâine neagră, așa de sățioasă, că Jahan s-ar fi putut opri pe loc din mâncat. Dar de îndată ce se strânseră vasele, robii se întoarseră cu

⁷⁶ Ștergare (în tc., în orig.).

sărmăluțe în foi de viță, orez cu muguri de pin, chebap de pui, pui cu ciuperci, unt plămădit în formă de miel, friptură de porumbel, potârniche la frigare, picioare de miel, găscă împănată cu mere, hamsii sărate, un pește roșu uriaș din apele înghețate de la miazănoapte, *börek*⁷⁷ cu carne, ou și ceapă. Li se servi *hoşaf*⁷⁸ în castroane și limonadă în carafe. Cum mirosurile minunate făceau să-i lase gura apă, Jahan gustă din fiecare fel. Cât ei mânau *çeşniciler*⁷⁹ și *kilerciler*⁸⁰ se plimbau de jur împrejur, având grijă ca totul să fie fără cusur. Apoi veniră deserturile: baclava cu migdale, pere cu ambră, budincă de cireșe, gheață zdrobită îndulcită cu fragi sălbatici și o grămadă de smochine cu miere.

După cină, oaspeții se tolăniră afară, pe scaunele pregătite pentru ei. Înghițitorii de flăcări se plimbau de colo-colo în vestele lor strălucitoare, cabazii făceau tumbe de-a-ndărătelea, iar înghițitorii de săbii își vârau pe gât cele mai ascuțite tăișuri. Se iviră trei frați: un *çemberbaz*, care arunca în aer niște cercuri, un *şişebaz*, care se juca cu niște sticle; și un *cambaz*⁸¹, care își primejduia viața, făcând mici salturi pe o sfoară întinsă mult deasupra capetelor tuturor. Când le veni rândul, Chota și Jahan se plimbară prin fața oaspeților, străduindu-se să pară mai încrezători decât se simțeau. Făcură puținele giumbușlucuri pe care le știau, din fericire fără peripeții. Chota luă o floare din brâul lui Jahan și i-o întinse lui *bailo*, care o primi râzând fericit.

După aceea, toți trei – meșterul, ucenicul și elefantul – plecară de la serai, fiecare cufundat în gândurile lui. Sfârșitul plutea în aer. *Bailo* pleca, vara se ducea și ea. Sultanul Selim nu li se alătură toată seara și se zvonea că sănătatea îi era tot mai șubredă. Lui Jahan i se păru că, într-adevăr, lumea e un spectacol. Într-un fel sau altul, toți oamenii jucau în el.

⁷⁷ Produse de patiserie cu o varietate de umpluturi specifice bucătăriei otomane (în tc., în orig.).

⁷⁸ Compot de fructe uscate (în tc., în orig.).

⁷⁹ Degustătorii (în tc., în orig.).

⁸⁰ Paharnicii (în tc., în orig.).

⁸¹ Jongler cu cercuri, jongler cu sticle, acrobat (în tc., în orig.).

Își făceau numărul, fiecare dintre ei, unii zăbovind mai mult, alții mai puțin, însă în cele din urmă toți plecau pe ușa din dos, la fel de neîmpliniți, la fel de dornici de aplauze.

La scurt timp după isprăvirea moscheii Selimiye, sultanul căzu pradă unei tristeți fără leac. Așa de abătut era, că nici măcar nu reuși să se bucure de semețul monument ridicat pentru a-i cinste numele. Lui Jahan i se păru ciudat că oamenii de rând care se rugau în moschee se desfătau cu măreția și splendoarea ei mai mult decât cârmuitorul care plătise să fie clădită. Umorile trupului îl făceau nefericit. Avea prea multă fiere neagră în sânge și, drept urmare, se simțea mereu trist, zi și noapte. I se puseseră ventuze și i se luase sânge, cum se obișnuia, i se dăduse să bea o fiertură de spânz ca să vomite, însă tristețea nu se risipise.

Împreună cu meșterul, ceilalți ucenici și cu Chota, Jahan plecă la Istanbul. El și elefantul alb se întoarseră în menajerie. Acolo se ivi, într-o după-amiază de decembrie, sultanul Selim. Adusese cu el un sufit, Halveti Șeic Suleiman Efendi.

Jahan era în grajd, îngrijindu-se de nutrețul lui Chota. În ultima vreme, mai mulți îmblânzitori tineri fuseseră puși să aibă grijă de elefant, însă Jahan știa cel mai bine ce nevoi avea Chota și se încredința că e îngrijit cum trebuie. Tocmai când cerceta cum stau lucrurile, îi auzi pe sultan și pe sufit apropiindu-se prin grădina cu trandafiri. Se sui în podul cu fân și îi urmări printr-o crăpătură între scânduri. Chipul veșted al lui Selim căpătase o gălbeneală bolnăvicioasă, barba îi era încâlcită și se mai îngrășase. Ochii îi erau umflați. Pesemne că iar băuse. Sau poate, se gândi Jahan îngrozit, plânsese.

Sultanul și sufitul se așezară pe o bancă de piatră de lângă cuștile felinelor. Jahan nu putea să creadă că Cârmuitorul Drept-credincioșilor și Urmașul Profetului lui Dumnezeu se lăsase să cadă pe banca aceea rece și murdară. Glasurile lor erau ca susurul unui râu și nu izbuti să deslușească mare parte din ce spuneau. Apoi auzi din gura lui Selim:

— E adevărat că Allah îi iubește cel mai mult pe cei care se curăță.

Vorbea de sura *Căința*, Jahan știa bine. Sultanul îndrăgea așa de tare rugăciunea aceea, încât pusese să fie scrisă în *sülüs* pe zidul unei moschei pe care o ridicase în Konya. Cornacul se simți cuprins de o tristețe fără margini, care îl făcu mai îndrăzneț decât de obicei. Ieșind din ascunzătoare, se duse afară să-i întâmpine.

— Cum o mai duce elefantul? întrebă Selim, căci nu ținuse niciodată minte numele lui Jahan.

— Bine, stăpâne. Înălțimea Ta ar vrea să se plimbe călare pe Chota?

— Poate în altă zi, cornacule, răspunse Selim cu mintea aiurea.

N-avea să mai fie altă zi. În aceeași săptămână, Selim căzu la Hamam și se lovi la cap. Unii ziceau că era beat când a murit. Alții susțineau că era treaz, însă așa de buimac, că nu văzuse pe unde călca. Fiul unui bărbat prea tiranic, stăpânul unui imperiu prea întins, purtătorul unui suflet prea simțitor, născocitorul unor poeme prea gingașe, Selim Bețivul, Selim cel Bălai, Selim cel oropsit părăsi această lume la vârsta de cincizeci de ani. Nurbanu i-a acoperit trupul cu gheață și a tăinuit moartea lui până când fiul ei preaiubit, Murad, a ajuns de la slujba lui din Anatolia.

După ce urcă pe tron, sultanul Murad puse mai întâi să fie omorâți toți frații lui și abia apoi își îngropă tatăl. Chiar dacă îi plăceau moscheile semețe, ca oricărui cârmuitor, nu prețuia nici măreția, precum bunicul lui, Soliman, nici frumusețea, precum tatăl lui, Selim. Nici *forza*, nici *bellezza*. Însemnătate avea doar *utilità*. Trebuința trecea înaintea măreției. Trebuința trecea înaintea frumuseții. De aici încolo, nimic nu avea să mai fie la fel pentru Sinan și cei patru ucenici ai lui.

Într-o noapte, întreaga menajerie se trezi într-o hărmălaie îngrozitoare. Un talmeș-balmeș de nechezaturi, lătrături, mormăituri, zbierete și vaiere umplu văzduhul. Aruncând pătura cât colo, Jahan sări în picioare. Ceilalți împlânzitori se treziră și ei. Taras Siberianul, care-și ținea firea în mijlocul oricărei nenorociri, ieși cel dintâi, pe când ceilalți băjbăiau încă după haine și ghete. Orbecăind în întuneric, Jahan se îndreptă spre grădină, unde o felie de lună strălucea sfios. Un șuvoi de lumină se revărsa de deasupra – o cascadă în toate tonurile de roșu. Îi luă o clipă să-și dea seama ce era.

— Foc! strigă cineva.

Jahan zări altă vâlvătaie drept în inima seraiului. Grădinile, chioșcurile și culoarele, întotdeauna atât de tăcute că puteai să-ți auzi părul fășâind în timp ce mergeai, răsunau de strigăte de ajutor. Jurământul tăcerii de pe vremea sultanului Soliman se destrămase ca o perdea de fum.

Focul izbucnise de partea cealaltă a zidurilor interioare, de-a lungul laturii de la răsărit a celei de-a doua curți. Jahan știa ce era acolo: bucătăriile seraiului. Cămara, beciul, pivnița și cuhnia ardeau înăbușit. Meșterul și ucenicii reparaseră de curând clădirile acelea. Iar acum ardeau. Flăcările se întinseseră spre răsărit, înghițind încet, dar fără șovăială aviarul. Jahan se întrebă dacă cineva le dăduse drumul păsărilor. Gândul la sute de perechi de aripi bătând îngrozite, neputând să-și ia zborul, îi străpunse adânc inima.

Cea dintâi curte, unde se aflau acum, era încă neatinsă de flăcări. Dar vântul sufla cu putere. Bătea din când în când spre ei, aducând fulgi mari de cenușă, ca niște fluturi morți. Fumul le înroșea ochii, le umplea piepturile. Maimuțele, cuprinse de o spaimă ce le înnebunea de-a binelea – cu dinții rânjiți, cu ochii sticloși –, se izbeau de barele de fier. Împlânzitorii trebuiau să mute menajeria într-un loc sigur.

Însă asta nu era o treabă ușoară. Animalele înspăimântate erau în stare de cele mai ciudate lucruri. Grădinile seraiului, deși nu erau locul unde se născuseră, însemnau pentru ele acasă. Nimeni nu putea spune ce aveau să facă dacă erau forțate să iasă din cuști și să intre în lăzi de lemn. Având doar câteva căruțe la îndemână, îmblânzitorii nu puteau să le salveze decât pe rând, mutând doar câteva animale odată. Luați pe nepregătite, buimăciți, se sfătuiau între ei ce să facă. Rândașii cerchezi voiau să aștepte până primeau porunci de la mai-marele peste eunucii albi. Alt val de fum și cenușă, adus înspre ei de vânt, fu de-ajuns să le închidă gura. Nu era timp de pierdut.

Mai întâi mutară maimuțele. Nu pentru c-ar fi fost mai de preț, ci pentru că nimeni nu putea să mai rabde hărmălaia pe care o făceau. Apoi Jahan îl scoase pe Chota din grajd. Înțelept din fire, elefantul nu se împotrivi. Dimpotrivă, era dornic, ba chiar bucuros să le fie de ajutor. Nu-l supăra să tragă căruța în care urcaseră maimuțele și gorilele, cele mai multe țipând, sărind când sus, când jos și clătinându-se ca niște bețivi răzvrățiți.

Animalele care erau în stare să meargă pe picioarele lor fură lăsate să iasă – caii, cămilele, zebrele, girafele, gazelele și renii. Temându-se că vreun zgomot neașteptat le-ar putea face s-o ia la goană, îmblânzitorii aveau mare grijă, fiind tot timpul cu ochii în patru. Legară animalele unele de grumazul celorlalte, alcătuind o caravană din cei mai de necrezut tovarăși. Unii călare pe cai, alții în căruțe, îmblânzitorii își urmară animalele. Cu toată grija lor, nici nu ieșiră bine dintre zidurile seraiului că zebrele, de parcă ar fi fost vrăjite, se năpustiră în josul dealului, târând restul caravanei după ele. Îmblânzitorii se repeziră pe urmele lor ca niște diavoli. Lac de sudoare, colbuiți și înjurând cum le venea la gură, izbutiră să oprească zebrele înainte să facă toată caravana să vină de-a berbeleacul.

Cu bețe și plase, momeli și amenințări, urcară în căruțe animalele seraiului. Luară șerprii, cameleonii, struții,

țeptoasele, ratonii, nevăstuicile, păunii și lamele îngrozite. Apoi veneau vulpile, hienele, panterele și leoparzii. Ieșiră pe porțile seraiului, coborâră colina și se opriră într-un loc deschis de lângă chei, neștiind până unde puteau ajunge flăcările.

Elefantul și cornacul făcură mai multe drumuri, aducând nutreț și apă pentru animale. Când isprăviră, Jahan așeză un coș cu frunze dinaintea lui Chota și, lăsându-l în grija chinezilor, se întoarse la menajerie, ca să arunce o ultimă privire. Asta, în parte, din pricina unui vechi obicei. E-adevărat că, de când căpitanul Gareth dispăruse, nu mai fura, însă, ca orice hoț, știa că focul era un prilej de-a da peste bogății neașteptate, ce nu trebuia scăpat. Dar nu numai de asta se întorsese. Se gândea la Mihrimah. De ceva vreme, după moartea fratelui ei Selim, nu mai trecuse pe la serai. Dar în seara aceea se afla și ea în harem. Oare era înspăimântată? se întrebă Jahan. Se gândi la doica ei, care pesemne că abia putea răsufla din pricina astmului ei. În câteva ceasuri, din câte își dădea seama, flăcările puteau să cuprindă odaia lor. Voia să se încredințeze că erau tefere și la adăpost de orice primejdie.

Străjile de la poartă erau prea prinse cu altele ca să-l bage în seamă. Vălvătaia se apropiase, trecând peste zid și îndreptându-se spre grădina cu trandafiri, jarul împrăștiindu-se într-o ploaie de aur. Când ajunse la cușca felinelor, Jahan se miră că leii erau încă închiși înăuntru – două femele și un mascul. Fiarele puternice, neliniștite și încordate, se plimbau încolo și-ncoace, mârâind la ceva din depărtare de parcă ar fi fost față în față cu un dușman pe care doar ele îl puteau vedea.

Lângă cușcă stătea Olev. Liniștit, ca întotdeauna, îl strigă:

— Hei, indianule, de ce te-ai întors?

— Voiam doar să văd dacă totul e în bună rânduială. Ai nevoie de ajutor?

— Fetele mele sunt speriate; băiatul meu nu vrea să iasă din cușcă. O să fiu silit să-i târăsc. Nu vreau să se facă scrum.

Râzând de gluma lui, fără vreo armă cu care să se apere în mână, Olev deschise ușa de fier și intră în cușcă. Jahan îl văzu cum se apropie de una dintre femele, vorbindu-i cu glas liniștit, domol. Leoaica rămase neclintită, urmărind din ochi fiecare mișcare a împlânzitorului. Încetișor, Olev îi petrecu un laț pe după gât și o trase cu grijă afară. O puse să urce pe o scândură și să intre într-o ladă de lemn așezată într-o căruță. Apoi mută în același fel cea de-a doua leoaică. Pe când ea ieșea din cușcă, leul privea dintr-un colț, cu ochii ca două așchii de citrin întunecat.

Jahan simți că-i ia foc ceafa. Teama începu să i se strecoare în suflet. În depărtare mijeau zorii. Pe chipul lui Olev se citea ceva ce nu mai fusese acolo înainte. Un tremur ușor al nărilor, o zvâcnire a buzelor. Cei doi erau împreună în cușcă – împlânzitorul și leul. Olev ținea în mână o funie, moale și nemișcată, ca și când n-ar fi știut ce să facă cu ea. Era întâia oară când Jahan îl vedea șovăind. Leul mârâi abia auzit, de parcă și el ar fi fost prins între dorințe potrivnice. Cu inima bătând să-i spargă pieptul, Jahan puse mâna pe o bătă și intră în cușcă.

— Ieși! zise Olev. Pleacă!

Trăgându-și suflul, Jahan îl ascultă.

— Închide ușa!

Cornacul făcu întocmai. Se simțea amorțit și nu era în stare să gândească limpede. Coadă de cal roșcată a lui Olev se desfăcu și părul i se revărsă pe gât. Își șterse sudoarea de pe frunte, luându-și o clipă ochii de la animal. Tocmai atunci leul se întoarse spre el cu un mârâit, ca și cum abia l-ar fi văzut, ca și cum n-ar fi fost bărbatul care îl îngrijise ani în șir, dându-i de mâncare zi de zi înainte să mănânce el. Fiara ridică laba, cu ghearele desfăcute; se năpusti asupra omului.

Olev se prăbuși. Pe chipul lui nu se vedea nicio urmă de durere, doar uimire. Privirea unui tată dezamăgit de fiul lui.

Afară, Jahan alerga încolo și-ncoace ca un nebun, fluturându-și mâinile, strigând. Cu bâta încă în mână, lovi barele cuștii în nădejdea de a-l atrage pe leu într-acolo. Reuși. Trăgându-se înapoi, animalul făcu câțiva pași spre Jahan.

Între timp, Olev se ridică, clătinându-se. În loc să se îndrepte spre ușă, se apropie de leu, chemându-l. Totul se petrecu într-o clipită. Jahan privi cum se întâmpla sub ochii lui, ca-ntr-un vis. Leul, luându-și privirea de la cornac, se întoarse și se năpusti la împlânzitor, încleștându-și colții în gâtul lui.

Jahan țipă, cu un glas care era parcă al unui străin. Rupse bâta lovind barele cuștii, strigă la animal. Găsi un rețevă prin preajmă, alergă înapoi, prea înspăimântat ca să-și aducă aminte să se roage. Intră în cușcă. În locul unde zăcea Olev era o baltă de sânge. Leul, căruia împlânzitorul nu-i mai stârnea acum furia, se retrăsese în colțul lui. Încetișor, fără să-și ia ochii de la animal, deși nu știa ce-ar fi făcut dacă ar fi sărit la el, Jahan îl târi afară pe rănit. Ochii îi erau deschiși, stingându-se, iar din jugulară îi țâșnea sânge. Gâtul îi fusese sfâșiat și jugulara sfârtecată. De îndată ce îl târi afară pe Olev, Jahan închise ușa. Nu-i păsa dacă flăcările ajungeau la leu. Voia să-l vadă scrum.

Îl îngropară pe împlânzitor într-un cimitir aflat nu departe de serai. În ciuda dorințelor lui Jahan, leul scăpă cu viață. Până la urmă, focul nu ajunsese la menajerie și toate strădaniile lor se dovediră a fi fost în van.

Din bucătărie nu mai rămăsese însă decât cenușa, la fel și dintr-o parte a haremului și din Camera Relicvelor. Sinan și ucenicii trebuiau să le ridice iar.

După înmormântarea lui Olev – la care luară parte doar împlânzitorii și rânđașii –, Jahan alunecă într-o stare ciudată. Ceva ca o presimțire întunecată, de parcă în moartea unuia dintre ei ar fi văzut moartea tuturor. În adâncul inimii era furios, nu pe leul care îi omorâse

prietenul, ci pe toată lumea din jur; pe el însuși, pentru că îl lăsase pe Olev singur în clipa aia și nu făcuse nimic până nu era prea târziu; pe sultan, pentru că nu-i păsa nici cât negru sub unghie că robii mureau în slujba lui; pe meșterul Sinan care, neluând în seamă nenorocirile, înălțând clădire după clădire; pe Dumnezeu, care-i lăsa să păcătuiască și să sufere, iar apoi se aștepta să-i aducă rugăciuni de mulțumire. Da, lumea era frumoasă – o frumusețe care-l supăra. Ce conta dacă erau amărâți sau fericiți, dacă greșeau sau aveau dreptate când soarele răsărea și luna scăpăta la fel, cu sau fără ei? Singura ființă pe care nu era furios era Chota și petrecea cât mai mult timp lângă el, alinat de firea lui domoală.

Furia nu era totul. O mai însoțea ceva – o dorință aprigă pe care n-o mai simțise înainte. O parte din el voia să-l înfrunte nu numai pe meșter, care și-l făcuse ucenic, pe sultan, care și-l făcuse cornac, și pe Dumnezeu, care îl făcuse slab, ci mai ales pe Mihrimah, care-l făcuse să sufere în tăcere atâta amar de ani. Muncea din greu, vorbea puțin. Cam în starea asta se afla când Sinan și ceilalți trei ucenici veniră la serai să repare iar stricăciunile.

— O să adăugăm câteva hamamuri și chioșcuri aproape de țărni, zise Sinan. Haremul și Camera Relicvelor trebuie reparate. O să le lărgim și mai mult. Dar tot ce clădim trebuie să se ridice la înălțimea celorlalte părți ale seraiului. (Se opri o clipă) Vreau să faceți fiecare câte un plan. Cine izbutește să aștearnă pe hârtie cel mai bun desen o să fie mâna mea dreaptă.

Jahan se miră să-l audă spunând așa ceva. Până atunci se purtase cu ucenicii ca și cum ar fi fost egali, chiar dacă ei știau că nu sunt. Acum meșterul îi pune să se întrecă. Știa că ar trebui să fie încântat. Dar n-avea nicio tragere de inimă. Totuși lucra – însă nu alături de ceilalți ucenici, în umbra grădinilor. Se retrase în grajd, se așeză lângă Chota și-și isprăvi desenele acolo.

Câteva zile mai târziu, Sinan îl chemă să stea de vorbă cu el – numaidecât. Jahan băgă de seamă că așezase planurile unul lângă altul, pe toate patru.

— Vino, îi zise meșterul, vreau să te uiți la ele și să-mi spui ce vezi.

Neștiind al cui era fiecare pergament, Jahan cercetă cele trei desene. Le compară pe rând cu al lui. Părea să fie singurul care venise cu ideea de-a dărâma hamamurile și de-a le ridica iar în spatele haremului. Cu toate că Mihrimah nu mai stătea acolo, se gândise într-una la ce i-ar fi plăcut ei când desenase planul. Privind pergamentele cu luare-aminte, recunoscuse liniile hotărâte ale lui Davud, grija pentru amănuntele a lui Nikola și mâna ușoară și gingașă a lui Yusuf.

— Ce crezi? întrebă Sinan.

Stânjenit, Jahan arătă ce era mai bun în fiecare plan, însă meșterul zise:

— Știu ce e bine la ele. Spune-mi care le e cusurul.

— Asta e făcut prea în pripă, răspunse Jahan. Cel de-alături, îl lămurii el, în dorința de-a imita lucrările

meșterului, nu aduce nimic nou, în care să se simtă că a pus suflet.

— Dar ăsta? întreba Sinan arătându-i chiar planul lui.

— Îmi place pentru că îi pasă de cei care trăiesc în harem și le face viața mai ușoară.

Jahan simți că-i arde fața.

— Însă nu ia deloc în seamă împrejurimile. Noile adăugiri nu se armonizează cu vechea clădire.

Ochii lui Sinan sclipiră. Scoase ultimul plan.

— Dar ăsta?

— E desenat cu migală și echilibrat. Ține seama de întreg și lărgeste clădirea pe măsură.

— Așa e. Ce vreau eu să știu este de ce desenul tău, care e cel mai bun, nu ține seama deloc de serai.

Jahan se întunecă la față.

— Nu știi, meștere.

— Planul tău e cel mai bun, însă are un cusur. Nu ridicăm clădiri care plutesc în gol, ci oglindim în ele armonia naturii și spiritul locului.

Astfel, mutul deveni mâna dreaptă a lui Sinan. Roșind până în vârful urechilor, cu un zâmbet sfios șovăind pe buze, Yusuf își ținea privirea plecată în pământ, de parcă și-ar fi dorit ca acesta să-l înghită îndată. Cât despre Jahan, află un lucru însemnat despre el însuși: ajunsese la o cotitură când putea fie să devină mai bun în meșteșugul lui, fie să se piardă. Davud, Yusuf și Nikola nu îi erau rivali. Cel mai de temut rival al lui era nimeni altul decât el însuși.

Își petrecură vara lărgind seraiul și reparând locurile unde focul făcuse prăpăd. Obișnuiți să muncească pe fel de fel de șantiere, acesta li se păru diferit și ciudat de tăcut. De data asta, salahorii nu se mai lungeau la vorbă fără rost, nici nu mai făceau glume sau se luau în zeflema în timp ce cărau scândurile, ridicau scripeții ori își mâncau supa. Când ridicau câte o bucată uriașă de marmură, zeci de oameni trăgând odată în timp ce funia le zdrelea palmele, nu-i mai

auzeai strigând „Allah! Allah!”. Așa cum nu auzeai nici cuvinte de laudă din partea supraveghetorilor când cineva făcea treabă bună, aceștia fiind mai puțin dornici să împartă laude decât să îndemne pe toată lumea să muncească mai cu râvnă. Până și zgomotele făcute de maiuri, fierăstraie și topoare erau mai puțin asurzitoare ca de obicei. O tăcere apăsătoare se așternu peste toate, lăsându-i năucii de parcă tocmai s-ar fi deșteptat din somn. Pesemne era urmarea faptului că se aflau atât de aproape de sultanul Murad.

În acele săptămâni, Jahan se ciocni de robi pe care nu-i mai întâlnise înainte și dădu peste culoare despre care nici nu știuse că există. Seraiul era un labirint de încăperi ce închideau în ele altele și altele și de culoare ce se învârteau în cerc ca un șarpe care-și înghite coada. Era îndeajuns de singuratic ca să te faci să prinzi drag de umbra ta și îndeajuns de înțesat de oameni ca să simți că nu mai ai aer. Sub acoperișul lui trăiau mai mulți oameni decât pe vremea sultanului Soliman – mai multe femei în harem, mai multe străji la porți, mai mulți icioglanii care să servească mai multe feluri de mâncare. Ca un pește ce nu-și dă seama când își umple burta, seraiul înghițea într-una mai multe și mai multe.

După ce isprăviră de ridicat bucătăriile, ucenicii se apucară să lărgească partea din afară a haremului. De cadâne, care se retrăseseră în iatacurile dinăuntru, nu se zărea nici urmă. Jahan nădăjduia, dacă nu s-o vadă pe Mihrimah, atunci măcar să dea peste ceva care era al ei – o batistă cu cele dintâi litere ale numele ei, un condur de catifea, un pieptene de fildeș. Nu găsi nimic din toate astea. Câteva zile mai târziu, prințesa îi trimise un răvaș. Se întorcea împreună cu *dada* la conacul ei. *La amiază vom trece pe lângă Întâia Poartă.*

Cocoțat pe una dintre ramurile cele mai de sus ale unui măr, Jahan așteptă, fericit și înspăimântat deopotrivă. În căldura moleșitoare, soarele strălucea printre fructele pârguite, pe care nimeni nu îndrăznea să le culegă fiindcă

erau ale sultanului – care n-avea însă vreme pentru asemenea fleacuri. Un huruit îndepărtat îl făcu să încremenească în loc. Dintr-odată se ivi o trăsură, înaintând încet. Lui Jahan i se păru că numai el încremenise, în timp ce lumea își urma cursul. Totul îi era ciudat de cunoscut. Bătăile inimii lui nici nu se auzeau în lumea aceea atât de largă. Nu era decât un privitor. Nimic mai mult. Frunzele foșneau, melcii înaintau greoi, un fluture zbura în bătaia vântului. Jahan se bucura de fiecare amănunt, simțind că n-avea să mai aibă parte de așa ceva. Timpul deveni un râu. Iar el stătea pe malul cu iarbă deasă și privea cum curge apa, singur și uitat de toți. Trăsura se opri. O mână grațioasă ca o pasăre se ivi la geam și dădu perdeaua la o parte. Mihrimah se uită în sus, spre locul unde era cocoțat Jahan, și chipul i se îmblânzi sub privirile lui pline de adorație. Își dădu seama încă o dată că, în ciuda anilor și a depărtării, a zbârciturilor și a părului cărunt, nimic nu se schimbase între ei. Jahan o privi lung, fără să-și ferească ochii sau să plece capul, o privi ținând. Buzele ei se arcuiră într-un zâmbet duios și Mihrimah roși ușor. Scoase o batistă din sân, o duse la nas, mirosindu-i parfumul și privind în sus spre el, apoi o lăsă să cadă, ca Jahan să vină și s-o culeagă după aceea.

Era o după-amiază toropitoare din timpul Ramadanului – postul îi încetinise. Jahan nu suferea atât de foame, însă setea îl chinuia cumplit. Oricâte căni cu apă ar fi băut la *sahur*⁸², de cum ajungea pe șantier a doua zi dimineață, gura îi era uscată ca iasca. Iar câteva ceasuri mai târziu, nemaiputând îndura, se furișa în dosul bucătăriilor, unde era o fântână, și-și clătea gura cu apă ca să scape de gustul de cocleală. Dacă înghițea și câțiva stropi între timp, treacă-meargă. Era un păcat să umble cu astfel de înșelăciuni. Dar nădăjduia că Dumnezeu n-avea să se supere dacă bea câțiva stropi din apa lui nesecată.

Pe când se îndrepta spre fântână, Jahan zări în fața lui o umbră. Cu pași iuți și furișați, se făcu nevăzută printre tufe. Îl recunoscă pe ucenicul mut și se apucă să-l urmărească. Hotărî că venise vremea să vorbească cu el și să afle dacă e trădător.

Yusuf se duse drept la iazul unde Chota se răcorea din când în când și se așeză pe mal, cu chipul de nepătruns. La început Jahan își zise că și el venise să-și potolească setea. Dar Yusuf nu părea să facă altceva decât să se privească în oglinda apei, trist și împăcat, de parcă tocmai s-ar fi despărțit de cineva drag. Jahan îl urmări un timp. Yusuf era așa de tăcut și de îngândurat încât, dacă nu și-ar fi mișcat mâinile și n-ar fi aruncat când și când o privire spre șantier, ai fi crezut că era neînsuflețit – altă ființă ciudată din colecția mai-marelui peste eunucii albi.

Apoi, ca prin vis, își scoase mânușile. Mâinile îi erau subțiri și albe, fără vreo urmă de arsură. Atunci de ce îi mințise pe toți? se întrebă Jahan. Însă apoi se întâmplă ceva și mai uluitor – Yusuf începu să îngâne un cântec. Glasul lui, glasul pe care nimeni nu-l auzise vreodată, era vioi și plăcut. Dându-și seama că descoperise o taină întunecată cu care n-

⁸² Masa luată înainte de ivirea zorilor în zilele de post (în tc., în orig.) (n. ed. orig.).

ar ști ce să facă, Jahan își ținu răsuflarea, sfredelindu-l cu privirea pe ucenicul pe care în tot acest timp îl socotise a fi mut.

Yusuf tăcu iarăși – clipa trecuse. Jahan încercă să se retragă fără zgomot, însă în graba lui călca pe o crenguță. Tresărind, ucenicul mut se întoarse și îl văzu. Se albi la față și se bosumflă ca un copil. Era așa de speriat, încât lui Jahan îi veni să alerge până la el să-i spună să nu-și facă griji – n-avea să dezvăluie taina. În schimb, se întoarse la lucru și încercă să-și scoată din minte întreaga întâmplare. Totuși nu se putea opri să arunce câte o privire spre Yusuf, care-și ținea capul plecat și ochii ațintiți în pământ.

În seara aceea, după cină, Jahan își îngădui să chibzuiască la ce văzuse. Chipul fără fir de păr, genele lungi și arcuite, felul în care stătea sfios cu mâinile înmănușate în poală. Toate începeau să se lege. A doua zi dimineață îl găsi pe Yusuf plin de praf și funingine, desenând. Când îl văzu pe Jahan, se întunecă la față și spinarea i se îmbătoșă.

— Vreau să-ți vorbesc, îi zise cornacul. Vino cu mine, rogu-te.

Yusuf îl urmă. Merse în tăcere până găsiră un loc umbros sub un copac. Se așezară turcește pe iarbă.

Jahan își drese glasul.

— Mereu te-am pizmuit. Ai un dar al tău. Nu-i de mirare că meșterul te-a ales să fii mâna lui dreaptă.

Fură întrerupți de un hamal care trecu pe lângă ei cărând un coș cu pietre în spinare. Când zgomotul pașilor lui se stinse, cornacul urmă:

— Dar te purtai tot timpul ciudat... Te-am bănuit că ai avea o legătură cu întâmplările nefericite de pe șantier.

Chipul lui Yusuf se schimonosi de uimire.

— Acum înțeleg că ai un temei să te ferești de ceilalți. Nu ești mut. Nu vorbești pentru că glasul te-ar trăda... pentru că ești femeie.

Ochii lui – ai ei – îi pironiră pe-ai lui Jahan, măriți de spaimă, de parcă ar fi văzut o nălucă. Buzele i se mișcară în

vălurile de muțenie, căci un glas nefolosit atâta vreme se împleticiră ca un pui care învață să zboare.

— O să spui cuiva?

— Ei, nu-ncerc...

Cu mâinile tremurând, ea îl întrerupse.

— Dacă spui cuiva, s-a sfârșit cu mine.

Jahan o privi cu mirare și dădu încet din cap.

— Îți dau cuvântul meu că nu spun nimănui.

După ce descoperi taina ucenicului mut, Jahan își dădu seama că nu doar Yusuf îi hrănea curiozitatea, ci și Sinan. Era sigur că meșterul știa. Mai mult, bănuia că fusese ideea lui de la bun început. Sinan voise, îi îngăduise și o încurajase să lucreze cot la cot cu ei, o femeie printre sute de salahori, an de an, clădire după clădire. Toată săptămâna chibzui la asta. În cele din urmă se duse să-l vadă.

— Ucenicule indian, îl întâmpină vioi meșterul. Îți stă pe buze o întrebare, îmi dau seama.

— Aș vrea să știu, dacă se poate, cum îți alegi ucenicii.

— Îi aleg dintre cei înzestrați.

— Sunt o grămadă din aceștia la școala seraiului. Ar fi niște desenatori mai buni.

— Unii poate ar fi...

Sinan nu-și isprăvi răspunsul.

— Credeam că noi suntem cei mai buni învățăcei peste care ai dat. Ce înfumurare! Acum înțeleg că suntem înzestrați, însă nu suntem nici pe departe cei mai sclipitori. Tu nu-i alegi pe cei sclipitori. Ci pe cei care sunt buni, dar în același timp... (se întrerupse, căutând cuvântul potrivit.) Pierduți... părăsiți... uitați de toți.

Trecură câteva clipe înainte ca Sinan să-i răspundă.

— Așa e. Îmi aleg ucenicii cu mare grijă. Numai oameni înzestrați, dar care nu au unde să se ducă în altă parte.

— De ce?

Meșterul trase încet aer în piept.

— Ai fost la mare, la marea cea întinsă.

Cu toate că nu era o întrebare, Jahan încuviință din cap.

— Ai văzut vreodată țestoase aruncate pe țărm? Se străduiesc din răspuțeri să înainteze, însă drumul e greșit. Au nevoie de o mână care să le întoarcă spre mare, unde le e locul.

Sinan se trase de barbă, care îi albise mult în ultimele luni.

— Când te-am văzut, mi-am zis că ai un cap grozav pe umeri și că ai învăța repede dacă aș izbuti să te fac să întorci spatele proastelor obiceiuri, trecutului, și să te îndrum spre viitor.

Ascultându-l pe meșter, Jahan găsi cuvântul pe care-l căuta: *frânți*. Abia acum începea să înțeleagă ce făcea Sinan, ce făcuse tot timpul. Jahan, Davud, Nikola și Yusuf. Toți patru, cu totul diferiți și la fel de frânți. Meșterul Sinan nu le dădea doar învățătură, ci – cu blândețe, însă cu hotărâre – îi și dregea.

Jahan se ținu de cuvânt. Nu împărtăși nimănui taina lui Yusuf, nici măcar lui Chota, încredințat fiind că are să se răspândească de la elefant la *howdah*, iar de la *howdah* la oamenii care urcau în el. Treptat, când aveau câte un răgaz de odihnă, Yusuf îi spuse povestea ei – sau ce mai rămânea din ea – și numele ei de acum mult timp, Sancha.

Trăia într-o casă mare, albă ca laptele, acoperită cu glicină, îi spuse ea, într-un oraș ce se numea Salamanca. Tatăl ei era un doctor faimos. Bland cu pacienții, aspru cu soția și copiii lui, n-avea altă dorință mai mare decât să-și vadă cei trei fii călcându-i pe urme și făcându-se doctori, o meserie cum nu se poate mai nobilă. A stăruit că fiica lui să primească și ea educație. Prin urmare, preceptorii care le treceau pragul îi învățau pe toți cei patru copii. În vara când a împlinit opt ani, ciurma a intrat pe porțile orașului. Moartea i-a luat, unul după altul, pe toți cei trei băieți. N-a mai rămas decât Sancha, împovărată de vina de-a fi încă în viață când fiii mult iubiți se stinseseră. Maică-sa, împietrită de durere, s-a retras într-o mănăstire din Valladolid. Sancha și tatăl ei au rămas singuri. Ea se îngrijea de tată, chiar dacă el nu-i prețuia deloc strădaniile. Totuși, încetul cu încetul, a început s-o învețe una-alta. Nu medicină, întrucât credea că femeile nu erau, prin firea lor, în stare să priceapă o iotă, dar alte lucruri – aritmetică, algebră, filosofie. A învățat-o tot ce știa. Îi era dragă cartea, așa că prindea iute, la început mai mult din sete de cunoaștere decât în nădejdea de-a câștiga dragostea tatălui. Cu timpul a avut învățători mai buni. Un arhitect bătrân și sărac pierdea multe ceasuri dându-și silința s-o instruiască și încercând uneori, între lecții, să-i fure o sărutare.

Tatăl ei avea prieteni asemenea lui, oameni care prețuiau înțelepciunea. Printre ei se numărau convertiți și catolici, chiar și arabi. Totuși, existau multă teamă și bănuială. Ereticii erau arși pe rug, duhoarea de carne arsă umplea

văzduhul. Tatăl ei, a cărui sănătate se șubrezise, i-a spus că peste un an avea s-o mărite cu un văr îndepărtat. Un negustor bogat pe care nu-l văzuse niciodată, dar simțea dintr-odată că-l urăște. Cu plâsete și rugăminți, a încercat să-l facă să-și schimbe hotărârea, însă în zadar.

Corabia pe care s-a imbarcat ca să-și întâlnească logodnicul a fost capturată de pirați. După săptămâni întregi de suferințe, pe care nu voia să și le mai amintească, s-a trezit la Istanbul, roabă. A fost vândută unui muzicant al seraiului care se întâmpla să-l cunoască pe Sinan. Era un om bun la suflet și se purta blând cu ea, îngăduindu-i, la cererea ei, să-și ia un condei și hârtie. Soțiile lui, însă, o chinuiau cât era ziua de lungă. Pizmașe pe tinerețea și frumusețea ei, se plângeau într-una cu amărăciune că nu le ajută așa cum ar trebui să facă o concubină. O cercetaseră din cap până-n picioare și văzuseră că nu-i lipsea niciun mădular, dar tot se îndoiau că era femeie. Chiar dacă fusese convertită al islam, dându-i-se numele de Nergiz, desena în taină biserici cu cruci și clopote. Muzicantul le asculta cântecurile, dar n-a cerut niciodată să vadă desenele despre care vorbeau.

Într-o zi, pe când muzicantul era plecat în călătorie, soțiile au făcut bucăți desenele Sanchei și au bătut-o așa de rău, că i-au rupt hainele de pe ea. Stăpânul ei s-a întors chiar în aceeași seară. Soarta ar fi putut să-i fie cu totul alta dacă el s-ar fi întors câteva zile mai târziu, când rănilor i s-ar fi vindecat. Astfel i-a văzut fața învinețită, ochii umflați. A găsit și desenele rupte. Unul dintre ele scăpase neatins. L-a luat și i l-a arătat lui Sinan. Spre mirarea sa, marele arhitect a fost încântat de desen și dornic să-l cunoască pe cel care-l făcuse. Muzicantul l-a lămurit că era al unei concubine a lui, o fată – deși nu mai era fecioară – frumoasă ca o rază de soare, pe care era foarte bucuros să i-o dea în dar lui Sinan. Putea să facă cu ea ce-i poftea inima. Dacă fata rămânea în casa lui, soțiile sale aveau s-o calce în picioare ca pe un preș cu urzeala tocită.

Așa ajunsese Sancha în casa meșterului Sinan. I s-a îngăduit să folosească biblioteca și să deseneze ce voia, atâta timp cât o ajuta pe Kayra, soția lui, la treburile casei de dimineață până la prânz. După un an de viață tihnită, Sinan s-a apucat s-o învețe una-alta. Era bucuros să aibă un asemenea învățăcel ciudat, însă nu se gândise niciodată s-o ia cu el pe șantiere.

În săptămâna când meșterul a pus piatra de temelie a moscheii Șehzade, Sancha s-a rugat fierbinte să i se îngăduie să lucreze împreună cu el. Cum, în mai multe rânduri, Sinan nici n-a vrut să audă de așa ceva, ea a pus mâna pe o foarfecă și și-a tăiat părul lung, de culoarea lutului ars, lăsându-l grămadă la ușa stăpânului ei. A doua zi dimineață, când a ieșit din odaia lui, meșterul a călcat pe grămada de păr. A înțeles. I-a făcut rost de niște haine băiețești. Când a văzut-o pe Sancha îmbrăcată cu ele, i-a venit să râdă, dar repede l-a cuprins uimirea. Fata putea trece ușor drept flăcău. Singurele piedici erau glasul și mâinile ei. Dar se putea trece ușor peste ele cu ajutorul tăcerii și a unei perechi de mănuși. Sinan a hotărât că fata avea să fie ucenicul lui mut.

Sancha îi povesti toate astea lui Jahan într-o după-amiază, pe când lucrau la moscheea Molla Çelebi. Un baldachin pe șase laturi și cupolă, patru turnulețe cu boltă cu două curburi. Ședeau amândoi afară, pe o bancă din fața jumătății de cupolă, de deasupra *mihrab*-ului.

— Nu știe nimeni? întrebă Jahan.

— Soția meșterului, Kayra. Ea știe.

— Și mai cine?

— Doar un singur om, răspunse Sancha. Un arhitect italian, Tommaso. Îl urmează întotdeauna pe meșter. Teamă mi-e că m-a auzit o dată vorbind.

Jahan se pregătea să mai spună ceva când auzi într-o parte un zgomot, ca fâșăitul unui animal de noapte. Se întoarse înspăimântat. În preajmă domnea o tăcere nefirească, așa încât simți cu toată ființa că nu fuseseră

singuri. Cu inima bătând să-i spargă pieptul, sări în picioare, se uită împrejur. Zări câțiva oameni în depărtare, plimbându-se încolo și-ncoace. Pe unul dintre ei îl recunosc. Era fratele lui Salahaddin, Jahan își aminti de discuția lor aprinsă de la cimitir. Știa că tânărul îl ura pe Jahan, socotindu-l vinovat de moartea fratelui său. Jahan se temu că venise acolo să-i facă vreun rău meșterului. Dar se putea prea bine să fie și niște hoți. Mereu adăstau câțiva în preajma șantierelor, căutând ceva de șterpelit. Dar nu voia s-o sperie pe Sancha și s-o întristeze mai tare, așa că se uită încă o dată, cu luare-aminte, la nepoftiți și își ținu bănuielile pentru sine.

— Te-am văzut împreună cu Tommaso, zise Jahan după câteva clipe. (O umbră îi trecu peste chip când îi veni în minte ceva la care nu se gândise înainte.) Îți cere bani ca să-ți păstreze taina.

Sancha plecă privirea.

— Dar tu nu ești bogată. Ce vrea de la tine?

— Nu vrea bogății, răspuse fata, sucind poalele cămășii între degete. Vrea planurile meșterului.

Jahan se uită la ea îngrozit.

— Și i le-ai dat?

— Nu s-a ales decât cu câteva planuri neînsemnate. Își închipuie că sunt ale meșterului Sinan, însă le-am desenat eu.

Își zâmbiră. Între ei se înfiripă un soi de înțelegere tainică pe care Jahan, dacă n-ar fi știut adevărul despre Sancha, l-ar fi numit înfrățire. Ceea ce fata nu-i spusese, nici atunci, nici mai târziu, iar lui Jahan îi luă ceva vreme să descopere, era că avea o taină îngropată adânc în inima ei. O taină care o făcuse puternică. Și credincioasă trup și suflet. În nopțile cele mai singuratice, când plângea până adormea, gândul că meșterul se afla sub același acoperiș, chiar dacă la depărtare de-o viață, gândul că el o iubea, chiar și părintește, îi încălzise sufletul.

Era ucenica lui. Era concubina lui. Era roaba lui. Și era de-o seamă cu fiica lui. Totuși Yusuf Nergiz Sancha Garcia de Herrera, o ființă ce avea prea multe nume ca să le poată adăposti pe toate în trupul ei subțirel, era îndrăgostită de meșterul Sinan.

Nu se mai ivi alt prilej să stea de vorbă cu atâta sinceritate și prietenie. În ziua aceea se întâmplă altă nenorocire. O bucată mare de piatră se desprinse de pe una dintre coloanele ce susțineau încăperea pentru rugăciune și se prăbuși, rănind doi robi de la galere și omorându-l pe supraveghetorul credincios al lui Sinan, Gabriel cel Nins.

Astfel de nenorociri erau îndeajuns de rare ca să poată fi puse pe seama sorții, însă în același timp ciudat de asemănătoare, ciudat de stăruitoare.

Dacă nu-i folosit, fierul ruginește, lemnăria se macină, omul păcătuiește, spunea Sinan. Deci trebuie să muncim.

Călcându-i pe urme, cei patru ucenici trudeau de parcă a doua zi ar fi fost Judecata de Apoi și era musai să isprăvească înainte ca totul să se facă praf și pulbere. Ridicau moschei pentru rugăciunea de vineri, *masajid*⁸³, *madaris*, școli coranice, poduri, hamamuri, bolnițe, lazarete, aziluri, grânare și caravanseraiuri pentru călători de peste mări și țări. Firește, sultanul puna să fie clădite cele mai multe dintre ele. Dar erau și unele construite la cererea mamei, soțiilor, fiicelor și vizirilor lui care se tot schimbau.

Însă nu tot ce clădea Sinan era ridicat pe cheltuiala celor bogați și puternici. Mai întâi, altarele. Ucenicii munceau și la acestea cu mare râvnă. De multe ori, meșterul plătea din buzunarul lui pentru ele. Iar singurul temei pentru care ridicau altare an de an era că cineva văzuse unul într-un vis. Marele arhitect Sinan simțea că e dator nu doar să ridice clădiri și să se îngrijească de orașe, ci și să vegheze la împlinirea viselor sfinte.

Oricine putea să vină și să-l roage să ridice un altar – un oștean, un hangiu, un ajutor de bucătar, chiar și un milog. Băteau la ușa casei lui Sinan, cuviincios, dar hotărât, cu o mândrie tainică, de parcă li s-ar fi încredințat un răvaș însemnat în din ceruri. Apoi îi povesteau visul lor. De cele mai multe ori, visele acestea erau despre sfinți sau înțelepți grozav de supărați că mormintele lor se năruiseră. Ori martiri care, arătându-le unde le zăceau oasele, se rugau de ei să le facă o înmormântare cum se cuvine. Ori mistici osândiți la moarte ca eretici și îngropați în grabă, dacă mai ajungeau să fie îngropați.

Morții care li se arătau erau nerăbdători, dorințele lor nu sufereau amânare. La fel și cerșetorii de vise, cum le zicea Jahan. Se așteptau ca marele arhitect și ucenicii lui să se

⁸³ Lăcașuri de rugăciune, moschei (în arabă, în orig.).

oprească îndată din ce făceau – de pildă, ridicarea unei moschei pentru rugăciunea de vineri – și să-i urmeze. Unii chiar îi amenințau. „Sfântul Duh are mari puteri. Dacă nu faceți cum zice, o să vă blesteme.”

În fiecare săptămână, unul dintre ucenici se îngrijea de cerșetorii de vise. Sarcina lui, cu neputință de dus la îndeplinire, era să-i asculte pe toți și să-i aleagă pe cei cinstiți de potlogari. Așa se face că în multe după-amiezi de joi, Jahan se pomeni șezând pe un scăunel, cu fața la străini. În dreapta lui stătea un scrib care mângălea fără întrerupere aplecat asupra unei măsuțe. Oricât de încâlcită sau de neînsemnată, fiecare cerere trebuia trecută pe hârtie. Sinan le dădea binețe prietenește cerșetorilor de vise. Apoi îi înștiința că unul dintre ucenicii lui isteți era acolo să asculte ce aveau de spus. Aruncând o privire piezișă spre Jahan, se îndepărta cu un zâmbet ghiduş în colțul gurii. Sub privirile iscoditoare a zeci de ochi care-i urmăreau ortice mișcare, pe Jahan îl treceau adesea sudorile. Încăperea i se părea mică și înghesuită. Dintr-odată, nu mai era loc de-ajuns pentru toți oamenii aștia și pentru așteptările lor uriașe.

Veneau de peste tot. Din porturi gălăgioase și din cătune rupte de lume. Și se rugau de ucenici să meargă să ridice altare oriunde – într-un orașel, într-o curte sau pe un petic de pământ ce era adăpost doar pentru șerpi. Cei mai mulți dintre cerșetorii de vise erau bărbați de felurite vârste. Băieți de școală însoțiți de tații lor. Din când în când câte-o femeie, care aștepta afară în timp ce soțul sau fratele ei povesteau visul.

Într-un rând, niște țărani ceruseră să fie reparată o fântână bizantină de unde lua apă tot satul. Deși se plânseseră cadiului, eforturile lor fuseseră în van. Apoi un tinichigiu avu un vis. Un sfânt puternic și furios îi destăinuise că sub fântână se aflau rămășițele unui *dergah*⁸⁴ sufrit. Câtă vreme apa curgea, sufletele dervișilor se odihneau

⁸⁴ Sanctuar sufrit construit deasupra mormântului unui derviș sau unui sfânt (în tc., în orig.).

în pace. Dar acum, că secase, erau tulburate. De aceea fântâna trebuia reparată – fără întârziere.

Când Jahan îi istorisi meșterului visele pe care le ascultase, Sinan se opri asupra poveștii cu fântâna, zicând că trebuiau să se îngrijească s-o repare.

— Crezi că spun adevărul? se împotrivi Jahan.

— Au nevoie de apă, așa că nu mai contează ce cred eu.

Reparară fântâna, curățând jgheburile care aduceau apa din munți. Țăranii se arătară mulțumiți. La fel și Sinan.

Cam pe la vremea aia veni un morar. Le spuse că, pe când măcina grăunțele, auzise o femeie cântând – cu glas dulce și fermecător. Temându-se că ar putea fi un djinn, morarul fugise pe dealuri. A doua zi, glasul îl aștepta, cu toate că aruncase sare peste umărul stâng și scuipase de trei ori în foc. Bătrânul satului îl sfătui să citească din *Coran* înainte să se culce. Făcu întocmai. Și în aceeași noapte îi apărură în vis o femeie. Chipul îi strălucea de parcă ar fi avut un felinar sub piele. Părul bălai, scânteietor i se revărsa pe umeri. Îi spuse că fusese sugrumată din porunca lui *valide sultan*, însă nu-i rostise numele. De atunci, sufletul ei rătăcise pe pământ, căutându-și trupul, care se afla pe fundul mării. De curând, un pescar scosese la lumină pieptenele de baga care-i prindea părul și care se desfăcuse când fusese aruncată în mare, cu un pietroi legat de picioare. Neștiind ce să facă cu pieptenele, pescarul îl pusese într-o cutie. Femeia voia ca morarul să caute pieptenele și să-l îngroape ca și când ar fi rămășițele ei pământești. Astfel, urma să zacă într-un mormânt și să-și afle liniștea.

— De ce nu i s-a arătat pescarului? întrebă Jahan, bănuitor.

— E primejdios, răspunse morarul. Stă la o azvârlitură de băț de fortăreața Rumeliei. Într-o colibă albastră ca un ou de măcăleandru.

— Ai fost acolo?

— Firește că nu, efendi. Ea mi-a spus toate astea. Eu sunt om sărac, nevasta mi-e bolnavă, n-am fii care să-mi dea o mână de ajutor. Nu pot să merg așa departe.

Jahan pricepu ce i se cerea.

— Nici eu nu pot. E nevoie de mine aici.

Dezamăgirea din ochii bărbatului străbătu trupul lui Jahan ca o săgeată de foc. Totuși rămase uluit de-a binelea când Sinan, de cum auzi povestea, îl îndemnă să se ducă să cerceteze ce și cum. Așa că, a doua zi, elefantul și cornacul porniră la drum.

Să-l găsească pe pescar se dovedi a fi lesne. Să stea de vorbă cu el – cu neputință. Cu ochi întunecați de amărăciune și o gură care nu mai zâmbise de ani buni, părea un suflet împietrit. Dintr-o privire, Jahan își dădu seama că n-avea să-l lase în ruptul capului să-i scotocească prin lucruri și se gândi să facă altfel. Cum ajunseră în spatele dealurilor, se opri și sări jos de pe elefant. După ce-l legă pe Chota de o salcie, pe care animalul ar fi putut s-o smulgă fără să se opintească prea mult, îi spuse:

— Mă întorc într-o clipă.

Tăcut ca o bufniță, Jahan făcu cale-ntoarsă. Merse tiptil de-a lungul gardului și se strecură în colibă, care duhnea a pește. Găsi câteva cutii, însă niciuna n-avea vreun pieptene înăuntru. Tocmai dădea să plece când zări pe jos un coș. Cu mâinile tremurând, aruncă o privire înăuntru. Pieptenele era acolo. Cafeniu cu pete ca de ambră, crăpat pe margini. Îl băgă în buzunar și o luă la sănătoasa.

Din fericire, Sinan nu întrebă cum făcuse rost de el, ci spuse:

— Trebuie s-o așezăm la odihna veșnică. Are nevoie de o piatră de mormânt.

— Păi... putem să îngropăm un pieptene în locul unui trup? întrebă Jahan.

— Dacă e singurul lucru care a mai rămas dintr-o ființă, nu văd de ce nu.

Sinan și ucenicii făcură o groapă adâncă lângă un dud. Așezară pieptenele înăuntru. În timp ce aruncau țărână pe mormânt se rugară. Până la urmă, femeia din visul morarului, că existase aieva sau nu, avea o piatră de mormânt. Una pe care scria:

*Rugați-vă pentru sufletul celei al cărei nume nu l-am aflat,
Copila iubită a Domnului, care singur a cunoscut-o mereu.*

În primăvara anului 1575, Takiyuddin, cititorul în stele, începu să treacă tot mai des să-l vadă pe Sinan. Se retrăgeau împreună în bibliotecă, stând de vorbă ceasuri întregi. Ceva nou și măreț plutea în aer – Jahan îl simțea așa cum simți mirosul pâinii abia scoase din cuptor –, ceva îi stârnea pe cei doi bătrâni de parcă ar fi fost iar băiețandri.

Mai-marele peste cititorii în stele și marele arhitect al seraiului se ținuseră întotdeauna la mare cinste. Takiyuddin fusese mereu de față la deschiderea fiecărei moschei, ajutând la măsurători. De asemenea, îi cerea sfatul lui Sinan în legătură cu legile aritmeticii, la care amândoi erau la fel de pricepuți. Cei doi citeau cu ușurință în mai multe limbi – turcă, arabă, persană, latină și puțin în italiană. De-a lungul anilor schimbaseră între ei o mulțime de cărți și idei, dar și, bănuia Jahan, destul taine. Îi legau dragostea pentru numere și sânguința de care dădeau dovadă. Amândoi erau de părere că singurul fel în care puteai să-i mulțumești lui Allah pentru darurile sale era să muncești cu râvnă.

Totuși, în ciuda lucrurilor care îi legau, nici c-ar fi putut fie mai deosebiți. Takiyuddin avea o fire năvalnică. Chipul deschis ca o carte îi trăda orice freamăt al inimii. Când era vesel, ochii îi sticleau; când îl munceau gândurile, își răsucea cu atâta iuțea mătaniile între degete, încât aproape că se rupea așa pe care erau înșirate. Se zvonea chiar că, în dorința lui stăruitoare de-a învăța neconținut, tocmise niscai jefuitori de morminte să-i aducă leșuri să le cerceteze. Dacă îl întreba cineva de ce un cititor în stele era așa curios în legătură cu alcătuirea corpului omenesc, răspundea mereu că Dumnezeu crease în același timp lumea dinăuntrul omului și pe cea din afara lui. Se plângea adesea de înfumurarea ulemalelor și de neștiința oamenilor. Fiind atât de înfierbântat, prietenii lui se temeau să nu ia foc de-a binelea. Iute din fire și avântat, se deosebea cu totul de

Sinan, care rareori își trăda simțămintele și avea mai întotdeauna o purtare pașnică.

Dar acum Sinan părea și el înflăcărat, dacă nu chiar neliniștit. Își trecea zilele citind și desenând, lucru obișnuit pentru el, însă uneori privea pe fereastră cu gândurile aiurea, un lucru deloc obișnuit. De vreo câteva ori, Jahan îl auzi întrebându-i pe robi dacă cineva adusese vreun răvaș pentru el.

Într-o miercuri, când ucenicii lucrau în casa meșterului, trimisul mult așteptat sosi. Sub ochii lor iscoditori, Sinan rupse pecetea și citi răvașul făcut sul. Chipul încordat de nerăbdare i se destinse într-un zâmbet ușurat.

— Ridicăm un observator! îi înștiință.

O clădire făcută astfel încât să poată cerceta întinderea întunecată de deasupra capetelor lor. Avea să fie mai mare decât tot ce se construise până atunci, de la Răsărit până la Apus. Cititori în stele din toată lumea aveau să vină acolo să-și desăvârșească priceperea. Sultanul Murad făgăduise să-l sprijine pe Takiyuddin în dorința lui de-a descoperi cupola nevăzută.

— Asta o să schimbe felul în care vedeam universul, zise Sinan.

— De ce ne-ar privi pe noi așa ceva? întrebă Davud.

Drept răspuns, Sinan îi spuse că știința, *ilm*, era un rădvan tras de mulți cai. Dacă unul dintre bidivii se avânta în galop, ceilalți cai aveau să iuțească și ei pasul și călătorul din rădvan, *alim*, avea să tragă foloase de pe urma acestui lucru. Pentru că îmbunătățirile dintr-un domeniu atrăgeau numai decît îmbunătățiri și în alte domenii. Arhitectura trebuia să lege prieteșug cu astrologia și cu aritmetica, iar aritmetica, la rândul ei, cu filosofia și așa mai departe.

— Încă un lucru, zise Sinan. Voi o să ridicați observatorul. Eu am să veghez ca totul să meargă cum trebuie, însă va fi înfăptuirea voastră.

Ucenicii se uitară la el cu uimire și îndoială. Cu toate că lucraseră la multe clădiri, nu creaseră ei singuri una.

— Meștere, îți rămânem îndatorați. Ne faci o mare cinste, spuse Nikola.

— Domnul să vă lumineze calea, răspuse Sinan.

În săptămânile următoare, ucenicii îi înfățișară meșterului planurile pe care le desenaseră. Cum aveau să ridice clădirea pe un deal din Tophane, cercetară pământul să vadă cât era de tare și de umed. Chiar dacă se întreceau încă între ei ca să intre în grațiile meșterului, își uniră puterile. Și încântarea de-a construi împreună umbri orice urmă de pizmă.

Între timp, Takiyuddin era cel mai fericit om din întreg Imperiul Otoman, dar și cel mai neliniștit. Plimbându-se de colo până colo pe șantier, punând întrebări pe care nimeni nu le înțelegea, abia aștepta să-și vadă gata prețiosul observator. La câteva săptămâni după ce turnaseră temelia, îl cuprinsese frica de moarte. De o curiozitate bolnăvicioasă în privința nenorocirilor și bolilor, se temea să nu părăsească lumea asta înainte să fie isprăvită clădirea. Jahan nu mai văzuse înainte vreun om luminat care să se smintească de-atâtea griji.

Aduseră instrumente de prin toate colțurile lumii. Adunară tomuri și hărți cerești pentru colecția pe care avea să o găzduiască observatorul. Rotundă și încăpătoare, scaldată în lumina ce se revărsa pe ferestrele înalte, cu o scară în formă de melc ce ducea în pivniță, biblioteca era locul pe care Jahan îl îndrăgea cel mai mult și la planul căreia contribuise.

Pe măsură ce înaintau cu lucrul, Jahan izbuti să afle tot mai multe despre Takiyuddin. Născut la Damasc, școlit la Nablus și Cairo, se așezase pe urmă la Istanbul, nădăjduind să fie orașul potrivit pentru înzestrările lui. Aici îi mersese de minune și urcase repede în rang, ajungând mai-marele peste cititorii în stele ai seraiului. Jahan avea să afle mai târziu că el îl atrăsese pe sultan în această întreprindere îndrăzneată, incredințându-l că era neapărată nevoie de un observator. Dar asta nu însemna că toți dregătorii seraiului erau de

aceeași părere. Foarte prețuit de unii, disprețuit de alții, Takiyuddin avea la fel de mulți dușmani pe câți prieteni.

Folosindu-se de descoperirile lui Jamshid al-Kashi, meșter într-ale matematicii, și de instrumentele îmbunătățite de Nasir al-Din al-Tusi, Takiyuddin era dornic să întreaacă înfăptuirile observatorului din Samarkand, ridicat de Ulugh Beg – astrolog, matematician și sultan. Cu aproape două secole în urmă, spunea el, cei mai iscusiți cărturari dezlegaseră multe dintre tainele aștrilor. Descoperirile lor, în loc să fie duse la desăvârșire, fuseseră lăsate deoparte și uitate. Lucruri prețioase rămăseseră pierdute pentru cei ce-aveau să vină. Nestemate de înțelepciune așteptau pretutindeni să fie descoperite, precum sipetele cu comori din măruntaiele pământului. Prin urmare, învățatul ține mai puțin de descoperire și mai mult de amintire.

Takiyuddin vorbea adesea despre Tycho Brahe – un cititor în stele din Frangistan. Se nimeri ca, la vremea când ucenicii puneau piatra de temelie a observatorului lor, cel al lui Brahe să fie ridicat și el în îndepărtatul Uraniborg. Iar cei doi cititori în stele, în loc să se ia în coarne, își trimiteau scrisori în care își puneau în cuvinte respectul și prețuirea unul pentru celălalt.

— Iubim aceeași femeie, zicea Takiyuddin.

— Ce vrei să spui? întrebă Jahan, bâlbâindu-se.

— Bolta cerească, amândoi ne-am îndrăgostit de ea. Din păcate, suntem muritori. După ce noi n-o să mai fim, au s-o iubească alții.

De îndată ce instrumentele pentru cercetarea bolții cerești fură așezate la locul lor, pe socluri de fontă grele, Takiyuddin îi pofti pe ucenicii lui Sinan să le vadă. Oriunde se întorcea, Jahan dădea peste ceasuri astronomice cu trei cadrane, lucrate cu mare măiestrie și foarte precise. Într-o cameră mai din spate zăriră pompe de apă de toate mărimile, despre care Takiyuddin le zise că n-aveau nimic de-a face cu cerul, ci erau doar altă slăbiciune a lui. Sus se afla un astrolab uriaș cu șase inele – *dhât al-halaq* – care era folosit la măsurarea

latitudinii și longitudinii după cum li se spusese. Alt instrument, *libna*, prins pe perete era făcut din două cadrane mari de alamă și ajuta la măsurarea depărtării astrilor și soarelui de ecuatorul ceresc. Niște prăjini lungi de lemn, care după înfățișarea umilă păreau lipsite de orice însemnătate, se dovediră a măsura paralaxa lunii. Un mecanism cu un cerc de aramă arăta azimutul stelelor, cel de-alături, echinocțiile. Dar instrumentul care-i plăcea cel mai mult lui Jahan era un sextant ce măsura depărtarea dintre corpurile cerești.

În orice încăpere unde intrau dădeau peste un instrument ce dezlega altă taină a bolții albastre. Mai-marele peste cititorii în stele îi lămuri că pentru a cerceta corpurile cerești, ca și atâtea alte lucruri în viață, trebuie să găsești călăuza potrivită. De pildă el, în loc să ia luna drept punct de referință, urmărea două stele rătăcitoare: una se chema Venus, iar cealaltă, Aldebaran – un nume care lui Jahan îi plăcu așa de tare, că îl repeta întruna în gând, de parcă ar fi fost o poezie.

Spre deosebire de instrumente, care erau noi, cărțile și manuscrisele erau vechi de secole. Aici ținea Takiyuddin tratatele de geometrie și algebră sau pe cele despre legile mișcării. Era foarte mulțumit că, într-un firman dat de curând pentru cadiii din Istanbul, sultanul poruncise oamenilor care aveau colecții valoroase să le ducă la observatorul seraiului. *Când primiți acest firman, căutați tomurile de astrologie și geometrie și dați-i-le cinstiului astronom Takiyuddin ca să-și poată duce mai departe prețioasa muncă sub oblăduirea mea.*

Având un sprijin atât de puternic, se gândiră că totul trebuia să meargă ca pe roate. Alb de dinăuntru și pe dinafară, observatorul, observatorul lor, cu ferestrele sale ce-și schimbau culoarea în lumina asfințitului, strălucea pe culmea colinei Tophane.

Ceremonia de deschidere a fost fastuoasă. Deasupra capetelor tuturor, soarele se înălța strălucitor și mărinimos, iar cerul era de un albastru fără cusur. Totuși, aerul era rece și înviorător, de parcă și vara, și iarna ar fi ținut să fie de față într-o asemenea zi. Pescărușii se năpusteau în depărtare după pradă, uitând să mai țipe. Rândunicile își cufundau ciocurile în havuzul de marmură din curte ca să-și astâmpere setea. Mireasma de smirnă răspândită de hainele și bărbile lor se amesteca plăcut cu aroma dulce a halvalei pe care Takiyuddin pusese să fie împărțită salahorilor care munciseră din greu ca să isprăvească la timp.

Sinan se afla și el acolo, îmbrăcat într-un caftan de culoarea scortişoarei și cu un turban umflat, răsucind între degetele de la mâna dreaptă un șirag de mătâni închipuit. Ucenicii stăteau la câțiva pași în spatele lui, străduindu-se din răspuțeri să-și ascundă mândria. Căci, deși se strânseseră acolo ca să se roage pentru sănătatea și gloria sultanului Murad și pentru izbânda mai-marelui peste cititorii în stele, învățăceii lui Sinan își dăduseră din plin obolul la ridicarea observatorului. Nu puteau să nu fie încântați de cele două clădiri pe care le desenaseră și le construiseră – sub îndrumarea meșterului, e drept, dar cu mâinile lor. Asta era zidirea lor, ierte-le Ziditorul acest cuvânt care era doar al lui.

Dincolo de curtea observatorului aștepta o mare de curioși și prieteni, ale căror glasuri erau aduse de vânt. Trimiși străini care luau aminte la ce se întâmpla, negustori care-și făceau socoteala cu ce le-ar putea ieși din asta, pelerini care murmurau rugăciuni, milogi care cereau de pomană, hoți care umblau după pradă și țânci suiți pe umerii taților ca să zărească mai bine locul unde puteai să cercetezi soarele și luna și chiar să afli unde se duceau stelele căzătoare când se rostogoleau spre pământ.

Takiyuddin, înalt și drept, stătea în mijloc, îmbrăcat într-un veșmânt larg în tonuri de alb și albastru. Patruzeci de oi și patruzeci de vaci fuseseră jertfite ceva mai devreme,

carnea lor fiind împărțită celor mai săraci dintre săraci. Acum, o picătură din sângele lor îi sclipea pe frunte, între ochi. La dreapta și la stânga lui se înșiruiău douăzeci și patru de cititori în stele, cu fețele strălucind de încântare.

Dintr-odată se făcu liniște. Un freamăt străbătu mulțimea. Venea sultanul Murad. Ca o apă curgătoare, duhul lui umplu curtea, până la cel mai mic locșor, cu mult înainte ca alaiul lui să fie zărit în depărtare. Umbra lui Dumnezeu pe Pământ avea să deschidă spre folosul tuturor cel mai mare observator de-acolo și până peste șapte mări și țări. De cum sosiră sultanul și străjile lui și se așezară la locurile lor, un șeic sufit începu rugăciunea cu glas dintr-odată puternic și plăcut.

— Allah să-l apere pe mărinimosul nostru sultan!

Toți rostiră odată, desfătându-se cu acel cuvânt de parcă ar fi fost o bucățică gustoasă:

— *Amin!*

— Allah să se milostivească de gloriosul nostru imperiu, să ne îndrume faptele și să ne ajute să ne alăturăm celor care au trecut prin lumea asta înaintea noastră fără să păcătuiască! Allah să se îngrijească de această casă și să dezvăluie tainele cerului numai celor care le pot duce.

— *Amin!*

Ascultând vorbele sufitului, Jahan aruncă o privire rătăcită spre ulemale, bătrânii evlavioși, care urmăreau ceremonia. Se zvonea că *șeyhulislam*-ul, când fusese rugat să țină el rugăciunea, nu voise să primească. Îi scrută chipul. Părea netulburat, liniștit ca oglinda unui lac. Chiar atunci strânse din buze, strâmbându-se disprețuitor, de parcă ar fi înghițit ceva amar. Jahan nu știa dacă mai văzuse cineva, fiindcă toți erau prinși de rugăciune. Dar el o văzuse, strâmbătura aceea ușoară, și i se strânsese inima.

O clipă, cât îi trebuie unui vultur să se avânte în înaltul cerului, Jahan simți în adâncul inimii, chiar dacă nimic nu părea nelalocul lui, că ceva nu merge cum trebuie. Ghici că Sinan își dădea și el seama de asta – de aceea mișca

neliniștit din degete. Dar Takiyuddin, în încântarea lui, nu bănuia nimic.

Mai târziu, Jahan se gândi pe îndelete la toate astea. Sinan nu prea avusese de-a face cu ulemalele, însă simțea că nu le plăcea deloc toată treaba aia. Pe de altă parte, Takiyuddin le cunoștea mai bine ca oricine. La urma urmei, fusese judecător, teolog, *muvakkit*⁸⁵ și învățător la *madrasa*. Totuși nu împărtășea neliniștea pe care meșterul și ucenicul o simțiseră în acea zi. Pesemne, își zise Jahan drept încheiere, apropierea te orbește și depărtarea îți deschide ochii.

Takiyuddin scria un tratat despre ființele cerești, o carte pe care o numea *zîj* și unde stabilea locul, depărtarea și mișcările soarelui, lunii, stelelor și corpurilor cerești. Avea să-i ia ani buni să-l ducă la bun sfârșit, spunea mai-marele peste cititorii în stele, însă când avea să-l isprăvească, urma să fie un îndrumar pentru vecie.

— Un *zîj* e ca o hartă, zicea el. O hartă a creației divine.

Cu mult timp în urmă, un înțelept păgân pe care îl chema Ariston – omul care îl învățase pe Alexandru cel Mare tot ce știa – susținea că pământul era Miezul Universului și că se afla în repaus, spre deosebire de celelalte corpuri cerești. Le lăsase în grijă astrologilor să găsească suma sferelor ce se roteau în jurul lui, numărul multelor cupole care pluteau deasupra capetelor noastre.

— Ai izbutit să le numeri? îl întrebă Jahan când trecu să-l vadă împreună cu Davud, după deschiderea observatorului.

— Sunt opt, răspunse Takiyuddin hotărât.

Era un număr desăvârșit și pe bună dreptate, căci forma Pământului, dispunerea corpurilor cerești, straturile universului, totul era așezat în ordine de Dumnezeu ca oamenii să poată vedea, cerceta și privi de aproape. Cu cât vorbea mai mult, cu atât mai limbut devenea Takiyuddin. Le

⁸⁵ Slujbaș al unei moschei, a cărui datorie era să stabilească timpul pentru chemările la rugăciune ale muezinului (în tc., în orig.).

spuse că, oricât de sclipitor ar fi fost, Ariston încurcase lucrurile. Căci soarele era Miezul Universului, nu Pământul. Celelalte corpuri cerești se roteau în cercuri fără cusur în jurul acestui ghem de foc. Îi arătă lui Jahan o carte care, spunea el, dovedea asta fără urmă de îndoială. Jahan citi cu glas tare titlul, cuvintele latinești alunecându-i pe limbă, rotunde și line, ceva despre rotirea sferelor. Copernic. Ce nume ciudat, își spuse, însă mai-marele peste cititorii în stele îl rostise cu așa o prețuire, încât în gura lui sunase ca o vrajă.

— Avea o iubită, însă nu s-a însurat niciodată, zise Takiyuddin, arătând spre tomul legat în piele ca și când ar fi fost viu. Și-a crescut nepoții, copiii surorii lui, dar el n-a avut nici unu!

— De ce nu s-a însurat? întrebă Davud.

— Dumnezeu știe. Pesemne ca s-o cruțe pe femeie. Ce nevastă ar putea îngădui un soț care n-are ochi decât pentru bolta cerească?

Davud și Jahan schimbară o privire, gândindu-se la același lucru. Deși era însurat, mai-marele peste cititorii în stele dormea la observator în cele mai multe nopți. Nu îndrăzniră să întrebe dacă, atunci când vorbea despre Copernic, se gândea și la el.

Mulțumindu-le mai-marelui peste cititorii în stele și învățăceilor lui, Davud și Jahan își luară rămas-bun. Dar abia puseră piciorul afară, că îi înghiți un val de ceață deasă, înspăimântătoare. Orbecăind ca doi orbi, izbutiră să-l găsească pe Chota, se urcară pe spinarea lui și, cu mare încetineală, se îndreptară spre oraș.

După ce înaintară puțin, Jahan simți nevoia să întoarcă fie și o clipă capul și să se uite în urmă. Atunci se întâmplă ceva ciudat. Nu se zărea niciuna din cele două clădiri înalte – nici măcar o lumânare pâlpâind la ferestre sau vreun instrument sclipind sus, pe cafas. Umbrele lor se afundaseră atât de adânc în pâcla cenușie, de parcă observatorul nu existase

niodată și tot ce se făcuse și se spusese sub acoperișul lui n-ar fi fost nimic mai mult decât urme de pași pe nisip.

Într-o zi cu vânt, când se întoarseră de la muncă – Jahan pe grumazul lui Chota, iar meșterul și ceilalți ucenici în *howdah* –, îl găsiră pe Takiyuddin așteptându-i în curte, cu o privire îngrijorată. Fiindcă nu mai trecuse să-l vadă de ceva vreme, Jahan rămase uimit băgând de seamă cât se schimbase. Încântarea ce-i lumina fața în lunile de după deschiderea observatorului pâlise, lăsând în urmă un chip mai îmbătrânit și mai scofâlcit, plin de încordare. După ce-și dădură binețe, cei doi bătrâni se retraseră în chioșcul din grădină, sub o boltă de viță, vorbind cu glas scăzut, îngrijorați.

Cum nu puteau să se apropie, însă nici nu voiau să stea departe, ucenicii se duseră la bucătărie și, cu toată bombăneala bucătăresei, se așezară lângă o fereastră – singurul loc din casă de unde puteau să-i pândească. Se aflau prea departe ca să audă ce-și spuneau, însă nimic nu-i împiedica să-și dea cu părerea.

— S-a întâmplat ceva, murmură Davud. O simt până-n măduva oaselor.

— Poate că doar stau de vorbă, zise Nikola, care de obicei nu voia să vadă totul în negru.

Takiyuddin își adusesese cu el unul dintre învățacei – un tânăr cititor în stele cu fața ciupită de vărsat și cu cea mai rară barbă roșcată pe care o văzuseră vreodată. Când li se alătură, ucenicii se ținură de capul lui să le spună se întâmplase. Deși se strădui să scape de întrebările lor, le dezvălui curând totul.

— Meșterul meu a zărit o stea cu coadă în zodia Arcașului.

Jahan aruncă o privire spre ceilalți. Nikola părea nedumerit, Davud – bănuitor, cât despre Sancha, n-ar fi putut spune ce gândea, fiindcă își ținea ochii plecați. Bănuind că nu era singurul care nu știa despre ce vorbea învățacelul, întrebă:

— Ce-i aia?

Cititorul în stele oftă.

— O stea cu coadă. Uriașă. Se îndreaptă spre noi.

— Și ce-o să facem?

— O să hotărască meșterul meu.

— Dar trebuie să știi și tu ceva despre asta, stăruie Davud.

— Unele stele cu coadă au făcut apele să se reverse. În altă țară, toate femeile borțoase au lepădat. Altă dată a plouat cu broaște cu trei picioare.

Ucenicii îl ascultau înspăimântați. Prinzând curaj, omul înșira o nenorocire după alta.

— Altă stea căzătoare a adus o secetă care-a durat șapte ani încheiați. Și vântoase așa de puternice, că toți puietii au fost smulși din pământ. Iar lăcustele au mistuit tot ce mai rămăsese pe câmpuri, până la ultima frunză.

— Șșșt, uite-i că vin, zise Nikola, deși nu aveau cum să-i audă de-afară.

Rușinați ca niște copii care făcuseră ceva rău, ieșiră în grădină să-i întâmpine pe meșteri. Lucrul care îl tulbura pe Takiyuddin părea să-l fi întristat pe Sinan, ca o boală care se întinde de la un copac la altul.

— Uită-te la ei, zise mai-marele peste cititorii în stele, arătând spre ucenici.

— Bârfa zboară mai repede decât o stea cu coadă, răspunse meșterul mucalit, așa cum își făcea toate muștrările părintești.

— Mai ales dacă cineva nu poate să-și țină gura, urmă Takiyuddin dojenitor, cu ochii la învățăcelul lui, care plecă îndată capul și roși. Dar mai-marele peste cititorii în stele adăugă încet: Nu-i nimic, oricum o să afle curând întreg orașul.

Încurajat de vorbele lui, Jahan întrebă:

— Ce înseamnă toate astea?

— Allah e mare și la fel sunt și prevestirile lui, răspunse Takiyuddin. Poate că noi, muritorii, nu suntem în stare să vedem asta întotdeauna, însă până la urmă așa e.

Jahan se uită la mai-marele peste cititorii în stele, amuțit. Răspunsul lui, pe care-l voia mângâietor, îl strivise de-a dreptul. Nu era singurul. Până atunci, ucenicii își făcuseră de lucru născocind amenințări acolo unde nu era niciuna. Acum se simțeau amenințați de o forță pe care nu aveau nici iscusința s-o înțeleagă, nici puterea s-o înfrângă.

Sinan nu greșise când pomenise de iuțeala cu care se răspândea bârfa. În zilele următoare, istanbuliții nu mai vorbiră despre altceva. Șoapte înfricoșate și presimțiri negre se strecurau în crăpăturile pereților, umpleau golurile dintre pietrele de pavaj, se furișau pe gaura cheii, se scurgeau pe jgheaburi, murdăreau până și aerul. Curând, sultanul dădu de știre că o să țină un sfat de taină cu oamenii de vază, vizirii și ulemalele. O întrunire pe neașteptate, la care Takiyuddin avea să-i lămurească cum stau lucrurile. Jahan nu-și mai încăpea în piele de bucurie când auzi că Sinan fusese poftit și el să-și spună părerea.

— Meștere, ia-mă cu tine, se rugă el.

Sinan îi aruncă o privire sfredelitoare.

— De ce? Doar pentru ești curios?

— Dacă nu vrei să mă iei pe mine, ia pe oricare dintre noi. Doar noi am ridicat observatorul...

Nu fu nevoie să urmeze. Sinan se învoi.

— Du-te și te pregătește.

Meșterul și cornacul sosiră la serai după rugăciunea de amiază. Ca și ceilalți, fură poftiți în Camera de Audiențe. Înăuntru așteptau vreo patruzeci de dregători, unii însoțiți de robii lor, înșiruiți de-o parte și de alta a încăperii largi. Pe un tron aurit, în mijlocul tuturor, stătea sultanul Murad.

Takiyuddin se ivi îndată și el. Jahan îl văzu ingenunchind și sărutând poala sultanului, apoi făcând încă o plecăciune și dându-le binețe celor din Divan, după care așteptă spășit, cu mâinile împreunate și cu privirea în pământ. Nimeni nu voia să fie în pielea lui în clipa aia.

— Mai-mare peste cititorii în stele, te afli aici ca să-i spui milostivului nostru sultan ce-ar putea aduce steaua cu coadă, zise marele vizir Sokollu.

— Dacă Înălțimea Ta îmi îngăduie, răspunse Takiyuddin și scoase din buzunarul hainei o hârtie făcută sul. Începu s-o citească cu glas tare: *Eu, Takiyuddin ihn Ma'ruf, mai-mare peste cititorii în stele ai seraiului, am zărit steaua cu coadă în zodia Arcașului. După ce mi-am cercetat zij-ul și am folosit torquetum⁸⁶-ul, așa cum a făcut odinioară marele Nasir al-Din al-Tusi, am descoperit că longitudinea ei era la douăzeci și șase de grade în Arcaș și latitudinea la douăzeci și două de grade spre miazănoapte. Am folosit pentru măsurătorile mele trei mari puncte de referință: Aldebaran, ochiul taurului; Algorab, corbul; și Altair, vulturul în zbor. Zile în șir am cercetat mișcarea stelei cu coadă, ca să-i înțeleg firea. Am așternut pe hârtie, cu cea mai mare migală, amănunțele înaintării ei, pentru ca tinerii cititori în stele să le poată desluși după ce sufletul meu va părăsi această lume a umbrelor.*

Cu acestea, Takiyuddin se opri. Niciun zgomot nu se auzi în încăpere.

— Am dormit pe apucate în ultimele șapte nopți. Ucenicii mei și cu mine am făcut cu rândul, cercetând cerul...

— Scutește-ne de ce-ai făcut *tu*, zise Sokollu. Spune-ne ce-o să facă steaua cu coadă.

Takiyuddin răsufală adânc, de parcă ar fi vrut să tragă pe nări clipa aceea și încăperea, și, sub privirile prietenilor și ale dușmanilor care îi pândeau orice mișcare, se simți pesemne la fel de singur ca și steaua cu coadă pe care o urmărea. Punând degetul pe hârtie, sări spre sfârșit:

— Am descoperit că steaua cu coadă e atrasă de Venus, că are coada îndreptată spre răsărit și că se mișcă de la miazănoapte spre miazăzi. Cercetând alcătuirea stelei cu coadă și firea planetei de care e atrasă, am dedus că, spre

⁸⁶ Instrument astronomic medieval, conceput ca să facă măsurători după trei seturi de coordonate: orizontale, ecuatoriale și eliptice.

deosebire de stelele cu coadă care au brăzdat cerurile noastre în vechime, aceasta ne este prielnică. Nu vrea să ne facă rău.

Un murmur domol străbătu mulțimea ușurată. Atunci sultanul, care vorbea pentru prima oară în seara aceea, zise dând din cap:

— Asta-i bine. Spune-ne mai multe.

— O să aducă nori de ploaie din belșug, recoltele vor fi bogate.

— Care va fi soarta bățăliilor? întrebă Umbra lui Dumnezeu pe Pământ.

— Oștirile noastre o să iasă biruitoare, Luminăția Ta.

Alt freamăt străbătu încăperea. Ochii tuturor se măriră, strălucind de încântare. Cu asta, întrunirea se încheie.

Dar nimic din cele prezise nu se întâmplă. Războiul cu Iranul luă o întorsătură neașteptată. Chiar dacă oștirea otomană ieșise biruitoare, pierderile erau prea mari ca să păcălească pe cineva. Apoi veni o secetă cumplită. Luni de-a rândul cămărilor rămaseră goale, copiii se duceau la culcare flămânzi. Mai rău, orașul se pomeni zguduit de un cutremur care năruia mahalale întregi. Iar apoi se întoarse ciuma. Oamenii mureau pe capete și erau îngropați la grămadă. Oriunde te-ai fi întors, vedeai numai sărăcie și durere.

Steaua cu coadă adusese numai nenorociri. Însă nimănui mai multe decât lui Takiyuddin. Ulemalele începură să uneltească împotriva lui. Cum aștepta de mult un prilej să se năpustească asupra mai-marelui peste cititorii în stele, noul *șeyhülislam*, Ahmed Şamseddin Efendi, lovi din toate puterile. *Tocmai din pricina observatorului se abătuseră atâtea nenorociri asupra orașului.* Cine erau ei să-l pândească pe Dumnezeu? Trebuia să fie invers: Dumnezeu să vegheze asupra lor. Oamenii trebuiau să stea cu privirile plecate în pământ, nu ridicate spre bolta cerului.

Sultanul porunci ca observatorul să fie dărâmat.

În dimineța când auziră vestea, ucenicii dădură fuga la casa meșterului. Abia fiind în stare să vorbească, se uitau unul la altul cu ochi goi, de parcă ar fi pășit prin vis.

Între timp, Sinan își petrecu restul zilei stând singur în chioșc, aducându-și aminte pesemne de alte dăți când stătuse acolo împreună cu Takiyuddin, plin de nădejde și încredere. După rugăciunea de seară, ieși din casă și zise cu un glas atât de domol și de netulburat, încât își dezmințea parcă asprimea.

— Voi l-ați ridicat, voi ar trebui să-l dărâmați.

— Dar, meștere... încercă să se împotrivească Nikola.

Jahan își pierdu stăpânirea de sine. De la moartea lui Olev, strânsese multă furie în adâncul inimii, care acum răbufni.

— De aia ne-ai lăsat să-l ridicăm? Nu l-ai construit tu pentru că știai ce-o să se întâmple.

Ceilalți îl priviră uluiți. Așa gândeau cu toții în sinea lor, însă se mirară că el avusese necuviința s-o spună cu glas tare. Sinan răspunse:

— Nu știam. Dacă aș fi știut, nu v-aș fi rugat pe voi să-l construiți.

Dar, odată pornit, Jahan nu se mai putea opri.

— Atunci de ce nu aperi observatorul? stărui el. Cum poți să lași să se întâmple așa ceva?

Meșterul zâmbi plin de tristețe și crețurile din jurul ochilor i se adânciră.

— Unele lucruri îmi stau în putere, iar altele – nu. Nu pot împiedica oamenii să nimicească. Tot ce pot să fac e să clădesc mai departe.

În seara de dinainte ca observatorul să fie dărâmat, se retraseră fiecare în colțul lui, ferindu-se să-și vorbească. Meșterul era sus, în *haremlık*, cu familia lui; Nikola se afla în atelier; Davud nu se zărea pe nicăieri; Sancha era în odaia ei

din partea din spate a casei lui Sinan; iar Jahan se retrăsese în grajd. Biata *kahya*, neputând să-i facă să mănânce împreună, trebui să le trimită fiecăruia cina pe o tabla.

Lui Jahan îi era dor să-și petreacă timpul cu elefantul și să se îngrijească de nevoile lui, așa că în seara aceea îl trimise de-acolo pe tânărul ajutor. În adâncul inimii era încredințat că nimeni nu putea să îngrijească elefantul la fel de bine ca el. Ca pe vremuri, spălă pișălăul de pe jos, curăță bălegarul cu lopata, umplu butoiul cu apă, schimbă frunzele din iesle. Frecă picioarele lui Chota – pe cele mari și rotunde de dinainte și pe cele mai mici și ovale de dinapoi – având grijă să nu-i rănească pernuțele moi de dedesubt. Îi cercetă unghiile, toate optsprezece, pe care le tăie, le curăță și le frecă una câte una cu balsam. Truda pe șantier și urcatul dealurilor povârnite an de an își cereau în cele din urmă birul. Patru dintre unghii se crăpaseră și una stătea să cadă.

Jahan îi căută trompa de negi, mulțumit că nu găsi nici unul, și coada de purici și căpușe. Îi cercetă pielea moale de după urechi să nu aibă cumva păduchi de elefant, care erau cei mai răi. Era ciudat să vezi un animal așa de mare cu totul neputincios în fața unor ființe atât de mici. Dar adevărul e că un singur păduche putea face un elefant să-și iasă din fire. Deși dădu peste câteva cocoloașe mici și maronii, din fericire nu era nimic îngrijorător. După ce îl spălă, Jahan îi cercetă spinarea să vadă dacă n-avea răni sau bube pline de puroi. Îl dădu cu unsoare prin locurile în care pielea îi era uscată. Între timp, Chota aștepta răbdător, bucuros că e băgat în seamă. Jahan se bucura și el că avea ceva de făcut. Asta îl ajuta să-și mai uite deznădejdea, deși știa că avea să-și amintească de ea curând. Când isprăvi, Chota își legănă trompa ca și cum l-ar fi întrebat cum arăta.

— Gata, ești chipeș ca un prinț, îi zise Jahan.

Atunci auzi pași dincolo de poarta întredeschisă.

— Aici sunt! strigă el, așteptându-se să vadă vreun cioclan care-i aducea de mâncare.

Spre mirarea lui, era Sinan. Ștergându-și mâinile cu o cârpă unsuroasă, Jahan se grăbi să-l întâmpine.

— Bine-ai venit, meștere. Nu părea prea potrivit să-l poftească într-un grajd, așa că-l întrebă grăbit: Vrei să ies?

— Hai să vorbim aici. E mai bine.

Jahan întinse mantia lui Chota pe un maldăr de fân, închipuind un scaun ciudat, jumătate din catifea, jumătate din paie.

— Nu credeam să vină o zi în care să te rog ce-am să te rog acum, zise Sinan, după ce se așeză.

— Ce e? întrebă Jahan, deși nu era sigur că voia să afle răspunsul.

— Am nevoie de iscusința ta. Nu ca desenator. De iscusința ta de dinainte, dacă pot să-i spun așa.

Jahan părea însă nedumerit, așa că îl lămurii încet:

— De pe vremea când șterpeleai din lucrurile oamenilor, vreau să zic. Știi că nu mai faci asta.

Rușine, groază. Deci meșterul știa despre furțișagurile lui. Un val de vinovăție îl străbătu până în vârful degetelor. Totuși nu tăgădui.

— Da, bine... dar... nu înțeleg.

— Am nevoie să furi câteva lucruri pentru mine, fiule.

Jahan se holbă la el.

— Măine, după cum știi, observatorul o să fie dărâmat. Instrumentele. Cărțile. Totul s-a petrecut așa de repede, că Takiyuddin n-a apucat să salveze prea multe. Ușile sunt încuiate și nu poate intra nimeni.

Jahan dădu din cap, începând în sfârșit să înțeleagă unde bătea.

— Dacă am putea să salvăm măcar câteva cărți ar fi o mare mângâiere pentru prietenul nostru.

— Într-adevăr, meștere.

— Nu e musai să primești, bineînțeles, zise Sinan, coborând glasul până la șoaptă. S-ar putea să fie o idee proastă.

— Cred că e o idee minunată.

— S-ar putea să fie primejdios, fiule.

— Furatul e întotdeauna primejdios, meștere, dacă nu ți-e cu supărare.

Sinan își privi ucenicul cu un zâmbet gânditor, cu capul înclinat într-o parte, de parcă vederea lui l-ar fi îndurerat și l-ar fi liniștit deopotrivă.

— Asta trebuie să rămână între noi, adăugă Sinan după câteva clipe.

— Și Chota, zise Jahan. Face mai puțin zgomot decât un cal. Și poate să care mai multe lucruri.

— Bine. O să-l luăm cu noi.

— Noi? Vrei să spui că vii cu mine?

— Fără îndoială. Nu te pot trimite acolo de unul singur.

Jahan chibzui o clipă. Dacă erau prinși, el avea să fie luat drept un hoț de rând, însă Sinan avea să-și piardă bunul nume, chiar și rangul. Salahorii, familia, învățăceii lui, toți cei care îl priveau acum ca pe un tată aveau să fie deznădăjduți.

— Nu pot să lucrez împreună cu cineva. Nu-mi stă în fire.

Meșterul se împotrivi. Ucenicul rămase neînduplecat. Sinan amenință că renunță la toată treaba. Jahan zise că era prea târziu fiindcă acum, dacă își pusese asta în minte, avea s-o facă oricum. Era un război ciudat, al vorbelor. Se certau fără să se certe.

— Bine, spuse Sinan, învoindu-se în cele din urmă, cu o fluturare nepăsătoare din mână, pe care Jahan o luă mai puțin ca pe un semn de înfrângere și mai mult ca pe unul de încredere.

Apoi meșterul îi întinse lui ucenicului o pungă cu bani. Dacă dădea peste paznicul de noapte, trebuia să încerce să-l mituiască. S-ar putea să meargă. S-ar putea să nu. Depindea de firea omului și de ce îi pregătise soarta lui Jahan.

Auzind niște pași care se apropiau, amândoi tresăriră. Îndată se ivi un băiat care aducea un castron cu ciorbă aburindă, pâine, apă și baclava. Așteptară până când lăsă mâncarea și plecă.

— Mănâncă, zise meșterul. O să fie o noapte lungă.

Jahan rupse o bucată de pâine, o înmuie în ciorbă și o aruncă în gură, frigându-se la limbă, când îi trecu prin minte un gând.

— Vrei să fur ceva anume? întrebă.

— Păi, răspunse Sinan ridicând dintr-o sprânceană, fiindcă se așteptase să i se pună o asemenea întrebare. Nu instrumente, sunt prea mari. Cărțile ar trebui salvate mai întâi, cât mai multe. Dacă izbutești, pune mâna pe *zîj*, știi doar câtă osteneală și-a dat ca să-l scrie.

Harta lunii, soarelui, stelelor și corpurilor cerești. Ani și ani de muncă. Oare de ce n-o luase mai-marele peste cititorii în stele cu el?

De parcă i-ar fi citit gândurile, Sinan spuse:

— Takiyuddin își ținea cele mai prețioase lucruri în observator. Acea era casa lui.

Jahan mai luă câteva linguri de ciorbă, apoi aruncă încă o bucată de pâine în gură, iar ce-i mai rămase vârî în brâu.

— Sunt gata de plecare.

Peste oraș strălucea luna plină, un foc din vremuri de mult apuse. Printre umbre, Jahan se îndreptă, în spinarea lui Chota, spre Tophane.

Așa cum se înălțau pe cerul plumburiu, cele două clădiri semănau cu doi uriași îndurerăți care se îmbrățișau. Ucenicul simți o împunsătură în inimă la gândul că mâine pe vremea aia n-aveau să mai fie. Sări jos și ascultă cu luare-aminte ca să se încredințeze că nu era nimeni prin preajmă. Îi spuse în șoaptă lui Chota să-l aștepte acolo, răsplătindu-l cu pere și nuci, pe care elefantul le înfulecă numaidecât. Jahan adusese niște saci mari în care să care cărțile. După ce-i luă și îl sărută de trei ori pe Chota pe trompă ca să-i poarte noroc, se îndreptă țintă spre observator.

Mai întâi încercă ușa de la intrare. De ea atârna un lacăt ruginit. Se chină puțin cu el, folosind cuțitul și țepușa pe care le adusese la brâu. N-avea să fie prea greu să-l desfacă, socoti. Totuși, nu putea să-l pună la loc întreg. Mâine dimineață toată lumea avea să știe că cineva intrase în observator.

Se strecură în spate și cercetă cele două uși din dos. Cum clădirile erau legate printr-un culoar, nu conta pe ce ușă intra, câtă vreme găsea o cale. Chiar atunci zări ce-i trebuia: o fereastră rotundă de la catul de jos. Își aminti că în iarna aceea se slăbise și nu fusese reparată ca lumea. Takiyuddin se plânsese, zicând că salahorul făcuse o treabă de mântuială, însă apoi uitase cu totul de ea. Ca și ceilalți.

În clipa următoare Jahan era acolo, împingând. După ceva timp, balamaua cedă cu un pocnet. Deschise fereastra și se strecură în observator. Înăuntru era un întuneric de nepătruns, iar el venise atât de nepregătit pentru așa ceva, că i se înmuiară genunchii. Așteptă până i se obișnuiră ochii și începu să recunoască lucrurile. Urcă scara în formă de melc și ajunsese în bibliotecă. Un miros puternic de hârtie, pergament, cerneală și piele îl izbi drept în față. Fiecare raft

era o rană deschisă ce sângera în noapte. Se uită șovăitor în dreapta și-n stânga. Erau mii de tomuri, hărți și manuscrise. De unde să știe care erau mai prețioase? După ce putea să judece? După vechime? După cine le scrisese? După lucrurile despre care vorbeau?

Jahan alerga de la un raft la altul, scotea cărți la întâmplare, le amușina și le pipăia, apoi le ducea lângă fereastră, pe care intra o rază de lună. Cuvinte în latină, arabă, turcă, ebraică, greacă, armeană, persană îl potopiră dintr-odată. Icni, furios pe el. Pierdea timp prețios cu îndoielile. Speriat, scoase sacii pe care-i adusese și se apucă să-i umple cu ce-i cădea în mână. Dacă nu putea să aleagă, atunci n-avea s-o facă. Avea să le salveze pe toate.

Goli cel dintâi raft, apoi pe al doilea, apoi pe al treilea. Un sac se umpluse. Al doilea înghiți următoarele trei rafturi. Asta era tot. Făcu un pas în față, clătinându-se ca un om beat. Era prea greu. Trebui să mai scoată niște cărți din el, cu mâinile tremurând, cu dinții clănțănind de parcă l-ar fi învăluit o pală de aer înghețat.

— Mă întorc, șopti.

Ieși, îl găsi pe Chota, deșertă cărțile în *howdah* și se întoarse alergând, gâfâind. Se blestemă în gând că nu-i dăduse prin minte să aducă o roabă. Ar fi mers mai repede. Umplu iar sacii, încă cinci rafturi, și se rezezi afară. Nici nu mai ținea socoteala de câte ori alergase înainte și-napoi. Gâfâia atât de tare, încât se temea să nu-l audă cineva și să fie totul în van.

Înghițind în sec, cu gura uscată ca isca, încercă să se liniștească. La fereastră mijeau zorii. Își zise că acela trebuia să fi ultimul drum. Gata. Salvase tot ce putuse salva, iar ce nu putuse trebuia să lase în urmă. Atunci se întâmplă ceva, un lucru pe care n-avea să-l dezvăluie nimănui nici măcar mai târziu, la bătrânețe. Tomurile, manuscrisele și hărțile începură să-l strige pe nume, mai întâi pe mutește, apoi tot mai tare, rugându-se fierbinte să le ia cu el. Jahan le vedea gurile de hârtie zdrențuită, lacrimile de cerneală. Se aruncau

jos de pe rafturi, se călcau în picioare și îi tăiau calea, cu ochii măriți de groază. Jahan se simțea ca un om într-o barcă, pe o furtună cumplită, încercând să salveze câteva zeci de oameni când sute se înecau în jur.

Ochii i se umeziră. Mai umplu trei saci și plecă în grabă, de parcă ar fi fost urmărit de o putere nevăzută. Cum se suise în spinarea lui Chota, cum ajunsese la casa lui Sinan n-avea să-și mai aducă aminte pe urmă. Îi dădu cărțile meșterului și nu vru să se mai apropie de ele, de teamă că aveau să-i vorbească iar.

— Ucenicule indian, ai salvat așa de multe, zise Sinan.

— Am lăsat acolo mult mai multe, răspunse Jahan cu asprime.

Cu o cută de îngrijorare brăzdându-i fruntea, Sinan goli sacii, șterse cărțile și le ascunse în biblioteca lui. Mai târziu avea să-i spună lui Jahan că salvase 489 de cărți.

Abia când se întoarse în odaia lui și puse capul pe saltea, reușind să se liniștească, Jahan își aminti că, în graba lui, uitase să caute *zîj*-ul lui Takiyuddin. Până la urmă, mai-marele peste cititorii în stele nu izbuti să împiedice lucrul pe care îl ura cel mai mult. Știința și înțelepciunea trebuiau să se strângă și să curgă fără întrerupere de la o spiță la alta, însă tinerii cititori în stele care veneau după el aveau să fie siliți să o ia din nou de la capăt.

A doua zi, puțin după ivirea zorilor, pe când cerul sângera încă la marginea orașului, iată-i stând acolo pe toți șase – Sinan, ucenicii și elefantul, gata să dărâme ce ridicaseră. Niciun porumbel nu bătea din aripi pe streșini, nu se simțea nicio adiere. Jahan băgă de seamă că ochii Sanchei erau plini de lacrimi. Nimeni nu rosti o vorbă.

Întreaga zi, în fruntea cetelor de salahori care sosiră cu maiuri, baroase și praf de pușcă, sparseră uși și ferestre, găuriră pereți. Chota trase din răspuțeri de frânghiile legate de stâlpii de lemn. Oamenii veniră să privească. Unii chiuiau și băteau din palme, însă cei mai mulți îi urmăreau într-o

tăcere uluită. Cinci zile mai târziu, când cărară de-acolo și ultima piatră, se citiră rugăciuni, ca și cu trei veri în urmă, când ucenicii lui Sinan pusese piatra de temelie. Doar că de data asta privitorii îi mulțumeau lui Dumnezeu că dărâmasese acel locaș al păcatului.

Ceva înăuntrul lui Jahan se năruie odată cu observatorul. Dacă n-ar fi fost iubirea pe care i-o purta lui Mihrimah și devotamentul față de Sinan, ar fi părăsit orașul acela din cărămizi sfărâmate și lemn ars. „Pleacă!”, îi șoptea un glas lăuntric – dar unde? Era prea bătrân ca să se arunce în vârtoarea unor noi peripeții. „Pleacă!”, se ruga fierbinte glasul – dar cum? Oricât l-ar fi supărat căile sale, Istanbulul pusese stăpânire pe sufletul lui. Nici măcar în vise nu se vedea în altă parte. „Pleacă!”, îl prevenea glasul – dar de ce? Lumea era un cazan în clocot, aceeași tocană de nădejdi și dureri îl aștepta peste tot, aproape sau departe.

Ani de-a rândul își închinase viața unui oraș în care fusese – și era încă – un străin; își închinase iubirea unei femei la care nu putea să ajungă; își închinase tinerețea și vigoarea unui meșteșug care, deși prețuit, era înfierat de fiecare dată când se întâmpla vreo nenorocire. Ce clădiseră în ani de zile, piatră cu piatră, putea fi dărâmat într-o singură după-amiază. Ce era prețuit astăzi era disprețuit a doua zi. Totul era supus capriciilor sorții, și nu mai avea nicio îndoială că soarta era capricioasă.

Săptămânile următoare îi părură cele mai negre zile petrecute vreodată în Istanbul. Nu putea să nu se întrebe de ce lucrau cu atâta migală la cele mai mici amănunte când nimeni – nici sultanul, nici oamenii de rând și cu siguranță nici Dumnezeu – nu prețuia truda lor. Nu le păsa decât de mărimea și de măreția clădirilor și să nu-l supere pe Cel de Sus. De ce dădea Sinan atâta însemnătate celor mai mici amănunte, când doar foarte puțini le băgau de seamă și chiar mai puțini le prețuiau?

Nimic nu macină mai rău sufletul omului decât dușmănia ascunsă. Pe dinafară, Jahan își vedea mai departe de treabă

ca întotdeauna – trudea alături de meșter și îl hrănea pe Chota, chiar dacă nu se mai îngrijea de toate nevoile lui. Pe dinăuntru însă, îi năpădi sufletul un soi de amorțală, ștergând orice semn de bucurie, așa cum zăpada topită șterge orice urmă de viață. Își pierdea credința în meșteșugul lui. Nici nu bănuia pe-atunci că tăria credinței nu stă în cât de neclintită și de puternică e ea; însemnătate au mai degrabă clipele când o pierzi și izbutești s-o recapeți.

Ziua când a murit Mihrimah a fost cea mai friguroasă din ultimii patruzeci de ani, se zicea. Pisicile fără stăpân din Scutari înghețau sărind de pe un acoperiș pe altul și atârnavă în aer ca niște candelabre de cristal. Cerșetorii, pelerinii, dervișii rătăcitori și oamenii fără adăpost se văzură siliți să se opoșească prin aziluri, de frică să nu se prefacă în statui de gheață. De ce alesese Mihrimah o astfel de zi ca să părăsească lumea asta, Jahan n-avea să afle niciodată. Era născută primăvara și iubea florile deschise în toată splendoarea lor.

Era bolnavă de luni în șir, sănătatea șubrezindu-i-se tot mai mult, cu toate că era înconjurată zi de zi de tot mai mulți doctori. Jahan o văzuse de șase ori în acele luni cumplite. De fiecare dată era puțin mai slabă decât înainte. O văzuse mai des pe Hesna Khatun, trimisa ei îndărătnică. Bătrâna venea la menajerie să-i aducă răvașe de la prințesă și aștepta deoparte până când Jahan își scria răspunsul. Acesta nu se grăbea, alegându-și cuvintele cu grijă, cu toate că doica pufăia și pufnea lângă el. În cele din urmă, fulgerându-l cu privirea, lua răvașul pecetluit și se făcea nevăzută.

Tot un răvaș aștepta Jahan și în acea dimineață de ianuarie a lui 1578, când doica apăru la menajerie înfășurată într-o haină de blană și îi spuse:

— Înălțimea Sa ar vrea să te vadă.

Porțile închise se dădură în lături dinaintea lui. Culoarele tainice se umplură de lumini. Străjile care îl văzură venind întoarseră capetele, prefăcându-se că nu bagă de seamă nimic. Totul fusese pregătit. Când ajunse la iatacul ei, Jahan se chinui din răsputeri să-și păstreze zâmbetul pe buze. Fața lui Mihrimah ardea și trupul îi era umflat. Picioarele, brațele, gâtul, chiar și degetele îi erau umflate de parcă ar fi înțepat-o viespea după care fugea când era doar o copilă.

— Jahan, dragule... zise ea.

Cornacul își pierdu stăpânirea de sine și-și îngropă nasul în marginea păturii de pe patul ei. Acolo se aflase în tot acest timp – la marginea vieții ei. Când îl văzu plângând, ea ridică o mână și șopti:

— Nu face asta.

Jahan își ceru îndată iertare. Iar ea repetă moale:

— Nu face asta.

Aerul din iatac era stătut din pricina ferestrelor închise și a perdelelor groase. Jahan simți o nevoie nestăpânită să le deschidă, însă nu se mișcă, încremenit.

Ea îi porunci să se apropie mai mult, tot mai mult, în ciuda privirii încruntate a Hesnei Khatun. Își așeză mâna pe-a lui și, cu toate că se mai atinseseră înainte, întotdeauna pe furiș, era prima oară când simțea că trupul ei se deschide spre al lui. Jahan o sărută pe buze. Simți gustul de țărână.

— Tu și elefantul tău alb... mi-ați adus multă bucurie în viață, șopti ea.

Jahan încercă să spună ceva care s-o înveselească, însă nu izbuti să găsească vorbele potrivite. Ceva mai târziu, o roabă îi aduse un castron cu șerbet de trandafiri. Mirosul lui dulceag, care în orice altă zi i-ar fi stârnit pofta de mâncare, acum îi făcea greață. Jahan îi dădu în schimb niște apă, pe care o bău însetată.

— Când n-o să mai fiu, ai să auzi pesemne despre mine lucruri care s-ar putea să nu-ți placă.

— Nimeni n-ar îndrăzni să spună ceva de rău despre Înălțimea Ta.

Pe buzele ei înflori un zâmbet obosit.

— Orice s-ar întâmpla după ce n-o să mai fiu, vreau să te gândești la mine cu căldură. Făgăduiești să nu pleci urechea la bârfitori și defăimători?

— N-o să cred nicio vorbă de-a lor.

Mihrimah păru ușurată, însă se încruntă îndată, căci îi trecuse prin minte alt gând.

— Dar dacă te îndoiești de mine?

— Luminăția Ta, niciodată n-am să...

Ea nu-l lăsă să-și încheie vorba.

— Dacă ai vreo îndoială în privința mea, nu uita că totul are un temei.

Jahan dădu să întrebe ce voia să spună, însă chiar atunci auzi târșăitul unor pași care se apropiau. Erau aduși înăuntru cei trei copii ai ei, mergând unul în spatele celuilalt. Cornacul se miră cât crescuse Aișa de când o văzuse ultima oară. Unul câte unul, copiii sărutară mâna mamei. O tăcere plină de cuviință plutea în aer. Băiatul cel mic se prefăcea a fi netulburat, cu tot tremurul buzei de jos, care-l trăda.

După ce ieșiră, Jahan aruncă o privire îndurerată spre Hesna Khatun. Își dădea seama, după cum se foia întruna, că voia să-l vadă plecat. Dar nu plecă. Se simți ceva mai ușurat când Mihrimah, văzându-i stinghereala, zise:

— Mai stai.

Cu cât se întuneca mai tare, cu atât răsuflarea ei era mai slabă. Jahan și Hesna Khatun așteptau de-o parte și de alta a patului ei, ea rugându-se, el amintindu-și. Ceasurile trecură, încețoșate. Mult după miezul nopții, Jahan se lupta să-și țină ochii deschiși, închipuindu-și proteste că, atâta timp cât o veghea, Mihrimah avea să fie bine.

Chemarea la rugăciune îl deșteptă până la urmă. Nicio mișcare nu se auzea în iatac, niciun zgomot. Speriat, sări în picioare. Se uită la bătrână, care arăta de parcă n-ar fi închis un ochi.

— S-a dus, zise Hesna Khatun cu asprime. Gazela mea s-a dus.

Zece luni mai târziu, Sinan și ucenicii isprăviră cu micile lucruri ce mai rămăseseră de făcut la moscheea lui Sokollu. O cupolă în mijloc, opt arcade, opt pilaștri și o curte cu două caturi. O galerie închisă scăldată în lumina ce pătrundea prin ferestrele largi mărginea încăperea de rugăciune, mare și pătrată. *Mintbar*⁸⁷-ul era din marmură albă ca neaua, încadrată de plăcuțe din ceramică de un albastru de peruzea. De jur împrejurul moscheii, pe dinăuntru, se întindea un cafas de o grație minunată. Deși nu era la fel de semețată precum cea a sultanului, moscheea părea să aibă o fire puternică, întocmai ca marele vizir.

Sokollu veni pe șantier însoțit de sfătuitori, străji, robi și lingușitori. Cercetă clădirea care avea să-l facă nemuritor, puse nesfârșite întrebări, nerăbdător ca salahorii să încheie lucrul. Avea o purtare plină de demnitate, fiind omul care vedea cel mai limpede și mai departe din tot imperiul, mereu ager la minte. Până acum slujise trei sultani: Soliman, Selim și Murad. Cum izbutise să-și păstreze capul pe umeri atâta vreme, când o grămadă de dregători și-l pierdeau la cea mai mică greșală, era o întrebare pe care și-o puneau multă lume. Se zvonea că ar fi ajutat de o femeie-djinn care era îndrăgostită de el și al cărei nume nu-l putea rosti niciun muritor. De câte ori se afla în primejdie, djinnul îl prevenea.

Jahan privea alaiul gălăgios din depărtare. Nu uitase ziua aceea de demult, de la Szigetvár, când așezase în *howdah*-ul lui Chota leșul răposatului sultan Soliman, prefăcându-se că e viu. De atunci, ca un sculptor plin de râvnă, timpul dăltuise trăsăturile lui Sokollu, dând chipului său o înfățișare aspră. Chiar când Jahan se gândea cât îmbătrânise marele vizir, Sokollu se opri și se întoarse. Ochii îi sclipiră în clipa în care îl zări.

⁸⁷ Amvon din care imamul îndrumă rugăciunea într-o moschee (în arabă, în orig.).

— Cornacule, strigă el pocnind disprețuitor din degete, ca să vezi, ai părut alb! Ai îmbătrânit!

Jahan făcu o plecăciune adâncă, fără să spună nimic. De când Mihrimah se stinsese, simțea că anii îl apasă mai greu ca niciodată.

Sinan se băgă în vorbă:

— Jahan e unul dintre cei mai buni ucenici ai mei, stăpâne.

Sokollu îl întrebă pe cornac cum o mai duce și unde e elefantul, deși nu ascultă răspunsul la niciuna dintre întrebări. După vreun ceas, marele vizir plecă în galop. Jahan nu-și luă ochii de la el până când se pierdu printre umbrele de pe drum și, în cele din urmă, îl înghiți întunericul. În aceeași noapte, o furtună smulse șipicile, îndoii copacii și umplu șanțurile de apă, lăsând totul vraște.

A doua zi dimineață, Jahan găsi șantierul îngropat sub mocirlă. Pârâiașe noroioase curgeau în toate părțile. În fața lui, vreo doisprezece salahori se căzneau să urnească o căruță care se împotmolise în glod. Alții ridicau o grindă uriașă cu niște scripeți de oțel, strigând toți odată „Allah! Allah!”, de parcă ridicarea moscheii ar fi fost un război sfânt pe care trebuiau să-l câștige. Alții lucrau sus, pe acoperișul povârnit, chinându-se să repare stricăciunile. Oriunde s-ar fi uitat, vedea oameni care munceau pe brânci să dreagă lucrurile. Singurul care nu muncea era Chota, care se bălăcea încântat într-o baltă cafenie.

Lângă moschee, de partea cealaltă a galeriei, era un adăpost înjghebat la repezeală, în care se retrăgea meșterul când simțea nevoia să se odihnească. În ziua aceea, chinuit de o durere cumplită de spate, își petrecu după-amiaza întins acolo și înfășurat în prosoape calde. Un doctor evreu veni și-i luă două castronașe de sânge, ca să lase afară umorile rele. Apoi îi puse cataplasme pe încheieturile dureroase. După rugăciunea de seară, ușa se deschise și meșterul ieși, galben la față și vlăguit, însă altminteri sănătos. Îi făcu din mână lui Jahan și se pregătea să-i dea

binețe, când se petrecu ceva ciudat. Unul dintre salahorii de pe acoperiș care trăgea în sus tabla de plumb nu izbuti să-și mai țină încărcătura. Funia de care trăgea se rupse și toată tabla se prăbuși chiar în clipa în care Sinan trecea pe dedesubt.

Un țipăt sfâșie văzduhul. Puternic, ascuțit, fără îndoială, de femeie. Al Sanchei. Din gură îi ieșiră doar trei cuvinte:

— Meștere, ferește-te!

Tabla de plumb se prăbuși la pământ cu zdrăngănit înfiorător. Sinan, care se trăsese ca prin minune în lături, fusese cruțat. Dacă nu s-ar fi ferit, tabla l-ar fi despicat în două precum sabia lui Damocles.

— N-am nimic, îi liniști Sinan, când dădură fuga într-acolo.

Atunci, unul câte unul, toate capetele se întoarseră spre Sancha. Ea roși până în vârful urechilor sub privirile lor iscoditoare, cu buza de jos atârând.

Într-o tăcere apăsătoare, meșterul spuse:

— Ce binecuvântare să auzim glasul lui Yusuf! Se zice că frica dezleagă limbile.

Tremurând, Sancha lăsă capul în pământ, cu trupul moale ca o păpușă de cârpă. În ceasurile de lucru ce le mai rămăseseră se feri de toată lumea. Jahan nu îndrăzni să se ducă s-o caute. Salahorii deveniseră bănuitori. *Avem un hunsa printre noi*, șopteau aruncând priviri piezișe. Nimănu-i trecu prin cap că Yusuf ar putea fi femeie.

A doua zi, ucenicul care era mâna dreaptă a lui Sinan lipsi de pe șantier. Și în ziua următoare. Li se spuse că Yusuf nu se simțea bine și fusese silit să plece câteva săptămâni. Unde și cum nu întrebă nimeni. Cumva toți, izbindu-se de o taină, simțiseră că era mai bine, mai cuminte, să nu știe nimic. Doar Jahan înțelese că, pentru Sancha, totul se sfârșise – n-avea să mai lucreze cot la cot cu ei. Dacă venea înapoi, se punea în primejdie nu numai pe ea, ci și pe meșter. Fusese silită să se întoarcă la viața pe care o ura, la viața de cadână.

Chiar în aceeași săptămână, Jahan se plimba pe șantier, pierdut în gânduri, când zări în noroi o funie pe care călcase Chota. Fără să stea să chibzuiască, o ridică. Cercetând-o, se albi la față. Cele două fire de pe margine se rupseseră, se vedea limpede că fuseseră sfâșiate, pe când cele din mijloc erau mai scurte și drepte, de parcă ar fi fost tăiate cu cuțitul. Cineva slăbise frânghia tăind-o în mijloc. Pe dinafară arăta ca o funie obișnuită, însă pe dinăuntru era subțire ca o coajă de ou.

Jahan se duse îndată să vorbească cu meșterul.

— Cineva a întins o cursă.

Fără o vorbă, Sinan cercetă funia îngustându-și ochii.

— Vrei să spui că n-a fost o întâmplare?

— Nu cred, răspunse Jahan. De ce-ai ieșit din adăpost, meștere?

— Am auzit pe cineva strigându-mă, zise Sinan.

— Pesemne chiar omul care-a pus totul la cale. Știa că funia o să se rupă, fiindcă el a tăiat-o. Biata San... Yusuf a încercat să te salveze. Și acum soarta i-a fost pecetluită!

— De vreme ce știi atâtea... zise Sinan cu o tristețe fără margini în ochi, ar trebui să afli că e la mine acasă, cu familia mea.

— Meștere, să lucreze cu tine era singura ei bucurie. Trebuie s-o aduci înapoi.

Sinan clătină din cap.

— Nu pot s-o mai las să vină aici. E primejdios.

Ucenicul își mușcă buzele, hotărât să-și înghită cuvintele de care putea să-i pară rău mai târziu.

— Nu încercăm să aflăm cine-a făcut asta?

— Cum? Nu pot să iau la întrebări fiecare om de pe șantier. Dacă simt că nu am încredere în ei, salahorii o să se lase pe tânjală.

Pe Jahan îl cuprinse neliniștea. După părerea lui, Sinan ar fi trebuit să ia la întrebări pe toată lumea până era găsit vinovatul. Zise cu un glas de care nu se credea în stare:

— Michelangelo și-a jelit ucenicul ca pe un fiu. Pe când ție... nici nu-ți pasă de noi. Sticlă, lemn, marmură, metal... În ochii tăi nu suntem la fel ca ele – doar niște unelte care te ajută să clădești?

După o clipă de tăcere, Sinan răspunse încet:

— Nu-i adevărat.

Însă Jahan nu-l mai asculta.

Chiar și cu un ucenic mai puțin, meșterul isprăvi la timp moscheea lui Sokollu. Se înălțară rugăciuni, se jertfiră oi și berbeci pictați cu henna. Marele vizir, strălucind de mândrie și încântare, împărți bacșișuri tuturor salahorilor și eliberă o sută dintre robii lui. Curând după aceea, la o întrunire a Divanului, un bărbat îmbrăcat ca un derviș ceru să-l vadă pe Sokollu. Ca și marele vizir, era din Bosnia. Cine știe de ce, fiindcă nimeni nu izbuti să înțeleagă nici atunci, nici mai târziu, Sokollu îi îngădui să intre și să se apropie.

Iar străinul îl înjunghie. Totuși, fiind prins și ucis îndată, nimeni nu apucă să afle ce temeii se ascundea în spatele acelei vărsări de sânge. Sokollu, Sokolović, marele vizir și unul dintre ultimii sprijinitori ai arhitecților, se stinsese. Femeia-djinn, dacă exista, nu izbutise să-l prevină de data asta.

După uciderea lui Sokollu, sultanul avea să numească pe rând o grămadă de viziri, însă niciunul n-avea să se ridice vreodată măcar pe departe la înălțimea înaintașului său. Dintr-odată, parcă fusese luat un capac de pe un ceun și acesta răbufnise. Vistieria seraiului se golise, banii nu făceau cât prețuiau. Ienicerii erau furioși, țărani supărați, ulemalele nemulțumite. Meșterul Sinan era prea bătrân și prea șubred și nu-l mai avea alături pe ucenicul cel mut.

În vis, Jahan se afla în satul lui. Își târșăia picioarele de-a lungul cărării ce ducea spre casa lor, în timp ce soarele dogoritor îi ardea ceafa. Găsind poarta deschisă, intră. Nu era nimeni în curte. Apoi zări o mișcare ușoară sub un copac – un tigru. Nu departe de el, un păun se plimba țațoș, o căprioară trăgea de un smoc pipernicit de iarbă. Jahan înainta cu cea mai mare încetineală, ca să nu atragă luarea-aminte asupra lui. Zadarnic, de vreme ce tigrul îl zărise de la început. Îl privi drept în ochi, nepăsător. La fiecare pas dădea peste alte și alte animale – un rinocer, un urs, o girafă. În lipsa lui, familia ridicase o menajerie.

Casa fusese lărgită – i se adăugaseră alte caturi și avea mai multe odăi. Deznădăjduit, își căuta mama și surorile, alergând pe culoarele de marmură. Sus, într-o odaie care semăna cu cele din seraiul sultanului, dădu peste tatăl lui vitreg, care stătea acolo singur. Bărbatul arătă spre curtea din spate – doar că în spate nu mai era nicio curte. Pe sub ferestre curgea acum un râu vijelios. Departe în față, într-o barcă luată de ape, ședea Sinan.

Jahan îl strigă. Când îi auzi glasul, meșterul se ridică neizbutind să se țină pe picioare, dădea din mâini ca o pasăre gata să-și ia zborul. Barca se răsturnă, aruncându-l în apă. Cineva striga la urechea lui Jahan, zgâlțâindu-l de umăr.

— Trezește-te, indianule!

Cornacul se deșteptă, cu inima bătând să-i spargă pieptul și dădu cu ochii de ultimul om pe care s-ar fi așteptat să-l vadă: Mirka, îmblânzitorul de urși. Îl privi încruntat, amintirea celei dintâi nopți petrecute la serai revenindu-i în cap cu iuțea unei săbii scoase din teacă.

Mirka făcu un pas în spate, apărându-se cu mâinile ridicate.

— S-a întâmplat ceva. Trebuia să-ți spunem.

Abia atunci băgă de seamă Jahan băiatul care stătea lângă el. Era Abe, noul îmblânzitor al lui Chota – un negru african, slăbuț, care n-avea mai mult de șaisprezece ani. Un băiat bun la suflet, însă atât de nepriceput, că Jahan nu i-ar fi încredințat niciun iepure, darămite un elefant.

— Ce s-a întâmplat? întrebă.

Mirka își feri privirea.

— Elefantul a fugit.

Azvârlind pătura cât acolo, Jahan sări în picioare și îl înhață pe Abe de braț.

— Tu ce făceai? De ce nu erai cu ochii pe el?

Băiatului se înmuie cu totul – un sac gol în mâinile lui. Mirka îl trase pe cornac de lângă el.

— Nu-i vina lui. Pe elefant parcă l-a apucat damblaua, a rupt lanțurile. Nu l-am mai văzut așa turbat.

— Ceva trebuie să-l fi scos din minți, zise Jahan. Ce i-ai făcut?

— Nimic, răspunse Abe înspăimântat.

Cornacul își puse șalvării și aruncă cu apă pe față. Trecură în vârful picioarelor pe lângă dormitoare. Când ajunseră la menajerie, se opriră la intrarea grajdului gol, căutând semne care nu erau acolo.

— În ce parte a luat-o? întrebă Jahan.

Mirka și Abe schimbară o privire.

— A ieșit pe poarta mare. Străjile n-au putut să-l oprească.

Jahan își simți inima grea. Cum putea să-l găsească pe Chota într-un oraș așa de mare înainte să dea de belea?

— Am nevoie de un cal și de o hârtie de încuviințare, îi zise lui Mirka.

— O să-l rog pe mai-marele peste eunucii albi. Are să se enfurie rău de tot când o să audă. Dar trebuie să găsim elefantul.

Curând, Jahan ieșise pe porțile seraiului și călărea fără să aibă vreo idee încotro s-o apuce. Străzile se întindeau înaintea lui, deschizându-se ca niște evantaie. Calul lui – o

mârtoagă albă și bătrână – nu voia nicicum s-o pornească la galop, însă curând iuți pasul. Trecură prin piețe și bazaruri.

După un colț, cornacul dădu peste un străjer însoțit de doi ieniceri. Străjerul ridică un ciomag, strigând:

— Tu de acolo, oprește-te!

Jahan ascultă.

— Ești djinn?

— Nu, efendi, sunt om, ca și tine, îi răspunse.

— Atunci dă-te jos de pe cal! Ce cauți pe-afară la ceasul ăsta, nesocotind poruncile sultanului? Vino cu noi.

— Efendi, sunt de la serai, zise Jahan ținându-se de oblâncul șeii cu o mână și întinzându-i hârtia de încuviințare cu cealaltă. A scăpat un animal din menajerie. Am fost trimis să-l aduc înapoi.

Citind, bărbatul mormăi:

— Ce fel de animal?

— Un elefant, răspunse cornacul și, când văzu nedumerirea străjerului, adăugă: Cel mai mare animal de pe pământ.

— Și cum o să-l prinzi?

— Sunt îmblânzitorul lui, răspunse Jahan cu glasul frânt. O să facă cum îi spun.

Nu era deloc incredințat de asta, însă din fericire nu-i mai puseră alte întrebări. Le simți privirile arzându-i spinarea chiar și după ce ajunse departe de strada aceea.

Abia când zări un muezin îndreptându-se spre moschee pentru rugăciunea de dimineață își dădu seama de cât timp îl căuta pe Chota. Își aminti de vechiul cimitir care dădea spre Cornul de Aur și de ce-i spusese Sangram parcă într-o altă viață. *Am auzit un lucru ciudat despre animalele astea. Lumea zice că-și alege locul unde vor să moară. Țăsta pare că l-a găsit.*

Când ajunse la locul pe care-l căuta, un nor ascundea luna și în aer se simțea miros de sare. Zări în față o umbră mare, pesemne vreun bolovan. Sărind de pe cal, se apropie.

— Chota?

Bolovanul se mișcă.

— De ce-ai venit aici?

Elefantul înălță capul și-l lăsă să cadă aproape îndată. Gura lui știrbă se deschise și se închise.

— Ștregarule! Să nu mai faci așa ceva!

Jahan îi îmbrățișa trompa, plângând.

Priviră împreună cum se lumina de ziuă. Cerul le arătă culorile sale cele mai vii, ca un negustor de pânzeturi care-și împărtășește mătasurile prețioase. Jahan privi Istanbulul, cu pescărușii, dealurile povârnite și chiparoșii lui, începând să înțeleagă că șederea lor în acel oraș se apropie de sfârșit. Lucru ciudat, gândul acesta nu-l întrista. Dar tristețea avea să vină mai târziu, știa prea bine. Tristețea venea întotdeauna pe urmă.

După ce se rugă multă vreme de el, Jahan izbuti să-l facă pe Chota să-l urmeze la serai. Îl duseră în grajd, îl legară cu niște lanțuri mai groase, îi umplură gălețile cu nutreț proaspăt și nădăjduiră că fuga lui avea să fie dată curând uitării. Totuși cornacul trebuia să recunoască în cele din urmă lucrul pe care se ferea să-l vadă. Elefantul era pe moarte. Iar uriașul animal voia să fie singur când îi avea să-i vină sfârșitul.

După meșter

*

În rai creștea un copac ce nu se asemuia cu niciun altul de pe pământ. Crengile îi erau străvezii, rădăcinile lui sugeau lapte în loc de apă, iar trunchiul îi strălucea de parcă ar fi fost acoperit de gheață, însă când te apropiiai, nu era rece, nu era rece deloc. Pe fiecare frunză a acestui copac era scris numele unui om. O dată pe an, în luna Sha'aban⁸⁸, în noaptea dintre ziua a paisprezecea și a cincisprezecea, toți îngerii se strâneau în cerc în jurul lui. Băteau toți odată din aripi, stârnind astfel un vânt puternic care scutura crengile. Încet-încet, unele frunze cădeau. Uneori, unei frunze îi lua ceva vreme să ajungă jos. Alteori cădea repede, cât ai clipi din ochi. Iar când frunza se așeza pe pământ, omul al cărui nume era scris pe ea își dădea ultima suflare. De aceea înțelepții și învățații nu călcau niciodată pe vreo frunză uscată, ca nu cumva să poarte sufletul vreunui om undeva.

În 1558, într-o zi ploioasă, frunza meșterului Sinan atinse pământul. Muncise până în ultimele clipe, căci fusese întotdeauna zdravăn la minte și la trup. Numai în ultimele câteva săptămâni căzuse la pat. Cei trei ucenici se strânseseră în jurul lui, împreună cu supraveghetorul care lucrase atâta vreme cu Sinan. Femeile, înfășurate în vălurile lor, se înșiruiră lângă ușă și, chiar dacă nu îndrăznea să arunce vreo privire într-acolo, Jahan știa că una dintre ele era Sancha, cadâna iubitoare a lui Sinan.

Cu glasul din care mai rămăsese doar șoapta, marele arhitect le spuse, în lumina slabă ce se strecura printre obloane, că își scrisese, iscălise și pecetluisese testamentul.

— O să-l citiți după ce am să mă duc.

⁸⁸ Cea de-a opta lună din calendarul islamic, numită și „luna despărțirii”, pentru că atunci arabii păgâni se împrăștia ca să caute apă.

— Nu te duci nicăieri, meștere. Să te țină Domnul mereu lângă noi, zise Nikola, ștergându-și pe furiș o lacrimă.

Meșterul ridică o mână, de parcă ar fi vrut să izgonească asemenea glume.

— E un lucru însemnat pe care ar trebui să-l știți... Nenorocirile... întârzierile... am aflat cum s-au petrecut. Totul a fost sub ochii mei... atâta vreme... iar eu n-am fost în stare să văd.

Aerul din încăpere se schimbă parcă dintr-odată. Toți își țineau răsuflarea, așteptând să audă mai multe. O nerăbdare încordată umplu locul unde până acum câteva clipe fusese doar tristețe.

— Așteptați patruzeci de zile după moartea mea, zise Sinan poticnindu-se în cuvinte. Apoi deschideți testamentul și vedeți care dintre voi mi-aș dori să-mi urmeze, cu voia lui Dumnezeu. Trebuie să clădiți mai departe, trebuie să întreceți ce-am făcut eu.

— Meștere... vorbeai de nenorociri. Nu ne spui cine se află spatele lor? întrebă cornacul.

— Jahan... fire aprinsă... tu ai fost întotdeauna cel mai curios, zise Sinan cu greutate. Toate trebuie să fi avut un temei. La el o trebuie să vă gândiți, nu să urâți omul.

Amintindu-și ultimele cuvinte ale lui Mihrimah, Jahan se simți cuprins de o durere atât de vie, că nu fu în stare să vorbească. Și ea spusese că totul are un temei. Așteptă o lămurire, însă aceasta nu veni. Peste puțin timp, ucenicii fură poftiți afară, căci îl obosiseră destul pe meșter. Jahan îl văzu atunci pentru ultima oară. În noaptea următoare, mai devreme ca de obicei, Sinan se culcă. Dar nu se mai trezi.

Astfel, după aproape cincizeci de ani cât fusese marele arhitect al seraiului și după patru sute de clădiri minunate, fără să punem la socoteală altarele și havuzurile, Sinan părăsi această lume. Lăsase întotdeauna în urmă un mic cusur în lucrările lui ca dovadă că nu era desăvârșit, așa cum numai Dumnezeu putea să fie. La fel și murise, la

- UCENICUL ARHITECTULUI -

glorioasa, dar nedesăvârșita vârstă de nouăzeci și nouă de ani și jumătate.

În cea de-a șaptea zi de la moartea lui Sinan, familia lui pofti pe toată lumea la o întrunire, ca să se roage pentru sufletul lui. Rude, vecini, pași, meșteșugari, învățăcei, salahori și trecători veniră de peste tot să ia parte la ceremonie. Erau așa de mulți oaspeți că se împrăștiară prin curte, iar de-acolo în stradă, până în mahalaua vecină. Chiar și cei care nu-l cunoscuseră îi plânseră moartea ca și cum ar fi fost unul de-ai lor. Se serviră bomboane și șerbeturi, carne și orez, împărțite la bogați și săraci deopotrivă. Se arseră ramuri de măslin, în timp ce *Coranul* era recitat de la cap la coadă. *Yusuf Sinanettin bin Abdullah*. Toți îi rostiră numele odată, iar și iar, patru cuvinte fermecate care izbutiră să deschidă până și cele mai zăvorâte inimi. Pe la jumătate, Jahan simți adierea unei miresme pe care o știa bine: amestecul de ambră și iasomie cu care meșterul lui își parfuma caftanele. Se uită în jur, întrebându-se dacă Sinan se afla acolo, urmărindu-i din vreun ungher sau din vreo firidă, ascultând ce se spunea în lipsa lui, zâmbind cu zâmbetul acela numai al său.

Jahan se gândi la Sancha, știind că era undeva în casă, în spatele acelor pereți, cu fruntea lipită de geamul ferestrei, cu părul scurt acoperit cu un vâl subțire. Gândul că nu mai putea să lucreze împreună cu ei îl îndurera atât de tare, că trebui să-și alunge gândurile ca pe un stol de ciori negre.

După rugăciune, ucenicii se plimbară împreună ceva timp – Nikola, Davud și Jahan. Cerul era înnorat și mohorât, ca și cum ar fi oglindit starea lor sufletească. Frunze uscate zburau în vânt. Pescărușii se năpusteau din înalturi după pradă. Parcă nu găseau nimic să-și spună. Nu doar din pricina durerii. Mai era ceva, ceva care nu fusese acolo înainte. Jahan își dădu seama că, în toți acești ani, Sinan fusese firul nevăzut care îi ținea legați laolaltă. E drept că din când în când se mai pizmuiseră, însă Jahan pusese întotdeauna lucrul acesta pe seama iubirii pe care i-o purtau

cu toții meșterului și a dorinței de-a crește în ochii lui. Acum înțelegea că, în fapt, se deosebeau unii de alții mult mai mult decât se asemănau toți trei, trei pale de vânt trecătoare, fiecare îndreptată în altă parte. Nu era singurul care simțea asta. Dintr-odată, toți își cântăreau vorbele ca niște străini cuviincioși.

Croindu-și drum prin bazar, se opriră să cumpere lipie cu *pekmez*⁸⁹. Niciunul dintre ei nu mâncase în casa îndoliată și plimbarea le stărnise foamea. Jahan tocmai se târguia cu un negustor când auzi pe cineva strănutând chiar în spatele lui. Se întoarse și își dădu seama că nu era un străin, cum se aștepta, ci Nikola, care acum își acoperea fața pe jumătate, de parcă s-ar fi rușinat. Când își trase mâna de la gură, Jahan zări în palma lui un strop de sânge.

— Ți-e bine? îl întrebă.

Nikola dădu din cap tăcut. Ochii îi erau două stele căzătoare pe bolta senină a chipului. Davud, fermecat de țestoasele pe care le vindea un pescar, nu părea să fi băgat de seamă ceva. Țestoasele erau la mare căutare în ultima vreme, fiindcă se spunea că pulberea făcută din carapacea lor, amestecată cu iaurt, vindeca o mulțime de boli.

Se opriră să mănânce sub crengile aplecate ale unei sălcii, bârfindu-i pe oamenii care fuseseră la ceremonie și pe cei care nu veniseră. Dar între ei stăruia o întrebare pe care niciunul nu îndrăznea s-o rostească cu glas tare: care dintre ei avea să-l înlocuiască pe meșter? Trebuiau să aștepte până era deschis testamentul. Până atunci n-avea niciun rost să-și dea cu presupusul. Cum puteau să știe ce le era sortit, scris în stele, când nici Takiyuddin însuși nu știa? Așa că vorbiră despre una-alta, cuvinte scurte care nu duceau nicăieri, și curând fiecare plecă în treaba lui.

A doua zi, Jahan se pomeni chemat la mai-marele peste eunucii albi și înștiințat că avea să lucreze la școala seraiului – o slujbă foarte prețuită, la al cărei gând inima i se umplu deopotrivă de mândrie și teamă nedeslușită.

⁸⁹ Sirop dulce făcut din struguri (în tc., în orig.) (n. ed. orig.).

Mai târziu, când își cunoscu învățăceii, descoperi pe chipurile lor tinere nevinovăție și curiozitate, dorință de mărire și neștiință, dibăcie și lene. Care dintre aceste trăsături avea să le supună pe celelalte? se întrebă. Oare școala putea să schimbe ceva sau drumul lor era scris dinainte? Dacă ar mai fi trăit, meșterul lui ar fi zis: „Fiecare om are kismetul lui, fiindcă Dumnezeu nu dă de două ori aceeași soartă”.

Se adânci în grijile lui și săptămânile se scurseră pe nesimțite. Abia atunci își dădu seama că nu mai avea nicio veste de la Davud ori de la Nikola. Le trimise câte un răvaș. Când nu primi niciun răspuns, de la niciunul din ei, începu să-și facă griji, mai ales pentru Nikola. Fiindcă Davud avea soție și copii; Sancha trăia încă în casa meșterului Sinan; Jahan îl avea pe Chota și un pat în menajerie, iar acum altul la școala seraiului, dar Nikola nu-i avea decât pe părinții lui în vârstă, care muriseră de curând. Se gândi cât de puțin îl cunoștea. În toți acești ani munciseră cot la cot, fie vară, fie iarnă, și totuși rămăseseră o taină unul pentru altul.

Martți dimineață, Jahan hotărî să treacă să-l vadă pe Nikola. O păclă deasă se lăsase peste oraș. Soarele era doar un cearcăn luminos, abia deslușit după perdelele de păclă. La cea dintâi privire, mahalaua Galata, ce se întindea în capătul îndepărtat al Cornului de Aur, părea la fel ca întotdeauna. Case – pe jumătate din piatră, pe jumătate din lemn – se înșiruiău ca niște dinți putrezi; biserici fără clopote; mireasmă de ceară de lumânări și tămâie se răspândeă din capele; și o grămadă pestriță de oameni – florentini, venețieni, greci, armeni, evrei și călugări franciscani – se învârtea de colo-colo.

Jahan își lăsase calul să meargă la trap, cercetând împrejurimile. Când intră pe străzile lăturalnice, mulțimea se rări. Totul era tăcut. Prea tăcut. Ceva era anapoda. Obloane închise, uși zăvorâte, haite de câini hămesiți, pisici moarte pe caldarâm și o duhoare cumplită care învăluia totul. Intrând

pe strada lui Nikola, se înfioră de parcă un vânticel tăios l-ar fi pătruns până la oase. Pe unele case se zăreau cruci și rugăciuni în latină și greacă, neisprăvite și cu neputință de deslușit, mângălite în grabă.

Sărind de pe cal, zări alt semn, de data asta pe ușa casei lui Nikola. Nu știa cât stătuse acolo și se uitase la el, neputându-se hotărî nici să plece, nici să intre. Un vecin, un bărbat atât de adus de spate, încât părea frânt în două, se apropie.

— Ce vrei?

— Prietenul meu stă aici. Kiriz Nikola – îl cunoști?

— Cunosc pe toată lumea. Nu intra. Ține-te departe!

— De ce?

— Blestemul... s-a întors.

— Vrei să zici că... (Jahan se opri, simțind că omul îl disprețuia pentru neștiința lui. Ciurma se abătuse iar asupra lor.) Cum de noi n-am aflat nimic?

— Neghiobule! Voi n-auziți decât ce vi se îngăduie, zise omul înainte s-o ia din loc.

Nu se îndepărtă prea mult. Îl urmărea din pragul casei de peste drum, cu ochii îngustați.

Jahan își dădu brăul jos și-l legă în jurul nasului și al gurii. Împinse ușa casei lui Nikola. Dacă ar fi fost zăvorâtă, s-ar fi lăsat păgubaș. Dar era întredeschisă, proptită cu o pană ca să nu se închidă. Cine-o pusese acolo avea de gând să se întoarcă și știa că înăuntru nu era nimeni care să-i deschidă ușa.

Când pași în casă, o duhoare grea îl lovi pe neașteptate. Se trezi într-o firidă strâmtă, plină de mucegai, întunecoasă. Trebui să aștepte până ce ochii i se obișnuiră cu întunericul. Cea dintâi odaie era goală. În cea de-a doua, la lumina slabă a unei lumânări, un bărbat zăcea pe o saltea. Părul îi era lipsit de orice strălucire, pielea i se albise, fruntea înaltă și boltită îi era brobonită de sudoare – era și nu era Nikola, omul acela cu fața de obicei bărbierită cu grijă năpădită

acum de tuleie. Ținea alături o statuie mică de lemn ce înfățișa un bărbat cu părul lung și cu o barbă castanie.

Lângă el se aflau două castroane de lut: unul cu apă, celălalt cu oțet. Hainele îi erau learcă de sudoare, buzele crăpate. Jahan îi puse mâna pe frunte. Ardea. Simțindu-i atingerea, bărbatul tresări. Întoarse capul spre el cu mare greutate, fă să-l vadă.

— Sunt eu, Jahan.

Răsuflarea lui Nikola era înecată de horcăituri care semănau cu trosnetele unui buștean ce arde mocnit înainte să-l mistuie flăcările.

— Apă, hârâi Nikola.

Bău cu lăcomie. Cămașa îi era descheiată și Jahan băgă de seamă că avea niște pete pe piept, de un vinețiu ce bătea spre negru, și o umflătură urâtă la subsuoară. Se simți îmboldit să fugă degrabă din odaia aceea plină de suferință, însă mintea îi șoptea că e un laș și trupul îi rămânea pironit locului. Curând auzi zgomot la ușă. Se iviră două călugărițe îmbrăcate în haine lungi și negre, cu iașmace albe ce le acopereau gura.

— Cine ești? îl întrebă cea mai în vârstă. Ce vrei?

— Sunt prietenul lui, răspuse Jahan. Am lucrat împreună sub îndrumarea răposatului arhitect.

Se lăsă o tăcere uluită.

— Îmi cer iertare că ți-am vorbit cu asprime, zise călugărița. Te-am luat drept un hoț.

Pe Jahan îl trecu un fior de groază, temându-se că femeia aceea, cu ochii ei bătrâni și liniștiți, văzuse până în adâncul inimii lui. Fără să bănuiască nimic, călugărița urmă:

— Nimeni nu intră în casele astea. Numai hoții.

— Hoții? Da, vin să fure de la...

Nu-și isprăvi vorba. Se apropie de Nikola. Îl făcu să bea din plosca pe care-o adusese cu ea și îi șterse fruntea cu o cârpă înmuiată în oțet, atingându-l fără sila pe care-o simțea Jahan. Între timp, cealaltă călugăriță se apucase să curețe scârna de pe cearșafuri.

Jahan vru să le întrebe dacă nu le era frică de moarte, însă își păstră gândurile pentru el. Șopti:

— Mai sunt mulți?

— Nu, dar o să fie.

Nikola începu să tușească. Îl podidi sângele pe nas și pe gură.

Călugărița mai în vârstă, văzând groaza lui Jahan, zise:

— Ar fi mai bine să pleci. Nu mai ai ce face aici.

Trist, dar și ușurat să audă asta, Jahan întrebă:

— Cum aș putea să-l ajut?

— Roagă-te pentru el, îi răspunse ea.

Jahan făcu câțiva pași spre ușă, apoi se opri:

— Pe cine înfățișează statuia aia de lângă el?

— Pe Sfântul Toma, zise călugărița cu un zâmbet obosit. Ocrotitorul tâmplarilor, zidarilor, arhitecților și salahorilor care ajută la ridicarea clădirilor. Era cunoscut și pentru că se îndoia de toate. Nu se putea abține. Însă Dumnezeu îl iubea la fel ca pe toți ceilalți.

Două zile mai târziu, Jahan află că Nikola murise. Părăsise acea lume unde totul se afla într-o curgere neîntreruptă și unde el era cel mai statornic și mai credincios suflet pe care-l cunoscuse, după meșterul Sinan. Apoi urmară alții. Sute. Din Galata, molima se răspândi în Üsküdar și apoi în Istanbul, de unde, ca împinsă de o mână furioasă, se întoarse în Galata. Gloatele bântuiau din nou pe străzi, căutând un țap ispășitor. Nici seraiul nu fu ocolit. Gemenii chinezi care se îngrijeau de maimuțe plecară pe lumea cealaltă. Maimuțele parcă erau turbate, nefericite în cuștile lor din serai, unde strămoșii lor fuseseră odinioară niște oaspeți atât de prețuiți. Taras Siberianul se ascunse în adăpost, rușinat că e încă în viață la vârsta lui.

Apoi muri Sangram. Acest rob inimos și credincios al seraiului, care tânjise întotdeauna să se întoarcă într-o bună zi în Hindustan, își dădu ultima suflare departe de pământul unde se născuse. Îi urmă Simeon, anticarul din Pera. Nevasta lui, amăgită de câțiva pehlivani și negustori de

mărunțișuri, se învoi să le vândă cărțile din casă pentru o mână de aspri. Stivuite în căruțe șubrede, cărțile acelea prețioase strânse de prin toată lumea părăsiră Pera și porniră spre alte locuri. Multe se pierdură pe drum. Simeon, care își dorise mereu să aibă în grijă o bibliotecă necuprinsă, nu izbutise nici măcar să încredințeze cărțile lui cuiva care să le prețuiască.

Jahan, care află toate astea mult mai târziu, așteptă plin de încordare, întrebându-se cine avea să urmeze. Dar din cine știe ce pricină greu de înțeles, molima îl cruță și își urmă călătoria spre miazăzi ca o pasăre de pradă, aruncând o umbră peste orașele și satele prin care trecea. În cimitirul creștin, nu departe de Izvorul Fecioarei, unde biserica împăratului Iustinian se năruise, dar izvorul sfânt exista încă, pe piatra de mormânt a lui Nikola scria:

*Arhitectul Nikola s-a înălțat la ceruri precum turnurile pe
care le-a clădit*

*Fie ca sufletul lui să-și găsească odihna sub bolta albastră
Și Sfântul Toma să-i stea alături*

Când se întoarse la serai, Jahan îl găsi pe Chota singur. Văzându-l pe îmblânzitorul de altădată, elefantul mugii și bătu din picioare. El îl mângâie pe trompă și îi întinse perele și nucile pe care i le adusese. Altădată Chota le-ar fi mirosit cu mult înainte să sosească Jahan. Dar în ultima vreme își pierduse mirosul, odată cu puterile.

Așezându-se pe un butoi, Jahan îi povesti despre înmormântarea lui Nikola. Elefantul ascultă fiecare vorbă cu luare-aminte, îngustându-și ochii, după obicei. Când cornacul începu să lăcrimeze, Chota își petrecu trompa pe după pieptul lui, îmbrățișându-l. Jahan simți iar că elefantul alb înțelege tot ce-i spunea.

Curând auziră pași. Două umbre se iviră în ușă. Băiatul lui Sangram, care luase asupra-i îndatoririle tatălui său, îi semăna leit la înfățișare și purtări, așa încât toți îi spuneau Sangram, ca și cum sufletul lui ar fi înviat și moartea n-ar fi fost decât un joc. Abe, îngrijitorul lui Chota, era cu el.

— A venit Jahan! strigă Sangram-fiul, bucuros să-l vadă pe omul pe care-l cunoscuse și-l îndrăgise ca pe-un unchi.

— Eu sunt aici, dar *el* pe unde umblă? se răsti cornacul arătând spre Abe. De ce lași elefantul singur? Are o unghie ruptă. Știi cât de mult îl doare? Trebuie să-i tai unghiile și să-l speli. Locul ăsta arată ca o cocină. Când ai făcut curat ultima oară?

Cerându-și iertare, Abe înșfăcă o perie și se apucă să frece peste tot. În razele de soare ce se strecurau printre crăpăturile din scânduri se învârtejea praful. Sangram-fiul se apropie cu o privire neliniștită.

— Ai auzit veștile?

— Ce vești?

— Davud a fost ridicat în rang.

— Ce tot spui acolo.

— Toată lumea vorbește despre asta. Prietenul tău e noul mare arhitect al seraiului.

— Davud al nostru? se bâlbâi Jahan.

— Ei, de-acum nu mai e al *nostru*. E deasupra noastră! zise Sangram-fiul arătând spre tavan, unde un păianjen își țesuse pânda, în care atârna, moartă de mult, o muscă-de-cal.

— Vrei să spui că... au deschis testamentul?

Sangram-fiul se uită la Jahan cu milă.

— Chiar așa. Se pare că meșterul tău și-a dorit ca el să-i urmeze.

— Păi, asta-i bine, îngăimă Jahan simțind că-l ia amețea, de parcă sub picioare i se căscase dintr-odată un hău și cădea, cădea tot mai afund.

Câteva zile mai târziu, după cum era obiceiul, Kayra, soția lui Sinan, eliberă câțiva robi din gospodărie. Cea dintâi care primi beratul⁹⁰ fu Sancha.

Jahan bănuise întotdeauna că aceasta nutrea sentimente amestecate în privința cadănei ciudate de sub acoperișul ei – o femeie care împărțășise cu soțul ei lucruri ce erau peste puterea sa de înțelegere. Dacă fusese împotriva ca Sancha să se îmbrace în haine bărbătești și să lucreze pe șantiere, își ținuse simțămintele pentru sine. Totuși, Jahan n-avea nicio îndoială că își dădea seama de iubirea pe care i-o purta Sancha meșterului și nu-i plăcea deloc. Între cele două femei se căscase în tăcere o prăpastie peste care nimeni, nici măcar Sinan, nu putea să treacă. Iar acum, că el nu mai era, chipul Sanchei era ultimul pe care Kayra își dorea să-l vadă. Dar nu se purtă urât cu sclava ei. Cumpăr satin, tafta și parfumuri și i le dăruie Sanchei, împreună cu binecuvântarea ei, înainte s-o elibereze. Astfel, după zeci de ani de robie în Istanbul, Sancha de Herrera, fiica unui faimos doctor spaniol, își recăpătă libertatea.

Îi trimise un răvaș lui Jahan. Cuvintele îi erau pline de înflăcărare și neliniște. Cu sfială, îl rugă s-o ajute cu pregătirile de plecare, fiindcă nu știa ce să facă și de unde să înceapă. Spuse că i-ar fi plăcut să-i ceară ajutorul și lui Davud, însă el nu știa adevărul. Uneori nici măcar ea nu mai știa cine e: arhitectul Yusuf sau cadâna Nergiz. Jahan îi răspunse numaidecât:

Dragă Sancha,

Scrisoarea ta m-a umplut de bucurie și deznădejde. Bucurie pentru că ești în sfârșit liberă. Deznădejde pentru că pleci. Am să vin să te ajut joia viitoare. Nu-ți face griji în legătură cu plecarea. Ești pregătită pentru călătoria asta de multă, multă vreme.

⁹⁰ Document înmănat unui sclav eliberat (în tc., în orig.) (n. ed. orig.).

În ziua hotărâtă, Jahan trecu s-o vadă acasă la Sinan. Pentru întâia oară de când o cunoscuse, o văzu purtând o rochie – una de culoarea smaraldului, cu o fustă ca un clopot, ce îți atrăgea luarea-aminte asupra ochilor ei. Părul tuns scurt abia se vedea de sub un acoperământ pentru cap, de aceeași culoare cu rochia, asemenea celor purtate de femei în Frangistan.

— Nu te zgâi așa la mine, îi zise ea, roșind sub privirea lui. Mă simt urâtă.

— Cum poți să spui așa ceva? se împotrivi Jahan.

— E adevărat. Sunt prea bătrână ca să port haine frumoase.

Văzând că obrajii i se colorau într-un trandafiriu-închis, Jahan zise repede, în glumă:

— Ia închipuie-ți! Dacă în toți aniiăștia zidarii ar fi știut că au printre ei o mare frumusețe, ar fi lăsat lucrul ca să-ți scrie poeme. N-am fi izbutit să clădim nimic.

Ea chicoti și plecă privirea. Își trecu degetele peste pliurile rochiei, pe sub care purta o crinolină din oase de balenă.

— E așa de strâmtă că abia pot să respir. Cum reușesc femeile să facă chestia asta?

— O să te obișnuiești curând.

— Nuu, o să-mi ia ani de zile. O să fiu moartă până atunci, zise ea zâmbind – un zâmbet care se stinse îndată. Mi-aș dori ca el să mă fi văzut așa.

Deasupra, cerul era albastru și senin, încremenit ca o oglindă. Pe-afară trecu hodorogind o căruță. Uitându-se pe fereastră, Jahan văzu că era încărcată cu sute de colivii cu șoimi, care aveau ochii acoperiți. Fermecat de păsări, nu-și dădu seama că lângă el Sancha plângea. Un flăcău care era fată, un mut înzestrat cu darul vorbirii, o cadână care era arhitect, ea trăise o viață plină de minciuni și de straturi – la fel ca Jahan.

— Ce te supără? întrebă Jahan. Credeam că o să fii bucuroasă că ești liberă.

— Sunt bucuroasă, răspunse ea fără tragere de inimă. Doar că... Mormântul lui e aici. Tot ce-am făcut împreună. A lăsat mai multe urme în orașul ăsta decât orice sultan.

— Meșterul nu mai e, zise Jahan. Nu-l părăsești.

Sancha se strădui o clipă să nu mai vorbească despre el, însă nu se putu opri:

— Crezi că m-a iubit?

Jahan șovăi.

— Cred că da. Altfel de ce te-ar fi lăsat să ni te-alături? Ar fi avut mari necazuri dacă afla cineva.

— Și-a primejduit viața pentru mine, zise Sancha cu o urmă de mândrie. Dar nu m-a iubit niciodată. Nu așa cum l-am iubit eu.

De data asta Jahan nu răspunse. Și nici Sancha nu păru să aștepte vreun răspuns.

— Am auzit că o corabie venețiană ridică pânzele peste două săptămâni.

Jahan dădu din cap. În ultimele zile îi zărise de mai multe ori arborele mare pe deasupra acoperișurilor și copacilor.

— O să vorbesc eu cu căpitanul.

— Ți-aș fi recunoscătoare, zise Sancha. (Neliniștea îi licărea în ochi.) Vino cu mine. Nu te leagă nimic de locul ăsta.

Jahan se miră s-o audă vorbind așa. Dar hotărî s-o ia în glumă.

— Da, o să clădim conace pentru granzii Spaniei.

Ea îi luă mâna într-a ei, caldă și moale la atingere.

— Am putea găsi un ocrotitor. Am făcut cercetări. Am putea avea grijă unul de celălalt.

Privind-o cu câtă însuflețire vorbea, Jahan își simți inima răscolită. Văzu ce vedea ea. Legați prin amintirea meșterului, cu inimile împietrite față de orice în afară de meșteșugul lor, ar fi putut lucra împreună. N-aveau nevoie de iubire. Le era mai bine fără ea. Iubirea aducea numai durere.

— Dacă aș fi fost mai tânără, am fi putut avea copii, zise ea încet, de parcă ar fi cântărit fiecare cuvânt.

Fără să vrea, Jahan se lumină la față.

— Fete cu ochii și curajul tău.

— Băieți cu bunătatea și curiozitatea ta.

— Și Chota? murmură Jahan.

— Chota e bătrân. A fost fericit la serai. O să fie bine. Dar tu și cu mine trebuie să clădim mai departe...

— *Înțelepciunea nu cade din cer, ci izvorăște din pământ, din trudă*, răspunse Jahan amintindu-și cuvintele meșterului lor.

— Cupola, urmă Sancha. Ar trebui să ridicăm cupole care să le aducă aminte oamenilor că este un Dumnezeu în ceruri și că nu e un Dumnezeu al răzbinării și osândei, ci unul al milei și iubirii.

Jahan își prinse capul în mâni și închise ochii.

— Mi-e frică, zise ea. A trecut atâta vreme de când am fost smulsă din țara tatălui meu, încât acum obiceiurile oamenilor de-acolo îmi sunt străine.

— O să fie bine, încercă Jahan s-o liniștească.

— Da, dacă ai să vii cu mine. Ce spui?

Atunci, Jahan înțelese că viața e suma alegerilor pe care nu le faci, drumurilor după care tânjești, însă nu le urmezi. Nu simțise niciodată atâta părere de rău pentru Sancha ca în clipa aceea – clipa când urma să-i spună că n-avea s-o însoțească. Ea îi citi pe chip împotrivirea. O urmă de durere i se ivi în ochi, dar nu plânse. Își păstra lacrimile pentru meșter, singura și marea ei iubire.

— Te rog, nu mă uita, zise Jahan.

Doar glasul ușor frânt îi trăda dezamăgirea, când răspunse:

— N-am să te uit niciodată.

După vreo săptămână, corabia venețiană, o caracă cu trei catarge și pupa rotunjită, era gata să se întoarcă acasă. Negustorii venețieni își pierduseră toate privilegiile în fața celor din Franța, Olanda și Anglia. Căpitanul își purta nefericirea ca pe-o haină care-l strângea. Totuși era destulă zarvă ca să-i abată gândurile de la grijile sale. Du-te-vino-ul

marinarilor care încărcau butoaiele și al vânzătorilor care-și arătau marfa. Un mic pâlcc de călători aștepta într-o parte: preoți iezuiți, călugărițe catolice, călători, un englez de neam mare căruia slujitorii îi făceau vânt cu evantaiele. Ceilalți erau oameni ai mării încercați.

Ferindu-și ochii de soare cu mâna, Jahan se uită în jur, însă n-o zări pe Sancha nicăieri. Îi trecu prin cap că poate se răzgândise. Poate când se trezise, își dăduse seama că țara copilăriei ei era îndepărtată și înșelătoare, un vis cu neputință de recâștigat. Dar apoi, strecurându-se printre butoaiele care așteptau să fie încărcate, o văzu în fața lui, cu umbra întinzându-se la oarecare depărtare, de parcă ea și numai ea ar fi hotărât să rămână.

Spre mirarea lui, se întorsese la veșmintele de ucenic și stătea lângă el îmbrăcată în haine de bărbat.

— Îmi place mai mult așa.

Jahan se uită peste umărul ei după hamali, însă nu zări niciunul.

— Unde-ți sunt lucrurile?

Ea arătă spre sacul de la picioarele ei.

— Și rochiile tale? Cele primite în dar de la Kayra?

— Nu-i spune, însă le-am dat la săraci. (Deschise sacul și îi arătă cutia sculptată pe care i-o făcuse Sinan. Alături erau vreo zece pergamente și un colan ce părea destul de prețios.) Iau astea. Mi le-a lăsat meșterul.

Merseră tăcuți până la puntea care lega corabia de țarm.

— N-am apucat să-mi iau rămas-bun de la Davud, adăugă ea. Spune-i că îi urez numai bine. Nu-mi vine să cred că acum el e marele arhitect al seraiului.

— O să-i spun, îi făgădui Jahan gânditor. (Ce-i drept, nici el nu apucase să-i ureze noroc – nu se simțise în stare. Trase adânc aer în piept.) Ai grijă să nu afle cineva că ești femeie. Dacă simți că...

— Pot să-mi port singură de grijă, zise ea ținându-se dreaptă ca o vergea.

— Știu că poți.

Sancha ridică ochii spre el.

— Am... am avut un vis urât azi-noapte. Erai prins în capcană. Mă strigai, dar n-am reușit să te gădesc. Fii cu băgare de seamă, da?

Cineva strigă o poruncă de la pupa. Jahan simți că i se pune un nod în gât. Totul se schimba, curgea, precum nisipul printre degete. Mihrimah trecuse hotarul dintre lumi, iar el abia aștepta să i se alătore când avea să-i vină vremea; meșterul și Nikola muriseră; el și Davud se vedeau rar; zilele lui Chota erau numărate; și acum Sancha pleca. Greșise când îi fusese milă de Nikola pentru singurătatea lui. El era la fel de însingurat. O clipă, dorința de-a o însoți pe Sancha, singura ființă căreia îi păsa de el, i se păru aproape de neîndurat. Ar fi plecat dacă n-ar fi fost elefantul.

În acea după-amiază, în țipetele pescărușilor și sub o rază de lumină la fel de străvezie ca muselina, se uită cum prova despică apa cu ușurință, cu fiecare bătaie a inimii ducându-l pe ucenicul mut tot mai departe, împreună cu povestea lui.

*

Nefiind în stare să-și aștearnă gândurile pe hârtie, Jahan căută un scrib care să-l ajute să încropească un răvaș pentru Davud. După ce-l ascultă, omul se puse pe scris, oprindu-se doar ca să înmoaie pana în cerneală. Când isprăvi, Jahan ținea în mână un răvaș plin de urări de bine și noroc. Îl costase șase aspri.

Nu se aștepta să-i răspundă atât de repede – nu un om de rangul lui. Totuși Davud îi trimise un răvaș pecetluit cu ceară roșie și scris îngrijit – de un scrib mai mare în rang, fără îndoială. Totul se întâmplase foarte repede, îi spunea. *Milostivul nostru sultan, fie să apuce veacul, deschizând testamentul meșterului Sinan și aflând care îi era ultima dorință, mi-a făcut o mare cinste mie, umilului său rob. A aruncat caftanul prețios al meșterului nostru pe umerii mei neînsemnați.* Cum ar fi putut să nu-l primească? întreba Davud, de parcă ar fi avut nevoie să-i adeverească cineva că făcuse bine. Îl rugă pe Jahan să vină să-l vadă. Aveau să-și împărtășească amintiri și să vorbească despre viitoarele lucrări, ca pe vremuri.

Oricât ar fi vrut să se ducă să-l vadă, Jahan nu se simțea în stare. Nu avea inima curată. Își făcea griji că Davud avea să-i vadă în ochi pizma de care îi mustea tot trupul. Până de curând fuseseră egali. Acum, prietenul lui era un om căruia soarta îi surâsese. Jahan înțelegea că, pentru oamenii cu aceeași stare, cel mai greu e să se împace cu faptul că unul urcă în rang și celălalt nu. În clipele rare când nu-l chinuia pizma, se simțea cuprins de vinovăție. În loc să se bucure pentru Davud și să se roage pentru izbânda lui, îi purta pică pentru norocul ce dăduse peste el. Dacă Sinan ar mai fi trăit, își zise Jahan, i-ar fi fost rușine cu el.

Așa că așteptă. Zilele treceau. Vrând-nevrând, auzea într-una de Davud – cum, la o ceremonie în cinstea lui, primise în dar o daltă aurită, mai multe pungi de galbeni și pecetea

meșterului Sinan – un inel de jad sculptat. De peste tot ploua cu vești despre el – că fusese văzut îmbrăcat cu un caftan atât de prețios, că nimeni nu l-ar fi putut purta fără îngăduința sultanului; că îi plăceau cadănele cercheze și își umpluse haremul cu ele; că își luase a doua și a treia soție, fiecare mai fermecătoare ca o zână; că avea în curte păuni care se plimbau țațoși și un șoim adus tocmai din Samarkand. Jahan bănuia că jumătate din poveștile astea erau scorneli. Dar jumătatea rămasă era de-ajuns ca să-i umple inima de amărăciune.

Jahan lucra mai departe la școala seraiului, găsind alinare în nevinovăția învățăcelilor lui. Noaptea, singur în pat, desena clădiri ce n-aveau să fie ridicate niciodată. Una dintre acestea era o grădină prin care animalele sălbatice hălăduiau slobode, iar oamenii mergeau printr-un labirint de tuneluri cu geamuri mari ce le îngăduiau să vadă fiarele fără să se pună în primejdie. Chota își mai pierdu trei unghii. O boală tainică, bănuia Jahan și nu-l mai învinui pe Abe că nu avea grijă de el. Elefantul îmbătrânise. La fel și Jahan, deși nu voia s-o recunoască.

O lună mai târziu, primi un răvaș în care era înștiințat că urma să fie ridicată o clădire pe cea de-a patra colină – o nouă moschee – și că fusese numit mai-mare peste supraveghetori. Avea să fie plătit cu dărnicie. Asta arăta câtă încredere avea Davud în el. Pe când el era mistuit de pizmă, prietenul lui hotărâse să-i facă o mare cinste. Jahan nu mai putea să nu se ducă să-l vadă. Îi scrisese – de data asta cu mâna lui – și îi mulțumi pentru mărinimie, cerându-i îngăduința să treacă pe la el. Davud îi răspunse numaidecât, poftindu-l la casa lui cea nouă din Eyüp, lângă Cornul de Aur.

Nu era greu de găsit, căci cei de prin partea locului vorbeau într-una despre ea. Un conac cu o grădină înmiresmată ce se întindea cât vedeai cu ochii. N-avu nevoie să bată la ușă – era așteptat. Un rob îl întâmpină la poarta de fier și îl conduse pe o cărare pietruită în casă și apoi într-o încăpere largă, luminoasă, ce dădea spre miazăzi. Rămânând

singur, Jahan privi în jur. Nu zări multă mobilă – însă puținele lucruri dinăuntru erau minunate. Un dulap cu incrustații de sidex și niște măsuțe joase care se potriveau cu el; o sofa cu perne brodate; sfeșnice prinse în perete; un covor persan de mătase, așa de frumos, că nu îndrăzneai să calci pe el; și, în mijloc, un mangal de alamă, neaprint. Undeva, un clopoțel înfiorat de vânt clinchetea visător. În casă domnea o liniște adâncă. Nu se auzeau nici glasurile femeilor din harem, nici uruitul vreunei trăsurii pe stradă. Nici măcar țipetele pescărușilor nu păreau să răzbată până acolo. Se întrebă ce spusese soția lui Davud de toate aceste schimbări – și de celelalte soții. Era unul dintre acele lucruri din viață de care se minuna, însă n-avea să-l descopere niciodată. Peste puțin, se ivi alt rob, care îi spuse că stăpânul lui e gata să-l primească. Jahan îl urmă la catul de sus, ținându-se cu o mână de parmalac, de parcă și-ar fi tras puterea din el.

Davud se îngrășase. Îmbrăcat într-un caftan de culoarea azurului și cu un turban înalt pe cap, cu barba tunsă scurt și rotund, arăta cu totul altfel. Stătea la o masă din lemn de nuc și ținea în mână o pană, căci tocmai iscălise o hârtie. Îl ajutau patru ucenici: doi de fiecare parte, cu mâinile împreunate, cu capetele plecate, îmbrăcați la fel.

Când îl văzu pe Jahan intrând în încăperea în urma robului, Davud se ridică cu zâmbetul pe buze.

— În sfârșit!

Trecu o clipă stânjenitoare cât se întrebă Jahan cum să-i dea binețe omului care până mai ieri îi fusese prieten, iar acum îi era meșter. Dădu să facă o plecăciune când Davud, care se apropiase, îi puse o mână pe umăr.

— Afară din odaia asta poate că sunt mai mare în rang. Dar înăuntru suntem prieteni.

Oricât de ușurat ar fi fost să audă asta, când vorbi, Jahan avea un glas răgușit, plin de vinovăție. Îi făcu cele mai bune urări, cerându-și iertare că nu venise să-l vadă mai devreme.

— Acum ești aici, zise Davud.

Jahan îi spuse că Yusuf părăsise Istanbulul, însă nu-i dădu niciun fel de amănunte. Dacă Davud ghicise adevărul despre Sancha, nu se trădă prin nimic. În schimb, murmură:

— N-am mai rămas decât doi.

— Ce vrei să spui?

— Din patru, câți eram, n-am mai rămas decât doi. Noi suntem urmașii lui Sinan. Ar trebui să ne sprijinim unul pe celălalt.

Un rob negru intră în odaie cu o tavă încărcată cu băuturi pe care o așază, tăcut ca o șoaptă, pe o măsuță joasă. În partea cealaltă a încăperii, ucenicii stăteau nemișcați. Ca un șir de lăstari, își zise Jahan, rădăcinile lor sfredelind chilimul și coborând la catul de jos.

Șerbetul de trandafiri era o minunăție, servit cu câteva cuișoare și răcit cu gheață pisată adusă din munții din preajma orașului Bursa – un lucru de care se bucurau doar bogătașii. Alături erau o farfurie cu trei feluri de baclava și un castron cu smântână groasă.

Nici nu-și isprăviră bine băuturile, că Davud zise:

— Sunt atâtea de făcut. Abia dacă izbutesc să fac față. Soțiile mele se plâng într-una. Ești marele arhitect al seraiului și nu poți să reperi nici măcar gardul din jurul casei, îmi spun.

Jahan zâmbi.

— Am nevoie de un om cinstit ca tine alături. Fii mâna mea dreaptă. O să facem totul împreună. O să fii mai-marele peste supraveghetorii mei.

Jahan se arătă recunoscător. Dar în același timp se gândi la învățăceii lui de la școala seraiului, dându-și seama că n-o să le mai poată ține lecții.

Pesemne că i se citea pe chip cât era de încurcat, fiindcă Davud îl întrebă:

— Ce e? Ți-e greu să primești porunci de la mine?

— Nici pomeneală, răspunse Jahan, deși știa amândoi că nu era adevărat.

— Atunci n-are rost să mai lungim vorba, zise Davud, bătând din palme. Ia și mănâncă!

Pe când își mâncau baclavaua, marele arhitect îi vorbi despre schimbările pe care voia să le facă. Din pricina răscoalelor și ciocnirilor din câmpiile Anatoliei, era mai greu ca niciodată să aducă materiale pentru construit din țară. Uriășele moschei de vineri nu mai aveau căutare. Nu erau destui bani în vistierie. Zilele alea apuseseră. Fără prăzile luate în urma războiului sfânt, niciun sultan nu-și îngăduia să cheltuiască atâta pe vreo clădire. Pentru ca arhitectura să înflorească mai departe în Istanbul, trebuiau să câștige toate războaiele.

— Vezi tu, meșterul nostru a murit la timp, zise gânditor Davud. Dacă ar mai fi trăit, i s-ar fi frânt inima.

Dincolo de ferestre, soarele apunea, zugerăvind încăperea într-un naramziu mătășos. Vorbiră despre meșteșugarii cu care le-ar plăcea să lucreze și despre cei de care mai curând s-ar feri, zeflemele ce se învâртеjiră în aer fără vreo grabă sau vreo greutate, ca niște mici ghemotoace de praf.

Peste puțin timp, un trimis aduse un răvaș – de mare însemnătate, din câte se părea. Davud se așeză la masa lui, cu ucenicii alături. Văzând că era prins cu treburi, Jahan se ridică să plece.

— Rămâi, îl rugă Davud, muind penița în sticluta cu cerneală. Hai să luăm cina împreună.

— Nu vreau să-ți răpesc atâta timp.

— Trebuie să rămâi, stăruie Davud.

Cum nu avea nimic de făcut, Jahan se uită pe fereastră o vreme, după o barcă de pescuit purtată de ape din ce în ce mai departe de țarm. Apoi se apropie fără zgomot de rafturile cu cărți din colț. Trăgând în piept mirosul de cerneală, pergament, hârtie și vechime, își trecu degetele peste legăturile lor. Zări *Vom Kriege wider die Türken*⁹¹, o carte scrisă de un călugăr ciudat pe care-l chema Luther, *The Boke*

⁹¹ *Despre războiul împotriva turcilor* (1529) – mic tratat despre lumea islamului, semnat de Martin Luther.

*named the Governour*⁹², un op închinat regelui său de un englez pe nume Elyot. Dădu peste tratate din biblioteca regelui Mátyás al Ungariei. Și printre tomurile legate în piele, unele mai groase, altele mai subțiri, iată *La Divina Commedia* de Dante. Darul pe care-l primise de la Simeon anticarul și, după ce-l citise iar și iar din scoarță-n scoarță, i-l dăduse meșterului. Cu mâinile tremurând, îl trase din raft, simțindu-i greutatea atât de bine cunoscută, și se uită peste pagini. Nicio îndoială: era cartea lui. Era limpede că toate cărțile lui Sinan ajunseseră la Davud.

Un rob se apropie și aprinse lumânarea din sfeșnicul dealături. Umbra lui Jahan pe perete crescă, înaltă și neliniștită. Zări *De Architectura* lui Vitruviu, pe care o luă și o frunzări puțin, cartea care călătorise de la Buda la Istanbul. Tocmai când încerca să o strecoare la loc, zări în fundul raftului un sul de hârtie pe jumătate strivit. Îl desfăcu, recunoscând numaidecât planul moscheii Selimiye. Îi admiră acum măreția mai mult decât înainte. Jahan băgă de seamă niște semne făcute de altă pană, cu o cerneală mai deschisă – de parcă cineva lucrase pe desen după ce fusese isprăvit, schimbând felurite părți ale clădirii. Trebuie să fi fost meșterul, își zise. Pesemne că Sinan cercetase de ce lucrurile merseseră anapoda. Jahan se uită la marginile hârtiei, căutând o dată. *18 aprilie 1573*. Se strădui să-și amintească ce făceau în ziua aia. Nu-i veni nimic în cap. Murmurele din preajmă crescuseră când Davud, care-și isprăvisese treburile, le dădu poruncă robilor să pregătească cina. Jahan puse repede sulul la loc și i se alătură.

Li se aduse supă de iaurt rece, urmată de orez cu friptură de miel, claponi în sos de măcriș, fazani în supă de vită, *börek* cu carne de oaie și o tavă ovală, uriașă, cu o carne aburindă pe care nu izbuti s-o recunoască.

— Ei, carnea asta e o minunăție, zise Davud, deși nu se cuvenea ca gazda să-și laude singură bucatele.

⁹² *Cartea guvernatorului* (1531) – tratat despre instruirea adecvată a oamenilor de stat, dedicat de sir Thomas Elyot lui Henric al VIII-lea.

— Ce e? întrebă Jahan, deși nu se cuvenea ca oaspetele să se arate curios în privința bucatelor.

— Carne de căprioară! Vânată ieri.

Lui Jahan i se strânse pântecul când își aminti de cerbul pe care-l văzuse în pădure în timp ce-l aștepta pe sultanul Soliman. Ca să nu pară necuviincios, se sili să ia o înghițitură.

— Ți se topește-n gură ca zahărul. Am băgat de seamă că, cu cât animalul moare mai repede, cu atât carnea e mai bună. Frica îi strică gustul.

Jahan mestecă bucata de carne de căprioară.

— Nu știam că vânezi.

Văzându-i stânjeneala, Davud împinse tava ceva mai încolo.

— Nu eu. Să nu crezi că am destul timp pentru așa ceva. Nici destulă tărie.

La despărțire, marele arhitect își însoți oaspetele până la ușă. De-aproape, Jahan simți parfumul hainelor prietenului său – aspru, parcă de frunze, și ciudat de cunoscut –, care se topi așa de repede în adierea nopții, că nu avu timp să-și aducă aminte când și unde îl mai mirosise.

Când reușea să găsească fie și câteva clipe libere după lecțiile pe care le mai avea de ținut la școala seraiului și slujba de pe șantier alături de Davud, Jahan se ducea să-l vadă pe Chota. Luându-și desenele cu el, se retrăgea în grajd și se așeza pe un morman de fân căruia ceilalți îmblânzitori îi ziceau în glumă „tronul”. Chota îl privea fermecat, deși Jahan nu era sigur că-l *vedea* cu-adevărat. Vederea elefantului, care nu fusese niciodată prea bună, slăbise.

Bietul Abe își dădea toată silința – și nu pentru că-i era frică de Jahan, ci pentru că-i plăcea elefantul alb. În ciuda eforturilor lui, Chota își mai pierduse un dinte, unul dintre cei trei care-i mai rămăseseră. Nu mai putea nici să mestecă, nici să muște. Jahan n-avea nevoie să-l urce pe unul dintre cântarele uriașe folosite de marinarii din portul Karakoy ca să-și dea seama că slăbise foarte mult. În ultima vreme, elefantul moțâia de-a-n picioarele, pe apucate, și își pierdea echilibrul, smucindu-se încolo și-ncoace. Când bea apă, se bălăcea sau se târa prin grădină, mișcărilor îi încetineau, capul îi cădea și cât ai clipi dormea adânc, cutreierând tărâmul viselor. Pe Jahan îl întrista să-l vadă așa de neajutorat și de nedumerit. De vreo câteva ori îl găsi uitându-se cu jind la frunzele teilor, pe care-i plăcea așa de mult să le roadă.

Îi făceau mâncarea – frunze, nuci și mere – terci, o îndoiau cu apă și, cu o pâlnie, îi turnau acest amestec în gură. Deși împrăștiat cea mai mare parte pe jos, îi ajungea ceva și în pântec. Chota nu mai încercă să fugă, nu mai voia să se miște aproape deloc, până și cei câțiva pași până la iaz i se păreau un chin. Abe îi curăța baliga cu lopata, îi spăla ieslea, îl dădea lapte și șerbet, însă toată lumea își dădea seama că elefantul se topea pe picioare ca o bucată de ceară pusă pe foc.

În dormitor, Jahan nu izbutea să doarmă. Se foia și se răsucea, gândindu-se într-una ce făcea Chota. În una dintre

aceste nopți singuratice, înconjurat de tăcerea obișnuită, începu să se gândească la testamentul meșterului. Nu putea să creadă că Sinan nu pomenise nimic de el sau de Chota în ultimele lui dorințe. Meșterul pe care-l cunoscuse și-l iubitise el le-ar fi lăsat ceva, oricât de mare sau de mărunț, celor două ființe cu care lucrase atâta vreme. Sancha luase cu ea o cutie, un colan și câteva desene, spunând că i le dăruise Sinan. Oare meșterul nu le-ar fi lăsat ceva și lor? Poate că o făcuse, însă nimeni nu voise să-i spună lui Jahan despre un lucru atât de lipsit de însemnătate. Dacă meșterul avea un ultim dar pentru Chota, Jahan voia să afle neîntârziat, fiindcă nu avea nicio îndoială că elefantul era pe moarte. Mănat de acest gând, se duse să-l vadă pe la mai-marele peste eunucii albi.

— Voiam să te întreb de testamentul meșterului Sinan. L-ai văzut?

Bărbatul își îngustă ochii albaștri dați cu kohol.

— De ce mă întrebi pe mine?

— Pentru că ești dregătorul cel mai înalt în rang cu care pot să vorbesc.

— Păi... am văzut testamentul.

Jahan se luminează la față.

— Se spunea ceva de Chota?

— Acum, că mă întrebi, îmi aduc aminte că a lăsat o mantie drăguță pentru elefant. O să am grijă s-o primească.

— Îți rămân îndatorat, zise Jahan uitându-se încruntat la picioare de parcă l-ar fi supărat cu ceva. Dar de... mine?

— Ție ți-a lăsat cărțile lui.

— Atunci de ce marele arhitect Davud nu mi-a pomenit nimic despre asta? Am văzut cărțile meșterului Sinan la el acasă. Vrei să spui că toate tomurile alea sunt ale mele?

— Trebuie să fie altele..., răspunse aga Kamil, pierzându-și răbdarea. Pui prea multe întrebări, indianule. O să am grijă să-ți fie trimise mantia și cărțile care sunt ale tale. Acum du-te. Și nu-ți mai petrece atâta timp cu elefantul. Acum ești arhitect. Poartă-te ca unul.

Jahan încuviință din cap, însă ceva nu i se părea tocmai cum trebuie.

A doua zi, când trecuse de mult de amiază, la trei săptămâni după fuga lui Chota, Jahan se întoarse de la școala seraiului și îl găsi pe Abe stând pe un bolovan și plângând.

— Elefantul... îngăimă el, însă nu-și isprăvi vorba.

Jahan intră tăcut în grajd. Chota era singur, răsuflând greoi. Jahan îi frecă trompa cu palmele și îi dădu niște apă, însă elefantul nu vru s-o bea. Își aținti ochii cafenii-roșietici asupra îmblânzitorului său și, în privirea lui, Jahan văzu urmele tuturor drumurilor, lungi sau scurte, pe care merseseră împreună. Își aminti cum coborâse Chota de pe corabie cu cincizeci de ani în urmă, plin de mizerie și scârnă, în pragul morții.

— Îmi pare rău, spuse Jahan cu lacrimile șiroindu-i pe obraji. Trebuia să am mai multă grijă de tine.

Nu se mișcă de lângă elefant toată ziua și adormi în grajd în noaptea aceea, ascultându-i răsuflarea liniștită. Dacă visă ceva, nu-și aminti. Dimineață îl deșteptă țcănitul unei ciocănituri într-un copac din apropiere, ca o veste tainică. În grajd era liniște. Jahan nu voia să se uite la Chota, totuși privirea îi căzu asupra lui. Elefantul zăcea pe podea, nemișcat. Trupul îi era buhăit de parcă, pe când dormea, vântul îi năvălise pe trompă și îl umflase pe dinăuntru.

— Ar trebui să aibă parte de-o înmormântare cum se cuvine, zise Jahan, fără să vorbească cu cineva anume, după ce spălase, îmbălsămase și parfumase elefantul, lucru care-l obosise atât de tare, încât trebui să se odihnească puțin.

Aducându-și aminte cum păstrase Nurbanu trupul sultanului Selim până când fiul ei urcase pe tron, căută apoi bucăți mari de gheață. Nu că ar fi ajutat la ceva. Elefantul era prea mare, bucățile de gheață – prea mici. Totuși era încredințat că trupul avea să se păstreze până când se rânduia o înmormântare pe măsura lui Chota.

Într-un ceas, vorbele lui ajunseseră la urechile agăi Kamil Garoafă, care veni îndată la menajerie, căci el veghea asupra tuturor oamenilor și lucrurilor, chiar și asupra durerii și a nebuniei.

— Am auzit că ai cerut să fie înmormântat.

— Chota a fost trimis de un mare șah unui mare sultan, răspunse Jahan.

— E un animal, zise mai-marele peste eunucii albi.

— Un animal regesc.

Mai degrabă uimit decât supărat pentru această purtare necuviincioasă, mai-marele peste eunucii albi zise:

— Gata cu prostiile. Ia-ți rămas-bun. Trimisul francez urmează să-l disece.

Jahan lăsă să-i scape un icnet de durere, de parcă ar fi fost pocnit în vintre.

— Adică să-l spintece? N-am să-l las în veci să facă așa ceva!

— E dorința sultanului.

— Și sultanul știe...

Și sultanul știe că acesta nu-i un animal de rând? Întrebarea îi răsuna în cele mai adânci cotloane ale sufletului. Își dorea să mai fi trăit meșterul Sinan. El ar fi știut ce să facă, ce să spună.

Chiar în aceeași zi, trupul lui Chota fu împodobit cu coroane și împletituri din frunze și flori și încărcat într-o căruță trasă de șase boi. Astfel, elefantul a fost plimbat pentru ultima oară pe străzile din Istanbul. Oamenii își lungeau gâturile să-l vadă, înfiorați și încântați deopotrivă. Băteau din palme, chiuiau și strigau. Lăsându-și treburile, se țineau după căruță, adesea mai puțin din milă cât din curiozitate. Jahan mergea înainte, uitându-se drept în zare, peste și dincolo de marea de oameni, nevrând să vadă pe nimeni. Nefericit, abătut, ajunsese la conacul trimisului francez și îi lăsă trupul elefantului așa cum duci o oaie de sacrificiu la casap.

A doua zi, Jahan se trezi chemat în odaia mai-marelui peste eunucii albi. Mai întâi îi trecu prin minte că îl chemase ca să-l dojenească fiindcă dormise la menajerie în noaptea în care murise Chota. La urma urmei, îi nesocotise poruncile și se împotrivise să-i dea trimisului francez leșul elefantului, nu că asta ar fi schimbat ceva. Disecția se făcuse oricum. Dar era destul ca să-l înfurie pe mai-marele peste eunucii albi pentru ani buni de-acum înainte. Lucru ciudat, lui Jahan nu-i păsa. O îndrăzneală cum nu mai cunoscuse vreodată pusese stăpânire pe el.

Intrând în odaia agăi Kamil, făcu o plecăciune greoaie, fără nicio tragere de inimă, și așteptă cu ochii ațintiți în podeaua de marmură.

— Capul sus!

Porunca șfichiui aerul ca o lovitură de bici.

Jahan se supuse. Și, pentru întâia oară de când sosise la serai și primise de la el o scatoalcă s-o țină minte, se uită drept în ochii mai-marelui peste eunucii albi – de culoarea scaietilor, alb astru-închis.

— Te-am urmărit în toți anii ăștia. Ai urcat repede în rang. Niciun alt împlânzitor nu s-a mai apropiat măcar de ce-ai înfăptuit tu. Dar nu de asta țin la tine. Să-ți spun oare?

Jahan rămase tăcut. Nici nu-i trecuse vreodată prin cap că aga Kamil ținea la el.

— Fiecare *devşirme* e făcut din oțel topit. Modelat iar. Tu ești unul dintre noi, indianule. Ciudat e că nimeni nu s-a obosit să te convertească. Ai făcut-o singur. Dar știi unde-ai greșit?

— N-aș putea să spun, efendi!

— În iubire! (Colțurile gurii îi căzură, ca și cum cuvântul i-ar fi lăsat un gust amar.) Sunt o grămadă de ucenici în orașul nostru. Sute. Ucenici care își cinstesc meșterii. Tu l-ai iubit pe-al tău. La fel și cu elefantul. Treaba ta era să-l

îngrijești, să te încredințezi că are burta plină. Dar tu l-ai *iubit*.

— Nu fac asta cu bună știință. Pur și simplu se întâmplă.

— Ai grijă să nu iubești pe nimeni prea mult. (Eunucul lăsă să-i scape un oftat.) Fiindcă meșterul tău nu mai e, am să veghez eu asupra ta. Dacă-mi ești credincios, n-o să fii înfrânt.

— Nu sunt în război cu nimeni, efendi.

Bărbatul se prefăcu că nu-i auzise vorbele.

— Am să te-ajut. E o casă unde ți-alungă deznădejdea. I se zice Hamamul întristărilor.

Jahan clipi, amintindu-și numele dintr-un timp atât de îndepărtat, încât s-ar fi putut să fie din viața altcuiva.

— Mergem acolo și uităm. Totul. Înțelegi?

Oricât de uluit ar fi fost, Jahan îi răspunse că înțelegea.

— Bine. Atunci pregătește-te. O să te duc acolo diseară.

După lăsarea întunericului, un rob veni să-l ia pe Jahan. O namilă de bărbat lat în umeri, surd și mut ca toți ceilalți. Jahan se ținu după făclia lui prin curte, apoi pe o ușă dosnică, pe jumătate ascunsă. Nimeni nu-i învrednici cu vreo privire. Dacă n-ar fi fost muștele care le zburau în jurul capetelor, năpustindu-se orbește în nările și gurile lor, și scârțâiturile pe care le scoteau pașii lor de-a lungul cărării cu pietriș, ar fi putut crede că erau nevăzuți.

Deasupra orașului, cerul era o mantie de catifea – de un negru așa de viu, că bătea în albastru. Îi aștepta o trăsură cu patru cai. Chiar și în lumina slabă, Jahan îi zărea armăturile aurite, tăbliile din fildeș sculptat, geamurile acoperite cu perdele atât de groase, că nicio privire nu putea pătrunde prin ele. Înăuntru stătea mai-marele peste eunucii albi, înfășurat într-o manta tivită cu blană de hermină. De îndată ce Jahan se așeză, aga Kamil ciocăni cu bastonul în tavan. Porniră la galop.

Trăsura înainta cu asemenea iuțea și huruia așa de tare, că Jahan era încredințat că oamenii se uitau după ei – brutari care se duceau să frământa pâinea, mame care-și

alăptau copiii, hoți fugind cu prada, bețivi care dădeau pe gât ultima sticlă sau habotnici care se treziseră să spună încă o rugăciune. Câți știau de plimbările mai-marelui peste eunucii albi și țineau totul pentru ei? Erau taine pe care le știa pesemne tot orașul și care rămâneau totuși taine.

Se opriră lângă o uliță dosnică, așa de strămtă, că Jahan șovăi să înainteze. Surugiul le luminează calea cu o lampă aproape chioară. Case de lemn dărăpănate, cocoșate ca niște cotoroanțe se deslușeau la dreapta și la stânga. După o veșnicie, sau așa li se păru, ajunseră la o poartă ornamentată. Aga Kamil bătu de trei ori cu inelul, așteptă, apoi mai bătu de două ori e palmele.

— Zambilă? întrebă din dosul ușii un glas de femeie.

— Zambilă, repetă mai-marele peste eunucii albi.

O clipă, Jahan nu putu nici să răsufle de uimire. Avea bănuiala cumplită că eunucul cunoștea numele de alint pe care i-l dăduse maică-sa în copilărie. Speriat, nu voia să intre acolo împreună cu aga Kamil, însă poarta se deschisese.

Înăuntru îi întâmpină cea mai scundă femeie pe care o văzuse Jahan vreodată. În afară de piept, totul la ea era mic – mâinile brațele, picioarele.

Femeia râse.

— N-ai mai văzut o pitică? Sau n-ai mai văzut o femeie?

Jahan roși, lucru care o făcu să râdă și mai tare. Se întoarse spre aga Kamil, întrebându-l:

— Unde l-ai găsit?

— Îl cheamă Jahan. E arhitect. Înzestrat, dar prea moale.

— Păi, avem aici leacul, zise ea. Bine-ai venit la Hamamul întristărilor!

Mai-marele peste eunucii albi, care cunoștea locul, se tolăni pe niște perne mari, viu colorate și-i porunci lui Jahan să facă la fel. Curând se iviră cinci cadâne cu instrumente muzicale – o lăută, dairele, o liră și un fluier de trestie. Privirea îi alunecă de la un chip la altul până ajunse la ultima femeie. Cu fruntea lată, nasul parcă dăltuit, bărbia ascuțită și ochii căprui și mari, semăna izbitor cu Mihrimah.

Jahan simți că-l ia amețeala. Ca și cum și-ar fi dat seama cât îl tulbura, ea înclină capul spre el și îi aruncă un zâmbet șăgalnic. Cadânele începură să cânte o melodie veselă.

Oaspeților li se aduseră pe o tavă de argint niște bile ca din aluat, galbene ca șofranul și mari cât o nucă. Alegând una, Jahan o ținu cu grijă între degete. Aga Kamil luă trei, le aruncă în gură una după alta și apoi se lăsă pe spate, cu ochii închiși. Încurajat, Jahan băgă și el bila în gură. Avea un gust ciudat. Întepător și dulceag la început, apoi aromat, ca semințele pisate și sovârful sălbatic. După aceea veni vinul – carafe întregi cu vin roșu. Bău cu grijă la început, neavând încredere în nimeni.

Pitica se așeză lângă el.

— Am auzit că ai pierdut pe cineva drag.

— Elefantul meu.

Jahan se așteptă să audă un chicotit, însă acesta nu veni. Pitica îi umplu în schimb ulcica, zicând:

— Știu ce simți. Și eu am avut un câine. Când a murit, am fost distrusă. Nu m-a înțeles nimeni. *E doar un ogar, Zainab*, îmi spuneau. Ce știi ei! Mai bine să-ți faci prieteni printre animale decât printre oameni.

— Chiar așa, întări Jahan luând încă o înghițitură. Animalele sunt mai deschise.

Cadânele cântau mai departe, mai cu foc acum. Tava cu bile ca de aluat fu adusă înapoi. De data asta, Jahan luă una mai mare și o dădu pe gât cu mai mult vin. Oricât se strădui să nu se uite la femeia care semăna cu Mihrimah, nu se putu opri. Chiar și zâmbetul îngeresc, și cea mai ușoară strâmbătură a buzei de jos erau leite cu ale ei. Faldurile largi ale vălului îi încadrau chipul, străvezii și ușoare precum ceața dimineții. Părea mai în largul ei și mai încrezătoare decât celelalte femei. Poate avea mai puține griji pe cap.

Glasul lui Zainab îl făcu pe Jahan să-și vină în fire.

— Vrei să-ți arăt hainele lui?

— Cum?

— Hainele câinelui meu. Vrei să le vezi?

— Mi-ar plăcea.

Mai-marele peste eunucii albi, de-acum cherchelit bine, se încruntă la ei, însă nu zise nimic. Bucuros să scape de privirea lui, Jahan o urmă pe Zainab spre odăile retrase ale casei. Ea îl duse într-o încăpere largă unde totul era mic: patul, măsuțele joase, chilimul. Într-un colț era un dulăpior din palisandru cu zeci de sertare. Înăuntru se zăreau cele mai mici ilice de piele, blănuri, șaluri. Era chiar și un mîntean la fel de micuț. Pesemne că era un câine îndesat, fiindcă hainele erau largi. Adulmecându-le ușor, Zainab îi zise că era doar un pui când îl găsisse. O căutase pe maică-sa peste tot și, în cele din urmă, se încredințase că, întocmai ca ea, cățelușul nu avea pe nimeni. Din ziua aceea fuseseră nedespărțiți.

Jahan îi întinse batista lui, pe care ea o primi cu recunoștință, suflându-și nasul. Se uită la el de parcă l-ar fi văzut cu alți ochi.

— Suie-mă pe scaunul ăsta.

Era ușoară ca un copil. Cu ochii ațintiți asupra lui, pitica spuse:

— Mă ocup cu negoțul ăsta de treizeci de ani. Am văzut și iadul, și raiul. Am întâlnit și îngeri, și diavoli. Am scos-o la capăt pentru că buzele mi-s pecetluite. Nu mi-am băgat niciodată nasul în treburile altora. Dar de tine mi-a plăcut numaidecât. Pari un om de cumsecade.

Un zgrepțănat se auzi în odaia alăturată. Pesemne vreun șoarece era prins între scândurile podelei. Ea coborî glas până la șoaptă:

— Mai-marele peste eunucii albi. Ai grijă la el.

— De ce?

— Doar ai grijă, răspunse ea sărind jos de pe scaun.

Când se întoarseră în încăperea dintâi, cadânelor cântau încă dar melodia sprintară devenise tristă. Zainab se așeză lângă aga Kamil și se apucă să-l servească din belșug cu mâncare și băutură.

Lui Jahan i se închiseră ochii când se lăsă pe spate. Ar fi putut să adoarmă dacă n-ar fi auzit un glas ce acoperea muzica.

— Îmi dai voie?

Era ea – încarnarea lui Mihrimah. Inima lui Jahan tresări.

Îngenunche dinaintea lui, cu mânecile rochiei mângâindu-i genunchii, și îi turnă o ulcică cu vin. După ce Jahan o goli, femeia îi scoase imineii, îi lipi picioarele de pieptul ei și începu să i le frece ușor. Spaima se răspândi în trupul lui Jahan precum fierea neagră. Îi era teamă să n-o dorească. O prinse de mâini, dacă s-o împiedice pe ea să-l atingă sau să se împiedice pe el s-o atingă, n-ar fi putut spune.

— Îți plac mâinile mele? îl întrebă ea.

— Îmi aduci aminte de cineva.

— Chiar? De cineva drag?

Jahan mai goli o ulcică și văzu cum ea i-o umple la loc numaidecât.

— Unde e acum?

— A murit, răspunse el.

— Bietul de tine.

Îl sărută. Buzele ei aveau gust de șerbet cu gheață pisată. Limba ei o căută pe-a lui și se retrase. Fără să vrea, Jahan se simți ațâțat. Ea îl strânse în brațe, apăsându-și palmele pe ceafa lui. Dintr-odată, Jahan își dădu seama că toată lumea se făcuse nevăzută – cadănele, Zainab, mai-marele peste eunucii albi.

— Unde sunt toți? întrebă îngrijorat.

— Liniștește-te, toți s-au retras în odăile lor. Stăm bine aici.

Se sărutară iar. Ea îi călăuzi mâinile pe trupul ei, în sus și-n jos, încurajându-l să-i mângâie sânii, coapsele largi și rotunde. Jahan îi ridică fustele – valuri de tafta foșniră sub greutatea lui. Își strecură degetele între picioarele ei, mângâindu-i peștera umedă și întunecoasă. Gâfâind, o strivi sub greutatea lui, dezbrăcându-se, smulgându-i hainele, neputându-se opri.

— Leul meu, îi șopti ea la ureche.

O mușcă de gât, întâi în joacă, apoi mai tare.

— Spune-mi Mihrimah, îl îndemnă ea, răsuflând greu.

Un strigăt de spaimă răsună în capul lui Jahan. O dădu la o parte și se ridică clătinând în picioare.

— De unde-i știi numele?

Ea tresări.

— Tu mi l-ai spus.

— Ba nu.

— Ba da. Acum o clipă, nu-ți aduci aminte?

Oare i-l spusese? Nu era sigur. Văzându-i frământarea, ea încercă să-l liniștească:

— Vinul ți-a tulburat mințile. Tu mi l-ai spus, jur.

Jahan își prinse capul în mâini, dintr-odată îngreșat. Poate că spunea adevărul. Ar fi crezut-o dacă nu i-ar fi tremurat buza de jos – un lucru obișnuit sau un semn de încordare.

— Pleacă, te rog, îi zise.

— Nu fi copil, se împotrivi ea cu un zâmbet nimicitor, lipindu-se de el.

Cufundat în moliciunea sânilor ei, Jahan se simți prins în capcană. Apucând-o de amândouă încheieturile și strângând-o până i se albiră degetele, păru gata se cedeze farmecelor ei. Totuși o împinse de lângă el, prea repede și prea tare. Ea se prăbuși greoi. Un suspin întretăiat i se ridică dintre buze. Apoi se așternu tăcerea. Jahan se clătină pe picioare, văzând abia acum grătarul căminului de care femeia se lovise în cădere cu capul. Nici n-apucă să se adune, că ușa se deschise și Zainab dădu buzna înăuntru, țipând. Se aplecă asupra femeii, încercând să-i prindă răsuflarea. Se schimbă la față.

— E moartă, strigă pitica și se întoarse spre Jahan cu ochii holbați de groază. Ai omorât-o pe cadâna mai-marelui peste eunucii albi.

Jahan ieși din încăpere și fugi cât îl țineau picioarele, în grădină și apoi pe ulița întunecoasă, temându-se că s-ar putea ciocni în orice clipă de vreo umbră. Până să ajungă în stradă, fruntea îi era brobonită de sudoare și gâfâia așa de tare, încât era sigur că-l auzeau toți cei de la Hamamul întristărilor. Nici nu făcu un pas, că îl cuprinse deznădejdea. N-avea unde să se ducă. Nu putea să se întoarcă la dormitorul din serai. Întâi și-ntâi acolo l-ar căuta aga Kamil. Putea să le ceară ajutorul îmblânzitorilor din menajerie, dar nu avea încredere în toți și un singur trădător era de-ajuns.

Tocmai când începea să-l copleșească spaima, îi trecu prin minte un gând: Davud. Conacul lui era destul de mare ca să se ascundă acolo câteva zile, dacă nu chiar câteva săptămâni. Isteț și respectat de toată lumea, Davud ar fi putut chiar găsi o cale să-l ferească de furia mai-marelui peste eunucii albi. Dar nu avea cum să meargă pe jos până-n Eyüp în toiul nopții. Trebuia să facă rost de un cal. Trăsura care-i adusese acolo aștepta într-un grajd din apropiere. Se îndreptă într-acolo, rugându-se ca surugiul să fie adormit.

Nu era. De fapt, era treaz-trezuț și se veselea de minune. Omul urma pilda stăpânului său. Pe când mai-marele peste eunucii albi se desfăta cu hașiș și vin, robul petrecea la rândul lui. Jahan se strecură în vârful picioarelor până la trăsură, fără să facă vreun zgomot, cu toate nu era nevoie – surugiul și curva erau atât de prinși cu îndeletnicirile lor, încât nici nu băgară de seamă. Caii, deși speriați, stăteau nemișcați și ascultau, cu urechile ciulite, cu ochii ageri, simțind ce se petrecea.

Jahan se apropie de unul dintre cei patru cai înșeuăți, legați încă la trăsură – un armăsar sur, mai cenușiu decât pietrele de caldarâm. Încet, încet de tot, îl apucă de dârlogi și-l trase spre poartă. În clipa aia, surugiul scoase un geamăt de plăcere și începu să împingă mai iute. Jahan trase animalul de frâu, mai tare decât avusese de gând. Calul

clătină din cap. Din fericire nu necheză. Jahan murmură o rugăciune. Pesemne că-l alesese pe cel mai blând dintre toți. Totuși avea bănuiala că un duh îl călăuzea – al lui Mihrimah sau al lui Nikola sau al meșterului Sinan. După mintea lui, putea să fie chiar al lui Chota. Era înconjurat de multe năluci.

Curând călărea în goana mare, cu vântul încurcându-i pletele. Nu se mai temea de djinnii care sălășluiau în cotloanele întunecoase, fiindcă înțelesese de mult că erau mai puțin înspăimântători decât oamenii. Având grijă să rămână la adăpostul întunericului și ferindu-se de străji, ajunsese în cele din urmă la conacul lui Davud. Robii, oricât ar fi fost de uluiți să vadă un oaspete la ceasul acela neobișnuit, îl duseră sus, la stăpânul lor, care plecase deja la culcare.

Davud se ivi târșâindu-și picioarele, cu o privire nedumerită.

— S-a întâmplat ceva?

— Iartă-mă, n-aveam unde să mă duc, răspunse Jahan.

Luă șerbetul pe care i-l aduse un rob, însă mâinile îi tremurau atât de tare, că vărsă puțin și pe covor. Încercă să ștergă pata cu mâneca, dar nu făcu decât să înrăutățească lucrurile. Nefiind în stare să gândească limpede, se uită țintă la covor și văzu ce nu văzuse întâia oară când trecuse să-l vadă pe Davud. Era ciudat ce amănunte fără însemnătate îi atrăgeau luarea-aminte când se petreceau lucruri îngrozitoare. Văzu acum că era chilimul meșterului Sinan.

— Am... am omorât pe cineva.

Davud se făcu pământiu la față.

— Pe cine? Cum?

— Pe cadâna mai-marelui peste eunucii albi, răspunse Jahan, neștiind cum să urmeze.

Îi povesti ce făcuse în noaptea aia – despre pitică, despre femeile care cântau, despre cadâna care încercase să-i sucească mințile, și numai Dumnezeu știa că și izbutise, însă nu pomeni nimic despre asemănarea ei cu Mihrimah.

— Nu știu... zise Jahan înăbușindu-se. S-au întâmplat lucruri tare ciudate în ultima vreme. Simt că au o legătură cu meșterul Sinan.

Davud ridică dintr-o sprânceană.

— Meșterul, raiul să-i fie sălaș, e dincolo de lucrurile mărunte ale acestei lumi.

— Așa e, sufletul să-i fie binecuvântat. Dar îi duc mai departe moștenirea. Așa ai spus zilele trecute. Că am rămas doar noi doi. (Jahan se întrerupse, privind-și stăruiitor prietenul.) Și tu s-ar putea să fii în primejdie.

Davud izgoni gândul cu o fluturare din mână.

— N-avea grijă. Nu mi se poate întâmpla nimic.

— Am omorât-o... zise Jahan năucit, legănându-se ca un copil care are nevoie de alinare.

— Am să fac cercetări mâine-diminează. Acum trebuie să te odihnești puțin.

La porunca lui Davud, se aduseră un pat, castroane cu smochine și curmale uscate și un urcioc cu bragă. Jahan bău și mănăcă ceva, după care căzu într-un somn tulbure și întunecat.

Dormea în ciuda diavolilor care îi chinuiau sufletul. Când se trezi era amiază și pe sofa îl aștepta un rând de haine noi-nouțe. Plin de recunoștință, se duse să-l vadă pe Davud, care-l aștepta jos împreună cu cei trei copii ai lui – cel mai mic fiind o fată care nu împlinise încă patru ani. Băieții

semănau leit cu tatăl lor și era limpede că-l adorau. Jahan simți că-l cuprinde tristețea. El nu avea nici soție, nici copii. Sosise singur în orașul acesta înțesat de umbre și zgomote și, după atâta amar de ani, era iarăși singur.

— Am vești proaste, șopti Davud ca să nu-l audă copiii. E-adevărat: se pare că femeia a murit.

Jahan icni, simțind că se înăbușă. Până atunci nădăjduseră amândoi că era doar o rană ușoară.

— Ce te gândești să faci acum? întrebă Davud cu blândețe.

— Nu pot să rămân în Istanbul. Sunt silit să plec.

— Poți să stai cu noi cât vrei.

Chipul lui Jahan se luminează de zâmbet. Era mișcat de mărinimia lui Davud. Orice alt dregător s-ar fi ferit de un om în necaz. E drept că venise acolo cu gândul să stea mai multă vreme. Dar acum, văzându-l pe Davud împreună cu cei mici, își dădu seama că-i pune în pericol.

— Îți rămân îndatorat, însă ar trebui să plec. E mai bine așa.

Davud chibzui ceva timp.

— Știu o livadă prin Tracia, e a socrului meu. N-o să ți se întâmple nimic rău acolo până se liniștesc apele. Am să-ți dau un cal. Du-te acolo și așteaptă vești de la mine.

Hotărâră că e mai bine să pornească la drum pe întuneric. Jahan își petrecu ziua jucându-se cu copiii și tresărind la cel mai mic zgomot care se auzea de-afară. După cină, Davud îi dădu armăsarul, o manta ca să-i țină de cald și o pungă cu bani.

— Păstrează-ți inima curată, îi zise. O să te întorci numaidecât.

— Cum am să te pot răsplăti vreodată?

— Am crescut împreună, răspunse Davud. Ții minte ce spunea meșterul. Nu sunteți doar frați, ci și martorii călătoriei celorlalți.

Jahan dădu din cap, simțind că i se pune un nod în gât. *Nu sunteți doar frați, ci martorii călătoriei celorlalți. Așadar*

*veți ști dacă vreunul dintre voi se abate de la drumul drept.
Urmați calea omului înțelept, luminat, iubitor și harnic.*

Se îmbrățișară și, pentru o clipă, în strânsoarea lor se strecură un zvâcnet nedeslușit – o a treia inimă ce bătea alături de-ale lor –, ca și cum meșterul Sinan ar fi fost și el acolo, privind, ascultând, rugându-se.

Jahan mergea încet și hotărât printre umbre. Se furișa pe străduțe întunecoase. Nu-i spusese asta lui Davud, însă hotărâse să nu părăsească Istanbulul fără să-și ia rămas-bun de la Chota. Ajunse la conacul trimisului francez. Oricât de nepotrivit ar fi fost să treci să vezi un ambasador – sau pe oricine altcineva – fără să fi fost poftit, nădăjduia că avea să fie iertat.

Servitorul care-i deschise ușa era de altă părere. Stăpânului său îi plăcea să doarmă bine și nu putea fi tulburat. Dar Jahan stăruia. Făcură așa un tărăboi, că în curând un glas somnoros întrebă din casă:

— Cine e, Ahmad?

— Un cerșetor neobrăzat, stăpâne.

— Dă-i niște pâine și fă-i vânt de-aici!

— Nu vrea pâine. Zice că vrea să vorbească cu dumneata despre elefant.

— A! (O clipă se lăsă tăcerea.) Lasă-l să intre, Ahmad!

Fără perucă și cu fața nepudrată, într-o cămașă de noapte care-i ajungea până la genunchi și lăsa să i se vadă pântecul uriaș, omul pe care Jahan îl găsi în încăperea mare de jos nu prea semăna cu trimisul pe care-l știa el.

— Îmi pare rău că dau buzna așa, zise Jahan, făcând o plecăciune adâncă.

— Cine ești dumneata? întrebă ambasadorul.

— Sunt cornacul elefantului pe care l-ai spintecat, Înălțimea Ta.

— Aha, făcu *monsieur* Brèves amintindu-și de împlânzitorul necuviincios care îi dăduse fără nicio tragere de inimă leșul.

Jahan îi turnă minciuna pe care o pregătise pe drum.

— Azi-noapte am avut un vis îngrozitor. Bietul elefant suferea cumplit și se ruga de mine să-i sap o groapă și să-l las să-și afle odihna.

— Păi, s-au făcut toate astea, răspunse *monsieur* Brèves. Mă tem că leșul începuse să miroasă. L-am îngropat.

Jahan simți o împunsătură de durere în piept.

— Unde e îngropat?

Omul nu știa să-i spună. Își rugase servitorii să scape de leș și așa făcuseră. Când băgă de seamă tristețea lui Jahan, îi zise:

— Capul sus, prietene! Vino, vreau să-ți arăt ceva.

Intrară împreună într-o încăpere care dădea pe dinafară de atâtea cărți, însemnări și amintiri. Spre deosebire de alți trimiși, care urmăreau mai degrabă luptele de putere, *monsieur* Brèves știa multe lucruri despre Imperiul Otoman și vorbea turca, araba și persana fără cusur. Cercetând în amănunt lucrările scrise, era dornic să statornicească la Paris o tiparniță arabă, ca să ajute cărțile să călătorească la fel de ușor ca ambasadorii.

Jahan înțelegea acum de ce *monsieur* Brèves nu se supăraseră văzându-l apărând nepoftit la ușa lui. Ba chiar era bucuros că găsise pe cineva cu care să poată vorbi despre disecția pe care o făcuse. Arzând de nerăbdare să-și povestească isprăvile, îi întinse lui Jahan desenele pe care le făcuse. Deși nu era meșter la desenat, așternuse totuși pe hârtie în amănunt alcătuirea unui elefant.

— Într-o zi o să scriu un tratat, zise el. Oamenii ar trebui să știe. N-au în fiecare zi prilejul să vadă cum e alcătuit un animal așa de mareț pe dinăuntru.

Fără să vrea, ochii lui Jahan alunecară spre un raft pe care sclipea un fildeș alb și neted. Urmărindu-i privirea, trimisul zise:

— O amintire de la Kostantiniyye⁹³.

— Pot să mă uit la el? întrebă Jahan și, când ambasadorul încuviință din cap, îl luă cu mare grijă de pe raft.

Îl năpădi un val de tristețe. Ochii i se umplură de lacrimi.

⁹³ Constantinopol, mai târziu, Istanbul (în tc., în orig.).

Monsieur Brèves îl privi în tăcere, strâmbându-se din când în când de parcă s-ar fi certat cu el însuși. În cele urmă oftă și zise:

— Cred că ar trebui să iei tu fildeșul.

— Chiar?

— E limpede că ai iubit elefantul mai mult decât oricine, zise trimisul, fluturând din mână a nepăsare sau compătimire sau amândouă. Eu am desenele mele. E de ajuns ca să uimesc pe toată lumea din Paris.

— Ai toată recunoștința mea, îi mulțumi cornacul cu glasul poticnit.

Jahan porni la drum strângând în mână fildeșul. Era mai plin de nădejde decât cu o noapte înainte. Fildeșul răspândea o lumină care-i încălzea sufletul. Ca și când Chota ar fi fost lângă el. Purta pe umăr un sac cu câteva lucruri pe care îi îngăduise *monsieur* Brèves să le ia – o cazma, o lumânare, un șal roșu și o funie. Își pusese ceva în gând.

Se urcă pe cal și porni iar la drum, mânat de un țel. Când ajunse la moscheea Mihrimah se opri, sări jos și merse de-a lungul zidurilor de-afară. Zări arborele lui Iuda încărcat de mii de flori trandafirii. Săpă alături o groapă adâncă, în formă de dreptunghi. Ar fi putut să păstreze fildeșul, însă ar fi fost cu totul lipsit de mărinimie. Chota merita o piatră de mormânt. De când lumea și pământul numai sultanii și vizirii și bogătașii aveau monumente semețe care să le cinstească numele pe vecie. Săracii și nevoiașii nu aveau nimic când plecau pe lumea cealaltă, în afară de rugăciunile rudelor și prietenilor. Orice ființă muritoare lăsa ceva în urma ei, oricât de mic și de trecător, în afară de animale. Îi slujeau, luptau, își puneau viețile în primejdie pentru stăpânii lor, însă când mureau era ca și cum nici n-ar fi existat. Jahan nu voia ca Chota să aibă parte de același sfârșit. Voia ca lumea să-și amintească de el cu dragoste și prețuire. Poate era o blasfemie, dar nu-i păsa. Îl întrista gândul că Chota nu putea să ajungă în rai. Dacă oamenii se

rugau pentru el, își zise, elefantul avea mai mulți sorți de izbândă.

Puse cu grijă fildeșul în groapă.

— Rămas-bun. Ne vedem în rai. Am auzit că au o mulțime de copaci cu frunza dulce, numai bună de mâncat, pe-acolo,

O liniște ciudată se pogorî în clipa aceea asupra lui. Era, pentru întâia oară, împăcat cu sine. Simțea că e parte din tot și totul e parte din el. Deci asta e, își zise. Miezul Universului nu e nici în Răsărit, nici în Apus. Ci acolo unde te lași în voia iubirii. Uneori e acolo unde îngropi pe cineva drag. Cazma cu cazma, acoperi groapa și o netezi. Apoi, folosind funia, împrejmui groapa. În locul unde își închipuia că se află capul lui Chota, înfipse o creangă uscată de care legă șalul. Lângă ea puse lumânarea. Se așeză alături, cu picioarele încrucișate sub el, cu spatele drept. Acum tot ce trebuia să facă era să aștepte să treacă cineva pe-acolo, oricine.

Nu dură mult. Un păstor de capre tânăr și mlădiu se apropie și se uită la groapă, apoi la Jahan, apoi iar la groapă.

— Ce-i asta, efendi?

— Un mormânt.

Tânărul murmură o rugăciune, mișcându-și repede buzele. Când isprăvi, întrebă:

— Cine-a murit? Cineva cunoscut?

— Șșșt. Fii cuviincios.

Păstorul de capre făcu ochii mari.

— Cine?

— Un sfânt. Unul grozav de puternic.

— N-am mai auzit să fie vreun sfânt pe-aici.

— N-a vrut să fie cunoscut vreme de un veac.

— Atunci de unde știi de el?

— Mi-a arătat într-un vis sfânt unde-și are mormântul.

Îngenunchind lângă Jahan, păstorul de capre își înclină capul într-o parte, de parcă ar fi tras nădejde să zărească trupul de sub pământ.

— Te vindecă de vreo boală?

— De toate.

— Soră-mea e stearpă. Acuși se fac trei veri de când s-a măritat și... nimic.

— Adu-o aici. Sfântul s-ar putea s-o ajute. Adu-l și pe bărbatul ei, dacă cumva de la el se trage necazul.

— Cum îl cheamă pe sfânt?

— Chota Baba.

— Chota Baba, repetă păstorul de capre plin de respect.

Jahan se ridică încet.

— Trebuie să plec. Ai grijă de mormânt. Să nu-l necinstească cineva. De azi ești paznicul mormântului lui Chota Baba. Pot să mă bizui pe tine?

Păstorul de capre dădu grav din cap.

— N-ai grijă, efendi. O să mă țin de cuvânt.

Așa se face că orașul celor șapte coline și o sută de altare, vechi și foarte vechi, musulmane, creștine, evreiești și păgâne, se îmbogăți cu încă un sfânt la care să se roage la vreme de restriște și căruia să-i aducă mulțumiri la vreme de sărbătoare.

După ce călări până aproape se înseră, Jahan ajunse la o răscruce de unde se desfăceau două drumuri – cel din dreapta ducea către miazănoapte, peste albiu secate, până în Tracia. Țsta era drumul pe care-l sfătuisse Davud s-o apuce. Drumul din stânga șerpua spre apus, printre șesuri și dealuri povârnite. Era mai ispititor – mai înverzit, mai încântător, însă mai puțin potrivit, fiindcă nu era doar ocolit și plin de hârtoape, ci și primejdios, căci tâlharii cutreierau codrii prin care trecea. Jahan dădu s-o apuce pe cel din dreapta, cum fusese hotărât, când îl străfulgeră un gând. Dacă ar mai fi fost în viață, Chota ar fi luat-o pe celălalt drum, știa prea bine. Și, fără să se gândească de două ori și fără vreo pricină anume, făcu și el la fel.

O vreme lăsă calul să meargă la trap, admirând priveliștea. Aerul mirosea a pin, noroi și umezeală. Mănat de o pornire curioasă, hoinărea de ici-colo, abătându-se de la drum. Curând soarele asfinți și secera lunii, subțire și alburie, se ivi la răsărit. Atunci își aminti Jahan de hanul la care trăsese el și Davud pe când erau doar niște ucenici tineri și înflăcărați, pe drumul de întoarcere de la Roma. Dacă ținea bine minte, era prin partea aia.

Până găsi hanul se întunecase de-a binelea. Un rânđaș îi duse calul în grajd pe când el intra. Totul era întocmai ca pe vremuri: odăile înăbușitoare de la catul de sus, încăperea largă și zgomotoasă de jos, unde se mânca, mirosul puternic de friptură. Ar fi trebuit să găsească alinare în faptul că locul rămăsese neschimbat, să-și recapete încrederea într-o lume în care totul era pieritor, însă nu fu deloc așa. Lucrul ăsta îl umplu de o deznădejde fără margini. În minte i se iveau din când în când amintiri de la Hamamul întristărilor. Chipul cadănei când se apleca asupra-i să-l sărute, care se prefăcea îndată într-al lui Mihrimah. Chiar dacă știa că e cu neputință, simțea undeva în adâncul sufletului că el își omorâse iubita și că, în taină, își dorise asta.

Se așeză la o masă din lemn cioplit de lângă vatra de piatră, chinuit de gânduri înfrigurate, ascultând trosnetele buștenilor, care acopereau larma râsetelor și bârfelor. Băieții care serveau alergau în stânga și-n dreapta, frați după înfățișare. Peste puțin timp, un flăcău veni să-l întrebe ce dorește. Vesel și vorbăreț, îl iscodi pe cornac cine e și încotro se îndreaptă. Jahan zări în ochii lui sclipirea pe care o avea și el când era de aceeași vârstă – o curiozitate nesăbuită față de lume și o dorință ascunsă de a-și părăsi locul de baștină, mânat de credința că viața adevărată se afla în altă parte.

Când băiatul îi aduse mâncarea – o tocană de vită cu legume și cu o zeamă groasă și iute –, Jahan îi zise:

— Ultima oară când am fost aici, tu nici nu erai născut.

— Chiar? făcu flăcăul curios. Trebuie să te fi servit tata.

— Unde e? întrebă Jahan între două înghițituri.

— O, pe-aici. E cam tare de urechea dreaptă. Dar cu stânga aude bine. O să-i spun de tine. În ultima vreme nu mai face decât să vorbească despre vremurile de altădată.

Dând din cap, cornacul se întoarse la tocana lui. Tocmai întingea în castron cu o bucată de pâine când apăru hangiul. Se îngrășase și avea un pântec ca un butoi. Jahan îl văzu pe băiat arătând spre el și zicându-i ceva la ureche lui taică-său. Într-o clipă, omul era lângă el.

— Băiatul meu îmi spune că ești arhitect și că ai trecut pe-aici mai demult.

— Chiar așa. Am înnoptat aici împreună cu prietenul meu, răspunse Jahan, ridicând puțin glasul.

Omul își îngustă ochii și stătu drept ca o prăjină câteva clipe. Apoi zise încet:

— Îmi aduc aminte.

Jahan nu-l crezu. Cum putea să-și aducă aminte de ei când vedea sute de mușterii venind și plecând? De parcă i-ar fi citit gândurile, hangiul se așeză în fața lui și adăugă:

— Nu v-am uitat tocmai din pricina însoțitorului tău. Ciudat ins. Chiar m-am întrebat: or fi prieteni sau dușmani?

Jahan se holbă la el uluit.

— Ce vrei să spui?

— A cerut un satâr. Eu i-am zis: „Ce vrei să faci cu el? Pe-aici vin tot soiul de haimanale, nu vreau belele”. De unde să știi că n-avea de gând să-l înfigă în careva? Mi-a făgăduit că-l aduce înapoi. Și, ce-i drept, l-a adus.

Jahan împinse deoparte castronul gol, îngrețoșat dintr-odată. Dar citea pe chipul omului că asta nu era tot.

— Intrasem la bănuieli. L-am pândit din ușă. Tu erai jos, la fel ca toată lumea.

— Și ce-ai văzut? întrebă Jahan.

— *Prietenul* tău, răspunse hangiul rostind în zeflema primului cuvânt, tăia o carte. Una legată în piele. A ciopârțit-o ca pe-un copac.

— Am fost jefuiți, zise Jahan. Desenele mele... însemnările mele. Au dispărut toate.

— Nu, efendi. La hanul meu nu se fură nimic. E un loc cinstit. „*Prietenul*” tău le-a făcut bucați pe toate. Dumnezeu știe unde-o fi aruncat bucățile pe urmă.

— Păi... de ce să faci așa ceva?

— Ha! Dacă afli cumva, vino și spune-mi, fiindcă și eu m-am tot întrebat.

După ce hangiul plecă, Jahan ceru o bere, din aceea care se făcea prin partea locului. Tremura de parcă vântul de-afară l-ar fi pătruns până în măduva oaselor. Când își bău berea, lăsă un bacșiș gras și se duse în grajd.

— Calului meu i s-a dat mâncare și apă?

— Da, efendi.

— Pune șaua pe el.

— Pleci? Vine furtuna. Și e primejdios să umbli noaptea prin pădure.

— N-o iau prin pădure, zise Jahan. Mă întorc în oraș.

Făcu cale-ntoarsă spre Istanbul, printre pâlcuri de ulmi și peste pâraie înspumate, cu furtuna pe urme ca un ogar ce-l mușca de călcâie. Calul tresărea la fiecare tunet. Furtuna se apropia tot mai mult, tot mai zgomotoasă. Însă izbuti să

scape de ploaie, fugind de norii plumburii care se țineau pe urmele lui. Se năpusteau, unul după altul, peste câmpuri întunecate – un întuneric atât de adânc și de deplin, că înghițea toate celelalte umbre. Se întrebă dacă așa avea să fie și moartea. Atunci nu era înspăimântătoare, doar nemărginită.

Jahan străbătu în goană o vale presărată cu bolovani uriași, ce din depărtare semănau cu niște bătrâni care se ghemuiseră să se încălzească. Lucru ciudat, trecând pe lângă ei, simți că îl urmăreau cu privirea goală a celor care, fiindcă văzuseră atâtea visuri spulberate, nu mai aveau niciunul al lor.

Aproape de Istanbul, furtuna o coti spre stânga, tăindu-i calea și ajungând în oraș înaintea lui. Un fulger scăpără în depărtare, scaldând cupolele și colinele într-o lumină de un albastru viu. În văpaia fulgerului, care coborî aproape drept spre pământ, părea că toate cerurile se deschiseseră ca să dea la iveală bolta, fie și pentru o clipită. Jahan se gândi iar cât de minunat era orașul, în ciuda inimii lui de piatră. Curând, pământul noroios de sub copitele calului lăsă locul străzilor pietruite. Se îndreptă spre Poarta Belgrad – singura intrare despre care bănuia că nu era închisă la ceasul acela.

Avea dreptate. Câțiva ieniceri stăteau de strajă cu scuturile, iataganele și coifurile lor înalte. Unul dintre ei moțâia de-a-n picioarele. Jahan îi spuse că e învățator la școala seraiului și-i arătă pecetea lui. Îl iscodiră bănuitori, însă nu lipsiți de cuviință, ca să nu dea de bucluc dacă cunoștea vreun mare dregător de la serai. În cele din urmă, plictisiți, îl lăsară să treacă.

Jahan hoinări o vreme privind marea, acum neagră precum cerneala, care se zărea în depărtare. Vântul vijelios dărâma acoperișurile și smulgea lăstarii, involbura valurile. Ploaia se porni să răpăie dintr-odată. *Ziua cea Mică a Judecâții*, așa numeau cei de prin partea locului furtunile astea șfichiuitoare, când lumea părea să repete pentru potopul de pe urmă. Oricât ar fi încercat Jahan să meargă pe

sub streșini, până ajunse la conacul lui Davud era ud până la piele. Un câine lătră prin apropiere, un om țipă într-o limbă necunoscută. Apoi se așternu tăcerea, sporită mai degrabă decât tulburată de răpăiala neconținută.

Când fusese acolo mai devreme, nu băgase de seamă cât de bine era apărat conacul – ziduri înalte, porți de fier, garduri vii. Își aminti vorbele lui Davud: *Soțiile mele se plâng într-una. Ești marele arhitect al seraiului și nu poți să repari nici măcar gardul din jurul casei, îmi spun.* Priponind calul de un stâlp, merse de-a lungul gardului până la curtea din spate, căutând partea care avea nevoie de reparații. Găsi un loc unde câțiva țărugi se înclinaseră și stăteau să cadă. Trase puțin de ei și doi cedară, lăsând o gaură destul de mare ca să se poată strecura prin ea. Grădina îl întâmpină cu miremele ei amețitoare. Se plimbă înapoi și-ncolo, neputându-se hotărî cum era mai bine să pătrundă în casă.

Se dovedi mai ușor decât își închipuise. Jahan știa că o casă fortificată are de obicei un singur cusur: mândria stăpânului. Fiindcă el era plin de încredere că un hoț n-ar putea să-i străpungă vreodată apărarea, conacul nu era cercetat prea des. În timp, până și zidurile cele mai înalte se năruie, până și țepușele cele mai ascuțite se tocesc. Se strecură înăuntru printr-un chepeng care din întâmplare cam ieșea din balamale și se trezi în ceea ce părea să fie – sau mirosea ca și când ar fi fost – cămara. Când ochii i se obișnuiră cu întunericul, reuși să se miște cu pași înceți, însă fără șovăială. Înconjurat de vase cu miere și melasă, butoiașe cu brânză de capră și unt, șiraguri de legume și fructe uscate, găleți cu grăunțe și semințe, nu-și putu înăbuși un zâmbet gândindu-se cum ar fi dat Chota iama prin ele. Își aminti de noaptea când se strecurase în observator, cu inima bubuind. Lucrurile stăteau altfel pe-atunci. Meșterul era în viață și totul îi mergea din plin, Chota trăia, iar el era îndrăgostit.

Pe culoar, ascuns într-o firidă, un opaiț strălucea slab. Jahan îl luă și urcă la catul de sus. Odaia în care el și Davud

luaseră cina zilele trecute părea mai mare, de parcă s-ar fi lărgit după lăsarea întunericului. Se apropie de rafturi, neștiind ce căuta, dar încrezător că avea să-și dea seama îndată ce dădea peste lucrul acela. Nu avusese prilejul să cerceteze pergamentele, așa că se apucă s-o facă acum. Desfăcând unul dintre ele, se uită la el cu luare-aminte. Nimic neobișnuit. Pierdu mai puțină vreme cu următoarele două, dintre care unul era planul unui bazar și celălalt al unui lazaret. Din străfundurile casei se auzi un foșnet la fel de ușor ca bătaia din aripi a unui fluture. Spinarea i se încordă. Stătu nemișcat, ascultând. Niciun zgomot. Doar întunericul și liniștea lui încremenită.

Desfăcu un sul de hârtie, recunoscând scrisul meșterului Sinan.

Credinciosul meu ucenic Jahan,

Am venit să te văd azi, însă nu mi s-a îngăduit. E a doua oară când sunt întors înapoi. Din porunca marelui vizir, mi s-a spus. Încerc să ajung la sultan și să-i cer voie să te văd. Până atunci îți trimit răvașul ăsta, ca să știi că mă rog pentru binele tău, fiule, și că în timp ce tu îți petreci zilele închis între zidurile temniței, eu n-am nicio bucurie afară.

I se tăie răsuflarea. Deci venise până la urmă. Meșterul venise să-l vadă cât stătuse în temniță. Încercase să ajungă la el și nu izbutise. Îndată îi trecu prin minte alt gând. De ce nu primise răvașul? Ce – sau cine – îl ținuse departe de el în tot acest timp?

Mâinile îi tremurau când cercetă următorul pergament – planul apeductelor din Kirkçeşme. Locul celei de-a treia nenorociri, unde muriseră opt salahori, printre care și fratele lui Salahaddin. Zări iarăși scrisul meșterului, liniile blânde ale peniței aurite. Pe deasupra, cu cerneală puțin diferită, se mai zărea un scris. Asemănător cu cel pe care îl văzuse pe planul moscheii Süleymaniye. Cercetă mângăliturile, care se potriveau cu locurile unde muriseră oamenii.

Pe cel de-al treilea plan – cel al moscheii Molla Çelebi – îi sări în ochi un amănunt care aproape că-l făcu să se înăbușe. Până atunci se uitase doar la locul din jurul schelăriei. Totuși erau semne și pe jumătatea de cupolă de deasupra *mihrab*-ului. Dintr-odată își aminti ceva. Cum Sancha, pământie la față, vorbind cu vioiciune, cu umbra lungindu-se tot mai mult pe iarbă, îi spusese povestea răpirii ei pe când stăteau în locul acela. Cum oamenii – dintre care unul era fratele lui Salahaddin – umblau prin preajmă în timp ce ea vorbea și cum el simțise că ceva era ciudat la ei. La vremea aceea, el și Sancha îi luaseră drept niște hoți mărunți care furau de pe șantiere. Așa ceva se întâmpla adesea. Oamenii erau în stare să fure o grămadă de lucruri, de cele mai multe ori din sărăcie, însă alteori doar din plăcere.

Acum înțelegea că oamenii ăia se aflau acolo ca să zădărnicească ridicarea moscheii, ca parte a unei uneltiri, și așteptau ca el și Sancha să plece. Dar, cum ei rămăseseră, îi împiedicaseră fără să știe să ducă la îndeplinire poruncile pe care le primiseră. În schimb, nenorocirea se petrecuse de partea cealaltă a încăperii de rugăciune. Cineva făcuse însemnări pe planurile meșterului Sinan nu *după* ce se petrecuseră nenorocirile, ca să vadă ce mersese anapoda, ci *înainte*. În groaza lui, Jahan scăpă pergamentul, blestemându-și stângăcia. Se lăsă în genunchi să-l culeagă și era încă aplecat când trei perechi de picioare intrară în încăpere.

Davud, în cămașă de noapte, cu câte un rob de-o parte și de alta, stătea dinaintea lui.

— Uite ce ne-a adus noaptea! Credeam că e un hoț, dar e un prieten!

Jahan se ridică încet. Nu încercă să tăgăduiască nimic.

— La ce te uital?

— La moscheea Molla Çelebi, răspunse el cu fruntea brobonită de sudoare.

— Nu una dintre cele mai bune, dar fără îndoială una dintre cele mai frumoase pe care le-am ridicat, zise Davud cu un zâmbet care se stinse îndată. Când vorbi iar, vocea îi era aspră și dură: Ar fi trebuit să rup desenele alea de mult, însă nu m-am putut hotărî. Îmi amintesc de vremurile de altădată, de vremurile bune. Am greșit, acum îmi dau seama. Uite unde m-a dus slăbiciunea mea.

Fără să vrea, Jahan aruncă o privire la bărbații care stăteau în spatele lui Davud, cu ochii sticlind în lumina lumânărilor pe care le țineau în mâini. Spaima i se strecură în suflet când îl recunosc pe unul dintre ei: surdomutul care îl condusesse la trăsura mai-marelui peste eunucii albi doar cu câteva zile în urmă. Acum i se părea că se întâmplase în altă viață.

— De ce te-ai întors? Nu ți-am făcut rost de un cal iute și de o ascunzătoare sigură? întrebă Davud.

Jahan răspunse tăios:

— Ba da. Ca să mă dai la o parte din cale, bănuiesc.

— Fii recunoscător. Numai Șeitan e lipsit de recunoștință.

— Ce nu pricep e de ce-ai spus că vrei să fii supraveghetorul tău. De ce toată taina asta?

— Chiar voiam, Allah mi-e martor. La început credeam că putem lucra împreună. Tu ai stricat totul. Ai pus prea multe întrebări despre testamentul meșterului. Nu iei niciodată lucrurile cum sunt? (Davud se uită dincolo de Jahan, spre fereastră. Ploaia răpăia necruțător pe geamuri.) Întotdeauna ai fost așa, murmură obosit, aproape dezamăgit. Prea curios pentru binele tău.

— Tu și aga Kamil sunteți părtași.

— *Părtași*, repetă Davud. Ce cuvânt aspru.

— Tu ai folosi altul?

Neluând în seamă întrebarea, Davud urmă:

— I-am spus că nu e o idee bună să te ducă la locul ăla al pierzaniei. Nu m-a ascultat. Credea că te poate cumpăra cu hașiș și curve. (Se uită la Jahan de parcă ar fi căutat

alinare.) Dacă m-ar fi lăsat pe mine să mă îngrijesc de treaba asta, nu s-ar fi întâmplat nimic grav.

— Meșterul era mereu îngrijorat că pierdea planurile. Dar nu le pierdea. I le furai tu, zise Jahan. Și nenorocirile... Tu le-ai pus la cale. Cu fratele lui Salahaddin. Băiatul lucra pentru tine. N-a înțeles niciodată că tu i-ai omorât fratele. Câți alții ai mai înșelat? Cum ai putut?

O clipă se lăsă tăcerea, până când Davud se întoarse spre robii lui și le zise:

— Așteptați afară.

Dacă cei doi bărbați erau surdomuți, așa cum știa Jahan, pesemne fuseseră deprinși să citească pe buze, fiindcă plecară numaidecât. Rămaseră singuri. Odaia părea mai rece și mai întunecată, fiindcă cei doi robi luaseră lumânările cu ei. Opațul cu flacără sfioasă pe care îl adusese Jahan de jos era singura lumină.

— Tu ai fost tot timpul, zise Jahan cu gura uscată ca iasca. Atunci când reparam Hagia Sofia, tu ai vorbit cu oamenii din partea locului și lucrurile s-au înrăutățit. Ce le-ai spus?

— Adevărul, răspunse Davud, scuișând cuvintele așa cum un foc scuișă cenușă aprinsă. Le-am spus că erau dați afară din case doar pentru ca sultanul și oamenii lui de paie să se poată bucura de priveliștea unei biserici de-a ghiaurilor. (David se opri o clipă, copleșit parcă de amintiri.) Tu și Nikola erați așa de ușor de amăgit. Eu i-am mituit pe copiii ăia. Le-am spus să vă târască în coliba lor, să vi-l arate pe tatăl lor bolnav, pisoii... Știam că o să fiți mișcați.

— Știai că o să fim mânioși pe meșter, zise Jahan. L-ai trădat.

Davud îl privi aproape îndurerat.

— N-am făcut deloc așa ceva.

— Te-ai străduit din răputeri să-i faci rău – asta nu înseamnă trădare?

— Nu, răspunse Davud liniștit. Nu înseamnă.

Chinuindu-se să-și înăbușe tremurul glasului, Jahan zise:

— Când am fost la Roma, am văzut un tablou. Al unui apostol trădător. Te-ai regăsit în el?

— Mi-l amintesc. Dar eu nu eram apostol, iar meșterul nu era Iisus.

— Bărbatul ăla, Tommaso... Italianii... Chiar voiau să pună mâna pe desenele meșterului sau era alt vicleșug de-al tău?

— Tommaso, da. Un om lacom, dar prea mic, prea neînsemnat. M-am folosit de el o vreme. După aceea n-a mai fost nevoie.

Până atunci, Jahan văzuse o mulțime de simțăminte amestecate pe chipul lui Davud – furie, tristețe, dușmănie. Singurul lucru pe care nu-l văzuse era părerea de rău.

— Ai vreo remușcare?

— Remușcare pentru ce? Tu vrei să crezi că sunt necinstit. Robul lui Șeitan... (Glasul lui Davud se stinse, apoi se ridică iar.) E drept, l-am mințit pe meșter. M-am prefăcut că aveam o familie în satul meu de baștină. Le scriam răvașe, le trimiteam daruri. Totul era o înșelătorie.

— Nu înțeleg.

Davud râse amar.

— N-am nicio rudă în sat. Toată familia mea a fost măcelărită. De marele tău sultan.

— Care dintre ei?

— Mai contează? zise Davud fluturând nerăbdător dintr-o mână. Nu sunt toți la fel? Soliman? Selim? Murad? Tatăl, fiul, nepotul. Nu repetă oare ce făceau străbunii lor?

— Îmi pare rău pentru ce s-a întâmplat cu familia ta, șopti Jahan.

— A fost sultanul Soliman. Am avut o recoltă slabă, n-am putut plăti birul. Nu eram șiiți, însă mulți au zis că, la venirea iernii, ar trebui să ne luăm tot calabalâcul și să plecăm în Iran. Era mai bine acolo. Barzii noștri recitau, femeile cântau despre asta. Sultanul a vrut să ne învețe minte. Și-a făcut-o. Eu aveam zece ani pe-atunci.

Afară ploaia se domoli, prefăcându-se într-o burniță. Jahan auzea o barcă de pescuit vâslind pe-aproape.

— Cătorva le-au tăiat capul. Au lăsat căpășanile înfipite în pari vreme de trei zile. S-au răzvrătit și mai mulți oameni.

Leșurile lor s-au legănat în vânt vreo săptămână. Le mai văd încă în vise. S-a răzvrătit toată lumea. Oștenii sultanului s-au întors. Atunci au șters satul de pe fața pământului.

— Cum ai scăpat?

— Mama m-a împins într-un beci și-a închis chepengul. Am așteptat. Mi-era mai mult foame decât frică. Ce băiat prost! Când am ieșit de-acolo era noapte. Am văzut luna luminând leșurile. Frații mei, unchii, mama mea...

Trecură câteva clipe până când Jahan vorbi iar.

— De ce nu i-ai spus meșterului Sinan? Te-ar fi ajutat.

— Zău? făcu Davud, privindu-l cu cel mai adânc dispreț. Știa să învie morții? Era ca Iisus?

— Meșterul te-a iubit ca pe-un fiu.

— Și eu l-am iubit ca pe-un tată. Un tată greșit. Un arhitect faimos. Dar un laș. Nu spunea niciodată vreo vorbă împotriva cruzimii. Sau a nedreptății. Chiar și când zăceai în închisoare, n-a mișcat un deget!

— Ai milă de el. Ce-ar fi putut face? Nu-i stătea în putere să mă scoată de-acolo.

— Ar fi putut să-i spună sultanului: Dă-i drumul ucenicului meu, Luminăția Ta, altfel nu mai ridic nicio clădire pentru tine.

— Ți-ai pierdut mințile? Ar fi fost trimis la moarte numaidecât.

— Ar fi avut un sfârșit demn, răspunse Davud. În schimb, îți trimitea răvașe nefericite.

— Vasăzică știi? (Jahan îl privi uluit.) Ți-a încredințat ție răvașele, fiindcă i-ai spus că ai găsit o cale să mi le strecuri în temniță. Dar n-ai făcut-o niciodată. Voiai să fiu furios pe meșter.

Davud ridică din umeri, ca și cum vorbele lui n-ar fi avut nicio însemnătate.

— Tot ce voia era să clădească. Moschee după moschee. Dar cine avea să se roage în ele? Dacă oamenii ăia erau flămânzi sau bolnavi? Nu conta. În fiecare an, muncă și iar muncă. De unde veneau banii? Dintr-un alt război. Un alt măcel. Crezi că se gândea măcar la asta? Nu-i păsa de nimic altceva.

— Nu-i adevărat!

— Fiecare moschee uriașă pe care-o ridicam era clădită cu banii din alt război de cucerire. În drum spre câmpul de bătălie, oștirea ștergea sate întregi de pe fața pământului, omora o mulțime de oameni. Meșterului nu-i păsa de toate nenorocirile astea. Nu voia să vadă că, fără vărsări de sânge prin alte părți, n-ar fi fost bani și, fără ei, n-ar fi avut cu ce clădi nimic.

— Destul!

Davud coborî glasul, vorbind cu blândețe, de parcă Jahan ar fi fost un băiat bosumflat:

— Tu vii din altă țară. N-ai cum să înțelegi toate astea.

Cornacul își lăsă umerii să-i cadă.

— N-ai fost singurul care născocea povești. Sunt orfan. N-am pus niciodată piciorul în Hindustan. N-am sărutat niciodată mâna șahului. Totul a fost o minciună.

Davud îi cercetă chipul.

— Meșterul știa?

— Așa cred. Mă ocrotea.

— Și elefantul?

— Soarta, răspunse Jahan. Allah ne-a adus împreună.

— Deci semănăm într-o privință. Totuși tu ești altfel decât mine. (Davud tăcu.) Am învățat că sunt două feluri de oameni pe lumea asta. Cei care râvnesc la fericire. Și cei care caută dreptate. Tu tânjești după o viață fericită, pe când eu tânjesc după *adalet*⁹⁴. N-avem cum să ne înțelegem.

Jahan se îndreptă spre ușă. Davud strigă:

— Unde crezi că pleci?

— Nu vreau să mai am de-a face cu tine.

⁹⁴ Dreptate (în tc., în orig.).

— Prostule! Nu pot să te las să pleci.

Până atunci lui Jahan nu-i trecuse prin cap că Davud i-ar putea face vreun rău. Ca pentru a-l ajuta să priceapă, celălalt zise:

— Știi prea multe acum.

Jahan deschise ușa. Cei doi robi erau acolo, tăindu-i calea. Îl împinseră înapoi în odaie.

— Spune-le dulăilor tăi să mă lase în pace, strigă Jahan.

— Păcat că a trebuit să se întâmple așa, zise Davud ieșind din încăpere. S-a isprăvit, *indianule!*

Jahan era așa de uluit, că îi luă o clipă până să se dezmeticească și să facă ceva. Se apucă să strige din rășputeri. Sigur mai erau oameni în casă care să-l audă și să dea fuga să vadă ce se întâmpla. Copiii, soțiile, cadânele lui Davud.

— Ajutor! Să mă ajute cineva!

Unul dintre bărbați îl plesni cu o asemenea putere, că se prăbuși pe podea. Se strădui să se roage, însă cuvintele nu-i veneau. Respira scurt, pregătindu-se să fie sugrumat. Dar nu se întâmplă așa. Afară o pasăre se puse pe ciripit. Se iveau zorii.

Îl izbiră peste ceafă cu ceva tare și greu. Podeaua se învârtea cu el. Ciripitul păsării fu ultimul lucru pe care-l auzi înainte ca totul să se întunece.

O mantie înfășurată în jurul capului, țepănă și grea de parcă ar fi fost din zarafir, îl împiedica să răsufle și să vadă. Vru s-o smulgă de pe cap, însă mâinile îi erau legate, la fel și picioarele. Printr-o gaură în țesătură cercetă împrejurimile, așa încetoșate cum erau, dându-și seama treptat că nu avea nimic pe față. Ochii lui erau orbi. Dreptul îi era umflat și închis. Stângul, deschis pe jumătate, se zbătea înfricoșat pe când Jahan încerca să înțeleagă unde se află.

Simți gust de sânge în gură. Pesemne își mușcase limba în timpul încăierării. Fiindcă fusese o încăierare, își aminti. Trupul lui își aduse aminte – durerea din mădulare, pumnii zdreliți, zvâcnetul care încă îi sfredelea o gaură în țeastă și,

mai rea decât toate, rana de la piciorul drept. Fața îl ustura, însă n-avea să descopere pricina decât mai târziu. Își aminti cum Davud ieșise din încăpere, lăsându-l la mila robilor lui, și cum totul încremenise. Următorul lucru pe care și-l aduse aminte era că se afla într-o trăsură care gonea cu toată iuțea. Surdomuții, câte unul de fiecare parte a lui, nu se așteptaseră să-și vină în fire așa repede. Se apucară să-l lovească iar. Jahan se împotrivi. Înnebunit, deschise ușa trăsurii și sări jos, cu toată goana cailor. Se rostogoli într-un șanț, sucindu-și piciorul. În starea asta se afla când îl găsiră surdomuții. Apoi totul se întunecă iar.

Simți că-l doare pieptul când respiră aerul stătut, acru. Degetele îi atinseră podeaua tare, întărindu-i bănuielile: zăcea pe lut, într-o colibă, legat fedeleș. Un murmur neconținut, care i se păru ciudat de mângâietor, se auzea în depărtare. Pesemne că leșinase. Nu știa pentru cât timp. Când își venise în fire, îi era așa de frig, că-i clănțăneau dinții în gură. Ori i se închisese și celălalt ochi, ori se lăsase noaptea.

Întâia oară când își murdări șalvarii, rușinea i se păru mai cumplită decât duhoarea. După aceea nimic nu mai contă. Cu foamea se descurca. Dar setea îl chinuia cumplit. Setea îi ciopârțea carnea, bucată cu bucată, așa cum un topor cioplește un buștean, tăindu-și drum până în miezul lui. Își lîngea într-una buzele, de parcă ar fi mâncat cine știe ce bunătăți. Asta îl făcu să râdă. Se temu că-și pierde mințile.

Recunoscuse foșnetul îndepărtat pe care-l auzea ca fiind freamătul mării – o descoperire pe cât de liniștitoare, pe atât de înfricoșătoare. Liniștitoare pentru că îndrăgise întotdeauna marea. Înfricoșătoare pentru că îi aducea în minte povești despre cadâne care ajunseseră hrană pentru pești. Strigă după ajutor, iar și iar. Nu veni nimeni. Dacă Chota ar fi fost acolo, i-ar fi spus cât de straniu e să mori singur și neauzit de nimeni într-un oraș atât de înghesuit și de gălăgios.

Pe când își venea în fire și leșina iar, timpul se scurgea. Când durerea îl mai lăsa, ațipea și apoi se trezea tresărind, de parcă trupul lui nu voia să se dea bătut. O furie care nu știa de unde izvora puse stăpânire pe sufletul lui. El, ucenicul marelui Sinan, nu urcase atât de sus ca să sfârșească așa de jos. Oricât de ruți ar fi fost unul de celălalt, nu putea crede nicio clipă că Davud l-ar lăsa să moară. Totuși, Davud nu veni. Nici robii lui. Jahan nu era în stare să ghicească dacă mijeau zorii sau se lăsa întunericul. Sau cât trecuse de când fusese târât acolo. Câte zile poate trăi un om fără apă? se întrebă. Elefanții puteau să trăiască fără apă până la patru zile, din câte citise. Nu știa dacă el avea să se descurce mai bine.

O visă pe Mihrimah, răsând sub o boltă de caprifoii, din nou o fată de treisprezece ani. Trupul ei, neatins de vreo mână în afară de ale sale, chipul ei neîntinat de răutate, sufletul ei nevătămat de ambiție. Așa cum fusese când se întâlniseră întâia oară, o fată fericită, nespus de fericită.

— Vino! îi șopti ea, întinzându-i mâna.

Jahan se îndreptă spre grădina unde îl aștepta ea. Dar la jumătatea drumului altceva îi atrase luarea-aminte. Un zgomot care venea din partea cealaltă. Pași. Totuși nu lângă ușă. Cineva încerca să intre. Se auzi un zuruie zgomotos – ca de sfredel care găurea lemnul. Pesemne că geamul era deschis, fiindcă o adiere înghețată se strecura înăuntru.

— Gata! zise un glas. Du-te!

Ceva greu căzu cu o bufnitură pe podea. Un bărbat. Altul îl urmă. Doi spărgători se plimbau prin încăperea în vârful picioarelor, fără să-și dea seama că Jahan era acolo. Opațul pe care îl aveau cu ei luminează un petic micuț.

— Găsește cufăru' ăla. Tre' să fie pe-aici.

— Aoleu, ce-i duhoarea asta?

— O fi vreun șobolan mort.

— Sigur i-o comoară în vâgăuna asta?

— De câte ori să-ți zic? Neghiobii ăia doi cărau ceva mare.

I-am văzut cu ochii mei.

— Cânt' erai treaz sau cânt' erai pilit?

— Știu ce zic, prostule, I-o taină aici.

Hoți! se cutremură Jahan. Puteau să-l facă bucăți. Dar tot n-avea nimic de pierdut. Murea oricum. Un croncânit răgușit i se ridică de pe buze.

— Ce-a fost asta?

— Ce?

Jahan răsuflea cu greutate.

— Cine-i acolo? strigă unul din ei cu glasul tremurând de frică.

Dacă nu zicea ceva, aveau să plece în grabă, luându-l drept un *gulyabani*⁹⁵.

— Ajutor! se rugă Jahan.

Nu le luă mult să-l găsească printre cutii și coșuri. Lăsându-se în voia sorții, Jahan leșină iar, însă își veni în fire numaidecât, tremurând. Unul dintre bărbați îl ținea de umeri și îl scutura ca pe crengile unui dud.

— Ce faci? Bietu' om a fost și-așa destul de zdruncinat.

— Păi, încerc să-l trezesc.

— Mda, aferim! Acu e țândări de-a binelea!

— Trezește-l tu atunci.

— Du-te și adu niște apă.

Îi turnară în cap o găleată cu apă de mare, iar sarea îi arse rănilile și zgârieturile de pe piele, pătrunzându-i parcă până în măduva oaselor. Gemu de durere.

Chiar în clipa aia se auzi alt glas – aspru și ciudat de cunoscut.

— Hei, ce se petrece?

— L-am găsit pe ăsta aici, frățioare. Cineva l-a zvântat în bătaie.

Pașii se apropiară.

— Omu-i mort de sete, nătărăilor! După ce l-au ciomăgit până l-au făcut arșice, vouă ce vă dă prin cap? Îi turnați sare pe răni! Plecați de-aici! Dați-vă la o parte, casapilor!

⁹⁵ Duh malefic (în tc., în orig.) (n. ed. orig.).

Jahan îl auzi cum desface o sticlură. Umezindu-și batista cu apă dulce, bărbatul i-o duse la buze.

— Mai... se rugă Jahan pe când se căznea să sugă pânda.

— Ia-o ușurel, frățioare. Care-i graba?

Se apucară să-i șteargă fața, curioși să-l vadă pe omul acela născut într-o zodie fără noroc de sub sânge și noroi și murdărie. Jahan vru să spună ceva, însă era prea istovitor să scoată vreo vorbă, vreun icnet. Capul îi căzu în piept.

— Doamne sfinte! Aduceți opaițu' ăla mai aproape, tună același glas. Să ne cadă ceru-n cap dacă ăsta nu-i Jahan! Zău dacă are vreun pic de minte! Până și-un melc e mai deștept! L-am găsit înghețând în apa mării, l-am văzut zăcând în temniță și acuma-i un morman de gunoi! Din bucluc în bucluc!

— Ba... laban? se bâlbâi Jahan.

— Chiar așa, frățioare.

Jahan izbucni în răs – chicoteli de om smintit.

— Nu pare în toate mințile, zise unul dintre țigani.

— Bietu' om, îl căină celălalt.

Dar Balaban scutură din cap și zise cu duioșie:

— Eiii, e puternic ca un elefant. O să fie bine.

Tăindu-i legăturile, îl ajutară să se ridice în picioare, cu toate că nu era în stare să meargă. Picioarul drept îi era un morman de carne învinețită și umflată. Cei doi țigani îl apucară fiecare de câte un braț și-l luară pe sus. De cum ieșiră din colibă, vântul îi înțepă pielea de parcă ar fi fost făcut din cioburi. Nu-i păsa. Se isprăvisc. Pentru a nu știu câta oară în viață, când se ducea repede la fund, gata să treacă pe lumea cealaltă, un țigan îi întindea mâna și îl trăgea afară, îl salva.

Nevasta lui Balaban, care avea grijă de cornac, îi puse cataplasme pe răni și găinaț de porumbel pe zgârieturi. Dimineața și seara îi vâra pe gât o fiertură care avea culoarea coclelii și nici la gust nu era mai bună. Tăietura de pe obraz, ce sângera de fiecare dată când își mișca vreun mușchi, trebuia cusută, îi zise ea. Așa și făcu, fără să-i tremure degetele o dată, chiar când el țipa și zvârcolea de durere. Când isprăvi, îl încredință că de-acum înainte avea să aibă iubite berechet, fiindcă femeilor le plăceau bărbații răniți pe câmpul de luptă.

— Păi, n-am fost la nicio luptă, zise Jahan cu glas pierit.

— Și cine-o să știe? O să-ți cadă în brațe ca prunele coapte. Ține minte ce-ți spun, întări ea scuipând în palmă și lipind scuipatul de perete. Da picioru' arată rău de tot. Am trimis după tămăduitor.

— După cine?

— O să vezi, răspunse ea cu glas tainic. Când ieși din mâinile lui, o să fii la fel de sănătos ca atunci când ai venit pe lume.

Noduros și slab ca trestia, îmbrăcat în zdrențe și cu o lingură de lemn atârând la gât, bărbatul care veni să-l vadă chiar în după-amiaza aceea nu i se păru lui Jahan prea demn de luat în seamă. Cât se înșela! Doar aruncând o privire la piciorul lui Jahan, tămăduitorul spuse că nu era rupt, ci doar desprins din încheietură. Și nici n-apucă să întrebe ce însemna asta, că bărbatul îi vârî lingura în gură, îi prinse piciorul între palme și i-l răsuci. Zbieretul lui Jahan era în stare să sperie porumbeii din curtea moscheii Süleymaniye. Mai târziu, tămăduitorul avea să-i arate urmele de dinți de pe lingură. Se pare că ale lui nu erau singurele.

— Toți aveau oasele rupte? întrebă Jahan, când izbuti să vorbească iar.

— Cei mai mulți. Au mai fost și femei care nășteau. Ele mușcă cel mai tare... Bagă de seamă ce culoare are udul când te ușurezi, urmă tămăduitorul.

Apoi îl lămuri că erau șase feluri de galben, patru de roșu, trei de verde și două de negru. Un tămăduitor nu pierdea vremea uitându-se la bolnav. Îi cerceta udul și își dădea seama ce era anapoda. La cererea lui, Jahan se ușură într-o oală și se uită cum omul învârte, amușină și gustă din udul lui.

— Nicio sângerare pe dinăuntru, zise tămăduitorul. Un început de dropică. O aplecare spre tristețe. Dar altminteri, bine pe dinăuntru.

Cusut, tămăduit, spălat, hrănit și culcușit în pat, Jahan dormi neîntrerupt vreo două zile. În cea de-a treia după-amiază, când deschise ochii, îl găsi pe Balaban stând lângă patul lui și împletind un coș, în timp ce aștepta să-și vină în fire.

— Bine-ai venit pe tărâmul viilor. Mă întreb pe unde-o să-ți mai salvez pielea data următoare.

Jahan râse pe înfundate, deși fața îl durea din pricina cusăturii.

— Ce mai face elefantul?

— Chota a murit.

— Îmi pare rău, frățioare. Ce trist!

O clipă căzură amândoi pe gânduri.

— Ce crezi, animalele se duc în rai? Imamii zic că nu.

— Ce știi ei despre animale? Țăranii și țiganii, da, ăștia știu multe. Da imamii n-au habar de nimic. (Balaban tăcu o clipă.) Nu fi supărat. Când o să mă duc în rai, o să vorbesc eu cu Dumnezeu. Dacă zice că n-are loc pentru animale, o să-l rog să se îndure măcar de Chota.

În ochii lui Jahan se ivi o sclipire veselă.

— Tu? Furi. Bei. Joci jocuri de noroc. Dai mită. Și crezi c-o să ajungi în rai?

— Păi, frățioare... mă uit la ai mai cucernici ca mine. Și-mi zic: dacă ăștia ajung în rai, sigur ajung și eu, fiindcă nu sunt

cu nimic mai bun ca mine. Așa îmi măsoar eu păcatele. (Balaban își tună niște vin.) Păcat că n-o să-și vadă tatăl.

— Cine?

— Fiul elefantului tău.

— Chota are un fiu?

— *Tatcho*⁹⁶ Credeai că toate eforturile alea au fost în zadar. Biata Gulbahar a fost grea nu știu câte luni. Știai de asta?

— Da, răspunse Jahan dând din cap. Durează mult până nasc.

— Mult? Parcă a durat o veșnicie!

— Ce nume i-ai pus?

— Ții minte? Tu mi-ai spus că patru elefanți țin universul în spinare și că, dacă vreunul se mișcă, totul se cutremură. Așa mi-ai spus. (Balaban luă o înghițitură.) I-am pus numele Panj, adică cinci. Doar așa, dacă e nevoie să stea cineva între ailalți patru elefanți.

Lui Jahan i se puse un nod în gât.

— Vrei să-l vezi pe nepotu-tău?

— Mai întreb!

Așezându-l pe Jahan pe o targă trasă de un cal, îl duseră până la grajd. Iar acolo stătea fiul lui Chota, legănându-și trompa, cenușiu ca un nor de ploaie. Jahan îl rugă pe țiganul care mâna calul să tragă targa mai aproape ca să poată mângâia elefantul. Sub privirea scrutătoare a mamei, mângâie trompa lui Panj și îi întinse o nucă, pe care acesta o primi încântat. Adulmecând, căută și altele. Era deștept, bănuitor, sprinten. Ochii lui Jahan se umplură de lacrimi. Pentru o clipă i se păru că se uită la Chota. Ceva din el dăinuia în elefantul acela care, deși nu-și văzuse niciodată tatăl, îi semăna aproape leit, în afara culorii.

Ieșiră din grajd, cu calul trăgând alene targa. Pe când străbăteau curtea, Jahan prinse un miros adus de vânt care îi trezi o bănuială într-un cotlon al minții.

— Oprește! strigă.

⁹⁶ Chiar așa! (în romani, în orig.) (n. ed. orig.)

Alergară la el, temându-se că se rănise.

— De unde vine mirosul ăsta? întrebă Jahan.

— Nu pute nimic pe-aici. Întinde-te la loc, se răsti Balaban.

Unul dintre flăcăi zâmbi cu gura până la urechi.

— Știu ce vrea să zică. *Daki dey* ardea niște ierburi.

— Du-te și ad-o încoa'! îi porunci Balaban.

Peste puțin timp se apropie o femeie cu un mers țeapăn și o mustață întunecată.

— Bulibașa zice că vrei să mă vezi, făcu ea.

— Chestia aia pe care-o ardeai, zise Jahan. Ce e?

O umbră de supărare trecu peste chipul femeii.

— Se cheamă lumânărică. O punem pe foc în fiecare dimineață de luni. Și când e lună plină. Ține departe duhurile rele. Dacă ai dușmani, mai bine-ai fierbe-o și te-ai îmbăia în ea. Vrei să-ți aduc câteva fire?

— Ia zi-mi... Cine-ar mai folosi-o? În afară de țigani, vreau să spun.

Ea se gândi câteva clipe.

— Cei care răsufală greu. O cară cu ei peste tot.

— Oamenii care au astm... murmură Jahan îngrozit.

Închise ochii, căci podeaua i se clătina sub picioare.

În noaptea aia, pe când stăteau în jurul unui foc de turbă, nevasta lui Balaban aruncă sare în flăcări. Cenușa aprinsă răbufni ca niște scânteii de aur. Fermecat de priveliște, Jahan șopti:

— O să plec curând.

Balaban dădu din cap, așteptându-se la așa ceva.

— Când?

— Mai vreau să văd pe cineva. După aia plec din orașul ăsta.

Davud avea dreptate când zisese că Jahan nu era un om răzbunător. Dar se și înșela în parte. Jahan înțelese că nu căuta numai fericirea în viață. Tânjea și după adevăr.

Femeia se uită la apa dintr-un vas de argint. Oglinda îi era vâlurită, iar la fund se înnegrise. Se încruntă, deloc încântată de ce vedea. Un șuierat se făcea auzit de fiecare dată când trăgea aer în piept. Starea ei se înrăutățise de-a lungul anilor. Își lăsă mâna uscată, cu venele ieșite în afară, pe capul pisicii.

— Vezi ce pune la cale? Poate că, la urma urmei, nu-i prost.

Aruncă o privire spre fereastră, pe care se strecura o pală de vânt. De câte ori îi poruncise roabei s-o țină închisă. Dar neghioaba de fată o deschidea larg oricând avea prilejul, zicând că înăuntru era înăbușitor de cald. Firește, o deschidea ca să alunge mirosul. Nu numai vânturile și sudoarea ei stricau aerul, știa prea bine. Pielea ei răspândea un iz de carte veche ce mirosea a praf oricât de des ar fi fost ștearsă. Roaba se temea de ea, se temea de *vrăjitoare*. Fiindcă așa-i spunea toată lumea pe la spate.

Purta o rochie argintie, prea deschisă la culoare și prea înflorată pentru vârsta ei, ar fi putut spune alții. Dar ei nu-i păsa. Țesătura moale nu-i slăbea durerea din încheieturi sau din umerii aduși. Trupul ei era un mormânt al amintirilor. Fiece zi care trecea era încețoșată ca o umbră ce dansa pe perete. Nu se mai certa cu Dumnezeu. Nu-l mai întreba de ce-o lăsa în viață când luase pe toată lumea prea devreme, prea repede. Își purta vârsta ca pe un blestem pe care îl îndura cu mândrie. O sută douăzeci de ani. Așa de bătrână era. Părul nu-i mai era roșcat și unduios, însă era mai des decât cosițele oricărei roabe. Glasul îi era puternic, fără pic de șovăială. Glasul tinerei femei care sălășluia încă în adâncul ei.

Se trase de lângă vas, de parcă s-ar fi temut că bărbatul dinăuntru lui o urmărea, așa cum îl urmărise și ea pe el în toți anii ăștia. Se întinse după punga de pe masă, o desfăcu,

turnă ierburile în palmă și le amușină. Când hârâitul din
piept i se domoli oarecum, murmură:

— Ne-a descoperit indianul. Vine după noi.

„Cuibul surghiunitelor”, așa i se zicea. Un conac uriaș, ascuns pe jumătate de pini mari și de ziduri înalte. Acolo erau trimise la vremea convenită toate cadânele care nu mai erau plăcute în ochii sultanului sau nu fuseseră niciodată sau n-aveau să fie vreodată. Femeile pizmașe, mânate de o ambiție nemăsurată, care se amestecaseră în uneltirile cele mai încurcate se adăposteau adesea sub același acoperiș, fiindcă nu mai aveau cum urca în rang la serai. Roabele din harem și cadânele prea bătrâne sau prea bolnave ca să-și mai poată face treaba sfârșeau și ele tot acolo. Prin urmare, ființele care stăteau la conac alcătuiau o amestecătură pestriță de femei tinere și bătrâne, nurlii și obișnuite, voinice și bolnave.

Era un loc lipsit de orice veselie – pereții răsunau rareori de râsete, iar chilimurile nu erau bătucite prea des, dacă erau vreodată, de picioare care dansau. Amărăciunea se ridica pe hogeacuri ca aburul dintr-o oală ce dă în clocot. Dacă se auzea vreun cântec, de obicei era așa de trist, că nicio batistă nu rămânea uscată. Femeile de-acolo nu se gândeau la viitor, fiindcă nu aveau la ce viitor să se gândească. Nici la prezent. Pentru ele nu exista decât trecutul. Priveau tot timpul înapoi, spre vremurile trecute, supărate pentru greșelile făcute pentru prilejurile pierdute, pentru căile pe care nu le urmaseră și pentru tinerețile lor irosite. Iar în noapțile de iarnă, când era așa de frig că le înghețau rugăciunile în aer, fără să mai ajungă la urechile Domnului, multe își simțeau inimile amorțind odată cu pământul bocnă de-afară, oricâte pietre ar fi încălzit și ar fi pus în pat.

Unele se împăcaseră cu ce ajunseseră, însă cele mai multe deveniseră răutăcioase. Multe erau pioase, închinându-și restul vieții Atotputernicului. Totuși, că erau pioase nu însemna că erau împăcate cu sine, lucru care se întâmpla destul de rar. Deși fiecare dintre ele spunea, când era

întrebată, că toate erau în mâinile Domnului, bune sau rele, încă se împăunau cu isprăvile lor și dădeau vina pe alții pentru necazurile lor. Între haremul seraiului și perechea lui mohorâtă era o deosebire uriașă, ca de la cer la pământ. Conduc după rânduiele și șarturi aspre, de la care nu-ți era îngăduit să te abați, haremul era totuși o lume schimbătoare, ușuratică și capricioasă. Femeile de-acolo aveau visuri și năzuințe. Noaptea visau din belșug. Pe când, în Cuibul surghiunitelor, visurile se ofileau cele dintâi, și abia apoi, treptat, femeile care le nutreau.

Aici trăise Hesna Khatun în ultimii cincisprezece ani, însă le înspăimântase așa de tare pe celelalte femei, că fusese izgonită într-o căsuță cu trei odăi din capătul îndepărtat al celei de-a doua grădini. Dar nici că-i păsa. Dacă ar fi vrut, ar fi putut sta în conacul pe care i-l lăsase prințesa Mihrimah, însă mărimea și pustietatea lui i se păreau apăsătoare. Era mai bine aici, oricât de sărăcăcioasă ar fi fost căsuța. Pe deasupra, nu era silită să vadă zi de zi grădina cu trandafiri și felurite flori ale căror miresme ametoitoare îi striveau pieptul, făcând-o să sufle greu și să tușească. Astmul i se înrăutățise, însă nu cerea niciodată ajutor. Celelalte femei puteau s-o urască, să se teamă sau să se ferească de ea, dar nu avea să le îngăduie vreodată să-i arate milă.

— Înghiți-le-ar iadul pe toate, zise târăganat, înainte să-și dea seama că vorbise tare.

I se întâmpla des în ultima vreme. Se pomenea zicând lucruri pe care le avea în cap și ar fi fost mai bine să rămână acolo.

Cu pași grei ca de plumb, se apropie de cămin și întinse o mână spre foc. Îi era frig într-una. Fie primăvară, fie iarnă, pune mereu să se facă focul. Când se încălzi puțin, luă peria și se întoarse spre pisica de pe pervaz.

— Hai să te fac frumoasă, vrei?

Luă pisica în brațe și se așeză pe o sofa să-i perie blana. Animalul stătea nemișcat, cu o privire plictisită.

Cineva bătu la ușa. Un rob, un băiat care n-avea mai mult de șapte ani, intră în odaie și zise cu glasul frânt:

— A venit un sol, *nine*⁹⁷. Are un răvaș grabnic pentru tine.

— Zi-i mincinosului ăluia că nimic nu mai e grabnic pentru mine. Să plece de-aici.

Băiatul se uita cu gura căscată la picioare, prea speriat ca să ridice ochii și să-i întâlnească privirea.

— Ce mai stai, negliobule?

— Omul mi-a zis: „Dacă nu vrea să mă primească, spune-i că-i aduc vorbă de la prințesa Mihrimah”.

Auzindu-i numele, Hesna Khatun tresări și sângele i se scurse din obraji. Nefiind o femeie care să cedeze în fața amenințărilor, se stăpâni.

— Câți bani ți-a dat pentru asta? N-ai nicio rușine?

Băiatul rămase cu buza de jos atârând. Scoase un scâncet, gata să izbucnească în plâns dacă-l mai dojenea o dată.

— Da' ce-mi pierd vremea țipând la tine? Du-te și adu-l încoace pe ticălos. Am să-i trag chiar eu o săpuneală.

Bărbații – dacă nu erau eunuci sau băieți – n-aveau voie să pună piciorul în Cuibul surghiunitelor. Mai ales străinii. Totuși, doica avea rânduielile ei. Trăgea și unele foloase de pe urma faptului că toată lumea o credea o *zhadi* și se temea de ea.

Jahan se ivi îndată, urmat de băiat care, neîndrăznind să intre, închise ușa și rămase să aștepte afară.

— Deci tu ești, zise Hesna Khatun cu un mormăit sec și răgușit.

Se priviră cu o dușmănie pe care niciunul dintre ei nu se ostenea s-o ascundă. Jahan văzu cât de neînchipuit de bătrână și de șubredă ajunsese doica. Fiecare petic de piele îi era zbârcit. Spatele îi era gheboșat. Urechile i se măriseră. De sub vâl i se ițea o șuviță de păr argintiu, înroșit cu henna la capete. Oricât de nerecunoscut ar fi fost la trup, avea aceeași privire dură, ca și cum ar socoti totul dinainte.

⁹⁷ Femeie bătrână, bunică (în tc., în orig.) (n. ed. orig.).

— Cum îndrăznești să-i rostești numele? se răsti ea. Ar fi trebuit să pun să fii biciuit.

— N-am avut încotro, răspunse Jahan. Altfel nu m-ai fi primit, *dada*.

Bătrâna tresări auzind numele pe care singură Mihrimah, numai și numai ea, avea voie să i-l dea. Gura i se deschise și se închise într-o tăcere mânioasă.

Știind că avea să se înfurie auzind cuvântul acela, Jahan îi urmărirea orice mișcare. Stătea acolo, drept și înalt, fără să facă vreo plecăciune adâncă sau să-i sărute mâna. Obrăznicia lui nu-i scăpă Hesnei Khatun, care întrebă:

— De ce-ai venit, și ce-i cu lipsa asta de cuviință?

El se apropie, băgând de seamă abia atunci pisica pe care o ținea în poală. Cu grijă, scoase acul de păr pe care-l furase cu mulți ani în urmă și îl așeză pe masă ca ea să-l vadă.

— Vreau să-ți înapoiez acul ăsta. E-al tău.

— Câtă mărinimie. La vârsta mea, chiar ai nevoie de ace de păr. De-aia ai bătut drumul până aici?

— Am venit să-ți spun că plec pentru totdeauna.

— Rămas-bun atunci, zise Hesna Khatun cu un zâmbet binevoitor.

— Și înainte să plec trebuie să lămurim niște lucruri.

— Tu și cu mine? Nu cred.

Rănit de zeflemeaua ei, Jahan închise ochii o clipă, vorbind cu întunericul de sub pleoape.

— Ai fost mai mult decât o doică pentru Mihrimah. Ai îngrijit-o de când s-a născut. Te iubea, îți împărtășea toate tainele ei.

— Eu am crescut-o. Sultana Hürrem, Dumnezeu să-i ierte sufletul stricat, n-avea timp pentru copiii ei. Mai ales pentru fata ei. Nu până a ajuns la vârsta măritişului. Atunci voia s-o prostească să intre în jocurile ei. (Hesna Khatun se întrerupsese, cu răsuflarea tăiată.) Știai că eu am și alăptat-o? Mihrimah a crescut cu laptele meu, zise ea cu o urmă de mândrie.

Jahan nu spuse nimic, simțindu-se năpădit de o tristețe pe care o cunoștea prea bine.

— Când ardea de fierbințeală, eu vegheam lângă patul ei, nu maică-sa. Când cădea, eu îi legam genunchii cu feșe. Eu îi ștergeam lacrimile. Când a sângerat prima oară, la mine a alergat. Credea că o să moară, biata de ea. O fată obișnuită în starea ei s-ar fi ales cu o scatoalcă. Dar nu poți să plesnești o prințesă. Așa că am strâns-o în brațe și i-am spus: „N-o să mori, Înălțimea Ta. Acum ești femeie”.

Întinzând mâna descărnată, mângâie pisica din poală.

— Ce-a făcut sultana? Decât să se folosească de copiii ei ca să-i scrie răvașe sultanului? *Vino înapoi de la război, leul meu. Întoarce-te în brațele mele. Lipsa ta mi-a aprins în inimă un foc ce nu vrea să se stingă. Copiii tăi sunt nefericiți. Fata ta, Mihrimah, e în lacrimi.* Scria într-una numai aiureli.

— De unde știi ce i-a scris în răvaș?

Se auzi un hohot de râs puternic și ascuțit.

— În harem nu există taine, răspunse Hesna Khatun. Sultana era o soție iscusită, dar o mamă nepricepută. Își răsfăța fiii, dar uita cu desăvârșire de fiica ei.

Bântuit de amintirea unei după-amiezi, Jahan strânse din buze. Își aduse aminte cum Mihrimah îi mărturisise cât de singură se simțea și cât de uimit fusese el că o femeie care avea totul se putea simți vreodată așa.

— Când era copilă, prințesa avea cei mai buni învățători. Tatăl ei voia să știe câte-n lună și-n stele. Tu veneai și învățai împreună cu ea. Ținea mult la tine. Dacă nu erai acolo, nu asculta nimic. Tot ce-a învățat ea ai învățat și tu.

— Și e asta un păcat?

— Cătuși de puțin, zise Jahan. Hürrem nu băga de seamă cât te iubea Mihrimah. Era prea prinsă cu sultanul – și cu uneltirile ei. Te-a lăsat să stăpânești mintea fiicei sale. Apoi s-a întâmplat ceva. Hürrem nu te mai voia prin preajmă.

— De unde știi toate astea?

— Mi-a spus Mihrimah, dar n-am pus niciodată lucrurile cap la cap. Până acum. De ce era sultana supărată pe tine?

— Sultana... (Bătrâna începu să tușească, de parcă numele ei ar fi fost o otravă pe care trebuia s-o izgonească din trup. Când vorbi iar, glasul îi era parcă încordat.) O dată, Hürrem avea poftă să plece cu copiii ei la Bursa. Mihrimah a mea nu voia să meargă. Avea doar nouă ani. I-a spus maică-sii: „Dacă vine și *dada*, merg”. Atunci a înțeles Hürrem că fiica ei mă iubea mai mult decât pe ea.

— Și te-a alungat.

— A încercat să scape de mine, Allah mi-e martor. În două rânduri.

— Ce s-a întâmplat? Cum de te-ai întors?

— Mihrimah n-a mai vrut să mănânce nimic. S-a îmbolnăvit așa de tare, încât se temeau c-o să moară. Au fost siliți să mă cheme înapoi. Cum am ajuns la serai, am cerut un castron cu ciorbă și am hrănit-o cu mâna mea.

— Atunci au început oamenii să vorbească? întrebă Jahan. Te-au făcut vrăjitoare. Te-au învinuit că ai aruncat o vrajă asupra prințesei.

— Cea mai mare *zhadi* era sultana! Toată lumea știa asta. Ea a împrăștiat zvonurile alea despre mine. Oho, era de-o răutate!

— O luptă între vrăjitoare, zise Jahan îngrozit.

Hesna Khatun îi aruncă o privire disprețuitoare.

— Ei, ea e moartă, iar eu sunt încă pe tărâmul viilor.

Jahan se înfiora.

— Dar a doua oară? ziceai că sultana te-a izgonit de două ori.

— A doua oară a fost... când au logodit-o pe Mihrimah cu Rüstem Pașa. Hürrem nu mă voia în preajmă. M-a trimis la hagialâc tocmai când fiica mea avea cea mai mare nevoie de mine. M-au urcat pe o corabie. Cum am mai plâns, Allah mi-e martor.

— Pe drumul de întoarcere corabia a fost atacată de pirați, din câte-am auzit.

— O, era o înșelătorie. (Amuți și se puse iar pe tușit, zgâlțâindu-se din tot trupul.) Sultana voia să isprăvească cu

mine. Ea a pus la cale atacul, ca să mă omoare sau să mă întemnițeze. Una sau alta, pentru ea era totuna. Pentru ea nu-nsemna nimic.

— Cum ai scăpat?

Bătrâna ridică privirea și ochii i se umplură de lacrimi.

— Fiica mea m-a salvat. Iar n-a mai vrut să pună nimic în gură. A plâns atâta, că sultanul Soliman a trimis o grămadă de corăbii să mă salveze – pe mine, o doică! Cine-a mai auzit așa ceva?

— De unde vine puterea asta a ta, *dada*?

— Crezi că vine din vrăjitorie? Nu, vine din iubire! Fiica mea m-a iubit.

Jahan se aplecă înainte, cu privirea ațintită la pisică.

— Și tu ai iubit-o pe Mihrimah. Dar nu numai pe ea... M-am tot gândit la asta. Erai îndrăgostită de sultan – cum de mi-o fi scăpat înainte?

Bătrâna se întunecă la față.

— Ardeai de dragoste pentru el, zise Jahan.

— La fel și el pentru mine, răspunse ea cu mândrie. Pe mine mă voia, nu pe Hürrem. Vulpoaica aia ni se punea într-una în cale.

— Chiar crezi așa ceva? Nu ești în toate mințile, zise Jahan încet, aproape în șoaptă. Trăiești în visele și dorințele tale.

Ea nu-l asculta.

— Dacă n-ar fi fost drăcoanca aia, Mihrimah ar fi fost fiica mea. Chiar era, am știut-o întotdeauna. Copila noastră. A mea și a sultanului Soliman.

Tăcură o clipă – ea cuprinsă de amărăciune, el de tulburare. Jahan vorbi cel dintâi:

— Când a murit sultana, Mihrimah a devenit cea mai puternică femeie din întreg imperiul. Tu rămâneai în spatele ei. În umbră. Nevăzută. Nebănuită. (Cornacul se întrerupse dintr-odată.) De ce nu mișcă pisica aia?

— Doarme. N-o tulbura, zise Hesna Khatun. De ce-ai venit aici?

— Să aflu adevărul...

— Adevărul e ca un fluture: se lasă pe-o floare, zboară pe altă floare. Alergi după el cu o plasă. Îl prinzi, ești fericit. Însă nu trăiește mult. Adevărul e un lucru gingaș.

Bătrâna râsufla cu mare greutate, iar trupul o durea cumplit. Era obosită, Jahan vedea bine, însă nu era pregătit s-o lase-n pace.

— Ce legătură are Davud cu toate astea?

O umbră trecu peste chipul Hesnei Khatun.

— A fost omul tău de paie ani în șir. Tu îi puneai bețe-n roate meșterului Sinan. Oamenii mureau. De ce?

Bătrâna mângâie pisica mai apăsător. Lucru ciudat, aceasta nu torcea deloc, nici nu dădea din coadă.

— Nu te-am bănuit niciodată, *dada*. Nici eu, nici altcineva. Cine-ar bănuși o doică? Ai fost iscusită, n-ai lăsat nicio urmă.

— Trebuie să fi lăsat vreuna. Altfel n-ai fi aici, zise ea cu amărăciune.

— Ierburile pe care le ardeai pentru astm. Părul și hainele lui Mihrimah miroseau întotdeauna așa. Zilele trecute Davud mirosea la fel. Mi-am amintit după aceea.

— Ai simțul mirosului ascuțit, indianule, zise ea îndreptându-se.

— Am învățat de la elefantul meu. Jahan tăcu, mângâindu-și barba. Te-ai folosit de Davud, însă nu l-ai mai putut struni. Nu mai voia să te-asculte.

Trăgând pisica mai aproape, bătrâna rămase împietrită.

— De ce-ai făcut-o? Pentru bogății? Pentru putere? Cine te-a mituit? Italienii? Ei voiau să-l oprească pe meșterul meu?

— Of, mai taci... Ce prostie! zise Hesna Khatun. Vrei să aflu adevărul? Atunci ascultă-mă. Crezi că-șai fi putut să faci ceva fără îngăduința prințesei tale?

— Minți. Mihrimah e moartă. Nu se mai poate apăra, se împotrivi Jahan. Cum poți să dai vina pe ea? Credeam că ai iubit-o.

— Am iubit-o mai mult decât oricine. Mai mult decât orice. De aia am făcut cum mi-a spus și n-am întrebat niciodată de ce.

— Mincinoaso!

— Credem numai ce vrem să credem, se răsti ea.

Neliniștea se strânse pe chipul lui Jahan ca o furtună care stă să izbucnească.

— De ce-ar fi vrut Mihrimah să-i pună bețe-n roate meșterului meu?

— N-avea nimic cu meșterul tău. Dar o grămadă împotriva tatălui ei.

— Sultanul Soliman?

— A fost cel mai mare sultan și cel mai mare păcătos, Dumnezeu să-l ierte. Nu i-am purtat niciodată pică, fiindcă știam că e prost îndrumat de scorpia aia de Hürrem. Dar Mihrimah nu vedea lucrurile așa. Nu putea să dea vina pe mama ei. Așa că a dat vina pe omul pe care-l iubea cel mai mult, tatăl ei.

— Nu înțeleg.

— Sultanul Soliman și Mihrimah erau foarte apropiați. Ea era singura lui fiică, nestemata lui. Când era copilă, o lua cu el peste tot. Dar după aceea totul s-a schimbat. A devenit foarte aspru și temător. Vedea peste tot numai dușmani și-a început să nu se mai îngrijească de fiica lui. Mihrimah s-a simțit rănită, cu toate că nu s-a plâns niciodată. Apoi sultanul și-a trimis la moarte marele vizir. Omul care pentru Mihrimah era ca un unchi și pe care îl îndrăgea nespuse. A mai trimis la moarte încă un vizir. Meșterul tău a ridicat o moschee pentru el. Apoi a pus să fie omorâți fiii lui – frații lui Mihrimah. Ea a fost cumplit de mâhnită. Sfâșiată între dragostea și ura pentru tatăl ei. De câte ori s-a mutat fata mea frumoasă ca să stea departe de sultan. Apoi se întorcea... Îl ura. Îl adora. Era descumpănită, biata mea copilă. Mihrimah avea mai mulți bani decât erau în vistierie. Nimeni nu era mai puternic decât ea. Dar avea inima frântă. N-a ajutat deloc că au măritat-o cu Rüstem. Ce căsnicie

groaznică a avut, numai Dumnezeu știe. Nefericită până în ultimul ceas. Nu l-a vrut niciodată. Niciodată.

Simțind că-l ia amețeala, Jahan se îndreptă spre cufărul din colț și se așeză. De acolo putea vedea pisica din poala bătrânei. Avea ochi ciudați – unul verde ca jadul și altul de un albastru lucios.

— Nenorocirile au început pe când lucram la moscheea Süleymaniye, murmură Jahan. Ai încercat să ne ții în loc.

— Mihrimah știa că n-are cum să-și înfrângă tatăl și nici n-avea de gând s-o facă. Tot ce voia era să îngreuneze lucrurile. Moscheea pe care o ridica meșterul tău urma să-l facă nemuritor pe sultanul Soliman și să arate măreția lui celor care aveau să vină după el. Am hotărât să vă încetinim. Era o mică răzbunare.

— Și aveți nevoie de un ucenic să vă fie om de paie, zise Jahan.

— Am chibzuit în privința fiecăruia. Nikola era sfios. De Yusuf nici nu ne-am putut apropia – era ca o scoică ce nu voia să se deschidă. Pe tine te-am lăsat deoparte. Davud era cel mai bun. Măcinat de furie și ambiție.

— Dar Davud n-avea să vă asculte totdeauna!

— La început ne-a ascultat, dar apoi a devenit tot mai lacom. Nu ne-am atins de el. După moartea sultanului Soliman, Mihrimah l-a chemat și i-a spus că totul se isprăvise. A jurat că avea să înceteze, însă n-a făcut-o. În taină, ne-a încălcat poruncile. Cred că avea ceva de-mpărțit cu meșterul tău.

Lui Jahan i se făcu scârbă.

— Am simțit mirosul ierburilor tale pe hainele lui Davud după moartea meșterului. De ce te mai vedeai cu el?

Ea tăcu o clipă, înainte să răspundă.

— Davud voia să-l ajut să ajungă mare arhitect. Mi-a zis că, dacă nu-l ajut, avea să spună tuturor ce făcuserăm în toți anii ăștia.

— Te avea la mână și s-a folosit de tine!

Bătrâna rămase cu gura căscată.

— Ce s-a întâmplat cu testamentul meșterului Sinan? Chiar voia să-i urmeze Davud?

— Nu, zise ea netulburată. La tine se gândea.

Jahan o privi descumpănit.

— Meșterul tău a scris totul limpede. Voi să-i urmezi tu. Asta era dorința lui. Păstra unul dintre testamente acasă. Iar pe celălalt, la fel cu primul, la conacul arhitecților seraiului din Vefa.

— De aia a luat Davud toate cărțile meșterului? Voia să distrugă testamentele.

— Voia să se încredințeze că nu mai era vreunul pe undeva în afară de cele două, răspunse ea. Acum știi totul. Pleacă, sunt obosită.

Hesna Khatun se întoarse spre fereastră, fără să-l mai ia în seamă. În lumina asfințitului, chipul ei părea dăltuit în piatră. Purtarea ei îl mâhni adânc pe Jahan – nu atât răceala, cât nepăsarea ei. Nu-i părea rău pentru nimic, nici măcar la vârsta asta când era așa de aproape de moarte.

— M-a iubit vreodată? zise Jahan.

— De ce pui o întrebare așa de prostească?

— Vreau să știu dacă și asta fost o minciună. Ani în șir m-am simțit vinovat de câte ori am dorit o altă femeie.

Ea îl privi cu un amestec de dispreț și scârbă.

— Cine erai tu, mă rog? Un îmblânzitor de animale? Un șoarece pe lângă un munte! Un rob al sultanului îndrăgostit de singura lui fiică! Și mai ai obrăznicia să mă întrebi dacă te-a iubit? Ce neghiob!

Când ea își mișcă brațul, Jahan reuși să vadă bine pisica. Era Cardamom, același motan bătrân peste care trecuse atâta amar de ani. Împăiat. În loc de ochi avea două nestemate – un safir și un smarald.

— Îi plăceai – ca un animal de casă, ca o rochie. Ca *lokum*⁹⁸-ul. Dar te plictisești dacă mănânci așa ceva în fiecare zi. Nu, nu te-a iubit niciodată.

Jahan strânse din buze, amuțind.

⁹⁸ Rahat turcesc (în tc., în orig.).

— Smintitule, șopti ea. *Frumosul meu smintit.* Așa îți spunea. De aia te îndrăgea atât de mult. Dar poți numi asta iubire?

Ridicându-se în picioare, Jahan se clătină. Putea să isprăvească cu toate astea. Putea s-o omoare atunci, pe loc. S-o sugrume cu vâlul ei. Ușa era închisă. N-ar afla nimeni. Și chiar de-ar afla, nimeni n-avea să-i plângă moartea. Făcu câțiva pași spre ea, îi zări spaima din ochi.

— Câți ani ai, *dada?* Trebuie să fi trecut de mult de sută. E-adevărat că ai fost blestemată să trăiești veșnic?

Hesna Khatun dădu să râdă, însă o tuse seacă îi curmă veselia.

— N-am... n-am fost singura.

— Ce vrei să spui? întrebă Jahan, deși își dădu seama, chiar când i se desprinseră cuvintele de pe buze, că știa răspunsul.

— Ia gândește-te! Ce meseriaș, ce artist, ce om mânat de mari ambiții n-ar vrea să trăiască atât?

Jahan clătină din cap.

— Dacă vorbești de meșterul meu, să știi că era un om ca nimeni altul. N-are nimic de-a face cu o vrăjitoare ca tine.

— La ce vârstă a murit?

Chicotitul ei se prefăcu într-o tuse seacă. Până să-și recapete ea suflul, Jahan înhăță animalul împăiat din mâinile ei și îl aruncă în foc. Blana lui Cardamom se aprinse îndată, nestematele sclipind printre flăcări.

— Nu, țipă bătrâna prea târziu, cu glas spart.

— Lasă morții să se odihnească în pace, *dada.*

Uitându-se cum ardea pisica, Hesnei Khatun începu să-i tremure bărbia.

— Să te-ajungă blestemul meu, arhitectule! îi zise ea.

Jahan se îndreptă spre ușă cu toată iuțeala. O deschise, însă nu înainte să-i audă ultimele cuvinte.

— Să ajungi să te rogi în genunchi de Dumnezeu Atotputernicul să te ia, fiindcă e destul... fiindcă e prea mult. Iar el să-ți audă ruga... să te vadă cum te chinui și să-i fie

- ELIF SHAFAK -

milă de tine, o, biet ucenic al lui Sinan, totuși... totuși să nu-ți îngăduie să mori.

În fiecare dimineață, Balaban îl trimitea pe unul dintre țigani în port:

— Vezi dacă a trecut furtuna și s-au risipit norii.

Și de fiecare dată, cercetașul se întorcea cu aceeași veste.

— Norii stau încă adunați. Nu se duc nicăieri.

Robii lui Davud umblau prin preajmă, cercetând călătorii și marfa încărcată. Când află asta, Jahan își dădu seama că lucrul cel mai cuminte era să nu călătorească pe mare. Ar fi trebuit să se strecoare în vreo căruță care ieșea pe porțile orașului. Când era în afara oricărei primejdii, putea să-și încerce norocul în alt port – poate în Smyrna sau în Salonic. Totuși, oricât de primejdios ar fi fost, era hotărât să plece din Istanbul așa cum sosise. Iar Davud, cunoscându-l bine, știa asta.

Balaban și Jahan clociseră împreună un plan, hotărând că cel mai sigur era să sosească în port îmbrăcat în așa fel încât să nu fie recunoscut.

— Aș putea trece drept țigan, zise Jahan.

Dacă se îmbrăcau la fel și stăteau laolaltă, poate izbuteau s-o scoată la capăt. Balaban nu era încântat de idee. Asta putea să îngreuneze lucrurile – pe uscat și pe apă.

— N-ai vrea să se poarte lumea cu tine cum se poartă cu noi, frățioare. Nu-i nicio scofală să fii țigan.

Apoi se gândiră să-l îmbrace în straie de negustor. Dacă părea un om bogat și de vază, poate îi era mai ușor să se imbarce pe o corabie. Dar de îndată ce ridicau pânzele, marinarii aveau să-i fure și ultima para. Trebuia să arate a om de vază fără să pară bogat. Până la urmă au hotărât să se dea drept un artist italian – un fel de visător care cutreierase prin Levant, vânzându-și priceperea, și acum se întorcea acasă mai bătrân și mai înțelept. Dacă-l întreba cineva de picturile lui, trebuia să spună că fusese trimiseră înainte, cu altă corabie. Dacă lucrurile mergeau bine, avea să ajungă la Florența în zece zile.

Pentru Balaban și pentru oamenii lui nu era greu să-i găsească hainele trebuincioase, totuși să-i găsească unele pe măsură nu se dovedi deloc lesne. Îi dădură lui Jahan un sac cu haine – o cămașă din pânză de in, o tunică cu mâneci ciudate, o vestă de piele și pantaloni care se legau deasupra genunchiului. Toate dintr-o țesătură minunată, însă toate prea mari.

Balaban rânji când îl văzu îmbrăcat așa.

— *Signori*⁹⁹ Jahanioni, ai intrat la apă!

Râseră ca niște băiețandri, cum rămăseseră în adâncul sufletului. Țiganiii lui Balaban îl jefuiseră pe slujitorul dogelui Veneției ziua în amiaza mare – un om vădit mai voinic decât Jahan. Totuși, după ce nevasta lui Balaban le potrivi pe ici, pe colo, hainele îi veniră ca turnate. Ea stărui să-i vopsească lui Jahan părul și barba cu henna. Când isprăvi, ucenicul lui Sinan abia se recunoscă în oglindă. O pălărie de catifea cu negru și liliachiu îi întregi înfățișarea. Rănile i se vindecaseră de tot. Rămăsese doar cicatricea de pe obraz – să-i amintească de o noapte pe care-ar fi vrut s-o uite.

În ziua plecării lui Jahan, Balaban și oamenii lui se suiră într-o căruță trasă de un măgar. În cinstea lui era împodobită cu flori și funde. Se înghesuiseră atâția înăuntru, că bietul măgar abia putea să tragă căruța, darămite să mai iuțească pasul. Blestemând rânduiala care nu le îngăduia Țiganilor să călărească pe cai, apoi certându-se între ei, încercară să se facă unul pe altul să rămână la șatră – în zadar. Toată lumea voi să-l însoțească pe Jahan. Până la urmă, hotărâră să ia trei căruțe. Urcând și coborând străzile, înaintau într-un alai Țipător, neluând în seamă privirile oamenilor din oraș, care se uitau la ei cu gura căscată, pe jumătate cu uimire, pe jumătate cu dispreț, de parcă ar fi descins dintr-un alt Adam și dintr-o altă Evă.

Pe la jumătatea drumului, unchiul lui Balaban se puse pe cântat. Glasul lui – aspru și răgușit, dar plăcut – era purtat

⁹⁹ (sic!) Forma corectă de vocativ singular este *signore*.

de vânt până departe. Unul dintre băieți scoase un fluier de trestie de la brâu și prinse a cânta melodia.

Când Jahan întrebă despre ce era cântecul, Balaban îi răspunse într-o șoaptă atât de scăzută, că trebui să întindă gâtul spre el ca să audă ceva:

— Un bărbat se duce la o nuntă. Toată lumea e fericită, dansează și bea. Așa că se pune și el pe dansat. Și pe plâns.

— De ce plânge?

— Pentru c-o iubește pe fată, neghiobule. Și ea îl iubește pe el. Dar ai ei o mărită cu altul.

Jahan simți o greutate în piept când muzica se stinse – întâi versurile, apoi cântecul. Pesemne că tristețea era molipsitoare, fiindcă se lăsă numaidecât tăcerea. Aproape de port, pe un deal înverzit, căruțele se opriră.

— Te lăsăm aici, e mai bine așa, zise Balaban.

Săriră jos, unul câte unul. Jahan își lepădă mantia pe care o purta ca să-și ascundă veșmintele italienești. Îi îmbrățișă pe toți, sărutând mâinile bătrânilor și obrajii copiilor. Balaban nu se mișcă, sprijinindu-se de căruță și morfolind un pai. Când își luă rămas-bun de la toată lumea, Jahan se apropie de bulibașă. Atunci băgă de seamă că avea ceva în mână, rotund și albastru ca un ou de măcăleandru.

— Ce-i asta?

— Un talisman. *Daki dey* l-a făcut pentru tine – să te ferească de deochi. Poartă-l de-a-ndoaselea cât ești pe mare și întoarce-l la loc în clipa când pui piciorul pe țărnm.

Jahan își mușcă buza de jos ca să-și înăbușe suspinele care i se ridicau în gâtlej.

— Îți rămân veșnic recunoscător.

— Ascultă, în legătură cu curva aia... Am făcut cercetări. Se pare că erau opt femei la Hamamul întristărilor.

— Și?

— Și sunt tot opt, din ce-am auzit. N-a plecat și n-a venit niciuna.

— Ce vrei să spui?

— Vreau să spun că n-a fost nicio înmormântare. Lucru tare ciudat. Nu vreau să suferi toată viața. Poate n-ai omorât pe nimeni, frățioare. A fost doar o înșelătorie.

— Dar pitica... zise Jahan. Era lângă mine.

Balaban oftă.

— Îmi pare și rău, și bine că pleci, frățioare. Ești prea curat la suflet ca să trăiești în Istanbul.

Bulibașa îl trase stângaci pe Jahan mai aproape și-l bătu în glumă în burtă, ca între frați, apoi zise:

— Pe cine-o să mai scot din belele acum?

— Pe fiul lui Chota. O să ai grijă de el?

— Oho, stai liniștit. O să-i spunem ce tată faimos a avut.

Pe când Jahan își căuta încă cuvintele, Balaban sări în căruță și apucă hățurile, cu ochii plecați. Oamenii lui îl urmară, bătându-l pe Jahan pe umăr. După ce se suiră toți și se așezară, căruțele porniră la drum. Toți făceau din mână, toți în afară de Balaban. Jahan așteptă ca bulibașa să se întoarcă și să se uite în urmă pentru ultima oară. Dar n-o făcu. Cu părul lung și negru fluturând în vânt, privea țintă înainte. La o cotitură, căruța se opri și Balaban se uită în urmă. Deși era prea departe ca să-și dea seama, lui Jahan i se păru că zărește o umbră de zâmbet pe chipul bulibașei. Ridică mâna în chip de rămas-bun. Balaban făcu la fel. Apoi țiganii plecară.

Durerea străpuse inima lui Jahan ca un hanger implântat până-n plăsele. Se așeză pe o cioată, chibzuind. Nu știa ce are să-i aducă soarta și se avânta iar în vârtoarea vieții cu o nesăbuiță prostească. Dar n-avea cum să mai dea înapoi. Așa cum soarele răsărea în fiecare dimineată, și el trebuia să pornească la drum.

Ca întotdeauna, portul era înțesat de călători, marinari și robi. Nici nu puse bine piciorul pe chei, că forfota îl înghiți. Era unul dintre cele mai bune porturi, se zicea, în care corăbiile puteau intra fără să folosească vâslele sau să se roage ca vântul să le umfle pânzele. Căpitanii puteau avea încredere că forța ce mișca apa mării avea să-i aducă la

țarm. Cele două marea potrivnice ale Bosforului, spre deosebire de oraș, se mișcau mereu la fel, te puteai bizui pe ele. În ziua aceea erau o mulțime de corăbii trase la chei, însă doar câteva aveau pânzele întinse, gata de plecare. O caracă cu trei catarge, lucioasă și semeață, care pleca spre Veneția. Pe asta nădăjduia să se imbarce Jahan.

Acum, că era artist italian, se zgâi fermecat la orice ciudățenie și își scoase pălăria dinaintea fiecărei femei – călugăriță sau fată. Văzu pelerini, călugări iezuiți cu ciliciu și rase cu glugă, dregători cu pete de cerneală pe degete care nu mai ieșeau. Un scrib stătea la o masă șubredă. Oamenii se adunau în jurul lui, uitându-se cum pana sa făcea minuni. Jahan intră în vorbă cu un negustor albanez de la care cumpără șerbet cu miere. Un om încerca să tragă un cal cu capul acoperit – un armăsar negru pursânge – pe puntea ce lega corabia de țarm. Oare unde duceau animalul? se întrebă Jahan. Avea să treacă cu bine prin călătorie calul acela minunat?

Tocmai când stătea acolo, uitându-se cum era urcat armăsarul pe corabie, Jahan îi zări cu coada ochiului pe cei doi surdomuți ai lui Davud. Își făceau loc prin mulțime, îndreptându-se spre el. Își ținu răsuflarea, sorbind din băutură. Cei doi trecură pe lângă el fără să-l bage în seamă.

O clipă mai târziu, un strigăt ascuțit străpunse aerul.

— Oprește-te, ticălosule!

Calul acela minunat se ridicase pe picioarele de dinapoi și îl împinsese pe rob drept în apă. Un val de râsete străbătu mulțimea din port, înăbușite repede de țipete și plânsete când calul, cu capul încă acoperit, coborî tropotind puntea și se năpusti spre privitori. Împiedicat de trupuri și cufere în fiecare parte, nu izbuti să galopeze liber, cum poate și-ar fi dorit. Totuși, nevoind să se oprească, călca în picioare orice îi ieșea în cale.

Robul, scos din apă și mustind de furie, striga porunci și înjurături. Jahan îl prinse din urmă.

— Care-i numele calului?

— La ce dracu-ți trebuie să știi?

— Spune-mi numele lui! zise Jahan, pierzându-și răbdarea.

Omul ridică din sprâncene.

— Abanos.

Jahan alergă după cal. Pânza înfășurată în jurul capului îi căzuse, însă era și mai înspăimântat văzând unde se află.

— Abanos! strigă Jahan iar și iar, cu un glas cât mai liniștit cu putință.

Caii nu-și prea recunoșteau numele. Dar recunoșteau un glas cunoscut, așa cum își dădeau seama și ce se ascundea în spatele lui.

Încercuit, armăsarul se rotea, nechezând și scuturând neliniștit din cap. Jahan se opri dinaintea lui și-i arătă mâinile goale. Se apropie încet, rostind o vorbă liniștitoare după alta. Dacă n-ar fi fost istovit, calul nu l-ar fi lăsat să se apropie. Dar era. Apucând hățurile, Jahan îl mângâie cu blândețe pe gât.

Ca la un îndemn, cornacul se întoarse. La câțiva pași depărtare, surdomuții stăteau și se uitau la el fără să clipească, cu chipurile de nepătruns. Aveau vreo bănuială sau erau doar curioși? După ce le aruncă o privire, Jahan nu mai îndrăzni să se întoarcă. Simți o apăsare în piept. O dără de sudoare i se prelinse pe ceafă. Hainele cu care era îmbrăcat i se părură cumplit de grele când se gândi ce pacoste ar fi dacă ar trebui s-o șteargă iute. Avea cu el două pungi cu bani – una în mantie, cealaltă cusută în cămașă, prin bunăvoința nevestei lui Balaban. Dacă ar lua-o la fugă acum, banii ar zornăi, stânjenindu-l și mai tare.

Pe când chibzuia la puținele sale alegeri, mulțimea se dădu în lături, despicală parcă de un hanger nevăzut. Sosea ambasadorul francez. Omul care, plin de curiozitate, însă cu totul netulburat, disecase trupul lui Chota. Alături mergea soția lui, îmbrăcată cu o haină scurtă brodată și cu o rochie din cea mai verde catifea, ținând la nas o batistă ca să se apere de duhoarea din jur și încruntând din sprâncene.

Trecură pe-alături fără să-l recunoască, îndreptându-se spre corabia pe care pusese el ochii. O ceată de servitori se ținea pe urmele lor, cărând cutii și cuști în care sâsâiau, uguiau și țipau animale de toate soiurile. *Monsieur* și *madame* Brèves se întorceau în Franța, luându-și cu ei menajeria.

Aveau păuni, privighetori și papagali cu pene viu colorate ca primăvara. Mai erau și un șoim, un uliu și o pasăre ciudată cu un cioc uriaș – un dar din partea sultanului. Însă toată lumea se înghesuia să vadă maimuțele – o femelă și un mascul îmbrăcați cu niște haine micuțe, care arătau ca un domn și o doamnă de neam. Gătite în mătase și catifea, cele două maimuțe priveau mulțimea cu ochi pe jumătate înfricoșați, pe jumătate veseli. Femela își dezvelea din când în când dinții, de parcă ar fi râs de oameni așa cum râdeau și ei de ea.

Folosindu-se de zarvă, Jahan se îndepărtă îndată cu pași repezi și hotărâți. Nu se uită niciodată în urmă. Coti când la stânga, când la dreapta printre coșuri, frânghii și scânduri, printre salahori, hamali și cerșetori. Mai era o caracă departe în față. N-avea habar încotro urma să plece, dar se simți atras spre ea. Îi trecu prin minte că Davud ghicise pesemne că voia să se întoarcă la Roma și își sfătuiseră oamenii să stea cu ochii pe toate corăbiile care plecau spre porturi italienești. Poate ar fi mai înțelept să se îndrepte în cu totul altă parte. Apoi putea să debarce în primul port și să plece spre țara lui Michelangelo. Încredințat de lucrul ăsta, ajunsese la caracă și urcă pe punte.

— Nu luăm străini, zise căpitanul după ce-l ascultă. De unde să știu că nu ești vreun răufăcător?

— Sunt artist, răspunse Jahan și, temându-se că omul l-ar putea ruga să-i facă portretul drept dovadă, adăugă: Pictez priveliști din natură.

— Ciudată meserie! Și te plătește cineva pentru asta?

— Dacă găsesc vreun ocrotitor bogat și mărinimos...

— I-auzi! zise omul cu asprime. Noi ne rupem spinările muncind, iar dumneata duci o viață de huzur. Nu, nu pot să te iau. O să ne aduci ghinion.

— O să vă aduc noroc, te încredințez, stărui Jahan. Și ca să-ți dovedesc că sunt om de cuvânt, lasă-mă să-ți dau banii ăștia, adăugă scoțând punga și golind-o pe masă.

Ochii căpitanului sclipiră. Luă un ban și îl încercă între dinți.

— Bine, urcă. Stai în cală. Poți să mănânci cu oamenii mei. Ai grijă să nu dau cu ochii de tine.

Jahan dădu de mai multe ori din cap.

— O să am.

Nu ridicau ancora decât a doua zi. Jahan își trecu timpul așteptând într-o cabină înăbușitoare de sub punte. Abia când ridicară pânzele își adună curajul și ieși pe punte. Orașul licărea în depărtare – bazarurile, cafenelele, cimitirele cu chiparoși și pietre de mormânt înalte, cu *turbeh*-uri. Locul unde învățase să iubească și să nu se încreadă niciodată în iubire. Zări minaretele moscheilor Süleymaniye și Şehzade, a tatălui și a fiului. Văzu cupola Hagiei Sofia, o scântiere în zare. Și moscheea Mihrimah, la fel de învăluită de taină ca și femeia al cărei nume îl purta.

Ducându-și mâna dreaptă la inimă, Jahan le salută, știind de câtă sudoare, de câte rugăciuni și de câte nădejdi fusese nevoie ca să fie ridicate. Nu salută numai oamenii, ci și piatra, lemnul, marmura și sticla, așa cum îl învățase meșterul lui. Pescărușii îi însoțiră o vreme, strigându-le cu glas ascuțit rămas-bun. Când vântul se înteti, se întoarseră în oraș. Lucru ciudat, își luau bun-rămas cu aceeași tristețe ca și el.

Blestemul... Cum putea să-l numească așa când era de fapt o binecuvântare? se gândi Jahan la început. Treptat avea să-și dea seama însă cum îl amăgise viața. Ce luase drept un dar avea să se dovedească mai târziu o pacoste. Ce primise ca pe-un blestem avea să devină o binecuvântare. Dar atunci, ascultând sfatul *dadei*, se întreba: care dintre artiștii și arhitecții din lumea întregă n-ar vrea să trăiască o sută de ani, sau chiar mai mult, fără să se teamă că i s-ar putea împlini sorocul tocmai când ajunsese la mijlocul unei lucrări noi, ce se putea dovedi, din câte își dădea seama, cea mai bună pe care o făcuse vreodată. Fără să simtă vreo frică de moarte, Jahan fu cruțat de frica de neizbândă. Scutit de o asemenea grijă, putea desena mai mult, mai bine, putea chiar să-și întrecă meșterul. Hotărât, avântat, călători dintr-un port în altul. Merse la Roma, în Franța, în Anglia și la Salamanca, unde se aștepta s-o găsească pe Sancha, însă nici urmă de ea.

Cum muncea din greu, fără să ceară mulți bani, și era grozav de priceput, toată lumea îi dădea de lucru. Cu toate că nu făcea parte din nicio breaslă și nu putea fi tocmit, putea să-și vadă de meșteșugul lui pe căi ocolite, făcând planuri pentru alți arhitecți, întotdeauna prost plătit. Îl cam neliniștea că blestemul, deși îi dădea putere și mulți ani înainte, nu-l făcea deloc să arate mai tânăr. Chiar dacă nu dădea vreun semn de slăbiciune sau de bătrânețe, își arăta vârsta. Bănuind că la mijloc e ceva neobișnuit, vreo taină întunecată, oamenii îl întrebau câți ani are. Când Jahan le spunea că are nouăzeci și șase, nouăzeci și șapte, nouăzeci și opt de ani... se holbau la el cu gura căscată. O urmă de îndoială le sclipea în ochi în timp ce se întrebau dacă-și vânduse sufletul Necuratului – deși o singură dată auzise pe cineva rostind cuvintele acelea cu glas tare. Oriunde s-ar fi dus, la miazăzi sau la miazănoapte, era la fel: oamenii arătau

aceeași lipsă de încredere, dacă nu chiar de înțelegere, pentru oricine trăia peste sorocul lui.

Atunci începu Jahan să se întrebe dacă vrăjitoarea n-avea dreptate. Poate că meșterul lui chiar făcuse un târg cu ea. Sinan trăise mai mult decât orice alt meșter din Imperiul Otoman. Ridicase mai multe clădiri decât ar fi putut visa vreodată să ridice un om. De la o vreme, pesemne că începuse să miroasă precum ierburile Hesnei Khatun, deși – oricât își muncea creierii – Jahan nu-și putea aminti. Apoi, sătul de toate, fără îndoială că se rugase să-și afle sfârșitul. La scurt timp după moarte, trecuse pesemne s-o vadă pe vrăjitoare. Pentru ultima oară. Dacă era așa, trebuia să fie o cale de-a rupe vraja și, plecând din Istanbul, Jahan pierduse prilejul.

Anii se scurgeau. Când mai avea puțin până s-atingă veacul, se imbarcă pe o corabie care mergea până-n Portugalia, de unde auzise că puteai să călătorești spre Lumea Nouă. Într-o zi însoțită, când trecuse de amiază, zări pe puntea de la proră un bărbat subțiratic și mlădios. Tresări. Era Balaban, șezând între un colac de frânghie și un țaruș. Fără să stea prea mult pe gânduri, porni într-acolo râzând pe înfundate, pentru ca, într-un târziu, să-și dea seama că nu era el.

— Îmi cer iertare, te-am luat drept altcineva.

— Un prieten, nădăjduiesc, zise străinul. Vino și stai jos, bucură-te de soare cât mai poți.

Îi înșiră toate necazurile lui, când cu glas puternic, când cu glas scăzut. Spunea că avusese prea multe păcate de care să fugă. Acum se întorcea la familia lui mai înțelept. Istovit de vorbă, îl întrebă pe Jahan:

— Cu ce te îndeletnicești?

— Ridic clădiri. Sunt arhitect.

— Atunci ar trebui să te duci la Agra. Șahul Jahan – ia te uită, aveți același nume – construiește un palat în amintirea soției lui.

Cu toate că ridică din umeri, Jahan se arătă curios.

— Ce s-a întâmplat cu ea?

— A murit din facere, răspunse străinul cu tristețe. O iubea mult.

— Nu e chiar în drumul meu.

— Atunci apuc-o pe alt drum, zise străinul. Uite-așa.

În anul 1632, Jahan sosi în Hindustan ca să vadă care erau într-adevăr planurile pentru palatul despre care vorbea toată lumea.

În unele orașe mergi pentru că vrei tu, în altele mergi pentru că vor ele. Din clipa când puse piciorul în Agra, Jahan simți că orașul îl atrăsese într-acolo, îl călăuzise spre el încă de la început. Auzise pe drum atâtea despre șah și despre orașul pe care voia să-l acopere de glorie, că, atunci când ajunsese în Agra, i se păru că se întorcea într-un loc în care mai fusese. Se plimbă încolo și-ncoace, trăgându-i în piept mirosurile bogate și înțepătoare, cu pielea arsă de razele soarelui, cu o durere ușoară în cicatricea care îi brăzda obrazul.

Jahan se duse să vadă clădirea de pe malul râului Yamuna. Acolo, cu ajutorul unui călător care rupea puțină turcă, se înfățișă dinaintea unuia dintre desenatori. După ce ascultă pe unde lucrase și văzu pecetea lui Sinan, acesta îl duse la supraveghetorul lor. Un bărbat voinic, cu nas borcănat, sprâncene stufoase și un zâmbet sfios, care-l plăcu numaidecât lui Jahan. Îl chema Mir Abdul Karim.

— Meșterul tău era un om mare, îi zise cu glas puternic, fiind deprins să le lămurească oamenilor felurite lucruri, fie că erau mai mici sau mai mari în rang.

Se uită la câteva planuri pe care Jahan le adusese cu el, cercetându-le în amănunt. Apoi, punând pe masă o cană cu lapte îndulcit cu miere și un mănunchi de pene de scris, Mir Abdul Karim îi arătă câteva planuri pentru palat, cerându-i părerea despre fiecare, iar Jahan îi răspunse cinstit. Supraveghetorul nu zise nimic, însă sclipirea veselă ce i se ivise în ochi lăsa să se-nțeleagă că era mulțumit de răspunsuri. Pe urmă, Karim îl rugă să deseneze planul unui cat care să țină seama de măsurătorile pe care i le dădu chiar atunci, pe loc. Când Jahan isprăvi, supraveghetorul păru mulțumit. Trăgând încet aer în piept, zise:

— Nu pleci nicăieri până nu vorbești cu marele vizir.

Astfel, după alte sistiseli, Jahan se pomeni chemat să se înfățișeze dinaintea șahului. Așezat pe Tronul cu Păuni, cu

ochii cu pleoape grele sclipind de durere și mândrie, cu barba și mustața albite de mândrie și cu veșmintele lipsite de orice podoabe, acesta îi amintea lui Jahan, în mai multe privințe, de sultanul Soliman. Șahul plângea moartea preaiubitei lui soții Mumtaz Mahal – o Pildă de Desăvârșire –, femeia care îi născuse paisprezece copii în optsprezece ani. Trupul ei fusese îngropat pe malul râului Tapti. Acum era adusă la Agra ca să fie așezată într-un mormânt ridicat pentru vecie.

O iubise mai mult decât pe oricare femeie, în dauna celorlalte soții. Se spunea că o iubea atât de mult și avea o asemenea încredere în ea, încât Mumtaz Mahal citea toate firmele date de șah și, dacă le încuviința, puneă pecetea împărătească pe ele. Nu era numai soția lui, ci și tovarășa, omul de încredere și sfătuitoarea lui. Moartea ei îl lăsase nemângâiat. Se ducea încă în iatacul ei noaptea, încercând parcă să-i prindă parfumul – sau năluca – și, când dădea cu ochii de odăile pustii, izbucnea în plâns.

Dacă ar fi fost mai tânăr, Jahan s-ar fi simțit neliniștit înfățișându-se dinaintea șahului îndurerat care purta același nume ca și el. I-ar fi luat foc fața, palmele i-ar fi asudat, iar glasul i-ar fi tremurat de frică să nu spună ceva greșit. Însă toate astea trecuseră de mult. Fiindcă nu mai avea nici taine, nici așteptări, putea să înceteze să se mai blesteme și să fie doar un privitor liniștit, netulburat – și liber. De oriunde s-ar fi ivit această fire nouă, își dorea, cu întârziere, s-o fi avut înainte, pe când stătea dinaintea tuturor sultanilor, sultanelor și marilor viziri pe care-i întâlneau în viață. Abia acum prețuia firea domoală a meșterului, care îi era atât de nesuferită odinioară.

Șahul îl întrebă despre clădirile ridicate de Sinan pe care, spre mirarea ucenicului său, le cunoștea cât se poate de bine. Jahan dădea la fiecare întrebare un răspuns scurt, dar cinstit. Spre deosebire de strămoșul lui, Babur – care vorbea aceeași limbă cu Jahan –, șahul nu știa o boabă de turcă. Stăteau de vorbă cu ajutorul unui tâlmaci, care le tâlcuia

frazele din persană în turcă și apoi din turcă în persană. Cuvintele care erau la fel în cele două limbi se prindeau precum fluturii în plasa țesută între ei și acolo rămâneau.

Când întâlnirea se sfârși și Jahan dădea să iasă din încăpere mergând de-a-ndărătelea, șahul întrebă:

— Am auzit că nu te-ai însurat niciodată. De ce?

Jahan se opri, cu ochii ațintiți în pământ. O tăcere mai groasă decât mierea se lăsă peste sala de primire, de parcă toți cei de față ar fi așteptat să-i audă răspunsul.

— Mi-am dăruit inima cuiva, Înălțimea Ta...

— Și ce s-a întâmplat?

— Nimic, zise Jahan. (Cei care crescuseră cu povești de iubire ce se sfârșeau negreșit cu desfătări, zaiafeturi, statornicie sau nenorociri nu puteau să înțeleagă de ce, pentru mulți oameni, iubirea nu duce până la urmă la nimic.) Mi-era cu neputință să mă ridic până la ea, și oricum ea nu mă iubea. N-a fost să fie.

— Femei sunt din belșug, spuse șahul.

Lui Jahan i-ar fi plăcut să-i răspundă același lucru. De ce-și jelea încă soția? Șahul înțelese însă ceea ce el nu izbuti să pună în cuvinte. Un zâmbet subțire i se ivi pe buze când spuse:

— Sau poate că nu.

A doua zi, după ce trecu de amiază, Jahan primi de la palat un răvaș în care se spunea că fusese ales să ridice împreună cu marele arhitect Mormântul Luminos – *rauza-i-munavvara*. Avea să fie plătit cu mărinimie, în rupii și *așrafi*¹⁰⁰, iar o dată la șase luni avea să primească un dar pe măsura muncii lui. Dar un rând, mai ales, îi rămase în minte: *Prin aceasta te rog pe tine, Jahan Khan Rumi, ziditorul de amintiri, urmașul preacinstiului meșter Sinan, care n-a avut pereche pe lume și ale cărui învățături au ajuns să fie urmate peste tot, să ajuți la ridicarea celui mai glorios*

¹⁰⁰ Monedă de aur echivalentă cu aproximativ 30 de rupii de argint, emisă de dinastiile musulmane din Orientul Mijlociu, Asia Centrală și de Sud.

mormânt, care va trezi încântarea tuturor spițelor viitoare până în Ziua Judecății, când sub bolta cerească nu va mai rămâne piatră pe piatră.

Jahan primi, împotriva voinței sale. Se alătură ziditorilor și, chiar dacă se afla pe un pământ străin unde nu cunoștea pe nimeni și unde nu avea un trecut de care să-și aducă aminte dacă prezentul se dovedea prea cumplit, se simți ciudat de acasă.

Lucrarea era uriașă. Costa nemăsurat. Plină de piedici. Mii de salahori, zidari, cioplitori, pietrari, cărămidari, mozaicari și tâmplari trudeau de zor. Dacă te mutai dintr-un loc într-altul, auzai o amestecătură de limbi, mai ceva ca la Turnul Babei. Erau sculptori din Buhara, pietrari din Isfahan, cioplitori din Tabriz, caligrafi din Kashmir, zugravi din Samarkand, decoratori din Florența și giuvaierii din Venetia.

Era aproape ca și când șahul, în hotărârea lui de-a vedea clădirea isprăvită cât mai curând, chemase acolo toți meșteșugarii din lume care i-ar fi putut fi de folos. Neclintit, încăpățânat, stătea cu ochii pe toți până acolo încât era în stare să deseneze chiar el planurile. Că se pricepea oarecum la desen le făcea viața și mai grea arhitecților. Jahan nu mai întâlnise vreun cârmuitor care să pună umărul de-adevăratelea la ridicarea unei clădiri. O dată la două zile, șahul îi aduna în jurul lui, punând întrebări, dându-și cu părerea și venind cu cereri noi, cu neputință de împlinit, așa cum înclină adesea să facă toate capetele încoronate.

Șahul Jahan era un om care își zălogea mânia în oțel, iubirea în nestemate și durerea în marmură. Cu îngăduința lui, Jahan le scrisese câtorva zidari din Istanbul, chemându-i acolo. Se bucură mult când Isa, cel mai îndrăgit învățacel al său, se învoi să vină la Agra. Se simțea plin de duioșie și prețuire pentru el și pentru tot ce putea înfăptui cu iscusința și tinerețea lui. Se întrebă dacă meșterul Sinan avusese aceleași simțăminte pentru ei. Dacă era așa, păcat că Jahan nu înțelesese lucrul ăsta.

Pe șantier erau și elefanți. Cărau fără odihnă cele mai grele bucăți de marmură și grinzi. Uneori, spre seară, când soarele stătea să apună, Jahan îi privea cum se bălăceau prin bălți și inima i se umplea de duioșie. Nu se putea opri să-și spună că, dacă oamenii ar trăi ca animalele, fără să se gândească la trecut sau la viitor și fără șiruri după șiruri de minciuni și înșelăciuni, lumea ar fi un loc mult mai pașnic și, poate, mai fericit.

M-am însurat. Șahul, amintindu-și de cele vorbite de noi, a poruncit să mi se găsească o soție cumsecade. Și mi s-a găsit. Soția mea, cu șaizeci și șase de ani mai tânără, e o femeie blândă din fire și înțeleaptă la vorbă. Când era însărcinată în două luni, și-a pierdut întreaga familie într-un potop. Așa cum a făcut odată poeta Mirabai, n-a vrut să se alătore bărbatului ei pe rugul funerar. Ochii îi erau mai întunecați decât toate tainele mele, zâmbetul stătea întotdeauna gata să-i mijească pe buze, părul ei negru și lucios se prefira printre degetele mele ca o apă înmiresmată. În multe nopți, privindu-i chipul întors într-o parte în lumina lumânării, îi spuneam ce știa oricum prea bine: „Sunt prea bătrân pentru tine, Amina. Când mor, să te măriți cu un tânăr”.

„Nu arunca blestemul asupra noastră, bărbate”, răspundea ea de fiecare dată. „Taci!”

În toamnă Amina a născut un copil, un băiat cu gropițe în obraji. L-am iubit de parcă ar fi fost al meu. Am hotărât să-l cheme Sinan și, amintindu-mi de primul nume al meșterului, am adăugat și Hovsep. Iar din respect pentru familia soției mele, i-am zis și Mutamid, după socrul meu. Iată-l pe fiul nostru, Sinan Hovsep Mutamid – nimeni nu mai e ca el în marea nemărginită de suflete și de zei fără număr, înflorind sub cerul Agrei, crescând cu fiecare zi mai înalt, mai puternic, un flăcău otoman în țara indienilor, cu toate că eu mă dădusem odată drept indian în țara otomanilor.

Are pielea luminoasă a mamei lui și ochi căprui. Încruntările întâmplătoare ale frunții largi lasă să se întrevadă nerăbdarea și curiozitatea pentru freamătul lăuntric din fiecare lucru pe care îl privește. Când i-au dat dinții, maică-sa și multele lui mătuși i-au așezat dinainte mai multe lucruri ca să ghicească pe ce cale o va apuca în viață – o oglindă argintată, o pană, o brățară aurită și ceară pentru peceți. Dacă alegea oglinda, avea să îndrăgească frumusețea, să fie pictor sau poet. Pana:

avea să fie scrib. Brățara: avea să fie negustor. Iar ceara: avea să ajungă un mare dregător.

Sinan Hovsep Mutamid a rămas o clipă nemișcat, uitându-se la lucrurile împrăștiate la picioarele lui, de parcă înăuntrul lor se afla o ghicitoare pe care trebuia s-o dezlege. Între timp, femeile îl alintau și îl strigau ca să aleagă ce-i doreau ele. Nu le-a băgat în seamă. Apoi, pe neașteptate, a întins mâna și-a apucat talismanul de la gâtul meu, cel pe care mi-l dăduse Daki dey să mă ferească de deochi.

„Ce înseamnă asta?” a întrebat Amina îngrijorată.

Am chicotit, trăgând-o lângă mine, fără să-mi pese de ce-ar putea gândi surorile ei.

„Nimic rău, crede-mă”, am zis.

Însemna doar că avea să hotărască singur, orice i s-ar fi așternut dinainte.

Când ieșim toți trei din casă, întreg orașul se zgâiește la noi. Uneori dau peste bărbați care, cu glumele lor nerușinate și râsetele lor ascuțite, lasă să se înțeleagă că sunt al dracului de norocos că am o asemenea soție sau întreabă cum izbutesc s-o mulțumesc la vârsta mea. Așa că o luăm pe alte străzi. Soția mea, cu pruncul în brațe, merge înainte. Eu rămân în urmă, târșâindu-mi picioarele, privind-i – blândețea ei când mângâie capul copilului; zâmbetul lui plin de încredere, încântător; murmurul lor ce amintește de freamătul abia deslușit al valurilor dintr-un oraș aflat acum la mare depărtare. Le las să-mi pătrundă în suflet, aducându-mi aminte de clipe de altădată, știind că, după ce n-am să mai fiu, ei o să se plimbe mai departe, că nimic n-o să se schimbe. Și știind lucrul ăsta, în loc să mă întristez, sunt plin de nădejde, chiar așa, o nădejde fără margini.

Nimic la soția mea nu-mi amintește de Mihrimah. Nici glasul, nici înfățișarea, nici firea ei. În nopțile înstelate, când îmi acoperă trupul cu al ei, căldura sa învăluindu-mă ca o mantie, când mă simt rușinat de vârsta mea și ațâțat de moliciunea ei, alunecă pe mine așa cum alunecă o spadă în teacă, frumusețea ei înghițind urâtenia mea, și îmi șoptește la

ureche: „Dumnezeu mi te-a trimis”. Știu că n-aș fi auzit niciodată asemenea vorbe din gura lui Mihrimah, chiar dacă ne-ar fi fost scris să fim împreună. Nu, soția mea nu s-ar fi putut deosebi mai mult de ea. Iar eu n-aș fi putut fi mai mulțumit. Și totuși... de când am părăsit Istanbulul, nu trece o zi fără să mă gândesc la Mihrimah. Mi-o amintesc încă. Mă doare încă. O durere călătoare, ce trece așa de iute de la un mădular la altul, încât nici nu pot spune că există aievea. Ea e umbra care mă urmează oriunde, înălțându-se deasupra mea când mă simt istovit, secătuindu-mi lumina din suflet.

La un an după ce-am început să lucrez pentru marele șah, am fost rugat să desenez planul pentru cupola Mormântului Luminat, căruia lumea îi spune acum Taj Mahal. Și eu mi-am schimbat numele. Deși mi se zice încă Jahan Khan Rumi, toată lumea, până și copiii de-o șchioapă, mă cunoaște drept „făuritorul de cupole”.

În fiecare dimineață mă duc pe șantier să văd cum merg lucrurile. E drum lung până acolo și îmi ia ceva timp. Zilele trecute a apărut un învățăcel cu un elefant.

„De ce nu lași elefantul să te care în spinare, meștere?”

M-au ajutat să mă urc în howdah. Am stat înăuntru și m-am uitat cum trudes salahorii fără odihnă, clădind pentru Dumnezeu, clădind pentru cârmuitor, clădind pentru strămoșii lor, clădind pentru un țel nobil, clădind fără să știe bine de ce, și m-am simțit așa de fericit că eram singur acolo sus și nu jos împreună cu ei, fiindcă nu puteam împiedica lacrimile să-mi șiroiască pe față, așa că am plâns ca un bătrân șubred ce mă aflam.

Îmi dau seama că n-o să mai fiu aici să văd când o să fie isprăvit Taj Mahalul. Dacă nu mor curând înseamnă că blestemul dadei dăinuie încă. Atunci ar trebui să părăsesc pământul ăsta de unul singur. Am lăsat îndrumări pentru Isa și pentru învățăceii mei, dacă doresc să-mi urmeze sfaturile – la urma urmei, când e vorba de ucenici, nu știi niciodată cine o să-ți ducă mai departe moștenirea și cine o să te dezamăgească. Nu contează. Cu sau fără mine, clădirea o să

fie ridicată. Ce-a făcut meșterul meu în cupola moscheii Șehzade, cea dintâi clădire mare pe care am ridicat-o – unde n-au fost niciun fel de nenorociri sau de trădări și toți eram ca unul – am să fac și eu în cupola de la Taj Mahal. Am să ascund undeva un amănunt pentru Mihrimah, pe care doar ochiul știutor va izbuti să-l recunoască. O lună și un soare, înlănțuiți într-o îmbrățișare ucigătoare – căci ăsta-i înțelesul numelui ei.

Ni s-a spus să dăltuim în marmura albă cuvintele următoare: „Această clădire semețată a fost înălțată pe lume / Ca să arate măreția Ziditorului”. Mi-ar fi plăcut să adaug dedesubt: „Și iubirea pentru oameni...”

Cele patru laturi ale Taj Mahalului sunt desenate în așa fel încât să fie aidoma, de parcă ar fi o oglindă așezată pe-o parte, deși nimeni n-ar putea spune care. Piatra se oglindește în apă. Dumnezeu se oglindește în oameni. Iubirea se oglindește în durere. Adevărul se oglindește în povești. Trăim, trudim și murim sub aceeași cupolă nevăzută. Bogați și săraci. Musulmani și creștini, oameni liberi și robi, bărbați și femei, sultani și cornaci, meșteri și ucenici... Am ajuns să cred că, dacă există vreo formă care să ne cuprindă pe toți, aceea este cupola. Sub ea toate deosebirile pier și orice sunet, de bucurie sau de tristețe, se topește în tăcerea uriașă a unei iubiri atotcuprinzătoare. Când privesc lumea astfel, mă simt mirat și năucit și nu mai sunt în stare să spun unde începe viitorul și unde se sfârșește trecutul, unde e Apusul și unde Răsăritul.

Nota autoarei

Nu știu dacă autorii își aleg singuri subiectele sau dacă subiectele le ies cumva în întâmpinare. Eu, cel puțin, am simțit că a doua variantă e mai plauzibilă când m-am apucat să scriu *Ucenicul arhitectului*. Ideea romanului mi-a venit prima oară într-o după-amiază însorită, în Istanbul, pe când mă aflam într-un taxi blocat fără speranță în trafic. Mă uitam supărată pe geam, fiindcă întârzasem deja la o întâlnire, când privirea mi-a alunecat peste drum, către o moschee ce se înălța aproape de țărmul mării. Era Molla Çelebi, una dintre frumusețile mai puțin cunoscute ale lui Sinan. Un țigănuș stătea pe zidul de-alături, bătând într-o cutie de tinichea întoarsă cu gura în jos. Mi-am zis că, dacă traficul tot nu se urnește curând, n-ar fi rău să născocesc o poveste cu arhitectul Sinan și o șatră de țigani. Apoi taxiul a luat-o din loc și am uitat cu totul de ideea asta până când, o săptămână mai târziu, am primit prin poștă o carte. Era *Epoca lui Sinan: arhitectură și cultură în Imperiul Otoman* de Gülru Necipoğlu, trimisă de o bună prietenă. O imagine din carte mi-a atras atenția: un portret al sultanului Soliman, înalt și chipeș în caftanul lui. Dar nu el, ci figurile din fundal m-au intrigat cel mai tare. În fața moscheii Süleymaniye erau un elefant și un cornac, spre marginea tabloului, de parcă ar fi fost gata s-o ia la goană, neștiind ce căutau în același cadru cu sultanul și cu monumentul dedicat lui. N-am putut să-mi mai iau ochii de la imaginea asta. Astfel, povestea m-a găsit pe mine.

În timp ce scriam cartea, am vrut să înțeleg nu numai lumea lui Sinan, ci și pe cea a ucenicilor, sclavilor și animalelor care se aflau acolo cu el. Totuși, când scrii despre un arhitect precum Sinan, care a trăit cu atâta vreme în urmă și a creat atâtea capodopere, cea mai mare provocare este reconstrucția temporală. Dura între șapte și nouă ani să termini o moschee și Sinan construisese peste 365 de clădiri de diferite mărimi. Prin urmare, în interesul ritmului narativ,

am hotărât să ignor ordinea cronologică strictă și să-mi creez propriul cadru temporal, inserând evenimente istorice reale în noua cronologie. De pildă, în realitate, Mihrimah s-a măritat la șaptesprezece ani, însă eu am vrut să se căsătorească mai târziu, ca să le ofer ei și lui Jahan mai mult timp împreună. Soțul ei, Rüstem Pașa, a murit în 1561, totuși, de dragul poveștii, eu l-am făcut să trăiască mai mult. Căpitanul Gareth e un personaj în întregime fictiv, inspirat deopotrivă de marinari europeni care s-au alăturat armatei otomane și de marinari otomani care au schimbat tabăra. Poveștile lor n-au fost spuse până acum.

A fost o decizie luată în deplină cunoștință de cauza să-l aduc pe Takiyuddin în poveste mai devreme decât momentul istoric real. De fapt, a ajuns mai-mare peste cititorii în stele ai seraiului abia în timpul sultanului Murad. Dar soarta observatorului era foarte importantă pentru mine, așa că am schimbat data morții marelui vizir Sokollu. Pictorul Melchior și ambasadorul Busbecq sunt personaje istorice și au venit la Istanbul în jurul anului 1555; momentele sosirii și plecării lor au devenit ficțiune în romanul meu. Am citit în câteva cărți despre un grup de arhitecți otomani aflați la Roma, însă nu mi-e clar ce anume făceau acolo. I-am imaginat ca fiind ucenicii lui Sinan, Jahan și Davud. Și chiar a existat un elefant numit Soliman în Viena, a cărui poveste a fost spusă magistral de José Saramago în *Călătoria elefantului*.

La urma urmei, acest roman este un rod al imaginației. Totuși, evenimentele istorice și oamenii reali sunt cei care m-au inspirat. M-au ajutat enorm o mulțime de surse, în engleză și turcă, de la *Scrisori turcești* de Ogier Ghiselin de Busbecq la *Istanbulul în secolul al XVI-lea: orașul, palatul, viața cotidiană* de Metin And.

„Fie ca lumea să curgă întocmai ca o apă”, spunea Sinan. Pot doar să sper că și această poveste va curge întocmai ca apa prin inimile cititorilor săi.

Elif Shafak

- UCENICUL ARHITECTULUI -

www.elifshafak.com
twitter.com/Elif_Safak

Mulțumiri

Le mulțumesc din tot sufletul următorilor oameni minunați: Lornei Owen, pentru că a citit o versiune intermediară a romanului și pentru comentariile sale extrem de utile; Donnei Poppy, pentru limpezimea sugestiilor și pentru contribuția ei unică; lui Keith Taylor, pentru înțelepciunea și răbdarea lui; Annei Ridley, pentru sprijinul și zâmbetul ei; lui Hermione Thompson, pentru generozitatea ei; și echipei minunate de la Penguin UK.

Le sunt îndatorată mai ales celor doi editori ai mei de pe ambele coaste ale Atlanticului: Venetia Butterfield și Paul Slovak. Să lucrez cu voi, să mă simt legată cu mintea și spiritul vostru, să împărtășesc aceeași pasiune pentru povești și povestit au fost o plăcere, un privilegiu și un mare câștig pentru mine. Un editor bun e o adevărată binecuvântare pentru un romancier, iar eu am fost binecuvântată cu doi editori excelenți.

Agentul meu principal, Jonny Geller, este fără îndoială visul oricărui scriitor. Ascultă, înțelege, încurajează, știe. Daisy Meyrick, Kirsten Foster și echipa de copyright de la Agenția Curtis Brown au fost minunați. Aș vrea de asemenea să le mulțumesc lui Pankaj Mishra și Tim Stanley pentru comentariile și conversațiile din timpul fazelor intermediare ale romanului, și Kamilei Shamsie pentru că m-a ajutat să găsesc un nume pentru elefantul alb. Îi sunt recunoscătoare lui Gülru Necipoğlu, care mi-a fost de mare ajutor atât împărtășindu-mi părerile ei despre evenimentele istorice, cât și punându-mi la dispoziție remarcabila sa lucrare despre arhitectura lui Sinan. Mulțumiri speciale lui Uğur Cambilen, (alias Igor) și lui Meriç Mekik, care nu are egal pe lume!

Nu găsesc cuvintele care să exprime recunoștința mea pentru Eyup, care știe ce soție îngrozitoare sunt și probabil nu-și face niciun fel de speranțe în vreo îmbunătățire și care, din motive de neînțeles pentru mine, îmi este încă alături. Cele mai calde mulțumiri, desigur, Zeldei și lui Zahir.

Romanul a fost publicat mai întâi în Turcia, deși prima oară a fost scris în engleză. Și le datorez mii de mulțumiri cititorilor din toată lumea care au comentat povestirea și personajele și, spre surprinderea mea, l-au adoptat pe Chota ca pe o figură de mult pierdută din trecut.

Elif Shafak
noiembrie 2014

BIBLIOTECA POLIROM

ACTUAL

„O punere în scenă spectaculoasă, un roman populat cu armate de aventurieri, țigani misterioși și curtezane cărora nu le lipsește bunătața, *Ucenicul arhitectului* este și un poem de dragoste închinat frumuseții cosmopolite a Istanbulului.”

The New York Times Book Review

„Elif Shafak alege pentru romanul ei un fundal istoric generos, plin de frumusețe. *Ucenicul arhitectului* poate fi citit ca o serie de viniete fascinante, inspirate din alăturarea artei cu religia, a creativității cu devoțiunea... O carte vibrantă, plină de spirit, vie.”

The Washington Post

„Arhitectura este unul dintre subiectele puternice ale lui Elif Shafak. Romanul ei este construit pe mai multe straturi, ce impresionează prin splendoarea detaliului imbricat și prin măreția viziunii, o viziune care arată cum ura și egoismul distrug o lume ce poate fi reconstruită numai prin dragoste.”

The Observer

www.elifshafak.com

ISBN 978-973-46-5721-6

www.polirom.ro

